

MUZEUL JUDEȚEAN "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN
"ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI
XXXI
VOL.II

2010

**ACTA MOLDAVIAE
MERIDIONALIS**

XXXI

2

2010

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactori: IOAN MANCAȘ, LAURENȚIU CHIRIAC

Secretar de redacție: LAURENȚIU CHIRIAC

Colegiul de redacție: MARIAN ANTONIU, ALBERT GRECU,
CIPRIAN LAZANU, MARIA MARTINESCU, OANA RUSU,
MIHAI ȘELARU

Tehnoredactare: LIVIU PREUTU-GRIGORE

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumăniien, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui nu își asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noștri să trimită materialele redactate după normele științifice și numai în format electronic.

ISSN 0257-7372

Editată de Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

ABREVIERI – ABBREVIATIONS – ABBREVIATIONS – ABKÜRZUNGEN

- AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.
- ACMI = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- Acta Arch.* = *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapesta.
- ActaMM* = *Acta Moldaviae Meridionalis* - Anuarul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui, Vaslui.
- AEH = Anuarul Eparhiei Hușilor, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- AER = Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.
- AGA = Anuarul de geografie și antropogeografie, București.
- AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A. D. Xenopol” Iași, Iași.
- AiIN = Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.
- AN - DJ Vaslui = Arhivele Naționale - Direcția Județeană Vaslui.
- AN - DMB = Arhivele Naționale - Direcția Municipiului București.
- Antonovici Iacov,
Doc. bârlădene = *Documente bârlădene*, vol. I - V, Bârlad - Huși, 1911 - 1926.
- ArhMedie = Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medieviști, Reșița.
- ArhMold = Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iași, București.
- ArheologijaS* = *Arheologija Sofia*. Institutul de Arheologie și Academia de Științe, Sofia.
- ArhStBuc = Arhivele Statului București.
- ArhStIași = Arhivele Statului Iași.
- AT* = *Ars Transilvaniae*, Revista Institutului Național de Istorie și Artă, Cluj.
- Balcania* = *Balcania* - Revista Institutului de Studii Balcanice, București.
- BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- BEH = Buletinul Episcopiei Huși, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- Bibl Acad Rom. = Biblioteca Academiei Române, București.

- BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, București, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 și 1990-2002 (serie nouă).
- BOR = Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, București.
- BR = Buciumul român, București.
- BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, București.
- București* = *București - Revista Muzeului și Pinacotecii Municipiului București*.
- Carpica* = *Carpica – Anuarul Muzeului de Istorie “Iulian Antonescu” Bacău, Bacău*.
- Călători străini...* = *Călători străini despre Țările Române*, vol. I - IX, coordonator Maria Holban, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1968 - 1996.
- CDM* = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului - București, vol. I - V, Arhivele Statului București, 1957 - 1975*.
- CI = Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal “Moldova” Iași, Iași.
- CL = Convorbiri literare, Iași.
- Crisia = *Crisia - Culegere de Materiale și Studii, Muzeul Crișurilor, Oradea*.
- CSMP = Comisia Superioară a Monumentelor Publice, București.
- Dacia NS* = *Dacia, Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București*.
- Danubius* = *Danubius – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați*.
- DIR, A,* = *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625)*, 11 volume, București, Editura Academiei, 1951 - 1995.
- DJAN Vaslui = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.
- DR = Documente răzeșești, Bârlad, 1932-1934.
- DRH, A,* = *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. I - XXIII*,

- București, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.
- FMIL = Foaie pentru minte, inimă și literatură, București.
- FTJVs = Fondul Tribunalului Județului Vaslui.
- GB = Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.
- Ghibănescu Gh.,
Surete și izvoade = *Surete și izvoade*, vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.
- GM = Glasul monahilor, Mitropolia Română, București.
- Hierasus* = *Hierasus* - Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.
- II = Însemnări ieșene, Iași.
- IN = Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iași, Iași.
- Iorga N.,
Stud. și doc. = *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, 34 volume,
 București - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.
- JL = Junimea literară, Iași.
- MA = Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.
- Materiale* = *Materiale și cercetări arheologice*, București.
- MC = Miron Costin, Bârlad.
- MCA – DA = Ministerul Cultelor și Artelor - Departamentul Artelor.
- MCIP = Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice.
- MemAntiq = *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, Piatra Neamț.
- MI = Magazin istoric, București.
- MIA = Monumente Istorice și de Artă, București.
- MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iași.
- MNIR = Muzeul Național de Istorie a României, București.
- MO = Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.
- Pontica = *Pontica. Acta Musei Tomitani*, Constanța.

PT	= Păstorul Tutovei, Bârlad.
RA	= Revista arhivelor, București.
RESEE	= Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
RI	= Revista istorică, București, 1974-1979.
RIR	= Revista istorică română, București, 1915-1946..
SAI	= Studii și articole de istorie, București.
SCI	= Studii și cercetări istorice, Institutul de Istorie “A.D. Xenopol” Iași, Iași.
SCIA	= Studii și cercetări de istoria artei, București.
SCIV(A)	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
SCN	= Studii și cercetări de numismatică, București.
SCSI	= Studii și cercetări științifice de istorie, Iași.
SMIM	= Studii și materiale de istorie medie, București.
ST	= Studii teologice, Sibiu.

**ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ, ISTORIA CULTURII,
PERSONALITĂȚI ȘI CERCETĂRI INTERDISCIPLINARE**

LAURENTIU CHIRIAC – <i>Ioan Mancaș și vocația sa culturală</i>	1
CONSTANTIN MĂNESCU - <i>Importanța Codului lui Calimach (1817) pentru Dreptul românesc</i>	6
ANDREI-OCTAVIAN VITCU - <i>Consecințe ale ocupațiilor străine implicații economice ale dominației străine asupra Moldovei (1821-1859)</i>	13
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>Ctitori ai învățământului bârlădean Ioan Popescu 110 ani de la moarte</i>	19
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>Panaite Chenciu și școala bârlădeană la sfârșitul secolului al XIX-lea. 175 de ani de la naștere</i>	35
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>Mesianismul ardelean și Bârladul. Ștefan Neagoe</i>	40
CORNEL CONSTANTIN ILIE - <i>Mărturii despre Alexandru Ioan Cuza în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României</i>	49
ADRIAN BUTNARU - <i>Un boier hușean - Nicolae Iamandi</i>	57
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>Solomon (Simion) Haliță și publicistica bârlădeană</i>	66
ALEXANDRINA CUȚUI - <i>Considerații privind activitatea Bisericii Ortodoxe române din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX</i>	76
VICTORIȚA ANECULI - <i>Furtul moaștelor Sfântului Dumitru – 1918</i>	85

GHERGHE GHEORGHE, PRICOPE ROXANA - <i>Vânzarea moșiei Ghermănești din comuna Banca, județul Tutova</i>	92
MARIAN BOLUM - <i>Aspecte ale vieții culturale după Marea Unire în Bârlad și județul Tutova</i>	110
MARIA MARTINESCU - <i>Mareșalii României – expoziție</i>	134
RADU ANICOLAESEI - <i>Cenzura anilor '30 oglindită în Circulare telegrafice și note telefonice adresate Prefecturii Județului Tulcea</i>	146
ANA-MARIA RĂDULESCU - <i>Nifon Criveanu, episcop al Hușilor (1933-1939) și mitropolit al Olteniei (1939-1945)</i>	159
ANA IRICIUC - <i>Participarea României la Expoziția Universală și Internațională de la Bruxelles din 1935</i>	196
ALIN SPÂNU - <i>Parașutiști sovietici în România. Grupa Obuhov – Sevcenco (iulie 1944)</i>	202
MIRCEA TĂNASE - <i>Armata Națională de Eliberare – o iluzie amară la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial</i>	215
MARIUS RĂDULESCU - <i>Armamentul reactiv al beligeranților la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial</i>	227
ROMEO CEMÎRTAN - <i>Rezistența religioasă din R.S.S.M. din perioada 1945-1962</i>	241
COSTIN SCURTU - <i>Regimentul 34 Infanterie „Constanța” în luptele de pe teritoriul Cehoslovaciei, (decembrie 1944 - mai 1945)</i>	256
MELANIA IONESCU, NICOLAE IONESCU - <i>Reforma agrară din 1945 din Moldova</i>	271
NICOLAE IONESCU, MIHAI-CRISTIAN ȘELARU - <i>Acțiuni anticomuniste în liceele din Vaslui și Huși în primii ani postbelici</i>	280
CIOBANU MARIAN-ALEXANDRU, IONESCU NICOLAE - <i>Aspecte ale rezistenței anticomuniste ale elevilor LMK între anii 1946-1958</i>	290

THEODOR MARINESCU - Friedrich Nietzsche și concepția elitară despre artă în secolul al XIX-lea	298
ALEXANDRU BOBOC-COJOCARU - Eminescu și „Chestiunea Dunării”	304
DIEGO – MARICEL CIOBOTARU - Constituirea filialei județene Vaslui a Organizației Sportului Popular (O. S. P.)	315
ADRIAN PUISORU - Consolidare și restaurare la Spitalul Militar Iași - pavilion A	327
GIANINA-CRISTINA CHIRILĂ - Monumentele eroilor din comuna Muntenii de Sus, județul Vaslui	333
CONSTANTIN FOCȘA - Țigani (rromii) din România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial	339
ION DIACONU - Dispozitive de râșnit și treierat din piatră aflate în colecțiile Muzeului sătesc Vutcani	348
GIANINA-CRISTINA CHIRILĂ - Bunuri culturale de patrimoniu din colecția Gianina-Cristina Chirilă	351
GEORGETA ȘALGĂU - Kitsch în arta populară	354
LOREDANA PINTILII – Activitatea culturală a regelui Carol I și a reginei Elisabeta	362
CRĂCIUN IULIAN SILVIU - O comparație între Biserica Sfântul Nicolae Domnesc și Biserica Trei Ierarhi	371
LIVIU PREUTU – GRIGORE - Aspecte ale colecției imagistice „Emil Racoviță” de la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui. Ipostaze ale conservării materialelor fotografice și posibile remedii în recuperarea imaginii	384
OANA RUSU - Relații româno-belgiene	398

SUMMARY

MODERN AND CONTEMPORARY HISTORY, HISTORY OF CULTURE, PERSONALITIES AND INTERDISCIPLINARY RESEARCH

LAURENTIU CHIRIAC – <i>Ioan Mancaș and his cultural vocation</i>	1
CONSTANTIN MĂNESCU - <i>The importance of the Code of Callimachu (1817) for the Romanian Law</i>	6
ANDREI-OCTAVIAN VITCU - <i>Consequences of the foreign occupations; economic implications of the foreign domination in Moldavia (1821-1859)</i>	13
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>Founders of the education system in Bârlad: Ioan Popescu – 110 years from his death</i>	19
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>Panaite Chenciu and the education in Bârlad at the end of the XIXth century – 175 years from his birth</i>	35
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>The Messianism of Ardeal and the town of Bârlad. Ștefan Neagoe</i>	40
CORNEL CONSTANTIN ILIE - <i>Testimonies about Alexandru Ioan Cuza in the collections of the National History Museum of Romania</i>	49
ADRIAN BUTNARU - <i>A boyar from Huși - Nicolae Iamandi</i>	57
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU - <i>Solomon (Simion) Haliță and the journalism of Bârlad</i>	66
ALEXANDRINA CUȚUI - <i>Considerations concerning the activity of the Romanian Orthodox Church of Bucovina at the end of the XIXth century and the beginning of XXth century</i>	76
VICTORIȚA ANECULI - <i>The theft of Saint Dumitru's relics – 1918</i>	85

GHERGHE GHEORGHE, PRICOPE ROXANA - <i>The sale of the Ghermănești estate from the Banca commune, Tutova district</i>	92
MARIAN BOLUM - <i>Aspects of the cultural life of Bârlad and the Tutova district after the Great Union</i>	110
MARIA MARTINESCU – <i>The Marshals of Romania – exhibition</i>	134
RADU ANICOLAESEI - <i>The censorship of the '30, as reflected in the telegraphic circulars and the telephonic notes addressed to the prefect's office of Tulcea district</i>	146
ANA-MARIA RĂDULESCU - <i>Nifon Criveanu, bishop of Huși (1933-1939) and metropolitan of Oltenia (1939-1945)</i>	159
ANA IRICIUC - <i>The participation of Romania at the Universal and International Exhibition from Brussels in 1935</i>	196
ALIN SPÂNU - <i>Soviet parachutists in Romania. The group Obuhov – Sevcenco (July 1944)</i>	202
MIRCEA TĂNASE - <i>The Army of National Liberation – a bitter illusion of the end of the Second World War</i>	215
MARIUS RĂDULESCU - <i>The reactive weapons of the belligerents at the end of the Second World War</i>	227
ROMEO CEMÎRTAN - <i>The religious resistance in R.S.S.M. between 1945-1962</i>	241
COSTIN SCURTU - <i>The 34th Infantry Regiment “Constanța” in the battles on the territory of Czechoslovakia (December 1944 – May 1945)</i>	256
MELANIA IONESCU, NICOLAE IONESCU - <i>The agrarian reform of 1945 in Moldavia</i>	271
NICOLAE IONESCU, MIHAI-CRISTIAN ȘELARU - <i>Anticommunist actions in the highschoools of Vaslui and Huși in the first post-war years</i>	280

CIOBANU MARIAN-ALEXANDRU, IONESCU NICOLAE - <i>Aspects of the anticommunist resistance of the collegians of "Mihail Kogălniceanu" Highschool (1946-1958)</i>	290
THEODOR MARINESCU - <i>Friedrich Nietzsche and the elite conception on art in the XLXth century</i>	298
ALEXANDRU BOBOC-COJOCARU - <i>Eminescu and the „Danube Matter”</i>	304
DIEGO – MARICEL CIOBOTARU - <i>The constitution of the Vaslui district branch of the People’s Sport Organisation (P.S.O.)</i>	315
ADRIAN PUISORU - <i>The Establishment of the county branch of Vaslui’s Popular Sport Organisation</i>	327
GIANINA-CRISTINA CHIRILĂ - <i>The Heroes' monuments of the Muntenii de Sus commune, Vaslui district</i>	333
CONSTANTIN FOCȘA - <i>The gypsies of Romania during the Second World War</i>	339
ION DIACONU - <i>Stone Grinding and threshing devices in the collections of the Village Museum of Vutcani</i>	348
GIANINA-CRISTINA CHIRILĂ – <i>Patrimonial cultural goods in the Gianina-Cristina Chirilă collection</i>	351
GEORGETA ȘALGĂU – <i>The kitsch in the folk art</i>	354
LOREDANA PINTILII – <i>Cultural work of King Carol I and Queen Elizabeta</i>	362
CRĂCIUN IULIAN SILVIU - <i>A comparison between the Princely Saint Nicholas Church and the Three Hierarchs Church</i>	371
LIVIU PREUTU – GRIGORE - <i>Aspects of the imagistic collection “Emil Racoviță” of the “Stephen the Great” District Museum of Vaslui. Hypostases of the photographic materials conservation and possible remedies in the image recovery</i>	384
OANA RUSU – <i>Romanian Belgian relations</i>	398

SOMMAIRE

HISTOIRE MODERNE ET CONTEMPORAINE, L'HISTOIRE DE LA CULTURE, LA PERSONNALITÉ ET DE RECHERCHE INTERDISCIPLINAIRE

LAURENTIU CHIRIAC – <i>Ioan Mancaș et la vocation culturelle</i>	1
CONSTANTIN MANESCU – <i>L'importance du Code de Calimaque (1817) pour le Droit roumain</i>	6
ANDREI-OCTAVIAN VITCU – <i>Conséquences des occupations étrangères, implications économiques de la domination étrangère sur la Moldavie (1821-1859)</i>	13
OLTEA RASCANU GRAMATICU – <i>Fondateurs de l'enseignement de Bârlad. Ioan Popescu - 110 ans depuis sa mort.</i>	19
OLTEA RASCANU GRAMATICU - <i>Panaite Chenciu et l'école de Bârlad à la fin du XIXe siècle. 175 ans depuis sa naissance.</i>	35
OLTEA RASCANU GRAMATICU – <i>Le messianisme d'Ardeal et Bârlad. Ștefan Neagoe</i>	40
CORNEL CONSTANTIN ILIE – <i>Témoignages sur Alexandru Ioan Cuza dans les collections du Musée National d'Histoire de la Roumanie</i>	49
ADRIAN BUTNARU - <i>Un boyard de Huși - Nicolae Iamandi</i>	57
OLTEA RASCANU GRAMATICU - <i>Solomon (Simion) Haliță et le journalisme de Bârlad.</i>	66
ALEXANDRINA CUȚUI – <i>Considérations sur l'activité de l'Eglise Orthodoxe Roumaine de la Bucovine à la fin du XIXe siècle – début du XXe siècle</i>	76

VICTORITA ANECULI – <i>Le vol des reliques du Saint Dumitru – 1918</i>	85
GHERGHE GHEORGHE, PRICOPE ROXANA – <i>La vente du domaine Ghermănești de la commune de Banca, département Tutova</i>	92
MARIAN BOLUM – <i>Aspects de la vie culturelle après la Grande Union à Bârlad et dans le département Tutova</i>	110
MARIA MARTINESCU – <i>Les maréchaux de la Roumanie – exposition</i>	134
RADU ANICOLAESEI – <i>La censure des années '30 reflétée dans les Circulaires télégraphiques et les notes téléphoniques adressées à la Préfecture du département Tulcea</i>	146
ANA-MARIA RADULESCU - <i>Nifon Criveanu, évêque de Huși (1933-1939) et métropolitain de l'Olténie (1939-1945)</i>	159
ANA IRICIUC – <i>La participation de la Roumanie à l'Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles en 1935</i>	196
ALIN SPANU – <i>Des parachutistes soviétiques en Roumanie. Le groupe Obuhov – Sevcenco (juillet 1944)</i>	202
MIRCEA TANASE – <i>L'Armée Nationale de Libération – une illusion à la fin de la Deuxième Guerre Mondiale</i>	215
MARIUS RADULESCU – <i>L'armement réactif des belligérants à la fin de la Deuxième Guerre Mondiale</i>	227
ROMEO CEMIRTAN – <i>La résistance religieuse de R.S.S.M. entre 1945-1962</i>	241
COSTIN SCURTU – <i>Le Régiment 34 – Infanterie „Constanța” dans les luttes sur le territoire de la Tchécoslovaquie (décembre 1944 - mai 1945)</i>	256
MELANIA IONESCU, NICOLAE IONESCU – <i>La réforme agraire de 1945 en Moldavie</i>	271

NICOLAE IONESCU, MIHAI-CRISTIAN ŞELARU – <i>Actions anticommunistes dans les lycées de Vaslui et de Huşi dans les premières années d'après-guerre.</i>	280
CIOBANU MARIAN-ALEXANDRU, IONESCU NICOLAE – <i>Aspects de la résistance anticommuniste des élèves de LMK entre 1946-1958</i>	290
THEODOR MARINESCU - <i>Friedrich Nietzsche et la conception élitaire sur l'art au XIXe siècle</i>	298
ALEXANDRU BOBOC-COJOCARU - <i>Eminescu et la « Question du Danube »</i>	304
DIEGO – MARICEL CIOBOTARU – <i>La constitution de la filiale départementale Vaslui d'Organisation du Sport Populaire (O. S. P.)</i>	315
ADRIAN PUIŞORU – <i>La consolidation et la restauration de l'Hôpital Militaire de Iaşi - pavillon A</i>	327
GIANINA-CRISTINA CHIRILA – <i>Les monuments des héros de la commune Muntenii de Sus, département Vaslui</i>	333
CONSTANTIN FOCŞA – <i>Les Tziganes (les rom) de la Roumanie pendant la Deuxième Guerre Mondiale</i>	339
ION DIACONU – <i>Dispositifs à moudre et à égrener des collections du Musée rural de Vutcani</i>	348
GIANINA-CRISTINA CHIRILA – <i>Des biens cultureux de patrimoine de la collection Gianina-Cristina Chirilă</i>	351
GEORGETA ŞALGAU – <i>Le kitsch dans l'art populaire</i>	354
LOREDANA PINTILII - <i>Tavail culturel du Roi Carol I et la Reine Elizabeta</i>	362
CRACIU IULIAN SILVIU – <i>Une comparaison entre l'Eglise Saint-Nicolas et l'Eglise Trois Saints Hiérarques</i>	371

LIVIU PREUTU – GRIGORE – <i>Aspects de la collection d'images „Emil Racoviță” du Musée Départemental « Etienne le Grand » – Vaslui. Hypostases de la conservation des matériaux photographiques et des remèdes possibles dans la récupération de l'image.</i>	384
OANA RUSU – <i>Les relations roumaines-belges</i>	398

II

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ, ISTORIA CULTURII, PERSONALITĂȚI ȘI CERCETĂRI INTERDISCIPLINARE

IOAN MANCAȘ ȘI VOCAȚIA SA CULTURALĂ

dr. Laurențiu CHIRIAC

A. IOAN MANCAȘ – PROFESORUL DE ISTORIE

Născut la 20 iulie 1951, în cetatea Bârladului, IOAN MANCAȘ este fiul lui GHEORGHE și al LILICĂI. A început din 1958 studiile primare și gimnaziale la actuala Școală cu cls. I-VIII nr. 4 „Tudor Pamfile” din Bârlad, după care a urmat cursurile liceale la Complexul Școlar „Gh. Gheorghiu-Dej” (actualul Liceu Teoretic „M. Eminescu”) din orașul natal, pe care le-a absolvit în 1970.

Între 1970-1974, IOAN MANCAȘ a urmat și a finalizat cursurile Facultății de Istorie-Filosofie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, reușind să se specializeze ca profesor de istorie. În facultate a cunoscut profesori de renume din domeniul istoriei, dar și al filosofiei ieșene, dintre care amintim pe academicianul Gheorghe Platon, prof. univ. dr. Nicolae Grămadă, prof. univ. dr. Emilian Bold, prof. univ. dr. Ioan Agrigoroaiei, prof. univ. dr. Ioan Toderașcu și alții.

După finalizarea licenței în iunie 1974, cu titlul *Cultura românească interbelică* și luarea cu brio a examenului de absolvire, tânărul IOAN MANCAȘ a fost repartizat în toamna aceluiași an la Școala generală de la Sălceni (comuna Tutova, județul Vaslui), ca profesor titular.

B. IOAN MANCAȘ – OMUL DE MUZEU ȘI CERCETĂTORUL ȘTIINȚIFIC

De la 1 ianuarie 1975 a fost transferat ca muzeograf la nou înființatul Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (proaspăt înființat, prin dispoziția Consiliului Popular al Județului Vaslui din 18 octombrie 1974). Noul muzeu vasluian avea inițial un profil mixt (istorie și etnografie), fiind condus de prof. Constantin Popescu, director și muzeograf cu experiență, cu importante contribuții în formarea altor instituții muzeale la Bran, Făgăraș și Râșnov. Cu sprijinul Consiliului Culturii și al Educației Socialiste, au fost încadrați ca muzeografi la această instituție muzeală Rica Popescu, Ionel Bauman și IOAN MANCAȘ, specialiști care - sub îndrumarea și supravegherea directorului general al muzeelor din România, Iulian Antonescu - au realizat tematica pentru Expoziția de bază a instituției. Muzeul Județean Vaslui s-a deschis în ziua de 26 septembrie 1975, în prezența specialiștilor din centrele universitare de la Iași și București, a directorilor muzeelor din Moldova și a autorităților locale și județene, fiind apreciat atunci ca cel mai tânăr muzeu din țară.

IOAN MANCAȘ a răspuns de Secția de Istorie Modernă și Contemporană și a fost cel care din 1976 a organizat cu regularitate Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Acta Moldaviae Meridionalis”, iar din 1979 a inaugurat **Anuarul muzeului** - cu același nume. Tot lui i se datorează, în această perioadă, și etalarea în cadrul Expoziției de bază a unor obiecte personale ale unor personalități ale județului Vaslui - Elena Cuza, Peneș Curcanul, Emil Racoviță, Constantin Prezan, Constantin Tănase, Nicolae Bagdasar etc. În același timp, el a contribuit la amenajarea unor case memoriale și a unor muzee sătești din județul Vaslui, precum și la amenajarea

Muzeului Municipal din Huși. A realizat sute de expoziții tematice și, ca cercetător, a participat la foarte multe colocvii, simpozioane și sesiuni științifice pe teme istorice, muzeografice și de patrimoniu cultural, studiile și comunicările sale fiind publicate în revistele de specialitate ale muzeelor din Vaslui, Bârlad, Huși, Bacău, Suceava, Iași și în „Revista muzeelor”. La acestea putem adăuga mai multe articole apărute în presa locală și centrală, cuprinzând în marea lor majoritate profile ale unor personalități din județul Vaslui, evocarea unor momente importante din istoria națională, dezbaterăa unor problematici cultural-istorice, în special legate de muzeologie etc.

C. IOAN MANCAȘ – OMUL DE CULTURĂ

Datorită rodniciei sale activității în domeniul culturii, de la 1 septembrie 1980, distinsul profesor și muzeograf IOAN MANCAȘ a fost transferat la Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al județului Vaslui, în funcția de inspector principal pentru muzee, artă și biblioteci. Cu ajutorul directorului acestei instituții - prof. Dumitru Bran, tânărul IOAN MANCAȘ și-a început o nouă activitate care avea să-l definească și să-l facă remarcat: aceea de om de cultură.

Dintre realizările sale speciale cunoscute în județul Vaslui și în țară, putem menționa Festivalul Umorului „Constantin Tănase”, unde a fost organizator principal la peste 12 ediții și căruia i-a dat un caracter internațional, Colocviul Regizorilor din Teatrele Dramatice (organizat la Bârlad și la Vaslui), Manifestarea cultural-artistică „Fii ai acestor meleaguri” (literatură și artă), „Săptămâna artelor” - organizată trimestrial, timp de un deceniu, în municipiul Vaslui, Festivalul de Folclor „Hora din străbuni” - cu participare importantă internațională la două ediții, precum și Festivalul Obiceiurilor de iarnă.

La acestea, se adaugă acțiunile sale legate de sprijinirea și coordonarea activităților de la muzeele și bibliotecile din Bârlad, Vaslui și Huși, dar și organizarea unor manifestări artistice în județul Vaslui și nu numai, prin promovarea în țară a unor artiști talentați de pe meleagurile noastre. A contribuit la donarea și aducerea în muzeul bârlădean a unor colecții importante, cum ar fi: Colecția de artă comparată și decorativă a dr. Ion Chiricuță, Colecția personală a scriitorului George Ivașcu și Colecția de artă a dr. Constantin Teodorescu, iar pentru muzeul vasluian a ajutat la aducerea și donarea Colecției de artă a dr. Constantin Teodorescu. A militat pentru organizarea tradiționalei manifestări cultural-artistice „Zilele toamnei hușene”. Totodată, a sprijinit și a coordonat activitatea de îmbogățire a fondului de carte pentru bibliotecile comunale, dar și pe aceea de creare a unor cămine culturale în județul Vaslui.

D. IOAN MANCAȘ – DIRECTORUL DE CINEMATOGRAFIE

Întrucât era extrem de activ și un bun organizator de evenimente culturale, la 1 noiembrie 1989, IOAN MANCAȘ a fost numit director al Întreprinderii Cinematografice a județului Vaslui (devenită din anul 1990 Regia Autonomă a Distribuției și Exploatării Filmelor „ROMÂNIAFILM”). Activitatea sa la această instituție avea să-l facă și mai cunoscut în județ și să-i polarizeze preocupările, diversificarea acestora fiind o etapă importantă a maturizării sale profesionale.

În primul rând, a adus un suflu inovator în diversificarea activităților de difuzare și de proiecție a filmelor, achiziționând aparatură performantă în rețeaua de 35 mm. și de 16 mm., mai ales pentru difuzarea filmelor în mediul rural, dar și la cererea unor unități din mediul urban, astfel permanentizând „Caravana cinematografică”. Mai mult, în cadrul Festivalului Umorului „Constantin Tănase”, a instituit proiecția de filme tematice „Săptămâna comediei românești”.

A dotat cu aparatură de sunet și imagine performante pe sistemul de 35 mm. și a modernizat sălile de cinema de la cinematografele „Independența” și „Modern” din Vaslui, „Victoria” și „Bârladul” de la Bârlad, unele dintre aceste clădiri fiind chiar consolidate și reabilitate. A deschis noi unități cinematografice în județ: cinematograful „Casa Artelor” la Vaslui (montând în sediul Casei Armatei un aparat de film stabil pe 16 mm.), cinematograful „Dacia” la Huși (dotat cu aparatură ultramodernă și unde se difuzau simultan două filme), unitățile cinematografice din cadrul Căminelor culturale de la Berezeni și Vutcani (cu încășări destul de mari).

A introdus sistemul de vizionare a filmelor pe casete video, înlocuind vechile amplificatoare de sunet pe lămpi cu sistemele de sunet moderne tranzistorizate. Această realizare a fost menționată în mod special și în „Buletinul Cinematografic” (publicație tehnică a Întreprinderilor cinematografice județene). S-au achiziționat atunci cele mai noi filme de divertisment și de cultură. Pentru activitatea meritorie a instituției, pentru dotarea ultramodernă cu aparatură de proiecție performantă, dar - mai ales - pentru încășările financiare uriașe, Întreprinderea Cinematografică a județului Vaslui - condusă de IOAN MANCAȘ - a ocupat, în anii 1990-1991, locul doi pe țară.

E. IOAN MANCAȘ – DIRECTORUL CULTURII VASLUIENE

Fiind o prezență activă în viața publică, personalitatea lui IOAN MANCAȘ era definitorie, fapt pentru care, de la 1 noiembrie 1991, el a fost transferat la Inspectoratul pentru Cultură al județului Vaslui, în funcția de consilier-șef teritorial. Ca director al culturii județului Vaslui, IOAN MANCAȘ nu numai că a animat întreaga activitate cultural-artistică, dar a reușit să contureze ideea unui județ care are nebanuite resurse în domeniul culturii și civilizației românești.

Multe dintre realizările sale cunoscute în județ și în țară erau bine organizate și de o calitate aparte. A revigorat și a internaționalizat toate manifestările cultural-artistice din cadrul Festivalului Umorului „Constantin Tănase”, în cadrul căruia a organizat și a permanentizat expozițiile „Retrospectiva umorului” și „Salonul de Caricatură”, a invitat la Vaslui pe marii caricaturiști și umoriști ai lumii, a chemat în mod special pe celebrul caricaturist român Ștefan Popa Popa's, a adus trupe de teatru celebre și actori renumiți, transformând Vasluiul în „capitala umorului românesc”.

A dezvoltat activitățile din cadrul Festivalului Folcloric „Hora din străbuni”, la edițiile din 1995 și 1997 participând ansambluri folclorice din foarte multe țări. A dat o mai mare importanță manifestării literar-artistice „Fii ai acestor meleaguri” și Festivalului Obiceiurilor de iarnă, la care a adăugat și organizarea anuală a Festivalului Fanfarelor. De altfel, remarcabilă a fost participarea internațională a Fanfarei de la Valea Mare la Dijon (Franța), în 1995, când această fanfară a câștigat Marele Premiu. A organizat sute de concerte și spectacole în tot județul.

La acestea, se adaugă acțiunile sale legate de sprijinirea și coordonarea activităților de la muzee și de la bibliotecile din Bârlad, Vaslui, Huși și Negrești, dar și a celor din mediul rural, precum și organizarea unor manifestări artistice de elită în județul Vaslui și în țară, prin promovarea unor artiști plastici talentați din județ. Totodată, a continuat și a sprijinit activitatea de îmbogățire a fondului de carte pentru bibliotecile comunale, dar și pe aceea de creare a unor cămine culturale în județul Vaslui. Remarcabilă a fost activitatea sa de înființare a unor muzee sătești la Dănești, Tăcuta, Vutcani, Pogonești, Giurcani, Banca, Laza etc., precum și cea de promovare și îmbogățire a culturii populare și a patrimoniului istoric al unor importante zone din județul Vaslui.

Tot atunci, IOAN MANCAȘ s-a preocupat de perfecționarea și specializarea sa profesională, reușind să absolute în 1994 cursul special „Muzeologie și management cultural” efectuat la Copenhaga (Danemarca) și organizat sub egida Comunității Europene. Până în 1997, el a susținut la Facultatea de Istorie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași examenele în vederea susținerii proiectatei sale teze de doctorat *Integrarea culturală a Basarabiei (1918-1940)* (nefinalizată).

Totodată, a militat în domeniul protejării și valorificării patrimoniului arheologic și al monumentelor istorice. A sprijinit reluarea cercetărilor arheologice la siturile de la Trestiana, Bârlad-Valea Seacă, „Curțile Domnești”- Vaslui, Igești-Scândureni, Cetatea geto-dacică de la Bunești-Averești, Poienesti etc., dar a și finanțat restaurarea și consolidarea Casei memoriale „Emil Racoviță” de la Dănești, a Conacului de la Solești și a Conacului de la Pribești, dar și a altor clădiri de patrimoniu din județul Vaslui. În același sens, a sprijinit apariția unor monografii de sate și de monumente istorice, precum și cărți de literatură, albume de artă, cataloage de colecții etc. Toate aceste activități le-a continuat apoi și când s-a întors ca director la Muzeul Județean Vaslui.

F. IOAN MANCAȘ – DIRECTORUL MUZEULUI VASLUIAN

După ce a fost îndepărtat samavolnic de la conducerea culturii vasluiene, la 1 ianuarie 1998 IOAN MANCAȘ a fost transferat ca director la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (subordonat Consiliului Județean Vaslui). Muzeul vasluian avea să devină în timpul direcțiunii sale o prestigioasă instituție de cultură, venind în întâmpinarea publicului vasluian și nu numai cu proiecte, programe și oferte cultural-educative și de cunoaștere științifică din ce în ce mai diversificate și mai apropiate de nevoile și dorințele oamenilor, deschizându-le gustul pentru frumos, pentru istoria locurilor și, mai ales, pentru curiozitatea și ineditul informațiilor furnizate.

Pe lângă rolul de păstrător de valori ale patrimoniului cultural național și cel de păstrare, conservare și restaurare a acestuia, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui - prin implicarea colectivului muzeal în actele și manifestările cultural-artistice și educative din județ, prin realizarea expozițiilor tematice și speciale, prin pregătirea profesională a angajaților, prin reorganizarea depozitelor și a sălilor Expoziției de bază, dar și prin cercetarea științifică a patrimoniului cultural din arealul vasluian - a devenit un important lăcaș de cultură din țară.

În cadrul programului de expoziții tematice și speciale “EXPOART”, muzeul vasluian - coordonat de IOAN MANCAȘ - a organizat peste 200 de expoziții, dintre

care amintim: "Permanențe cultural-istorice. Ștefan - Cuza - Eminescu", "Colecții și colecționari", „Autohtoni și migratori”, "Vasluiul epocii lui Ștefan cel Mare", "Artă religioasă pascală", "Salonul Internațional de Caricatură", "Emil Racoviță - Belgica", "Onor la mareșal. Constantin Prezan", "Retrospectiva Festivalului Umorului", "Ștefan Popa Popa's", "Nicolae Viziteu", „35 de ani de arheologie vasluiană”, "150 de ani de la Unirea Principatelor Române", „Cucuteni, magia ceramicii”, "Franța, prietena mea", „Bijuterii, podoabe și accesorii”, „Art Sacra”, "Aventura unei linii prin culoare", "Imago Mundi", "Culoare și sentiment", "Hong Kong - un oraș fascinant", "Umorul și teatrul românesc sub zodia Valentin Silvestru", „Pictori și capodopere”, "Forme. Culori. Trăiri", "In Memoriam - Constantin Popescu", "Patrimoniul cultural vasluian și Europa", „Mărturii ale culturilor ameridiene din Mexic”, „Motive românești în afisul polonez”, "Destine de martiri", "Automobilul de ieri și de azi" etc.

În cadrul programului "Muzeul vasluian - instituție de cultură și educație europeană", s-au derulat sesiuni, simpozioane și colocvii științifice legate de valorificarea istoriei și civilizației românești, a arheologiei și a istoriei locale, dar și de marile personalități ale județului Vaslui. "Artă și magie cucuteniană", "Antichitățile Elanului", "Valea Racovei - istorie și civilizație" "Vasluiul medieval"; "Personalități ale județului Vaslui", "Holocaustul - imagine și conștiință istorică". Însă, cel mai important eveniment al muzeului vasluian organizat anual sub conducerea lui IOAN MANCAȘ a fost Sesiunea Națională de Comunicări Științifice "Acta Moldaviae Meridionalis".

În cadrul activității publicistice, IOAN MANCAȘ s-a remarcat prin tipărirea Anuarului științific al muzeului "Acta Moldaviae Meridionalis", prin editarea unor importante volume de proză și poezie, a unor monografii de localități și monumente istorice, ale unor dicționare de personalități academice din județ, dar și prin editarea pliantelor și cataloagelor de expoziții. În ultima perioada a activității sale, menționăm și contribuțiile personale la realizarea unor lucrări în colaborare cu importanți specialiști: *Vasluienii în Războiul de Independență* (coautor: Nicolae Ionescu), *Membri ai Academiei Române originari din județul Vaslui* (coautor: Liviu Marghitan) și *Membri ai Academiei Române din județul Iași* (coautor: Liviu Marghitan).

Pentru muzeul vasluian, a fost de un real folos personalitatea lui IOAN MANCAȘ, definită de mari relații care s-au consolidat, în cei peste 35 de ani de activitate, cu cele mai importante instituții academice și de învățământ superior, dar și cu instituții de cultură din țară și din străinătate. Așadar, dincolo de greutățile inerente și chiar dacă a fost viceprimar al municipiului Vaslui (1 iulie 2007- 23 iunie 2008), IOAN MANCAȘ a avut menirea în viață de a lupta pentru autenticele acte de cultură din județul Vaslui, dar și pentru perenitatea tradițiilor culturale românești.

IMPORTANȚA CODULUI LUI CALIMACH (1817) PENTRU DREPTUL ROMÂNESC

Constantin Mănescu

Cuvinte cheie: Lege, cod, Moldova, epocă, fanariotă, legislație, civil, hrisov, divan, comitet, pravilă, Calimach.

Key words: Law, code, Moldavia, era, phanariot, legislation, civil, muniment, divan, committee, code of laws, Calimach.

Abstract:

In the history of Moldavia existed an important family called Calimach, which gave a lot of rulers in the eighteenth and nineteenth century. One of them, Scarlat Calimach has been the ruler of Moldavia for seven years (1812-1819). He ruled the country with wisdom and kindness, gave a special attention to culture and has been a good householder. His main objective was to adapt the administrative and fiscal country systems to the new territorial and demographic terms imposed by the taking of Bessarabia. Under cultural report, Scarlat Calimach has achieved three important objectives: has compiled the civil Code of laws, has established the first society theatre, in Iassy, and sustained for five years in Iassy the class of practical engineering, in romanian, of Gheorghe Asachi.

The civil code of laws of Calimach from 1817 has on it's basis every previous laws which applied in country, as well as the customs of Moldavia in civil and criminal matters. It has three parts: the law of persons, the law of things and a kinships between the two laws. It's considered a code of occidental type, founded by the roman law, as well as the natural law.

The Calimach Code has been applied in Moldavia from 1 October 1817 until 1 December 1865, when the civil code has been put in order. It had a total of 6 editions, being a very important part for the romanian law.

Am luat cunoștință cu domnitorul Scarlat Calimach atunci când am vorbit de Andronache Donici și am văzut că au fost contemporani. Pentru a înțelege epoca istorică în care a trăit și spiritul legilor pe care le-a dat, trebuie să știm mai întâi cine a fost Scarlat Calimach. Originea acestei familii domnitoare se pierde în negurile istoriei Moldovei. La 1640 se naște Vasile Călmașul în părțile Botoșanilor, al cărui fiu Teodor Călneașul (1760-1740) își schimbă numele în Callimachi și ajunge la 1729 Vornic de Câmpulung¹. Fiul acestuia, Ioan Vodă Callimachi, care apare în istorie și cu numele de Calimach (1690-1780), este mai întâi mare dragoman al Porții (1741-1751; 1752-1758) și apoi domn al Moldovei (1758-1761). El are un urmaș, Alexandru, care va fi

¹ Nicolae Iorga, Documente privitoare la familia Callimachi, vol. II, București, 1903, p. X
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

domn al Moldovei (1795-1799) și tatăl lui Scarlat Calimach. După două încercări nereușite (în 1806 și 1807), acesta ajunge domn al Moldovei la 27 august 1812, reușind de această dată să-și păstreze tronul șapte ani. Situația în care se afla țara era dificilă. Războiul ruso-turc (1806-1812) se încheiase prin pacea de la București și prin pierderea Moldovei dintre Prut și Nistru, regiune numită impropriu de ruși Basarabia, acest nume derivând de la Basarabii munteni și dându-se în veacurile XIV-XVIII numai părții de la miazăzi, peste care s-a întins, la început, stăpânirea voievozilor din Țara Românească. Cu toate acestea, el a reușit să conducă cu înțelepciune țara, pentru că „Scarlat voievod Calimach au fost un om învățat, blând și cu minte”, după cum îl caracterizează pe bună dreptate cronicarul Manolache Drăghici. El a dat o deosebită atenție culturii, în general, și a luat o serie de măsuri bune în ce privește gospodăria. Sarcina lui principală a fost să adapteze sistemul administrativ și fiscal al țării la noile condiții teritoriale și demografice impuse de răpirea Basarabiei. Sub raportul administrativ, a trebuit să procedeze la o nouă arondare a județelor: unele din ele, cum erau Fălciu și Iași, rămăseseră cu prea puțin, cea mai mare parte a suprafeței lor căzând în stânga Prutului.

În 1814, după scurgerea celor doi ani de scutire de haraci prevăzute de tratatul de pace, Calimach a întocmit un așezământ sau regulament de finanțe care fixa birul pe întreaga țară la 1 260 000 lei. Dintre aceștia, 140 000 lei urmau să fie suportați de categoriile fiscale privilegiate (mazili, scutelnici, poslușnici, ruptași, slujitori), iar restul, de birnicii de rând, care aveau să se achite în patru sferturi, ca și în trecut. Boierimea era scutită de orice sarcini fiscale și își păstra toate privilegiile, inclusiv pe acela de a poseda scutelnici. Pentru a face față cererilor repetate ale Porții, Calimach a recurs la majorarea indirecte, goștina și vădrăritul. Sub raport cultural, trebuie amintite trei fapte de seamă ale lui Calimach: alcătuirea Codului civil, înființarea primului teatru de societate, în Iași, și, întrecând cu mult în importanță pe aceste două, întemeierea și ținerea, timp de cinci ani de zile, a cursului de inginerie practică, în românește, al lui Gheorghe Asachi. Acesta fusese numit de Calimach „profesor trebuincioase unui inginer politic” la „Școala domnească” din Iași și poate fi socotit, pe drept cuvânt, ca întemeietorul școlii superioare în limba română.

Aproape de împlinirea termenului de șapte ani, răstimp pentru care fusese numit, Scarlat Calimach e înlocuit prin Mihai Șuțu, la 24 iunie 1819. În comparație cu predecesorii săi, Calimach se dovedise un cârmuitor abil, care a știut să evite Porții neplăcerea unei complicații politice. Așa se face că la sfârșitul septenatului său, în iunie 1819, sultanul și-a manifestat satisfacția pentru serviciile lui printr-un hatîșerif și l-a invitat la Constantinopol, pentru a primi noi dovezi ale favoarei imperiale. La 30 august 1819, două zile după sosirea sa, a fost invitat la Poartă, unde, din ordinul sultanului, a fost îmbrăcat cu o haină de samur, favoare nemaipomenită pentru domn mazil.

În 1821, izbucnind însă revoluția grecească, familia Calimach, bănuită că sprijinește pe răsculați, este sângeros lovită. Bătrânul Alexandru este aruncat în închisoare, fiul său Ioan este decapitat. Scarlat, care fusese numit domn al Țării Românești, aflând de cele întâmplate, are un atac de apoplexie și moare, la 26 octombrie 1821. Nu este însă exclus ca și el să fi fost otrăvit sau chiar strangulat, apoplexia fiind numai versiunea oficială.

Epoca fanariotă se va încheia în Moldova cu Mihai Șuțu. Acesta, îndată după sosirea la Iași, în septembrie 1819, a intrat în legătură cu Alexandru Ipsilanti și a aderat la Eterie. Mai mult, el s-a declarat pe față partizan al Eteriei și când conducătorul mișcării a ajuns la Iași, Șuțu s-a alăturat deschis acesteia și a oferit toate mijloacele bănești ale cămării sale, ca și ale vistieriei țării. Dorința cea mai mare a domnitorului Scarlat Alexandru Calimach a fost aceea de a îmbunătăți organizarea statului și în special de a da țării legi scrise. El continuă această năzuință de legiferare manifestată în Moldova încă din secolul al XVIII-lea prin „Sobornicescul Hrisov” din 1785, dat de Alexandru Mavrocordat. Curând după suirea sa pe tron, la 17 septembrie 1812, cunoscând că legile contribuie mai mult decât orice la fericirea omului, a hotărât să se îndeletnicească serios cu întocmirea de legi. El a împărtășit această hotărâre mitropolitului, episcopilor și boierilor, care nu numai că au fost de părerea lui, ci prin anafora l-au rugat să-și pună hotărârea în lucrare. De aceea, a hotărât să alcătuiască în primul rând un cod civil, ca unul ce era mai de trebuință decât celelalte părți ale legislației. În acest scop, a alcătuit mai întâi o comisie, pe care a însărcinat-o cu traducerea în românește a Împărăteștilor Pravile care se aplicau în țară. În fruntea comisiei, domnitorul a numit, așa cum am văzut, pe Anania Kouzanos, profesor la Academia Domnească din Iași, și Christian Flechtenmacher, doctor în drept și filozofie de la Viena, sas de origine, din Brașov, pe care-l adusese în Moldova la 1813. În hrisovul din 1 iulie 1817, prin care Domnul trimite Divanului trei părți din cod, după ce arată cum a fost adunat materialul, spune: „Cu obștescul nostru Sfat am hotărât ca să se aleagă și să se adune din Cărțile Împărătești cele mai trebuincioase pravile”.² Kouzanos, care era grec de origine, avea îndatorirea să traducă textele grecești, iar Flechtenmacher pe cele latinești. Comisia traducătorilor a început să lucreze de la începutul lui septembrie 1813. Fiecare dintre membri era plătit cu 100 lei pe lună, plus 100 lei de la Casa Răsurilor, iar scriitorul cu 50 de lei pe lună, plus 50 de lei de la aceeași Casă. Domnul orânduise ca aceștia să fie plătiți până la săvârșirea talmăcirii. În socotelile domnești se găsește trecută leafa comisiei până la sfârșitul lunii mai 1814³.

În afară de această traducere, Domnul a hotărât să se adune toate legile și obiceiurile Moldovei în materie civilă și criminală, câte erau de patru secole, cu arătarea ramurii și izvorului lor. Pentru aceasta a format un comitet, pare-se încă din 1815. Nu știm din cine a fost compus acest comitet.

Este probabil că în el au fost boieri care cunoșteau legile și obiceiurile țării, ca: Andronache Donici, Costache Conache, Skeleti, Sturza și alții, poate și traducătorii Pravilelor Împărătești: Kouzanos și Flechtenmacher. Dintre aceștia, principalul autor al pravilei este Flechtenmacher, care era cel mai pregătit dintre colaboratori și care a alcătuit un proiect al legiurii, după indicațiile Domnului. Acest proiect a fost supus apoi Adunării obștești și în sfârșit Domnul a promulgat legea la 1 iulie 1817.

Codul a fost tipărit în trei părți, mai întâi în grecește, cu titlul: „Codul civil al principatului Moldovei”. Partea primă cuprinde o introducere despre legile politice

² Ion Peretz, Curs de istoria dreptului român, volumul IV (Hrisoavele Domnești), p. 32-37;

³ Nicolae Iorga, Op. cit., p. 126-127;

îndeosebște și despre dreptul persoanelor. Ea a fost tipărită în Iași la 1816, în nou înființata tipografie grecească dinăuntrul Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi. Partea a doua, având același titlu și care este referitoare la dritul drumurilor, a fost tipărită tot în 1816, iar partea a treia, despre înmărginirile ce privesc către dritul persoanelor dimpreună și al lucrurilor, a fost tipărită în 1817. Fiecare din aceste părți ale codului avea paginația sa deosebită. În hrisovul de la 1 iulie 1817, Domnul poruncea expres ca la 1 octombrie 1817 să intre în vigoare noua lege, cunoscută îndeosebi în legislația veche românească sub numele de Codul Calimach și fiind caracterizată drept „prima sinteză codificatoare cu o largă contribuție a unui drept de tip occidental”⁴).

De ce s-a afirmat acest lucru? Pentru că majoritatea cercetătorilor afirmă că Pravila Calimach este codul civil austriac: după unii ea este o simplă traducere, o copie, după alții o traducere cu oarecare modificări. Cert este faptul că acolo unde se vorbește de divizarea materiei în trei părți, secțiuni, capitole, titluri marginale, Codul Calimach este în totalitate o copie a Codului civil general austriac de la 1811⁵. La acest cod se lucrase timp de 60 de ani, adică din 1749 până la 1 ianuarie 1811, când a fost promulgat de Împăratul Francisc I al Austro-Ungariei, fiind aplicat de la 1 ianuarie 1812. Era întemeiat în cea mai mare parte pe dreptul roman, precum și pe dreptul natural, fiind „poate cel mai roman dintre toate codurile”⁶. În același timp, dintre codurile „europenești” cunoscute în Moldova la acea dată, pe lângă cel austriac, se dovedește că juriștii moldoveni au întrebuițat și codul civil francez, a cărui influență se resimte în redactarea unor texte.

Cele mai sigure informații referitoare la izvoarele Codului Calimach le găsim chiar în hrisovul de promulgare la 1 iulie 1817, unde Domnitorul spune: „Cu Obștescu nostru Sfat am hotărât ca să se aleagă și să se adune din Cărțile Împărătești cele mai trebuincioase pravile, adăogându-se și Obiceiurile din vechime păzite cu starea de acum”⁷. Iar la aceeași dată în hrisovul de promulgare adaugă: „și la bază pentru aceasta am avut Basilicadele”⁸. Trebuie scos în evidență faptul că obiceiurile juridice ale poporului român ocupă un loc important în istoria vechiului drept românesc, lucru care nu s-a afirmat cu importanța cuvenită. Chiar în indexul sau lexiconul de la sfârșitul ediției grecești a Codului Calimach sunt notate astfel de obiceiuri într-un număr destul de însemnat, obiceiuri care sunt înscrise în cod și care, în urma cercetării din poruncă domnească, au fost cinstite cu vrednicia de a rămâne legi. O importanță deosebită li s-a acordat chiar și la sfârșitul secolului al XIX-lea, pentru a se putea aprofunda originile Dreptului în general și caracterul propriu al unei națiuni în special, prin introducerea metodei chestionarului juridic, aplicată cu mult succes în multe țări europene. Prin acele chestionare juridice, se putea afla cum „sătenii din orice țară, după

⁴ Istoria dreptului românesc în trei volume, volumul II, Partea întâi, coordonator prof. univ. dr. docent Ioan Ceterchi, Editura Academiei Române, București, 1984, p. 81;

⁵ Andrei Rădulescu, Isvoarele Codului Calimach, Extras din A.A.R.M.S.I., Seria III, Tomul VIII, Mem. 2, Editura Cultura Națională, București, 1927, p. 3

⁶ *Ibidem*, p. 5;

⁷ Codul Calimach, Ediție critică, Colecția „Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris”, vol. III, Editura Academiei Române, București, 1958, Anexă, p. 862;

⁸ *Ibidem*, p. 51;

tradiția rămasă de la moși-strămoși, își pun în orânduială ei între ei aproape relațiile și tranzacțiile lor, certuri, învoieli, căsătorie, împărțeli etc., fără ca să alege cât de puțin la textul, câteodată diametralmente opus, al legii scrise, al legii așa-numite „pozitive”, adesea produs exotic, fără rădăcină în pământ, stăpână cu de-a sila numai în orașe, nu și în surzișul cătunelor”.⁹

În același hrisov de promulgare se arată că Domnul Calimach se servește și de celelalte opere juridice bizantine întrebuițate în Moldova, și anume, după enumerarea sa chiar, de Novelele lui Justinian, ale lui Leon ale împăraților ce au domnit după dâșii, de Synopsis a Basilicalelor, de Introducerea legilor a lui Theofil Antichinsonul, de legiuirea greco-romană și în fine de Manualul lui Armenopol. Se pare că într-o oarecare măsură s-a folosit și de Adunarea de legi a lui Andronache Donici, deci tot izvor de inspirație bizantină. Așadar, din codul austriac au fost luate numai planul și metoda, existând mari diferențe în privința numărului articolelor și a împărțirii titlurilor și capitolelor. O analiză comparativă arată faptul că în Codul Calimach există 2032 articole, afară de alte 12 dintr-o anexă, pe când codul austriac are numai 1502 articole, deci cu 530 articole mai puțin.¹⁰

Din cele expuse, rezultă așadar că pravila Calimach este o lege originală, cel puțin cât și cea austriacă, alcătuită, ca și aceasta, din dreptul roman și greco-roman, în special din Basilicale, cu utilizarea dreptului anterior al țării și, în oarecare măsură, și a noilor legi civile europene și mai ales sub influența formei codului austriac. Pe de altă parte, se poate scoate în evidență o antiteză între formele și concepțiile de viață ale claselor superioare din societatea românească medievală, și acelea ale lumii țărănești, ale clasei sociale de jos, care s-a regăsit aceeași și în domeniul artei, al literaturii, al arhitecturii, al îmbrăcăminteii, precum și al dreptului. Astfel, în domeniul dreptului public, care era dreptul clasei superioare, se întâlnesc multe forme de viață bizantină. În domeniul însă al dreptului privat nescris, care este dreptul nostru privat consuetudinar, dreptul nostru popular, legat de obiceiul pământului, de datinile marii clase țărănești, Bizanțul și-a exercitat o restrânsă înrăurire. „Dreptul nostru nescris este în esență autohton, românesc și doar în restrânsă măsură bizantin.

Dreptul scris, dimpotrivă, este în mare măsură restrânsă românesc”.¹¹

În redactarea Codului său de legi, Calimach a urmărit două lucruri: pe de o parte, să-l alcătuiască mai întâi în grecește, pentru a putea fi cunoscut și peste hotare, pe de altă parte să-l traducă în limba poporului român, pentru care fusese de fapt întocmit. Este probabil ca o dată cu textul grecesc să se fi redactat și cel românesc, dacă nu cumva acesta a precedat pe cel grecesc. Redactarea în cele două limbi, în același timp, se făcuse și în Țara Românească pentru Pravilniceasca Condică a lui Alexandru Ipsilanti și pentru Legiuirea Caragea și este probabil că și la alcătuirea Codului Calimach s-a urmat același procedeu. De menționat este faptul că Manolache Drăghici în Istoria Moldovei spune că Scarlat Calimach a copiat Condică politicească

⁹ Bogdan Petriceicu-Hașdeu, *Obiceiurile juridice ale poporului român*, București, 1878, p. 7;

¹⁰ Andrei Rădulescu, *Op. cit.*, p. 12

¹¹ George Fotino, *Pagini din istoria dreptului românesc*, Antologie, introducere, note și bibliografie de Gheorghe Cronț și Stanca Fotino, Editura Academiei Române, București, 1972, p. 90;
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

în dialectul grecesc, ceea ce s-ar putea interpreta în sensul că și această Condică a fost întocmită mai întâi în românește.

Dar această ipoteză nu se poate dovedi. Mai curând se poate crede că traducerea în românește a acestui Cod mergea în paralel cu alcătuirea și tipărirea lui în grecește, pentru că atât din Hrisovul de promulgare, cât și din „Anaforaua boerilor moldoveni din 1819” reiese că era jumătate tradus în limba „moldovenească”, de aceea ei roagă pe domnitorul Mihail Șuțu ca să poruncească și să se tipărească și în limba țării, continuându-se a se termina restul traducerii.¹² Întâmplările neprielnice prin care a trecut Moldova au împiedicat să se tipărească atunci, exemplarele grecești nefiind de mare folos pentru instanțele inferioare de judecată.

Necesitatea traducerii românești și a tipăririi ei se simțea din ce în ce mai mult. După punerea în aplicare a Regulamentului Organic (1 ianuarie 1832), această necesitate a devenit și mai accentuată, deoarece prin art. 318 al. 2 (devenit mai târziu art. 375) al aceluși Regulament, a fost menținut în vigoare Codul Calimach. În acest scop, al realizării și tipăririi traducerii, logofătul Costache Conache a stăruit pe lângă Cărmuirea rusească să se înfăptuiască lucrarea, iar guvernatorul Pavel Kiseleff a încuviințat suna necesară.

Logofătul Dreptății, Costache Sturza, întocmise și semna, la 26 noiembrie 1833, interesanta prefață a condicii traduse. Ea apărea sub titlul: „Condica țivilă sau politică a Prințipatului Moldovii. Iași. În privilegiata tipografie a Albinei, 1833”. În acea prefață, „Sturza logofătul” spune că traducerea a fost făcută de o comisie compusă din: căminarul Petrachi Asachi, președintele tribunalului Botoșani, Cristian Flechtenmacher și Damaschin Bojinca, jurisconșulți ai Statului. Acea comisie lucrase sub privegherea de aproape a lui Sturza și trebuise să facă traducerea potrivit cu înțelesul neapărat al legiurilor și cu orânduielile introduse prin Organicescul Regulament și totodată supravegheză și tipărirea. Noua comisie, desigur, n-a avut vreme să refacă traducerea, ci numai s-o termine și să revizuiască în general ceea ce se făcuse. Tipărirea s-a făcut în grabă. Ea era terminată în primele zile ale lunii decembrie 1833. La 5 decembrie 1833, Marele Logofăt al Dreptății Costache Sturza a prezentat Obșteștii Obicinuite Adunări – căreia îi era dedicată prin cuvinte elogioase – un exemplar al condicii țivile, tipărit întâia oară în limba patriei. În acest fel a fost tradusă și tipărită cea dintâi ediție românească a Codului Calimach.

După apariție, la 23 septembrie 1835, jurisconsultul Bojinca adresându-se Logofetei Dreptății, spune că la grabnica tipărire „a condicii țivile s-au întâmplat a se vâri oareșcare greșeli în unele paragrafuri”, ceea ce poate să aducă unele rătăciri. De aceea, lămurind acele greșeli pe o foaie, o aduce la cunoștința Logofetei și propune să se tipărească și să se publice la locurile cuviincioase, pentru ca fiecare tribunal să poată face trebuincioasă întrebuițare. Această propunere a fost înaintată Domnului, care a îmbunătățit-o și a poruncit să fie tipărită. După tipărire, Logofetea Dreptății a împărțit-o tribunalelor, la 30 decembrie 1835, foaia cu greșelile și cu propunerea îndreptării lor fiind tipărită și lipită aproape în toate exemplarele codului, la sfârșit. Această condică a mai fost editată în 1851, 1873 și 1907.

¹² Ștefan Gr. Berechet, *Schiță de istorie a vechilor legi românești (1632-1866)*, Chișinău, 1928, pp. 94-99
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Codul Calimach s-a aplicat de la 1 octombrie 1817 până la 1 decembrie 1865, când a fost pus în vigoare codul civil. Astfel, Codul Calimach a fost legea civilă a Moldovei timp de 48 de ani și 2 luni, dar acest cod s-a mai aplicat și după 1 decembrie 1865, ceea ce surprinde pe care nu cunosc dreptul. În primul rând, potrivit art. 1415 Cod civil, locațiunile ereditare în ființă la 1 decembrie 1865, cunoscute sub numele de emfiteuză ori embatic, besman, se păstrează. Acest text, ca și art. 1414, sunt inspirate din art. 1506 și urm. din Capitolul Calimach, cap. XVII partea a II-a și din partea a III-a cap. 5 a legiurii Caragea. De asemenea, Codul Calimach s-a mai aplicat în cadrul art. 1911 (prescripții începute) și 1914 Cod civil (raportarea dotei a fiicelor anterior anterior înzestrate). În mod expres, Codul Calimach a fost abrogat prin art. 1912 C. civ., dar numai în tot ce nu este conform regulilor prescrise în noul cod. Curtea de casație l-a aplicat în 218 decizii ale sale, din care 8 între 1900-1929. Acest cod masiv și savant a avut în total 6 ediții, din care două la Atena (1931) și Aahen (1962) numai cu textul neogrec, și cea critică din 1958.

Cuprinsul acestei legi este următorul: o introducere și trei părți: Introducerea tratează despre legi sau pravile politicești în deobște, partea întâia „Pentru dritul persoanelor”, partea a doua „Pentru dritul lucrurilor” și partea a treia „Pentru înmărginirile ce privesc cătră dritul persoanelor dinpreună și a lucrurilor”.

Codul Calimach deosebește legea, care este o regulă obștească determinatoare a activității omenești, de drept și dreptate, pentru care însă nu are decât un singur cuvânt: drit, care desemnează atât dreptul, cât și dreptatea. Dritul este o facultate a omului recunoscută prin lege. El este de diferite feluri: drit personal, drit real etc. Dar acest drit este așa numitul drit politicesc. În afară de el mai există un drit, care seamănă mult cu dreptatea în sensul bizantin: este dritul firesc, dreptul natural, „dreptul înăscut” în om, care se poate pricepe datorită conducerii rațiunii sau, cum zice logofătul Costache Sturza în traducerea sa oficială, „cu desăvârșire se înțelege prin povățuirea minții cuvântătoare”. Acest drit înăscut dă omului calitatea de persoană juridică. El este regula după care trebuie să judece judecătorul, când nu are putință să dezlege o pricină cu soluțiile pe care i le prezintă legea. Acest drit înăscut nu este altceva decât dreptatea, privită din punct de vedere obiectiv sau subiectiv, dreptatea către care trebuie să se îndrepte toate legile presupuse că o reprezintă pe lume, dreptatea pururea impecabilă și care ar trebui să triumfe pururea.

CONSECINȚE ALE OCUPAȚIILOR STRĂINE IMPLICAȚII ECONOMICE ALE DOMINAȚIEI STRĂINE ASUPRA MOLDOVEI (1821-1859)

Andrei-Octavian Vitcu

Cuvinte cheie: Moldova, economie, ocupație militară, secolul XIX, Imperiul Otoman, Regulament Organic, Imperiul Rus, tribut.

Keywords: Moldova, economy, military occupation, XIX century, Ottoman Empire, Organic Regulation, Russian Empire, tribute.

Abstract:

Ottoman military occupation of 1821-1822, was a heavy burden for the Romanian Principalities, respectively Moldova, by giving them extraordinary tasks in the form of furniture for the maintenance of troops and horses feeding, chores to transport supplies, feed and baggage of war and high taxes to pay soldiers. Appears striking character and weariness robbery of the Turkish occupation. In general, Turkish occupation has cost only about Turkish soldiers and supplies over 7,000,000 piastres. Damage and fires caused by the occupation troops, especially in Iasi not enter into these calculations, as thousands of kidnappings and murders committed by Turkish soldiers.

In 1828 began a new Russo-Turkish war and held in Moldova and attended by the same looting, destruction and impoverishment of the sources of wealth of the country, the loss of countless material and spiritual values and a long foreign military occupation.

Between 1829-1834 the Romanian principalities under Russian military occupation have not paid any tribute to the Turks. Instead they spent for the maintenance of the Russian troops.

In conclusion we can say that many wars and devastating Ottoman rule, accompanied by long periods of foreign occupation - and sometimes amplified Turkish incursions robbery, or exploitation Phanariot cruel regime - led to drain the national wealth, the destruction or disposal of many material and spiritual values, to brake economic and political development of the Romanian society and the backwardness of our country to countries in Central and Western Europe.

Principatele Române au avut de suportat grele ocupații ale armatelor străine nu numai în perioada domniilor fanariote, nu numai în timpul războaielor dintre puterile limitrofe (Rusia, Austria, Imperiul Otoman) ci și în anii când aveau loc mișcări revoluționare interne. În astfel de situații, dominația otomană, sub forma represaliilor își exercita cel mai nefast rol, urmărind să jefuiască toate bogățiile țării și să înăbușe orice năzuință de libertate națională și socială a poporului român.

Ocupația militară otomană din 1821-1822 - după înăbușirea mișcării revoluționare condusă de Tudor Vladimirescu și de Alexandru Ipsilanti – a reprezentat o grea povară pentru Principatele române, respectiv Moldova, impunându-le sarcini extraordinare, sub formă de furnituri (marfă) pentru întreținerea trupelor și hrana cailor, corvezi pentru transportul proviziilor, furajelor și bagajelor de război cât și impozite mai mari pentru plata soldei celor 18.000 soldați turci ce au staționat în Moldova¹.

Spre sfârșitul anului 1821 numărul trupelor de ocupație s-a redus la 11.500 pentru Moldova, acestea rămânând până în vara anului 1822. Numai solda și furniturile trupelor de ocupație s-au ridicat la peste 12.000.000 piaștri, sumă ce depășea cu mult veniturile de atunci ale Principatelor Române. În privința furniturilor și a urgenței cu care acestea trebuiau procurate este de menționat că în decembrie 1821, ocupanții turci din Moldova au impus să li se furnizeze 75.000 kile de porumb, 40.000 care de fân, 40.000 care de lemne, 45.000 oi, 7.500 vaci “iar grâu, orz și ovăz cât se va afla până la un fir”².

Până la acea dată turcii mai luaseră încă 120.000 kile grâu; iar într-un ordin categoric din iulie se ceruse “să fie ridicat tot grâul, porumbul și orzul”³. Toate acestea ilustrează pregnant caracterul de jaf și secătuire al ocupației militare otomane. În general, ocupația turcească a costat Moldova numai cu soldele și furniturile soldaților turci peste 7.000.000 de piaștri. Distrugerile și incendiile cauzate de trupele de ocupație, mai ales în Iași nu intră în aceste calcule, la fel miile de răpiri și omoruri săvârșite de soldații turci.

Anul 1821 marchează însă și un moment de cotitură în lupta pentru înlăturarea dominației otomane și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român. Revoluția lui Tudor Vladimirescu a pus capăt regimului fanariot, obligând Poarta să numească domni pământeni în Principate. De acum începe o nouă etapă în raporturile otomano-române. Resursele imense care serveau la întreținerea domnilor greci și a întregii protipendade a Fanarului vor rămâne după 1821 în țară și vor putea fi utilizate pentru modernizarea instituțiilor noastre, dar cererile Porții Otomane, și în general, stoarcerile turcești vor fi treptat tot mai reduse odată cu introducerea administrației românești, deși puterea suzerană – chiar instalarea domnilor pământeni – a lăsat în Moldova 1.000 de soldați “pentru păstrarea liniștei”⁴.

Vom întări afirmațiile de mai sus prin câteva informații complete în privința Moldovei unde, în primul an de domnie a lui Ioniță Sandu Sturdza (1822-1823) cheltuielile globale pentru turci-haraci, peșcheșuri, zaherea, furnituri, beilicuri, daruri și solde pentru soldați - se cifrau la 1.441.638 lei și reprezentau un procent de 80% din veniturile țării. În al doilea an (1823-1824) procentul plăților globale făcute turcilor

¹ A. Oțeța, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura Științifică, București, 1971, p.450.

² C. Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldovei și Bucovinei*, București, 1888, p.185-186.

³ *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821*, vol.II, Editura Academiei, București, 1955, p.250.

⁴ E.Hurmuzachi, *Documente*, vol.IV, supl.I, p.40.

era de 60% din veniturile Moldovei; iar în al treilea an acest procent scăzuse la 44% raportat la bugetul statului⁵.

În primul deceniu de după instalarea domniilor pământene tributul anual era relativ mic, în comparație cu celelalte sarcini materiale impuse de Poartă și mai ales cu obligația de a aproviziona Constantinopolul cu cereale, vite, cherestea, brânză, unt, seu, cerviș, miere de albine și diferite alte produse la prețuri derizorii, de monopol. Dintr-un raport al Visteriei Moldovei reiese că nu se pot evalua exact dările ce le impunea Poarta și nici paguba adusă țării cu produsele trimise în fiecare an la Constantinopol sub formă de zaherea, ori la preț redus de monopol, întrucât nu s-au păstrat originalele firmanelor⁶ turcești, ori poruncile marelui vizir.

Totuși, pe baza copiilor păstrate se pot face unele evaluări. De exemplu în anul 1827, la cantitățile de grâu furnizate Porții – din diferența de preț – s-au pierdut 476.200 lei, la cherestea 200.000 lei, iar la “vânzarea oilor” 750.000 lei. Se precizează că în fiecare an, turcii luau între 80.000-100.000 oi pe care le plăteau cu 2 lei și 10 parale bucata, în timp ce la prețul liber oile se vindeau cu 8-10 lei bucata⁷.

În anul 1828 a început un nou război ruso-turc desfășurat și pe teritoriul Moldovei și însoțit de aceleași jafuri, distrugeri și secături ale izvoarelor de bogăție ale țării, de pierderea a nenumărate valori materiale și spirituale și de o lungă ocupație militară străină. Referindu-se la suferințele populației cauzate de război, ziaristul francez Saint Marc Girardin – care făcea atunci o călătorie prin Moldova – scria în amintirile sale: “Suferințele sunt mai presus de orice descriere. Niciodată n-a existat o mai înspăimântătoare distrugere de ființi viețuitoare; niciodată dezordinea și neglijența n-au adunat atâtea nenorociri; dar, la urma urmelor trebuie să se vadă în aceste nenorociri mai degrabă consecința războiului decât voința guvernului rus”⁸.

Episoade înspăimântătoare au fost consemnate și de Karl Marx în însemnările sale despre români – după istoricul Elias Regnault și de A.D. Xenopol – Karl Marx nota că, în timpul acestui război, “au avut loc excese groaznice. Contribuții de tot felul în produse furaje, vite, corvezi, hoții, omoruri”⁹. Metodele folosite de generalul Jeltuhin în administrația Principatelor au fost criticate atât de Kiseleff, și de biograful acestuia A.P.Zablotski Desiatovski. Ultimul preciza că Jeltuhin era „atât de aspru și de nervos”, încât “îi erau străine omenia și toleranța, unicul lui scop era să asigure întreținerea trupelor țariste” în Principate¹⁰, nu să se ocupe de treburile administrative interne cu care fusese însărcinat.

Generalul Pavel Kiseleff, succedându-i în noiembrie 1829 funcția de președinte plenipotențiar al Divanurilor Moldovei și Țării Românești, a căutat să

⁵ Gh.M.Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate*, București, 1974, p.329-331.

⁶ Ordine emise de sultan, prin care erau numiți sau maziliți guvernatorii și domnitorii depinzând de Imperiul Otoman

⁷ Gh. Platon, *Societatea Românească la începutul perioadei regulamentare* în vol. *Intinerarii istoriografice*, București, 1974, p.200.

⁸ Saint Marc Girardin, *Souvenirs de voyages de etudes*, Paris, 1852, p.255-256.

⁹ K.Marx, *Însemnări despre români*, Manuscrise inedite publicate de A.Oșteța și Schwanu în Editura Academiei, București, 1964, p.41-117.

¹⁰ G.Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p.272-289.

îndrepte relele cauzate de predecesorul său și să recâștige simpatia locuitorilor. Oricum, însă – făcând abstracție de suferințele locuitorilor, de tranzacțiile dintre beligeranți pe seama teritoriilor românești – trebuie să menționăm Pacea de la Adrianopol care a adus o mare ușurare sarcinilor impuse până atunci de Poarta Otomană celor două Principate.

Tratatul de la Adrianopol, prin clauzele sale – consemnate mai ales în actul separat anexat relativ la Moldova și Țara Românească și care face “parte integrantă” din tratat – a reprezentat un act de mare importanță pentru definirea situației internaționale și organizarea internă a Principatelor. În articolul 5 al tratatului se stipula: “Principatele Moldovei și Valahiei, punându-se în urma unor capitulații, sub suzeranitatea Sublimei Porți și Rusia garantându-le prosperitatea, este de la sine înțeles că ele își vor păstra toate privilegiile și imunitățile care le-au fost acordate, fie prin capitulațiile lor, fie prin tratatele încheiate între cele două imperii, sau prin hățișerifulurile date în diverse momente. În consecință ele se vor bucura de libera exercitare a cultului lor, de o siguranță perfectă, de o administrație națională independentă și de o deplină libertate a comerțului”¹¹.

În actul separat, “cele două puteri au recunoscut necesitatea de a da administrației Principatelor o bază mai stabilă și mai conformă cu adevăratele interese” ale lor; de aceea au confirmat unele prevederi ale convenției de la Akerman - din 2 octombrie 1826 – referitoare la întocmirea unor regulamente generale ori la modalitatea alegerii domnitorilor de către Divanurile din Iași și București, dar totodată, au hotărât că domnia să fie viageră și nu pe șapte ani cum se convenise la Akerman.

Din clauzele actului special al tratatului de la Adrianopol rezultă pregnant o schimbare însemnată a statutului politico-juridic al Principatelor Române. Obținerea deplinei libertăți economice – în urma abolirii monopolului turcesc asupra comerțului exterior – înlăturarea tuturor prestațiilor în natură și muncă, recunoașterea autonomiei și interzicerea amestecului turcesc în afacerile interne ale Principatelor a însemnat restrângerea raporturilor de vasalitate față de Poartă la relații politice¹².

Toate acestea ne îndreptătesc să conchidem că după 1829, dominația otomană asupra Principatelor – zdruncinată serios la 1821 – încetează de fapt, (sub forma ei medievală), fiind înlocuită cu o formă de vasalitate mai atenuată, golită de conținutul ei economic. Principatele, ca state autonome, rămân sub suzeranitatea Porții Otomane, dar ele trecute sub protectoratul Rusiei. Unele prevederi ale tratatului de la Adrianopol au fost însă încălcate, câțiva ani mai târziu chiar de puterile semnatare. Astfel, prin convenția de la Petesburg din 17 ianuarie 1834, Rusia și Turcia hotărâau ca în mod excepțional primii domnitori să nu fie aleși de Adunarea obștească ci numiți de cele două puteri contractante.

Poarta recunoaște Regulamentul Organic – considerat drept “Constituție” a Moldovei și a Valahiei – iar Rusia se angaja să-și retragă trupele din Principatele Române “la două luni de la numirea domnitorilor”. Tot prin această convenție “s-a

¹¹ *Relațiile internaționale ale României în documente...* p.284.

¹² I.Vântu și G.Florescu, *Unirea Principatelor în lumina actelor fundamentale și constituționale*, Editura științifică, București, 1965, p.50-52.

hotărât ca tributul anual “ pe care cele două Principate trebuie să-l plătescă Porții “să fie fixat de acum înainte la 6.000 pungi (adică 3.000.000 piaștri turcești) și ca domnitorii să aibă grijă ca această sumă să-i fie plătită anual, începând de la 1 ianuarie 1835¹³. Din această sumă anuală, Moldova avea de plătit 1.000.000 piaștri. Dacă avem în vedere că Poarta în înțelegere cu Rusia a numit în aprilie 1834 pe domnitorul Mihail Sturdza în Moldova, iar Rusia și-a retras trupele în iunie, constatăm că intervalul de scutire a Principatului de tribute s-a rezumat numai la 6 luni și nu la 2 ani (calculați cu începere din ziua retragerii trupelor de ocupație), cum se prevăzuse în tratatul de la Adrianopol.

Între anii 1829-1834, Principatele Române fiind sub ocupație militară rusă n-au plătit nici un fel de tribut turcilor. În schimb au cheltuit cu întreținerea trupelor rusești în această perioadă, și anume suma de 37.101.297 lei de asemenea, furniturile “fără bani”, care au căzut tot în sarcina țării, s-au urcat la 35.861.849 lei pentru toți anii de ocupație¹⁴.

Ca și revoluția din 1821, cea din 1848 a fost urmată de o represiune sângeroasă și de o ocupație militară străină aproape la fel de costisitoare pentru Principate, chiar dacă jafurile și distrugerile au fost mai reduse.

Întreținerea trupelor de ocupație – otomane și țariste – din septembrie 1848 până în august 1849 a costat Moldova - deși mai săracă, suma de 10.187.006 lei, în afară de furnizarea a 36.958 care de transport pentru trebuințe ostășești. Cheltuielile cauzate de ocupație au fost mai mari în Moldova și pentru faptul că armatele străine au staționat mai mult aici. Războiul Crimeii a adus Principatelor trei ocupații militare străine, între anii 1853-1856, care au provocat, de asemenea, grele sarcini materiale pentru guvern și populație. Pagubele aduse de ocupația străină în acest război economiei Moldovei au fost, de asemenea, ridicate dar, nu sunt însă informații complete pentru a le putea evalua exact.

Se știe că la primirea firmanului de investitură domnitorii – chiar în perioada regulamentară achitau Porții sume ce depășeau tributul. Cu prilejul dezbaterilor Conferinței de la Paris, din vara anului 1858, s-a hotărât la propunerea reprezentantului Rusiei să nu mai plătească aceea dare specială la urcarea lor pe tron, ci să se majoreze tributul anual. E de menționat că P.Kiseleff propusese o majorare de 10%, în schimbul taxei de investitură¹⁵ - dar reprezentanții puterilor europene au decis până la urmă ca această majorare să fie de 50% pentru Moldova și 25% pentru Țara Românească, pe motiv că teritoriul Moldovei fusese sporit în 1856 cu cele trei județe din sudul Basarabiei retrocedate de Rusia¹⁶.

Prin Convenția de la Paris încheiată în august 1858, se hotăra, ca Moldova să plătească Porții ca tribut anual 1.500.000 piaștri. Această sumă era stabilită la cursul monedei Constantinopolului care era mai scăzut cu aproximativ 1/3 decât cursul Vienei sau al tezaurului țării. Astfel că, tributul anual al Moldovei de 1.500.000 piaștri

¹³ *Relațiile internaționale ale României în documente...* p.284.

¹⁴ E.Hurmuzachi, *Documente*, vol.IV, supl.I, p.448.

¹⁵ “*Acte și documente...*” t.II, p.275.

¹⁶ *Ibidem*.

calculat în lei după cursul tezaurului era de 918.750 lei¹⁷. De altfel, în Principate toate calculele financiare, inclusiv bugetele anuale se făceau în lei, deși leul era doar o monedă teoretică “de socoteală”.

Chiar dacă după 1829 nu se mai poate vorbi de un jug otoman, de o dominație otomană în sensul ei medieval, iar din sarcinile materiale – cu excepția perioadelor de ocupație militară – nu se menținuse decât tributul, guvernării turci în miopia lor politică, continuau să considere Principatele Române, ca pe niște Provinciile ale Imperiului Otoman și încercau, fără succes, să înăbușe tendința lor de emancipare național-statală. Mai ales după unirea din 1859 a Principatelor când, de fapt începe ultima etapă a suzeranității otomane, nu tributul făcea odioasă și umilitoare suzeranitatea otomană, ci șicanele, interdicțiile și ofensele neîntrerupte aduse țării noastre de către Poartă, îndeosebi pe planul relațiilor internaționale.

Unii dregătorii otomani căutau neconținut să accentueze îngrădirile aduse suzeranității naționale a statului român de tratatul de la Paris și de firmanul pe care Poarta a recunoscut în 1866 pe domnitorul Carol. Se știe că prin aceste acte i se interzicea României să încheie tratate – politice sau comerciale – cu alte țări, să aibă reprezentanțe diplomatice oficiale pe lângă celelalte guverne, să bată moneda națională fără aprobarea expresă a puterii suzerane, să creeze vreun ordin sau decorație, să-și majoreze forțele armate permanente fără o înțelegere prealabilă cu Poarta.

Bibliografie

- G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p.272-289.
- Gh. M.Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate*, București, 1974, p.329-331.
- *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821*, vol. II, Editura Academiei, București, 1955, p.250.
- C. Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldovei și Bucovinei*, București, 1888, p.185-186.
- E. Hurmuzachi, *Documente*, vol. IV, supl.I.
- K. Marx, *Însemnări despre români*, Manuscrise inedite publicate de A. Oțetea și Schwanu în Editura Academiei, București, 1964, p.41-117.
- Gh. Platon, *Societatea Românească la începutul perioadei regulamentare* în vol. *Intinerarii istoriografice*, București, 1974, p.200.
- Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura Științifică, București, 1971, p.450.
- I.Vântu și G.Florescu, *Unirea Principatelor în lumina actelor fundamentale și constituționale*, Editura științifică, București, 1965, p.50-52.

¹⁷ *Ibidem*.

CTITORI AI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI BÂRLĂDEAN IOAN POPESCU 110 ANI DE LA MOARTE

Oltea Rășcanu Gramaticu

Cuvinte cheie: Primăvara Popoarelor, conștiință națională, Convenția de la Balta Liman, Regulamentele Organic, revoluția democratică, Legea Educației Publice, Școala Normală.

Keywords: The Spring of Nations (Primăvara Popoarelor), national consciousness, the Balta Liman convention, Organic Regulation (Regulamentul Organic), democratic revolution, the Law of the Public Education, Teachers Training College (Școala Normală).

Abstract:

Founders of the educational system in Bârlad - Ioan Popescu (1830-1901)

Ioan Popescu, settled in Bârlad after the defeat of the revolution of 1848 in Transylvania, became an important representative of the city in the context of the social-political and cultural realities of this place of the country, bringing a valuable contribution to the development of the local and national educational system through his accomplishments: the founding of elementary schools, urban and rural; middle schools and high schools, print shops; the editing of construction projects, newspapers etc.

The most important accomplishments were the opening of the first print shop in Bârlad- "Unirea" (1869), the printing of the first local newspaper- "Semănătorul" (1870-1876) and the establishment of the Teacher's Training College (Școala Normală). Declared liberal, he supported the agrarian topic, the public education, the development of the light industry and the national cause in his interventions as a representative of Tutova County in the Romanian Parliament.

For his accomplishments he was gratified medals and orders from the state. At 110 years from his death, Ioan Popescu remains a worth following example for the younger generations, as an illustrious teacher and patriot.

Din panteonul personalităților bârlădene, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, nu poate lipsi Ioan Popescu, renumit pedagog, ctitor, filantrop, politician, a cărui activitate de aproape jumătate de secol se confundă cu viața social-politică și culturală a urbei. *"Faptele lui de apostol fără seamăn și inima lui de mare roman – aprecia un fost elev, Nicolae Petrașcu - au rămas adânc încrustate în amintirea celor ce l-au cunoscut, așa că figura lui trăiește ca într-un nimb luminos în admirația lor"*¹.

¹ N.Petrașcu, *Un bun român – Ioan Popescu*, în „Literatura și arta română”, anul IV, 25 iulie 1899, p.592-595.

Despre activitatea de ilustru dascăl și patriot aflăm din lucrarea autobiografică intitulată *Faptele și activitatea publică și privată a lui Ioan Popescu*², din corespondența sa cu diferite personalități ale vremii, cu instituții social-politice și obștești, din presa locală și centrală, cât și din unele aprecieri aparținând unor foști elevi, ajunși în fruntea ierarhiei politice și culturale, cum au fost Nicolae Petrașcu, secretar al Legației Române de la Paris și ambasador la Constantinopol, Petre Rășcanu, profesor universitar, cel care a editat un impresionant studiu privind istoria învățământului secundar în România, Paul Augustin³ ș.a. Inimosul cărturar Iacob Antonovici, episcop de Huși, a acordat o deosebită atenție studierii vieții și activității lui Ioan Popescu, publicând în 1928 lucrarea *Un dascăl ardelean la Bârlad – Ioan Popescu*, ca și profesorul Gheorghe Vrabie în *Bârladul cultural*, editat în 1938⁴. Monografiile apărute cu ocazia Centenarului Liceului Pedagogic (1970)⁵ și la 125 de ani de la înființarea Colegiului Național «Gheorghe Roșca Codreanu» (1971)⁶ cuprind scurte medalioane privind activitatea dascălului bârlădean.

Actualul studiu își propune să adâncească analiza privind contribuția remarcabilă pe care a adus-o Ioan Popescu la dezvoltarea învățământului în această zonă a Moldovei Meridionale, să depisteze luminile și umbrele în activitatea unui intelectual care și-a închinat viața unui ideal – luminarea poporului, în contextual unei epoci tumultuoase și contradictorii.

Cine era acest dascăl, despre care cu admirație Petru Rășcanu aprecia că era “nalt și bine făcut... tipul munteanului gata de-a pururea a înfrunta orice primejdii..., natură cinstită și entuziastă”⁷, de unde venea și care au fost faptele lui, sunt întrebări firești la care vom încerca să răspundem.

Ioan Popescu se încadrează în pleiada cărturarilor ardeleni de la sfârșitul secolului al XVIII –lea, crescuți la flacăra înaltelor idealuri patriotice ale necesității realizării unui stat național, unitar și independent, care au activat în Țările Române temporar sau definitiv. Profesorii ardeleni aduceau cu ei nu numai o pregătire solidă, ceea ce s-a putut constata mai târziu prin numărul mare de manuale școlare pe care le-au elaborat, prin lucrările științifice și literare ce au publicat, dar aduceau și idei politice înaintate care i-au așezat în primele rânduri de luptători pentru înlăturarea

² *Faptele și activitatea publică și privată a lui Ioan Popescu, profesor onorific, fost deputat, președintele Societății pentru învățătura poporului român, județul Tutovei din urbea Bârladului etc., cu începere din anul 1848, până astăzi, 1901.. Bârlad, Tipografia „Comercială”, 1901.*

³ Paul Augustin, *Faptele și activitatea lui I. Popescu*, în „Calendarul Minerva”, București, 1901, p. 131-133; idem, *Ioan Popescu din Coaș. Activitatea de o jumătate de secol a unui român chioran, în România. Conferință ținută la adunarea din Șomcuta Mare a despărțimântului Sălăgian-Chioran al Asociațiunii, în ziua de 3 august 1904, de către Augustin Paul fost profesor de liceu, publicist, Șimleul Silvaniei, Tipografia „Victoria”, 1906, 32 p.*

⁴ Gh. Vrabie, *Mesianism ardelean*, București, Tipografia Cernica, 1937, 64 p.; idem, *Dascăli ardeleni necunoscuți: Ion Popescu și Ștefan Neagoe*, în „Familia”, seria a III-a, anul VII, nr.3-4, 1940, p.41-50, nr.5-6, p. 49-54.

⁵ M. Măță, D. Măță, Șt. Cucos, *Centenarul Liceului Pedagogic Bârlad. 1870-1970*, Iași, 1970, p. 11, 13, 14-20, 30, 32-50.

⁶ Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” Bârlad. Monografie*, Iași, 1971, p. 295-296-

⁷ P. Rășcanu, *Cel dintâi dascăl al meu*, în „Calendarul Ligei”, București, Editura Minerva, ianuarie 1908, p. 371.

structurilor feudale perimate. Aproape toți acești cărturari au fost amestecați în evenimentele generate de revoluția democratică de la 1848. Aron Florian, Ion Maiorescu, August Treboniu Laurian, Simion Bărnuțiu, Ioan Popescu, asemenea lui Gheorghe Lazăr, și-au adus contribuția la dezvoltarea învățământului românesc.

Urmași spirituali ai Școlii Ardelene, unii dascăli ardeleni au trecut Carpații, cei mai mulți îndemnați de dragostea de neam, în speranța că vor găsi teren mai favorabil pentru dezvoltarea talentelor lor, pentru promovarea culturii naționale. Din Sălaj a venit Simion Bărnuțiu la Iași, din Chioar – Ioan Popescu la Bârlad⁸.

Țară de legendă, Maramureșul, a zămislit din vremuri străbune eroi cu nume simbolic de Dragoș, Bogdan, Pinteș, a căror fapte au rămas conturate puternic în sufletul poporului ca echivalente ale spiritului de dreptate, vitejie, putere de sacrificiu în slujba neamului. Pe aceste plaiuri românești într-o geroasă zi de ianuarie 1830, în casa familiei Popovici, din comuna Coaș, districtul Cetatea de Piatră, județul Satu Mare, vedea lumina zilei viitorul dascăl Ioan Popescu. Apropierea comunei natale de orașul Baia Mare determină familia să-și înscrie fiul la școala primară din această străveche localitate românească pe care a absolvit-o în condiții meritore. Frecventează cursurile Gimnaziului călugărilor minoriți timp de 4 ani, apoi, în 1846, este transferat la Colegiul călugărilor piariști din Cluj, instituție școlară care se bucura de un vechi renume în pregătirea viitorilor absolvenți.

În perioada studiilor gimnaziale se remarcă ca un elev talentat și sânguinos, dar condițiile modeste îl determină să efectueze o serie de activități privind curățenia sălilor și servitul mesei în cantină pentru a obține un loc în internat. Acest aspect ne este relatat de publicistul Paul Augustin, cu ocazia unei conferințe ținute în ziua de 3 august 1904, la o adunare din localitatea Șomcuța – Mare: « ... Fiind elev talentat și sânguinos, dar sărac a fost primit ca credențiar la internat, căpătând întreținerea în schimbul unor mici servicii, ce le făcea, ca atâți alți tineri români – dereticând prin cele săli și purtând mâncărurile la masă »⁹.

Furtuna revoluției de la 1848 a electrizat inimile tineretului care întrezărea în aceasta « **primăvara popoarelor** », posibilitatea răsturnării vechilor orânduiri feudale, a șubredului imperiu habsburgic. În aceste condiții eferescente, tânărul de doar 18 ani, Ioan Popescu, părăsește gimnaziul clujean și se înrolează voluntar ca *landsturm-führer*, adică conducător de gloate, în armata prefectului Florian Micaș, atașat sub comanda colonelului Carol Urban¹⁰. Botezul focului îl primește în ciocnirea de la Săcălășeni cu gărzile maghiare. Rezultatul a fost deprimant, mica sa oștire a fost complet distrusă, astfel că tânărul conducător cu două degete rupte și cu mantaua ciuruită de gloanțe este nevoit să peregrineze prin țară, ascunzându-se pentru a nu fi prins și spânzurat.

⁸ I. Antonovici, *Un dascăl ardelean la Bârlad – Ioan Popescu*, Huși, 1928, p. 336; Gh. Vrabie, *Bârladul cultural*, București, 1938, p. 112-118; vezi și Marin Vătafu, *Gh. Vrabie, Mesianismul ardelean*, în „Gând românesc”, anul VI, nr. 3-4, martie-aprilie, 1938, p. 228 - 229.

⁹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 336.

¹⁰ Teodor Balan, *Colonelul Urban în Bucovina. 1849*, Cernăuți, Tipografia Mitropolit Silvestru, 1926, p. 4, 6.

Îmbrățișând calea aleasă și de alți revoluționari, Ioan Popescu, a cărui **conștiință națională** se maturizase în câteva luni, se refugiază în Bucovina, beneficiind de ospitalitatea boierilor patrioți, Hurmuzachi. În această atmosferă prielnică, ardeleanul Ioan Popescu a cunoscut o parte din emigranții moldoveni, printre care se numărau și boierii bărlădeni cu vederi liberale, Nicolae Roșca Codreanu, Manolache Costache Epureanu și Iorgu Radu, de a căror destine va fi strâns legat în viitor.

Bârladul cunoscuse și el febrilitatea pregătirilor revoluționare, casele lui Iorgu Radu și Costache Epureanu fiind loc de întâlniri pentru alte spirite liberale precum Iordache Racliș, Costache Cuza, Iordache Lambrino și mulți alții. Acest nucleu revoluționar era în legătură directă cu Vasile Mălinescu, Theodor Râșcanu, Alexandru Ioan Cuza. Evenimentele de la sfârșitul lunii martie 1848 de la Iași, soldate cu represiunea puternică a regimului autoritar a domnitorului Mihail Sturdza, prigoana deslănțuită asupra liderilor revoluționari care sunt nevoiți să emigreze, nu a mai permis punerea în fapt a programelor elaborate la Brașov și Cernăuți. **Convenția ruso-turcă de la Balta –Liman** din aprilie 1849 reinstaura regimul regulamentar în Țările Române. În Transilvania trupele habsburgice, cu sprijinul celor țariste, dădeau ultimele lovituri revoluției.

Noul domn al Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, spre deosebire de Barbu Știrbei din Țara Românească, a permis reîntoarcerea unor exilați printre care se numărau și patrioții bărlădeni. Odată cu aceștia sosea la Bârlad și tânărul Ioan Popescu, căruia Iorgu Radu îi oferise, mai întâi, funcția de administrator la moșia sa de la Dealu Mare. Inteligent, sărguincios, Ioan Popescu atrage atenția autorităților locale care îl numesc la 1 septembrie 1851 profesor și director la singura școală publică din Bârlad, funcție pe care o va deține până în anul 1860.

Învățământul bărlădean s-a dezvoltat în mod sinuos, inegal în contextul învățământului românesc. Alături de școlile de pe lângă biserici, la sfârșitul secolului al XVIII-lea funcționa la Bârlad o școală moldovenească de grad elementar, dependentă de Biserica Sf.Voievozi, unde se studia citirea și scrierea. Prin Hrisovul din 24 mai 1803, elaborat de domnul Alexandru Moruzzi, s-a înființat o școală greco-moldovenească, asemănătoare cu cea de la Focșani și Galați¹¹, dar care și-a încetat activitatea după 1821. În conformitate cu prevederile **Regulamentului Organic** la 1 septembrie 1832 și-a deschis porțile prima școală primară de băieți nr.1 din Bârlad, având ca dascăl pe Ioan Zăhărescu și apoi Constantin Nanu¹². În 1846 s-a înființat Clusul real Codreanu pe lângă școala primară publică, reprezentând un pas înainte în dezvoltarea învățământului secundar bărlădean. Profesorul Ioan Zăhărescu predă

¹¹ I.Antonovici, *Documente Bârlădene*, IV, Bârlad, 1924, p. 246.

¹² Aceste școli ținutale cuprindeau o clasă elementară unde se predă citirea, scrierea, numărătoarea și rugăciunile, după metoda lancasteriană, cu tabele anumite tipărite; cât și clusul normal de trei ani, în care se predă gramatica românească după manualul lui Săulescu, aritmetica până la împărțire exclusiv, după manualul lui Filipescu și geografia după manualul lui Fabian. Era primit orice tânăr indiferent de avere și renume, între 7 și 13 ani. Anul școlar se încadra între 1 septembrie – 1 iunie, în două semestre, după care se susținea un examen public.Lecțiile țineau de la 8 la 11 dimineața și de la 14 la 16 după-amiaza (V.A.Urechea, *Istoria Școalelor*, I, București, p. 201-202).

gramatica, geografia, catehismul și caligrafia, iar profesorul Iosif Popescu (Patriciu) limba latină, istoria universală și a patriei, aritmetica¹³.

Continuau să existe și **pensionate particulare** cu limba de predare greacă, franceză și rusă, frecventate de copii proveniți din păturile mijlocii ale populației urbane. În 1846 era cunoscut pensionul condus de I.F. Hașcov-Sasei în care se preda limba greacă și rusă, iar în pensionul lui Iosif Patriciu, organizat în 1850, se preda în limbile română, latină, franceză și germană. În 1851 funcționau următoarele pensionate particulare: pensionatul francez de băieți a lui Columb, pensionatul francez de băieți a lui Caillon, pensionatul grecesc condus de Pondichi și cel a lui Popastavăr, pensionatul francez de fete al doamnei Baar, la care pe parcursul anilor se vor adăuga și altele¹⁴.

Răsfoind Regulamentul Școlar al Moldovei, din 1851, elaborat sub egida domnitorului Grigore Alexandru Ghica, se observă o serie de prevederi pe linia democratizării învățământului pe care le vom reîntâlni în **Legea Instrucțiunii Publice** din 1864. Urmău să se înființeze școli de fete în toate reședințele de ținut și pentru începur la Botoșani, Roman, Bârlad, Huși, Bacău, Galați.

În această atmosferă își începe activitatea de strălucit dascăl, Ioan Popescu, pe melegurile Moldovei de Jos, dar păstrând intactă imaginea locurilor natale pe care le va reînvia cu puterea minții și bătăile inimii în inegalabilele sale lecții de istorie a românilor. Muncește mult, cu pasiune și manifestă o atenție deosebită pentru copii, lucrând de multe ori cu clase simultane. În cursul anului 1853-1854 îl întâlnim ținând cursuri la clasa a II-a și a IV-a. Din catalogul semestral al Școlii publice din Bârlad, pe luna aprilie 1854, reiese că la clasa I-a frecventau 46 elevi, la clasa a II-a 28 elevi, la clasa a III-a 15 elevi și la clasa a IV-a doar 5¹⁵. Situația se explică și prin analiza condițiilor materiale ale elevilor, lipsa de manuale, rechizite școlare, programe încărcate, dogmatismul în general al învățământului.

Sugestivă, în această direcție, este relatarea lui Petru Rășcanu, fost elev a lui Ioan Popescu : «Era greu de învățat carte pe la 1855. Mai întâi lipseau cărțile de școală. Programa cerea să se învețe limba română, elemente de limba latină, religie, aritmetică, istoria, geografia. Și nu erau atâtea cărți, decât : *Istoria Românilor*, trei volume mari de A. T. Laurian, *Geografia Țărilor Române* și cea generală, de același, *Gramatica românească* de Nifon Bălășescu, *Evangelhia* editată de N. Ionescu și *Aritmetica* de care nici nu ne foloseam. Era o hartă mare a Țărilor Române de G. Filipescu Dubău, admirabil lucrată de către Partene Ariton din Iași și hărțile continentelor. Cu acest material didactic trebuia să se aplice programa care la Bârlad mai era sporită prin clasul Codreanu de limbă latină, pus tot în școala primară, așa că elementele de limbă latină se făceau în clasa a III-a, după cartea lui Zaharia Columb, iar în clasa a IV-a se învăța întreaga etimologie latină după *Gramatica* lui D. Stoica,

¹³ Arh. St. București, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare MCIP), dosar nr. 183/1846, f. 6.

¹⁴ I. Antonovici, *Un dascăl ardelean la Bârlad – Ioan Popescu*, p. 338.

¹⁵ Arh. St. Iași, Fond Comitetul de Inspecție Școlară, Iași, dosar 599, anul 1853-1854, f. 61.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

un volum de 500 de pagini, tipărit pe o hârtie groasă, ceea ce îl făcea și mai îngrozitor »¹⁶.

Concluzia pe care o prezintă același autor este revelatoare: « Cu asemenea mijloace de lucru și încărcat cu două clase îi trebuia lui Popescu multă știință și multă dibăcie pedagogică pentru a răspunde greii sale însărcinări. Și el a răspuns pe deplin »¹⁷.

Ioan Popescu, ca pedagog a înțeles cu mult înaintea altora că învățământul trebuie să aibă un caracter formativ. În cadrul cursurilor la școala primară acorda o mare importanță înțelegerii de către elevi a lecțiilor în clasă, dezvoltarea gândirii logice, creative, folosirea marterialului intuitiv. Între obiectele de studiu, istoria era considerată ca un obiect « *eminamente educativ* ». Profesorul era preocupat de introducerea unor documente istorice, abia tipărite, dintre care nu lipseau vestita *Istorie* a lui Petru Maior sau ziarele « *Gazeta de Moldova* » și « *Gazeta de Transilvania* ». Activitatea educativă continua și în zilele de sărbătoare: « *Duminica...*, ne povestea unele episoade din revoluția de la 1848 din Transilvania, citeam din « *Foaie pentru minte, inimă și literatură* », din *Descrierea Moldovei* de D. Cantemir, din *P. Maior sau Moldova în 1857* de V.Alecsandri ; *Hora Unirii* și *Baladele* sau *Cântece bătrânești* a lui V.Alecsandri era încă o carte ce ni se punea în mână » - își amintea tot Petru Rășcanu¹⁸.

Înimosul dascăl bărlădean a introdus obiectul geografie la clasa a III-a și a IV-a, cu confecționarea hărților, cu mult înainte de a se oficializa. Directorul Ministerului Instrucțiunii, Gheorghe Asachi, a apreciat activitatea depusă în această direcție și a aprobat depozitarea a 4 hărți ale Daciei în Biblioteca Statului în 1856, executate de elevi sub egida lui Ioan Popescu. Pedagog cu o înzestrare deosebită, conștiincios și dând dovadă de mult tact, Ioan Popescu se ocupa cu migală de fiecare elev, astfel încât « *nu se știa în școala de la Bârlad ce va să zică să fii repetent. Nu se afla ca un școlar să fie izgonit din școală. Școala era făcută ca să învețe pe copii carte, prin urmare, nu era o scuză pentru dascăli că unii erau mai puțin înzestrați de la natură* »¹⁹.

Energic și sever în orice acțiune, el impunea elevilor disciplină, responsabilitate, comportament civilizată în relațiile cu cei din jur. Printre colegii de breaslă, Ioan Popescu se distingea prin înaltele sale calități morale și fizice, fiind adeptul principiului permanentei prezențe a educatorului în mijlocul elevilor, al controlului și supravegherii elevilor: « Era de o punctualitate exemplară - mărturisea Petru Rășcanu - . Punctualitatea profesorului avea mare influență asupra școlărilor. Nu se știa în clasa noastră ce va să zică a umbla fugar »²⁰.

Ioan Popescu a introdus emulația publică între elevi, sporindu-le interesul pentru instituția școlară. Cu prilejul susținerii examenelor și împărții premiilor erau invitate diferite notabilități ale orașului, imprimând un caracter solemn, făcându-l greu

¹⁶ Petru Rășcanu, *op. cit.*, p.30-32.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

de uitat. Elevii dădeau dovadă de o temeinică pregătire, recitau cu patos emoționante poezii patriotice. Adept al idealului luminării maselor, în care școala juca un rol esențial, Ioan Popescu a adus o mare contribuție la dezvoltarea învățământului bărlădean²¹. Dacă în septembrie 1851, când și-a început cariera didactică exista la Bârlad o singură școală primară publică, cu trei clase și 70 de elevi, în septembrie 1860 funcționau 5 școli primare de băieți cu 700-800 de elevi, 2 școli de fete și începând cu octombrie 1858 Gimnaziul Codreanu, la înființarea cărora ilustrul dascăl a avut un rol esențial. Prima școală publică de fete, cu 68 de eleve, și-a deschis porțile la 9 noiembrie 1856, deși fusese preconizată încă din 1851, conform Regulamentului Școlar.

În art.52 al *Manualului administrativ*, capit. *Organizarea Școalelor* se preciza: « Școli gimnaziale se vor înființa una la Iași și după trebuință și mijloacele Casei Scolastice și în alte Rezidenții ținutale, începând de la Bârlad »²². Prin Adresa nr.9530 din 13 septembrie 1858, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, secția I, comunică transformarea Clasului real în Gimnaziul Codreanu: « Cu deschiderea Colegiului, Clasa latină Codreanu de la Școala primară rămâne desființată, așa precum limba latină se va preda în toată întinderea la Colegiu. Prin urmare școala primară va rămâne pe piciorul tuturor școalelor ținutale ca un suplent, un adiunct și un singur profesor primariu, care va fi domnul Popescu »²³.

Prin Ordonanța domnească nr. 534 din 24 august 1860, semnată de Alexandru Ioan Cuza, se aprobă ca Gimnaziul din Bârlad să poarte numele de Gimnaziul Codreanu « spre perpetuarea amintirii numelor răposaților întru fericita amintire, George și Nicolae, frați Codreni, care au făcut mai multe dăruiri în folosul așezămintelor de învățătură din Bârlad »²⁴. La 24 octombrie 1858, prin Decretul nr.11378, Ioan Popescu a fost numit profesor de limba germană la Gimnaziul Codreanu, unde, de la 1860 și până în martie 1865 a predat limba română și limba latină. Prima serie de absolvenți ai Gimnaziului Codreanu a fost în vara anului 1862. Art.93 din Legea Instrucțiunii Publice din 1864, prevedea înființarea unui liceu la Botoșani, Buzău, Focșani, Ismail și Bârlad²⁵. Astfel reforma învățământului a creat premisele ridicării Gimnaziului Codreanu la rangul de liceu. Începând cu 24 februarie 1865, Ioan Popescu va preda limba latină în cursul superior al liceului. Liceul avea de unde să-și recruteze candidații, deoarece învățământul primar luase o mai mare amploare în orașul Bârlad, unde funcționau la acea dată șapte unități școlare primare (5 de băieți și 2 de fete), iar în județul Tutova 30 de școli sătești.

Învățământul sătesc era însă prost organizat, lipseau cadrele calificate, localurile erau necorespunzătoare, materialele didactice puține, fapt care a determinat Eforia Școalelor să propună înființarea în fiecare județ a unor cursuri de vară, unde să

²¹ Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” Bârlad. Monografie*, Iași, 1971, p. 295-296; idem, *Ioan Popescu*, în *Istoria Bârladului*, vol.II, editat de Oltea Rășcanu Gramaticu, Editura Odeon, Vaslui, 1998, p.387.

²² *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*, tom.III, Iași, 1856, p.312.

²³ Cf. I. Antonovici, *op. cit.*, p.66.

²⁴ „Monitorul Oficial al Moldovei”, nr.273, 15 sept.1860, p. 994.

²⁵ *Legea Instrucțiunii din 1864 în „Anuarul Oficial” al MCIP*, 1883, p.126.

participe tineri dintre grămăticii sau cântăreți de biserică, în vederea sporirii numărului de învățători necesari deschiderii de noi școli primare publice. În vara anului 1865, Ioan Popescu, ajutat de institutorul de la Școala primară publică nr.2, preotul diacon G.Albu, a cutreierat satele județului Tutova pentru a selecta și pregăti 30 de absolvenți de curs primar sau cu 2-3 clase gimnaziale de seminar. Rezultatul a fost cu adevărat spectaculos – 30 de școli sătești vor lua ființă în județul Tutova.

Ioan Popescu manifesta un interes deosebit pentru desfășurarea activității învățătorilor în noile școli sătești. Atunci când condițiile materiale i-au permis să a dea la adevărate acte de filantropie: a modificat și înnoit cu suma de 1500 lei în 1887 vechiul local al școlii din comuna Micești, județul Tutova și a dotat-o cu mobilier, recuzite școlare și grădiniță ; a donat colecția lui de minerale, agonisită cu multă migală în lungile sale călătorii din Transilvania.

Necesitatea înființării unei școli normale pentru pregătirea învățătorilor devenise un imperativ central. Din inițiativa și cu colaborarea unui grup de cărturari patrioți, precum C.Esarcu, V.A.Urechea, A.T.Laurian, Al. Papiu Ilarișan, P.S.Aurelian, I.Eliade Rădulescu, Al.Odobescu, B.P.Hasdeu, a luat naștere la București, în ziua de 8 noiembrie 1866, *Societatea pentru învățătura poporului român*, a cărui scop era de « a propaga prin toate mijloacele putiincioase învățătura printre români, fără deosebire de provincii și a stăruii ca învățătura generală gratuită și obligatorie să devină o realitate în România... A conlucra la dezvoltarea educației naționale »²⁶. Printre secțiile înființate în întreaga țară se numără și cea de la Bârlad, în 15 februarie 1867, având în frunte pe Ioan Popescu²⁷, Ștefan Neagoe și Panainte Chenciu.

Cea mai importantă realizare a *Societății pentru învățătura poporului român* a fost înființarea școlilor normale de învățători, ale secțiunilor din București, Ploiești, Focșani și Bârlad. În februarie 1870, Ioan Popescu redactează lucrarea *Școala normală cu internat pentru prepararea de învățători în comunele rurale din județul Tutova, înființată în urbea Bârladului de Societatea pentru învățătura poporului român, secțiunea Tutovei 1870*, alcătuită din două părți : *Expunerea de motive, Apel către cetățeni și Plan de condițiunile deschiderii unei școli normale pentru prepararea de învățători în comunele rurale ale județului Tutovei și a întreținerii unui internat pentru elevii acestei școli*²⁸.

Zelosul dascăl elaborează o adevărată pledoarie pentru luminarea maselor pe calea culturii, opinând că destinele unui popor, prestigiul lui în lume depinde și de gradul de cultură. Opinia publică bârlădeană și autoritățile erau informate în legătură cu scopul noii școli și modalitățile de funcționare. Propaganda făcută a dat rezultatele scontate pe parcursul câtorva luni. Perseverentul președinte al Societății pentru învățătura poporului român, secțiunea Tutovei, Ioan Popescu, procură fonduri, instituind liste de subscripție, făcând apel la autoritățile locale și centrale. Prin adresa

²⁶ Petre Garboviceanu, *Societatea pentru învățătura poporului român din București și școlile ei, 1866-1906*, București, 1906, anexa I, capitolul I, p.3.

²⁷ Inițial președinte al secției Bârlad a *Societății pentru învățătura poporului român* a fost Iacob Fătu și abia din 1869 devine Ioan Popescu (Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene . Biobliografii*, vol.5, Editura Sfera, Bârlad, 2003, p.688- 694)

²⁸ Lucrarea a fost publicată în broșură în martie 1870, în Tipografia Asociației „Unirea”.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

nr.6307 din 13 iunie 1870 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice comunică Comitetului Societății că a fost aprobată suma de 8000 lei. Au fost închiriate de la Iacob Fătu 7 dughene cu 14 camere pentru școală și internat, s-a procurat mobilierul necesar.

În vederea selecționării elevilor, Ioan Popescu, însoțit de Daniel Montani, institutor la clasa a II-a a Școlii primare nr.1, începând de la 22 aprilie 1870, colindă cu căruța din sat în sat, ținând examen la fața locului și reușește să aleagă 60 de băieți inteligenți, viitori elevi interni ai școlii normale²⁹. Apelul făcut cadrelor didactice de la Liceul Codreanu în vederea predării unor cursuri și în cadrul Școlii Normale s-a bucurat de un succes deplin. Acest lucru este și mai meritoriu dacă menționăm că timp de 4 ani profesorii au predat gratuit.

La 29 noiembrie 1870 se inaugurează la Bârlad Școala Normală³⁰, printre primele instituții de acest gen din țară, urmând după acea din Iași (1855), București (funcționau o școală de stat, Școala preparandală, 1867, și una particulară înființată de Societatea pentru învățatura poporului român, județul Ilfov), Ploiești (1868) și Focșani (1870), ambele organizate de Societatea pentru învățatura poporului român. În vibrantul discurs rostit cu ocazia inaugurării, directorul Școlii Normale, Ioan Popescu, întrezărea importanța viitoare a acestui act de cultură, deoarece «*asemenea întreprinderi înmulțindu-se și imitându-se de toate județele și dând fructele lor mântuitoare, România să devină unită cu toate părțile ei, cultă și civilizată de la o margine la alta, mare, tare și fericită, spre a-și recupa cu o oră mai înainte cuvenitul ei loc între națiunile cele de valoare ale Europei*»³¹.

În anul 1874 Școala Normală dădea prima promoție de 52 de învățători care se alăturau celor 18 învățători mai vechi, astfel numărul școlilor sătești din județul Tutova se ridică la 70. În urma stăruințelor depuse, Ministerul prin ordinul nr.751 din ianuarie 1875 numește în funcția de director al Școlii Normale de stat din Bârlad pe Ioan Popescu. Începând cu anul școlar 1875-1876 Școala Normală din Bârlad a trecut în întreținerea statului, corpul profesoral fiind recrutat din rândurile cadrelor didactice ale fostei Școli Normale și numit prin decizia Ministerului cu nr.6804 din 21 august 1875. Au fost emise o serie de circulare pentru popularizarea școlii în cadrul județului, cerându-se școlilor publice primare să îndrume «un număr de elevi cu calitățile cerute, care ar dori a se prepara în această școală pentru cariera de învățător în comunele rurale³²». Au fost selecționați 30 de elevi din 40 prezenți, de o comisie examinatoare și la 15 septembrie 1875 și-a început cursurile Școala Normală publică de stat din Bârlad. Din statistica trimisă de Ioan Popescu, cu adresa nr.31 din 3 iunie 1877 Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice reiese că erau încadrați 9 profesori, iar numărul total al elevilor era de 58 dintre care 30 în clasa I-a și 28 în clasa a II-a a

²⁹ I. Antonovici, *Un dascăl ardelean la Bârlad – Ioan Popescu*, p. 45-46.

³⁰ *Dare de seamă făcută cu ocaziunea inaugurării Școlii normale primare, la 29 noiembrie 1870, de președintele Comitetului școlar pentru învățatura poporului român, secțiunea Tutovei, d-l profesor de la liceu, Ioan Popescu*, în „Semănătorul”, Bârlad, Anul I, nr.11, 6 decembrie 1870.

³¹ Ziarul „Semănătorul”, Bârlad, anul I, nr.11, decembrie 1870.

³² *Notiță istorică despre Școala Normală primară din urbea Bârladului*, în „Anuarul Școlii normale din urbea Bârladului pe anul 1875-1876”, Bârlad, Tipografia Asociației „Unirea”, 1876.

Școlii Normale, număr apropiat de a altor școli normale din țară (Roman -74 elevi, Iași -68 elevi)³³.

Anuarul Oficial pe anul 1883 menționează următorii profesori ai Școlii Normale de stat din Bârlad: Ioan Popescu (pedagogie), Ioan Carp (religie), Ștefan Neagoe (limba română), Panaite Chenciu (istorie și geografie), Stroe Belloescu (matematică), Gheorghe Ghimbășanu (științe fizico-naturale, agronomie, horticultură), dr. Constantin Codrescu (higienă și medicină populară), Theodor Gățulescu (desen și caligrafie), L.Hergescu (muzică vocală), Ion Dăscălescu (scrimă, gimnastică și exerciții militare)³⁴.

Școala a funcționat în diferite clădiri impropii pentru asigurarea unui climat propice dezvoltării intelectuale ale elevilor. În adresa nr.14 din 22 ianuarie 1890 către Goliger, arhitect al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Ioan Popescu prezintă în mod magistral necesitatea construirii unui nou local pentru Școala Normală din Bârlad. Propunerile pe care le înaintează Ministerului sunt deosebit de interesante: sporirea numărului de ore la obiectul pedagogie; obiectul psihologie să preceadă cu un an obiectul pedagogie; introducerea istoriei pedagogiei; înființarea unei școli de aplicație; introducerea lucrului manual în programa școlară ; sporirea numărul de ore la obiectul istorie; introducerea studiului științelor agricole și realizarea experiențelor practice pe terenul agricol din jurul școlii ; sporirea cursului Școlii Normale de la 4 ani la 7-8 ani « reclamat egalmente de mulțimea studiilor și celorlalte învățături, cât și de etatea ce trebuie necesar să petreacă acea tinerime în școală, dacă voiesc să poată fi la înălțimea misiunii ce o au de îndeplinit »³⁵. În continuare se prezenta proiectul construcțiilor administrative: școala propriu-zisă, școala de aplicații, internatul Școlii Normale.

Prin munca neobosită a directorului Ioan Popescu s-a ridicat în anul 1897-1898 noul edificiu al Școlii Normale din Bârlad, la întocmirea planurilor și supravegherea lucrărilor, aducându-și o contribuție decisivă. Școala Normală a devenit al doilea focar de cultură din orașul Bârlad, după Liceul Codreanu. Ioan Popescu s-a dovedit un pedagog de elită la flacăra căruia s-a format profilul moral și intelectual al celor 500 de absolvenți pe care i-a dat școala sub directoratul său. Publicistul Nicolae Petrașcu a creionat un emoționant portret acestui « *om de o semințire extraordinară la tot ce era frumos și cu o voință de fier în urmărirea scopurilor sale* » - Ioan Popescu. « *Nalt, frumos și voinic, cu un cap bine dezvoltat, cu o frunte proeminent boltită, ca un zimbru, cu ochi albaștri, purtând barbă și mergând totdeauna în pas milităresc, de parcă auzea ritmul trompetei, el părea că-și aduce aminte în tot momentul că fusese militar, adică voluntar în revoluția de la 1848 din Transilvania* »³⁶.

Școala Normală a fost un teren favorabil aplicării metodologiei educative, a întregii priceperi pedagogice a ilustrului profesor și director. « Pentru conservarea caracterului național în poporul de la țară și pentru conservarea industriei casnice,

³³ Arh.St. București, Fond MCIP, dosar nr.3742/1877, p.10-13.

³⁴ Anuarul Oficial al MCIP pe anul 1883, București, 1883, p.98.

³⁵ Arh.St.București, Fond cit., dosar nr.5199/1889, vol.II, p. 14-24.

³⁶ N. Petrașcu, *op. cit.*, 25 iulie 1899, p.592-595.

părăsită mai de tot de săteni », a introdus, pentru prima dată în Școala Normală din Bârlad, portul național, ca uniformă pentru elevi, împletitul din paie și confecționarea de pălării din paie în cadrul lucrului manual ; a introdus violina « cu mulți ani înainte de a se fi introdus oficial prin programa statului », învățarea muzicii vocale și formarea de coruri în școlile sătești, introducerea jocurilor naționale *Românul și Bătuta*³⁷.

Ioan Popescu a desfășurat o activitate profesională de înaltă clasă, predând cu competența și pasiunea marilor dascăli diferite discipline ca: pedagogia, dreptul constituțional, agricultura, geografia și lucrul manual al confecționării pălăriilor de paie. Se interesa de exercițiile gimnastice și de cunoștințele militare. În acest sens a introdus ca obiect de studiu Regulamentele și Instrucția militară, având arme model'77, iar drept comandant un ofițer. Le-a imprimat elevilor simțul datoriei, dragoste de muncă, internatul Școlii Normale fiind organizat în sistemul autogospodăririi: elevii făceau curat în clase și dormitoare, le aeriseau, făceau focul în sobe, ajutau la servitul mesei, făceau de gardă noaptea. Toate aceste activități erau supravegheate de directorul școlii care « sosea la internat, indiferent de anotimp, la ora 4 dimineața..., asista, apoi, la spălatul nostru – își amintea cu nostalgie Nicolae Petrașcu – trecea în repetitor cu noi supraveghind pregătirea lecțiilor, apoi în sufragerie luând cu noi frugala gustare de dimineață..., în urmă se înșira doi câte doi și ne privea plecând... La 12 din nou cu noi la pregătirea lecțiilor de după masă, seara la fel »³⁸.

Un loc deosebit în educarea viitorilor învățători acorda inimosul director excursiilor școlare efectuate, mai ales, în Transilvania. Participau 60 de elevi, îmbrăcați în port național, în frunte cu directorul Ioan Popescu. În cadrul excursiilor se îmbinau drumețiile lungi cu călătoriile cu trenul, pentru a căror scutiri de taxe se zbătea mult timp înainte prin numeroase adrese către Minister. Ziarele vremii înregistrau cu admirație inițiativa dascălului bârlădean, în care vedeau un act de puternică educație națională. A organizat astfel de excursii în anii 1874, 1879, 1882. Ziarul « Telegraful român » din 8 august 1874 relatează cititorilor : « Astfel trupa junilor români, plecând din Bârlad, în frunte cu profesorul Popescu și Herjescu ..., după o călătorie apostolică de trei săptămâni, în care răstimp au parcurs teritoriul român de la Bârlad până la pasul Oituzului și de acolo secuimea de-a lungul, sosi în fine la Brașov în seara zilei de 7 august a.c. »³⁹. « Gazeta de Transilvania » consemna cu același deosebit interes prezența acestor tineri « care se dedică nobilii misiuni a instruirii poporului țaran din România », felicitând în același timp « pe bravul și zelosul director, care a avut norocita idee de a face ca elevii săi să întrebuințeze vacanțele într-un mod atât de frumos, bun și folositor »⁴⁰.

³⁷ I. Popescu , *op. cit.*, în I. Antonovici, *op. cit.*, p. 244.

³⁸ N. Petrașcu, *op. cit.*, p.592.

³⁹ Ziarul „Telegraful Român”, Sibiu, 8 august 1874.

⁴⁰ *Trupa călătore a Școlii normale (preparandia) din Bârlad*, în „Gazeta de Transilvania”, Brașov, 5 august 1879; *Primirea elevilor Școlii normale din Bârlad, la Băile Slănicului*, ibidem, 5 august 1879; *O școală călătore*, ibidem, 12 august 1879.

Excursia din anul 1879 a durat 7 săptămâni, având un lung traseu prin Moldova, Transilvania, Muntenia și Dobrogea. Cu deosebit entuziasm ziarul « Binele public » sublinia: « Școala Normală din Bârlad numărând 82 de elevi, sub conducerea directorului ei Ioan Popescu și altor doi profesori, și-a propus să facă un fel de călătorie în jurul Țărilor Române spre a vedea poziția geografică a tuturor orașelor din România, Transilvania și Dobrogea »⁴¹. În încheierea articolului, aceeași publicație sugera necesitatea preluării acestui exemplu și de celelalte Școli normale din țară. Pe parcursul excursiei elevii organizau serbări care se transformau în adevărate mesaje de patriotism⁴².

În cadrul excursiei din 1882 cei 76 de elevi au vizitat 21 de comune rurale în Transilvania, interesându-se de modul de trai, organizarea gospodăriilor, felul de a practica agricultura și meseriile⁴³. « Gazeta de Transilvania » din 8 august 1882 insistă asupra calităților programului artistic oferit de normaliștii bârlădeni. Costumele naționale ale excursioniștilor au stârnit un viu interes: pantaloni albi, piețar sur, suman castaniu, ciubote mici, cămașă românească încinsă cu un șerpar, dată peste pantaloni, pe cap, pălărie neagră. Dintre marile orașe vizitate amintim Brașov, Sibiu și București. După vizitarea diferitelor muzee, biblioteci din București, tinerii bârlădeni au mers în fața statuii lui Mihai Viteazul și Eliade Rădulescu unde au cântat un imn patriotic⁴⁴.

Reîntoarcerea « *estudiantinei bârlădene* » a fost întâmpinată cu același entuziasm de întreaga populație bârlădeană⁴⁵. Sensul patriotic al acestei călătorii a fost sesizat și de autoritățile austro-ungare, care vor face demersuri pentru interzicerea unor astfel de acțiuni în Transilvania. Ioan Popescu a dorit să organizeze o excursie și în anul 1886, dar nu i s-a permis pentru motivul că mergând în Transilvania, prin intonarea unor cântece naționale de către elevi, s-ar accentua relațiile deja încordate dintre autoritățile românești și cele austro-ungare. Situația era datorată războiului vama, declanșat de Austro-Ungaria după ce România refuzase reînnoirea Convenției economice din 1875, dar mai ales pe fundalul intensificării luptei de eliberare națională a românilor din teritoriile ocupate.

O viață închinată idealurilor naționale

Patriot înflăcărat, Ioan Popescu a participat activ la toate marile evenimente politice ale secolului al XIX-lea. Primul contact cu realitățile politico-naționale l-a

⁴¹ *O școală normală călătoare* în „Binele public” din 11 iulie 1879; *Normaliștii din Bârlad*, în „Românul”, 13 iulie 1879; *Estudiantina română*, în „Binele public”, 1 august 1879; *ibidem*, din 14 august 1879.

⁴² *Știri d-ale zilei din Capitală*, în „Românul”, 17 august 1879; *Normaliștii din Bârlad în București*, *ibidem*, 18 august 1879; *Normaliștii din Bârlad (Reflexiuni)*, *ibidem*, 19 august; *Un adaos*, *ibidem*, 20 august 1879; *Studentina din Bârlad*, în „Binele public”, 30-31 august 1879.

⁴³ *Impresiuni de călătorie normaliștilor bârlădeni*, în „Gazeta de Transilvania”, nr.85, 28 iulie 1882; *Excursiunea lui Ioan Popescu cu Normaliștii în țară și peste Carpați, în iulie și august 1882*, *ibidem*; nr.89, 5 august 1882.

⁴⁴ *Școala pedagogică din Bârlad*, în „Românul”, 12 august 1882; *ibidem*, 16 august 1882; *ibidem*, 28 august 1882.

⁴⁵ *Reîntoarcerea normaliștilor bârlădeni din călătorie*, în „Paloda”, Bârlad, 26 august 1882.

constituit revoluția burghezo-democratică de la 1848, despre a cărei participare am amintit în primele pagini. Sosit la Bârlad, în 1849, Ioan Popescu a aderat la gruparea unionistă din care făceau parte Manolache Costache Epureanu, dr. Emanoil Costin, Iacob Fătu, Constantin Racliș, Iancu Codrescu ș.a. Încrederea de care se bucura se reflectă și în faptul că a fost ales secretarul Comitetului unionist bârlădean. Comitetul se întrunea în casele lui Lupu Costache pentru a discuta candidaturile pentru viitoarea Adunare ad-hoc a Moldovei.

O interesantă adunare publică a fost organizată în localul Școlii primare nr. 1 de băieți. Ion Vasiliu, viitor institutor, își amintește că tocmai în acel moment sosise la magazinul de galanterie a lui Demetrie Gheorghiu, un sul de tablouri de la Librăria Ioanid din București, ce reprezenta Unirea Principatelor. Patronul prăvăliei a încredințat lui Vasiliu, care era băiat de magazin, un exemplar ca să-l ducă la adunare. « Cuvântarea asupra Unirii prin mijlocirea acestui tablou, a aprins întru atât auditoriu, că nu se mai sfârșeau aplauzele, că nu se mai sfârșeau uralele, sunase ora deșteptării, sunase ora libertății, sunase ora înfrățirii » - relatea viitorul institutor⁴⁶. În urma valului de persecuții deslănțuit de caimacamul Nicolae Vogoride, în 1857, Ioan Popescu a fost suspendat din postul de profesor de la Școala publică primară, dar reintegrat câteva luni mai târziu ca urmare a unui memoriu trimis de Comitetul unionist.

Pentru popularizarea ideilor unioniste, Comitetul bârlădean folosea ca principal mijloc de propagandă pe elevi. Un alt martor ocular, Petru Rășcanu, își amintește că băieții de la Școala primară au învățat *Hora Unirii și Moldova în 1857* de Vasile Alecsandri pe care le-au răspândit în tot orașul, cântându-le în Grădina Publică însoțite de muzică. În activitatea de transcriere a unor documente unioniste erau folosiți și elevii, deoarece lipsea, la acea dată, o tipografie în oraș. « Într-una din zile, domnul Popescu ne spuse că Iacob Fătu ar avea ceva de scris și că are nevoie de câțiva buni și rezezi scriitori. Lucru nu ne-a mirat, nu era tipografie în Bârlad, așa că acei care aveau de scris se adresau la școală... Ne-am dus vreo 10, într-o duminică la Iacob Fătu – își amintește Petru Rășcanu. Iacob Fătu dicta și noi scriam în mai multe exemplare deodată : circulări, scrisori, procese verbale și alte demersuri ale Comitetului Central al Unirii din Iași... Nimeni nu ne recomandase secretul, dar am înțeles îndată că nu trebuia să spunem despre acele întruniri »⁴⁷. În aceste acțiuni un rol important l-a avut și Ioan Popescu. A luat parte la alegerile de deputați pentru Divanul ad-hoc(1857) și alegerile pentru Adunarea Electivă a Moldovei (1858).

După realizarea Unirii Principatelor, Ioan Popescu se va angaja tot mai pregnant și în viața politică pentru democratizarea structurilor statale, libertatea de gândire, independența națională. A fost numit comisar al județului Tutova, pentru a aduna voturile de adeziune la plebiscitul de la 2 mai 1864 ; a pus bazele la Bârlad a filialei Partidului Național Liberal ; a fost comisarul prefecturii județului Tutova la strângerea votului plebiscitului pentru aducerea principelui Carol.

⁴⁶ Memoriu scris de Ioan Vasiliu la 28 mai 1907, în I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol.V, 1926, p. 246.

⁴⁷ P. Rășcanu, *op. cit.*, p.32.

În 1869 a pus bazele unei asociații sugestiv intitulată « Unirea »⁴⁸, care-și propunea fondarea unei tipografii și editarea unui ziar⁴⁹. În iulie 1869 a luat ființă Tipografia « Unirea » care-și va desfășura activitatea până în martie 1894⁵⁰, iar la 27 septembrie 1870 apărea primul periodic bărlădean « Semănătorul », situat pe poziții liberale. În articolul program *Ceea ce credem noi* se sublinia idealul întregii generații de intelectuali a epocii : « Lumina, iată ceea ce lipsește încă României, conștiința de sine și încrederea forței morale și materiale... »⁵¹. Acest crez politic este preluat și în alte articole cu scopul de a crea un climat favorabil în rândul masei de cititori : « *Calea cea mai sigură ce poate duce un popor la cultură, civilizațiune, pentru mărire și fericire este lumina, este instrucțiunea cu sora ei educațiunea* »⁵², « *Libertatea ... nu se proclamă, ci se câștigă prin forțe și sudori...* », menținându-se « *prin lumină și virtute* »⁵³. Referirile la situația năpăstuită a românilor din teritoriile ocupate constituie un adevărat strigăt de durere: « Colo peste Carpați trei milioane de români sunt amenințați din moment în moment de a fi despuiați de limba lor natală, de legea lor străbună »⁵⁴. În paginile ziarului au semnat articole Ioan Popescu, Ștefan Neagoe, Panainte Chenciu, V.A Urechea, C.Teodorescu ș.a. Ziarul « Semănătorul » și-a încetat activitatea în 1876, în preajma Războiului de Independență, dar rolul său a fost esențial în deschiderea drumului celorlalte publicații bărlădene de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Ioan Popescu a făcut parte din Garda civilă a Bârladului (1877-1882), ca ajutor de comandant, cu gradul de locotenent-colonel, contribuind cu aprovizionări în Războiul de Independență. A organizat o serbare cu elevii celor două licee bărlădene și fondurile strânse în valoare de 603,90 lei au fost donate *Societății Damelor Bârlădene*, care a achiziționat patru corturi mari ce au fost trimise pe front pentru necesarul unui spital de campanie⁵⁵.

După cucerirea independenței României, Biroul de Informații din Viena se interesa tot mai mult de acțiunile românilor, de o parte și alta a Carpaților. În raportul din 5 iunie 1882 se relatează acțiunile *Societății Carpaților*, iar pe lista cu numele celor ce urmau a fi urmăriți alături de Mihail Eminescu, Miron Pompiliu, Vasile Micle, A.T.Laurean ș.a., figura și profesorul bărlădean, Ioan Popescu, foarte activ prin excursiile sale cu elevii în Transilvania⁵⁶.

⁴⁸ *Statutele Asociațiunii pentru fondarea unei tipografii și publicarea unui ziar în urbea Bârladului*, în „Semănătorul”, anul I, nr.1, 27 septembrie 1870.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Gr.Crețu, *Tipografiile din România de la 1801 până astăzi*, 1910, p. 24.

⁵¹ „Semănătorul”, anul I, nr.1, 27 septembrie 1870; vezi și Oltea Rășcanu Gramaticu, *Începuturile presei bărlădene*, ziarul „Semănătorul”, în *Bârladul odinioară și astăzi.Miscelaneu*, București, vol. I, 1980, p.153-161; *Istoria Bârladului*, ediția a II-a, vol.I, editat de Oltea Rășcanu Gramaticu, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 322-335; Oltea Rășcanu Gramaticu, *Pagini din istoria presei bărlădene. Începuturile presei bărlădene*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, XXII-XXIV, vol.II, 2001-2003, p. 829 - 840.

⁵² *Ibidem*, nr. 6, 1870.

⁵³ *Ibidem*, anul V, nr.7, martie 1874.

⁵⁴ *Ibidem*, anul I, nr.1, 27 septembrie 1870

⁵⁵ Arh. St.Vaslui, Fond Spitalul Bârlad și Elena Beldiman, dosar I/1877, f.20.

⁵⁶ Arh. St. București, Xerografii, Viena, pachet CCXXVI/1, f.199-201.

Necesitatea formării unor cadre de meseriași autohtoni l-a determinat pe Ioan Popescu să propună soluții viabile pentru cea etapă prin trimiterea unor copii la meserii în regiuni industrializate precum Germania, Austro-Ungaria, și chiar Transilvania, timp de trei ani, după care urmau să profeseze în localitatea natală⁵⁷. În urma concursului de admitere din luna ianuarie 1883, au fost selecționați 50 de elevi pentru 24 de meserii, iar până în 1890, numărul celor trimiși s-a ridicat la 80 și a meseriilor la peste 30. Principalele centre au fost Brașov, Cluj, Timișoara, dar tinerii meritoși au fost trimiși cu burse la Paris, Viena, Hamburg, Dresda, Leipzig. Ioan Popescu a inițiat strângerea de fonduri prin donații, serbări, cotizații, pentru întreținerea acestor elevi. Rezultatele acestei acțiuni a fost înființarea la Bârlad, până în 1900, a 32 de ateliere cu 40 de specialități și pregătirea a peste 40 de maiștri.

Ioan Popescu a fost apreciat de concetățenii săi care i-au încredințat mandatul de deputat în mai multe rânduri (1891, 1895- 1899). În această calitate a participat la dezbaterile parlamentare, aducând și unele soluții proprii în direcția îmbunătățirii situației agrare, a instrucțiunii școlare, a industriei casnice (propunerea proiectului de lege pentru pensiile funcționarilor județeni și comunali, elaborarea unor amendamente privind legea învățământului primar și secundar, proiect de lege pentru construirea unei linii de cale ferată între Bârlad-Bacău, proiect de lege privind mijloacele practice pentru ridicarea țăranimii)⁵⁸. Oficialitățile parlamentare, de cele mai multe ori, au privit cu dezinteres sau neîncredere propunerile deputatului bărlădean, mijloacele propuse erau modeste, ele urmăreau doar îmbunătățirea stării țăranului, în care dezvoltarea industriei casnice și a instrucției juca un rol decisiv.

În vederea modernizării edilitare a Bârladului, în februarie 1897, Ioan Popescu a înmănat Primăriei un proiect în 46 de puncte pentru *Comoditatea, salubritatea și înfrumusețarea urbei*, multe dintre propuneri materializându-se în deceniile următoare.

Ioan Popescu a fost ales membru în diferite comisii locale și județene pentru buna coordonare a activităților publice, reprezentarea județului cu unele produse la diferite expoziții naționale și internaționale⁵⁹. Întreaga sa activitate a fost apreciată la

⁵⁷ *Regulament pentru ridicarea și lășirea industriei între români în urbea Bârladului și județul Tutovei, proces de Expunere de motive făcută de Ioan Popescu președintele comitetului secțiunii, și urmat de un scurt raport de inaugurarea acestei întreprinderi, broșură, Bârlad, Tipografia Asociațiunei „Unirea”, 1883.*

⁵⁸ *Discurs în Camera Deputaților în problema Ligii licențelor asupra băuturilor spirtoase, 24 februarie 1896; Discurs în Camera Deputaților în probleme de limbă românească, cu prilejul unui proiect de lege judecătorească, 28 februarie 1896; Discurs în Camera deputaților în problema căii ferate Galați-Bârlad, 2 martie 1896; Discurs în Camera deputaților în problema Proiectului de lege pentru învățământul primar, 11 aprilie 1896; Discurs în Adunarea deputaților cu prilejul discuțiilor asupra răspunsului la discursul Tronului, 13 decembrie 1897; Discurs în Camera deputaților asupra Proiectului de lege pentru desființarea dării de 4 lei pe an prevăzută prin articolul 41 al legii din 29 mai 1893, asupra clerului mirean și seminariilor, 6 februarie 1898; Discurs în Adunarea deputaților în problema învățământului primar, 12-13 februarie 1898; Discurs în Adunarea deputaților cu privire la Proiectul de lege, de inițiativă parlamentară în problema construirii unei linii ferate Bârlad-Bacău, pe Valea Tutovei, 6 martie 1898 (vezi Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobliografii*, vol.5, p. 692).*

⁵⁹ *În comisia supremă a primului recensământ în Moldova, 1859; în comisia agricolă a județului Tutova, 1863-1865; în comitetul pentru Expoziția de la Paris, 1865; ajutor de comandant locotenent colonel al Gărzii civice din Bârlad, 1877-1881; în juriul concursului agricol industrial al județului, 1880 și 1882; în* <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

nivel central prin acordarea unor decorații și medalii: *Steaua României*, în grad de cavaler (1878), *Apărătorii Independenței*(1879), *Bene Merenti*, clasa a II-a (1881); *Coroana României*, în grad de ofițer (1882).

Menținerea strânselor relații cu românii din Transilvania, se demonstrează și prin alegerea sa ca membru de onoare al Societății de lectură din Șomcuța Mare, capitala districtului natal Cetatea de Piatră, căreia i-a donat 100 de volume de literatură română, cât și ca membru de onoare al Societății pentru fondarea Teatrului Român pentru românii de peste Carpați (1886).

Flacăra vieții sale s-a stins, într-o zi senină de vară, la 11 iulie 1901⁶⁰. Dispărea astfel una dintre figurile centrale ale vieții culturale și politice de pe meleagurile bârlădene⁶¹, care-și închinase întreaga viață unui ideal mareț: « *România să devină unită cu toate părțile ei ; cultă și civilizată de la marginea la alta ; mare, tare, fericită, spre a-și recupa, cu o oră mai înainte, cuvenitul ei loc între națiunile cele mai valoroase ale Europei* »⁶².

Pentru eternizarea memoriei distinsului dascăl, în 1924, i s-a ridicat un bust în bronz în fața fostei clădirii a Școlii Normale, lucrare aparținând cunoscutului sculptor Ion Dimitriu Bârlad⁶³. La comemorarea celor 110 ani de la trecerea în neființă a ilustruului dascăl, Ioan Popescu continuă să rămână un exemplu demn de urmat pentru tânăra generație a Mileniului III, prin rigurozitatea științifică și metodică, înaltele valențe morale și civice puse în slujba comunității și a idealului național.

Consiliul General de instrucțiune, 1883-1885; în Consiliul Comunal al orașului Bârlad, 1881-1888; în Consiliul Județean, 1895-1899; comisar general în județul Tutova pentru Expoziția de la Iași a cooperabilor români din țară, 1884, unde pâlăriile lucrate sub conducerea sa au primit medalia de aur; președintele Comitetului județean Tutova pentru Expoziția de la Paris, 1889, unde pâlăriile de paie au primit o „mențiune onorabilă”; Comisar general al județului Tutova pentru Expoziția cooperabilor români din țară, de la București, 1894-1895; cât și pentru Expoziția de la Paris, 1899 (I.Popescu, *op. cit.*, în I.Antonovici, *op. cit.*, p. 218)

⁶⁰ Oniță, *Moartea lui Ioan Popescu*, în „Vocea Tutovei”, Bârlad, anul VII, nr.29, 19 iulie 1901; *Bătrânul Ioan Popescu. Moartea lui Ioan Popescu*, în „Paloda”, Bârlad, anul XX, nr.29, 19 iulie 1901; Paul Augustin, *Discurs funebru*, în „Vocea Tutovei”, Bârlad, nr.31, 26 iulie 1901; Gr.V.Borgovan, *O pagină din istoria Școlii normale din Bârlad*, Bârlad, 1901.

⁶¹ *Ioan Popescu*, în „Almanahul învățătorilor și învățătoarelor din România”, Focșani, Tipografia „Aurora”, anul II, 1902, p.77-78; *Biografii*, în „Anuarul Societății pentru crearea unui fond de teatru român”, Brașov, anul IX, 1904-1905; G.V.Botez, *Un Gheorghe Lazăr al Bârladului*, în „Țara de Jos”, anul I, nr.4-6, iulie –septembrie, 1924, p.82; N.G.Dorin, *Cum l-am cunoscut pe Ioan Popescu*, Bârlad, 10 decembrie 1927.

⁶² „Semănătorul”, Bârlad, anul I, nr.11, 6 decembrie 1870.

⁶³ *Dezvelirea bustului întemeietorului primei școli normale*, în „Universul”, 8 iulie 1924, p.15.

PANAITE CHENCIU ȘI ȘCOALA BÂRLĂDEANĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA. 175 DE ANI DE LA NAȘTERE.

Oltea Rășcanu Gramaticu

Cuvinte cheie: Școala Normală, Academia Mihăileană

Keywords : Ward, Școala Normală (Teacher Training College), Academia Mihăileană

Abstract: *Panaite Chenciu and the educational system in Bârlad at the end of the XIXth century*

In the intellectual constellation of Bârlad, an honorary place belongs to Panaite Chenciu. He was born on the 23rd of July 1837 at Bârlad, where he attended the elementary school and then the high school. He also studied at Academia Mihăileană in Iași. In March 1859 he became a history and French teacher at "Gheorghe Roșca Codreanu" middle school in Bârlad. For 34 years he taught history with a passion that turned his calling into a way of expressing the high moral virtues in the fight for justice, unity and independence.

Alongside Ioan Popescu, he will make a name for himself in the context of the great cultural and political moments of Bârlad: the founding of the first print shop and the first newspaper- "Semănătorul" (1870)- the elevation of the new building for the "Gheorghe Roșca Codreanu" High School (1886), where he worked many years for free.

Also, as a representative in the Parliament, he acted supporting the vision for a modernized educational system. He was gratified for his accomplishments with medals and orders from the state.

Panaite Chenciu continues to be a model of honesty and fairness and for defending the values of the Romanian nation.

În consolidarea edificiului României moderne din a doua jumătate a secolului al XIX-lea un rol important l-a jucat Școala, apreciată ca un mijloc important de « luminare a poporului ». În diferite colțuri ale țării au desfășurat o rodnică activitate numeroși profesori care înflăcărați de înaltele idealuri patriotice au servit cu credință și pasiune școala românească.

În pleiada dascălilor bârlădeni a căror profesiune de credință a fost slujirea școlii în interesul celor mulți se înscrie la loc de cinste și numele lui Panaite Chenciu. Spre deosebire de Ioan Popescu, Ștefan Neagoe, Solomon Haliță, Stroe Belloescu, originari din Transilvania și care mai târziu s-au stabilit pe plaiurile moldave, devenind bârlădeni prin adopțiune, Panaite Chenciu s-a născut și a activat până la sfârșitul vieții în această localitate care se bucura de un binemeritat prestigiu cultural.

Panaite Chenciu s-a născut la 23 iulie 1837 în orașul Bârlad, dintr-o familie de negustori care dispuneau de o modestă prăvălie în mahalaua Podeni¹. De la tatăl său, Vasilache Chenciu, a moștenit spiritul întreprinzător, perseverența în acțiuni, iar de la mama sa, Maria Chenciu, sensibilitatea, omenia, dragostea față de vestigiile trecutului neamului românesc.

Cursul primar l-a urmat în cadrul Școlii publice nr.1 de băieți, care funcționa în chiliile Bisericii Vovidenia, numită și Școala Domnească. Numeroși fii, proveniți din familiile burgheziei în ascensiune, erau orientați să studieze gimnaziul și liceul în capitala Moldovei, Iași, care să le permită după absolvire ocuparea unei funcții în administrație și justiție. Printre aceștia se numără și tânărul Panaite Chenciu, care începând cu 1851 frecventa liceul și apoi mai târziu **Academia Mihăileană** din Iași. Alături de Ioan Vârgolici, Panaite Chenciu audiază, între 1855-1859, un curs de legislație deschis pe lângă Liceul Național din Iași. Aici, este impresionat de prelegerile la drept natural, susținute de distinsul cărturar ardelean Simion Bămuțiu, refugiat la Iași, după evenimentele revoluționare de la 1848, cât și cele ale profesorului Gheorghe Apostoleanu la economie politică, ceea ce îi vor servi drept model în cariera sa didactică și publicistică de mai târziu.

Sârguința, capacitatea de muncă intensă, perspicacitatea în rezolvarea diferitelor probleme îl impun în rândul colegilor. Paralel cu studiile efectuate, Panaite Chenciu îndeplinește și funcția de pedagog la peste cei 160 de elevi interni ai gimnaziului care funcționa pe lângă Biserica Trei Ierarhi din Iași, căutând să imprime ordine și disciplină, responsabilitate față de muncă. Tot în această perioadă predă și matematica la clasele I-IV ale Liceului Național din Iași.

Puternicele frământări politice declanșate de mișcarea unionistă și care s-a finalizat cu alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Principatelor Române, au lăsat o puternică impresie în sufletul proaspătului absolvent. În martie 1859, Panaite Chenciu a fost numit profesor de istorie și de limba franceză la Gimnaziul « Gheorghe Roșca Codreanu » din Bârlad. Din acest moment, Panaite Chenciu, alături de alți inimoși dascăli bârlădeni, nu va precupeți nici un efort pentru afirmarea învățământului în această parte a țării.

«Tânăr cult și plin de entuziasm, martor ocular al multor fapte mărețe ce se făureau la Iași, pe timpul studiilor sale, Panaite Chenciu fu îmbrățișat cu multă căldură de colegii săi de la gimnaziul din Bârlad, unde de la început chiar, se remarcă alesele-i calități sufletești»². Timp de 34 de ani (4 martie 1859 – 1 septembrie 1893), Panaite Chenciu a predat cu pasiune obiectul istorie din care a făcut o adevărată tribună de afirmare a înaltelor virtuți morale ale strămoșilor în lupta pentru dreptate, unitate și independență. Lecțiile sale erau așteptate cu nerăbdare ce către elevi pentru că profesorul Panaite Chenciu știa să electrizeze inimile cursanților, să trezească dragostea față de trecutul glorios al neamului românesc, dar mai ales speranța într-o Românie Mare și Independentă.

¹ I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, Bârlad, 1926, vol.V, p. 287.

² *Ibidem*.

În amintirile sale, publicistul Nicolae Petrașcu, fost elev al Liceului Codreanu, a surprins într-un stil concis principalele trăsături ale personalității fostului său profesor: « *Chenciu era un fel de Catone, de o moralitate și de o regularitate rară... El își ținea cursurile intrând cu precizie la ora lui, fără nici un minut întârziere și fără nici o absență în tot anul și predicând lecțiile cu o înălțime sufletească, pe un ton litanic de-l luai drept un preot în altar* »³. Și în încheiere aprecia: « Scopul lui era să ne impună atenției epocile și figurile mari ale popoarelor »⁴.

Față de elevi nutrea o puternică simpatie, era apropiat fără a trece cu vederea abaterile, dar plin de tact nu lua niciodată măsuri pripite care le-ar fi regretat. În această manieră s-a impus colegilor cât și elevilor în funcția de director al Liceului « Gh. Roșca Codreanu », peste 23 de ani (1876-1889). Colegii de profesie îi apreciau finețea, noblețea spirituală, cunoștințele multilaterale care făceau din el un interlocutor strălucit. Își îndeplinea toate sarcinile « cu multă pricepere, tragere de inimă, conștiinciozitate »⁵.

Un alt strălucit elev și mai târziu profesor al Liceului « Gh. Roșca Codreanu », Ioan Antonovici⁶, concluziona în această direcție: « *Ca director și ca coleg, în relațiile cu profesorii era de un tact și amabilitate rară, la catedră era excelent profesor, iar la tribună un înflăcărat orator* »⁷.

Alături de Ioan Popescu, față de care avea o stimă deosebită și ale căror relații se vor consolida în urma căsătoriei cu fiica acestuia, Lucreția Popescu, Panaite Chenciu se va afirma în marile momente cultural-politice ale orașului Bârlad în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Panaite Chenciu participă la înființarea Secției Bârlad a *Societății pentru învățătura poporului român*, la 15 februarie 1867, fiind ales vicepreședinte. Se numără printre fondatorii primei tipografii bârlădene, intitulată sugestiv « Unirea »⁸, unde un an mai târziu va fi editată prima publicație locală « Semănătorul » (27 septembrie 1870)⁹. De asemenea, s-a numărat printre intelectualii entuziaști care în frunte cu Ioan Popescu au pus bazele Școlii Normale din Bârlad, printre primele instituții de acest profil din țară, la 29 noiembrie 1870¹⁰, unde timp de patru ani se vor preda în mod gratuit cursurile până la trecerea în subvenția statului (1874). Panaite Chenciu a predat obiectele geografie și istorie primei promoții de învățători cu frenezia și pasiunea care-l caracterizau. A continuat să predea la această școală până în 1885 când vor fi titularizați noi profesori.

³ N. Petrașcu, *Amintiri*, în I. Antonovici, *Un dascăl ardelean la Bârlad – Ioan Popescu*, Huși, 1928, p.363.

⁴ *Ibidem*.

⁵ I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol. V., p. 288.

⁶ Va ajunge erudit cărturar și prelat, deținând funcția supremă de conducere în cadrul Episcopiei de Huși.

⁷ I. Antonovici, *op. cit.*, vol.V, p. 288.

⁸ Gr. Crețu, *Tipografiile din România de la 1801 până astăzi*, 1910, p.24.

⁹ „Semănătorul”, anul I, nr.1, 27 septembrie 1870; vezi și Oltea Râșcanu Gramaticu, *Începuturile presei bârlădene*, ziarul „Semănătorul”, în *Bârladul odinioară și astăzi. Miscelaneu*, București, vol.I, 1980, p. 153-161; idem, *Pagini din istoria presei bârlădene. Începuturile presei bârlădene*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, vol.II, 2001-2003, p. 829-840.

¹⁰ *Ibidem*, nr.14, decembrie 1870.

Timp de mai mulți ani, Panaite Chenciu a fost ales membru în Comitetul școlar Bârlad și județean Tutova, contribuind la îmbunătățirea învățământului public în această zonă a Moldovei Meridionale. Începând cu anul 1868 a făcut parte și din Consiliul General al Instrucțiunii¹¹.

Panaite Chenciu a sprijinit inițiativa lui Ioan Popescu și Ioan Vârgolici privind dezvoltarea unui învățământ profesional în orașul Bârlad. Cinstea și spiritul de chibzuială a fost demonstrat și în calitatea de casier al Curatoriei averii boierului patriot Nicolae Roșca Codreanu¹². În acest sens a manifestat mult interes pentru deschiderea Școlii Secundare Profesionale de fete « N. Roșca Codreanu ». Abia la 18 octombrie 1880, cu o întârziere de aproape două decenii față de cum se prevăzuse inițial, a fost luată decizia de forurile autorizate de Executare testamentară a averii defunctului Nicolae Roșca Codreanu, privind înființarea și deschiderea Școlii Secundare Profesionale de fete. Epitropia Casei Nicolae Rășca Codreanu a încredințat Ministerului suma de 400.000 lei, locul și casa unde se va înființa Școala Profesională de fete¹³.

La 6 decembrie 1880 a fost inaugurată această școală sub direcția Carolinei N.Teclu cu scopul «de a da tinerelor fete o educațiune și instrucțiune conform cu menirea femeii în societate în genere și în special de a le iniția și perfecționa în industriile cele mai strâns legate de natura chemării ei, astfel ca fetele ieșite din această școală să fie puse în pozițiunea de a deveni bune soții, bune mame de familie, bune românce, bune lucrătoare, bune economie»¹⁴. Școala dispunea de un internat pentru 15 fete orfane sau de condiții materiale modeste, care erau întreținute din donația amintită.

Activitatea școlii a fost de scurtă durată, așa cum reiese din procesul verbal nr.20 din 15 august 1889, curatorii testamentari, printre care figura și profesorul Panaite Chenciu, au dispus închiderea provizorie « din cauza nesuficienței mijloacelor părții profesionale a școlii nu i s-a putut da până în prezent o dezvoltare spre a corespunde scopului pentru care a fost instituită »¹⁵. Executorii testamentari ai averii lui Nicolae Roșca Codreanu se adresau la 14 noiembrie 1896, Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice de a primi suma de 300.000 lei cu obligația de a întreține la Bârlad o Școală profesională de fete, cu numele fondatorului « Nicolae Roșca Codreanu »¹⁶. După o tergiversare de cinci ani, Ministerul a dispus prin ordinul nr.1825 din 26 februarie 1901 înființarea Școlii profesionale de fete după modelul

¹¹ I.Antonovici, *op. cit.*, vol. V, p. 288.

¹² Nicolae Roșca Codreanu, insuflețit de înalte elanuri patriotice ca și fratele său Gheorghe Roșca Codreanu, a lăsat prin testament 6000 de galbeni pentru organizarea unei școli de fete la Bârlad. Conform dispoziției testamentare suma indicată trebuia dată cu dobândă până în 1861, după care cu sporul dobândit să se întemeieze școala. De asemenea, se prevedea întreținerea gratuită a 15 eleve „române de nație, de orice stare și treaptă, dar care ar avea trebuință de un asemenea agiutoriu, purtând titlu de Stendistele Institutului Codreanu”(Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui, fond CD, dosar 674).

¹³ I.Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol.V, p. 228.

¹⁴ Curatorii averii defunctului Nicolae Roșca Codreanu erau: G.Gane, P.Chenciu, N.S.Bujoreanu (idem, *Frații Gheorghe și Nicolae Roșca Codreanu*, documente XXXVI, p. 69).

¹⁵ *Ibidem*, p. 75.

¹⁶ *Ibidem*, p. 79.

testamentului¹⁷. După transferarea sumei propuse de executorii testamentari, Ministerul a trimis Programa și planul sălilor necesare acestei școli¹⁸. În această direcție a fost restaurat vechiul local lăsat de Nicolae Roșca Codreanu și s-a numit corpul didactic sub direcția Ecaterinei Kracte¹⁹.

Pentru înviorarea industriei locale Panaite Chenciu a susținut punctul de vedere a lui Ioan Popescu privind trimiterea unor tineri în străinătate unde se specializau într-o meserie și apoi se întorceau în orașul natal pentru a o practica. Rezultatul acestor acțiuni (1883-1900) a fost înființarea a 32 de ateliere în orașul Bârlad cu 40 de specialități și 40 de maiștri.

Panaite Chenciu a jucat un rol important în ridicarea noului edificiu al Liceului «Gh. Roșca Codreanu». Demersurile au început în 1881 și se vor finaliza între anii 1885-1886²⁰. Noul local s-a inaugurat la 27 aprilie 1886 în prezența ministrului învățământului, D.A. Sturdza și a secretarului său general, Spiru Haret.

În activitatea social-obștească, Panaite Chenciu s-a remarcat ca un apărător consecvent al libertăților democratice, a rezolvării problemei agrare, unității și independenței. Contemporanii îi apreciau talentul oratoric pus în slujba dezideratelor naționale. Nu exista întrunire publică unde să nu fie solicitat să ia cuvântul. Panaite Chenciu a colaborat în paginile principalelor ziare și reviste bârlădene de la sfârșitul secolului al XIX-lea, printre care amintim «Semănătorul», situându-se pe poziții liberale. Numeroasele articole publicate în presă prezintă într-un stil concis, clar, unele aspecte privind situația țăranilor, a învățământului sătesc, asupra națională a românilor din teritoriile stăpânite de Coroana austro-ungară, necesitatea respectării regimului constituțional.

În calitate de deputat al județului Tutova, Panaite Chenciu s-a impus în Cameră prin intervențiile sale în favoarea modernizării învățământului românesc. Pentru meritele sale deosebite puse în interesul școlii, Panaite Chenciu a fost distins cu ordine și medalii din partea autorităților statale: *Coroana României* în grad de ofițer, *Steaua României* în grad de cavaler, medalia *Binemerenti* clasa I, *Răsplata muncii* pentru învățământul secundar clasa I²¹.

A murit în vârstă de 70 de ani, la 11 ianuarie 1907. Cu ocazia discursului rostit la înmormântarea distinsului profesor bârlădean, Ioan Antonovici aprecia rezultatele muncii neobosite duse în cele trei decenii și jumătate: «*Și semințele cunoștințelor și a patriotismului aruncător în ogoare mănoase de Ghenciu și de colegii săi, a avut de rezultat că din elevii liceului din Bârlad să ajungă mulți pe treptele cele mai înalte ale societății noastre*»²².

¹⁷ *Ibidem*, p. 85.

¹⁸ Adresa executorilor testamentari din 23 mai 1901 (*ibidem*, p. 86).

¹⁹ Adresa nr. 6490 din 27 iulie 1901 a Ministerului (*ibidem*, p. 88).

²⁰ C.C. Codrescu, *Liceul din urbea Bârlad. Cum este și cum trebuie să fie*, Bârlad, 1881, p. 53.

²¹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 289.

²² *Ibidem*.

MESIANISMUL ARDELEAN ȘI BÂRLADUL ȘTEFAN NEAGOE

Oltea Rășcanu Gramaticu

Cuvinte cheie: Pontif, Vatican, Școala Normală, Codex Neagoeanus.

Keywords: pontif, Vatican, Normal School, Codex Neagoeanus.

Abstract:

Ștefan Neagoe was one of the great personalities of the culture in Bârlad in the latter half of the 19th century. He was born on the 18th of november 1838 in Micasasa locality in Trnsylvania.

He studied in Blaj, Sibiu and abroad in Vienna and Roma where he passed his examination for a doctor's degree in law and Romanic sciences. He worked for a short time as a public prosecutor in Bucharest, then he devoted himself to education. He participated in the foundation of "Al.I.Cuza" Gymnasium in Focșani, discharging the function of headmaster. In 1866 he settled down for good in the town of Bârlad. Șt.Neagoe carried on a valuable activity as a teacher, textbook publisher, literary, researcher, journalist and politician.

He passionately taught Romanian and Latin for 27 years at "Gh.Roșca Codreanu" High School in Bârlad. Șt.Neagoe brought his contribution to the opening of the Normal School, to the publication of the first newspaper in Bârlad "Semănătorul" ("The Sower"), of a "Grammar of the Romanian Language which knew eleven republications, to the publication of a manuscript of folk literature known under the name of Codex Neagoeanus. În 1881 he initiated another newspaper "Paloda" having a liberal political direction in which he criticized the hard condition of the peasants, of the rural education, of the Romanian population in the Austrian-Hungarian Empire. For his distinguished activity Șt. Neagoe received the "Bene Merenti" decoration and the "Coroana României" order. After a long suffering Ștefan Neagoe died on the 23rd of august 1897.

În panteonul cultural al Bârladului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, printre personalitățile marcante ale spiritualității plaiurilor tutovene se numără și profesorul Ștefan Neagoe. Alături de Ioan Popescu, Solomon Haliță și Stroe Belloescu, Ștefan Neagoe face parte din pleiada intelectualilor ardeleni¹ care cu inima și condeiu au slujit înaltele idealuri de unitate, independență, progres, departe de locurile natale, dar tot pe pământ românesc, în primumordia Moldovă. Numeroși cărturari ardeleni stabiliți în decursul secolului al XIX-lea în diferite localități din

¹ Gh.Vrabie, *Mesianism ardelean*, București, Tipografia Cernica, 1937, 64 p.; idem, *Bârladul cultural*, București, 1938, p. 102-111; idem, *Dascăli ardeleni necunoscuți: Ioan Popescu, Ștefan Neagoe*, în „Familia”, București, anul VII, seria a III, nr.3-4, 1940, p.41-50; nr.5-6, 1940, p.49-54; Marin Vătafu, *Gh.Vrabie, Mesianism ardelean*, în „Gând românesc”, anul VI, nr.3-4, martie-aprilie, 1938, p.228-229; Nicolae Albu, *Un satelit al școlaei ardeleni: Ștefan Neagoe*, Sibiu, Institutul de Arte Grafice „Dacia traiană”, 1943, 23 p.

Țările Române au găsit aici un teren favorabil propagării misiei lor culturale și naționale.

Ștefan Neagoe s-a născut la 18 noiembrie 1838, în localitatea Micăseasa din Transilvania (astăzi județul Sibiu)², dintr-o familie de țărani, strâns legați prin năzuințe de păturile de jos ale românimii, ceea ce va insufla viitorului profesor credința nezdruccinată în vechimea și continuitatea străbunilor pe aceste meleaguri, în idealul arzător de dreptate și libertate a neamului său, obidit de secole de dominațiile străine.

Ștefan Neagoe urmează primele studii în comuna natală, apoi la Gimnaziul din Blaj, localitate cu puternică rezonanță în spiritualitatea românească, unde va trăi momente memorabile în primăvara anului 1848, când pe Câmpia Libertății va răsună vibranta chemare " Noi vrem să ne unim cu țara ! » a celor 40.000 de români care într-un singur glas au cerut punerea în fapt a istoricelor drepturi ale nației române, de unire și libertate socială și națională. Deși copil, aceste emoționante mărturii ale demnității naționale, îl vor urmări pe tot parcursul activității sale viitoare de dascăl și patriot.

Ambițiile familiei pentru ca fiul lor Ștefan să urce în ierarhia intelectualității transilvane se materializează prin înscrierea acestuia la Academia din Sibiu, la secția juridică³. În timpul studiilor universitare, Ștefan Neagoe se remarcă prin cunoștințele sale solide atât în domeniul juridic cât și literar-filosofic. Proaspătul licențiat își continuă studiile în două importante capitale ale culturii europene, Viena și Roma. Printr-o muncă stăruitoare, plină de pasiune, Ștefan Neagoe își ia doctoratul în drept și limbi romanice cu teza *Romanitas populi inter fluvium Tisa, Danubium et Mare Ponticum (Romanitatea poporului dintre Tisa, Dunăre și Marea Neagră)*⁴, susținută într-un cadru festiv, în prezența înaltului pontif Pius al IX-lea și a peste 170 de cardinali. Ideile progresiste propagate în teza sa de doctorat, care făcuse o excelentă impresie auditoriului, vor fi amplificate mai târziu cu ocazia unor călătorii efectuate în Italia, unde va conferenția în mari centre universitare despre *Originea daco-romană a poporului român și despre Bogățiile și frumusețile României între Dunăre și Carpați*.

Impresia deosebit de bună pe care a lăsat-o Ștefan Neagoe înalților prelați la Roma, privind solidele cunoștințe literar-filosofice și juridice acumulate și originalitatea ideilor formulate în scrierile sale, a determinat autoritățile papale să-i ofere un post de bibliotecar la Vatican, de altminteri deosebit de măgulitor pentru un tânăr învățacel de pe meleagurile îndepărtate ale Transilvaniei, aflată sub autoritatea despotismului habsburgic.

Deși i se deschidea o nouă perspectivă, Ștefan Neagoe a refuzat politicos oferta Vaticanului preferând să se întoarcă în țară unde dorea să devină un tribun, asemenea lui Avram Iancu, în susținerea obiectivelor majore ce stăteau în fața nației sale. Poziția sa de intelectual cu largi vederi democratice nu convenea autorităților Curții Vieneze care vedea în el un nou lider al răzvrătirii românilor, care deși majoritari în Transilvania și Banat, continuau să fie cei mai umiliți și lipsiți de cele

² L.Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, Editura Cugetarea, 1940, p. 588; Acad.RPR, *Dicționarul enciclopedic român*, vol.I(A-C), București, Editura Politică, 1962, p.683.

³ „Paloda”, nr.9, Bârlad, 28 august 1897.

⁴ Piedro Roselli, articol în „Observatore Romano”, nr.0849, 1860, p.2, col.V.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

mai elementare drepturi. Deoarece prigoana autorităților austro-ungare s-a intensificat asupra liderilor români, îngrădindu-le orice libertate de acțiune, mulți ardeleni au preferat să treacă linia Carpaților în România, care se constituise ca stat prin Unirea Principatelor Române la 24 ianuarie 1859, sub conducerea domnitorului, de origine bârlădeană, Alexandru Ioan Cuza. Printre aceștia se afla și proaspătul doctor în științe juridice și literare Ștefan Neagoe.

Acesta funcționează pentru scurt timp ca procuror în București, unde se simțea nevoia de cadre calificate în aceste domenii stricte pentru modernizarea structurilor statale românești. Nu se cunosc cu exactitate motivele pentru care tânărul Ștefan Neagoe a renunțat definitiv la magistratură pentru a se dedica învățământului. Primul popas în noua sa carieră didactică l-a constituit orașul Focșani, unde s-a numărat printre fondatorii în 1863 a Gimnaziului « A.I.Cuza », viitorul Liceu « Unirea », unde a ocupat funcția de director. Tot în această perioadă a condus și un pension particular până în 1866 când se va muta definitiv la Bârlad⁵. Din acest moment destinele sale se vor împleti cu cele ale orașului adoptiv până la sfârșitul vieții sale.

Ștefan Neagoe a devenit în timp o personalitate proeminentă a Moldovei Meridionale, Bârladul oferind un mediu prielnic pentru afirmarea sa ca pedagog, editor de manuale, cercetător literar, ziarist și om politic. Acest aspect a fost sesizat și de profesorul Gheorghe Vrabie care dedică un capitol special din volumul *Bârladul cultural*, meseanismului ardelen în general și raporturilor cu Bârladul în special : « *Alături de ceilalți ardeleni în frunte cu Ioan Popescu, întreprinde o frumoasă activitate culturală, ceea ce face ca Bârladul să devină unul dintre centrele importante ale Moldovei* »⁶.

Ștefan Neagoe a fost numit profesor de limba română și limba latină la cursul inferior și apoi la cursul superior al Liceului « Gheorghe Roșca Codreanu ». Clasă real Codreanu înființat în 1846 ca urmare a donației boierului patriot Gheorghe Roșca Codreanu, și care funcționa pe lângă singura școală publică primară de băieți din Bârlad, a suferit modificări esențiale în ultimele două decenii, fiind ridicat la rangul de gimnaziu (1858) și apoi transformat în liceu, conform prevederilor Legii Instrucțiunii Publice din 1864⁷.

În momentul sosirii sale la Bârlad, datorită activității susținute de profesorul Ioan Popescu, originar din Coaș-Maramureș, refugiat aici după înfrângerea revoluției de la 1848, funcționau 7 școli primare iar în județul Tutova 30 de școli sătești. Liceul avea de unde să-și recruteze candidații.

Ștefan Neagoe a predat cu pasiunea marilor dascăli cele două materii, 27 de ani, până la pensionare în 1893. Un fost elev, cunoscutul publicist de mai târziu, Nicolae Petrașcu, rememora cu nostalgie orele de limbă latină prin care strălucitul dascăl încerca să inspire elevilor admirația față de această limbă care a stat la baza

⁵ *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei RSR, 1979, p. 611.

⁶ Gh.Vrabie, *Bârladul cultural*, p.103; vezi și Marin Vătavu, *Gheorghe Vrabie și meseanismul ardelen*, p. 228-229.

⁷ *Legea Instrucțiunii din 1864* în Anuarul oficial al Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare MCIP), 1889, p. 126.

tuturor limbilor romanice, deci și a limbii române : « El se plimba prin clasă cu voiciune de colo până colo, repetând neconținut legile gramaticii latine, ca să le facă să intre în capul elevilor; iar când vedea pe unul aplicându-le greșit îl auzai exclamând ca un învins : sacra simplicitas ! »⁸.

Contemporanii îi apreciau corectitudinea, finețea, conștiinciozitatea, tactul pedagogic. « *Avea totuși un defect - era prea bun. Bunătatea lui era exploatată de toți acei mai pricepuți, la curs, la examen și mai ales la... teză. Neputând ofensa - ierta. Neputând lovi în amorul propriu - moraliza* »⁹. Manifesta multă înțelegere pentru elevi, având încredere în multiplele lor posibilități intelectuale. Ca și ceilalți confrați de breaslă era conștient de înalta misiune ce revine școlii în « *luminarea poporului* ». Ei iubeau școala, credeau în ea, își sacrificau timpul, energia, banii pentru a vedea cât mai repede roadele civilizației ale învățământului. În această direcție, Constantin Esarcu, unul dintre fondatorii *Societății pentru învățătura poporului român*, sublinia : « *Interesele permanente și viitoare ale nației se tratează, se dezbat, se află în școli. Acolo se prepară libertatea, acolo justiția, acolo ordinea, acolo stabilitatea și progresul, acolo mărirea, demnitatea și gloria nației* »¹⁰. Dincolo de un anumit idealism care caracteriza această generație de intelectuali în ceea ce privește rolul mesianic al școlii, trebuie subliniată pasiunea cu care au dus lupta pentru dezvoltarea învățământului.

Printre primele secții care se vor înființa în țară ale *Societății pentru învățătura poporului român*, se numără și cea de la Bârlad, în 15 februarie 1867, având în frunte pe Ioan Popescu, Ștefan Neagoe și Panaite Chenciu¹¹. Cea mai mare realizare a *Societății pentru învățătura poporului român* a fost înființarea școlilor normale de învățători ale secțiilor din Bucureși, Ploiești, Focșani și Bârlad. La 29 noiembrie 1870 datorită activității perseverente a unui grup de intelectuali bărlădeni, în frunte cu Ioan Popescu și Ștefan Neagoe, a căror activitate social-obștească se va împleni timp de trei decenii, se inaugurează la Bârlad **Școala Normală**, printre primele instituții de acest gen din țară, urmând după cea din Iași (1855), București (1867), Ploiești (1868) și Focșani (1870)¹².

Apelul făcut cadrelor didactice de la Liceul « Codreanu » în vederea predării unor cursuri și în cadrul Școlii Normale s-a bucurat de un succes deplin. Printre cadrele care timp de 4 ani au predat gratuit în noul edificiu cultural bărlădean s-a numărat și Ștefan Neagoe. Începând cu anul școlar 1875- 1876, Școala Normală din Bârlad a trecut în subvenția statului, având ca director pe Ioan Popescu. Ștefan Neagoe, deși legat în primul rând de Liceul Codreanu, a continuat să predea limba română și în cadrul Școlii Normale, bucurându-se de același binemeritat prestigiu¹³.

⁸ N.Petrașcu, *Amintiri*, în I.Antonovici, *Un dascăl ardelean la Bârlad -Ioan Popescu*, Huși, 1928, p.103.

⁹ „Paloda”, anul XVII, nr.22, Bârlad, 26 noiembrie 1896.

¹⁰ „Ordinea”, 9 august, 1866.

¹¹ Mircea Ștefan, *Începuturile Societății pentru învățătura poporului român*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967, p.179.

¹² „Semănătorul”, anul I, nr.11, Bârlad, decembrie, 1870.

¹³ Anuarul oficial al MCIP, pe anul 1883, București, p. 98.

Încadrându-se în preocupările generației sale, privind redactarea diferitelor manuale școlare, Ștefan Neagoe a întocmit o *Gramatică a limbii române* pentru elevii din ciclul gimnazial. Desigur că redactarea unui astfel de manual cerea erudiție și multă răbdare, trăsături care nu lipseau din personalitatea profesorului bărlădean. Ediția I a apărut la Bârlad în Tipografia « Unirea », în 1869, în 5000 de exemplare, fiind primită cu căldură în toate școlile publice din diferitele zone ale țării « semn că trebuința unei cărți didactice de această specie era simțită pentru toate școlile noastre »¹⁴.

Ediția a II-a din 1870 a fost autorizată de Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice : «Considerând că opul despre care e vorba este foarte bun pentru clasele gimnaziale și primare, din câte există până astăzi, Consiliul permanent de instrucțiune apreciază a se aproba ca, carte didactică pentru clasele primare și gimnaziale »¹⁵. Valoarea certă a lucrării se exprimă în cele 11 reeditări îmbunătățite a *Gramaticii limbii române*, semnată de profesorul bărlădean Ștefan Neagoe. Noile ediții analizau sistematic etimologia și sintaxa limbii române. Scopul acestei *Gramatici* era « de a facilita pe cât mi-au permis putința – amintea Ștefan Neagoe în *Precuvântarea* la ediția a V-a din 1878 - studiul limbii române în școlile noastre »¹⁶.

Cu modestia care-l caracteriza, autorul subliniază: « Nu am pretențiunea de a fi creat o nouă Gramatică - singurul merit al meu ar putea fi, că pe lângă o îndelungată practică și experiență în propunerea gramaticii, m-am servit de opere deja cunoscute publicului român, consultând, în lucrarea mea, cele mai bune gramatici ale distinșilor noștri literați, din care apoi am combinat prezentul manual școlastic pe cât s-a putut mai complet pentru uzul școlilor secundare »¹⁷. În fața sistemelor controversate în fonetică autorul reușește să se situeze pe o poziție intermediară, împletind judicios etimologismul cu fonetismul. Prima ediție cuprindea numai partea etimologică și aceea incompletă, în 1874 s-a adăugat sintaxa, iar în 1884 un capitol de fonologie, ortografie academică și o schiță literară asupra alfabetului chirilic.

Cunoscutul istoric Gheorghe Ghibănescu a realizat o analiză minuțioasă asupra numeroaselor ediții ale *Gramaticii* lui Ștefan Neagoe, apreciindu-se unele calități ale manualului, dar se sugerau și unele lipsuri: regulile erau lungi, exemplele puține, diviziunea sintaxei în două părți, generală și specială era nepractică, folosirea excesivă pentru etimologie a *Gramaticii* lui G.I.Munteanu, apărută în 1860, la Brașov, stilul bombastic etc.¹⁸

Dincolo de unele observații stipulate în presa de specialitate manualul de *Gramatică a limbii române* pentru uzul școlilor secundare a lui Ștefan Neagoe rămâne o contribuție valoroasă la dezvoltarea mijloacelor didactice necesare procesului de învățământ.

¹⁴ Ștefan Neagoe, *Precuvântare la Gramatica limbii române*, ediția a V-a, 1878.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Gh.Ghibănescu, *Gramatica limbii române pentru clasele gimnaziale, de Ștefan Neagoe*, ediția a IX-a adăugită și îmbunătățită, în „Gheorghe Lazăr”, anul II, nr.8, 1888, p. 302-304.

Erudiția profesorului Ștefan Neagoe s-a manifestat plenar în domeniul cercetării literaturii române vechi, expresie a admirației sale față de tezaurul culturii naționale, cu atât mai mult cu cât lipseau studiile de specialitate la acea vreme. Îndelungata stăruință cu care cerceta scrierile vechi i-au adus satisfacția descoperirii unui manuscris în literatura populară a popii Ion Românul din Sânpetru¹⁹, care cuprindea variantele cele mai vechi din *Alexandria*, *Albinușa*, *Rojdanicul*, *Floarea Darurilor*, în total 31 de povestiri istorice și pilde numeroase, diverse scrieri vechi filosofice și teologice. Manuscrisul bilingv, jumătate în limba română, jumătate în limba slavonă a fost copiat de popa din Sânpetru în 1620. Această culegere reconstituie o mărturie a scrisului în limba română, la începutul secolului al XVII-lea, cu interesante particularități filologice, arătând limpede preocupările spirituale ale românilor, din acele timpuri. Ștefan Neagoe l-a descoperit printre cărțile tatălui său, Dumitru Neagoe.

Înțelegând deosebita valoare filologică a manuscrisului, după un studiu atent, Ion Bianu l-a publicat în revista « Columna lui Traian » în 1883. Manuscrisul a intrat în circulație sub numele de *Codex Neagoeanus* și a atras atenția numeroșilor experți²⁰.

Munca la catedră, cât și cea de cercetare științifică au fost dublate de pasiunea către publicistică. Alături de Ioan Popescu, Ștefan Neagoe se numără printre fondatorii primei tipografii bărlădene, în anul 1869, intitulată sugestiv « Unirea »²¹. La 27 septembrie 1870 apărea primul periodic la Bârlad, « Semănătorul »²², printre redactori numărându-se și Ștefan Neagoe. Numeroasele articole relevau aspecte privind viața social-politică și culturală, atât la nivelul județului Tutova, cât și unele aspecte generale la nivelul țării. După 6 ani ziarul și-a încetat activitatea, deschizând drumul altor publicații bărlădene.

În 5 februarie 1881, Ștefan Neagoe a inițiat un nou ziar de pe poziții liberale, intitulat « Paloda ». Rememorând atmosfera entuziastă în care s-au pus bazele noii publicații, într-un articol apărut câțiva ani mai târziu, se sublinia : « Era prin 1881, un frig teribil, un ger de crăpau pietrele. În odăița mică, dar caldă, caldă ca inimile fondatorilor, se strânsese mănunchiul cel mai ales de tineri și sub inspirațiunea entuziastă și patriotică a regretatului profesor Ștefan Neagoe s-au pus bazele unui ziar care să predice adevărul și să distrugă abuzul și nedreptatea »²³.

În corespondența cu Gheorghe Bariț, eminentul cărturar ardelean refugiat la Iași, Ștefan Neagoe preciza scopul și ideologia ziarului : « Te avertizez că în Bârlad apare un ziar hebdomadar – Paloda – în localitatea noastră aparțiunea sa a făcut o nespusă impresiune de bine. Vă rog a-i urmări ideile – este ziarul exclusiv al meu.

¹⁹ Azi, sat în comuna Sântămăria-Orlea, județul Hunedoara.

²⁰ Gh.Vrabie, *op. cit.*, p.104.

²¹ Gr.Crețu, *Tipografiile din România de la 1801 până astăzi*, 1910, p. 24.

²² „Semănătorul”, anul I, nr.12, 27 septembrie 1870; vezi și Oltea Rășcanu Gramaticu, *Începuturile presei bărlădene, ziarul „Semănătorul”*, în *Bârladul odinioară și astăzi. Miscelaneu*, București, vol.I, 1980, p. 153-161.

²³ „Paloda”, nr.27, Bârlad, 1899; vezi *Istoria Bârladului*, Ediția a II-a, vol.I, editat de Oltea Rășcanu Gramaticu, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p.324.

Principiile lui sunt eminamente liberale – românismul »²⁴. În continuare se accentua asupra necesității criticării « *șarlatanismului și a apucăturilor fanariotice, deprinderi de care este infectat aerul țării noastre* »²⁵.

Conștient de responsabilitatea care revine intelectualului patriot, Ștefan Neagoe menționează în încheiere : « Dumneata știi, scumpul meu d-l Bariț că personal nu aș avea trebuință de a-mi aprinde în cap. Dar ce să fac ? Nu mă rabdă inima – lumea e sătulă de monopol politic »²⁶. Obiectivele ziarului erau lupta pentru democrație și liberalism, preocupări pentru situația țaranului, a învățământului în general, încurajarea unor producții literar-artistice locale. Într-o corespondență către directorul ziarului « Observatorul », în ianuarie 1888, Ștefan Neagoe își exprima sincera compasiune față de măsurile represive luate față de românii din Transilvania de către guvernul de la Budapesta. În același timp, Ștefan Neagoe nutrea convingerea sinceră că toate chinurile îndurate nu vor putea opri poporul român în nobila dorință de făurire a unui stat unitar : « *Mie însă îmi place să fiu optimist pentru părțile de dincolo, locuite de români, că niciodată nu vor pieri. Și iată pentru ce : acolo e viața, e inima, abnegațiune, luptă sinceră și iarăși sinceră* »²⁷.

Până în 1893, Ștefan Neagoe a condus cu pasiune și devotament ziarul « Paloda », în strânsă colaborare cu patronul tipograf George Catzafany, până la pensionarea sa²⁸. Referindu-se la această perioadă Theodor Riga, viitorul conducător al ziarului, își amintea trăsăturile de caracter ale decanului presei bărlădene : « Cinstea și probitatea erau încadrate în sufletul său și devotamentul sincer și leal al bravului ziarist a fost cununa de lauri a distinsului cetățean »²⁹.

Ziarul a cunoscut o nouă perioadă de activitate sub auspiciile lui G.G.Ionescu (George Tutoveanu) la începutul secolului al XX-lea care imprimă un caracter literar.. În anul 1908 ziarul își încetează activitatea³⁰. Pe linia vechilor obiective, trasate de inițiatorul ziarului Ștefan Neagoe, s-a continuat propaganda în favoarea românilor aflați sub asuprirea Coroanei austro-ungare. În sprijinul Mișcării Memorandistice (1892-1894) au apărut numeroase articole în care se sublinia cu claritate : « *Românii din Transilvania își au drepturile lor seculare pe care nici un popor din Europa nu*

²⁴ *Corespondența lui Ștefan Neagoe către Gheorghe Barițiu*, mss., 1009, apud Gh.Vrabie, *op.cit.*, p. 109; *Corespondența lui G.Bariț*, București, 1969; *George Bariț și contemporanii săi*, București, Editura Minerva, 1987, vol.III, p. 287.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Cf. Gh.Vrabie, *op. cit.*, p.106.

²⁸ Între 15 martie 1884 și 25 iunie 1892 ziarul apare sub numele de „Tutova”.La 4 august 1905 se schimbă subtitlul : Organ al Societății „Studentilor Tutoveni”, car, la rândul-i, devine, la 29 septembrie 1905, Organ al intereselor generale. Ziarul nu a apărut între 7 aprilie -23 iunie 1905.

²⁹ „Paloda”, nr.9, Bârlad, 28 august, 1897.

³⁰ *Vezi Istoria Bârladului*, ediția a II-a, vol.I, editat de Oltea Râșcanu Gramaticu, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 324-325; Oltea Râșcanu Gramaticu, *Pagini din istoria presei bărlădene. Începuturile presei bărlădene*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, XXII-XXIV, vol.II, 2001-2003, p.829-840.

le poate contesta, cu atât mai puțin maghiarii. Românii își au limba lor, literatura, religiunea și moravurile lor înrădăcinate adânc în sângele lor »³¹.

Publicația bărlădeană a luat apărarea țăranilor răscuțați în 1894, dar mai ales în 1907, în articole sugestiv intitulate : *Guvernul față de țăranul român, Săteanul nostru și cauzele răscoalelor*(1894), *File triste, Revoltele și devastatorii, Boierii în Parlament* (1907). Activitatea desfășurată un sfert de secol în jurul ziarului « Paloda », de o serie de intelectuali bărlădeni în frunte cu Ștefan Neagoe, a creat atmosfera favorabilă scoaterii celor două reviste « Paloda literară » și « Făt-Frumos » sub egida poetului George Tutoveanu, Corneliu Moldovan și Athanasie Mândru, deosebit de apreciate de Nicolae Iorga³².

Meritele certe ale lui Ștefan Neagoe în viața cultural-politică a Bârladului era astfel evidențiate în paginile ziarului al cărui ctitor a fost : « *Ca decan al presei bărlădene și fondator al ziarului « Paloda », el a propagat în toată viața sa patriotismul și principiile liberale pentru poporul din orașul Bârlad și județul Tutova. Și dacă Bârladul a devenit o citadelă liberală se datorește mai mult lui și scrierilor sale. Departe de a profita de pe urma acestei chestiuni arzătoare, el din contra a fost sacrificat »³³.*

Pensionarea profesorului Ștefan Neagoe cât și retragerea sa de la conducerea ziarului «Paloda» au fost sărbătorite cu sobrietatea cuvenită unui spirit ales. Articolul *O despărțire dureroasă* consemnează acest eveniment : « Devotamentul ce și-a depus acest bărbat în exercițiul înaltei sale misiuni, bunătatea și probitatea sa, au lăsat atâtea suveniruri frumoase, atât între colegi, cât și între elevi, încât când și-a terminat ultima sa lecțiune, luându-și adio de la elevii săi, momentul a fost sfâșietor și pentru elevi și pentru bătrânul profesor »³⁴. În continuare se relatează cuvântul elevului Cezar Pascu din clasa a VII-a: « Liceul Codreanu și în special noi elevii ne-am mândrit avându-vă în numărul profesorilor noștri, dar acum când ne părăsiți nu ne rămâne decât regretul în inimi și recunoștința eternă în mințile noastre »³⁵.

Pentru distinsa activitate desfășurată la catedră și în viața social-obștească, profesorul Ștefan Neagoe a obținut decorația *Benemerenti* și ordinul *Coroana României*. În calitate de consilier comunal, Ștefan Neagoe s-a preocupat de ridicarea nivelului cultural-științific al cetățenilor, de diferite probleme edilitare .

După o lungă suferință, în ziua de 21 august 1897 Ștefan Neagoe a încetat din viață, fiind înhumat în cimitirul « Eternitatea » din Bârlad³⁶. Profesorul Constantin Mândrescu în necrologul rostit elogia înaltele virtuți ale celui care a slujit cu venerație școala: « *E unul dintre puținii bărbați care și-a consacrat în viață întreaga activitate*

³¹ „Paloda”, anul XII, nr.8, Bârlad, 22 august 1893; vezi și Vasile Netea și C.Gh.Marinescu, *Liga Culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Iași, Editura Junimea, 1978, p. 161.

³² Nicolae Iorga remarca: „Astăzi sunt trei reviste tinere care înfățișează curentul cel nou în literatura și cugetarea românească (curentul semănătorist – n.n.), «Făt-Frumos» din Bârlad stă la mijloc între «Semănătorul» bucareștean și «Luceafărul» de la Budapesta («Făt-Frumos», I, 1, 15 martie 1904, p. 225)

³³ „Paloda”, anul XV, nr.22, 26 noiembrie 1896.

³⁴ *Ibidem*, anul XII, nr.14, 3 octombrie 1893.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” Bârlad.Monografie*, Iași, 1971, p. 308-309; idem, *Valori spirituale tutovene.Bibliografii*, vol.5 (M-P), Editura Sfera, Bârlad, 2003, p.253-256.

pentru fericirea și prosperitatea neamului nostru, pe toate tărâmurile a căutat să facă numai bine și puțin sunt aceea care din relațiunile avute cu dânsul, cât a fost în viață, să nu fi câștigat ceva – cât de puțin – din cuvintele-i pline de bunătate, din folositoarele lui povețe »³⁷.

Ștefan Neagoe, alături de Solomon Haliță, Panaite Chenciu, Stroe Belloescu, și-a adus contribuția strălucită pe altarul învățământului, constituind un moment de referință în analele Colegiului Național « Gh. Roșca Codreanu » și ale orașului Bârlad.

³⁷ Simion Mândrescu, *Moartea profesorului Ștefan Neagoe*, în „Paloda”, Bârlad, nr.9, 28 august 1897; „Vocea Tutovei”, anul I, nr.27, Bârlad, 31 august 1897, p. 1.

MĂRTURII DESPRE ALEXANDRU IOAN CUZA ÎN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

Cornel Constantin Ilie

Cuvinte cheie: Cuza, Muzeul Național de Istorie, colecție, Napoleon III

Key Words: Cuza, National History Museum, collection, Napoleon III

Abstract: Testimonials about Alexandru Ioan Cuza in the National History Museum collections

The National History Museum has in its collections a large number of objects related to Alexandru Ioan Cuza. The most important will be presented in this communication. The throne, the seal, the sword, the revolver, the watch and the pistols kit received from Napoleon III, is among them. With their help, we can do a better view of the life and activity of this remarkable personality of Romanian modern history.

Alexandru Ioan Cuza nu putea să lipsească din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României, astfel că numeroase bunuri culturale care amintesc de „domnul Unirii” se află în colecțiile acestei prestigioase instituții. Câteva dintre cele mai valoroase obiecte le supunem atenției în paginile ce urmează.

Armament

Foarte interesantă este trusa de pistoale dăruită de împăratul Franței, Napoleon al III-lea, lui Alexandru Ioan Cuza¹ (Foto 1). Trusa cuprinde 11 piese:

1. Cutia de formă dreptunghiulară, lucrată din lemn de abanos, cu ornamentații (motive florale). Pe capac este gravată monograma domnitorului A.I. Cuza, iar pe partea interioară următoarea inscripție, imprimată cu auriu: „Gastinne - Renette Arg. de l'Empereur”, iar deasupra stema Franței. Interiorul cutiei este căptușit cu catifea bleu-marin.

2-3. Pistoale lucrate din lemn de abanos și metal. Țevile sunt metalice și au ornamentații cu motive florale, la fel ca și mânerul care sunt din lemn. Pe mâner au imprimată monograma domnitorului Cuza și coroana princiară.

4. Ciocan confecționat din lemn de abanos. Mânerul este rotund și are aplicate ornamente cu motive geometrice. Partea superioară este de formă paralelipipedică și are două fețe ornamentate floral.

¹ MNIR, inv. 32648-32659.

Foto 1: Trusa de pistoale primită de la Napoleon al III-lea / Pistols kit received from Napoleon III

5. Clește realizat din metal alb care are pe toată suprafața o bogată ornamentație cu motive florale. Partea superioară este din metal alb și auriu. La vârf are un capac metalic aurit ce acoperă șurubelnița.

6. Șurubelniță cu mâner din lemn de abanos având ornamentație cu motive florale. Partea superioară este din metal alb și auriu. La vârf are un capac metalic aurit acoperă șurubelnița.

7. Măsurătoare de forma unei lingurițe și este confecționată din metal aurit. Obiectul are pe toată suprafața o bogată ornamentație cu motive florale.

8. Burduf confecționat din metal alb având partea superioară aurită. Pe toată suprafața sunt imprimare motive ornamentale. Înăuntru are mai multe alice.

9. Cutiuță făcută din lemn de abanos, cu formă cilindrică. Pe capac sunt imprimare ornamentații cu motive florale.

10-11. Vergele pentru curățat pistolul (2 bucăți). Sunt confecționate din lemn de abanos, având un capăt ușor bombat și ornamentații florale. Vârfurile sunt metalice și au striajuni.

Din aceeași categorie (a armelor de foc) amintim revolverul (cu butoiăș) al domnitorului, încrustat și aurit, fabricat în Franța la mijlocul secolului al XIX-lea² (Foto 2).

Foto 2: Revolver ce a aparținut domnitorului Alexandru Ioan Cuza
Revolver which belonged to Prince Alexandru Ioan Cuza

În patrimoniul M.N.I.R. se află și o pușcă fabricată la Manufactura română de arme din București (numele atelierului este gravat pe patul puștii, deasupra inscripției fiind gravată coroana princiară), dăruită cu dedicație domnitorului Al. I. Cuza: „Primul muscheton fabricat în România, oferit M.S. Alex. Ion I. 1865”. Țeava este fără ghinturi, din metal, calibru 18 mm, mecanismul de dare a focului este prevăzut cu cătare și înălțător iar pe talpa metalică a patului puștii, care este din lemn, apar stemele reunite ale Principatelor Române³ (Foto 3).

Foto 3: Pușcă de producție românească, dăruită de fabricant domnitorului Cuza / Romanian production rifle, given by the manufacturer to Prince Cuza

² MNIR, inv. 26713.

³ MNIR, inv. 75271.

Trecând la armele albe, Muzeul Național de Istorie deține o sabie cu briliante, rubine și smaralde, oferită de cetățenii orașului Turnu Măgurele domnului Alexandru I. Cuza. Garda și extremitățile tecii au ornamente din metal aurit. Pe lamă se află următoarea inscripție: „Arta de Toledo 1864 / Suvenir de la cetățenii comunei Turnu Măgurele Mării Sale Domnitorul Românilor pentru mărețele fapte din 1864”. Teaca este prevăzută cu două anouri pentru prindere⁴ (Foto 4).

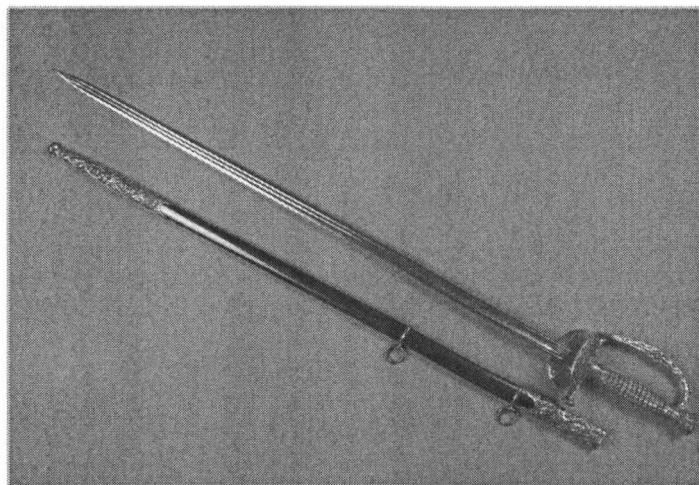

Foto 4: Sabie cu briliante, rubine și smaralde, primită de Cuza de la locuitorii din Turnu Măgurele / Sword with diamonds, rubies and emeralds, which Cuza received from citizens of Turnu Măgurele

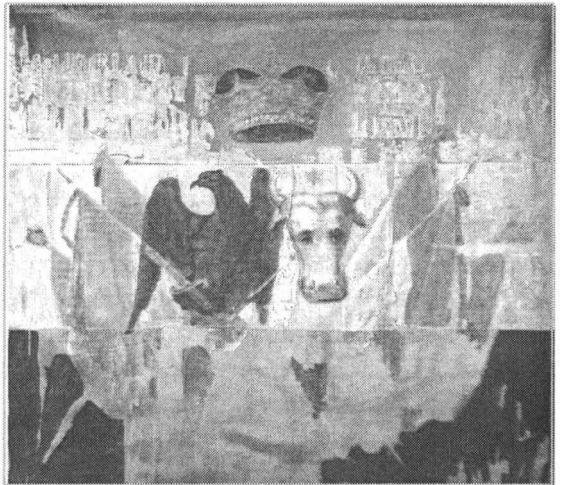
TEXTILE

Din această categorie se remarcă steagul domnesc din timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Pânza este din mătase tricoloră (roșie – galbenă - albastră) are formă dreptunghiulară, iar culorile sunt dispuse orizontal, cu roșu în partea superioară, galben la mijloc și albastrul în partea inferioară. Pe centrul pânzei este pictată stema Principatelor Unite – acvila și capul de bour – încadrată de drapele tricolore înclinate ușor spre exterior. Deasupra stemei se află o coroană princiară și inscripția „Unirea Principatelor fericirea românilor. Trăiască A. Ioan I”, care nu se mai distinge decât parțial. Pânza se află introdusă în tul dublu. Steagul datează din perioada care a urmat unirii depline a Principatelor Române. După abdicarea lui Cuza, steagul s-a păstrat la Arsenalul Armatei din București până în anul 1919, când a trecut în patrimoniul Muzeului Militar Național; în 1971 a trecut în colecțiile M.N.I.R.⁵ (Foto 5).

⁴ MNIR, inv. 32803.

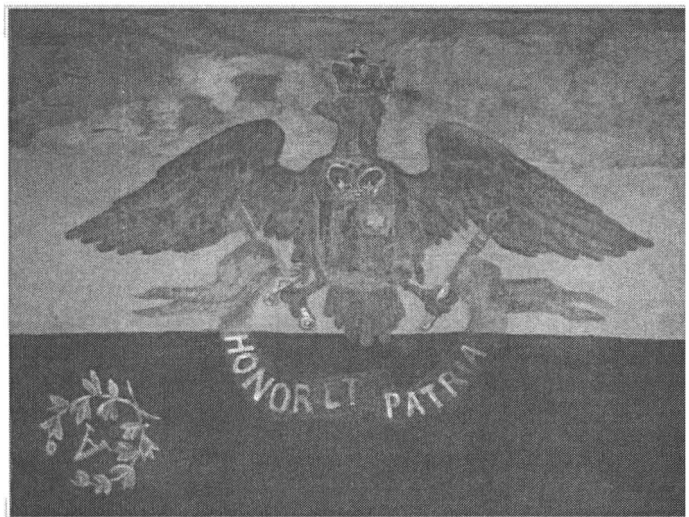
⁵ MNIR, inv. 75045.

Foto 5: Steag domnesc din timpul
lui Alexandru Ioan Cuza /
Princely flag during the reign of
Alexandru Ioan Cuza

Demn de amintit este drapelul Regimentului 7 Infanterie de Linie. Pânza dreptunghiulară din mătase dublă tricoloră, având culorile dispuse orizontal, are pe centru pictată o acvilă, pe pieptul căreia se află stema Principatelor Unite, iar sub aceasta o panglică roșie cu inscripția „Honor et Patria”. În colțurile libere se găsește monograma „A” a domnitorului. Hampa este din lemn negru, terminată în vârf cu o acvilă cruciată, de metal, așezată pe un cartel. Drapelul a fost distribuit unității la 1 septembrie 1863, pe platoul Cotroceni, și a rămas în dotare până în anul 1866⁶ (Foto 6).

Foto 6: Drapelul Regimentului
7 infanterie de linie / 7th Line
Infantry Regiment Flag

⁶ MNIR, inv. 75120.

Mobilier

Din această categorie se detașează tronurile domnitorului Alexandru Ioan I și al doamnei Elena Cuza. Cele două tronuri au partea superioară a spătarului și brațele sculptate. Pe spătar în partea superioară este stema Principatelor Unite și coroana princiară susținută de doi amorași. Brațele se termină cu capete figurate de leu, spătarul, bancheta și brațele fiind tapițate cu catifea vișinie. Bancheta are în partea inferioară ciucuri din fir auriu. Pe spătarul tronului domnitorului se află monograma lui Carol I, care a înlocuit monograma lui Alexandru Ioan Cuza⁷ (Foto 7). Același lucru se constată și la tronul doamnei Elena, a cărei monogramă a fost înlocuită de ce a Elisabetei. Cele două piese de mobilier sunt prevăzute cu câte o pernă detașabilă îmbrăcată în catifea vișinie.

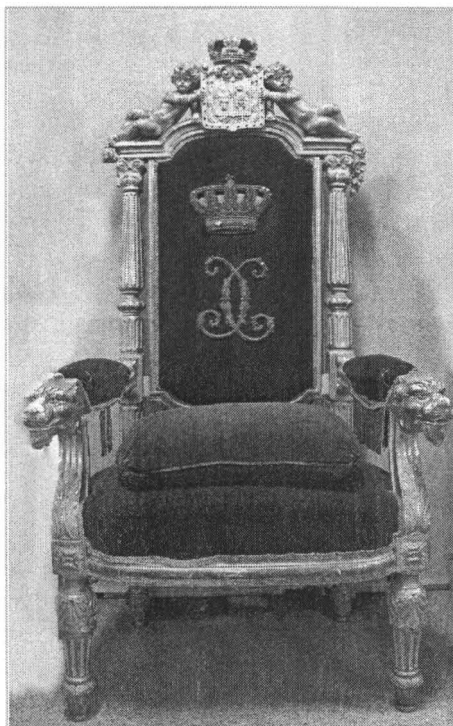

Foto 7: Tronul lui Alexandru
Ioan Cuza / Throne of Alexandru
Ioan Cuza

Numismatică

Din acest domeniu prezentăm Ordinul „Osmanie” conferit domnitorului Cuza în 1864, cu prilejul vizitei la Constantinopol. Ordinul a fost inițiat în 1861 de către sultanul Abdul – Aziz. Decorația are formă de stea cu șapte colțuri, în centru căreia este aplicat un tambur din metal care susține medalionul din email roșu. Pe el este gravată o inscripție, cu caractere arabe, și o semilună din metal aurit⁸ (Foto 8).

⁷ MNIR, inv. 75046.

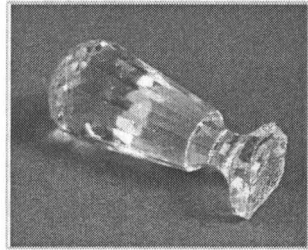
⁸ MNIR, inv. 81322.

Foto 8: Ordinul „Osmanie” conferit domnitorului Cuza în 1864, cu prilejul vizitei la Constantinopol / Order "Osmanie" that Cuza received in 1864, during his visit to Constantinople

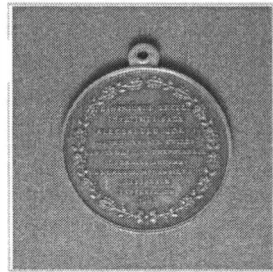
În patrimoniul M.N.I.R. se află și sigiliul domnitorului Unirii. Obiectul are formă pătrată, în câmp fiind gravată monograma lui Alexandru Ioan I, timbrată de o coroană princiară. Atât sigiliul, cât și mânerul sunt din cristal, fațetat⁹ (Foto 9).

Foto 9: Sigiliul domnitorului Alexandru Ioan Cuza / Seal of Prince Alexandru Ioan Cuza

Foarte interesant este medalionul oferit de reprezentanții județului Tecuci, domnitorului Cuza, ca recunoștință pentru promovarea legii secularizării averilor mănăstirești. Medalionul are formă ovală având pe avers reprezentată stema județului Tecuci timbrată de o coroană. Pe revers, încadrată într-o cunună de stejar este gravată inscripția „Districtul Tecuci Înălțimei Sale Alexandru Jon I întemeietorul unirei restauratorul drepturilor României asupra bunurilor monastirești naționale înstrăinate 1863”¹⁰ (Foto 10).

Foto 10: Medalion oferit de reprezentanții județului Tecuci / Medallion offered by representatives of Tecuci County

Diverse

Din alte categorii de obiecte legate de viața și activitatea lui Alexandru Ioan Cuza, mai amintim:

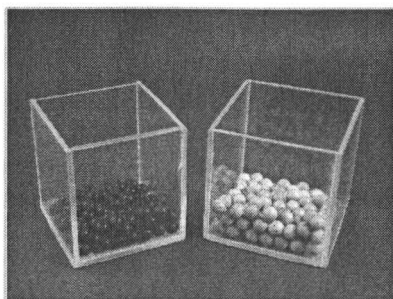
- bilele, albe și negre, folosite la alegerea lui Al. Ioan Cuza ca domn al Principatului Moldova¹¹ (Foto 11).

⁹ MNIR, inv. 106682.

¹⁰ MNIR, inv. 32805.

¹¹ MNIR, inv. 101712 – 101713.

Foto 11: Bilele folosite la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei / The balls used in the election of Alexandru Ioan Cuza as prince of Moldavia

- o tabacheră de formă paralelipipedică, rotunjită la capete, care are aplicat, pe capac, din metal, cifrul domnitorului și coroana¹² (Foto 12).
- un ceas de buzunar de formă rotundă, ce are pe capac, în exterior, gravată monograma domnitorului Cuza și motive ornamentale florale; deasupra coroana princiară¹³ (Foto 13).

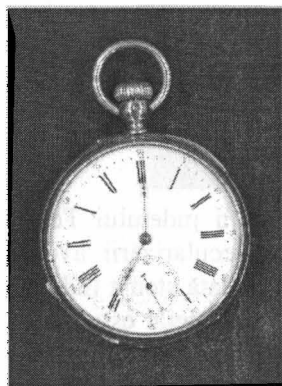

Foto 12: Tabacheră ce a aparținut lui Alexandru Ioan Cuza / Cigarette case that belonged to Alexandru Ioan Cuza

Foto 13: Ceas de buzunar ce a aparținut lui Alexandru Ioan Cuza / Pocket watch that belonged to Alexandru Ioan Cuza

Desigur că acestea sunt doar o parte din obiectele referitoare la personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza care se află în patrimoniul M.N.I.R. și care au făcut parte din expoziția dedicată Unirii Principatelor, organizată în anul 2009¹⁴. În colecțiile muzeului se mai află și fotografiile, cărți poștale, documente, obiecte de artă decorativă etc., care pot întregi imaginea „muzeistică” a uneia dintre cele mai importante figuri ale istoriei moderne a României.

De un foarte mare ajutor în realizarea articolului de față ne-au fost informațiile fișele de obiect realizate de Șerban Constantinescu, Mariana Neaguțu, Maria Magdalena Ioniță, Cornelia Apostol, Elena Pălânceanu, Oana Ilie¹⁵.

¹² MNIR, inv. 139640.

¹³ MNIR, inv. 32804.

¹⁴ Muzeul Național de Istorie a României, *Unirea Principatelor – 150 de ani* (catalogul expoziției), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009.

¹⁵ Articol realizat în cadrul Proiectului POSDRU-Burse Doctorale, Universitatea Valahia, Târgoviște. <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

UN BOIER HUȘEAN - NICOLAE IAMANDI*

Adrian Butnaru

Cuvinte cheie: familia Iamandi, familie boierească, genealogie, Unirea Principatelor, divan, Adunare ad-hoc.

Keywords: Iamandi family, boyar families, genealogy, Principalities' Union, divan, ad-hoc Assembly

Abstract:

This study introduces some moments from the life of a Moldavian boyar, from the numerous Iamandi family, boyar that distinguish himself during the middle of the 19th century, especially during the period of the Romanian Principalities' Union.

Documente de la mijlocul secolului al XIX-lea surprind activitatea din sfera privată, administrativă și politică a unui boier din familia Iamandi (Emandi), Nicolae, fiu al lui Dimitrie Iamandi agă, din căsătoria cu Smaranda Șarban¹. Era descendent al unei familii de boieri coborâtori ai grecului Iamandi, capuchehaie la Bender și Hotin, mare postelnic la începutul secolului al XVIII-lea, din care s-au remarcat, două veacuri mai târziu, reprezentanți precum Iancu Diamandy, prefect de Bârlad, deputat, senator, iar mai târziu primar al Iașilor, sau Constantin Diamandy (1868-1932), rămas în istorie mai ales prin misiunea sa la Petrograd (Rusia), unde a și fost întemnițat, în cursul lunii ianuarie 1918, ca reacție la intervenția armatei române în Basarabia.

Dacă bătrânul Dimitrie Iamandi a deținut o lungă perioadă de timp funcția de ispravnic și membru al judecătoriei ținutului Fălciu, figurând, la 1824, printre semnatarii unui protest la Poarta otomană, împotriva domnului Ioniță Sandu Sturdza, fiul Nicolae (1814-1894), proprietar de moșii², locuia în Huși, unde deținea o casă³. A

* Cercetările au fost finanțate din Fondul Social European de către Autoritatea de Management pentru Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 [proiect POSDRU/CCP 107/DMI 1.5/S/78342], prin intermediul Facultății de Istorie, din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

¹ Document din data de 17 noiembrie 1859 (Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale - DJVAN, *Episcopia Hușilor*, 15/1868, fila 9v).

² Documentele ni-l prezintă în diferite situații, în care se judecă cu persoane fizice sau juridice: în cursul anului 1851 cu Mănăstirea Făstâci din cauza unor încălcări de hotar între moșia sa Epurenii și satul mănăstirii, Novaci, din ținutul Fălciu (Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale - DJIAN, *Ispravnicia ținutului Fălciu*, tr. 1339, op. 1521, 609/1851); în 1852 cu preotul catolic din Huși pentru o vie (*ibidem*, tr. 1588, op. 1818, 620/1852), cu locuitorii satelor Deleni și Râpi, ținutul Fălciu, pentru o serie de datorii ce le avea la aceștia (*ibidem*, 619/1852) și cu vătaful său, de la moșia Epurenii, Petrache Păușescu, pentru bani (*ibidem*, 621/1852); în același an era acuzat că a lovit un țaran (*ibidem*, tr. 1339, op. 1521, 1603/1852); anul următor se judeca cu locuitorul Ioan Paraschiv pentru un cal (*ibidem*, tr. 1588, op. 1818, 628/1853); în 1854 cu vechilul moșiei Epurenii, același ținut, pentru o cantitate de fân (*ibidem*, 400/1854); în 1860, „pentru împresurarea moșiei Epurenii, despre moșia Novacii, proprietate a Sfintei Mănăstiri Făstâcii” („Monitorul Oficial al Moldovei”, nr. din 27 iulie 1860, p. 837).

derulat activități de negoț, fiind implicat atât în viața politică a târgului menționat, cât și a Moldovei. A deținut ranguri militare, fiind purtător al gradelor de maior și colonel (polcovnic)⁴, care îi asigurau un statut nobiliar, pe care le-a dobândit, probabil, fie în serviciul Rusiei, fie în urma activității depuse în cadrul *Miliției Pământene* din Moldova⁵.

În cursul anului 1848, maiorul Nicolae Iamandi era preocupat cu rezolvarea unor probleme de comerț. Astfel, din 15 octombrie s-a păstrat până la noi adresa sa, în calitate de posesor al moșiei Ivănești, ținutul Fălciu, către Isprăvnicie, prin care solicita ca locuitorii din Guzăști să fie forțați a-și îndeplini obligațiile de căraușie care le reveneau. Satul era „în posesie și totodată în tovărășie cu proprietarul, dumnealui cuconul Lascăr Catargiu”, iar Nicolae Emandi era supărat că nu are cărauși pentru a onora „contractul spre a duce grâu la Galați. (...) și, totuși, eu astăzi mă găesc în răspundere către contractul meu, mai ales că și termenul se apropie”. Cel în cauză mai adăuga: „Prin această a lor întoarcere, Isprăvnicia mă va scăpa și pe mine de răspundere, dar apoi nu mai puțin și pe locuitori. Căci orișice răspundere asupra-mi, pentru neîmplinirea contractului, va fi și asupra locuitorilor, ca unii ce nu și-au împlinit datoria către proprietate - acea pomenită de așezământ”⁶. Peste puțin timp, la 30 decembrie 1848, dintr-o „vidomostie de datoriile locuitorilor din ținutul Fălciu, pe la feluri de fețe”, aflăm de suma locuitorilor din satul Plotonești, în valoare de 2.320 de lei „neplătiți la 1 ianuarie 1848 la d. maiorul Neculai Iamandi, pe pâine”⁷, precum și de cei din satul Epurenii Moldoveni, cu o datorie de 2.000 de lei „pe pâine și altele”. O sumă de 400 de lei, „pe pâine”, avea de recuperat și de la Epureni Cârța⁸. Activitatea negustorească o continuă și în anii care au urmat, pentru că la 1853 făcea o nouă plângere la Isprăvnicia ținutului Fălciu că Toader Bălțatu, din satul Crăsnășeni, împreună cu locuitorii nu și-au îndeplinit obligațiile de transport a grânelor la Galați⁹.

Nicolae Iamandi deținea în proprietate moșia Epureni, din ținutul Fălciu, loc de baștină a familiei încă de la începutul secolului al XVIII-lea, dăruit de către domnul

³ Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturza, Dimitrie C. Sturza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. VI, partea I, București, 1896, doc. 1980, p. 28 și 32. Nicolae Iamandi mai avea o locuință în proprietate și la Iași, în mahalaua Muntenimii (conform „Monitorul Oficial al Moldovei”, nr. din 20 septembrie 1861, p. 1122), primită de la tatăl său încă de la 12 mai 1847 (*ibidem*, nr. din 18 mai 1860, p. 608).

⁴ În data de 17 iulie 1853, boierii din Huși dădeau atestat polcovnicului Neculai Iamandi pentru timpul cât a fost administrator la ținutul Fălciu (DJIAN, *Documente*, p. 424/doc. 220). La 1857, mai figurau doar patru colonei în listele pentru Divanul ad-hoc: Iorgu Strățulat, Evghenie Albaz, Alecu Cristea și Mihalachi Buzdugan (Rodica Iftimi, Sorin Iftimi, *Alegătorii Divanului ad-hoc din Moldova (1857). Un manuscris necunoscut*, în Ioan Neculce. *Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei* (serie nouă), X-XII, Iași, 2009, p. 177).

⁵ *Ibidem*, p. 94.

⁶ *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, coord. Gh. Ungureanu, București, 1960, doc. 343, p. 306-307.

⁷ *Ibidem*, doc. 375, p. 336.

⁸ *Ibidem*, p. 337.

⁹ DJIAN, *Isprăvnicia ținutului Fălciu*, tr. 1588, op. 1818, 1986/1853.

Nicolae Mavrocordat strămoșilor săi¹⁰. Conform caracteristicii timpului, neînțelegerile de hotar erau numeroase între proprietarii moșiilor, iar administratorii lui Nicolae încălcă o moșie vecină, pentru că, în octombrie 1858, serdarul Georgi Buță preciza într-un raport: „am descoperit că la granița din susu despre moșia Epureni, a d-sali colonelului Neculai Iamandi, în astă primăvară au împresurat din moșia târgului, ca o falci locu arătură, de cătră posăsorii pominitei moșii Epureni”. Se punea în vedere locuitorilor târgului Huși „a stârni prin locul administrativ rispingerea samavolniciei”¹¹. Apoi, după cum reiese din raportul lui G. V. Valesca, inginerul revizor al ținutului Fălciu, la 1861 hotarul moșiei târgului Huși era încălcat iar „despre partea de locu numită Galbena” de către oamenii lui Neculai Iamandi¹². Acest proprietar încasa de pe moșia Epureni, ca venit, suma de 3.000 de galbeni, după cum reiese din *Listele alegătorilor din Principatul Moldovei*, din 1858, fapt ce îi dădea dreptul să participe ca alegător direct pentru Adunarea electivă a țării¹³.

Deși dur în relațiile cu țărani de pe proprietățile sale, era înzestrat cu spirit civic. Astfel, a contribuit la înlăturarea consecințelor unui incendiu, produs la Huși (județul Fălciu) în data de 9 august 1873, care a distrus o mare parte din oraș, în special zona străzilor principale ale târgului. Pentru a înlătura urmările dezastrului, marii proprietari, reuniți într-un comitet, au făcut un apel pentru ajutarea târgoveților. La acest îndemn au răspuns Mihail Kogălniceanu, proprietar la Râpi, același județ, cu suma de 1200 lei, Ion Mârza și Alexandru Negruzzi, cu câte 1175 lei, Dumitru Castroian cu 1200 lei, Nicolae Iamandi și Constantin Corbu cu câte 500 lei fiecare¹⁴. De asemenea, în anul 1882 a donat o suprafață de teren în același oraș, lângă Sala Teatrului, „pentru grădină publică”¹⁵. A continuat tradiția familiei, menționată în documente încă de la 1738, de a fi ctitor la biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Epureni, înzestrând-o cu obiecte de cult. În 1886 a cumpărat un policandru, pe care l-a donat sfântului lăcaș¹⁶, iar pentru alte gesturi asemănătoare a fost trecut în pomelnicul familiei, aflat la biserică¹⁷.

Importantă este implicarea lui Nicolae Iamandi în viața politică a Moldovei celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, mai întâi în preajma anului revoluționar 1848. Pentru crearea *Petițiunii-proclamațiune în numele tuturor stărilor Moldovei*, în seara zilei de 27 martie 1848, „numeroasă obște alcătuită de toate stările din țeară” s-au întrunit și au ales un comitet de redacție al acesteia. Pe „Obștia”

¹⁰ Clit Costin, *Documente inedite despre mahalalele hușene și satul Corni din proprietatea Episcopiei Hușilor (1851 - 1853)* în *Cronica Eparhiei Hușilor*, X, 2004, p. 378.

¹¹ *Ibidem*, p. 379.

¹² *Ibidem*.

¹³ Ghena Petrescu, Dimitrie Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, București, 1892, doc. 2233, p. 987; „Monitorul Oficial al Moldovei”, supliment, 23 noiembrie 1858, fila 2.

¹⁴ Vasile Folescu, *Creștești. Istorie și actualitate*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2003, p. 381.

¹⁵ Costin Clit, *Din trecutul cinematografului hușean*, în *Lohanul*, anul IV, nr. 4 (14), octombrie 2010, p. 66. Terenul era situat pe locul parcului de astăzi. După instaurarea regimului comunist i se atribuie denumirea de *Parcul și Sala „Rodina”* (*ibidem*).

¹⁶ Zaharia Cireș, *Istoricul satului Epureni și al bisericii parohiale cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din satul, parohia și comuna Epureni, raionul Huși, regiunea Iași* – manuscris, p. 6.

¹⁷ Gheorghe Ghibănescu, *Roșieștii și apa Idriciului (studiu și documente)*, în *Ispisoace și zapise*, volumul V, partea a II-a, Huși, 1924, p. LXXXV – *Adause și interpretări*.

semnatară a „actului național de la 28 martie 1848” figurează și numele maiorului Emandi, alături de Alecu Vârnab, Neculai Greceanu vornic, Constantin Vârnab doctorul¹⁸ etc.

Câțiva ani mai târziu, în cadrul unei adunări organizată la Huși, la data de 5 septembrie 1857, pentru alegerea deputatului ținutului Fălciu în Divanul ad-hoc, unde au fost prezenți 114 târgoveți, a fost desemnat colonelul N. Iamandi, care a obținut 110 voturi, acesta fiind declarat deputat al târgului Huși¹⁹. Contracandidații i-au fost serdarul Grigorie Tulbure, cu trei voturi, și Dimitrie Galian, cu un singur vot²⁰. Figurează, astfel, în *Lista de feșe cu drit de aleși și de alegători în capitala Eșii și celilante târguri a rezidenților ținutale după art. 5 a împărătescului firman*, din 1857.

Ca membru al Adunării ad-hoc, Nicolae Iamandi a votat, la 7 octombrie 1857, alături de alți deputați, pentru unirea Moldovei cu Muntenia, principal deziderat al partidei unioniste²¹. Totodată, a fost printre cei care au contribuit la introducerea unor legi care vor conduce, alături de multe altele din acea perioadă, la crearea României moderne. Astfel, marele om politic Mihail Kogălniceanu îl amintește ca fiind unul dintre cei 73 de membri care au votat, în ziua de 29 octombrie 1857, pentru desființarea privilegiilor de naștere și de castă, desființarea „pronomiilor boierești” și înlocuirea lor prin egalitate politică și civilă a tuturor românilor. Adunarea ad-hoc a Moldovei a stabilit atunci următoarele principii fundamentale: „I. Privilegiile de clase vor fi desființate în România; II. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii; III. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia, fără deosebire; IV. Supunerea tuturor la conscripția militară; V. Accesibilitatea pentru toți românii la funcțiunile statului²²”.

Potrivit procesului-verbal nr. 14, din 8 noiembrie 1857, al Adunării ad-hoc, Nicolae Iamandi a votat și pentru o serie de prevederi ce țineau de activitatea Bisericii, respectiv: „recunoașterea neatârării Bisericii Ortodoxe a Răsăritului din Principatele Unite de orice chiriarhie, păstrându-se însă unitatea credinței cu biserica ecumenică a răsăritului în privința dogmelor”; „înființarea unei autorități sinodale centrale pentru treburile duhovnicești, canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea de mir a fiecărei eparhii”; „mitropoliții și episcopii țării nu vor putea fi aleși dintre străinii

¹⁸ Comelia Bodea, *1848 la români*, vol. 1, *O istorie în date și mărturii*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 362.

¹⁹ M. A. Ubicini, *La question des principautés devant l'Europe*, Paris, 1858, p. 214; Vasile Calestru, *Unionismul hușean*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, vol. XXII-XXIV, 2001-2003, p. 294; N. Iamandi figura și în lista *Proprietarilor mari de moșii din toată Moldova, pământeni sau legiuți împământeniți și slobozi de orice ipotică*, din 1857 (Rodica Iftimi, Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 117).

²⁰ Vasile Calestru, *Hușii de ieri și de azi*, cu o prefață de Gh. Buzatu, indice general de Alexandrina Ioniță, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010, p. 240.

²¹ Dimitrie A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. VI, partea I, doc. 1980, p. 80.

²² Mihail Kogălniceanu, *Tainele inimii. Scrieri alese*, ediție îngrijită, introducere și tabel cronologic de Dan Simonescu, Editura Minerva, București, 1973, p. 439-440. Printre deputații din Adunarea ad-hoc care au votat pentru, alături de Nicolae Iamandi și Mihail Kogălniceanu, s-au mai numărat nume precum Dimitrie Cozadin, Grigore Balș, Mihail Jora, Constantin Ostahi, Gheorghe Sturdza, Constantin Roset, Vasile Sturdza, Alecu Teriachiu, Lascăr Catargiu, Alecu Cuza, Manolaki Costaki etc.; vezi și Dimitrie A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. VI, partea I, doc. 1980, p. 142 și 633.

sau dintre împământeniți”²³. Cu două zile înainte votase pentru „separarea puterilor executive și legislative în România”²⁴ și pentru prevederea legală ca străinii care vin în Principate „să fie puși sub jurisdicția țării, fără intervenția consulatelor”²⁵. La 14 noiembrie votează pentru „completa independență a părții judiciare de cea administrativă” și „inamovibilitatea magistraților după legi expres votate de Adunarea legislativă”²⁶. De asemenea, a făcut parte dintre cei care au votat alte două principii consfințite de către Adunarea de la Iași: „respectul proprietății” și „instrucția publică gratuită și obligatorie în toate orașele și satele”²⁷. Două zile mai târziu se pronunță pentru responsabilitatea miniștrilor în fața Adunării și crearea unui tribunal special care să-i judece²⁸. Un alt vot acordat de acesta a fost cel de la 29 noiembrie 1857, când se solicita ca „mărinimoasele puteri garante să binevoiască a hotărâ chestia dării Principatelor către Înalta Poartă într-un chip potrivit cu necontestabilul lor drept”²⁹. Pe aceeași linie, la 13 decembrie, Nicolae Iamandi votează atât pentru „recunoașterea ținuturilor ca persoane civile”³⁰, cât și prevederea potrivit căreia „Adunarea ad-hoc a Moldovei dorește și roagă puterile garante să binevoiască a încuviința rectificarea noului hotar dintre Principatele Unite și Imperiul Otoman printr-o comisie europeană, conform cu neprescriptibilele drepturi de proprietate, de libertate, de navigație și comerț, garantate Principatelor române prin art. 15, 21, 22 și 23 din Tratatul de la Paris”³¹.

În aceeași calitate, a fost coautor sau a sprijinit încercările altor deputați, în special ale lui Mihail Kogălniceanu, de a aduce diferite amendamente la legile votate de Adunarea ad-hoc³², putând fi calificat, din această perspectivă, printre cei mai activi membri. Unele erau referitoare la forțele armate (inițiate de Mihail Kogălniceanu, N. Catargiu, M. Costachi etc., alături de N. Iamandi, care prevedeau apărarea comună împreună cu armata Munteniei³³; interdicția de a fi ocupate cetățile țării, create în scop de apărare, de alte oștiri străine; neutralitatea armatei³⁴), religia țării (care trebuia să fie stabilită clar a fi cea ortodoxă³⁵) sau la „mărginirea de a se arenda de astăzi înainte veniturile statului pe un termen mai îndelungat de un an”³⁶.

A sprijinit, alături de alți câțiva deputați, propunerea venită din partea lui C. Hurmuzaki privind introducerea unui „vot de recunoștință presei și publiciștilor francezi care au apărat cauza României”, amendament ce a fost votat, la intervenția lui

²³ Dimitrie A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. VI, partea I, doc. 1980, p. 160-161 și 652.

²⁴ *Ibidem*, p. 182 și 675.

²⁵ *Ibidem*, p. 684.

²⁶ *Ibidem*, p. 263 și 762.

²⁷ *Ibidem*, p. 290.

²⁸ *Ibidem*, p. 294.

²⁹ *Ibidem*, p. 312.

³⁰ *Ibidem*, p. 335.

³¹ *Ibidem*, p. 218, 334, 712 și 837.

³² *Ibidem*, p. 45, 221, 802 și 943.

³³ *Ibidem*, p. 123 și 617.

³⁴ *Ibidem*, p. 126.

³⁵ *Ibidem*, p. 100-101 și 120.

³⁶ *Ibidem*, p. 491.

Mihail Kogălniceanu, ca fiind pentru întreaga presă europeană³⁷. De altfel, se poate considera că Nicolae Iamandi a făcut parte din „grupul de presiune” al lui Mihail Kogălniceanu, personaj central al Adunării ad-hoc a Moldovei³⁸, sprijinindu-l în votarea numeroaselor încheieri, propuneri și amendamente.

În anii următori, când a venit momentul alegerilor pentru noul domn al Moldovei, Nicolae Iamandi a figurat, alături de Scarlat Roset (căsătorit cu o altă descendentă a familiei Iamandi, Agripina), Costache Hurmuzache, Alecu Mavrocordat, Nicu Ghica, Nicu Vârnăv, Iorgu Gane etc., printre susținătorii prințului Grigore Sturdza, fiul domnului regulamentar Mihail Sturdza, semnând, la 1 decembrie 1858, o scrisoare de răspuns la un articol publicat în ziarul „Steaua Dunării” din Iași, în 17/29 noiembrie 1858, în cadrul căruia era combătută candidatura la domnie a prințului. Scrisoarea a fost publicată în ziarul „Constituționalul”, din 19 noiembrie/1 decembrie 1858, iar în cadrul ei se afirma că sus-numiții sprijină candidatura lui Grigore Sturdza ca urmare a calităților pe care acesta le avea, fiind respinse acuzațiile că prințul s-ar fi deznaționalizat³⁹. Ca reacție, a doua zi, redacția ziarului „Steaua Dunării” publică articolul *Răspuns la Grigorieni*, în care atacă publicația „Constituționalul” și o acuză că servește doar interesele lui Grigore Sturza. De asemenea, este publicată lista susținătorilor săi, unde îl regăsim și pe Nicolae Iamandi, pe care îi numește „sateliți, ce-și așteaptă lumina de la noua planetă” sau „prieteni neiscușiți”⁴⁰.

În data de 28 decembrie 1858/9 ianuarie 1859, numele său apare, alături de ale altor 37 de persoane, în *Publicațiunea Secretariatului de Stat al Moldovei*, tipărită în nr. 21 din *Monitorul Oficial al Moldovei*, cuprinzând „lista acelor cu însușiri de a fi aleși la domnie”⁴¹.

Nu cunoaștem foarte multe aspecte despre activitatea lui N. Iamandi în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, însă știm că i-a fost acestuia aghiotant domnesc⁴², iar prin bunicii din partea mamei, „rudă prin alianță colaterală cu domnul”⁴³. După înlăturarea lui Al. I. Cuza de pe tronul reunit al Moldovei și Țării Românești, colonelul N. Iamandi a rămas o prezență activă în viața politică a țării. Astfel, în primăvara anului 1866, pe fondul conturării, la nivelul oamenilor politici de la București și Iași, a celor două curente în ceea ce privește acordarea domniei țării (primul susținea necesitatea aducerii în țară a unui principe străin, iar al doilea se împotriva unei astfel de numiri), Nicolae Iamandi a fost un înfocat susținător al celui

³⁷ *Ibidem*, p. 300-301.

³⁸ Mihai Cojocariu, *Mihail Kogălniceanu în Adunarea ad-hoc a Moldovei (1857)*, în *In honorem Ioan Caproșu*, volum îngrijit de Lucian Leuștean, Maria Magdalena-Székely, Mihai-Răzvan Ungureanu, Petronel Zahariuc, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 448 și 438.

³⁹ Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, doc. 2227, p. 951.

⁴⁰ *Ibidem*, doc. 2228, p. 955.

⁴¹ Dimitrie A. Sturdza, J. J. Skupiewski, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. VIII, 1858-1859, București, 1900, doc. 2410, p. 180; „Monitorul Oficial al Moldovei”, 28 decembrie 1858, p. 2.

⁴² Gh. Ghibănescu, *Surte și izvoade*, vol. VII, Iași, 1912, p. CCXLVI.

⁴³ *Ibidem*.

de-al doilea curent, alături de oameni politici precum Dumitru Tacu, T. Lățescu, I. Negură, Ioan Leca și Nicolae Ionescu⁴⁴.

În cursul anului 1867, colonelul s-a aflat printre principalii semnatari ai unei circulare, adresată Guvernului, în care se preciza: „Conform înțelegerii avută în martie a.c. la București, avem onoarea a vă încunoștiința că, în 25 iulie, va avea loc, la Roman, întrunirea d-lor senatori și deputați ai României de dincoace de Milcov, spre a delibera asupra mijloacelor menite de a pune capăt stării de suferință ce apasă interesele noastre naționale. Sunteți rugați a răspunde, până în termen de 10 zile, de la primirea acesteia, de veți asista sau nu la întrunire, spre a ne putea chibzui locul cuviincios”. În continuarea articolului, redacția ziarului preciza că o astfel de adunare ar reprezenta o încălcare gravă a Constituției, care stabilește clar că Principatele Române sunt un stat indivizibil⁴⁵.

Ne putem crea astfel o impresie asupra convingerilor sale politice și ne putem explica de ce, în 1875, la câțiva ani după înscăunarea lui Carol I pe tronul României, când s-a creat o opoziție antidinastică, colonelul N. Iamandi a făcut și el parte din aceasta. Opoziția imputa domnului proasta administrare a țării, corupția și menținerea guvernului venal al lui Lascăr Catargiu, subliniind că „principele Carol e încongiurat de o înrudire între oamenii cei mai necinstiți și mai pătați. El a căzut în brațele unei camarile care exploatează statul fără rușine”. După modelul Bucureștilor, mișcarea opoziționistă de la Iași crease un comitet alcătuit din Gh. Mârzescu și D. A. Sturdza, precum și din A. D. Holban, Dimitrie Cozadini și colonelul N. Iamandi. Cele două comitete, din Iași și București, amenințau că, în cazul în care domnitorul Carol I nu îndepărtează corupții de la guvernare, ar putea cere înlocuirea sa cu un domn pământean. La Iași acesta se și găsisse, în persoana colonelului Nicolae Dabija, ginerele lui Dimitrie Cozadini, în casa căruia se și discuta o asemenea perspectivă. Rivalul lor politic, conservatorul junimist Titu Maiorescu (ministrul Instrucțiunii), pretindea chiar că fruntașul liberal D. A. Sturdza, „prin anticipație, se și purta înaintea lui ca un supus înaintea suveranului” și că „în casa colonelului N. Iamandi la Iași, în prezența a vreo 20 de coalizați, îl intitula (pe Dabija, *n.a.*) cu <<Măria Ta>>”⁴⁶.

Legătura lui N. Iamandi cu Alexandru Ioan Cuza și apropierea de Cozadini probabil că nu a fost întâmplătoare, iar veriga de legătură a putut-o constitui boierul Ioan Cuza⁴⁷, care „a ținut în căsătorie pe Soltana Cozadini. Familia Cozadini era de

⁴⁴ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a, vol. XIV, *Domnia lui Cuza Vodă. 1859-1866*, partea a II-a, f. a., p. 217; Idem, *Istoria partidelor politice în România*, partea a II-a, *De la 1848 până la 1866*, București, 1920, p. 506.

⁴⁵ *Românul*, an XI, 9 iulie 1867. Documentul era semnat și de alți oameni politici ai vremii, printre care G. Balș, colonelul Pavlov, Panaite Balș, Grigore Vârnav, N. Ceaur Aslan, N. Cananău și colonelul Grigore Sturdza. Pe cel din urmă, fiul domnului Mihail Sturdza, l-a sprijinit Nicolae Iamandi și în anii 1858-1859, când candida la tronul Moldovei.

⁴⁶ Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, II, *apud* Ion Mitican, *Urcând Copolul cu gândul la Podul Verde*, Editura Tehnopress, Iași, 2007, p. 81.

⁴⁷ Ion Cuza „a ridicat treptele boieriei până la postelnic. Între 1814-1816 îl găsim paharnic, în 1818 comis, între 1819-1820 e spătar și e rânduit ispravnic la Fălciu, unde a stat mai mulți ani; îl găsim ispravnic în 1825. Se ridică la treapta postelniciei după 1829, până către 1849, când moare” (Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VII, p. CCLV).

curând venită în țară. D. Bolintineanu în *Viața lui Cuza vodă*, publicată la Iași, în 1904, spunea că <<mama sa era din Constantinopol, din familia geneveză Cozadini, familie greacă cu timpul>>. Soltana Cozadini a avut frați pe Dimitrie și Grigore Cozadini, cunoscuți oameni politici din Divanul ad-hoc și unul ministru sub Cuza vodă⁴⁸. Rezultă că Ion Cuza a fost ispravnic la Fălciu în aceeași perioadă cu Dimitrie Iamandi, tatăl colonelului Nicolae, și poate astfel a ajuns cel din urmă aghiotant domnesc al lui Al. I. Cuza, iar mai târziu sprijinitor al ginerelui lui Cozadini la tron în timpul lui Carol I.

Colonelul a continuat să fie o prezență activă în Parlamentul României, unde îl regăsim senator și deputat din partea județului Fălciu în mai multe legislaturi, reprezentând Partidul Național Liberal la alegerile din anii 1866⁴⁹, 1877⁵⁰, 1879⁵¹, 1888⁵², 1895⁵³.

În ședința pe care a ținut-o în ziua de 20 octombrie 1886, opoziția ieșeană l-a propus pe colonelul Nicolae Iamandi candidat pentru colegiul I comunal, alături de Alexandru C. Mavrocordat, Nicolae Cazimir, Alexandru D. Holban, Petru S. Papadopolu, George Panu, Alexandru Livadidi, Miltiade Tzoni, Grigore N. Macri, Eugeniu N. Ghica-Budești, Alexandru Cantacuzino Pașcanu⁵⁴.

În urma căsătoriei cu Ecaterina Apostoleanu⁵⁵, Nicolae Iamandi a avut patru copii: Costache, Eliza (căsătorită cu un Mustea), Tudorache și Neculai. Mai important a fost primul, devenit proprietar al moșiei Epureni, domiciliat în Huși, avocat de profesie⁵⁶, însă deținem puține date care să contribuie la conturarea unei imagini asupra personalității sale. Câteva documente ne-au relevat faptul că în anul 1893 avea în proprietate moșia Duda, din județul Fălciu⁵⁷. Ca și tatăl său, a dat dovadă de generozitate ori de câte ori cei din jurul său au fost loviți de nenorociri⁵⁸.

După stingerea sa din viață, colonelul a fost înmormântat în cimitirul *Eternitatea* din Iași, iar placa funerară are inscripționat textul: „Colonelul Necolai Emandy, fost aghiotant domnesc, decedat la 19 octombrie 1894”⁵⁹. În același cavou este înmormântat și nepotul său, magistratul Dimitrie I. Emandy („născut la 1851-decedat la 1904”). Ca urmare a respectului pe care l-a impus comunității din satul

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească (1866-1900)*, Editura All, București, 1998, p. 169.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 196.

⁵¹ *Ibidem*, p. 203.

⁵² Ziarul *Epoca*, nr. din 18 și 19 octombrie 1888; Mihai Sorin Rădulescu, *op. cit.*, p. 221.

⁵³ A fost ales cu un număr de 288 de voturi (ziarul *Epoca*, nr. din 29 noiembrie 1895); Mihai Sorin Rădulescu, *op. cit.*, p. 229, 246 și 271.

⁵⁴ *România Liberă*, anul X, 24 octombrie 1886.

⁵⁵ Conform arborelui genealogic redactat de Mona și Florian Budu-Ghyka, pe pagina de internet www.ghika.net.

⁵⁶ *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938*, p. 80.

⁵⁷ Constantin Chiriță, *Dicționar geografic al județului Fălciu*, 1893, p. 56.

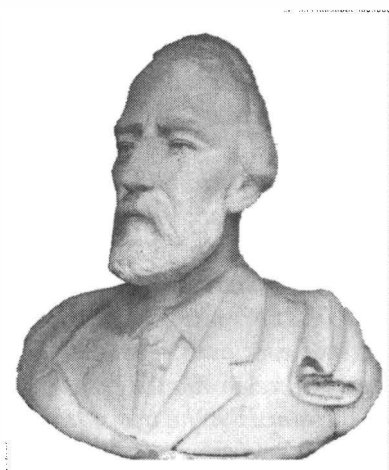
⁵⁸ Apare consemnat, începând cu a doua parte a secolului al XIX-lea, ca posibil stăpân asupra moșiei Găgești, din ținutul Fălciului, de la care locuitorii au luat pământ cu arendă (Ciprian Gică-Toderașcu, *De la Giurgiu Negrea până la 1864. Evoluția stăpânirii funciare în satul Găgești*, în *Elanul*, nr. 75-78, mai-august 2008, p. 10).

⁵⁹ În același cavou au mai fost înmormântați Radu Vasile, în 1983, și Radu Elena, în 1987.

Epureni, N. Iamandi a rămas în amintirea locuitorilor, astfel că, în anul 1927, cu ocazia înființării căminului cultural, acesta a fost intitulat „Colonel Iamandi”⁶⁰.

**Mormântul colonelului N. Iamandia,
cimitirul Eternitatea Iași**

**Col. N. Iamandi, bust,
cimitirul Eternitatea Iași**

⁶⁰ *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938*, p. 80.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

SOLOMON (SIMION) HALIȚĂ ȘI PUBLICISTICA BÂRLĂDEANĂ

Oltea Rășcanu Gramaticu

Cuvinte cheie: autoeducare, provocare națională, monarhia Austro-Ungară, imperii absolute.

Keywords: self education, national challenge, Austro-Hungarian monarchy, absolute empires.

Abstract: *Solomon Haliță and the journalism of Bârlad*

Solomon Haliță proved an illustrious member of a generation aspiring to transform the education according to the principle of culture and civilization instruments.

Solomon Haliță was born in 1859 at Sângeorz, Bistrița-Năsăud county, where he attended the local middle school, after which he studied history, philosophy and pedagogy in Vienna. In 1866 he came to Bârlad where he taught pedagogy at Școala Normală (Teachers Teaching School) for ten years.

In 1887 he founded the George Lazăr magazine, with a pedagogy theme, among the first ones in the country; it also contained articles of literature, science, folklore and reviewing.

From 1896 he transferred to Școala Normală in Galați and from 1905 in Iași. As an inspector for elementary schools under the Ministry of Cults and Public Education, he brought a valuable contribution to the modernization of the education and the edification of new schools in the rural area.

Solomon Haliță supported the national unity and the union of the occupied territories with Romania. He held the function of prefect of Vaslui (1918), Iași (1919-1922) and Bistrița (1922-1924).

Solomon Haliță died in 1926.

Solomon Haliță se încadrează, alături de Ioan Popescu, Ștefan Neagoe, Stroe Belloescu, Gavril Onișor, Paul Augustin în pleiada purtătorilor mesianismului ardelean¹ pe meleagurile Moldovei Meridionale, imprimând noii energii și orientări culturii bârlădene la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Continuator al vechilor dascăli din epoca «*cutezătorilor*» de la 1848, care aprinsese flacăra sacră a «*luminării minții și inimii*» printr-o serie de mijloace, dintre care școala juca un rol esențial, Solomon Haliță s-a dovedit la înălțimea aspirațiilor generației sale de transformare a învățământului într-un principal instrument de cultură și civilizație.

¹ Gh. Vrabie, *Mesianism ardelean*, București, Tipografia Cernica, 1937, 64 p. ; idem, *Bârladul cultural*, București, 1938, p. 112-118; Marin Vătavu, *Gh. Vrabie, Mesianism ardelean*, în „Gând românesc”, anul VI, nr.3-4, martie-aprilie, 1938, p. 228-229; E.Caraman, *Un dascăl ardelean, S.M.Haliță*, în „Orizonturi”, anul III, nr.1-4, aprilie-iulie, 1940.

Solomon Haliță s-a născut în 1859 la Sângeorz, comitatul Bistrița-Năsăud, unde a urmat cursurile primare și gimnaziale, după care a plecat la Viena unde studiază istoria, filosofia, precum și pedagogia cu profesorii Karl Vogt și Theodor Zimmermann, cursuri pe care le audiase cu un deceniu în urmă și Mihai Eminescu. În paralel, Solomon Haliță participă și la cursurile profesorului Friedrich Dittes în cadrul Școlii Normale Superioare din Viena, însușindu-și o temeinică cultură pedagogică. Solomon Haliță a făcut parte din « România jună », alături de alți tineri români aflați la studii în capitala Imperiului Austro-Ungar, aderând la programul Societății care-și propunea recunoașterea drepturilor istorice ale românilor din teritoriile ocupate.

Întors de la Viena, în 1883, solicită un post de profesor în regiunea natală, dar numeroasele opreliști din partea autorităților austro-ungare, politica de desnaționalizare a românilor desfășurată obsesiv de Curtea de la Budapesta și Viena, îl determină pe proaspătul licențiat în filosofie și științe pedagogice, Solomon Haliță, să treacă Munții Carpați în Vechiul Regat. Primul popas a fost la Dorohoi (1883-1886), după care a urmat transferul la Școala Normală din Bârlad, a cărui director era ardeleanul Ioan Popescu, cunoscută personalitate culturală și politică în zonă.

Pe parcursul celor zece ani cât a staționat la Bârlad, Solomon Haliță a desfășurat o muncă prodigioasă atât la catedră, unde experimentează aplicarea pedagogiei moderne, cât și în diferite activități sociale și științifice, fiind apreciat de colegii de catedră, de elevi, de autoritățile bărlădene, care vedeau în el un demn urmaș al bătrânului dascăl, Ioan Popescu, a cărui viață se împletise cu destinele învățământului bărlădean. Așa se face că în 1888 a fost numit directorul Școlii Normale de băieți din Bârlad, succedând pe ilustrul pedagog Ioan Popescu, fondatorul acestei instituții școlare din 1870. În noua calitate, Solomon Haliță s-a dovedit un bun organizator și conducător, manifestând toleranță și tact pedagogic în relațiile cu profesorii și elevii.

Alături de școală, principalul laborator de creație și aplicare a unor noi experimente, presa s-a dovedit un mijloc eficace de dezbateri și popularizare a unor orientări menite să împingă învățământul spre noi orizonturi. Dispunând de o bogată cultură generală și de specialitate, Solomon Haliță își va onora cu cinste funcția de profesor și de director al Școlii Normale din Bârlad, publicist și mai târziu inspector al învățământului primar în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Cariera gazetărească și-a început-o în anul 1887, când alături de Gheorghe Ghimbășanu, profesor la Liceul Codreanu, a condus direcția ziarului « Bârladul »², săptămânal de orientare conservatoare, editat în Tipografia « Română » (1887-1888)³. De la numărul

² „Bârladul”, anul I, nr. 1, Bârlad, 1 iunie 1887.

³ Ziarul „Bârladul” se editează în Tipografia Catzafany (16 septembrie 1898-18 iunie 1899). Reapare în 1903 și 1905 cu ocazia alegerilor electorale (7 numere, anul IV, nr. 17, de la 9 octombrie la 20 noiembrie 1903 și din 1905). De la numărul 6, 1903, în comitetul de redacție intrau: T.G.Emandi, Gr.Negură, N.Vasilii Hristescu, C. Slobozeanu, G. Opreșan, I.G.Drăgănescu, I.Kiricescu. Ziarul apare cu intermitențe până la 20 iunie 1914 (*Istoria Bârladului*, Ediția a II-a, vol.I, editat de Oltea Rășcanu Gramaticu, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 325; Oltea Rășcanu Gramaticu, *Pagini din istoria presei bărlădene. Începuturile presei bărlădene*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului județean Vaslui, vol.II, 2001-2003, p. 829-840.

11(27 septembrie 1887), ziarul a publicat și unele articole cu conținut istoric și pedagogic, iar la rubrica «Foița ziarului Bârladul», schițe și nuvele, traduceri. Numeroase articole politice, anunțuri și reclame, completau tematica ziarului care, în general, nu a jucat un rol important în viața spirituală a urbei.

Momentul esențial al activității publicistice a lui Solomon Haliță în perioada bârlădeană îl reprezintă editarea revistei cu caracter pedagogic «George Lazăr», revistă «pentru educațiune și instrucțiune», cu apariție lunară, începând din 15 aprilie 1887. Din comitetul de redacție mai făceau parte profesorii : George Constantinescu-Râmnicăneanu, Gheorghe Ghibănescu, Gavril Onișor și învățătorii Vasile G.Diaconescu și Ion Apostolescu.

Apariția unei astfel de reviste marca un moment important întrucât puține publicații românești la acea dată erau orientate pe probleme de metodică și practică pedagogică, care să-i arate profesorului «*cele mai bune metode spre a preda mai cu înlesnire și mai cu folos pentru elev, materialul didactic...*»⁴.

Noua publicație bârlădeană se adresa atât cadrelor didactice din județul Tutova cât și din întreaga țară. Articolul program *Către cititori* sublinia caracterul, orientarea și scopul revistei. Scopul noii publicații era de «*a susține școala, a contribui la progresul ei, în direcția arătată de George Lazăr*», de aici necesitatea deșteptării naționale prin instrucție și educație, educatorii având misiunea «de a răspândi lumina acolo unde trebuie»⁵. Reluând unele idei specifice intelectualilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și care avusese o largă circulație în ziarul «Semănătorul»⁶, redactorii revistei «George Lazăr» concluzionau : «*Principiile de care suntem conduși sunt răspândirea culturii în general și a cunoștințelor pedagogice în special*»⁷. Numele revistei nu a fost ales la întâmplare. Așa cum precizau redactorii : «*George Lazăr pentru noi românii e totuna cu școala...*»⁸.

Tematica era variată, cuprinzând o serie de probleme de metodologie didactică, articole de popularizare științifică, literatură populară, buletinul pedagogic și bibliografia constituiau noi rubrici care dădeau revistei un caracter occidental. «...Publicarea produselor intelectuale ale poporului ; publicând în fiecare număr câteva pagini de literatură populară...ne va înlesni să-l cunoaștem pe el acasă, văzându-i sentimentul lui, cum și chipul lui de a privi și judeca lumea»⁹.

Revista își propunea să depășească cadrul restrâns al unei publicații locale, urmând a fi difuzată și printre românii din teritoriile ocupate de monarhia austro-ungară, costul unui abonament fiind modic: 8 lei în România, 3 florini pentru românii de dincolo de Carpați, 4 lei pentru elevii Școlii Normale.

⁴ „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p. 1.

⁵ *Ibidem*.

⁶ „Semănătorul”, anul I, nr.1, 27 septembrie 1870. Prima publicație bârlădeană a apărut între 1870-1876, sub direcția lui Ioan Popescu. Oltea Râșcanu Gramaticu, *Începuturile presei bârlădene, ziarul „Semănătorul”*, în *Bârladul odinioară și astăzi*, Miscelaneu, vol.I, București, 1980, p. 153-161; idem, *Pagini din istoria presei bârlădene. Începuturile presei bârlădene*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui, XYII-XXIV, vol.II, 2001-2003, p.829-840.

⁷ „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p. 1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

La revistă au colaborat, aproape la fiecare număr, membrii comitetului de redacție, precum și numeroși colaboratori din țară, cum ar fi Ion Pop-Reteganul, Constantin Hamangiu (viitorul ministru al justiției), Spiru Haret (cu care Haliță va lega o strânsă prietenie și cu care va colabora până la dispariția savantului), Dr. G.Bercariu, Valmag (Valeriu Magdu), Sim.Basilescu, G. S. Ioneanu, I. Negruțiu și mulți alții, colaboratori din Bârlad, Rodna-Veche, Năsăud, Mizil, Banat, comunele Radovanu, Răducăneni ș.a.

Un rol important în tematica revistei era acordat problemelor fundamentale și noilor curente pedagogice, metodelor de predare la diversele obiecte de învățământ, informații despre reformele din domeniul învățământului intern și european etc. Un interesant studiu a publicat Solomon Haliță în legătură cu *Direcțiile ce predomină în educațiune și instrucțiune în timpurile noastre*, din antichitate până în epoca modernă, ajungând la concluzia că educația copilului trebuie să înceapă « în primii ani ai dezvoltării fizicului și spiritului pentru că numai acum se pot pune bazele unei bune direcțiuni »¹⁰. Școala primară, relatează același autor în articolul *Din ale școlii primare*, are menirea să înzestreze « pe toți indivizii, care compun națiunea, fără deosebire de clasă sau profesiune, cu acea sumă de cunoștințe generale care sunt indispensabile fiecăruia ca membru al societății, fără privire la cariera ce va îmbrățișa în viață »¹¹.

Numeroase studii informează cititorii despre necesitatea introducerii unui învățământ formativ strâns legat de practică, principii novatoare care li-au făcut treptat locul în didactica modernă. Metoda intuitivă se recomanda a fi folosită diferențiat de la un obiect la altul « mai cu seamă la acele obiecte de învățământ care se bazează pe senzațiune, iar la celelalte obiecte poate servi numai ca mijloc ajutător »¹². Pentru menținerea atenției elevului la lecții se recomanda metoda euristică, deoarece scopul activității didactice este ca « elevul în urma propriei meditări să afle o regulă, un exemplu sau să dezlege o problemă »¹³. În această direcție se critica tendința de memorizare mecanică a elevilor a unor texte din manual sau impuse de profesorii, de asemenea și sistemul de predare academic al unor lecții care « dacă măgulesc pe profesor, nu satisfac mult pe elev » și cu atât mai mult sunt discreditate acele lecții « nepregătite din partea profesorului, care încurcând în mintea lui, încurcă și mai mult înțelegerea din partea elevilor »¹⁴. De aici, recomandarea ca explicația profesorului să fie logică, clară, respectând particularitățile de vârstă ale elevilor. Concretizându-se pe anumite obiecte de învățământ, redactorii revistei oferă o serie de posibilități practice de predare : citirea model îmbinată cu exerciții repetate de citire cu fiecare elev pentru înțelegerea sensului cuvintelor la clasele mici, analiza proceselor

¹⁰ Solomon Haliță, *Direcțiile ce predomină în educațiune și instrucțiune în timpurile noastre*, în „George Lazăr”, anul I, nr.4, 15 iulie 1887, p. 97-106.

¹¹ Idem, *Din ale școlii primare*, în „George Lazăr”, anul I, nr.3, 15 iunie 1887, p.71.

¹² E.Apostolescu, *Metodul și învățământul intuitiv*, în „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p.22.

¹³ S.Haliță, *Deșteptarea și întreținerea atenției în școală*, în „George Lazăr”, anul I, nr.12, 15 martie 1888, p. 374.

¹⁴ Gh.Ghibănescu, *Cestiuni practice*, în „George Lazăr”, anul II, nr.7, 15 octombrie 1888, p.248.

istorice prin metoda analitică sintetică pentru a se ajunge la stabilirea cauzalității fenomenelor din societate, corelarea intra și interdisciplinară etc.

Istoria este definită ca « **memorie a umanității** » ce cuprinde pe scurt « evoluția neamului omenesc »¹⁵. Funcția formativă și integrativă a istoriei este subliniată în cuvinte de o puternică vibrație: « *Istoria este o știință... prin faptul că explicând legile timpurilor ne lărgeste orizontul cugetărilor noastre și ne face mai apți, ca din cunoașterea trecutului să tragem concluzii pentru viitor* »¹⁶. Misiunea profesorului de istorie este dificilă deoarece « lor incumbă în mare parte formarea caracterului generațiunii, dezvoltarea simțămintelor nobile și mărețe care au ridicat moralicește și materialicește popoarele »¹⁷.

Se critica sever tendința unor profesori de a preda istoria ca un conglomerat de date despre diferitele războaie și personalități, indicându-se tratarea istoriei în mod sintetic, integrativ, cauzal, punându-se accentul pe evoluția culturii și civilizației umane, recomandându-se în această direcție două lucrări ale istoricilor occidentali Bockle și Alfred Rambaud.

Redactorii publicației bârlădene opinează pentru schimbarea relațiilor între profesor-elev, atragerea elevului la procesul de **autoeducație**, înlăturarea mijloacelor coergitive în educarea tineretului. Analiza programelor și manualelor școlare ocupă spații întinse revistei. Programele școlare erau elaborate de Consiliul General de instrucție, « acest corp luminat compus din profesori universitari și liceali, care... fără discuții suficiente croiesc programe... lipsite întrușine de concordanță și mai presus de toate nemetodice »¹⁸. Fiind prea încărcate programele școlare generau efecte negative în pregătirea elevilor: « Această îngrămădire neconținută de cunoștințe care n-au nici timpul să se asocieze și să formeze un tot organic, compus din mai multe verigi, pe care elevul să-l considere proprietatea sa, provoacă o adevărată imbecilitate intelectuală »¹⁹.

Manualele școlare erau greoaie, lipsite de logică în expunere, neatractive. Astfel, manualele de istorie erau comparate cu « *niște registre de războaie, împărași, regi sau domni, petractate și acestea într-un chip arid, fără miez și viață încât tâmpesc în loc să ascuță mintea și să deștepte cugetări și aspirații mai înalte* »²⁰.

Se fac propuneri valoroase pentru îmbunătățirea planului de învățământ, a programelor și manualelor școlare, subliniindu-se necesitatea introducerii unor noi obiecte de învățământ, precum psihologia, etica, logica, fiziologia, lucru manual. Se solicită sporirea numărului de ore la obiectul pedagogie cât și îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a practicii pedagogice, înființarea școlilor de aplicație pe lângă Școala Normală.

¹⁵ C.C. Râmniceanu, *Metode în predarea istoriei*, în „George Lazăr”, anul I, nr.6, 15 septembrie 1887, p. 138.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ S. Haliță, *Din ale școlii primare*, în „George Lazăr”, anul I, nr.3, 1887, p. 74.

¹⁹ Idem, *Direcțiile ce predomină în educațiune și instrucțiune în timpurile noastre*, în „George Lazăr”, anul I, nr.5, 15 august 1887, p.135.

²⁰ C.C. Râmniceanu, *op. cit.*, p.177.

Situația învățământului, mai ales la sate, era precară la sfârșitul secolului al XIX-lea : « *Lipsa de localuri corespunzătoare (pentru școli n.n.), de învățători capabili și însușești de sentimentul datoriei, cei mai buni (dintre ei n.n.), descurajați prin o sumă de împrejurări, distanțele prea mari dintre cătunele care n-au școală și comunele de unde (părinții, n.n.) trebuia să-și trimită copii, sărăcia și ignoranța cu toate urmările lor... au făcut ca învățământul primar, cu deosebire cel rural, să existe în parte, numai pe hârtie*²¹ ». Analfabetismul care predomina lumea rurală contribuia la faptul că părinții « n-au nici o idee de modul în care trebuie educați copiii... în lipsă de alte mijloace vor recurge tot și numai la bătaie care tronează în familie »²². Bătaia era aspru combătută de redactorii revistei « George Lazăr » ca mijloc de educație atât la școală cât și în familie, susținând necesitatea unei mai strânse colaborări între familie și școală.

Interesante propuneri au elaborat și corespondenții revistei, din rândul învățătorilor, privind construirea de școli de către stat, acordarea de manuale și rechizite gratuite pentru copii săraci, internate în comune pentru elevii care veneau din satele îndepărtate. În numărul 1 și 2 din aprilie-mai 1889, revista a publicat *Programe pentru clădirile de școli primare, urbane și rurale*, întocmite de Spiru Haret, ceea ce reprezenta o creștere a interesului autorităților centrale pentru sistematizarea construcțiilor de școli primare. Însă sălile s-au dovedit puține în comparație cu numărul elevilor, cancelaria servea și ca depozit pentru aparate și hărți, se prefigura alături de vestiar și o cameră de arest iar șopronul servea drept loc de recreație a elevilor pe timp nefavorabil. Fondurile alocate de stat pentru construcția de școli s-a dovedit insuficiente, nerezolvând criza localurilor pentru școli, mai ales la sate. Obligațiile au rămas mai departe Consiliilor comunale care recurgeau uneori la o serie de acțiuni filantropice. Astfel, Ioan Popescu, marele animator al învățământului bârlădean, pe propria sa cheltuială a restaurat din temelii localul de școală din comuna Mîrcești, județul Tutova, care se afla în ruină. La 21 mai 1887 a fost inaugurat noul local²³.

În anul 1887 funcționau la Bârlad 10 școli primare și 4 secundare, un liceu, gimnaziul real, școala normală, școala profesională de fete, instituită din fondurile donației Nicolae Roșca Codreanu²⁴. Necesitatea extinderii învățământului pentru fete devenise o problemă centrală în atenția forurilor de specialitate. Revista « George Lazăr » a deschis o campanie susținută pentru înființarea unui externat de fete și la Bârlad.

Numeroase pagini ale revistei sunt dedicate situației sociale a populației de la sate. O frescă de un puternic dramatism ne oferă relatarea unui corespondent din comuna Perieni, județul Tutova, învățătorul G. Popescu: « La țară vedem mai multe bordeie, unde mișună oameni. Cei mai mulți stau în case numai cu numele, casa e

²¹ S.Haliță, *Din ale școlii primare*, p.71

²² G.Ionescu, *Școala privită prin prisma socială*, în „ George Lazăr”, anul, nr.9, 1887, p.262.

²³ Vezi Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobiografii*, vol.5, Editura Sfera, Bârlad, 2003, p.688-694.

²⁴ *Istoria Bârladului*, ediția a II, vol.I, editat de Oltea Rășcanu Gramaticu, Editura Sfera, 2002, p. 300-322.

aceea care e făcută din pari bătuți în pământ, peste care e pus un moluz subțire, cu crăpături de suflă vântul înlăuntru, cu un coperiș ca vai de om de vreo două lemne împănate peste care e pus rogoz, paie sau hlujene de popușoi, plouă... ca și afară, cu două, trei găuri mici drept fereastră prin care abia străbate câte o rază de lumină, cu o încăpere de tot de n-ai unde te întoarce, cu un cuptor..., cu un pat cu scânduri goale, rareori pe el o rogojină sau o țolică. Acolo stau cu femeie, cu copii, câți se întâmplă să fie; mai vin iarna și vitel, găini, câine, mătă și trăiesc... »²⁵.

Nu lipsesc în paginile revistei informații despre românii din teritoriile ocupate supuse **procesului de maghiarizare sau rusificare**. Școlile românești din Transilvania erau puține și prost întreținute încât « *în edificii rele și reci, fără cărți și recuzite de învățământ, puțin sporiu pot face sub conducerea unui învățător zdremțuros și flămând* »²⁶.

Ion Pop Reteganul și F. Forcius au întemeiat un comitet de ajutorare cu abecedare și legendare, adresând un apel către toată suflarea românească pentru strângerea unor fonduri necesare cumpărării de manuale și recuzite școlare pentru copiii săraci din învățământul primar din Transilvania. Pe lista autorilor de abecedare solicitate se număra și Ioan Popescu, profesorul și directorul Școlii Normale din Bârlad. Apelul publicat în paginile revistei « George Lazăr », în noiembrie 1887, a stârnit un val de simpatie în rândurile cititorilor bârlădeni, animați de înalte sentimente patriotice de unire cu frații români de dincolo de munți. A fost deschisă și o listă de subscripție de redacția revistei, motivându-se următoarele: « Cine este convins că unicul mijloc de a salva pe frații noștri de pericolul maghiarizării este școala, credem că nu va pregeta a contribui cât de ce putem la realizarea nobilei scop ce și-a propus comitetul de mai sus »²⁷.

În cuvinte de un vibrant patriotism, Solomon Haliță contesta politica de desnaționalizate dusă de guvernarea de la Budapesta, care încălcau cele mai elementare drepturi naționale ale unei populații majoritare în Transilvania: « Știu ei ungurii foarte bine că limba comună de înțelegere a părților locuite de români, necum promâni, nu este și nu va fi alta decât cea românească, dat este de fapt și va fi și pentru ungur, armean și sas și pentru cine va voi să locuiască între români »²⁸.

Monarhia austro-ungară « încătușează sub o formă de guvernământ poreclit constituțional, aspirațiile de independență a tuturor popoarelor din vastul său imperiu »²⁹. Dând dovadă de o bună înțelegere a realităților interne și externe în care se zbătea șubredul imperiu austro-ungar, autorul articolului, G. Constantinescu Râmniceanu, întrevedea că: « Destinele Austriei sunt deci cu totul precare și la o viitoare conflagrațiune europeană ea mai mult va pierde și nicidecum nu va câștiga »³⁰.

²⁵ G.Popescu, *Locuința săteanului și influența ei asupra dezvoltării fizice și intelectuale*, în „George Lazăr”, anul II, nr.2, 1888, p.58.

²⁶ I.P. Reteganu, *O pagină din istoria învățământului*, în „George Lazăr”, anul II, nr.3, 15 iunie 1888, p. 820.

²⁷ „George Lazăr”, anul I, nr.8, 15 noiembrie 1887, p. 249.

²⁸ S.Haliță, *Păreră noastră*, în „George Lazăr”, anul I, nr. 6, 15 septembrie 1887, p.180.

²⁹ C.C.Râmniceanu, *Principiul național în formarea statelor*, în „George Lazăr”, anul II, nr.3, 15 iunie 1888, p. 820.

³⁰ *Ibidem*.

Aceeași soartă este întrevăzută și celorlalte **imperii absolutiste**: rus și otoman. **Dezideratul național** al poporului român apare justificat pe temeuri istorice. Concluzia care se desprinde ca un leitmotiv al întregii generații este că școlii îi revine un important rol în dezvoltarea conștiinței politice a tuturor românilor pe calea făuririi unui stat unitar.

Pentru a mai lărgi sfera preocupărilor redactorii revistei anunțau din numărul inaugural că: « Vom lăsa în același timp loc liber și cesiunilor de cercetare științifică și literatură »³¹. În această direcție amintim publicarea unor articole de popularizare a cunoștințelor științifice din domeniul chimiei, fizicii, geografiei, istoriei, literaturii. Un studiu bine documentat a publicat Gheorghe Ghibănescu, renumitul profesor de istorie și publicist, despre *Literatura populară*, arătându-se valoarea intrinsecă a acesteia, ca izvor de inspirație pentru literatura cultă. În același timp se indicau câteva norme ce trebuie respectate în strângerea folclorului pentru a se evita greșelile acelora care i-au știrbit autenticitatea prin adăugiri sau transformări literare. Constantin Hamangiu a redactat *Cântece populare*, având ca tematică lupta pentru independență a poporului român³².

Buletinul pedagogic și bibliografia constituiau rubricile finale ale revistei, Buletinul pedagogic constituia o rubrică de informații privind unele acțiuni strâns legate de activitatea cadrelor didactice: statistici școlare din județ și din țară, aspecte privind modernizarea învățământului într-o serie de țări occidentale, măsuri adoptate cu ocazia unor congrese ale cadrelor didactice din țară și străinătate, activitatea unor societăți școlare menite să propage cultura în condițiile precare ale satului românesc.

Rubrica bibliografică recomanda cititorilor unele lucrări cu caracter științific în general și pedagogic în special. Aprecieri elogioase erau făcute de redactorii revistei lucrărilor: *Grădina de copii*³³ și *Metoda nouă de a învăța desenul și cristomafia*, de I. P. Florentin, editate la Iași, în 1887 ; *Noțiuni elementare de geografie generală*, studiu aparținând lui C. Tincu și recomandat în special învățătorilor de la clasele a II-a și a IV-a. Apărută în 1888, *Originea Hușilor*, de Gheorghe Ghibănescu s-a bucurat de o bună primire din partea redacției revistei și a cititorilor. Autorul combate unele puncte de vedere aparținând unor înaintași de prestigiu, precum episcopul Melchisedec și istoricul, literatul și publicistul B.P.Hasdeu. Activitatea prodigioasă a profesorului de istorie a fost dublată de cea a documentaristului și publicistului, Gheorghe Ghibănescu, care a transcris și copiat peste 150.000 de documente pe care le-a grupat în 72 de volume, din care 25 au fost tipărite.

Alte lucrări apărute în circulație sunt aspru criticate ca nefiind fondate științific, ceea ce demonstrează capacitatea de a discerne a redactorilor revistei « George Lazăr ». O astfel de situație relevantă este legată de analiza critică a *Tratatului de literatură* al lui Al.Gh. Drăghicescu: « Îngrămădirea unui material atât de vast într-un volum atât de mic a făcut ca să se scurteze unele părți așa de tare că mai nu te alegi cu nimic. Bibliografiile ce le dă nu servesc la nimic, fiind o corcitură

³¹ „George Lazăr”, anul I, nr.1, 15 aprilie 1887, p. 1.

³² C.Hamangiu, *Cântece populare*, în „George Lazăr”, anul II, nr.8, 15 noiembrie 1888, p. 245.

³³ *Grădina de copii* de I. Pop Florentin. Recensiune de Solomon Haliță, în „George Lazăr”, anul I, nr.2, 15 mai 1887, p. 54-58.

după Gr. Pop, care la rândul său e compilatura lui Pumnul și altora. Cititorul nu învață nimic din ele... Limba autorului e împesărită cu neologisme»³⁴.

Fără a fi întrutotul de acord cu unele puncte critice stabilite de Al.Densușianu în volumul *Cercetări Literare*, despre unele curente și personalități literare, redactorii revistei bărlădene, în frunte cu Solomon Haliță, apreciază just valoarea acestor studii în condițiile «când avem puține cărți de critică literară, când gustul artistic începe abia a se forma»³⁵.

Revista «George Lazăr» și-a încetat activitatea după trei ani de la apariție, unul dintre motive constituindu-l plecarea primului redactor, Solomon Haliță, promovat în funcția de inspector în învățământul primar. În această calitate, bazându-se pe o bună pregătire de specialitate și de un orizont atotcuprinzător, Solomon Haliță va întreprinde o acțiune de revizuire a tuturor programelor școlare³⁶, va elabora abecedare și cărți de citire în colaborare cu P.S.Laurian și George Coșbuc, iar în anul 1889 va publica la București un *Raport privitor la înființarea de grădini și pepiniere pe lângă școalele normale de învățători și școalele rurale*.

Aflată pe poziții liberale, publicația bărlădeană a stârnit un anumit ecou atât prin noutatea pionieratului în această parte a țării cât și prin înaltele idealuri propagate, care făceau să depășească sfera unui periodic regional, servind interesele școlii, văzută ca un factor primordial de educare și instrucție în direcția unității și libertății tuturor românilor. Încadrată în contextul realităților social-culturale ale vremii, revista «George Lazăr» a constituit o verigă din lanțul activităților multiple ale întregii generații pe umerii cărora stătea marele deziderat al neamului românesc – desăvârșirea unității naționale.

După anul 1896, Solomon Haliță se transferă la Școala Normală din Galați, unde profesează 12 ani cu remarcabile rezultate și inițiative, precum o școală unde predă adulților și înființarea «*Asociației corpului didactic din Galați*»³⁷.

După desființarea Școlii Normale de băieți din București și a celei de fete din Iași, în 1901, s-a reformat școala normală, trecându-se de la 5 la 6 ani de studii. Examenle de absolvire, mult mai exigente, se țineau în centrele Iași și București. Între 27-28 martie 1902, s-a ținut la București, sub președinția lui Spiru Haret și a lui Solomon Haliță, Conferința revizorilor școlari, cu care ocazie s-a stabilit și Conferința generală a membrilor corpului didactic primar, la 18-25 aprilie 1902³⁸.

Din corespondența lui Spiru Haret cu Solomon Haliță, de care-l lega nu numai obligațiile profesionale din minister, ci și o veche și sinceră amicizie, bazată pe idealuri comune, rezultă interesul crescut al autorităților de la București pentru sprijinirea cu manuale școlare și cărți de istorie a școlilor românești din teritoriile stăpânite de monarhia austro-ungară care intensificase procesul de maghiarizare

³⁴ „George Lazăr”, anul I, nr.4, 15 iulie, 1887, p. 128.

³⁵ *Idem*, anul I, nr.6, 15 septembrie 1887, p. 188.

³⁶ Solomon Haliță, *Modificarea programelor școalelor normale*, în „Revista învățătorilor și învățătoarelor din România”, anul II, nr.10-11, martie-aprilie 1902, p.313-316.

³⁷ Vezi Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene, Bibliografii*, vol.4, G-L, Editura Sfera, Bârlad, 2003, p. 221-225.

³⁸ „Revista învățătorilor și învățătoarelor din România”, anul II, nr.10-11, martie - aprilie 1902, p.375.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

forțată și pe cale culturală: « ... Din *Istoria lui Ștefan cel Mare* de N.Iorga aş vrea să aduc vreo mie de exemplare pentru a fi distribuite în Transilvania. Oare le vom putea trece dincolo ? Cred că da, pentru că un librar din Braşov mi-a cerut în comision vreo 300 de exemplare. Dacă se pot distribui, te rog să regulezi d-ta distribuția de-o mie (de exemplare, n.n.) cum vei crede mai bine... »³⁹.

Din 1905, Solomon Haliță s-a transferat la Școala Normală « Vasile Lupu » din Iași. Împreună cu Spiridon Popescu, în 1908, Solomon Haliță a întocmit un memoriu către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin care solicita înființarea de școli în satele și comunele lipsite de astfel de instituții școlare⁴⁰. Ca inspector general al învățământului primar-normal a revizuit toate programele de curs primar (de două ori), a făcut program școlii normale, precum și toate regulamentele de curs primar și normal, care au rămas în vigoare multă vreme în școala românească. În seara zilei de 6 aprilie 1912, institutorii din Iași au dat un banchet în onoarea fostului inspector general al învățământului primar, Solomon Haliță, în semn de respect față de grija pe care a manifestat-o dezvoltării și modernizării învățământului în general și celui primar în special⁴¹. Solomon Haliță a fost ales membru de onoare al « Revistei învățătorilor și învățătoarelor din România », a colaborat la revista « România jună ».

După Marea Unire și realizarea **României Mari**, Solomon Haliță a intrat în politică, devenind pentru o scurtă vreme prefect de Vaslui (1918), apoi de Iași (1919-1922) și în cele din urmă prefect de Bistrița, plaiurile sale natale (1922-1924)⁴². Din inițiativa lui Solomon Haliță s-au deschis trei licee, patru școli de meserii, precum și Școala Normală din Năsăud, care i-a purtat numele până după cel de-al doilea război mondial, după comunizarea învățământului (1948).

Solomon Haliță a încetat din viață în 1926, în vârstă de 67 de ani, având conștiința că și-a făcut datoria față de concetățenii săi, dar mai ales față de școală, instituția pe care o considera fundamentală în educarea și conturarea personalității noii generații, deschizătoare de drumuri pentru afirmarea pleneră a neamului românesc în concertul statelor europene, civilizate și democratice.

³⁹ „Adevărul” din 15 decembrie 1935; vezi și Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga Culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Iași, Editura Junimea, 1978, p.116,161, 162.

⁴⁰ „Neamul românesc”, anul III, nr.84, 16 iulie 1908, p. 1329.

⁴¹ „Școala viitorului”, anul I, nr.3, 20 aprilie 1912, p.94.

⁴² Traian Nicola, *op. cit.*, p. 223.

CONSIDERAȚII PRIVIND ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN BUCOVINA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Alexandrina Cuțui

Cuvinte cheie: societățile culturale, Mitropoliei Bucovinei, naționalismul românilor, memorii, acțiunea publică, unirea românilor.

Keywords: cultural societies, Metropolitan Church of Bukovina, the nationalism of the Romanians, memoirs, public action, unification of Romanians.

Abstract: *Considerations on the activity of the Romanian Orthodox Church in Bukovina at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century*

After it became an autonomous dukedom, Bukovina began to organize itself politically. Therefore, the cultural societies were the ones that have developed the national movements; also, they have given rise to political parties. After the establishment of the Metropolitan Church of Bukovina and after Eugenie Hacman's unexpected death, the Metropolitan seat was occupied by Teofil Bendela. As a Metropolitan Bishop, he has represented several times the Religionary Fund in the Parliament of Vienna and in the Provincial Chamber of Chernivtsi. The nationalism of the Bukovinian Romanians was starting to come alive. The fight for nationalism and the dissensions within the Greek-Oriental Church and on the political scene were the ones that marked the late 19th century and the early 20th century.

După ce devine ducat independent, Bucovina începe și organizarea sa politică. Prin urmare, societățile culturale au fost cele care au dezvoltat mișcările naționale și au dat naștere partidelor politice¹. Prima societate i-a ființă, în 1862, *Reuniunea română de leptură*, care, în anul 1865, se transformă în *Societatea pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina*, ce avea rolul de a învia spiritualitatea românească. După înființarea Facultății de Teologie a luat ființă și „Societatea Academică *Arboroasa*, în decembrie 1875, *Junimea* la 7 decembrie 1878, în anul 1880 *Bucovina*, iar în 1884 societatea *Academia Ortodoxă*”².

După înființarea Mitropoliei Bucovinei la scurt timp scaunul mitropolitan a fost ocupat de către Teofil Bendela. A păstorit Mitropolia Bucovinei, între anii 1873-1875. A fost considerat de către contemporani ca „un păstor bun și drept”³, un om cu pregătire teologică. A susținut cauza românilor în timpul păstoririi lui Eugenie

¹ Ioan Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina 1862-1914*, Suceava, Editura „Cuvântul Nostru”, Suceava, 2003, p. 153.

² *Ibidem*, p. 155.

³ *Biserica din Bucovina*, în „Calendarul creștin ortodox la românilor bucovineni” pe anul 1994-1995, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 41.

Hacman, regăsindu-se pe listele celor care semnaseră scrisoarea adresată lui Andrei Șaguna în 1861, cu dorința de a reînființa Mitropolia Transilvaniei, menită a fi singura pentru românii din întreg imperiul.

A luptat pentru deschiderea Congresului bisericesc, unde avea să ceară drepturi pentru românii ortodocși. A cerut autorităților să publice regulamentul pentru organizarea alegerilor „pentru Congres, pe temeiul statutului sancționat”⁴ și a dat ordin ca acesta să fie publicat în „Foaia Ordinăciunilor”. Nu reușește să materializeze acest deziderat, fiind amânat mereu de guvernatorul Bucovinei.

Având funcția de mitropolit, a reprezentat de mai multe ori Fondul religios în Parlamentul de la Viena și în Camera Provincială de la Cernăuți⁵. Intră în politică la alegerile din anul 1873, ca reprezentant al noii mitropolii și având funcția de vicar, a fost desemnat membru de drept al Senatului Imperial⁶. A luptat alături de deputatul Tomașciuc (făcând un proiect în acest sens), pentru înființarea Universității din Cernăuți. Însă mitropolitul Teofil Bendela a decedat cu puțin timp înaintea deschiderii cursurilor universității.

După moartea lui Teofil Bendela, a urmat Teoctist Blajevici la cârma Mitropoliei Bucovinei. În timpul vicariatului său, a avut loc fondarea Universității din Cernăuți, cu predarea în limba germană⁷, care s-a îndeplinit prin decretul imperial de la 29 august 1875. Statutul de organizare pentru noua Universitate prevedea înființarea unei facultăți teologice pe cheltuiala Fondului bisericesc din Bucovina. Odată cu crearea acesteia, s-a decretat desființarea vechiului Institut Teologic de la Cernăuți. Facultatea teologică s-a constituit împreună cu cele juridică și filozofică în cadrul Universității din Cernăuți⁸. În timpul păstoririi lui Blajevici, tinerii care urmau să fie hirotoniți trebuiau să aibă studiile teologice superioare terminate. Astfel s-a ajuns ca Bucovina să aibă preoții cu înaltă pregătire.

Naționalismul românilor bucovineni începea să prindă tot mai multă viață. Aici trebuie să amintim de societatea culturală *Arboroasa*, cea dintâi societate studentescă din Bucovina⁹. A fost întemeiată la îndemnul pr. Teodor Ștefanelli, la 10/22 decembrie 1875, în Cernăuți, de câțiva studenți de la Facultatea de Teologie¹⁰. Președinte era Ciprian Porumbescu, secretar Constantin Morariu, iar membrii Orest Popescu, Eugenie Sireteanu și Zaharie Voronca.

Scopul acestei Societăți era organizarea comună a acțiunilor, pentru că numai unirea era cea care ar fi adus acele fructe binecuvântate pe care le așteptau toți în pofida separației politice¹¹. Devizul lor era „Uniți să fim în cugete/Uniți să fim

⁴ Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, Editura „Septentrion”, Rădăuți, 2003, p. 108.

⁵ *Ibidem*, p. 105.

⁶ Mihai Ștefan Ceașu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică, (1848-1918)*, Editura Junimea, Iași, 2004, p. 187.

⁷ Anghel Popa, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți. 1878-1938*, Câmpulung Moldovenesc, Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 1997, p. 18.

⁸ *Ibidem*, pp. 111-112.

⁹ Ioan Căpreanu, *Bucovina: istorie și cultură românească*, Editura Moldova, Iași, 1995, p. 52.

¹⁰ *Netrunchiații*, în „Făt Frumos”, Suceava, an III, nr. 5/1928, p. 141.

¹¹ Vasile M. Demciuc, *Ideea unității naționale în activitatea Societății Academice Studențești „Arboroasa”*, în „Suceava” *Anuarul Muzeului Județean*, an XI-XII, 1984-1945, p. 219.

mereu”¹² și doreau perfecționarea membrilor societății pe teren „național, literar și social, prin întreținerea unui cabinet de lectură și a unei biblioteci, prin aranjarea de petreceri, precum și prin sprijinirea membrilor lipsiți de mijloace și căutarea lor gratuită în caz de boală”¹³. Având legături cu românii din Regat și fiind chiar stipendiați de către acestea au fost luați imediat în „vizor” de către autorități, care le urmăreau îndeaproape activitatea.

Comitetul Societății a trimis o telegramă la 12 octombrie 1877 primarului din Iași, Nicu Gane, în semn de azeziune la dezvelirea bustului lui Grigore Ghica din grădina Beilicului, dăruit Iașilor de domnitorul Carol¹⁴. Iată cuprinsul telegramei: „*Arboroasa, societatea Junimii române din partea detrunchiată a vechii Moldove, aduce condoleanța membrilor ei pentru domnitorul decapitat*”¹⁵. Corespondența purtată de „Arboroasa”, avea să ducă la popularizarea activității societății academice, devenind astfel „un copil răsfațat al societății românești”¹⁶, având însă și repercusiuni din partea austrieșilor. În timpul desfășurării Războiului de Independență, Societatea „Arboroasa” a participat activ, „a organizat o colectă pentru strângerea de fonduri care să fie folosite la înarmarea grupului de studenți bucovineni și bănățeni care urmau să se înroleze în armata română”¹⁷.

Autoritățile alertate de acțiunile naționaliste ale membrilor societății au cerut rectorului Universității din Cernăuți să ia măsuri de pedepsire a studenților, care agitău problema națională și voiau să ia calea voluntariatului pentru independența României. Mai mult, austrieșii voiau să înceapă o campanie de colectare de medicamente și bandaje pentru soldații turci, însă femeile române din Bucovina au refuzat să îndeplinească acel ordin.

Toate aceste activități s-au dovedit a fi acte de curaj din partea tinerilor teologi, care erau învinuiți de „activități subversive îndreptate contra siguranței statului austriac”¹⁸. Spre sfârșitul anului 1877, la 15 noiembrie, Parchetul din Cernăuți hotărăște dizolvarea Societății confiscând scrisorile și registrele acesteia împreună cu fondul lor și deschide acțiunea publică contra comitetului, dispunând arestarea conducătorilor¹⁹. Erau învinuiți de înaltă trădare și iredentism. Toți fiind studenți teologi și stând la internatul seminarial, cu două zile înainte de arestare, guvernatorul Bucovinei, Alessani Ironim, a trimis mitropolitului Teoctist o telegramă prin care-i cerea acestuia să ia măsuri contra teologilor arboreseni.

În răspunsul său, mitropolitul menționa că printre măsurile de pedepsire luate împotriva studenților în cauză, s-a decis izolarea de ceilalți studenți, pentru a nu-i

¹² „Calendarul Societății pentru cultura și literatură română din Bucovina”, Cernăuți, 1877, p. 113.

¹³ Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, Editura „Septentrion”, Rădăuți, 2003, p. 229.

¹⁴ Dumitru Vitcu, *Centenar comemorativ la Iași în 1877. Semnificații interne, ecouri internaționale*, în volumul *Identitate națională și spirit European. Academicianul Dan Berindei la 80 de ani*, București, Editura enciclopedică, 2003, pp. 419-430.

¹⁵ Paul Leu, *Ciprian Porumbescu, monografie*, Muzeul Suceava, 1972, p. 57.

¹⁶ Romulus Căndea, *Arboresenii – trădători austriești și naționaliști români*, Cernăuți, 1937, p. 23.

¹⁷ Ioan Cocuz, *Bucovina-file de istorie*, Grupul editorial Mușatinii-Bucovina viitoare, Suceava, 2000, p. 34.

¹⁸ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei....*, p. 231.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 231-232.

influența și că aceștia au înțeles „că e lucru primejdios a te juca cu focul și regretă nesocotința lor, măsurile ce s-au luat la Institutul Seminarial au pierdut foarte mult din gravitatea faptelor”²⁰. Pe toată durata procesului au fost suspendați din facultate, urmând ca să fie judecați și de Senatul academic al Universității. Rămânând fără bursă, în acea perioadă li s-a alocat câte 25 de florini pe lună, din veniturile Fondului religiosar.

Arestarea tinerilor români a avut un efect eclatant pentru românii de pretutindeni. C.A. Rosetti a protestat împotriva acestei măsuri scriind un amplu protest care a apărut în ziarul „Românul” în șase numere ale acestuia. De asemenea, „proteste energice împotriva actului de teroare de la Cernăuți au apărut în ziarul „Familia” de la Oradea și în „Curierul” de la Iași”²¹. Presa vieneză în articolul „Arestări operate în Seminarul ortodox, critică ziarele din București, că publică articole vehement vrăjmașe Austriei”²².

După 11 săptămâni de arest (care aveau să ducă la îmbolnăvirea gravă a lui Ciprian Porumbescu²³), „învinuții de înaltă trădare ajung în zilele de 1-3 Faur st. nou 1878 înaintea curții cu jurați”²⁴. Avocatul arborescenilor a fost Iosif Roth, care a rostit o pledoarie ce i-a convins pe toți de nevinovăția tinerilor teologi. „Juriul anunță verdictul de achitare, dat în unanimitatea celor 12 voturi. Sala a izbucnit în urale, intonând *Deșteaptă-te române*”²⁵.

Ieșind din închisoare, tinerii au pierdut un an de facultate, dar spiritul românesc rămânea viu în sufletele lor. Chemarea la luptă și entuziasmul arboresean s-au manifestat în versurile pline de patriotism ale lui Ciprian Porumbescu și Constantin Morariu, precum și în versurile „bardului Bucovinei”, D. Petrino. Ciprian Porumbescu compune în timpul detenției *Suspinul Prizonierului*, iar după ce iese, *Hora Detrunchiașilor*. La acest cântec îi răspunde Constantin Morariu prin „Cântecul netrunchiașilor”²⁶.

Obiectivele societății „Arboroasa” aveau să fie preluate, dezvoltate și susținute de Societatea „Junimea” un an mai târziu la Cernăuți²⁷. După cum spunea Teodor Ștefanelli în anul 1912, că „pe ruinele Societății <Arboroasa> s-a ridicat apoi Societatea <Junimea>”²⁸, ele având ca asemănări statutul, membrii, imnul festiv dar și devisa.

²⁰ *Ibidem*, pp. 232-233

²¹ *Ibidem.*, p. 240.

²² Paul Leu, *op. cit.*, p. 59.

²³ Din cauza umezelii și a frigului Ciprian Porumbescu se îmbolnăvește foarte grav de plămâni și pleacă în străinătate, iar după scurt timp se stinge din viață. C. Porumbescu către tatăl său, în „Făt Frumos”, Suceava, an III, nr.5/1928, p. 143.

²⁴ *Netrunchiașii*, în „Făt Frumos”, Suceava, an III, nr. 5/1928, pp. 141-142.

²⁵ Victor Morariu, *Procesul Arboaroasei*, în revista „Făt Frumos”, anul V, nr. 6/1930, Suceava, 1930, p. 203.

²⁶ *Junimea Literară*, nr. 3-4/1927, pp. 1-27.

²⁷ Anghel Popa, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți. 1878-1938*, Câmpulung Moldovenesc, 1997, p. 21.

²⁸ *Ibidem*.

După aplanarea aceluia conflict în care erau implicați teologi bucovineni, mitropolitul Teoctist Blajevici a insistat pentru deschiderea Congresului Bisericesc, dar când a obținut toate aprobările bătrânul mitropolit s-a stins din viață. În același an, „dominația liberalilor începea să se stingă, guvernul centralist al lui Auesperg fiind demis și înlocuit cu cabinetul de orientare conservatoare condus de contele Eduard Taaffe”²⁹. Schimbarea guvernului, avea să influențeze și viața bisericească din Bucovina. În scaunul mitropolitan vacant, spre mulțumirea românilor, a fost numit Silvestru Morariu Andrievici. Provenea dintr-o familie din care se ridicase mai mulți preoți. Atât tatăl cât și ambii bunici fiind preoți.

Încă din perioada în care era student al Institutului Teologic și mai târziu fiind preot de mir, Samuil Morariu a avut o rodnică activitate în plan cultural. După ce i-a murit soția, a intrat în cinul monahal, primind numele de Silvestru și s-a retras la Mănăstirea Dragomirna, unde a fost numit egumen, funcție pe care a ocupat-o până în 1877, când, după moartea lui Teofil Bendela, noul mitropolit Teoctist Blajevici l-a numit pe Silvestru Morariu, la 1 aprilie, arhimandrit diecezan și vicar general al Arhidiecezei Bucovinei.

La 12 martie 1880, a fost numit prin decret imperial arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei și Dalmației. Silvestru Morariu era un „bărbat onorat prin încrederea totală a enoriașilor Bisericii Greco-Orientale din Bucovina și care s-a distins printr-o comportare morală în credința față de împărat și de Casa Imperială”³⁰. Această distincție a primit-o când avea vârsta de 62 de ani și avea să păstorească în Bucovina timp de 15 ani.

Ajungând mitropolit s-a opus preluării controlului rutene în Biserică. Procesele de imigrare erau încă în plină ascensiune, astfel numărul rutenilor era în creștere. A sprijinit prin toate mijloacele pe tinerii români care luptau pentru menținerea românismului în Bucovina și pentru unirea acesteia cu Patria Mamă. În acei ani, în rândul politicienilor bucovineni se aflau și teologii.

Pe de altă parte, în timpul luptelor dintre politicienii români, mitropolitul Silvestru încerca din răspuțeri să țină echilibrul în Biserică pe care o conducea.

În anul 1882, prin decretul imperial din 19 iunie, a fost convocat Congresul, urmând ca acesta să se deschidă la data de 14 iulie. Din cauza neînțelegerilor dintre români și guvernator cu privire la stabilirea regulamentului lucrărilor Congresului nu au mai fost deschise.

Continuau opresiunile asupra românilor din partea autorităților. Acestea s-au răsfrânt și asupra mitropolitului Silvestru Morariu, care, prin activitățile sale, a reușit să stărneasce ura mai marilor statului, fiind denunțat drept iredentist. „Însuși împăratul Franz Iosef, cu prilejul unei audiențe, l-a primit pe Mitropolitul Silvestru prea puțin grațios și puține luni după acea audiență s-a prezentat la mitropolitul Silvestru guvernatorul provinciei și l-a provocat în numele primului ministru Taaffe să-și înainteze demisia din scaunul arhiepiscopesc. Atunci, mitropolitul Silvestru luând o ținută demnă și dârză, i-a răspuns președintelui țării „acest ordin poate domnul prim-

²⁹ Mihai Șefan Ceașu, *op. cit.*, pp. 287-288.

³⁰ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Suceava (se va cita în continuare D.J.A.N.- Suceava), Fond *Mitropolia Bucovinei*, secția 1/1, dosar nr. 20, f. 15.

ministru să ți-l dea dumitale, care ești slujbașul lui; eu sunt capul suprem al unei Biserici independente, autocefale și voiu sta în fruntea Bisericii mele, câtă vreme îmi va fi îngăduit de Bunul Dumnezeu”³¹. După acest incident, mitropolitului, nu i s-a mai cerut demisia. Însă faptul că, în continuare „stingherea” autoritățile vieneze, reiese din cuvintele înaltului ierarh adresate unui ministru: „pentru unele aspirațiuni la funcțiuni, viața umilinței mele durează prea mult”³².

La insistențele mitropolitului, la sfârșitul lunii mai 1891, ministerul de resort a trimis o „instrucțiune” guvernatorului Anton Pace prin care îi cerea acceptarea organizării Congresului bisericesc, pe baza regulamentului din 1871 și nu pe baza acelui regulament din 1882, pentru că ultimul avea prevederi contrare intereselor statului³³.

Congresul trebuia să se desfășoare pe baza vechiului regulament, cel de la 1871. Deschiderea a avut loc la 18 septembrie 1891³⁴, însă românii erau nevoiți să-și formuleze din nou cererile lor, dar din ele să fie excluse cele privitoare la Fondul bisericesc și la alegerea mitropolitului. Aceste din urmă drepturi, erau rezervate exclusiv Coroanei.

Nemulțumirea românilor participanți era evidentă. Deputatul Iancu cavalier von Zotta i-a cerut guvernatorului Anton Pace să-i dea în scris, în limba oficială a Congresului (română), motivele pentru care a fost amânată deschiderea lucrărilor. De asemenea, i-a cerut ca toate întrebările referitoare la Congres să le adreseze în limba română. Guvernatorul a refuzat, dizolvând adunarea³⁵.

După eșecul suferit datorită închiderii Congresului, românii, al căror naționalism era tot mai pronunțat iar acum și rănit, își așterneau nemulțumirile prin ziare. Cu toată împotrivirea autorităților, românii găseau un sprijin puternic în lupta lor pentru cauza națională în persoana mitropolitului. După moartea acestuia a urmat apoi perioada de păstorire a lui *Arcadie Ciupercovici*. Acesta a fost numit în funcție la 16 februarie 1896³⁶. Din nefericire, acea perioadă s-a remarcat prin numeroase conflicte între politicienii români, ceea ce a favorizat celelalte etnii.

Sub păstoria lui Arcadie Ciupercovici, rutenii, care înainte s-au lovit de poziția neînduplecată a mitropolitului Silvestru Morariu, acum, sprijiniți de către guvernatorul Bourguignon, au reușit să pătrundă în Biserica românească, ocupând poziții pe care nu le puteau justifica. Râvna cu care luptau pentru obținerea acestor posturi în ahidieceză era inexorabilă.

Văzându-se în mare pericol, preoții ortodocși români s-au unit să țină piept acestor nedreptăți. „La adunarea preoțească din ianuarie 1898 s-a înființat *Asociația clerului ortodox din Bucovina*, președinte fiind veteranul între preoți Ioan Țurcan”.

³¹ Euseb Popovici, *Mitropolia Bucovinei în primejdie?*, Suceava, „f.e.” 1937, pp. 11-12.

³² Constantin Morariu, *Cursul vieții mele - Memorii*, ediție îngrijită de Mihai Iacobescu, Rădăuți, Editura Hurmuzachi, 1998, p. 84.

³³ Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865-1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 45.

³⁴ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1997, p. 188.

³⁵ *Ibidem*, p. 312.

³⁶ *Ibidem*, p. 189.

Această situație nu era însă pe placul rutenilor. Ei cereau să participe la drepturile de posesie ale românilor, pretinzând ocuparea scaunului mitropolitan, reprezentarea Bisericii în corpurile legiuitoare și în consiliul școlar permanent, precum și ocuparea de posturi și demnități în arhidieceză. Voiau, totodată, ca la Facultatea de Teologie, să fie și catedre pentru ruteni, în acest sens au făcut demersuri la autorități, încă din vremea mitropolitului Silvestru Morariu. Momentul potrivit a fost când la conducerea Bisericii era Arcadie Ciupercovici, iar „întâmplarea a făcut ca tocmai atunci să devină vacante și două posturi de consilieri consistoriali. Bourguignon a numit în locurile vacante doi preoți ruteni: Artemon Manastyrski și Gheorghe Hainiki. Românii nu au fost în stare să împiedice numirea acestor doi preoți și în ianuarie 1899, ei și-au făcut intrarea în Consistoriu.

Acțiunea rutenilor a continuat, cerând și reușind, în februarie 1899, să fie numiți „doi profesori ruteni la Facultatea teologică din Cernăuți”³⁷. Pasul următor a fost solicitarea locurilor în Consistoriu și în învățământul superior, ca, în „catedrala mitropolitană să se facă liturghia și în slavonește, la vechea catedrală mitropolitană din Suceava, să se înființeze un post pentru predicator rutean”³⁸, iar la mănăstirile din Bucovina, să se țină cont și de candidații ruteni.

Preoții români făceau nenumărate memorii la autoritățile vieneze, însă toate erau fără rezultate. Drept urmare preoții români ortodocși din Bucovina, „în număr de 227, se adunară în ziua de 30 octombrie 1899 la Cernăuți și protestară cu energie contra atitudinii lui Bourguignon și împotriva neîntemeiatelor pretenții ale rutenilor”³⁹.

Această atitudine a preoților a făcut o impresie foarte bună în rândul românilor din întreaga țară. Era pentru prima dată, când preoțimea ieșea și protesta în masă apărând caracterul românesc al Bisericii. În tot acest timp, când preoții luptau pentru nobila cauză, mitropolitul „își continua zilnic partida sa de tarot în societatea lui Bourguignon și a sftnicilor acestuia, pierzând în acest joc macabru nu bani, pentru că aceștia n-ar fi fost așa de mare pagubă, ci o poziție după alta în Biserica noastră strămoșească, în fruntea căreia ajunsese spre nenorocirea neamului românesc din Bucovina”⁴⁰.

După evenimentele menționate mai sus, pe care le creaseră clericii ortodocși români, ei aveau să fie catalogați, pentru o perioadă îndelungată ca „suspecți” de către autoritățile austriece.

La 14 mai 1900, ei au formulat o nouă circulară, care a fost adresată autorităților statale⁴¹ prin care își cereau noi drepturi în Biserică și școli.

Efectul acelor disensiuni, ce se manifestau în sânul Bisericii Greco-Orientale din Bucovina, a fost jurământul de credință față de Coroană, pe care Bourguignon îi obliga pe membrii clerului ortodox să-l facă. Această măsură a fost luată în luna ianuarie 1902, când „preotul jura în primul rând înaintea lui Dumnezeu, pe credința și onoarea sa, fapt care avea darul ca nici un slujitor al Bisericii să nu poată refuza sau

³⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 138.

³⁸ *Ibidem*, p. 139.

³⁹ *Ibidem*, p. 140.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 141.

⁴¹ D.J.A.N.-Suceava, Fond *Mitropolia Bucovinei*, secția 1/7, dosar nr. 25, f. 13-14.

contesta în vreun fel această obligație. Urma apoi jurământul față de împărat, patronul Bisericii catolice, după reformele iosefiniste și locțiitorul lui Dumnezeu pe pământ, conform obârșiei divine a suveranului, potrivit dogmelor medievale [...] În continuare, jurământul cerea preotului să respecte legile statului și ale Bisericii, să asculte de arhiepiscop, mitropolit și Consistoriu, să îndeplinească obligațiile de serviciu, să păzească tăcerea necesară în treburile oficiale, să contribuie la sporirea averii și binelui statului, Bisericii, Fondului religios, al Bucovinei, iar în final să nu intre nici în prezent nici în viitor, în vreo legătură secretă, cu o societate sau înfrățire din lăuntru sau din afara țării, contrare intereselor statului austriac”⁴².

Iată cum, încetul cu încetul, spre finalul documentului, se ajunge și la principalul motiv al emiterii acestui jurământ. Practic această „legătură secretă” cu societățile ce aveau caracter național îi îngrijora pe austrieci. Ei se temeau, ca după exemplul preoților, să nu se i-a și poporul aflat în granițele Imperiul austriac.

Mitropolitul Arcadie Ciupercovici, în toila acestor frământări, bolnav fiind, moare⁴³, locul lui fiind luat de către mitropolitul Vladimir de Repta, care va da un nou imbold luptei de afirmare a românilor bucovineni.

Lupta pentru naționalism și disensiunile din interiorul Bisericii Greco-Orientale și de pe scena politică au fost cele care au marcat sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Bibliografie

- Agrigoroaiei, Ion, 2003, *Marea Unire - Basarabia*, în „Istoria Românilor”, București, Academia Română, Editura Enciclopedică, vol VII, tom. II, pp. 10-128.
- Bălan, Teodor, 1938, *Dimitrie Onciul 1856-1923*, Cernăuți, Tiparul “Mitropolitul Silvestru”, pp. 10-59,
- Bălan, Teodor, 1927, *Forum nobilem din Bucovina*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și de Editură „Glasul Bucovinei”, pp. 34-51.
- Beck, Erich, 1963, *Bukowina. Land zwischen Orient und Okzident*, Panonia-Verlag, Freilassing, pp. 1-68.
- Buzatu, Ghe., 1978, *Marea Unire a Românilor*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, An LIV, nr. 9-12, Iași, pp. 668-675;
- Ceaușu, Mihai Ștefan, 2004, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică, (1848-1918)*, Iași, Editura Junimea, pp. 32-48.
- Ciachir, Nicolae, 1993, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, pp. 37-89.
- Cocuz, Ioan, 1997. *Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare)*, Suceava, Editura „Suceava”, pp. 41-83.

⁴² Mihai Iacobescu, *30 de zile în Siberia căutând arhivele Bucovinei*, Editura Junimea Iași, 2003, pp. 285-286.

⁴³ *Candela*, an XXI, nr. 3, 1902, p. II.

- Cotlarciuc, Nico, 1904, *Ceva despre reforma patronatului Bisericii din Bucovina*, Cernăuți, 1-96.
- Grigoroviță, Mircea, 1996, *Din istoria colonizării Bucovinei*, București, Editura Didactică și Pedagogică, pp. 1-149.
- Iorga, Nicolae, 1908, *Istoria Bisericii Românești*, Vălenii de Munte, Tipografia Neamul Românesc, pp. 1- 92.
- Iorga Nicolae, 1938, *Românismul în trecutul Bucovinei*, Institutul „Minerva”, București, pp. 32-68.
- Loghin, C, 1926, *Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina la 80 de ani (istorie și realizări)*, Cernăuți, Editura „ Miropolitul Silvestru”, pp. 5-62.
- Nistor, Ion, 1915, *Bucovina sub raport politic și administrativ*, București, Editura „Cultura Românilorpp”, pp. 1-39.
- Țuțu, Dumitru, 1983, *Contribuția voluntarilor transilvăneni, bănățeni și bucovineni la făurirea statului național unitar român*, vol. 11, București, Editura Militară, pp. 24-56.

FURTUL MOAȘTELOR SFÂNTULUI DUMITRU - 1918

Victorița Aneculi

Cuvinte cheie: Primul Război Mondial, moaște, Sfântul Dumitru, furt
Keywords: First world war, relics, Saint Demetrius, theft.

Abstract: *The Theft Of Saint Demetrius Relics - 1918*

The theft of Saint Demetrius relics was an event which troubled the population of Bucharest during the First World War. A group of Bulgarians soldiers broke the door of Metropolitan Church and they stole the relics of Saint Demetrius, which the citizen from Bucharest considered their protector. Mackensen intervened and the relics were recovered. The car which transported the relics was defected near Călugăreni on the road to Bulgaria. The relics of Saint Demetrius were brought in the same day at Metropolitan Church. They were encountered from lots of people who expected the Saint Demetrius humbly, in the knee. The Saint has made for them one more miracle. The protector of Bucharest was again at his home.

Între 1916 și 1918, 2/3 din România s-au aflat sub ocupația armatei Puterilor Centrale. Secătuite de resurse în cei doi ani de război, armatele Puterilor Centrale au descoperit un dar al abundenței în România. Tot ce le lipsea armatelor Triplei Alianțe, hrana, îmbrăcămintea și materialele pentru purtarea războiului, a fost găsite în țara nou cucerită. Vagoane plecau zilnic din gărilor și porturile românești, încărcate cu cele necesare vieții, pentru familiile lăsate acasă. Venirea germanilor în București a fost asemănată cu sosirea unei „haite de lupi flămânzi”¹.

Ocupația a fost dureroasă pentru românii cărora li s-a rupt o mare parte din trupul țării. Populația care a rămas acasă alături ocupanți era obligată să suporte toate cererile armatei de ocupație, cereri materializate în ordonanțe, amenzi pentru motive absurde și rechiziții. Zilnic erau semnalate plângeri ale românilor care incriminau comportamentul armatelor de ocupație.

Bulgarii, după modelul germanilor, trimiteau zilnic, spre țara lor, mărfuri din teritoriul ocupat. În perioada cuprinsă între 1 decembrie 1916 și 4 august 1917 bulgarii au transportat din Romania 3626 tone de grâu, 9 tone de făină, 51 tone de semințe de porumb, 1775 tone de porumb furajer, 83 tone de ovăz, 1008 tone de orz, 360 tone de pâstăi². De asemenea, în aceeași perioadă, bulgarii au mai luat din România și 862 tone vaselină, 15 tone de parafină 27.692 tone de sare și 9 tone de spirt și alcool³. La acestea s-au adăugat și 9 tone de piei brute, 799 tone de fier, 25 tone de plumb, 26 tone de cupru, 99 de tone de alamă, 11 tone de diverse metale, 1196 tone de părți de

¹ Constantin Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului 1916-1918*, Editura Alcalay & Calafeteanu, Brăila, 1921, p. 45.

² Ion Ardeleanu, *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1916-1918*, vol. II, Editura Enciclopedică și Științifică, București, 1983, p. 932-933.

³ *Ibidem*, p. 934-935.

mașini, 27 de tone de sodă, 7 tone de diverse chimicale, 816 tone de muniții, 274 tone de lemn nobil, 12 tone de păr de animale, asfalt și pietre 20 de tone, materiale de construcție 359 de tone, 40 tone de cocs, 122 de tone cu diverse alte materiale⁴.

Pe lângă mărfurile luate în mod „oficial” bulgarii au comis și jafuri. Au jefuit și trimis în Bulgaria în plus mobilier din casele pe care le-au jefuit și animale. Spiritul balcanic al bulgarilor s-a manifestat pe tot parcursul perioadei de ocupație. Prin comportamentul lor au terorizat toată populația “toate femeile câte le-au ieșit în cale tinere sau bătrâne, toți băieții, oameni bătrâni chiar și preoți au fost violați”. Un preot din Pantelimon a cerut ajutorul forțelor de Poliție, reclamând faptul că soldații bulgari “i-au invadat casa, i-au dezvirginat cele două fete, i-au violat soția și l-au ultragiat și pe el chiar în biserica în care se refugiase”⁵. Având în vedere aceste acțiuni, cererile populației bucureștene către Poliție, de la care solicitau ajutor, cresc⁶. Asemenea comportamente barbare nu erau doar apanajul soldaților bulgari. Același tip de comportament era caracteristic și pentru femeile care-i însoțeau. O asemenea experiență este trăită de soldații români care mergeau în lagărul de la Giurgiu. “De la intrarea în oraș, o sumă de bulgăroaice, care jefuiau casele în ruină, au început să ne ocărăscă și să arunce în noi cu apă fiartă”⁷. De multe ori, germanii au fost nevoiți, să intervină și să salveze românii de acțiunile bulgarilor. Feldmareșalul Mackensen a trebuit să intervină personal în două episoade, în legătură cu acțiunile de furt ale bulgarilor. Primul dintre acestea a fost furtul manuscriselor de la Academie întreprins de către zece soldați bulgari, aflați sub conducerea locotenentului în rezervă, Oreskoff. Bulgarii și-au justificat demersul prin faptul că manuscrisele aparțineau patrimoniului Bibliotecii Naționale din Sofia. Documentele ar fi fost furate de către români în anul 1913, în timpul războaielor balcanice⁸.

Delegația română, care solicită intervenția lui Mackensen, susține faptul că aceste manuscrise au fost redactate de către călugări români, în limba slavonă, la mănăstirile Bistrița, Aronta și Neamț, iar unele dintre acestea se aflau în biblioteca Academiei de peste 40 de ani. Manuscrisele au fost recuperate în cea mai mare parte, cu excepția lucrării “Museul Bulgariei”, pe care au păstrat-o⁹.

O a doua intervenție a feldmareșalului Mackensen a determinat soluționarea, tot în favoarea românilor, a unei acțiuni, ce putea provoca o revoltă a bucureștenilor - furtul moaștelor sfântului Dumitru Basarabov - considerat de către bucureșteni ocrotitorul capitalei. Liniștea nopții dintre 16 și 17 februarie a fost spartă de clopotele Mitropoliei. Bătăile clopotului nu puteau aduce decât o nouă veste rea pentru populația Bucureștiului, care suporta, din ce în ce mai greu, rigorile ocupației și lipsurile, și care aștepta cu nerăbdare venirea primăverii, după o iarnă ce fusese cumplit de grea.

⁴ *Ibidem*, p. 936-937.

⁵ Constantin Bacalbașa, *op., cit.*, p. 43-44.

⁶ Al. Tzigara Sammurcaș, *Mărturisiri si-li-te*, Convorbiri literare, București, 1920, p. 69.

⁷ N. Russu Ardeleanu, *Prizonier în țara ta. 8 luni în teritoriul ocupat*, s.e., Botoșani, 1819, p. 17.

⁸ Arhibald G. Rădulescu, *Porcii. Impresii din timpul invaziei. Note de om necăjit*, vol I, Editura Poporul, București, 1921, p. 202.

⁹ *Ibidem*.

Existau informații conform cărora moaștele au fost revendicate de bulgari, cu șase luni înainte, de a încerca să le recupereze fraudulos¹⁰. Motivarea acestei cereri a fost întemeiată pe faptul că Sfântul Dumitru era de origine bulgară și că era sfântul lor național¹¹. Sfântul Dumitru Basarabov, pe care românii îl celebrează la 27 octombrie sub numele de Dimitrie cel Nou, nu este menționat printre cei 21 de omonimi în *Bibliotheca Sanctorum*¹². Este menționat Sfântul Dumitru Izvorătorul de Mir¹³ pe care românii îl celebrează la 26 octombrie.

Există surse care îl identifică pe Sfântul Dumitru Basarabov ca trăind la sud de Dunăre, în secolul al XIII-lea¹⁴. Viitorul Sfânt Dumitru s-a născut într-o familie ortodoxă, care se ocupa cu de creșterea animalelor, din satul Basarabi, aflat pe râul Lomului, localitate situată la sud de Dunăre, în apropierea cetății Rusciuc¹⁵. Nu se cunosc informații în legătură cu moartea și amplasarea mormântului lui. Moaștele au fost scoase la suprafață de debitul crescut al râului Lom, care a surpat intrarea în peștera Dimitrie¹⁶. Informații despre puterea lui au fost aduse la cunoștința publicului, ca de altfel și în cazul altor sfinți, prin intermediul unor viziuni, pe care le-a avut o copilă bolnavă. Ea a fost tratată prin atingerea moaștelor decoperite în peșteră.

Mitropolitul primat Conon susține că moaștele provin din Serbia și că ar fi fost aduse la București de către ruși, în 1769 în timpul unei incursiuni armate împotriva turcilor¹⁷.

Alte surse indică faptul că moaștele au fost aduse din Bulgaria de către generalul rus Salticov, în anul 1774¹⁸, în vremea mitropolitului Grigore al II-lea.

Cererea bulgarilor, prin care revendicau moaștele, a fost respinsă de către feldmareșalul Mackensen¹⁹. Prin urmare, aceștia au conceput un plan pentru a recupera moaștele. Pe 17 februarie, în jurul orelor 2-3 dimineața, bulgarii au trecut la fapte. Planul a fost pus la punct de către reprezentantul bulgarilor Tantiloff. Cei care acționau erau sergentul Belomovski, care avea să conducă mașina, și un grup de soldați bulgari. Câțiva soldați bulgari înarmați așteptau într-o mașină, care era parcată pe strada 11 iunie, în apropiere de Dealul Mitropoliei²⁰. În acest timp, alți câțiva soldați l-au atras pe paznicul postului, sub pretext că au de făcut un denunț pe strada Bibescu. Cel de-al doilea grup avea misiunea de a-l reține pe sergent. Primul grup a

¹⁰ Anibal Stoenescu, *Din vremea ocupației*, Atelierele grafice Socec&Comp. S.A., București, 1927, p. 107, Al. Tzigara Sammurcaș, *op. cit.*, p.100.

¹¹ I. G. Duca, *Memorii. Războiul (1916-1917)*, vol. III, Editura Machiavelli, București, 1944, p. 155.

¹² Coord. Filippo Caraffa, *Bibliotheca Sanctorum*, Editura Institutului Pietro Ciriaci, Roma, 1964, p. 551-566.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Coord. Pr. Mihai Hau, *Catedrala Partiarhală. Restaurare și resfințire-2008*, Editura Cuvântul Vieții, Mitropolia Munteniei și Dobrogei, 2009, p.16.

¹⁵ http://www.univ-ovidius.ro/btcasian/SINAXAR_ORTODOX/sfinți/octombrie/Dimitrie_basarabov.htm.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Raymund Netzhammer, *Episcop în România. Într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 759.

¹⁸ Grigore Ionescu, *București. Ghid istoric și artistic*, Fundația pentru literatură și artă regele Carol al II-lea București, 1938, p. 248.

¹⁹ Anibal Stoenescu, *op. cit.*, p. 107.

²⁰ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, p. 168.

spart ușa Mitropoliei și a furat moaștele Sfântului Dumitru, împreună cu racla de argint, în care era așezat²¹. Episcopul catolic Netzhhammer a înștiințat pe feldmareșalul Mackensen, Poliția, pe ministrul afacerilor străine și al cultelor. Feldmareșalul Mackensen a fost rugat să intervină și să soluționeze acest caz. Cu ajutorul său, în câteva ore moaștele au fost recuperate. Acest eveniment se suprapunea pe discuțiile pentru încheierea păcii de la Buftea-București. România era pusă în fața unei dureroase realități: pierderea Dobrogei, ce urma să fie cedată Bulgariei, a creștei muntoase a Carpaților și a unor importante orașe în favoarea Ungariei, la care se adăugau alte condiții grele pentru țară. Acestea se refereau la impunerea unor taxe la Porțile de Fier în favoarea Austro-Ungariei²². Tratatul cu Germania prevedea și despăgubiri, de la cele civile până la înghețarea pe timp de cinci ani a depozitelor Băncii Naționale, depozite care urmau să fie transferate la Banca Imperială germană. Printr-o Convenție specială Germania își rezerva dreptul exclusiv de a folosi terenurile statului român pentru explorarea, exploatarea și prelucrarea țițeiului pe durata a 30 de ani, termen ce putea fi prelungit cu încă 30 de ani²³. De asemenea, România era obligată printr-o Convenție economică să vândă Germaniei și Austro-Ungariei cerealele și vitele pe care le avea în plus²⁴, impunându-i astfel reperatele comerțului extern.

În asemenea context, pierderea iremediabilă a protectorului Bucureștiului putea produce o revoltă în rândul populației disperate, care trăia cu certitudinea că până și Dumnezeu îi părăsise. A doua zi, mii de bucureșteni au venit în pelerinaj, pe Dealul Mitropoliei. Pe lângă durerea pierderii protectorului, rămănea fără răspuns întrebarea: cum a fost posibil ca sfântul să fie ridicat? Pentru că se știa că atunci când sfântul nu vrea să fie ridicat la sfeștani aducătoare de ploaie sau la alte slujbe “se lasă greu și atunci nicio putere omenească nu-l poate urni din loc”²⁵.

La ora 6 seara, clopotul este tras din nou. De această dată, aducea o veste îmbucurătoare. Sfântul se întorcea acasă! Mașina, care îl transporta, s-a defectat pe drum, la aproximativ doi kilometri de Călugăreni. Încercările de a o pune din nou în funcțiune au dat greș. Moaștele au fost descoperite de către soldații care au plecat să le recupereze, în apropiere de Giurgiu, într-o căruță care se îndrepta spre Bulgaria²⁶. Au fost aduse într-o atmosferă solemnă, la Mitropolie, înconjurate de cavaleriști din

²¹ Raymund Netzhhammer, *op. cit.*, p. 759.

²² Colonel dr. Vasile Alexandrescu, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, dr. Vasile Arimia, prof. univ. dr. Emilian Bold, colonel Constantin Căzănișteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Nicolae Ciobanu, cercetător științific Maria Georgescu, dr. Mircea Iosa, colonel dr. Vasile Mocanu, dr. Viorica Moisuc, conf. univ. dr. Mircea Mușat, dr. Constantin Olteanu, dr. Ion M. Oprea, cercetător științific principal Paul Opreșcu, acad. Ștefan Pascu, lector univ. dr. Mircea N. Popa, cercetător științific Dumitru Preda, maior Costică Prodan, colonel dr. Gheorghe Romanescu, dr. Dorina Rusu, cercetător științific Cornel Scafeș, colonel dr. Constantin Toderășcu, colonel dr. Florian Tucă, colonel dr. Gheorghe Tudor, colonel (r) dr. Dumitru Țuțu, dr. Gheorghe Unc, căpitan Vladimir Zodian, *România în anii primului război mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, vol III, Editura Militară, București, 1987, p. 440.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, p. 169.

²⁶ Raymund Netzhhammer, *op. cit.*, p.760.

Corpul Ulanilor Morței²⁷. A fost întâmpinat de o mulțime de țărani și târgoveți, care așteptau reîntoarcerea sfântului, evlavioși, în genunchi.

Dosarul acestei acțiuni s-a încheiat cu raportul făcut de generalul Kock, la 20 februarie²⁸, care demonstra că autoritățile române au preluat racla, împreună cu moaștele.

După rezolvarea favorabilă pentru bucureșteni a acestei probleme, s-au aflat amănuntele acestei acțiuni și numele persoanelor care au avut rol important în realizarea planului. Sergentul bulgar, Belomovschi, conducătorul automobilului, a deconspirat întregul plan fostului comisar al Poliției Alexandru Ploșoreanu, când se afla în stare bahică, la restaurantul Mercur. Astfel, s-a aflat că planul furtului era de mult timp conceput de Tantiloff. Lui Belomovschi i s-a promis, după ce acțiunea ar fi fost dusă la îndeplinire, avansarea la rangul de locotenent și uriașa sumă de 20 de mii lei. Impresionat de avantajele de care ar fi beneficiat, Belomovschi a avansat idea de a-l ucide pe sergentul de pază al Mitropoliei, dar Tantiloff s-a opus²⁹. Tocmai acest amănunt a determinat eșecul întregului plan. Dacă Tantiloff ar fi acceptat sugestia sergentului Belomovschi de a-l ucide pe cel care păzea Mitropolia, furtul ar fi putut avea mari sortii de izbândă. S-ar fi aflat de furtul moaștelor abia dimineața, când ele s-ar fi aflat deja pe teritoriul Bulgariei.

Cei doi au avut și un plan de rezervă. În cazul în care ar fi fost prinși asupra faptului, sergentul Belomovschi ar fi fost pedepsit pentru a nu determina o reacție prea dură a românilor, însă avea promisiunea că va fi eliberat în scurt timp.

Bucuria bucureștenilor era fără margini. Un lucru umbra totuși sufletele lor. Cel care a condus mașina, cu care au fost furate moaștele, se plimba, a doua zi, liber, prin capitală. Însă, Sfântul Dimitrie mai făcuse o minune pentru ei. Nu s-a lăsat furat de soldații bulgari. Aceasta avea să se adauge altor trei momente grele, care i-au pus la încercare pe locuitorii capitalei de-a lungul timpului. Moaștele au fost scoase din Mitropolie, în cadrul unor procesiuni în anul 1815, din porunca domnitorului Caragea, pentru a ajuta în timpul unei epidemii de ciumă. I s-a cerut ajutorul pentru o altă epidemie, holera, în anul 1831. A treia procesiune a avut loc în anul 1927, în timpul domnitorului Grigore Ghica, pentru a pune capăt unei secete cumplite³⁰.

Sfântul Dimitrie, care-i protejase atât de mult timp, nu voise să-i părăsească nici de această dată. Revenirea Sfântului le-a adus din nou speranța că Dumnezeu este alături de ei și că vor beneficia de ajutorul lui în recuperarea țării de sub ocupația armatelor Puterilor Centrale, că îi vor revedea pe cei din familie, care erau departe de casă, luptând împotriva străinilor, care le-au răpit țara, că liniștea și pacea vor face parte din nou din viața lor cotidiană. Constantin Bacalbașa consideră că în timpul ocupației, cele mai greu de îndurat acțiuni pentru populația capitalei au fost rechizițiile clopotelor de la biserici și furtul moaștelor Sfântului Dumitru³¹.

²⁷ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, p. 169.

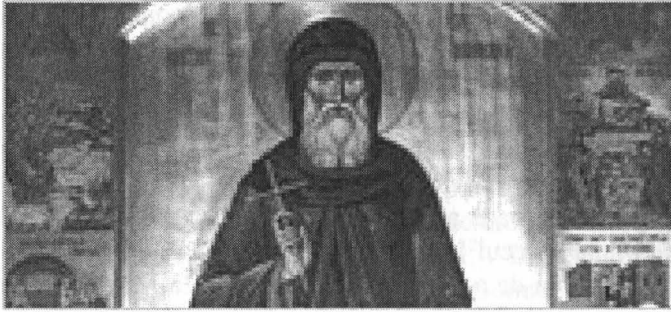
²⁸ Al. Tzigara Sammurcaș, *Memorii (1910-1918)*, vol II, Editura „Grai și suflet - Cultura Națională”, București, 1999, p. 210.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ <http://www.creștinortodox.ro/diverse/sfântul-dimitrie-basarabov-97214.html>.

³¹ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, p.169.

Furtul moaștelor Sfântului Dumitru a reprezentat un episod al ocupației Puterilor Centrale în România. Încă odată reprezentanții germanilor au intervenit în favoarea românilor pentru a-i apăra de atrocitățile comise de aliații lor, bulgarii. Furtul s-a produs într-o perioadă extrem de sensibilă pentru relațiile româno-germane. Discuțiile pentru încheierea păcii de la Buftea-București nu puteau fi tulburate de un asemenea eveniment care ar fi putut crea dezechilibre sociale.

Icoana Sfântului Dumitru Basarabov reprezentare preluată de pe <http://www.crestinortodox.ro/diverse/sfantul-dimitrie-basarabov-97214.html>.
Image of Saint Demetrius representation taken from <http://www.crestinortodox.ro/diverse/sfantul-dimitrie-basarabov-97214.html>.

Bibliografie:

- Alexandrescu, Vasile, colonel dr., Ardeleanu, Ion, conf. univ. dr., Arimia, Vasile, Bold, Emilian, prof. univ. dr. Căzănișteanu, Constantin, colonel general-locotenent, Ceașescu, Ilie, dr. Ciobanu, Nicolae, colonel, dr. Georgescu, Maria, cercetător științific, Iosa, Mircea, dr., Mocanu, Vasile, colonel dr., Moiscu, Viorica, dr., Mușat, Mircea, conf. univ. dr., Olteanu, Constantin, dr., Oprea, Ion, M., dr. Oprescu, Paul, cercetător științific principal, Pascu, Ștefan, acad., Popa, Mircea, N., lector univ. dr. Preda, Dumitru, cercetător științific, Prodan, Costică, maior, Romanescu, Gheorghe, colonel dr. Rusu, Dorina, dr., Scafeș, Cornel, cercetător științific, Toderășcu, Constantin, colonel dr. Tucă, Florian, colonel dr. Tudor, Gheorghe, colonel dr. Țuțu, Dumitru, colonel (r) dr. Unc, Gheorghe, dr. Zodian, Vladimir, căpitan, *România în anii primului război mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, vol III, Editura Militară, București, 1987.
- Ardeleanu, Ion, *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1916-1918*, vol. II, Editura Enciclopedică și Științifică, București, 1983.
- Ardeleanu, Russu, N., *Prizonier în țara ta. 8 luni în teritoriul ocupat*, s.e., Botoșani, 1918.
- Bacalbașa, Constantin, *Capitala sub ocupația dușmanului 1916-1918*, Editura Alcalay & Calafeteanu, Brăila, 1921.

- Caraffa, Filippo, coord., *Bibliotheca Sanctorum*, Editura Institutului Pietro Ciriaci, Roma, 1964.
- Duca, G., I., *Memorii. Războiul (1916-1917)*, vol. III, Editura Machiavelli, București, 1944.
- Ionescu, Grigore, *București. Ghid istoric și artistic*, Fundația pentru literatură și artă regele Carol al II lea București, 1938.
- Hau, Mihai, Coord. Pr., *Catedrala Partiarhală. Restaurare și resfințire-2008*, Editura Cuvântul Vieții, Mitropolia Munteniei și Dobrogei, 2009.
- Netzhhammer, Raymund, *Episcop în România. Într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Rădulescu, Arhibald, G. *Porcii. Impresii din timpul invaziei. Note de om necăjit*, vol I, Editura Poporul, București, 1921.
- Sammurcaș, Tzigara, Al., *Mărturisiri si-li-te*, Convorbiri literare, București, 1920.
- Idem, *Memorii (1910-1918)*, vol. II, Editura „Grai și suflet-Cultura Națională, București, 1999.
- Stoenescu, Anibal Din vremea ocupației, *Atelierele grafice Socec&Comp. S.A.*, București, 1927.
- http://www.univ.-ovidius.ro/btcasian/SINAXAR_ORTODOX/sfinți/octombrie/Dimitrie_basarabov.htm.
- <http://www.creștinortodox.ro/diverse/sfântul -dimitrie-basarabov-97214.html>

VÂNZAREA MOȘIEI GHERMĂNEȘTI DIN COMUNA BANCA, JUDEȚUL TUTOVA

**Gheorghe Gheorghe
Pricope Roxana**

Cuvinte cheie: moșia Ghermănești, comuna banca, județul Vaslui, proprietar Grigore Boroncea, suprafața 400 ha, vânzarea în 1922, cumpărători: Gheorghe Tașcă, Iorgu Radu, Dumitru Fărcășanu, Obștea Înălțarea, Obștea Țărănimea Română.

Keywords: Ghermanesti estate, Banca commune, Vaslui County, owner Grigore Boroncea, surface 400 ha, sell in 1922, buyers Gheorghe Tașcă, Iorgu Radu, Dumitru Fărcășanu, Obștea Înălțarea, Obștea Țărănimea Română.

Abstract:

Ghermănești Ranch from Banca was property of Grigore Baroncea from 1904 until the agricultural reform in 1921. After world war one a part of the ranch was expropriated for public use and shared into lots to appropriate land to the peasants. The remaining part was bought by Gheorghe Tașcă, Iorgu Radu and Dumitru Fărcășanu. In several months, the new owners resold their parts. In order to participate in the buying process, the peasants from Ghermănești, Banca, Fedești, and Stoișești were organized in two buying boards. At the purchase some citizens from Stoișești also took part: Grigore Perticani, D. Fărcășanu, D. Petrea, C. Petrea and others. The purchased parts were settled on the 12th of May 1925 and approved by the decision of Tutova Court House on 11th of July 1928.

Satul Ghermănești, la începutul secolului al XIX-lea și în prezent, a fost parte componentă a comunei Banca.

În anul 1904, moșia satului a devenit, prin cumpărare, proprietatea lui Grigore Baroncea, din orașul Focșani. După prima expropriere din 1919, pentru utilitate națională, Grigore Baroncea a rămas cu 400 ha, suprafață ce cuprindea: teren arabil, vie, pădure, livadă, conac, magazii. Întreaga moșie, după război, era grevată de datorii, dar acestea au trecut asupra terenului expropriat, parcelat în loturi pentru împrumutarea țăranilor. Suprafața de 400 ha, rămasă după prima expropriere, a fost scoasă la vânzare de Grigore Baroncea în 1922. Cumpărătorii au fost: Gheorghe Tașcă pentru 233 ha, Iorgu Radu pentru 177 ha și Dumitru Fărcășanu pentru 50 ha. După a doua expropriere s-au scăzut 32 ha prin procesul verbal, din 23 octombrie 1922, suprafața fiind necesară pentru constituirea islazului satului Țâfu. În 12 mai 1925, după expertiza lui Mihai Vartan, suprafața ce putea fi vândută a fost de 371,1547 ha compusă din cinci trupuri: a) pădure 110,1141 ha, b) arabil Gornet 116,5281 ha, c) via și curtea 16,2720 ha, d) șesul Chioara 122,8879 ha, e) ecarturi 5,3526 ha.

Grigore Baroncea a vândut cu 4000 lei ha, suma totală obținută fiind de 1600000 lei. S-a precizat în actul de vânzare că, în eventualitatea unei exproprieri,

suprafața respectivă urma să se scadă din partea cumpărată de Gheorghe Tașcă, ceea ce s-a și întâmplat. S-au plătit 600000 lei în momentul încheierii contractului de vânzare, restul trebuia să fie plătit în două rate anuale până în 9 februarie 1925, cu o dobândă de 6%. Vanzătorul, Grigore Baroncea, își păstra privilegiul de a tăia în iarnă 1922-1923 cinci prăjini nuiele, 300 haraci și 50 stejari.

După cumpărare, Gh.Taşcă și Iorgu Radu au pus în vânzare suprafețele cumpărate de ei. În scopul cumpărării, țărani din satele Ghermănești, Fedești și Banca s-au constituit în două obști de cumpărare "Țărănimea Română" și "Înălțarea". Au mai participat la cumpărare și persoane în nume propriu din satul Stoișești: Grigore Peticari, Dumitru Petrea, Costache Petrea, Catinca Petrea, Vasile Mocanu, Maria I. Mocanu, Iancu Hrițuc, Vasile I. Bordeianu, Ion Prodan, Ileana Prodan.

Gh. Tașcă, înainte de război, a avut o proprietate în satul Ipatele. În noile condiții generate de reforma agrară, Gh. Tașcă și-a stabilit câteva obiective: obținerea de profit din cumpărarea și din vânzarea pământului, dar și constituirea unei moșii ce trebuia să devină fermă model. A cumpărat o parte din moșia lui Grigore Baroncea din Ghermănești cu 4000 lei ha. Peste câteva luni, a pus întreaga suprafață cumpărată în vânzare. A vândut 4 ha lui Grigore Peticari cu 9000 lei ha și 107, 5 ha, cu prețul de 9100 locuitorilor din Ghermănești și Fedești. Solidar cu Iorgu Radu și Dumitru Fărcășanu a mai vândut 30 ha în locul numit "Pădurea Tânără" locuitorilor din Fedești cu 15000 lei ha. În același timp a vândut și proprietatea din Ipatele. Cu banii obținuți a cumpărat la Pochidia 300 ha, de la Constanța Cantacuzino. În anii următori a continuat cumpărăturile la Pochidia, ajungând să stăpânească acolo o moșie de 1500 ha, moșie expropriată în 1945.

Iorgu Radu a vândut partea sa din moșia Ghermănești în 29 noiembrie 1923 cu prețul de 12000 lei pentru un ha. Cumpărătorii au fost locuitorii din Ghermănești, Banca, Stoșișești și soții Fărcășanu din Bârlad. Din suprafața de 90 ha puse în vânzare a vândut 88,7 ha. A rămas proprietar al suprafeței de 1,5 ha, suprafață pe teritoriul actualului sat Banca Gară unde a avut câteva construcții, una din ele fiind sediul actual al Primăriei comunei Banca.

În 12 mai 1925, Mihai Vartan, expert topometru, a stabilit suprafețele cumpărate:

1 Obștea Țărănimea Română

- a) Pădure.....20,6500 ha
- b) Arabil Gornet.....36 ha
- c) Curte și vie.....4,5000
- d) Șes arabil.....31,8500
- e) Ecareturi.....1 ha

Total 94 ha

2. Obștea Înălțarea

- a) Pădure.....21,3366- 4,1050= 17,2316
- b) Arabil Gornet.....34, 7534- 2,2492= 32,5040
- c) Curte și vie.....4,7607- 0,8391= 3,9216
- d) Arabil și șes.....25, 9475- 9,1963= 16,7512
- e) Ecarete..... 1,5618-0,3004= 1,2614

Total 88,3600- 16, 0902= 71,6698

Obștea "Înălțarea" a cumpărat suprafața de 71,6698 ha, restul de 16,0902 ha din totalul de 88,3600 ha a intrat în proprietatea lui Dumitru Fărcășanu, acesta cumpărând în nume propriu, dar și în colaborare cu țărani obșteii.

3. D-tru Fărcășanu

- a) Pădure.....9,1639+ 4,1050= 13,2689
- b) Arabil Gornet.....12,4101+ 2,2494= 14,6595
- c) Curte și vie.....2,0888+ 0,8391= 2,9297
- d) Arabil șes13,6164 + 9,1963= 22, 8127
- e) Ecarturi.....0, 6708 +0,3004= 0,9792

Total- 37,9500+ 16,6902= 54,6402

4. D-tru Petrea și alții

- a. Pădure.....28,9635
- Arabil Gornet.....33,3646
- b. Vie și curte.....4,9825
- c. Arabil șes.....23,9294
- d. Ecarte.....2,1200

Total93,3600

5. Grigore Peticari

- a. Arabil șes.....4 ha

6. Dumitru Petrea

- a. Șesul Chioara.....9,500
- b.//.....10 ha

Total 19,500

Suprafața total parcelată a fost de 337,1700 ha. Țăranii din Fedești au cumpărat separat 33,9847 din totalul de 371,1547, suprafață la care s-au adăugat cele 30 ha de pădure cumpărată anterior.

Cumpărătorii au cerut Tribunalului Tutova ieșirea din indiviziune, cerere aprobată prin sentința publică din 11 iulie 1928.

ANEXE

I

1922

Contract de vânzare

Între subscrișii:

Grigore I. Baronca proprietar, domiciliat în Focșani, strada I.C. Brătianu, nr. 13, de o parte și Gheorghe Tașcă, profesor la Universitatea din București, domiciliat în București, bulevardul Carol, nr .37, d-l Fărcășanu, agronom, domiciliat în Bârlad și Iorgu Radu proprietar, domiciliat în Bârlad pe de altă parte a intervenit contractul de vânzare.

Eu, Gr. I. Baronca declar că vând de veci și liber de orice sarcini și servitudine moșia mea Ghermănești, județul Tutova, d-lor Gh. Tașcă, D. Fărcășanu și Iorgu Radu.

Sarcina creditului rural ce grevează moșia trece asupra terenului expropriat și în tot cazul eu, Gr.I. Baroncea îmi iau angajamentul de a regula această creanță astfel ca moșia să rămână liberă de orice sarcină.

Moșia Ghermănești ce vând celor de mai sus numiți, o stăpânesc în baza ordonanței de adjudecare a Tribunalului Tutova, nr. 1394/904 și este situată în comuna Banca, județul Tutova și o vând astfel cum o posed și cu pădurea, via, conacul, magaziile, ecaretele, livada și absolut tot ce se găsește pe dânsa fără să mai rezev pe seama mea nimic.

Îmi mai rezerv însă dreptul de a tăia o dată pentru totdeauna în iarna anului 1922-1923 cinci prăjini nuiete pentru pădure, trei sute hărăgi și 50 stejari. Moșia cu pădurea, livada, conacul și tot ce este acolo are în total suprafața aproximativă de 400 ha, care se repartizează astfel între cumpărători ; 233 ha d-l Tașcă , 115 ha d-l Iorgu Radu și 50 ha d-l Fărcășanu. Contractul de vânzare a unei porțiuni de pădure autenticată de Tribunalul Tutova la nr. 2790 se va executa de cumpărător întocmai cum s-ar fi executat de mine vânzătorul.

Prețul acestei vânzări este de 4000 lei ha și adică 1600000 lei. În cazul în care însă la măsurătoare ar eși mai mult de 400 ha, d-l profesor Gh. Tașcă îmi va plăti câte 4000 lei ha pentru tot ce va prisosi, iar dacă va ieși mai puțin, tot ce va fi mai puțin de 400 ha se va scădea din partea d-lui Gh. Tașcă socotindu-se tot 4000 lei ha. Cheltuielile de măsurătoare privesc pe cumpărători.

Prețul de 1600000 lei se va plăti astfel: a) Lei șase sute mii eu vânzătorul declar că l-am primit astăzi la facerea și înscrierea acestui act, b) Cei un million mi se va număra în ziua de 9 februarie 1925.

Până la data măsurătorii această sumă de un million lei, cumpărătorii îmi vor plăti la această sumă o dobândă de 6% pe an. Dobânda se va plăti cu anticipație din 6 în 6 luni, adică la 9 septembrie și 9 martie 1923 am primit-o acum la facerea prezentului act. Plata capitalului și a procentului se va face la domiciliul meu, vânzătorul în Focșani, strada I.C. Brătianu 13.

Neplata restului de preț de un million ca și neplata procentelor la termene sus stipulate aduc de drept rezilierea prezentului act de vânzare fără somație, notificare sau caz de judecată, numai prin trecerea termenilor stipulate, cumpărătorii pierzând în acest caz în folosul vânzătorului orice sumă avansate ca preț a acestei vânzări.

Pentru garantarea platei la termen a sumei de un million și a dobânzii aferente subscrisul vânzător îmi conserv privilejii și moșia vândută.

În afară de aceasta cumpărătorii garantează cu întreaga lor avere personală, mobilă și imobilă plata sumelor îndatorate și aceasta pentru că vânzătorul nu înțelege să ia asupra sa nici un fel de risc cu privire la expropriere chiar dacă moșia ar fi expropriată în întregime și d-nii cumpărători rămân obligați din averea lor la plata sus zisei sume.

Prețul de mai sus s-a repartizat după cum urmează între cumpărători.

D-l Gh. Tașcă a plătit 349500 lei pentru cele 233 ha, d-l Iorgu Radu lei 175500 pentru cei 177 ha, iar d-l Fărcășanu lui 73000 pentru cele 50 ha.

D-l Fărcășanu neavând suma necesară pentru facerea acestei cumpărături i-a avansat d-l Iorgu Radu suma de 75000 necesară pentru plata acontului din preț și d-l Iorgu Radu conservă privilejiul asupra celor 50 ha indivize cumpărate de d-l

Fărcășanu privilegiul care va avea rang în urma privilegiului de 1000000 lei conservat de vânzătorul Gr. Baroncea.

Cumpărătorii iau asupra lor orice fel de risc asupra validității actului prezent de vânzare provenit din calcularea formelor legii agrare și nu pot pretinde a li se restitui sumele avansate ca preț al prezentei vânzări în caz de anulare a actului cerut din partea ori- cui și provenite din această cauză.

Făcută în patru exemplare originale în afară de cel pentru autoritate din care am primit fiecare din contracte câte unul.

Grigore Baroncea

D. Fărcășanu

Gh. Tașcă

Iorgu Radu

Subscrisul grefier certific că transcripțiunea de mai sus e conform cu originalul trecut aici.

Grefier. Gaiș

România

Grefa Tribunalului Tutova

Copia prezentă fiind conform cu cele trecute în registru de transcripțiuni la nr. 3732/922

Se legalizează de noi

Nr.77552 din 1926 iunie 26

Direcția județeană a Arhivelor Naționale Vaslui

Fond Tribunalul județului Tutova, dosar 20/1924

filele 14-16

II

Act de vânzare

Între subscrișii:

Gh. Tașcă, pe de o parte, și d-l Grigore Perticari, proprietar, domiciliat în comuna Stroișești, județul Fălciu, a intervenit prezentul contract de vânzare.

Eu, Gh. Tașcă declar că vând d-l Grigore Perticari o suprafață de 4 ha din moșia mea, Ghermănești, județul Tutova. Această suprafață o vând în indiviziune așa cum o stăpânesc și eu cu toate drepturile mele de acord însă cu locuitorii din Banca , cărora le-am vândut astăzi dreptul proprietății mele, aceste patru hectare se vor delimita în trupul "Chioara", între împrumietăriții din Ghermănești, calea ferată și șoseaua Banca, începând de la locul expropriat pentru case și mergând spre pâraul din Ghermănești, adică în partea unde este acum semănătura de circa 6 ha de grâu.

Intrarea în posesie se va face imediat după ridicarea grâului. Prețul acestei vânzări este de 9000 – nouă mii- lei hectarul, prețul care mi se va plăti precum urmează: 26000- douăzeci și șase mii lei, adică câte 6500 lei de ha l-am primit acum la facerea prezentului contract și 10000 – zece mii- lei adică 2500 lei de ha se vor număra d-lui Baroncea în ziua de 9 septembrie 1925, pâna la aceea dată acea sumă va purta o dobândă de 6% pe an, plătită în două rate semestriale la 9 martie și 9 septembrie . Dobânda pâna la 9 septembrie 1923 a fost achitată de subscrisul.

Eu, Grigore Perticari, declar că am cumpărat 4 ha teren din moșia Ghermănești în condițiile mai sus specificate pe care le aprob.

Gr. Perticari

Ibidem , fila 7

III

1923

Act de vânzare-cumpărare

Între subscrișii Gh. Tașcă și Iorgu Radu coproprietari ai moșiei Ghermănești și care ne purtăm părți și pentru d-l Dumitru Fărcășanu pe de o parte și d-nii Ioan Gh. Ciobanu pentru 2 ha, Ștefan Mangu pentru 1 ha, Costică Roșca pentru 1 ha, Panainte Creangă pentru 1 ha, Vasile Creangă pentru 1 ha, Constantin Bulgaru pentru 1 ha, Răducanu Ciobanu pentru 1 ha, Panainte Diaconu pentru 1 ha, Vasile Dimitriu 1 ha, Tănase Secăreanu 1 ha, Gheorghe Ciobanu 2 ha, Ilie Croitoru 1ha, Ioan Roșca 2 ha, Iordache Diaconu 1 ha, Enache Surugiu 1 ha, Mitrea Surugiu 1ha, Iordache Croitoru 1 ha, Iordache Secăreanu 1 ha, Constantin Olaru 1 ha, Ioan Secăreanu 1 ha, Neculai Apostu 1 ha, Grigoraș Rotaru 1 ha, Dumitrache Alex 1 ha, Alexandru Irimia 1 ha, cu toții plugari din comuna Banca, județul Tutova a intervenit prezentul act de vânzare – cumpărare.

1) Noi, Gheorghe Tașcă și Iorgu Radu lucrând și pentru d-l Fărcășanu declarăm că vindem de veci și liber de orice fel de sarcină, afară de cele arătate în acest act 30

(treizeci) ha teren din moșia Ghermănești, județul Tutova locuitorilor sus arătați. Aceste 30 ha se vor delimita în locul numit “Pădurea Tânăra” începând măsurătoarea din exproprierea Fedeștilor, din moșia Chiricuță și clăcașii din Ghermănești și mergând înspre Ghermănești- Fântâna lui Bahrim până unde se vor împlini cele 30 ha vândute.

Se specifică că în suprafața vândută intră și toate drumurile, ponoarele, locurile necultivate, etc. ce vor cădea în partea unde se va delimita această suprafață.

2) Prețul acestei vânzări este de 150000, adică câte 5000 lei de ha, care se va plăti după cum urmează: 75000 lei, adică câte 2500 lei de ha s-a plătit acum la facerea prezentului contract iar restul de 75000 se vor plăti la data de 9 septembrie 1925 în mânele d-lui Gr. Baroncea, iar până atunci această sumă va purta o dobândă de 6 %, plătită în două rate, la 9 martie și 9 septembrie al fiecărui an.

Dobânda până la 9 septembrie 1923 locuitorii mi-au achitat-o nouă vânzătorilor acum la facerea prezenului act deoarece fusese deja de noi achitate d-lui Baroncea.

Locuitorii intră în posesia locului cumpărat imediat.

Noi locuitorii mai sus arătați din satul Fedești, comuna Banca, județul Tutova, declarăm că am cumpărat suprafața de 30 ha pământ din moșia Ghermănești cu prețul de 15000 lei și în condițiile arătate mai sus pe care le primim în total.

Gh. Tașcă proprietar
I. Ciobanu
Șt. Mangu
Constantin Gh. Roșca
Panainte Creangă

Iorgu Radu
V. Dimitriu
Tănase Secăreanu
Gh. Ciobanu
Ilie Croitorul

V. Creangă	Ion Roșca
Constantin Bulgaru	Iordache Diaconu
Răducanu Ciobanu	Enache Surugiu
Grigore Rotaru	Mitrea Surugiu
Dumitrache	Iordache Croitoru
Alexandru	
A. Irimia	Iordache Secăreanu
Panainte Diaconu	Constantin Olaru
I. Secăreanu	N. Apostu

Scris cu mașina și redactat de mine după cererea părților pe care le cunosc.

Av. M. Corciovă

Ibidem, fila 13

IV

Act de vânzare

Între subscrișii Gh. Tașcă profesor universitar domiciliat în București, b-dul Carol nr. 37 fost 55 pe de o parte și Ion Ciobanu cu 9 ha și jumătate în trei locuri, Gh. Ciobanu cu 9,5 ha, Vasile Dumitru 3 ha, Maria Tănase Secăreanu 4 ha, Ileana Gh. Secăreanu 2 ha, Costică Roșca 3 ha, Nicu Roșca 2 ha, Constantin Bulgaru 2 ha, Ileana M. Ciocîrlan 2 ha, Ștefan Mangu 4 ha, Vasile Creangă 4 ha și 8000 mp, Maria V. Popa cu autorizația soțului 9 ha și jumătate, Nastasia V. Andone cu autorizația soțului 9,5 ha, Pavel Ene 7 ha, Gheorghe C. Bănceanu 4 ha și 8000 mp, Neculai C. Bănceanu 4 ha și 8000 mp, Vasile Pânzaru 4 ha și 8000 mp, Catinca Alex Croitoru cu autorizația soțului 4 ha 8000 mp și Radu A. Ghica 3 ha, toți locuitorii agricultori din satul Fedești și Ghermănești, comuna Banca, județul Tutova, pe de altă parte, a intervenit prezentul contract de vânzare- cumpărare.

1) Eu, Gheorghe Tașcă declar că am vândut de veci și liber de orice sarcini afară de acelea menționate în prezentul act locuitorilor mai sus notați suprafața de 107,5 ha, una sută șapte și jumătate hectare din moșia Ghermănești, comuna Banca, județul Tutova și adică parte indiviză convenită mie din această moșie cumpărată de mine de la d-l Baroncea dimpreună cu alții.

Această parte de 107,5 indiviză mi se cuvine mie după ce se scad următoarele suprafețe de care fie fostul proprietar, fie noi cumpărătorii indivizi am fost deposedați ori au depus .

a) 32 ha expropriate pentru islazul comunal al satului Țifu de către comisiunea de ocol de expropriere din Circ. Ocol rural Bârlad prin procesul verbal din 23 octombrie 1922 ;

b) 38 ha expropriate de Comisiunea județului pentru completarea islazului;

c) 30 ha vândute locuitorilor din Fedești, comuna Banca ;

d) 10 ha vândute unui alt locuitor;

e) 93 ha ce îmi rezerv în indiviziune în această moșie și de care-mi rezerv dreptul să dispun mai târziu.

Partea convenită mie după ce se scad suprafețele notate mai sus precum și suprafața de 93 ha conveniți d-lui Iorgu Radu și 40 ha partea d-lui Fărcășanu este de 107,5 ha.

Această parte o vând indiviză, adică , loc de cultură pădure, pășune, luncă, râpi, drumuri, conac, vie, ecarete și tot ce se găsește pe moșie așa cum am cumpărat-o și eu de la d-l Grigore I. Baroncea cu actul autentificat de Tribunalul Tutova sub nr. 2527 din 14 octombrie 1922 și transcris de Tribunalul Tutova sub. nr. 3739 din 2 noiembrie 1922. Se specifică însă că în afară de suprafețele vândute mai sus s-au mai vândut prin acte suprafețe tot din partea mea indiviză o suprafață de 9,5 ha d-lui Dumitru I. Petrea, care suprafață se va delimita în trupul Chioara între apa Bârladului și exproprierea locuitorilor Ghermănești și 4 ha d-lui Grigore Perticari, care se va delimita în același timp din Chioara, între împrăprietăriți Ghermănești, drumul de fier și șoseaua ce se duce în gara Banca.

Prețul vânzării este de 9100- nouă mii una sută lei – de fiecare ha, sau în total 855400 (opt sute cinzeci și cinci mii patru sute lei) care preț se va plăti după cum urmează: 188000(una sută optzeci și opt mii lei) – adică 2000 (două mii) lei pe ha dar s-au numărat acum la facerea prezentului act drept chitanță autentică. În acești 188000 lei intră și suma de 32000 lei primiți drept arvună prin sdelca de la 10 martie 1923.

b) 291400 – două sute nouăzeci și unu mii, patru sute lei- adică câte 3100 (trei mii una sută) lei de ha mi se va plăti în ziua de 1 octombrie 1923 la domiciliul meu din București, b-dul Carol, nr. 37 fost 55.

Neplata la termenul sus zis a sumei de mai sus atrage după sine rezilierea convenției de vânzare deplin drept fără somațiune, punerea în întârziere sau judecată, ci numai prin trecerea termenului, iar suma de 188000 lei plătită azi rămâne definitiv pierdută de cumpărători.

c) 141000(una sută patruzeci și una de mii lei) adică 1500(una mie cinci sute) pe ha se va plăti de d-l Fărcășanu la 22 septembrie 1923. Această sumă poartă o dobândă de șapte la sută pe an. Dobânda până la 22 septembrie 1923 a fost plătită de mine vânzătorul.

d) Restul de 235000 lei(două sute treizeci și cinci mii) se vor achita d-lui Gr. I. Baroncea în ziua de 9 septembrie 1925. Această sumă poartă o dobândă de 6% pe an plătită la 9 martie și 9 septembrie a fiecărui an. Dobânda până la 9 septembrie 1923 a fost plătită de mine vânzătorul.

Locuitorii cumpărători sânt în drept să oprească orice tăiere de pădure ce s-ar face fără consimțământul lor de azi înainte.

5) În cazul în care, prin vreo împrejurare oarecare hotărârea comisiei de expropriere județene dată astăzi s-ar revizui și un număr oarecare de ha s-ar lua din posesia locuitorilor prin această revizuire, eu Gh. Tașcă mă oblig să restituie locuitorilor deposedați prețul aferent, rămânând să încasez prețul de expropriere.

6) Noi locuitorii mai sus arătați declarăm că am cumpărat de la d-l Gh. Tașcă suprafața de 94 ha, partea lui indiviză din moșia Ghermănești cu prețul de 855400 lei, plătită așa cum mai sus se arată și declarăm că primim în totul condițiunile arătate în el.

Gh.Tașcă, 37 b-dul
Carol, București

I. Ciobanu
Gh. Ciobanu
Eu. V. Dumitriu

Eu Vasile Creangă

Eu Maria V. Popa
Vasile Popa
Eu Nastasia V. And one

Eu Maria Secăreanu	Pavăl Ene
Eu Elena Gh. Secăreanu	Eu Gh. Bănceanu
Eu Constantin Secăreanu	Eu Alex Croitoru soț
Costică Gh. Roșca	Eu Catinca Croitoru
Nicu Gh. Roșca	Vasile Pânzaru
Constantin Bulgaru	Eu Neculai Bănceanu
Eu Ioan Ciocârlan	R. Ghica
Eu M. Ciocârlan	V. Andone
Eu Șt. Mangu	

Scris cu mașina și redactat de mine după cererea părților pe care le cunosc.

Avocat M. Corciovă

Autentificat de Tribunalul Tutova la nr. 928 și transcris la nr. 1262 din 24 martie 1923.

Ibidem , filele 6-9

V

29 noiembrie 1923

Act de vânzare

Subsemnatul Iorgu Radu proprietar din orașul Bârlad strada Dobranici delar c-am vândut de veci și liber de orice sarcini în afară de privilegiul câte d-l Grigore Baroncea care se va specifica mai jos 90 hectare din moșia Ghermănești, comuna Banca, județul Tutova pe care am cumpărat-o în subdiviziune cu domnul Gheorghe Tașcă profesor universitar din București și domnul Dumitru Fărcășanu agronom din Bârlad de la d-l Grigore Baroncea cu actul autentificat de Tribunalul Tutova sub. nr. 2527/992 și transcris sub nr. 3739 rol 14/922 următorilor locuitori constituiți în obștea de cumpărare "Înălțarea"cu sediul în comuna Banca, județul Tutova și anume:

Lui Ion Cărâmidaru suprafața de 3 ha, lui N. Forlan 3 ha, lui Iorgu.....? trei ha, lui Gh. N. Bănceanu două ha, lui Gh. N. Burcă două ha, lui Dănăilă Iftode un ha și jumătate, Severin Cărâmidaru două ha cu autorizația soțului 2 ha, Gh. Roșca 3 ha, Grigore Cărâmidaru două ha, cu autorizația soțului, Gh. Roșca 3 ha, Grigore Cărâmidaru două ha, Elena Gr. Cărâmidaru cu autorizația soțului un ha, Marița V. Ailenei cu autorizația soțului trei ha, Gh. C. Bănceanu patru ha, toți aceștia din comuna Banca, județul Vaslui, satul Ghermănești, Frăsina Gh. Răducanu cu autorizația soțului cinci ha, Maria Al. Eremia cu autorizația soțului trei ha, Maranda C. Mocănașu cu autorizația soțului două ha, Micuța(?)N. Diaconu cu autorizația soțului două ha, toți aceștia din comuna Banca, satul Banca , județul Tutova, lui Constantin Petrea cinci ha, M. C. Petrea cu autorizația soțului cinci ha, GH. Artene cinci ha, Zoe Gh. Artene cu autorizația soțului cinci ha, Casandra Șt. Onofrașc cu autorizația soțului 2,5 ha, Șt. Onofrașc 2,5 ha, Vasile Chiriac trei ha, toți aceștia din comuna Stoiești, județul Fălciu, Elena V. Fărcășanu cu autorizația soțului 15 ha și lui Dumitru Fărcășanu două ha ambii din Bârlad. Dacă la măsurătoarea care se va face nu se va

găsi că partea mea din moșia Ghermănești nu este de 90 ha după ce se vor scădea suprafețele ci am atribuit altor locuitori mai înainte cotă parte cu care trebuie să contribuie eu la suprafața ce s-a expropriat din moșie voi fi obligat a restitui sumele de bani ce voi fi primit mai mult peste suprafața ce se va găsi la măsură cu procente de 12% pe an la data primirii banilor cu mențiunea că d-nii copărtași vor putea intenta acțiune pentru restituirea prețului chiar după trecerea de un an de zile de la facerea prezentului..... astfel de la dispoziția art. 1334 dacă măsurătoarea nu s-a efectuat la termen după trecerea termenului.

Prețul vânzării este de 12000 lei fiecare ha din care acum la facerea prezentului act am primit câte 3000 lei la ha în total 270000 lei iar restul din preț urmează a se plăti astfel: câte 2500 lei la fiecare ha se va plăti d-lui Grigore Baroncea din Focșani la domiciliul d-sale din strada I. C. Brătianu până la termenul de 9 septembrie 1925 cu procent de 6 % pe an, procente plătibile anticipat din șase în șase luni tot la domiciliul d-sale adică la 9 martie 1924, la 9 septembrie 1924 și la 3 martie 1925, privilegiul ce d-l Grigore Baroncea și-l are rezervat pentru restul de preț ce are a primi în urma actului de vânzare mai sus prin care a vândut moșia Ghermănești mie și asociaților mei. Se menționează că procentul până la 9 martie 1924 mă privesc pe mine vânzătorul. Restul de 6500 lei ha în total suma de 585000 lei mi se va plăti la domiciliul meu din strada Dobranici, Bârlad până la 9 octombrie 1924. Pentru suma de 585000 lei mi se plăti un procent de 12% pe an tot la domiciliul meu din care procente am primit acum la facerea prezentului pe șase luni înainte iar restul pentru timpul ce urmează până la 1 octombrie 1924 mi se va plăti până în ziua de 28 iunie 1924.

D-nii cumpărători vor răspunde solidar unul pentru altul pentru privilegiul și procentele către d-l Grigore Baroncea și pentru restul din preț și procentele convenite mie și la termenele fixate.

În caz de neplătă a privilegiului și procentele convenite către d-l Grigore Baroncea precum și a restului de preț și procentele la domiciliul și în condițiile arătate va aduce de drept rezilierea prezentului act de vânzare fără somațiune sau chemare în judecată și vor pierde de drept..... și suma de 270000 lei ce am primit acum la facerea prezentului.

Dacă la termen de plată nu înseamnă că înțeleg să pierd dreptul la pactul menționat mai sus.

Cum prin actul de cumpărare de la d-l Grigore Baroncea este prevăzută aceeași clauză de reziliere a contractului dintre mine și asociații mei și d-l Baroncea în caz de neplătă de la termenele prevăzute în acel act voi răspunde eu personal la orice sumă către cumpărători, dacă actul de cumpărare de la d-l Gr. Baroncea s-ar rezilia din cauza mea sau a asociaților mei.

D-nii cumpărători vor fi datori a restitui proporțional cu suprafața de teren cumpărată suma de 45 arbori din pădurea moșiei Ghermănești arbori pe care d-l Gr. Baroncea și i-a rezervat a-i ridica de pe moșia Ghermănești prin actul întocmit între mine cu asociații mei și d-sa.

În suprafața de 90 ha înțeleg să între prin aceasta cu acel preț și partea proporțional cu această suprafață din toate acarele.

Subsemnații cumpărători menționați mai sus pentru autorizare consimțim la toate punctele prezentului act. Se menționează că noi cumpărătorii ne-am înțeles, fără ca prin a noastră înțelegere să aibă vreo obligație vânzătorii sau ca asociați ca la măsurătoarea și lotizarea suprafețelor ce am cumpărat cum s-a specificat mai sus să avem pe cât posibil în terenuri separate; locuitorii din Ghermănești să formeze un singur trup, locuitorii de satul Banca un singur trup, locuitorii din Stoiești un singur trup, iar d-l Dumitru Fărcășanu și soția d-sa să aibă locurile pe cât posibil lângă trupul cumpărat de D. Fărcășanu în moșia Ghermănești, iar C. Petrea, Mărioara C. Petrea, Gh. Artene, Zoe Gh. Artene vor avea deasemenea locurile unul lângă altul și începând din apa Bârladului înspre răsărit până unde se va completa suprafața ce au cumpărat ...însă din șes proporțional înspre răsărit cu suprafețele cumpărate a sătenilor din comuna Banca, satul Banca cei din Ghermănești.... Pretențiunea asupra șesului bineînțeles, numai dacă suprafața de 90 ha va cuprinde și șesul până în apa Bârladului.

Subsemnații I. Cărămidaru, Severin Cărămidaru, Gh. Roșca, Iorgu Ene, Gr. Cărămidaru,, Gh. N. Burcă, Gh. C. Băncenu și Gh. N. Bănceanu pe lângă că nu avem nici o pretențiune să luăm loc înspre apa Bârladului, dar fiindcă am fost înlesniți de d-l C. Petrea pentru.... ce am plătit acum d-lui notar pentru suprafețele cumpărate de noi.....

Noi, cumpărătorii consimțim la toate acestea și ne obligăm a plăti și 10000 lei onorar de avocat în caz de judecată provenită din cauza noastră sau din rezilierea contractului pentru neplata la termen și în condițiunile arătate. Făcut în cinci exemplare din care unul îl vor lua locuitorii din Ghermănești, unul de cei din Banca, unul de cei din Stoiești, unul d-l și d-na Fărcășanu și unul de noi notar.

Astăzi 29 noiembrie în Bârlad.

Iorgu Radu		M. N. Diaconu
I. Cărămidaru		N. Diaconu
N. Furlan		Maria C. Petrea
Iorgu Ene		Gh. C. Bănceanu
A.	I.	Dănăilă Iftode
Cărămidaru		
Gh. Roșca		I. Cărămidaru
Gr. Cărămidaru		C. Petrea
Ioniță V. A		Gh. Petrea
Elenei		
Gh. Bănceanu		Z. Artene
Maria C.		Șt. Onofrașc
Enache		
C. Enache		Casandra Onofrașc
A. Eremia		V. Chiriac
M.	C.	E. Fărcășanu
Mocănașu		
D. Fărcășanu		Gh. Artene
Gh. I. Burcă		Severin Cărămidaru
Frăsina Gh.		Gh. N. Bănceanu
Răducanu		

Copia prezentă fiind conform cu duplicatul se legalizează NR. 27489 din 1924
ianuarie 26.

Ibidem, filele 10-11

VI

Plan de partaj al moșiei Ghermănești , comuna Ghermănești Județul Tutova

Proprietari 1- Obștea Țărănimea Română

2- Obștea Înălțarea

3- Dumitru Petrea și alții

4- Grigore Petricari

5- Dumitru Fărcășanu

Raport de expertiză

Subsemnatul Mihai Vartan expert topometru fiind numit expert prin sentința Tribunalului Tutova nr. 233 bis din 12 mai 1925, în partajul privitor pe Obștea Țărănimea Română, Obștea Înălțarea, Dumitru Petrea și alții, Grigore Petricari și Dumitru Fărcășanu pentru executarea pe teren a sus numitului partaj prin care să se stabilească numitele instituții și persoane arătate mai sus suprafețele prevăzute în dreptul fiecăruia cumpărate din moșia Ghermănești, comuna Ghermănești, județul Tutova, fostă proprietate Gh. Tașcă și Iorgu Radu.

Transportându-mă pe zisa moșie și în prezența părților am stabilit suprafața fiecăruia în felul și cu limitele arătate în planul alăturat.

Repartizarea s-a făcut apoi după cum urmează:

Suprafața totală a moșiei este de 371,1547 ha

Compusă din trupurile:

a) Pădure.....110,1141

b) Arabil Gornet.....116,5281

c) Via și curtea.....16,2720

d) Șesul Chioara.....122,8879

e) Ecareturi.....5,3526

Total 371,1547 ha

Din suprafața de mai sus s-a parcelat

2) Obștea Țărănimea Română

a) Pădure.....20,6500 ha

b) Arabil Gornet.....36 ha

c) Curtea și via.....4,5000

d) Șes arabil.....31,8500

e) Ecareturi.....1 ha

Total 94 ha

3) Obștea Înălțarea

a) Pădure.....21,3366- 4,1050= 17,2316

b) Arabil Gornet.....34, 7534- 2,2492= 32,5040

c) Curte și vie.....4,7607- 0,8391= 3,9216

d) Arabil șes.....25, 9475- 0,3004= 1,2614

e) Ecarete.....1,5618-0,3004= 1,2614

Total 88,3600- 16, 0902= 71,6698

Notă - Suprafața de 16,0902 este cota cuvenită D-nei și D-lui Fărcășanu cumpăratură făcută în devălmășie cu Obștea Înălțarea, în consecință s-a scăzut această suprafață din suprafața totală a obștei și s-a adăugat la suprafața de 37,9500 cumpărată personal de d-l Fărcășanu

3) D-tru Fărcășanu

a) Pădure.....9,1639+ 4,1050= 13,2689

b) Arabil Gornet.....12,4101+ 2,2494= 14,6595

c) Curte și vie.....2,0888+0,8391=2,9297

d) Arabil șes13,6164 + 9,1963= 22, 8127

e) Ecareteri.....0, 6708 +0,3004= 0,9792

Total- 37,9500+ 16,6902= 54,6402

4) D-tru Petrea și alții

Pădure.....28,9635

a) Arabil Gornet.....33,3646

b) Vie și curte.....4,9825

c) Arabil șes.....23,9294

d) Ecarete.....2,1200

Total93,3600

5) Grigore Petricari

a) Arabil șes.....4 ha

6) Dumitru Petrea

a) Șesul Chioara.....9,500

b)//.....10 ha

Total 19,500

Suprafața totală parcelată este de 337,1700 care scăzându-se din suprafața moșiei rămâne 33,9847 din care s-a detașat la pădure- cumpăratură făcută de satul Fedești în suprafața de 30 ha. Iar restul de 3,9847 rămâne la dispoziția proprietarului

Loturile au fost fixate pe teren prin puncte marcate cu țărushi și acoperiți cu movile, apoi punctele au fost numerotate și trecute în planul alăturat.

Bârlad 30 martie 1928

Ibidem, filele 103-104

VII

Domnule Președinte

Subscrișii Grigore Petricari și Dumitru Petrea domiciliat în comuna Stoiești, județul Fălciu și cu domiciliul ales pentru acest proces de d-l avocat Ștefan Galin din Bârlad, acesta din urmă lucrând atât în numele meu personal cât și ca mandatar al d-lor Costache D.Petrea, Catinca D.Petrea, Vasile I. Mocanu, Maria I. Mocanu, Iancu Hrițuc, Vasile Ilie Bordeianu, Ioan Prodan și Ileana Prodan, toți din Stoiești, iar cu domiciliul ales tot la d-l avocat Șt.Galin, în baza mandatului expres dat prin actul de vânzare autentificat de Tribunalul Tutova la nr. 263/ 924, chemăm în judecată civilă înaintea dvs.

1) Pe obștia “Țărănimea Română” cu sediul în comuna Banca, județul Tutova

reprezentată prin mandatarii săi legali I. Ciobanu, V. Popa și V. Andone din comuna Banca.

2) Pe obștia de cumpărare "Înălțarea" tot din comuna Banca, județul Tutova, reprezentată prin mandatarii săi legali, și

3) Pe d-l Dimitrie Fărcășanu agronom și proprietar domiciliat în strada Epureanu pentru ca prin hotărârea ce veți binevoi a pronunța să încuviințați eșirea noastră din indiviziunea moșiei Ghermănești situată pe teritoriul comunei Banca, județul Tutova, fosta proprietate d-lui Gh. Baroncea și intrată în patrimoniile noastre prin diferite acte de vânzare, formându-se 7 loturi după cum urmează:

1) Un lot de 94 ha care să se atribuie obștei "Țărănimea Română" la care au dreptul conform actului de vânzare autentificat de Tribunalul Tutova la nr. 928/923 și transcris la nr. 1262/923.

2) Un lot de 88 ha și la 3600 mp care să se atribuie obștei "Înălțarea" la care au dreptul conform actului de vânzare autentificat de Tribunalul Tutova la nr. 3904/923 și transcris la 4687/923 și conform actului autentificat de Tribunalul Ilfov secția Notariat la nr. 1700/923 și transcris la Tribunalul Tutova la nr. 263/924

3) Un lot de 93 ha și 3000 mp atribuit nouă reclamanților care avem dreptul conform actului de vânzare autentificat de Tribunalul Ilfov, secția Notariat la nr. 1700/924 și transcris la nr. 263/924.

4) Un lot de 4 ha cuvenit mie Gr. Petricari din trupul Chioara în baza actului autentificat de Tribunalul Tutova la nr. 923/923 și transcris la nr. 1264 din 1923.

5) Un lot de 9 ha și 5000 mp cuvenit mie Dumitru Petrea din trupul Chioara cuvenit mie în baza actului autentificat de Tribunalul Tutova la nr. 931/924 și transcris la nr. 1321/924

6) Un lot de 10 ha cuvenit mie Dumitru Petrea tot din trupul Chioara în baza actului autentificat de Tribunalul Tutova la nr. 930/924 transcris la nr. 1325/924.

7) Un lot de 37 ha, 9500 mp atribuit d-lui Dumitru Fărcășanu care și-a vândut toate drepturile sale și care se găsește în indiviziune cu noi, în baza actului de cumpărare transcris la nr. 3732 din 1922.

Moșia Ghermănești din care fac parte aceste trupuri a fost cumpărată de către d-nii Gh. Tașcă, Iorgu Radu și Dumitru Fărcășanu dela d-l Gh. Baroncea prin actul transcris la Tribunalul Tutova la nr. 3732/922 și se stăpânește de noi achizitară însă nu în porțiuni separate, identificate și exacte așa după cum ne dau dreptul titlurile noastre și pentru ca să realizăm o stăpânire regulată facem această acțiune de eșire din indiviziune.

În dovedirea acțiunii noastre depunem opt acte de proprietate.

Valoarea litigiului este de 350000 lei.

Vă rugăm doar să binevoiți a fixa termen și pe baza dezvoltărilor ce vom face să admiteți acesată acțiune astfel cum este formulată cu cheltuielile de timbru, taxa de portărei, expertiză, taxa de barou și onorar de avocat.

Alăturăm cele 5 duplicate și 3 coale timbru în valoare de 60 lei, taxă specială a acțiunii.

Alăturăm și copia după mandatul d-lui Șt. Galin întrucât această cerere se face prin mandate.

Cu stimă,
Gr. Petricari și Dumitru Fărcășanu personal și ca mandatar
Ibidem, fila 1

VIII

Tribunalul

Pentru motivele care se vor vedea în originalul sentinței

Hotărăște

Admite acțiunea intentată de Gr. Petricari și Dumitru Petrea personal și în calitate de mandatar al d-lor: Costache D. Petrea, Catinca D. Petrea, Vasile Mocanu, Maria I. Mocanu, Iancu Hrițuc, Vasile Ilie Bordeianu, Ion Prodan și Elena Prodan, toți din comuna Stoișești, județul Tutova, prin petiția înregistrată la nr. 38680 din 11 decembrie 1924 contra lor : Obștea Țărănimea Română cu sediul în comuna Banca, județul Tutova, prezentată prin mandatarii săi legali: Ion Ciobanu, V. Popa și V. Andone, Obștea de cumpărare cu "Înălțarea" tot din comuna Ghermănești, județul Tutova, reprezentată prin mandatarii săi legali, Dumitru Fărcășanu agronom și proprietar dimiciliat în Bârlad , strada Epureanu, pentru ieșirea din indiviziune a moșiei Ghermănești din comuna Banca, județul Tutova, fostă proprietate a d-lui Baroncea.

Declar proprietar pe Obștea Țărănimea Română din Ghermănești, județul Tutova asupra următoarelor porțiuni de teren prevăzute în ședința de admitere în principiu, în raportul expertizei și în schița de plan după cum urmează:

20 ha 650 mp pădure

- 1) 36 ha loc arabil la Gornet
- 2) 4 ha 5000 mp curte și vie
- 3) 31 ha 8500 mp șes arabil
- 4) 1 ha ecarete

Total 94 ha- nouăzeci și patru ha

Declar proprietar pe obștea Înălțarea din Ghermănești , județul Tutova prin reprezentanții săi legali, asupra următoarelor porțiuni de teren prevăzute în ședința de admitere în principiu, în raportul de expertiză și în schița de plan după cum urmează:

- 1) 21 ha 3366 mp pădure
- 2) 34 ha 7534 mp loc arabil la Gornet
- 3) 4 ha 7607 mp curte și vie
- 4) 25 ha 9475 arabil și șes
- 5) 1 ha 5618 ecarete 88 ha 3600 mp.Total optzeci și opt ha trei mii cinci sute

mp

Declar proprietar pe D. Fărcășanu din Bârlad asupra următoarelor porțiuni de teren prevăzute în ședința de admitere în principiu în raportul de expertiză și în ședința de plan după cum urmează:

- 1) 9 ha 1639 mp pădure
- 2) 12 ha 4101 mp arabil la Gornet
- 3) 2 ha 888 mp curte și vie
- 4) 13 ha 6164 loc arabil în șes
- 5) 6708 mp ecarte

37 ha 9500 mp

Declar proprietar pe Dumitru Petrea, Costache D. Petrea, Catinca D. Petrea, Vasile Mocanu, Maria I. Mocanu, Iancu Hrițuc, Vasile Ilie Bordeianu, Ion Prodan și Ileana Prodan, din comuna Stoișești asupra următoarelor porțiuni de teren prevăzute în ședința de admitere, în principiu, în raportul expertului și în schița de plan după cum urmează:

- 1) 28 ha 9635 mp pădure
 - 2) 33 ha 3646 mp arabil la Gornet
 - 3) 4 ha 9825 mp vie și curte
 - 4) 23 ha 9294 mp arabil și șes
 - 5) 2 ha 1200 mp ecarete
- 93 ha 3600 mp

Declar proprietar pe Grigore Perticari proprietar din comuna Stoișești, județul Tutova asupra următoarelor porțiuni de teren prevăzute în ședința de admitere în principiu în raportul expertizei și în schița de plan după cum urmează:

- 1) 4 ha loc arabil și șes
- 4 ha Total patru ha

Declar proprietar pe Dumitru Petrea din comuna Stoișești, județul Tutova asupra următoarelor porțiuni de teren prevăzute în ședința de admitere, în principiu, în raportul de expertiză și în schița de plan cum urmează:

- 1) 9 ha 5000 mp șesul Chioara
 - 2) 10 ha șesul Chioara
- 19 ha 5000 mp

Ia act de declarațiunea făcută de Dumitru Petrea și Constantin Petrea din comuna Stoișești, județul Tutova, prezentate astăzi în instanță și a cărei cuprindere este după cum urmează:

“Eu D. Petrea recunosc d-lui C. Petrea dreptul de proprietate asupra unei suprafețe de teren de la conacul de la punctual Chioara de pe moșia ce se împărțește prin proces împreună cu conacul și atenasele, reprezentând cota corespunzătoare celor 10 ha ce d-sa le-a cumpărat personal de la d-l Iorgu Radu și celor 145 ha și jumătate cumpărate de Obștea Țărănimea și Înălțarea din comunele Ghermănești, Fedești, Banca și Stoișești a căror drepturi la terenul de la conac, hambar, casă, atenase a fost cumpărate de la obșteni de d-sa prin actele:

Suprafața de teren la punctual Chioara ce revine d-lui C. Petrea va fi astfel delimitată de teren ca d-l C. Petrea să rămâie proprietar pe o suprafață compusă între următoarele limite: pârâu, drumul Văleni, o linie despărțitoare între teren mergând din drumul Vălenilor din dreptul fântănei Stamate și mergând obligate spre hambar și pe sub jumătatea lui și continuând iarăși spre pârâu la punctual 19 prevăzut în planul expertizei.

D-l C. Petrea rămâne proprietar tot pe baza actelor sale de cumpărare și pe construcțiunile de pe acest teren.

Eu, C. Petrea recunosc d-lui D. Petrea drept de proprietate asupra suprafeței la punctul Chioara aferente 138 ha a d-sa a cumpărat cu diferite acte de la fostul proprietar respectând delimitarea prevăzută de noi mai sus în tranzacția ce facem. Porțiunea aceasta a d-lui Dumitru Petrea se va fixa de schița de plan ce va face d-lu

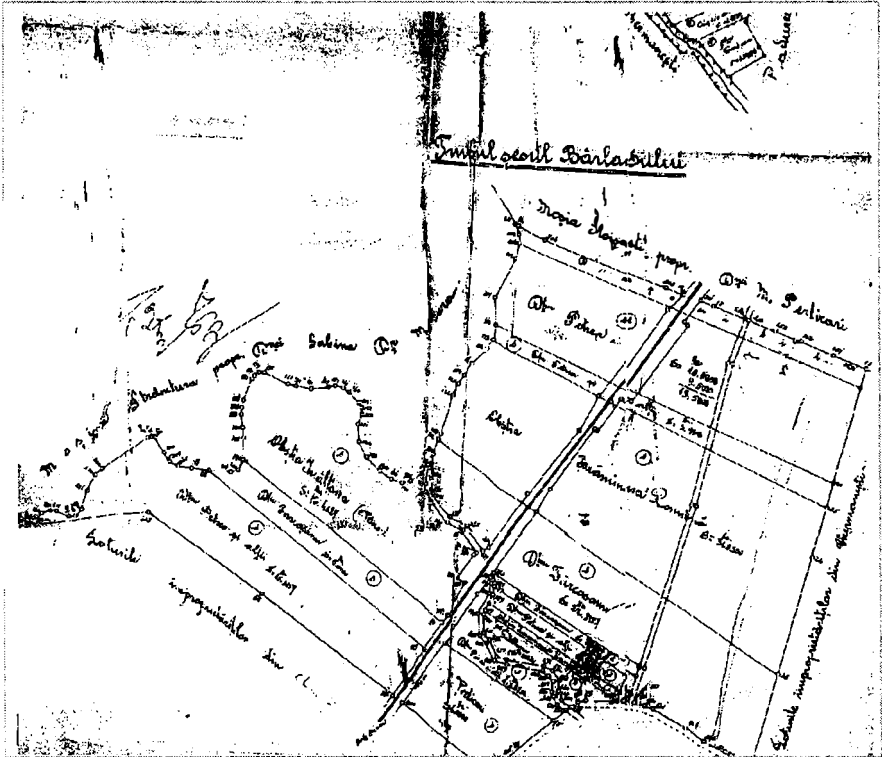
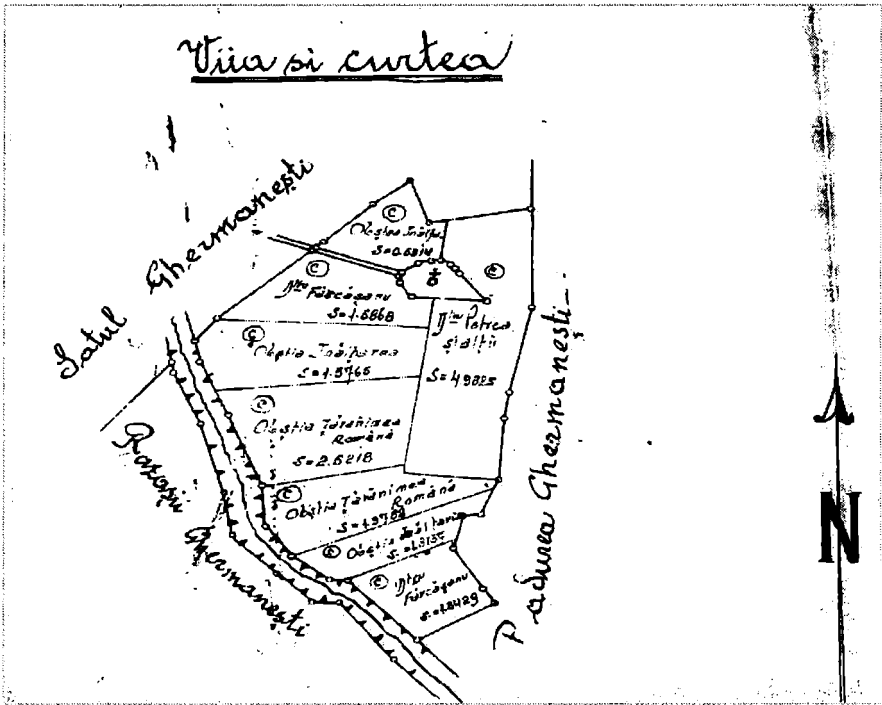
expert Vartan și care se va depune la dosar, în orice caz ea este conformă cu stăpânirea actuală.

Obligă pe pârâți să plătească reclamațiilor suma aferentă din onorariu expertului în sumă de 44551 lei plus 5000 lei cheltuieli de judecată”

Cu drept de apel

Data și citită în ședința publică astăzi 11 iulie 1928.

ASPECTE ALE VIETII CULTURALE DUPĂ MAREA UNIRE ÎN BÂRLAD ȘI JUDEȚUL TUTOVA

Marian Bolum

Cuvinte cheie: educație, media, societățile cultural-științifice, instituții culturale, bibliotecă, muzee, personalități culturale

Key words: education, media, cultural-scientific societies, cultural institutions, library, museum, cultural personalities.

Abstract: *Aspects of cultural life after the Big Union in Bârlad and Tutova county*

After the accomplishment of the Big Union, the culture in Tutova enters a new period of development.

The education develops and becomes various in the period between the two Wars. The High School "Gh. Rosca Codreanu" remains the main institution of the education in Tutova. It is made with special efforts and it starts its activity again after the First World War. Every year great personalities have graduated and become national values.

The media in Bârlad becomes more and more varied. In most of the cases teachers in Bârlad have played an important role in leading and initiating these publications under a special cultural climate generation after generation. Printing houses have preserved the tradition with special efforts, publishing a large range of publications from daily political newspapers to cultural magazines taking into account the readers' preferences.

The cultural-scientific societies have had a great role in turning Bârlad into a cultural town, being a great moment in Bârlad's culture.

The Academy in Bârlad has been the most important place of cultural manifestations.

The cultural institutions have brought an important contribution to informing about our national and local values.

The Library "Stroe Beloescu" starts its new activity after the first World War, as a result of insistencies of the Academy and involving the leaders of the town.

The museum had collections of archaeology, history, monetary and art coming from the archological research, in the neighbourhood from donations and acquisitions

The painting room will become a permanent art exhibition and it will house 100 pictures.

The cultural personalities in Bârlad have brought a great contribution in getting these institutions known on local and national level which made Bârlad be known in the period between the 2 Wars as a cultural town the great personalities born here being among the most important in the Romanian culture.

După realizarea Marii Uniri, cultura tutoveană cunoaște o nouă perioadă de dezvoltare și afirmare.

Învățământul de toate gradele înregistrează progrese deosebite, numărul școlilor al cadrelor didactice și al elevilor înregistrând creșteri importante. În același timp sunt adoptate noi reglementări care asigurau o dezvoltare unitară.

Învățământul preșcolar cunoaște în perioada interbelică un curs ascendent. De la o singură grădiniță înainte de primul război mondial, "Zinca Crăiescu", se ajunge ca în decurs de două decenii numărul unităților de educație preșcolară să crească la 6, al educatoarelor de la 8 la 12, iar al preșcolarilor de la 88 la 391¹.

În Bârlad funcționau următoarele instituții preșcolare : Grădinița de copii "Cotu Negru" (1924), Grădinița de copii "Marele – Voievod Mihai" (1931), Azilul de copii "Principele Mircea" (1933), Grădinița de copii "Mihai Viteazul", Grădinița de copii "Alexandru Vlahuță" și Grădinița de copii israelită Leinter și Ghizele Kaufman².

Rolul cel mai important în cadrul învățământului preșcolar bârlădean îl deținea Grădinița de copii "Zinca Crăiescu" ca urmare a vechimii, a gradului ridicat de specializare a personalului și a dotărilor: patru săli, cantină școlară, bibliotecă, farmacie și muzeu³. Până la 1 septembrie 1935 această unitate școlară a fost subvenționată de Societatea Femeilor Ortodoxe Române după care va trece sub auspiciile statului.

Învățământul primar rămâne segmentul cel mai consistent din învățământul românesc.

La Bârlad funcționau 6 școli primare de băieți și 6 de fete : Școala primară de băieți nr.1 (str. Popa Șapcă), Școala primară de fete "Maria Șt. Gâlcă" (str. Ana Ipătescu), Școala primară de fete Podeni (str. Dimitrie Cantemir), Școala primară de băieți și fete nr. 2 "C. Robu" (str. Al. I. Cuza), Școala primară de băieți și fete nr. 3 (str. Petru Rareș), Școala primară de băieți nr.4 "Catinca Dobranici" (str. C.Hamangiu), Școala primară urbană nr. 5 fete și nr. 5 băieți (str. Republicii), Școala primară mixtă nr. 6 "Cotu Negru", la care se adăugau Școala de aplicație și Școala primară israelită română-mixtă Leizer și Ghizele Kaufmann⁴. Dintre acestea aveau localuri proprii 8 școli și funcționau în localuri închiriate 4 condiții corespunzătoare având Școala primară de băieți nr. 1, Școala primară de fete "Maria Șt. Gâlcă"⁵, școlile primare de băieți și fete nr. 3 și 5.

În urma insistențelor pe lângă Consiliul comunal s-au construit noi localuri pentru Școala primară mixtă nr. 4 care își va începe activitatea în ianuarie 1927 (la parter își desfășura activitatea Școala de băieți, iar la etaj cea de fete) și pentru Școala primară mixtă nr. 6 "Cotu Negru"⁶.

În anul școlar 1936 frecventau cursurile un număr de 1651 de elevi în clasele I – VII, din care au promovat 1450, neștiutorii de carte reprezentând 24% din populație⁷.

¹ Arh.St.Vaslui, fond Inspectorat Școlar jud. Tutova, dosar 18/1938.

² O. Rășcanu Gramaticu, *Istoria Bârladului*, II, Bârlad, 1998, p.85.

³ Arh.St.Vaslui, fond Grădina de copii "Zinca Crăiescu", Bârlad, dosar nr.1/1926-1944.

⁴ O. Rășcanu Gramaticu, *op. cit.*, p.85.

⁵ Arh.St.Vaslui, fond Școala de fete nr.2 "Maria Șt.Gâlcă", Bârlad, dosar 1/1940, f.1.

⁶ *Idem*, fond Școala primară nr.6 "Cotu Negru", Bârlad, dosar 6/1944, f.192.

⁷ Arh.St.Iași, fond IRȘI, dosar 317/1936, f.11.

Frecvența nu era constantă ca urmare a condițiilor grele în care trăiau în special copiii din cartierele mărginașe. Unii elevi abandonau cursurile după primele clase primare din aceleași cauze (lipsă de îmbrăcăminte, încălțăminte și cele necesare școlii).

Conform planurilor de învățământ în școlile primare se studia scrierea și exercițiile gramaticale, memorizarea, compunerea, aritmetica, religia, istoria, geografia, caligrafia, desenul, cântul, gimnastica și lucrul manual, în școli circulând manuale alese la decizia învățătorului⁸.

Învățământul complementar își sporește ponderea în condițiile dezvoltării activităților economice.

La Bârlad funcționau: Școala de Industrie Casnică de fete, Școala de Gospodărie Urbană, Școala Profesională de fete "Clotilda general Averescu" și Școala Industrială de Ucenici.

Școala de Industrie Casnică de fete a fost deschisă la 1 aprilie 1921 în localul căminului "Dr. Filibiliu" din strada Transilvaniei și dispunea de următoarele secții: țesătorie covoare, sericicultură, tricotaje și croitorie. Spațiul afectat era însă insuficient desfășurării procesului instructiv-educativ iar randamentul era scăzut datorită uneltelor vechi⁹.

Școala de Gospodărie Urbană și-a început activitatea la 1 septembrie 1929 și a funcționat în mai multe localuri, cu 4 clase¹⁰. Numărul elevilor sporește treptat, ajungând în 1942 la 117. Programa punea accent pe activitățile practice necesare viitoarelor absolvente.

Școala profesională de fete "Clotilda general Averescu" s-a deschis în urma circulării emise de Ministerul Muncii din 2 aprilie 1921 către corporațiile locale¹¹. Cursurile erau frecventate de 15 eleve din cele 25 înscrise.

Școala Industrială de Ucenici a fost organizată în noiembrie 1939 în localul Școlii primare nr. 1¹². Cursurile se țineau după-amiaza, patronii fiind obligați să-și trimită ucenicii.

Învățământul liceal se dezvoltă și se diversifică în perioada interbelică. Alături de liceele cu vechi tradiții: Liceul "Gh. Roșca Codreanu" și Școala Normală de băieți "Principele Ferdinand" se afirmă Liceul de fete "Iorgu Radu", liceul industrial de băieți, liceul industrial de fete și liceul comercial.

Liceul "Gh. Roșca Codreanu" rămâne principala instituție a învățământului tutovean. Este refăcut cu eforturi materiale deosebite și își reia activitatea după primul război mondial, în fiecare an absolvind promoții bine pregătite din rândul cărora s-au afirmat personalități de valoare națională. Pentru elevii cu o situație materială precară se acordau burse provenite atât de la stat cât și din donații particulare: bursa "profesor Toader Angheluță", bursa "Aristița Pârvan", bursa "profesor Dumitriu I. Ghimuș",

⁸ Gh. Clapa - *Învățământul din Bârlad în perioada 1918-1944, Bârladul odinioară și astăzi* (în continuare B.O.A), I, 1980, p.186.

⁹ Arh.St.Vaslui, fond Școala de industrie casnică de fete, Bârlad, dosar 4/1924, f.70-71.

¹⁰ *Idem*, fond Școala Primară de Gospodărie Urbană, Bârlad, dosar 42/1942, f.14-17.

¹¹ *Idem*, fond Școala Profesională de Ucenici, Bârlad, dosar 33/1922, f.8.

¹² *Idem*, fond Școala Industrială de Ucenici, Bârlad, dosar 37/1939, f.16.

bursa “profesor I.Galin”, bursa “Vladimir Karminski”, bursa “academician Constantin Hamangiu”¹³, pentru ca în perioada războiului să se mențină doar cele provenite de la Casa Școalelor, Comitetul Școlar și Academia Română¹⁴.

O activitate deosebită au desfășurat societățile elevilor: Societatea literar-științifică “Stroe Belloescu” și Societatea “Matematica bărlădeană”.

În 1923 s-a constituit Asociația Absolvenților Liceului “Gh.Roșca Codreanu”, iar în 1926 Asociația foștilor elevi ai Liceului “Gh.Roșca Codreanu”¹⁵.

Cutremurul din noiembrie 1940 a provocat mari distrugerii liceului însă și mai gravă a fost rechiziționarea de către armată, fapt ce a determinat ca refacerea de după război să necesite intervenții masive din partea statului și a municipalității¹⁶.

Pentru rezultatele deosebite înregistrate de-a lungul timpului, Ministerul Educației a ridicat liceul la rang de Colegiul Național în anul 1946 cu ocazia aniversării Centenarului acestei instituții școlare¹⁷.

Liceul de fete “Iorgu Radu” își va deschide cursurile la 11 octombrie 1921¹⁸, în condiții deosebit de grele deoarece instituția nu avea un local propriu.

Noul edificiu va fi construit în urma unor mari eforturi din partea statului și a unor persoane particulare, deschizându-și porțile la 11 octombrie 1936. Liceul va găzdui în perioada interbelică 838 de eleve din care unele vor urma și cursurile învățământului superior¹⁹.

Școala normală de băieți “Principele Ferdinand” a constituit un alt important centru de cultură.

Până în 1945 cursurile Școlii Normale au fost absolvite de 61 de serii ce au totalizat 1700 de învățători. După ce primeau Diploma de capacitate, învățătorii erau repartizați de Ministerul Educației în satele județului unde efectuau un stagiu obligatoriu de 5 ani.

În școală activau formații de cor, muzică instrumentală, dansuri și societatea sportivă “Avântul”; prestigiul acestora fiind bine cunoscut în oraș cât și în alte localități din țară.

Localul școlii era spațios, răspunzând celor mai ridicate exigențe ale procesului de învățământ²⁰, însă a avut de suferit în urma cutremurelor din 1934 și 1940, necesitând costisitoare reparații. În martie 1944 clădirea este pusă la dispoziția trupelor germane și apoi transformată în spital german. După retragerea trupelor germane, în noaptea de 23/ 24 august 1944, clădirea a fost incendiată, distrugându-se laboratoarele de fizică, chimie, științele naturii, materialul didactic, din clădirea principală rămânând doar fundația și o parte din ziduri²¹.

¹³ T. Nicola, *Liceul “Gh.Roșca Codreanu”. Monografie*, Iași, 1971, p.140-141.

¹⁴ *Ibidem*, p.143.

¹⁵ *Ibidem*, p.133.

¹⁶ Arh.St.Vaslui, fond Liceul “Gh.Roșca Codreanu”, Bârlad, dosar 1/1944, f. 23.

¹⁷ T. Nicola, *op.cit.*, p.134.

¹⁸ N. Ioachim, *Contribuții la Monografia Școlii Generale de 10 ani din Bârlad*, Iași, 1971, p.18.

¹⁹ Gh. Clapa, *op.cit.*, p. 20.

²⁰ Arh.St.Vaslui, fond Școala Normală de băieți, dosar 16/1944, f. 184.

²¹ *Ibidem*, p. 30-32.

Această situație a îngreunat mult desfășurarea în condiții normale a cursurilor care au fost reluate după-amiaza în localul Liceului "Gh. Roșca Codreanu" și apoi localul Școlii primare nr.1. Internatul a funcționat o parte în căminul "Dr. Filibiliu" aflat sub patronajul "Societății femeilor ortodoxe", iar o parte în fosta locuință a directorului și în infirmerie²².

În 1945, în urma dispozițiilor Ministerului Educației (Ordinul 153384/1945) se suspendă examenul de admitere la clasa I a Școlii Normale aceasta devenind clasa I a gimnaziului.

Liceul industrial de fete începe să funcționeze din 1940 după ce Școala secundară profesională "Nicolae Roșca Codreanu" înființată în 1901 se transformase în 1925 în Școala Normală de fete. Școala dispunea de un local adecvat situat în B-dul Epureanu cu săli de clasă, spălătorie, ateliere, bibliotecă și un muzeu etnografic²³.

Planul de învățământ prevedea următoarele obiecte de studiu: limba română, matematica, limba franceză, caligrafia, desenul, religia, muzica, lucru, gospodăria, asistența, teoria, contabilitatea, psihologia, pedagogia, tehnologia, generalități²⁴. După absolvirea liceului elevele puteau deveni profesoare-maestre.

Liceul industrial de băieți cu 8 clase a avut la bază Școala Inferioară de Meserii (1901) care se transformă în gimnaziul Industrial de băieți în 1936 (Școala de arte și meserii) și Școala Tehnică Industrială de 6 ani²⁵. Liceul dispunea de un local corespunzător, în fostele case Fătu, dotat cu săli de clasă și ateliere unde își desfășurau practica elevii. Buna pregătire teoretică și practică permitea absolvenților să se angajeze ca meseriași în oraș sau în localitățile limitrofe. În anul școlar 1926-1927 erau înscriși 217 elevi: 56 la tâmplărie, 11 la tinichigerie, 11 la tapițerie, 8 uzină, 25 lemnărie, 9 pielărie, 97 fierărie-lăcătușerie, din care au promovat 156 și 16 au rămas repetenți²⁶.

Liceul comercial de băieți a apărut datorită dezvoltării activităților comerciale. În 1920 este înființată Școala comercială cu o durată de 3 ani, devenită apoi gimnaziu comercial, iar în 1926 Școala superioară de comerț cu o durată de 4 ani. Prin unificarea celor 2 școli s-au pus bazele Liceului comercial cu 8 clase, instituție aflată sub tutela Camerei de Industrie și Comerț a județului Tutova²⁷.

Conform planului de învățământ se predau: noțiuni comerciale, mărfuri, materiale comerciale, științe juridice, economice, geografie, economie și limbi străine. Practica comercială se efectua în fiecare după-amiază. În 1941 din 263 înscriși au promovat 204 elevi²⁸.

Absolvenții puteau ocupa funcții în aparatul de stat ca mici slujbași cât și în sectorul particular sau puteau să se prezinte la admiterea în "Academia Comercială".

²² *Ibidem*.

²³ Arh.St.Iași, *fond cit.*, dosar 725/1932.

²⁴ *Idem*, dosar 38/1935, f. 97.

²⁵ V. Cîrcotă, V. Pallady – *Monografia municipiului Bârlad*, Bârlad, 1974, p. 85.

²⁶ *Statistica învățământului din România*, p.358.

²⁷ Arh.St.Vaslui, fond Liceul comercial de băieți, Bârlad, dosar 5/1938, f. 8.

²⁸ *Idem*, 226/1942, f. 258.

Liceul a funcționat în localul propriu, până la desființarea sa în anul 1947, când se transformă în Școala Tehnică de administrație economică²⁹.

Presa bârlădeană interbelică își diversifică tematica. Un rol important în inițierea și conducerea publicațiilor locale l-au jucat, în majoritatea cazurilor, slujitorii școlii bârlădene, în condițiile unui climat cultural deosebit, menținut generație de generație. Tipografiile au păstrat tradiția tipăririi, cu eforturi deosebite, o gamă largă de publicații, de la cotidiene politice la reviste culturale în funcție de gusturile și interesele publicului.

Presa politică. „*Vremea nouă*” apare între 1918 – 1919 ca o continuare a ziarului „*Propaganda conservatoare*”, în paginile lui semnând și G. Tutoveanu³⁰.

„*Viiitorul*” era ziarul Partidului Național-Liberal din Bârlad. Apare cu întreruperi între 1900 – 1929 la el colaborând profesorii codreniști Constantinescu, Râmniceanu și Gh. Neștian, foștii elevi codreniști I. Bontaș, Gr. Vasiliu, Th. Ioan³¹ sau alte personalități bârlădene C. Moroșanu, N. Simionescu, G. Diamandy, V. C. Nicolau, Al. Cazaban, Al. Pallady³². Cu ocazia alegerilor din 1919 aflăm și candidații liberali pentru Parlament: Gr. Vasiliu, N. Simionescu, I. Botoș, I. Em. Pallade, N. Neștian³³.

„*Libertatea*” a fost un ziarul săptămânal editat între 4 noiembrie 1918 și 17 august 1925. Ideologia ziarului era liberal democrată după cum reieșea din articolul program „Rostul nostru”³⁴ și își propunea să desfășoare o muncă intensă în vederea îndeplinirii idealurilor de dreptate și democrație. În același timp ziarul populariza cultura bârlădeană „activitățile „Ligii culturale”, „Academiei Bârlădene”, Corului „Armonia”, dar și reclama culturală făcută spectacolelor de teatru și film din Bârlad sau revistelor „Ion Creangă” și „Florile Dalbe”³⁵. Printre semnatarii articolelor s-au aflat avocații Sterian Dumbravă și N. Dorin, P. Nechifor, I. Martinescu³⁶.

„*Brazdă nouă*” a fost ziarul Partidului Naționalist-Democrat și a apărut sub conducerea unui comitet între 1920-1929. În paginile ziarului au publicat Sterian Dumbravă (secretarul partidului), I. C. Antonovici, I. V. Balmuș, G. V. Botez, Iancu Mihăilescu, C. Dornescu, O. Motaș, Natalia Negru, G. Tașcă, G. Pallady³⁷. Pe lângă profesorii și avocații bârlădeni au mai semnat în revistă personalități ca N. Iorga, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Radu Rosetti. Ziarul a publicat amintirile lui Iorga despre Vlahuță și Gârleanu cât și articole din „Neamul românesc”, a polemizat cu „Academia Bârlădeană” și a prezentat activitatea „Liga culturală”³⁸.

²⁹ V. Circotă, V. Pallady, *op.cit.*, p.85.

³⁰ Ion Oprea, *Mari personalități ale culturii române într-o istorie a presei bârlădene*, Tipografia Moldova, Iași, 2004, p. 151.

³¹ *Ibidem*, p. 148 – 149.

³² *Ibidem*.

³³ „*Viiitorul*”, Bârlad, 27 septembrie 1919.

³⁴ „*Libertatea*”, I, 1/4 noiembrie, 1918.

³⁵ „*Libertatea*”, aprilie 1919 și septembrie 1920.

³⁶ Ion Oprea, *op. cit.*, p. 56 – 57.

³⁷ Colecția ziarului „*Brazdă Nouă*” 1923 – 1929, Biblioteca „Stroe Belloescu”, Bârlad.

³⁸ *Ibidem*.

„*Tribuna Tutovei*” era un ziar săptămânal ce a apărut între 1918 – 1928 . Era organ al Ligii Poporului și al Partidului Conservator Democrat, considerându-se organul Opoziției unite sub conducerea generalului Averescu și a lui Tache Ionescu³⁹. Ulterior, ziarul își schimbă ideologia și devine organ oficial al Partidului Național din județul Tutova, pentru ca în 1926 să devină ziar al P.N.Ț., poziție de pe care va ataca atât politica P.N.L., cât și a Partidului Poporului. Inițial a fost condus de un comitet apoi este coordonat de profesorul codrenist C. Moroșanu. Printre semnatarii articolelor s-au aflat și Gr. Gafencu sau Gh. Manoilescu .⁴⁰

„*Steaua Tutovei*” a apărut între anii 1924 – 1929, 1932, 1934 – 1936, având o activitate mai susținută în perioada alegerilor locale. Ziarul era organ al Partidului Poporului⁴¹ și a fost în polemică cu „Viitorul” sau cu „Tribuna Tutovei”⁴².

„*Secerea*” apărea în 1937 ca ziar bilunar ce avea o orientare țărănist-democrată, urmărind difuzarea doctrinei politice a Dr. Nicolae Lupu⁴³. La această publicație au colaborat: Sterian Dumbravă, Al. Jugănar, Anton Ursu, dr. Weinfeld⁴⁴.

„*Moldova*” era un ziar independent, bilunar, editat între 1931 – 1932 de un comitet ce îl avea ca secretar de redacție pe George Nedelea . În cele 14 numere editate au publicat intelectuali de marcă ai spațiului tutovean: G.Tutoveanu, Z. Frasin, M. Creangă, E. Tudor, G. Nedelea, Șt. Cosma, G. Ursu. G. Damaschin, G. Pallady, N. Costăchescu, I. Palodă, M. Lupescu , politica fiind considerată ca o îndatorire cetățenească⁴⁵.

„*Înainte*” era un ziar independent, bilunar, editat în 1935 sub redacția lui P.Strat Delatutova. Publicația își propunea apărarea drepturilor democratice și răspândirea culturii în lumea satelor⁴⁶.

În cadrul *presei muncitorești* s-au remarcat publicațiile: „*Idealul*”, „*Tribuna liberă*” și „*Părerii*”.

„*Idealul*” era o revistă lunară literar-politică și socială ce a apărut între 1 ianuarie-23 septembrie 1925, în 9 numere, sub redacția lui I.D.Cușman având colaboratori pe P. Constantinescu-Iași, G. Nedelea, C. Pajură ș.a.. Revista își propunea să dezbată problemele majore cu care se confrunta societatea românească. Erau abordate problemele mișcării muncitorești, începând cu unitatea sindicală și până la necesitatea dobândirii unor revendicări economice și politice⁴⁷, drepturile femeilor, necesitatea dezvoltării învățământului laic⁴⁸ sau religia și rolul ei asupra conștiinței umane. În revistă mai apăreau versuri și proză literară.

„*Tribuna liberă*” era o revistă politico-literară ce apărea bilunar în 1923. Revista își propunea să formeze „focare de adevărată cultură” și „ să încurajeze

³⁹ „Tribuna Tutovei”, I, 25, 6/23 iulie 1919.

⁴⁰ Ion Oprea, *op. cit.*, p. 133 – 134 .

⁴¹ „Steaua Tutovei”, I, I, 1924.

⁴² Oltea Rășcanu-Gramaticu, *op. cit.*, p. 97.

⁴³ „Secerea” I, 1/1937.

⁴⁴ Ion Oprea, *op. cit.*, p. 108 .

⁴⁵ „Moldova”, I, 1, 1931.

⁴⁶ „Înainte”, I, 1/1 ianuarie 1935.

⁴⁷ „Idealul”, I, 5, mai 1923.

⁴⁸ *Ibidem*, I, 3, martie 1923.

adevăratele valori ce se vor afirma în știință, artă sau literatură”, publicând în același timp și articole de critică socială sau traduceri social-politice⁴⁹.

„*Părerii*” era un ziar de informații comerciale, culturale și literare, editat între 1932-1936 de N.V. Munteanu. În articolele sale autorii militau pentru intensificarea luptei împotriva corupției și inegalităților sociale și pentru realizarea unei democrații reale⁵⁰. În același timp se pronunța pentru realizarea unității clasei muncitoare⁵¹ ceea ce va determina suspendarea ziarului în 1936. A avut drept colaboratori pe Sterian Dumbravă, Ion Palodă, Barbu Zaharescu, Gh. Ivașcu, Atanasie Joja, Hari Goldstein, Herman Schwarts, Perahim, G. Nedelea, M. Negreanu.

În *presa pedagogică* se afirmă publicațiile „*Tribuna pedagogică*”, care din 1923 se va numi „*Îndrumări pedagogice*” și „*Duh Nou*”, apărută între 1937-1940.

„*Îndrumări pedagogice*” va apare până în 1933 sub redacția lui Petre Todicescu⁵². În paginile revistei au publicat materiale legate de viața școlii sau despre activitatea dascălilor, profesorii: P. Todicescu, Paul Constantinescu, Cezar Ursu, institutorii G. Tutoveanu, Șt. Toporaș sau N. Galaction .⁵³

„*Duh Nou*” era revista Asociației Învățătorilor din județul Tutova și apare între 1936 – 1939. Programul este prezentat în primul număr din 1936: „Revista este aceea care va trebui să facă ca un duh nou să însuflețească viața școlară a satelor ... În viața culturală a satului căminele, șezătorile, muzeele, bibliotecile, serbările, conferințele nu trebuie să lipsească așa cum nu se poate concepe să lipsească pâinea de toate zilele. Prin cultură să-și facă învățătorul pedestal de aur în sufletele sâtenilor ... Și în viața politică a satelor învățătorul va trebui să aducă o înțelegere nouă, un duh nou de primenire: acela de a face numai politica satului. Străduințele tuturor să aibă o singură țintă: ridicarea satului și nu numai a satului”⁵⁴. Era considerată un organ de îndrumare și luptă profesională, punând un accent deosebit pe rolul învățătorului în educarea tinerelor generații dar și asupra condițiilor materiale grele în pe care le aveau reprezentanții școlii. La această revistă au colaborat: I. C. Antonovici, N. Galaction, Șt. Toporaș, I. Damian, V. I. Ifrim, A. Pleșu, I. Șuşnea, C. Moroşanu, C. Rânzescu, C. Grumăzescu s.a. . În paginile revistei apăreau articolele de pedagogie, psihologie, metodică, aspecte ale activității metodice, se popularizau figuri de dascăli sau personalități culturale, erau prezentate noutăți editoriale, informații profesionale, monografii sătești sau acțiuni de educare la sate.

Presa medicală s-a remarcat prin publicația lunară „*Însemnări medicale*”, editată între 1932-1937, redacția fiind la spitalul Beldiman. Revista își propunea să înfățișeze cititorului noțiuni generale de medicină, sfaturi practice, probleme de ordin igienic și social, cunoașterea bolilor infecțioase, primejdia și consecințele bolilor venerice, într-o formă accesibilă și pe înțelesul tuturor⁵⁵. În cei cinci ani de apariție

⁴⁹ „*Tribuna liberă*”, I, 1/1923.

⁵⁰ „*Părerii*”, I, 1, 25 septembrie 1932.

⁵¹ *Ibidem*, I, 2, 20 octombrie 1932.

⁵² Oltea Rășcanu-Gramaticu, II, *op. cit.*, p. 100.

⁵³ Ion Oprea, *op. cit.*, p. 240.

⁵⁴ „*Duh Nou*”, Bârlad, nr. 1, 1936.

⁵⁵ „*Însemnări medicale*”, I, 1/ martie 1932.

revista și-a îndeplinit scopul reușind să transmită numeroase informații și sfaturi medicale către bărlădeni.

Presa istorică își atinge scopul propus prin revista „*Documente răzășești*” editată lunar între 1932 și 1934 sub directoratul lui Virgil Caraivan. Revista subintitulată „*Revista regională de acte vechi, mărturii tradiționale și relicve istorice*” publică numeroase documente din secolele XVII – XVIII, istoria unor sate răzășești sau rezultatul unor cercetări arheologice⁵⁶. Revista s-a bucurat de cuvinte elogioase din partea Academiei Române prin Ion Bianu care adresează o scrisoare editorului Virgil Caraivan⁵⁷ și a fost prezentată de cotidianul „Universul” din 28 septembrie 1933: „Documente răzășești: ...o tânără și curajoasă revistă, unică în felul ei, care a hotărât să scormonească în vrafuri vechi și prin unghere uitate spre a culege și reproduce mărturii tradiționale și relicve istorice...revistă regională de acte vechi și căreia i se zice «Documente răzășești», apare în Bârlad și a trecut de nr. 7, ceea ce reprezintă un evident sacrificiu, într-o țară unde mortalitatea revistelor nou născute e mult mai timpurie. Țin însă a arăta că revista merită să trăiască, îi dorim viață. E condusă de scriitorul Virgil Caraivan, cunoscut prin dragostea pe care a dovedit-o literaturii populare”⁵⁸. Revista a avut ca donatori pe G. Tutoveanu, I. Antonovici, C. Dornescu ș.a. .

Presa literară atinge în perioada interbelică epoca de maximă dezvoltare conferind Bârladului un statut special în rândul orașelor moldovene.

„*Florile Dalbe*” a fost o revistă literară, bilunară, editată în 23 de numere între 1 mai și 15 decembrie 1919, fiind prima publicație de acest gen de după război. Din comitetul de redacție au făcut parte: George Tutoveanu, Virgil Voiculescu, Tudor Pamfile, Mihai Lungianu⁵⁹. În paginile revistei au publicat: G.Taşcă, I.Buzdugan, V.Savel, I.Papură, N.Lupu Kostache, Zoe C.Frasin, V.I.Popa, G.Pallady⁶⁰ ș.a.. În paginile revistei a publicat versuri satirice Victor Ion Popa, aici au apărut primele povestiri ale lui Vasile Voiculescu „Singuri ” și „Momâia” și a debutat cu poezia „În albastru” poetul și romancierul I. Valerian, director mai târziu la revista bucureșteană „Viața Literară”⁶¹.

„*Freamătul literar*” a apărut în două numere, în aprilie și august 1923 sub conducerea unui comitet format dintr-un grup de studenți care publică proză și versuri, recenzii de cărți sau reviste, cronică teatrală și critică literară. În primul număr își exprimau speranța în viitorul prosper al țării⁶². La această publicație au colaborat: Gr. Veja, G. Panetti, C. Mîndru, V. M. Duiculescu, I. Mantaroșie, C. Crișan, C. Dimitriu, G. Tutoveanu.

„*Graiul nostru*” era o revistă lunară, editată de *Academia bărlădeană* între 1923-1927. În primul număr G.Tutoveanu făcea un îndemn călduros în vederea

⁵⁶ „Documente răzășești”, I, 3 iulie 1932, p.47.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Ion Oprea, *op. cit.*, p. 203 – 204.

⁵⁹ „Florile dalbe”, I, 1 / mai 1919.

⁶⁰ V. I. Laurian Postolache – *Hrisov despre condeierii bărlădeni în BOA*, III, 1974, p. 445-450.

⁶¹ Ion Oprea, *op. cit.*, p. 71 – 72.

⁶² „Freamătul literar”, I, 1/ aprilie 1923.

cultivării limbii ca principal mijloc de exprimare a celor mai înalte sentimente umane⁶³. La această publicație au colaborat: G. Tutoveanu, Zoe C. Frasin, Pamfil Șeicaru, G. Panetti, V. I. Popa, I. Paloda, N. Crainic, P. Constantinescu Iași, ș.a.. Revista conținea poezie, proză scurtă, cronică literară (Graiul cărților și Graiul revistelor), însemnări culturale și diverse reclame. Spații importante erau acordate mișcării culturale din Bârlad: informații despre *Biblioteca „Casa Națională”*, despre expozițiile de pictură Tarasov, despre turneele teatrale, muzicale sau de operă de la *Teatrul „Carol”*, despre șezătorile culturale ale *Academiei bârlădene*, cât și informații din opera și activitatea scriitorului Al. Vlahuță⁶⁴ sau rezultatele *Academiei bârlădene* în cei zece ani de la înființare⁶⁵. În 1926 revista publica și lista donatorilor: C. D. Lupașcu- tipograf și deputat, G. Pallady - proprietar și literat, Ioan Bontaș - avocat și senator, dr. I. Weinfeld, Corneliu Droc- farmacist, Nicolae Dorin - avocat, N. Bogescu - funcționar și publicist, profesorii Natalia Pașa și V. Duiculescu⁶⁶.

„*Răzeșul*” era o revistă culturală lunară ce apare sub directoratul lui Virgil Caraivan. Primul număr apare în februarie 1926 iar ultimul în ianuarie 1927. Avea redacția în strada Cuza Vodă nr.258 și a fost tipărită de N. Peiu. Poate fi considerată o publicație regională a Moldovei de Mijloc, apărând pe ambele maluri ale Prutului. Alături de articole de critică literară sunt luate în discuție probleme sociale, dar și aspecte legate de evoluția vieții urbane bârlădene. Un loc aparte îl dețineau mărturiile istorice⁶⁷, publicarea unor documente istorice și literare inedite⁶⁸ și activitatea unor personalități locale. Alături de redactorul șef V. Caraivan au colaborat: I. Antonovici, I. Dragoslov, G. Pallady, I. Paloda, S. Dumbravă ș.a.. În paginile revistei Virgil Caraivan prezintă și cărțile scrise de el: „La șezătoare”, „Povești de pretutindeni”, „La gura sobei (povești și snoave)”, „Basmе și legende străine”⁶⁹.

„*Țara de Jos*” era o revistă culturală lunară ce apare sub conducerea unui comitet între 1924 și 1927, la București, sub redacția avocatului G. Rânzescu⁷⁰. Colaboratori au fost foști elevi codreniști: G. Rânzescu, Al. Lascarov Moldovanu, A. Mândru, G. Nedelea, Ion Palodă, G. Tașcă, D. Iov, I. Valerian dar și Ioan Antonovici, Virgil Duiculescu sau G. V. Botez. La bilanțul revistei din ianuarie 1927, făcut de N. N.Vasiliiu se prezintă programul, colaboratorii și realizările revistei⁷¹. De aici aflăm că s-a avut în vedere ideea descentralizării culturale și că s-a dorit o revistă care să ofere informații legate de sudul Moldovei și de județul Tutova. Bilanțul ne mai precizează că revista s-a interesat de folclorul regiunii și că a încercat abordarea științifică a problemei regionalismului. În paginile revistei Al. Lascarov a publicat „Amintiri bârlădene”, Paul Papadopol o istorie literară a revistelor „Paloda literară” și „Făt-Frumos”, G. Tașcă a scris despre „Vlahuță – îndrumătorul”, figurile marilor bârlădeni

⁶³ „Graiul Nostru”, I, 1/ aprilie 1923.

⁶⁴ *Idem*, II, 1, 2, 3, / ianuarie, februarie, martie 1926.

⁶⁵ *Idem*, I, 8, 9, 10 / septembrie, octombrie, noiembrie 1925.

⁶⁶ „Graiul Nostru”, Bârlad, nr. 4, aprilie 1926.

⁶⁷ „Răzeșul”, I, 2 / martie 1926.

⁶⁸ *Idem*, I, 3 / aprilie 1926.

⁶⁹ „Răzeșul”, Bârlad, nr. 2, martie 1926.

⁷⁰ Colecția revistei „Țara de Jos” 1924 – 1927, Biblioteca „Stroe Belloescu”, Bârlad.

⁷¹ „Țara de Jos”, București, nr. 1, ianuarie 1927.

N. Roșca Codreanu și Stroe Belloescu au fost rememorate și s-a vorbit de scriitorii dispăruți ai ținutului Gr. Patriciu, I. Manolache-Holda, Ștefan Petică⁷². N. N. Vasiliu încheia bilanțul precizând că în problemele culturale și sociale, revista a avut o mare deschidere și un punct de vedere democratic și național. Tot în același număr aflăm de conferința ținută de Iorga la Bârlad cu titlul „Țara de Jos”⁷³.

În paginile revistei găsim informații și despre reorganizarea bibliotecii „Stroe Belloescu”, despre Grădina publică, știri despre șezătorile literar-artistice ale „Academiei Bârlădene” sau ale societății elevilor codreniști „Stroe Belloescu”, cât și despre conferințele și festivalurile Ligii culturale Bârlad⁷⁴ sau despre viața și expozițiile pictorilor bârlădeni: Bulgăraș, Condoiu, Crețulescu, Tarasov, Tonitza⁷⁵.

„*Scrisul nostru*” apare sub egida *Academiei bârlădene* între ianuarie 1929 și octombrie 1931 în 21 de numere ca revistă literară lunară sub conducerea unui comitet, secretar de redacție fiind G.G.Ursu⁷⁶. În paginile revistei au semnat: G. Tutoveanu, G.Pallady, S. Pan, Zoe C. Frasin, V.Denculescu, C. Crișan, V. Damaschin, G. Nedelea, N.Bogescu, G.G. Ursu ș.a. . În articolul program „Datoria tinereții” G. Tutoveanu invita tinerii să preia ștafeta culturală bârlădeană: „Iată pentru ce-am sfătuit pe tinerii din „Academia Bârlădeană” să-și înmănuncheze iarăși energiile în jurul unei reviste noi, „Scrisul nostru”, aici în orașul, care-n cei din urmă 60 de ani, a fost pururi prezent în mișcarea sufletească a neamului nostru, prin cele opt publicații literare: „Semănătorul”, „Gh. Lazăr”, „Paloda literară”, „Făt-Frumos”, „Ion Creangă”, „Miron Costin”, „Florile Dalbe” și „Graiul nostru”, pe care i le-a dat pân-acum: în orașul de unde au plecat sau prin care au trecut: Al. Vlahuță, Vasile Pârvan, Al. Philipide, Emil Gârleanu, Dimitrie Nanu, Corneliu Moldovanu, Atanasie Mândru, George Tașcă, Vasile Voiculescu, Nicolae Tonitza, Ioan Bulgăraș ...”⁷⁷. În revistă au prezentat poezii: G. Tutoveanu, V. Duiculescu, G. Pallady, Sylvia Pan, G. Nedelea, G. Ursu, D. Iov, D. Fărcășanu, N. Lenguceanu, Ștefan Cosma⁷⁸. O istorie a presei bârlădene, și a activității *Academiei bârlădene* găsim în interviurile luate de G. Nedelea și V. Damaschin intitulate: „De vorbă cu G. Tutoveanu” și „De vorbă cu G. Pallady”⁷⁹. Revista avea rubrici de amintiri literare susținute de G. Tutoveanu, cronică literară realizată de G. Ursu, G. Damaschin sau Zoe G. Frasin, însemnări despre șezătorile literar-artistice ale *Academiei bârlădene*⁸⁰. Interesante erau articolele de rememorări dedicate scriitorilor: Șt.Petică, Al.Vlahuță, N.Iorga, Frederic Mistral⁸¹ și comentariile realizate pe marginea unor lucrări semnate de mari scriitori români: C.Petrescu, M.Sadoveanu, I. Teodoreanu⁸². În paginile revistei apare corespondența literară

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Colecția revistei „Țara de Jos” 1924 – 1927, Biblioteca „Stroe Belloescu”, Bârlad.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ „Scrisul Nostru”, I, 1 / ianuarie 1929.

⁷⁷ „Scrisul Nostru”, Bârlad, nr. 1, ianuarie 1929.

⁷⁸ Colecția revistei „Scrisul Nostru” 1929 – 1931, sediul „Academiei Bârlădene”, Bârlad.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*.

purtată de Tutoveanu cu: E. Gârleanu, M. Sadoveanu, A. C. Cuza, A. Gorovei, Andrei Naum, A. D. Xenopol, Anton Holban, H. Cosoi, Duiliu Zamfirescu dar și scrisorile trimise de N. Iorga, S. Haret sau N. Filipescu lui Tutoveanu în care anunțau donații de cărți pentru Biblioteca publică bărlădeană⁸³.

„*Avânturi culturale*” a fost editată între ianuarie și decembrie 1937 de un comitet format din G. Gâlcă, Șt. Vancea, V. Apostolescu, S. Cucu, T. Todicescu, G. Tomescu, N. Gaiu. Ca revistă literară lunară își propunea “de a indica multora o năzuință către frumos și adevăr”⁸⁴. În paginile revistei, unde au publicat: G. G. Ursu, V. Apostoleanu, Stan Cucu, Marieta Creangă, Ștefan Gâlcă, G. Tutoveanu ș.a., au apărut articole de critică și teorie literară, articole de popularizare științifică, de istorie comparată, comentarii politice, traduceri din scriitori clasici universali și anunțuri editoriale.

„*Pastorul Tutovei*” a fost revistă lunară a asociației preoților din județul Tutova. A apărută între 1938 și 1943 la tipografia N. Peiu redacția fiind coordonată de preot G. Chirvasie. La această publicație au colaborat: T. Argezi, Liviu Marian, Ion Grigore, George Lesnea, Radu Cosmin, Arthur Gorovei, Victor Eftimiu, Virgil Huzum ș.a.. În paginile revistei găsim articole semnate de preoții: I. G. Chirvasie, C. Beldie, G. Dumbravă, N. Moise, A. Gâlea, I. Corneliu, M. Grumăzescu referitoare la creștinism, la doctrina creștină, la ateismul bolșevic și la filosoful rus creștin Berdiaev⁸⁵ dar și poezie, proză, subiecte de istorie, de folclor, de istorie și teorie muzicală. Nu lipseau nici traduceri, biografiile de personalități sau articole propagandistice⁸⁶. O rubrică de *Știri și fapte* ne semnala festivaluri și serbări literar-artistice, activități ale Căminelor culturale „Vlahuță” și „Epureanu” din Bârlad sau notițe istorice despre bisericile bărlădene și situația reparațiilor lor. Erau prezenți cu articole de istorie C. Moroșanu, G. Bezviconi, Constantin Preda și Gogu Alexandrescu-Galex (ultimul semnând în serial și un istoric al orașului Bârlad) iar folclorul era prezent prin profesorii D. Furtună și C. Rânzescu⁸⁷. Numerele 9 și 10 au avut un caracter omagial fiind dedicate aniversării a 70 de ani a poetului bărlădean George Tutoveanu⁸⁸. În aceste numere au semnat articole omagiale peste 20 de scriitori (Ion Minulescu, T. Argezi, G. Lesnea, Victor Eftimiu, A. Gorovei, Pamfil Șeicaru ș.a.), s-au publicat fotografii cu activitatea *Academiei bărlădene* iar poetul G. Ursu a scris un istoric al Societății culturale „Academia bărlădeană”.

După august 1944 vechile cotidiane își restrâng treptat apariția, locul lor fiind luat de publicații “democratice și comuniste”, presa devenind un instrument de propagandă în interesul noilor guvernanți.

Revista „*Părerii*” suspendată în 1936 își reia apariția în septembrie 1944 având subtitlul “*Cotidian democrat de luptă antifascistă, de apărare a drepturilor cetățenești*”. Ziarul este în același timp o puternică pârghie propagandistică în vederea

⁸³ „Răzeșul”, Bârlad, nr. 2, martie 1926.

⁸⁴ „Avânturi culturale”, I, 1/ ianuarie 1937.

⁸⁵ Colecția revistei „Pastorul Tutovei” 1938 – 1943, Biblioteca „Stroe Belloescu”, Bârlad.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ „Pastorul Tutovei”, I, nr.9 – 10, octombrie – noiembrie 1942.

realizării conținutului platformei FND. În 1946 ziarul devine organul de presă al *BND* sub numele de *“Părerii tutovene”*⁸⁹.

“Flacăra” a fost organul de presă al comuniștilor bărlădeni. Avea pe frontispiciu lozincă *“Proletari din toate țările uniți-vă !”* și încă din primul număr redactorii precizau în mod demagogic scopul publicației de a face cunoscut în rândul maselor “succesele” care trebuiau subliniate și evidențiate pentru ca muncitorii, țărani și intelectualii să vadă poziția comuniștilor față de problemele care stăteau în fața țării⁹⁰.

Tradiția activităților literare a fost reluată ,pentru scurt timp, de revista *„Lumina”* editată între ianuarie 1945 și martie 1947⁹¹ de Lazăr Beneș. În paginile ei vor semna: Victor Eftimiu, Tudor Arghezi, C. Titel-Petrescu, Ion Palodă, George Tutoveanu, George G. Ursu, Constantin Baltazar, G. Nedelea, G. Nestor, Ion Hobana, G. Juteș ș.a.

Societățile cultural-științifice au avut un rol important în afirmarea Bârladului ca oraș cultural, marcând un moment de referință pentru cultura bărlădeană.

„Liga Culturală”, filiala Bârlad, își continuă activitatea și în perioada interbelică .

Revista *„Brazdă nouă”* din aprilie 1923 ne informează că *„Liga Culturală*, secția Bârlad ține șezători în casa răposatului Belloescu”⁹². Informații despre activitatea Ligii găsim și în revista *„Brazdă nouă”* nr. 2 din 24 februarie 1924, unde ni se spune că în anul 1923 au conferențiat sub auspiciile Ligii: N.Iorga, Gh.Taşcă, Al. Cusin, Radu Rosetti sau că unii au criticat Liga datorită apropierii față de Partidul Naționalist-Democrat. Revista *„Răzeșul”* prezintă în mai multe rânduri activitatea Ligii. Astfel, din nr. 1 din februarie 1926, aflăm conducerea Ligii culturale secția Bârlad: președinte G. Tașcă – prof. universitar, vicepreședinți C. Dornescu – avocat și Paul Constantinescu – profesor, secretar Sterian Dumbrovă – avocat, membri Natalia Pașa – profesor și G. Pallady – literat.. Din revista *„Țara de Jos”*, nr. 2 – 3 din 1927, aflăm că *„Sâmbătă 5 februarie a.c. la teatrul „Carol” a avut loc un festival artistico-literar, organizat de Liga Culturală din Bârlad.”* În prima parte a activității a avut loc conferința profesorului universitar G. Tașcă cu *„Problema speculei”* apoi a urmat un concert de violină susținut de Ionel Ghica (absolvent al Academiei de muzică din Paris) cu concursul lui Antonin Ciolan (profesor la Conservator în Iași)⁹³.

„Academia bărlădeană” a fost principalul focar al manifestărilor culturale. Comitetul de conducere era format din: George Tutoveanu - președinte, George Pallady -vicepreședinte, Virgil Dinculescu -secretar, Ion Paloda -casier, Natalia Posa, George Vanetti și Nicolae Bogescu -membri.

Revista *„Țara de Jos”* din decembrie 1924 prezenta activitatea *Academiei bărlădene* care „face și propagandă culturală la sate, a ținut șezători la Casa Națională,

⁸⁹ Ștefan Secară - *Presa bărlădeană în Monografia municipiului Bârlad*, 1974, p.134.

⁹⁰ *“Flacăra”*, 1, 2 – 23 noiembrie 1944.

⁹¹ *“Lumina”*, 1, 1 /1945.

⁹² *„Brazdă nouă”*, Bârlad, nr. 3, 8 aprilie 1923.

⁹³ *„Țara de Jos”*, București, nr. 2 - 3, 1927.

Școala normală și Școala profesională, a ridicat bustul lui Vlahuță, l-a comemorat pe poetul Ștefan Petică și a fost la Bălți în Basarabia”⁹⁴.

În revista „Graiul Nostru” nr. 2 din 1925 citim: „Toată mișcarea literară și culturală a orașului nostru se învâрте acum în jurul societății literare „Academia bărlădeană”, întemeiată la 1 mai 1915 de G. Tutoveanu și prietenii săi Tudor Pamfile și Toma Chiricuță. „Academia bărlădeană” fără să primească nici un sprijin material, de la vreo instituție de cultură, a izbutit prin proprii eforturi să imprime o puternică propagandă culturală pentru întărirea conștiinței naționale. În vremea războiului „Academia bărlădeană” a „editat câteva scrieri de propagandă și a scos revista literară „Florile Dalbe”. În afară de cele 16 șezători publice pe care le-a ținut în sala „Casei Naționale” din orașul nostru, Academia bărlădeană a dat două mari festivaluri literare la Bălți și la Tecuci. În cinstea poetului bărlădean Vlahuță, societatea a luat inițiativa ridicării unui monument în Grădina publică a orașului, să țină 12 conferințe despre opera poetului și să-i publice un volum selectiv”⁹⁵.

G. Tutoveanu în articolul „Academia bărlădeană” publicat în „Graiul Nostru” nr. 9-11 din 1925 îi nominalizează pe întemeietorii și colaboratorii societății: Pamfile, Chiricuță, Nechifor Crainic, Pamfil Șeicaru, G. Tașcă, At. Mândru, V. Voiculescu, V. I. Popa, I. Buzdugan, I. Valerian ș.a. .

După 1925 asistăm la o intensificare a manifestărilor culturale organizate de *Academia bărlădeană*. La nivelul orașului au fost atrași noi membri din rândul tinerilor. V. Damaschin, M. Pavelescu, G. G. Ursu, G. Nedelea ș.a.. Șezătorile publice erau însoțite de conferințe, recitări, manifestări teatrale sau excursii la care participau și membri din alte orașe.

Ședințele se țineau duminica după-amiaza, fie într-un cerc intim la reședința poetului George Tutoveanu, fie într-un cadru mai larg la Casa Națională “Stroe Belloescu”⁹⁶.

Printre colaboratorii *Academiei bărlădene* s-au aflat și personalități ale vieții culturale naționale: N. Iorga, A. D. Xenopol, M. Sadoveanu, T. Arghezi, V. Eftimiu, C. Petrescu, I. Minulescu, D. Zamfirescu, T. Vianu ș.a..

Prin revista „Graiul Nostru” nr. 1-3 din 1926 suntem informați că: „Academia bărlădeană” a ținut duminică 7 februarie, 9 seara, în sala „Casei Naționale” a 18-a șezătoare publică la care a vorbit G. Tutoveanu despre introducerea culturii în masa poporului în conferința „Pentru cei mulți”. Cu această ocazie au citit: Natalia Pașa, Duiculescu, V. Damaschin, G. Ponetti, G. Pallady, I. Palodă și Tutoveanu. Cvartetul „Academiei” a încheiat șezătoarea cu Haydn, Schubert și Rubinstein.

Din „Graiul nostru” aflăm că G. Tutoveanu, „a hotărât împreună cu d-l colonel Ilie Dumitrescu să așeze în sala mare a regimentului „Cantemir” din Bârlad, bustul scriitorului Em. Gârleanu care între 1901 – 1906 a făcut parte ca sublocotenent dintre ofițerii regimentului.”⁹⁷.

⁹⁴ *Idem*, nr. 11 – 12, decembrie 1924.

⁹⁵ „Graiul nostru”, Bârlad, nr. 2, 1925.

⁹⁶ D. Smântănescu - G. Tutoveanu poet al seminățiilor și citor cultural în BOA, II, p.36.

⁹⁷ „Graiul nostru”, Bârlad, nr. 5, mai 1926.

Academia bârlădeană a sprijinit înființarea Secției Publice a bibliotecii “Stroe Belloescu” din cadrul Casei Naționale. Referitor la acest subiect citeam în „Graiul Nostru” din 1927: „Întrucât statutul Bibliotecii publice de la „Casa Națională” prevede că nu se poate da spre consultare cărți, reviste, ziare decât în localul său, „Academia bârlădeană” a luat inițiativa înființării unei noi biblioteci, în scop de a împrumuta cărți de citit acasă. Pentru aceasta Primăria orașului a pus la dispoziție una din sălile Casei Naționale”...⁹⁸.

Din revista „Scrisul nostru” din 1930 aflăm că: „Societatea literară „Academia bârlădeană” de sub conducerea lui G. Tutoveanu a deschis în toamna aceasta la Casa Națională, a 6^a expoziție de pictură la care-au luat parte tinerii pictori bârlădeni: G. Portase, F. Wolfinger și I. Peiu”. Același număr al revistă populariza o șezătoare a *Academiei bârlădene* dată în folosul asistenței sociale și care s-a încheiat cu un concert de vioare și violoncel⁹⁹.

Activitatea editorială a *Academiei bârlădene* s-a concretizat prin tipărirea unor publicații proprii: revistele “Graiul Nostru”, 1925-1927, “Scrisul Nostru” 1929-1931 și ziarul “Moldova” 1932. Sub egida sa a fost tipărită *Istoria literară a Bârladului* în 1936 și *Antologia scriitorilor bârlădeni* în 1937.

În perioada de după 1933 *Academia bârlădeană* a avut mai mult o orientare științifică îndreptată spre trecutul literar al regiunii deoarece o parte din membrii săi au părăsit Bârladul stabilindu-se în alte localități de unde veneau mai rar.

Pe 12 februarie 1944 în sala teatrului „Al. Vlahuță” din Bârlad are loc o mare șezătoare literară, în program fiind: „Conferința lui Radu Cosmin despre „Poezia și poezii”, apoi lecturi din lucrări proprii ale domnilor Ion Minulescu, Al. Cazaban, D. Iov, Mircea Damian, G. Tutoveanu, George Lesnea, G. Costandache, G. Nedelea, G. Ursu”¹⁰⁰.

Un moment emoționant din activitatea *Academiei bârlădene* l-a constituit aniversarea a 75 de ani de la nașterea poetului George Tutoveanu, la 21 noiembrie 1947, cu acest prilej Tudor Arghezi dedicându-i poetului o plachetă comemorativă în care îi sublinia profilul fizic și moral¹⁰¹.

Academia bârlădeană a coagulat mișcarea literară bârlădeană și a lansat tineri scriitori ca V. Voiculescu, V. I. Popa, G. Ursu, G. Nedelea ș.a.. Șezătorile sale au avut și caracter artistic deoarece a patronat expoziții de pictură și a creat un cvartet și orchestra societății.

„*Societatea de Educație Națională din județul Tutova*” s-a constituit, la inițiativa colonelul Marinescu, la 4 iulie 1920, în sala teatrului “Carol” din Bârlad, având 7 secțiuni¹⁰². Societatea își propunea „să coordoneze mijloacele educației locale, particulare și oficiale, să creeze un puternic curent moral și educativ național, să combată organizațiile anarhice, să creeze secții de educație fizică, să desfășoare prin

⁹⁸ „Graiul nostru”, Bârlad, nr. 1 - 2, 1927.

⁹⁹ „Scrisul nostru”, Bârlad, nr. 9 - 10, 1930.

¹⁰⁰ *Afiș șezătoare culturală*, în B.O.A., II, București, 1982, p. 247.

¹⁰¹ O. Rășcanu Gramaticu, *Istoria Bârladului*, II, Bârlad, 1998 p.115.

¹⁰² T. Nicola, *Societatea de Educație Națională din județul Tutova*, în B.O.A., III, 1984, p.525.

conferințe o puternică propagandă de educare a poporului, să refacă industria casnică, să înfiereze specula și abuzurile”¹⁰³.

La 25 iulie 1920 cu ocazia unei întruniri din sala teatrului s-a ales Comitetul de Direcție și secțiile societății. La 5 august 1920 în ședința ținută la Cercul Militar s-au ales președinții, vicepreședinții și secretarii pentru fiecare secție iar la 25 septembrie 1920 a fost elaborat statutul¹⁰⁴. Din Comitet făceau parte și directorii Liceului Codreanu, Școlii normale de băieți, Școli normale de fete „Neculai Codreanu”, Școlii de meserii. Președinte era comandantul garnizoanei, vicepreședinte era prefectul județului iar secretarii erau maiorul E. Boteanu și avocat Sterian Dumbravă. Membri onorifici erau cei ce donau 500 lei societății, primii fiind ministrul Constantin Diamandy, Eliza Pallady și Horațiu Eremia¹⁰⁵.

Secțiile Societății își desfășurau activitatea în mod inegal din această cauză scopurile propuse nu au putut fi întotdeauna realizate. Secția de îndrumare spre meserii a organizat o școală de ucenici, cursuri de specializare pentru fete și băieți¹⁰⁶ și conferințe patriotice. Secția sport a urmărit înființarea unui stadion la nordul Grădinii Publice. Secția de muzică prezenta de două ori pe săptămână concerte în localul Cercului Militar¹⁰⁷.

“*Ateneul bârlădean*” își începe activitatea la 20 noiembrie 1920 în urma întrunirii comitetului în localul Centrului Militar, cu această ocazie fiind aprobat programul de activitate. În cadrul Ateneului, personalități ale Bârladului, în special profesori de la Liceul “Codreanu”, au susținut numeroase conferințe în vederea popularizării unor cunoștințe culturale și științifice¹⁰⁸. “*Ateneul Popular CFR*” a înregistrat aprecieri elogioase în presa vremii, șezătorile acestuia fiind considerate ca adevărate sărbători¹⁰⁹. Din revista „Duh nou” aflăm că: „... În orașul nostru, un om de bine, nu cu licențe și ifose de mare cărturar, a dat Bârladului peste o sută de șezători cu Ateneul popular al C.F.R. al cărui conducător este. Comemorarea lui Haret, comemorarea alipirii Basarabiei etc ... Domnia sa (Iancu Mihăilescu) mai conduce și o casă de economie și credit, singura în oraș care n-a încetat operațiile, Banca „Pacific”. Statuia marelui filantrop Stroe Belloescu ridicată în gradina din centrul orașului cu banii adunați de d-sa așteaptă dezvelirea ...”¹¹⁰.

„*Asociația Studenților Tutovei - Al. Vlahuță*” se înființează în 1924 ca urmare a inițiativei unui grup de studenți din zonă. În 1925 în cadrul adunării generale prezidată de studentul V. Grigore Mastacan a fost prezentată *Darea de seamă* în care erau evidențiate acțiunile desfășurate la nivelul județului în vederea promovării culturii naționale¹¹¹. Studenții tutoveni au organizat serbări culturale, au participat la manifestările legate de Festivalul „Alexandru Vlahuță” sau la omagierea lui V. Pârvan

¹⁰³ O. Rășcanu Gramaticu, *op. cit.*, p.110.

¹⁰⁴ T. Nicola, *op. cit.*, p. 526-535.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ Oltea Rășcanu Gramaticu, *op cit.*, p.111.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ „Duh nou”, Bârlad, nr. 5, mai 1936

¹¹¹ O. Rășcanu Gramaticu, *op.cit.*, p. 112.

și au colectat subscripții pentru studenții săraci¹¹². Despre o șezătoare a asociației aflăm din revista „Graiul nostru” nr. 5 din mai 1926. Festivalul artistico-literar urmat de un curs de dans a avut următoarea desfășurare: s-a citit din scrierile lui Duiculescu și Tutoveanu apoi a cântat la vioară Sașa Kangieser acompaniat la pian de Lola Cristofor, a urmat muzica corală cîntată de G.Bumbaru (din Faust) acompaniat la pian de Aurel C. Ionescu iar în încheiere G. Bumbaru, I. Leon și V. P. Vasiliu au cântat „Serenada” de Schuman¹¹³. Din inițiativa studenților a fost înființată în Bârlad biblioteca “Avântul cultural” și biblioteci și cămine culturale în comunele județului. În același timp Asociația organiza serbări culturale, cursuri pregătitoare gratuite pentru admiterea elevilor săraci la cursul inferior și superior de liceu, liste de subscripții pentru ajutorarea studenților săraci sau omagierea unor personalități culturale.

“*Asociația Casa Națională de Citire*” s-a înființat în ianuarie 1928 din inițiativa unor intelectuali în frunte cu poetul George Tutoveanu în vederea revitalizării activității Bibliotecii. Asociația va fi confirmată de Ministerul Învățământului care va acorda o subvenție de 200.000 de lei pentru cumpărarea de cărți¹¹⁴. Din comitetul de conducere al asociației au făcut parte profesorii: Paul Constantinescu, Cezar Ursu, Ioan Ursoiu, C. Moroșanu și literații: G. Tutoveanu, Virgil Caraivan, dr. Weinfeld¹¹⁵.

„*Societatea științifico-literară Stroe Belloescu*” a fost principala societate cu caracter științifico-literar a elevilor bârlădeni din cadrul Liceului “Codreanu”. A apărut din inițiativa profesorului codrenist de română Drouhet care a transformat, la sugestia elevilor, în 1901, Cercul cultural al elevilor în Societatea literar-științifică „Stroe Belloescu”¹¹⁶. Elevii se întruneau în aula liceului, în prezența directorului și a profesorilor de română și matematică și prezentau creații literar-științifice urmate de dezbateri și uneori de scurte programe artistice¹¹⁷.

Unele din activitățile Ateneului Popular și ale Academiei bârlădene din aula liceului „Codreanu” s-au desfășurat în colaborare cu Societatea „Stroe Belloescu” care prezenta programele literar-artistice. Unii din președinții activi din rândul elevilor au ajuns personalități importante ale culturii românești¹¹⁸. În cele 25 de ședințe care au avut loc în perioada interbelică s-au citit lucrări cu caracter literar, sociologic, istoric și psihologic, de regulă ședințele încheindu-se cu scurte programe artistice¹¹⁹. Revista „Țara de Jos” scria în mai 1924: „Un an remarcabil prin activitatea culturală încheie acum și societatea „Stroe Belloescu” a elevilor Liceului „Codreanu”. Ședințele instructive și cu o frumoasă parte artistică sunt prielnice formării temeinice a elevilor”¹²⁰. Din aceeași revistă, din 1927, aflăm: „Vechea societate literar-științifică a elevilor Liceului Codreanu din Bârlad (întemeiată pe vremuri la îndemnul regretatului profesor

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ „Graiul nostru”, Bârlad, nr. 5, mai 1926.

¹¹⁴ E. Profir, 75 de ani (1906-1981), Biblioteca “Stroe Belloescu”, Bârlad, 1981, p. 6.

¹¹⁵ „Duh nou”, Bârlad, nr. 5, mai 1937.

¹¹⁶ Oltea Râșcanu Gramaticu, *op. cit.*, p. 113.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 114.

¹¹⁸ Tr. Nicola, *op. cit.*, p. 95.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ „Țara de Jos”, București, nr. 2, mai 1924.

Stroe Belloescu, al cărui nume îl poartă) organizează de câțiva ani o serie de șezători publice, în aula liceului. Sunt șezători culturale unde pe lângă interesante conferințe mai au loc diferite producțiuni literare și artistice”¹²¹.

„*Societatea “Matematica bărlădeană”* s-a înființat la 26 februarie 1926 la Liceul “Codreanu” și a funcționat până în 1930. Societatea își propunea ca elevii să-și adâncească cunoștințele matematice predate la orele de curs și să colaboreze la “Gazeta Matematică” și “Revista Matematică din Timișoara”. Ședințele se desfășurau în prezența unui profesor de specialitate, la sfârșitul fiecărui an tipărindu-se “Anuarul societății” care era difuzat în cadrul învățământului liceal bărlădean cât și în alte orașe. Între 1927-1930 a fost editată revista “Matematica bărlădeană”, mulți dintre colaboratori devenind specialiști de renume în domeniul matematicii. Revista a fost apreciată și de Gh. Tițeica, fost elev al liceului”¹²².

După 1930 activitatea va continua în cadrul *Societății științifică literară „Stroe Belloescu”*.

„*Asociația Absolvenților Liceului “Codreanu”* a fost înființată în 1926. Scopul asociației era „stabilirea și întreținerea legăturilor dintre membrii ei oriunde s-ar afla și constituirea unui fond din veniturile fiecăruia pentru înființarea de burse pentru elevii săraci și meritorii”¹²³.

Căminul cultural orășenesc „Al. Vlahuță” și Căminul județean „M. Kostake Epureanu” au fost înființate de regimul carlist. În „Păstorul Tutovei” nr. 4 din aprilie 1938, se popularizează Conferința „Culturalizarea satelor prin Cămine” a diaconului Gh. Marinescu ținută pe 27 martie în aula Liceului „Codreanu”, conferința ce a avut loc în prezența Inspectorului general al Fundației culturale regale „Principele Carol”, cu ocazia înființării Căminului cultural orășenesc „Al. Vlahuță” și a Căminului județean „M. Kostake Epureanu”¹²⁴. Din aceeași revista aflăm de „Comemorarea lui Nicolae Iorga pe 15 mai 1941 de către Căminul cultural orășenesc „Al. Vlahuță” Bârlad, cu slujbă și discursuri în Biserica Domnească”¹²⁵. sau că „înscriserile se fac la sediul căminului care își are cancelaria la Casa Națională „Stroe Belloescu”¹²⁶.

De căminului cultural județean „M. K. Epureanu” aflăm, printr-un afiș din 12 februarie 1944, că organizează „O mare șezătoare literară” la sala Teatrului „Al. Vlahuță”, în folosul Căminului cultural și al Spitalului „Bârlad și Elena Beldiman”¹²⁷.

După război societățile cultural-științifice, ce activaseră în perioada interbelică au intrat, datorită condițiilor socio-politice de după război, într-un con de umbră, pentru ca ulterior să-și înceteze activitatea.

Instituțiile culturale și-au adus o contribuție importantă la popularizarea valorilor noastre naționale și locale.

¹²¹ „Țara de Jos”, București, nr. 2 - 3, 1927.

¹²² C.Giurcanu – Contribuție la istoria învățământului matematic la Bârlad. Societatea Matematica bărlădeană în Școala Bărlădeană, 9 - 10, 1981-1984, p.87.

¹²³ “Graiul nostru”, II, 4/1926.

¹²⁴ Păstorul Tutovei”, Bârlad, nr. 4, aprilie 1938.

¹²⁵ „Păstorul Tutovei”, Bârlad, nr. 5 - 6, 1941.

¹²⁶ „Păstorul Tutovei”, Bârlad, nr. 1 -2, ianuarie - februarie 1942.

¹²⁷ Afiș program concert 1943, în B.O.A, I, București, 1980, pp. 455 - 456.

Biblioteca Casei Naționale "Stroe Belloescu". La 15 noiembrie 1906 se creează un „Comitet de inițiativă” în frunte cu G. Tutoveanu care redactează *Actul de constituire a Bibliotecii publice din Bârlad*: „Astăzi, 15 noiembrie 1906, legându-ne între noi prin cuvânt de cinste, am hotărât să lucrăm cu tot entuziasmul curat al tinereții, pentru întemeierea Bibliotecii publice din Bârlad. Așa să-ne-ajute Dumnezeu!”¹²⁸. Semnau: G. Tutoveanu, A. Balaban, F. Chiriac, Hristodur Dimopol, N. Dorin, N. Petrescu, A. Simionov, V. Georgescu, T. Rătescu, P. Nichifor.

În primăvara lui 1908, cu banii lui Stroe Belloescu și cu sprijinul Primăriei care a cumpărat terenul necesar în strada Regală începea să se construiască imobilul care va primi numele de „Casa Națională”. La 28 noiembrie 1909 profesorul Belloescu a donat clădirea către Primărie în următoarele condiții: „...Călăuzit de acest adevăr ridicat-am în Parcul orașului Bârlad clădirea numită „Casa Națională”, pe care o dăruiesc acestei comune, în condițiile următoare: Comuna Bârlad să întrețină și să îngrijească de acest așezământ”¹²⁹.

În localul „Casei Naționale” deschis în ianuarie 1911¹³⁰ au funcționat biblioteca, muzeul și pinacoteca, corul „Armonia” și „Liga Culturală” dar și societatea literară „Academia bârlădeană”.

Primul bibliotecar va fi Dimitrie Dragomir care la 2 mai 1912 va primi de la G. Tutoveanu „800 de volume științifice și literare, alese cu grijă pentru funcționarea unei biblioteci poporane...58 de reviste de tot felul, din care se vor face colecții pe ani”¹³¹.

În timpul războiului de întregire Biblioteca „Casei Naționale” a fost rechiziționată, cărțile ajungând în podul clădirii sau fiind evacuate.

Între martie 1916 și aprilie 1920 biblioteca va avea un nou bibliotecar în persoana scriitorului Constantin Nicolau, care va urmări organizarea fondurilor și refacerea evidențelor.

Biblioteca își reia activitatea, după primul război mondial, în urma insistențelor membrilor Academiei bârlădene și a implicării conducerii orașului. În revista „Graiul Nostru” din mai 1925 se preciza: „Biblioteca de la Casa Națională și-a redeschis porțile mulțumită d-l avocat I. Bontaș, primarul orașului și mai ales datorită îndemnurilor insistente ale Societății literare Academia bârlădeană care a delegat pe un vrednic membru al său, N. Bogescu cu aranjarea și sistematizarea ei. Deși îi lipsesc foarte multe cărți, precum și din inventarul mobil (din cauza devastării ei de către ruși în timpul războiului) a fost dată în folos public luna trecută spre bucuria atâtor suflete însetate, ce zilnic inundă fericita sală de lectură”¹³².

Treptat patrimoniul bibliotecii s-a îmbogățit prin achiziții de cărți, ziare, reviste din țară și străinătate, prin donații făcute de: Casa Școalelor, Academia Română, Ministerul Instrucțiunii Publice, Cancelaria Monumentelor Istorice sau de

¹²⁸ „Scrisul Nostru”, Bârlad, nr. 8-9, 1929.

¹²⁹ Arh. Bibliotecii „Stroe Belloescu” Bârlad, dosar *Acte de proprietate*.

¹³⁰ „Liga Culturală”, Bârlad, An II, nr. 1, ianuarie-martie 1911.

¹³¹ Arh. Bibliotecii „Stroe Belloescu” Bârlad, *Dosar acte de proprietate*.

¹³² „Graiul Nostru”, Bârlad, nr. 2, mai 1925.

diferite personalități culturale: Al. Brătescu Voinești ,G.Tutoveanu, C.Hamangiu, G.Pallady¹³³ ș.a..

În 1929 biblioteca dispunea de 5000 de volume pentru ca în 1942 să se ajungă la 13456 cărți și 14837 reviste și ziare¹³⁴. În ceea ce privește cititorii în 1929 au fost 3720 iar în 1936 au fost 3448¹³⁵. În ianuarie 1931 revistă „Scrisul nostru” preciza: „Biblioteca Publică din Bârlad instalată la Casa Națională a orașului nostru, având 2 săli mari de lectură, cu tot mobilierul necesar și peste 5000 de volume, și condusă cu-o pricepere deosebită de tânărul scriitor G. Nedelea, ajutat de studentul N. Costăchescu, este deschisă în toate zilele și de lucru și de sărbători, de la orele 3-7 după amiază”¹³⁶.

Situația bibliotecii din 1937 o aflăm din revista „Duh Nou”: „De la 1928 însă, după înființarea asociației, «Casa Națională de Citire din Bârlad- Stroe Belloescu», localul intră în patrimoniul acestei asociații, care a instalat o Bibliotecă publică ce numără peste 10000 de volume în afară de vreo 200 colecții de publicații periodice. Sala cea mare de conferințe este transformată în sală de lectură foarte cercetată de tineretul școlar . Această asociație pusă sub președinția primarului orașului Bârlad este alcătuită din intelectuali și oameni de bine ai orașului nostru, iar în comitetul de conducere figurează profesorii : Paul Constantinescu, Cezar Ursu, Ioan Ursoiu, C. Moroșanu apoi literații : G. Tutoveanu, Virgil Caraivan, dr. I. Weinfeld...”¹³⁷.

În timpul războiului biblioteca își reduce activitatea, reluându-și activitatea normală după 20 septembrie 1944 când s-a constatat pierderea sau deteriorarea unor cărți. Din această cauză la 8 decembrie 1944 în sala Pinacotecii „Casei Naționale” s-a creat Comitetul de inițiativă pentru reorganizarea activității bibliotecii care a ales un comitet provizoriu format din primarul I.Bontaș, directorul liceului industrial A. Rășcanu, bibliotecarul George Nedelea, dr. I. Weinfeld și avocat N.Simionescu¹³⁸. G. Nedelea, șeful bibliotecii între 1928 și 1951, a inventariat fondul rămas și a semnalat cărțile scoase din uz sau pierdute datorită războiului.

Biblioteca “Avântul cultural” a fost organizată în 1923 în cartierul Munteni. De două ori pe săptămână erau organizate șezători la care luau parte în special cadre didactice¹³⁹. Activitatea bibliotecii a fost sprijinită de profesorii Școlii primare nr.3 din Munteni și de membrii Academiei bârlădene, ceea ce a permis, după 1926, extinderea acțiunilor culturale și în satele județului Tutova.

Biblioteca Liceului “Gh.Roșca Codreanu” era împărțită pe cele două secții ce existau în cadrul liceului: umanistă și științifică. Din 1928, odată cu desființarea secției reale, conform instrucțiunilor primite din partea Ministerului cele două secții se reunifică. În 1931 biblioteca număra 5120 de volume pentru ca în 1940 să se ajungă

¹³³ E. Profir, *op.cit.*, p.11.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 7.

¹³⁵ Oltea Rășcanu-Gramaticu, *op. cit.*, II, p.144.

¹³⁶ „Scrisul Nostru”, Bârlad, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1931 .

¹³⁷ „Duh Nou”, Bârlad, nr.5, mai 1937

¹³⁸ Oltea Rășcanu-Gramaticu, *op. cit.*, II, p.121

¹³⁹ “Țara de Jos”, III, I / ianuarie 1926

la 7581¹⁴⁰. Multe cărți au provenit din donațiile profesorilor, a foștilor elevi, cât și din donațiile unor instituții centrale sau locale¹⁴¹.

Biblioteca Liceului "Iorgu Radu" dispunea în 1923 de 2.000 volume, pentru ca în urma donațiilor publice și particulare, fondul bibliotecii să ajungă la 7413 de volume¹⁴², sursele fondului fiind donațiile publice, particulare sau cotizațiile elevilor.

În 1933 era a doua bibliotecă școlară ca importanță din oraș.

Muzeul bârlădean este legat de înființarea *Căminului Național "Stroe Belloescu"*.

La 10 aprilie 1914 s-a constituit la Bârlad un comitet „cu scopul de a înființa un muzeu al județului Tutova care să fie pus la dispoziția publicului și să funcționeze în Casa Națională acolo unde dorise Stroe Belloescu¹⁴³. Comitetul era format din: I. Antonovici - custode, C. Râmniceanu - președinte, colonel Tocineanu - vicepreședinte, Em. Pallady - casier și pe G. Alexandrescu - secretar¹⁴⁴.

În perioada interbelică muzeul dispunea de un patrimoniu cultural format din colecții de: arheologie, istorie, numismatică și artă provenit din cercetările arheologice întreprinse în zone din apropierea orașului, din donații și din achiziții. De asemenea, avea și o bibliotecă de specialitate.

După 1925 vor fi organizate expoziții¹⁴⁵ pentru marele public, la sediul de la "Casa Națională", expoziții elogiata de presa vremii. Profesorul Cezar Ursu, noul custode al muzeului încerca astfel să atragă colecționarii particulari, să obțină achiziții și donații pentru muzeu și nu în ultimul rând să pună în valoare pictorii locali bârlădeni.

În ianuarie 1928 este înființată societatea Asociațiunea Casa Națională "Stroe Belloescu" în statutul căreia se prevedea ca principal scop conducerea și coordonarea muzeului a pinacotecii și a bibliotecii. După ce va primi personalitate juridică societatea va intra sub controlul Ministerului Cultelor și a Ministerului Educației Naționale, muzeul fiind reprezentat, conform statutului de un consiliu de conducere ce gestiona bunurile muzeului și bibliotecii și a căror activități erau hotărâte de Adunarea generală. Printre membrii fondatori găsim pe profesorul Cezar Ursu și pe pictorul Stavru Tarasov iar printre membrii de onoare pe pictorii N. Tonitza, Petre Bulgăraș și pe sculptorul Ioan Dimitriu-Bârlad¹⁴⁶. Statutul societății prevedea că 90% din bugetul anual să fie folosit pentru cumpărarea de „cărți, tablouri, obiecte de muzeu și mobilier”.

Ca urmare a acestui demers a avut loc deschiderea expozițiilor permanente pentru public în toamna anului 1928, eveniment ce a avut un ecou deosebit în viața orașului.

În 1950 muzeul este declarat instituție de stat cu numele de „Muzeul mixt Bârlad” și va trece sub coordonarea Primăriei. Din 1957, cu ocazia deschiderii sediului

¹⁴⁰ T. Nicola, *op.cit.*, p.128.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² Arh.St.Iași, fond IRȘI, dosar 36/1935.

¹⁴³ Oltea Rășcanu-Gramaticu, *op. cit.*, I, p. 399.

¹⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁵ Arhiva Muzeului "Vasile Pârvan", fond Liceul "Codreanu", dosar 7 / 1926, f. 261.

¹⁴⁶ Oltea Rășcanu-Gramaticu, *op.cit.*, II, p. 120.

actual, va primi numele de „Vasile Pârvan”, ca un omagiu adus de bârlădenii marelui istoric .

Pinacoteca își va desfășura activitatea în incinta *Căsei Naționale „Stroe Belloescu”*.

Primele achiziții de tablouri au avut loc în anul 1917 când Primăria cumpără două tablouri iar băncile locale „Moldova de Jos” și „Take Protopopescu” încă unul, cele trei tablouri fiind donate Pinacotecii¹⁴⁷. Tot în 1917, Al. Vlahuță aflat în refugiu va dona și el Pinacotecii un tablou pictat de Nicolae Grigorescu, reprezentându-l pe tatăl poetului¹⁴⁸.

După 1925, Cezar Ursu, director al Muzeului, a organizat mai multe expoziții la „Casa Națională”. Astfel, din revista „Graiul Nostru”, aflăm la rubrica Însemnări că „În Bârlad s-a deschis, într-una din sălile „Casei Naționale” prima expoziție de pictură de la război încoace, în care a expus picturi, caricaturi și desene profesorul Eugen Jurișteanu”¹⁴⁹.

În 1926 și 1927 conducerea Muzeului a organizat la „Casa Națională” două expoziții ale pictorului Stavru Tarasov, profesor codrenist, expoziții elogiate de presa locală. Aceste expoziții, coordonate de profesorul Cezar Ursu, contribuiau la educația estetică a publicului, încurajau colecționarii particulari și stimulau dezvoltarea Pinacotecii prin donații sau achiziții.

Prima expoziție de pictură Tarasov era anunțată în revista „Țara de Jos” din noiembrie 1926. Revista ne informează că în sala „Casei Naționale” din Bârlad expune „fiul Deltei”, „talentatul peisagist de marine” și „portretist”, dându-ni-se ca exemple tablourile: „Bătrâna”, „Ardeleanca” sau „La izvor”¹⁵⁰. Tot din aceeași revistă aflăm că „expoziția a avut 80 de tablouri, nuduri, portrete, flori, peisaje și că „D-l Tarasov e un realist stăpân pe culori și tehnică, îi întrevădem un succes eclatant de fin portretist”¹⁵¹. Cu această ocazie Primăria va cumpăra patru tablouri Tarasov pentru pinacoteca de la „Casa Națională”¹⁵². La cea de-a doua expoziție din iunie 1927, Primăria a cumpărat două peisaje inspirate din zona „Cerbul de Aur” pe care le-a donat tot pinacotecii „Casei Naționale”¹⁵³.

După înființarea asociației „Casa Națională de Cetire a orașului Bârlad- Stroe Belloescu” se va ajunge la deschiderea primei pinacotece publice în 14 noiembrie 1928, când în incinta „Casei Naționale” vor fi expuse tablouri semnate de mari maeștri români, în frunte cu N. Grigorescu, N. Tonitza, Gh. Petrașcu sau Ion Th. Sion¹⁵⁴. Asociația împreună cu Primăria a încurajat expozițiile temporare la „Casa Națională” pentru că ele erau prilejuri de achiziții pentru pinacotecă sau colecționari.

¹⁴⁷ *Idem*, I, p.401-402.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ „Graiul Nostru”, Bârlad, nr.3, 1925.

¹⁵⁰ „Țara de Jos”, București, nr. 11-12, 1926.

¹⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵² Nicoleta Arnăutu, Pictorul Stavru Tarasov, în B.O.A., I, București, 1980, p. 292.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 295.

¹⁵⁴ Nicoleta Arnăutu, Ctitori ai spiritualității bârlădene, în B.O.A., III, București, 1984, p.375.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

În 1929 Cristea Ionescu expunea 15 lucrări la „Casa Națională”, împreună cu soții Poplăcenel, cu Ionel Peiu, Gh. Portase și Fredy Wolfinger¹⁵⁵.

Din revista „Scrisul Nostru” nr. 9-10 din 1930 aflăm și de alte expoziții bărlădene: „Societatea literară Academia bărlădeană de sub conducerea lui G. Tutoveanu a deschis în toamna aceasta la Casa Națională, a șasea expoziție de pictură la care-au luat parte tineri pictori bărlădeni: G. Portase, F. Wolfinger și I. Peiu”. O altă expoziție bărlădeană e semnalată în 1934 când Cristea Ionescu (va picta mai târziu clădiri și aspecte din Bârladul de odinioară) expune 20 de lucrări împreună cu Ionel Peiu și Gh. Portase¹⁵⁶.

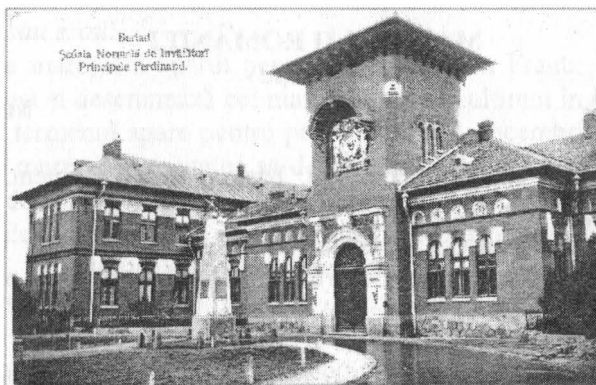
Pinacoteca va deveni o expoziție de artă cu caracter permanent și va ajunge să adăpostească până în anul 1942 un număr de 100 de tablouri. Referitor la tablourile deținute de pinacotecă, revista „Duh nou” din mai 1937 preciza: „...Asociația (din 1928) a mai organizat în sala din stânga (a Casei Naționale) o pinacotecă cu pânze de necontestată valoare artistică ale marilor maeștri: Grigorescu, Loghi, Bulgăraș, Petrașcu, Tonitza, Stoica, Băncilă, Tarasov, Hârlescu, Severin apoi mai tinerii Condoiu, Schelety, H. Dimitriu, Șt. Dimitrescu, Jichidi, Șeptilici, G. Nicolescu, E. Voinescu, Meria Râmnicianu, Paul Verona, Viorescu, Portase etc.”¹⁵⁷.

Personalitățile culturale bărlădene și-au adus o contribuție importantă la înființarea și afirmarea pe plan local și național a acestor instituții ceea ce a făcut ca Bârladul să fie recunoscut, în perioada interbelică, ca un oraș cultural, marile valori născute aici făcând cinste culturii românești.

¹⁵⁵ Romulus Boteanu, Cristea Ionescu, în B.O.A.,I, București, 1980, p.525.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁷ „Duh Nou”, Bârlad, nr. 5, mai 1937.

Școala normală de băieți "Principele Ferdinand"

Reprezentanți ai culturii bărlădene

George Tutoveanu

Tudor Pamfile

Casa Națională "Stroe Belloescu"

MAREȘALII ROMÂNIEI

- expoziție -

Maria Martinescu

Cuvinte cheie: expoziție, mareșal, baston, carte, segment, medalie, ctitor, pisanie, foișor, primar.

Keywords: exhibition, marshal, marshal's truncheon, marshal's book, segment, medal, church founder, rotive in the church porch, harbour, mayor.

Abstract:

Romania's Marshals exhibition is the part of Honour the Marshal cultural project and it presents as follows: king Ferdinand I, Alexandru Averescu, Constantin Prezan, King Alexandru I of Yougoslavia, King Carol II, king Mihai and Ion Antonescu, Romania's marshals.

Motto:

*Uitarea nu va putea niciodată șterge numele aceluia
a cărui amintire trăiește în sufletul unui popor.*

(Regina Maria)

În intervalul august-septembrie 2011, sala *Arta* a Muzeului Județean Ștefan cel Mare Vaslui a găzduit expoziția foto-documentară *Mareșalii României*, organizată pe baze științifice și muzeotehnice cu Complexul Național Muzeal *Moldova* Iași, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vaslui și colecționarul particular Gheorghe Vasiliu din Bârlad. Expoziția face parte din proiectul cultural *Onor la mareșal*, aflat la a XIX-a ediție. Proiectul a fost început în anul 1993, în una vizitei făcute de nepoata mareșalului Constantin Prezan, Olga Macarie, la Muzeul Județean din Vaslui. Invitației organizatorilor au răspuns oficialitățile locale, colegi de la diferite instituții din oraș, profesori, elevi și mulți alți iubitori de istorie. Cuvântul de deschidere a fost rostit de directorul Muzeului Județean Vaslui, Laurențiu Chiriac. Organizatorii expoziției sunt muzeografi Maria Martinescu, Oana Rusu și Mihai Șelaru. După prezentarea expoziției, organizatorii au invitat publicul să o viziteze, ineditul ei fiind dat de o parte din obiectele și materialul documentar expus pe bază de colecții: muzeu, arhivă și colecții particulare.

Tematica expoziției are la bază trei segmente:

1. mareșalii în fotografii și documente;
2. mareșalii în medalistică;
3. mareșalii în literatura de specialitate.

Expoziția prezintă la început fotografiile celor șapte mareșali, care și-au câștigat prin victoriile obținute pe câmpul de luptă un loc important în istoria românilor: Ferdinand, Alexandru Averescu, Constantin Prezan, Carol al II-lea, regele Mihai și Ion Antonescu, Alexandru al Iugoslaviei. Marele istoric N. Iorga, elogiază faptele de vitejie ale eroilor, precum și recunoștința poporului prin următoarele cuvinte: *fără a uita pe nimeni, de la general până la ultimul oștaș, omagiul*

recunoștinței noastre să se îndrepte azi către poporul întreg, de oriunde și din toate veacurile, martir sau erou.

Gradul de mareșal a apărut pentru prima dată în Franța, în timpul domniei regelui Filip August și desemnează cel mai înalt grad și ultimul în ierarhia militară. În istoria României, termenul apare pentru prima dată la 1 decembrie 1918, când regele Ferdinand devine mareșal în calitatea sa de comandant al armatei române prin citirea cărții de mareșal de către generalul Eremia Grigorescu. Cu această ocazie el a adresat regelui următoarele cuvinte: *vi se cuvine și dumneavoastră, celor care ați comandat armata în război, să fiți înălțați la rangul de mareșal.* Cele două simboluri ale gradului de mareșal erau cartea și bastonul de mareșal, ultimul fiind pictat de Costin Petrescu.

După data de 1 decembrie 1918, când a devenit mareșal, Ferdinand a fost de acord ca acest grad să fie acordat și generalilor de corp de armată care contribuieră la obținerea victoriei în primul război mondial. Regele se referea la generalii Alexandru Averescu (a demisionat din armată în 1918 și a intrat în politică), Constantin Prezan (a trecut în rezervă și s-a retras din viața publică) și Eremia Grigorescu (decedat în 1919). Ideea a fost reluată în 1930 de regele Carol al II-lea. În luna iunie cele două camere ale Parlamentului au votat instituirea demnității de mareșal, grad onorific, ce se acorda conducătorilor armatei, în special generalilor cu gradul de *general de corp de armată*, ce conduceau cu succes operațiunile militare. În anul 1930, regele Carol al II-lea a investit cu noua demnitate pe generalii: Alexandru Averescu, Constantin Prezan și pe regele Alexandru al Iugoslaviei. La 14 iunie 1938, Carol al II-lea a fost investit cu gradul de mareșal, iar pe 10 mai 1941, generalul Ion Antonescu, pentru a accede la gradul de mareșal îl investește cu acest grad pe regele Mihai. În august 1941, generalul Ion Antonescu este ridicat la gradul de mareșal, pentru serviciile aduse țării în timp de război. Prin Legea 14/28 decembrie 1972 se menționa că demnitatea de mareșal este cea mai înaltă funcție militară și nu are limită de vârstă pentru a fi acordată, în timp ce Legea 80/11 iulie 1995, privind statutul cadrelor militare stabilea acordarea titlului de mareșal numai acelor militari cu merite excepționale.

La investire mareșalii primeau cele două însemne: cartea și bastonul, iar până în prezent s-au păstrat doar cartea de mareșal a lui Constantin Prezan și bastonul lui Alexandru Averescu. Cele două însemne sunt păstrate la Muzeul Național *Regele Ferdinand I* din București și au fost comandate special la Paris.

Dedicată mareșalilor, expoziția din sala *Arta* cuprinde documente și obiecte de mare valoare istorică și simbolică. de la muzeele organizatoare: brevete militare, fotografii cu primul război mondial, cu generalul Eremia Grigorescu, o carte ilustrată despre primul război mondial, un album cu fotografii de la Mărășești, obiecte ce fac parte din echipamentul și armamentul militar al vremii (caschete, epoleți, leduncă, săbii, puști, pistoale, grenade, obuze), mantia ordinului cavalerilor *Mihai Viteazul*, replică după ce a mareșalului Constantin Prezan. Medalii comemorative, ce aparțin muzeelor din Iași și Vaslui, amintesc de mareșalii Averescu și Prezan.

Pentru ambientarea expoziției au fost folosite harta României din perioada 1916-1918, cea a României Mari din 1938, cărți: ce fac referire la evenimentele prezentate în expoziție: *Războiul cel Mare* (1914-1918), autori maiorii Găvănescu și Manolecu, *Cartea războiului din 1877 și a primului Război mondial*, tipărită de

Ministerul de Război. Cea mai importantă publicație expusă *Notițele zilnice din războiul din 1916-1918* aparține generalului Alexandru Averescu. De asemenea, au fost prezentate publicului tabloul în acuarelă a lui M. Vulpescu pictat la Paris în 1917; dosarele de la Ministerul de Război (prezintă convorbirea lui Constantin Prezan cu prim. Hugues) și documente de arhivă, ce fac referire la perioada petrecută de Constantin Prezan la Schinetea.

Fiecare mareșal este prezentat printr-o mică biografie și fotografie, în timp ce segmentele celor trei regi, Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai, conțin și steagurile României din perioadele respective. Pe fiecare steag se poate observa cifra regal. Un loc aparte în expoziție ocupă mareșalii Constantin Prezan și Ion Antonescu. După ce a ieșit la pensie, mareșalul Prezan s-a retras la Schinetea, Dumești, județul Vaslui unde a locuit până la sfârșitul vieții. Prezan a cumpărat moșia de la Schinetea în anul 1897 de la avocatul ieșean Constantin Livaditi și a construit aici un conac, unde se retrage după terminarea primului război mondial. În expoziție, conacul de la Schinetea este prezentat prin fotografiile realizate la exterior și interior, în care apar și mareșalul și soția sa Olga.

Legăți sufletește de vasluieni și de moșia Schinetea în mod special, mareșalul și soția sa au căutat să îmbunătățească viața locuitorilor de pe moșie. În acest scop, generozitatea lor s-a extins în domeniul învățământului prin construirea unei școli la Schinetea, ce a purtat numele *Mareșal Olga Prezan*. S-au preocupat și de îmbunătățirea căilor de comunicații, prin construirea unui pod de lemn în localitate, dar și de reînființarea schitului de la Mălinești în 1929, schit ce fusese desființat prin secularizarea averilor mănăstirești în anul 1864. În onoarea mareșalului a fost înființată gara din satul Băcești, în anul 1926 și i s-a pus la dispoziție un tren personal pentru a ajunge mai ușor la Schinetea. Astăzi gara din Băcești se numește *Constantin Prezan*.

Pentru meritele sale militare, în anul 1923 a fost numit comandant al Regimentului VII Racova 25, iar Cercul Militar al Garnizoanei Vaslui a primit la inaugurare sa, în anul 1935 denumirea *Mareșal Constantin Prezan*.

Segmentul expozițional dedicat lui Constantin Prezan, cuprinde și obiecte personale, donate Muzeului Județean Vaslui de către nepoata acestuia, Olga Macarie. Au fost expuse: un binoclu, diapozitive, un mic dicționar Larousse, un ceas, două sticlute de parfum, o carte cu mersul trenurilor. Segmentul expozițional dedicat lui Constantin Prezan se încheie cu frumoasele cuvinte rostite de acesta în momentul primirii gradului de mareșal: *înălțarea mea la demnitatea de mareșal este o măsură ce o răsfâng asupra tuturor camarazilor mei de luptă, ea reprezentând pentru mine decât o infimă parte.*

Al doilea mareșal cu un segment expozițional bine reprezentat este Ion Antonscu, ce a rămas în memoria vasluienilor, ca ctitor de biserici. În cadrul acestui segment un spațiu important este dedicat generalului de divizie Ion Rășcanu, coleg de arme și colaborator al mareșalului Ion Antonescu. Prezența generalului Rășcanu și colaborarea sa cu mareșalul, pe perioada cât a fost primar al Vasluiului reprezintă ineditul expoziției. Primarul Rășcanu este prezent în expoziție prin următoarele obiecte personale: lanternă, ceas, cravașă, baston; fotografiile; documente de arhivă din

perioada când a fost primar al orașului Vaslui; legitimații; carnete de membru în diferite societăți ale vremii.

Generalul de divizie Ion Rășcanu, personalitate marcantă a vieții politice și militare a vremii, s-a născut la Cahul, în Basarabia și a urmat școala militară, parcurgând toate treptele ierarhiei militare, ajungând până la cea de general de divizie în 1922, când demisionază din armată și se dedică vieții publice și politice. După această dată se retrage la Vaslui, unde devine șeful organizației vasluiene a Partidului Poporului, înființat de Alexandru Averescu, al cărui admirator era. S-a remarcat ca bun strateg în bătălia de la Mărășești, iar după război a fost pentru o scurtă perioadă ministrul apărării naționale, deputat și senator de București și Vaslui, primar al Bucureștiului, ministru pentru Basarabia și Bucovina (1927), prefect al Vasluiului (1931), primar al orașului Vaslui (1938-1942). În calitate de primar, a realizat o serie de proiecte pentru a schimba înfățișarea orașului, transformându-l dintr-un oraș de dughene și ateliere meșteșugărești, într-unul modern. Astfel, au fost pavate străzile Ștefan cel Mare, Andrei Mureșanu, Vasile Alecsandri, Eternitatea, Ion Creangă; în 1940 a construit un nou cartier numit *Ștefan cel Mare*; a construit prima uzină electrică; a introdus iluminatul stradal; a realizat prima aducțiune cu apă potabilă (1939); a deschis primele cantine școlare; a înființat o școală de arte și meserii. Proiectul de modernizare a orașului a cuprins și sistematizarea grădinii publice *Copou*, prin trasarea de noi alei, amenajarea unui teren de sport, construirea unui chioșc pentru fanfara militară și a unei case de apă.

Generalul Ion Rășcanu a fost și președintele Cultului Eroilor, iar în această calitate s-a ocupat de construirea unui mausoleu pentru eroii vasluieni în 1934. Acesta este ridicat în cimitirul *Eternitatea* și este dedicat eroilor care au luptat în războiul de independență (1877-1878) și în primul război mondial, fiind cunoscut sub denumirea de *Peneș Curcanul*. În perioada când a ocupat fotoliul de ministru de război a hotărât înființarea Societății Mormintelor Eroilor, care se ocupa de îngrijirea mormintelor eroilor neamului.

În perioada cât a fost primar, generalul Rășcanu și mareșalul Ion Antonescu au ctitorit două biserici în orașul Vaslui: Sfânta Parascheva și Sfântul Neculai, construite în perioada 1937-1943. Aceste evenimente sunt prezente în cadrul expoziției prin fotografiile bisericilor și ale pisaniilor, unde se pot citi numele celor doi ctitori. Alături de acestea sunt expuse documente de arhivă care fac referiri la cele două biserici.

În calitate de președinte al Filialei Crucii Roșii a României, generalul Rășcanu a organizat în perioada 1935-1936, 35 de cantine comunale, 8 cantine pe lângă școli, a ajutat populația nevoiașă, a construit în Vaslui localul pentru Crucea Roșie. Generalul de divizie Ion Rășcanu a fost activ 52 de ani și se caracterizează ca un mare patriot, dar a rămas în istoria orașului Vaslui ca primul primar al modernizării localității, iar alături de mareșalul Ion Antonescu ca ctitor de biserici. Segmentul dedicat celor doi se încheie cu frumoasele cuvinte rostite de Ion Antonescu: *Personajele nu contează decât în măsura în care ceea ce reprezintă ele pentru noi și ce reprezintă activitatea lor pentru drepturi, dreptate, afirmând și înălțarea națiunii române.*

Segmentul următor al expoziției este cel dedicat mareșalilor și activității lor în medalistică, exponatele făcând parte din colecția particulară a colonelului Gheorghe

Vasilie din Bârlad. Colecția cuprinde ordine, medalii, decorații militare din perioada 1939-1945. Alături de acestea sunt expuse și medalii comemorative scoase cu ocazia sărbătoririi unor evenimente istorice importante, în rândul lor regăsindu-se medalii dedicate mareșalilor și generalilor participanți la diferite războaie (Generalul Eremia Grigorescu), precum și făuritorilor României Mari (Constantin Prezan și Alexandru Averescu).

Pentru ambientarea expoziției a fost expusă, alături de medalii și o foarte bogată colecție de vederi cu tematica adecvată evenimentului. Sunt vederi cu cazărmi militare, cercuri militare, școli de artilerie, licee militare, soldați artileriști, călărași, dorobanți, infanteriști, piloți, imagini din războaiele balcanice și mondiale, generalii Averescu și Prezan. Alături de aceste ilustrate amintesc și vederile din donația primarului Ion Rășcanu, ce reprezintă mausoleul *Peneș Curcanul*. La inaugurarea mausoleului alături de Ion Rășcanu a fost prezent și mareșalul Constantin Prezan.

Expoziția se încheie cu segmentul mareșalii în literatură contemporană de specialitate, căruia i-a fost dedicat o vitrină cu o parte din lucrările apărute în epoca contemporană:

- N. Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa, *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, București, Editura Militară, 2006;
- C. Kirișescu, *România în al doilea război mondial*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995;
- *Marea conflagrație a secolului XX*, București, Editura Politică, 1974;
- Cezar Petrescu, *Cei trei regi*, Editura Abeona Ceit, 1993;
- Gheorghe Buzatu, *Dosare ale războiului mondial, 1939-1945*, Iași, Editura Junimea, 1979;
- Petre Otu, *Mareșalul Averescu, militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2009;
- Ion Dănilă, Horia Vl. Șerbănescu, Ioan I. Scafes, *Armata română 1941-1945*, București, Editura RAI, 1999;
- Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune (însemnări zilnice)*, Editura Curtea Veche, 2001;
- *Relații internaționale în acte și documente (1938-1945)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976;
- *Procesul Mareșalului Antonescu – documente*, Editura SAECULUM, 1995;
- Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Editura Humanitas, 2004;
- *Români: originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor. De mareșalul Ion Antonescu. Studiul este dedicat tuturor acelor foarte mulți care nu ne cunosc.*

Odată cu dispariția mareșalilor dispar acele mari personalități pe care românii le-au strâns ca într-un mănunchi simbolic, cel al făuririi unirii, eliberarea țării de sub ocupația străină și aceste personalități fac parte din patrimoniul României și le aducem recunoștința noastră prin frumoasele versuri scrise de generalul Mihai Săulescu:

*Istoria se scrie, tăcut și fără știre,
Cu morții fără nume, cu căpitani lor.*

*În fiecare luptă e-un gând de nemurire
Și-n tot prezentul nostru, durerea tuturor.*

Tot în cadrul proiectului *Onor la Mareșal* s-a înscris și colocviul științific *Oameni de seamă ai Vasluiului*. Colocviul a fost organizat de Muzeul Județean *Ștefan cel Mare* Vaslui, în colaborare cu Inspectoratul Școlar Vaslui. Invitații au prezentat pe scurt activitatea mai multor personalități locale, între care și G. Mironescu, Ion Rășcanu, Elena Cuza, Th. Rosetti, Valentin Silvestru. Informațiile au fost oferite celor prezenți de muzeogarfii Maria Martinescu, Oana Rusu, Mihai Șelaru și profesorul de istorie Nicolae Ionescu. Manifestarea organizată s-a bucurat de aprecierea celor prezenți, marile personalități vasluiene, ce au intrat în patrimoniul țării prin activitatea și realizările lor, reprezentând pentru noi și pentru țară veșnicia neamului.

Imagini din expoziție

Mareșalii din România

Dasmanescu de mareșal al armatei în urma marelui său câștig în luptă în războiul de independență din Europa, alungându-l pe austrieci din România în timpul războiului Filip Ștefan. El a fost rănit în anul 1903 și a fost rănit din nou în luptele din 1914-1918 de către trupele ruse.

România nu a avut în timpul războiului mareșal titular, deoarece armata a rămas divizată și nu s-a putut pune pe picior de război din cauza războiului mondial al XIX-lea din cauza înfrângerii în timpul războiului din Balcani. Războiul mondial a început în anul 1914 și a fost războiul de independență din 1877-1878.

În urma înfrângerii militare rusești, general de mareșal al armatei în 1 decembrie 1918, când regele Ferdinand devinea mareșal, în calitate de comandant al armatei române.

El a fost rănit în timpul războiului în lupta din Ceret în 1916. Așa de fapt că, în anul 1930, Parlamentul a votat creșterea demnității de mareșal începând cu data de 14 iunie 1930.

Din modul cum a fost realizat războiul s-a văzut că s-a dovedit că conducerea din partea noastră nu a fost bună. În urma războiului a rămas în viață doar doi generali: Constantin Prezan și Alexandru Averesco.

Ceremonia de acordare a gradului de mareșal a avut loc în cadrul marșului regal, desfășurat în perioada 22-23 octombrie 1930. În ziua de 25 octombrie 1930, regele Carol al II-lea a fost însoțit de mareșalul. Președintele mareșalului și mareșalul societății grec. Impresia de mareșal al armatei, în calitate de mareșal al armatei Prezan și Alexandru Averesco.

La 10 mai 1941, pentru a obține el însuși în acest timp, generalul Ion Antonescu l-a învestit cu gradul de mareșal pe regele Mihai I. În calitate de mareșal al armatei române. La 21 august 1941, pentru serviciul său, regele a fost învestit, în rândul celor pe generalii de armată Ion Antonescu la gradul de mareșal.

Regele Ferdinand

Ferdinand I
(n. 1865 - d. 1927)

Regele al României între 27 octombrie 1914 și 14 iunie 1927. În timpul războiului a fost mareșal al armatei din 1 decembrie 1918.

El a fost regele în timpul războiului de independență din Balcani și a războiului mondial, alături de regele Carol I și de regele Carol II. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

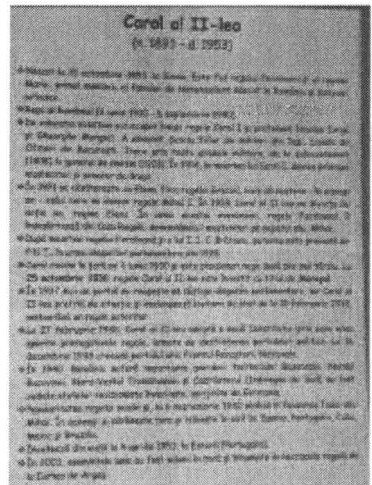
El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

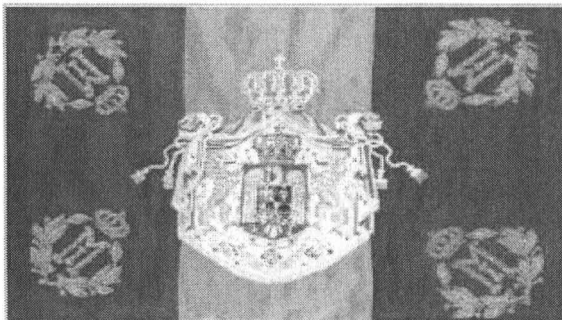
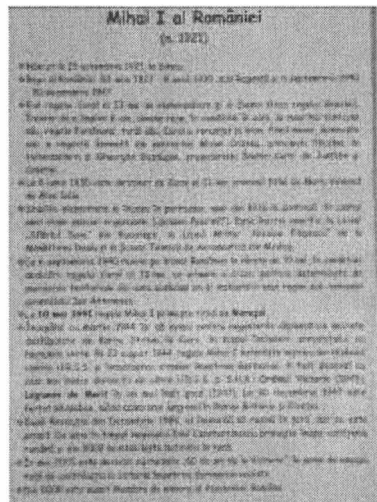
El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927. El a fost regele al României și al țării între 1865 și 1927.

Regele Carol al II-lea

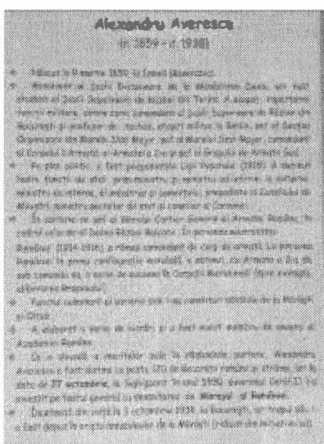
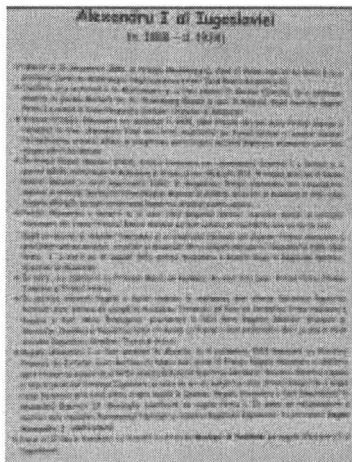
Regele Mihai

Steagul României cu cifru

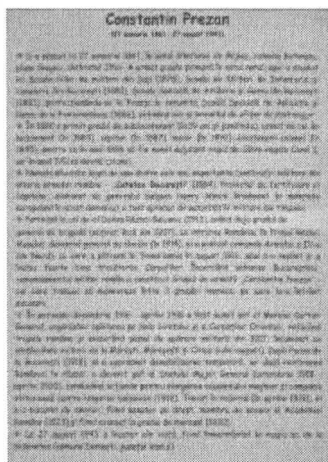
Alexandru I al Iugoslaviei

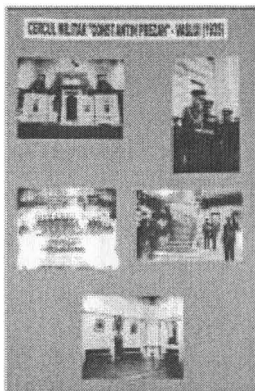

Mareșalul Alexandru Averescu

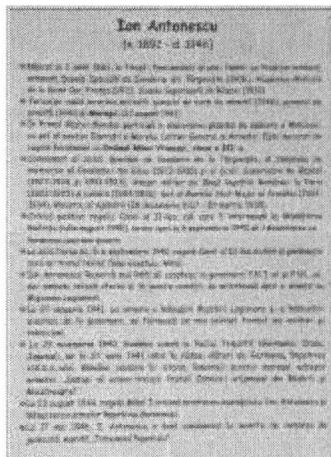

Mareșalul Constantin Prezan

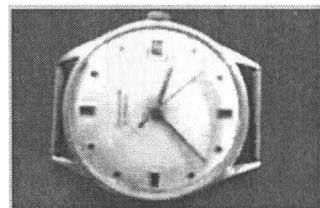

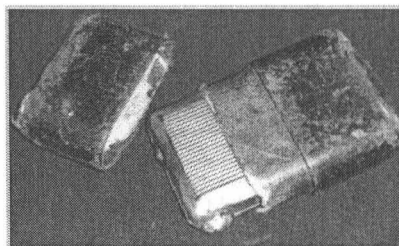
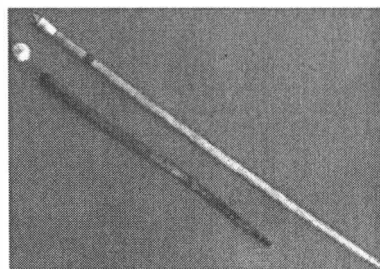
**Mareșalul
Ion Antonescu**

**Generalul de Divizie Ion
Rășcanu, primar al orașului
Vaslui
(1938 – 1942)**

Obiecte personale

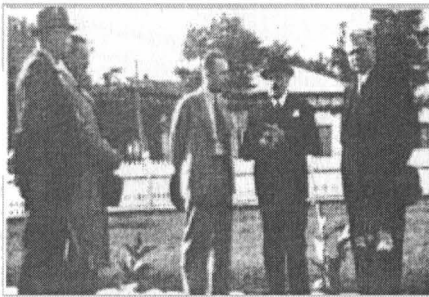

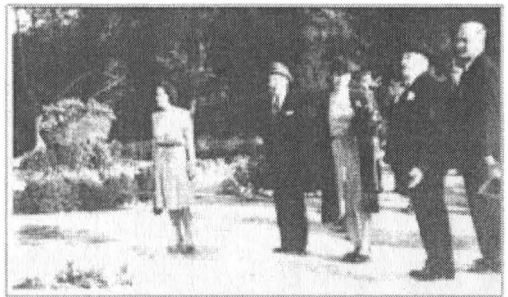
CU VOIA LUI DUMNEZEU SA INCEPUT ZIDIREA ACESTUI SFINT LOCAȘ DE INCHINARE CU HRAMUL SFERARH NECULAI SI SF MARE MUCENIC DIMITRIE IN ANUL MINTUIREI DE A HRISTOS 1937 NOEMBRIE 28 SI SA SFINTIT LA 16 SEPTEMBRIE 1943 IN ZILELE M.S. REGELUI MIHAIL CU AJUTORUL CONDUCĂTORULUI STATULUI MAREȘAL IOAN ANTONESCU DOMNULUI GENERAL IOAN RĂȘCANU A ENORIASILOR SI A ALTOR CRISTINI DIN ORAȘUL VASLUI SI ALTE LOCALITATI. EPISCOP AL HUȘILOR FIIND PREA SFINTITUL GRIGORIE LEU PREFECT AL JUDEȚULUI C. RĂȘCANU PRIMAR AL ORAȘULUI PROFESOR C. CAPRA IAR PRESEDINTE AL COMITETULUI DE CONSTRUCȚIE

DR. RĂȘCANU SECRETAR ȘI SOSTENITOR	PĂRHOȘ PRED. DUMITRU LAPTES	CAPIE ȘI L. TRĂDĂLAT
VIONTA CASIER	COMITETUL	TH. ROTARU
ELIS. ROBEL	CORNELIU MEZA	I. BROATEC
N. ADAFIȚI	COL. V. POPOVICI	V. FLOAREA
ADAM TĂRNĂVEANU	GH. STOLERU	V. PROPIR
ALX. ONCEANU	V. CORNEA	LOC. D. POPA
ST. GUSBĂ		IMATRAH, GHOROLA
ILIE HUHULEA ȘI N. VASILIU		STEREA COJAN, IULIANU
INCL. TER. ȘERĂLEȘTI ȘI CĂNOȘTESCU.		EDUARD LĂNGREU ȘI ALII.

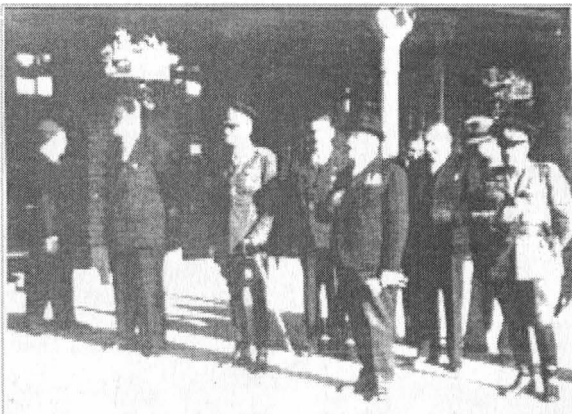
Biserica Sfântul Neculai și pisania

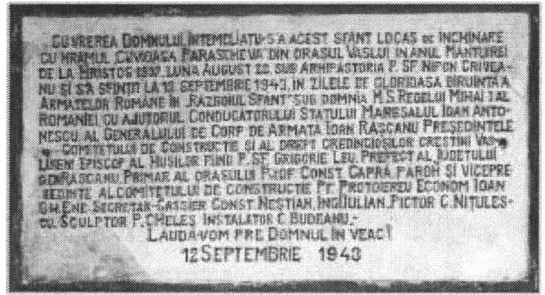
Ion Rășcanu și C-tin Capră la sfințirea bisericii Sfântul Neculai

Maria Antonescu și Ion Rășcanu la sfințirea bisericii Sfântul Neculai

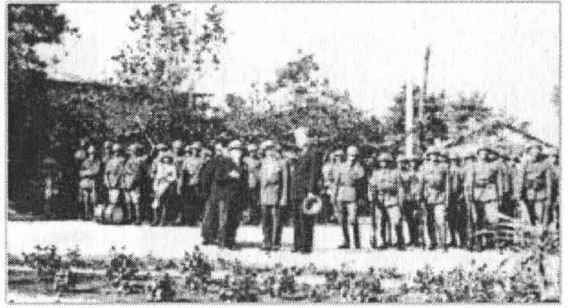
Oficialitățile așteptând la gară sosirea Mariei Antonescu

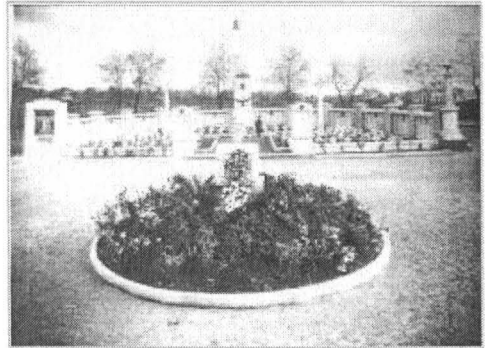
Biserica Cuvioasa Parascheva și pisania

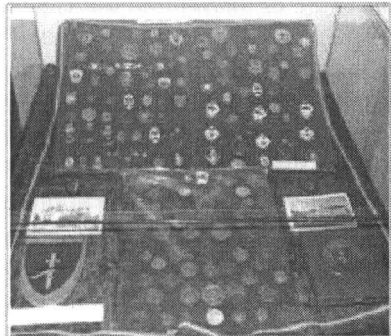
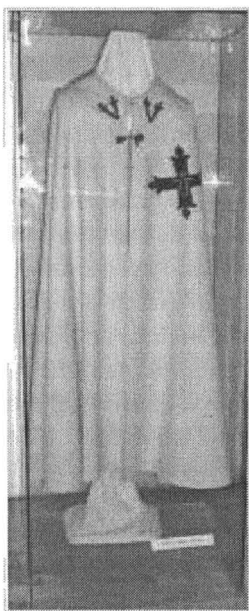
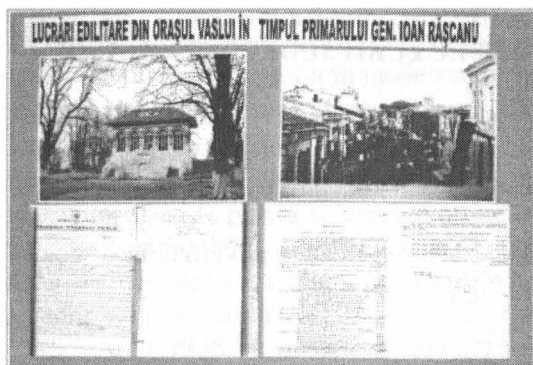
Georgeta Capră, Ion Rășcanu și C-tin
Capră (prefect) la sfințirea bisericii
Cuvioasa Parascheva

Garmizoana orașului Vaslui la sfințirea
bisericii *Cuvioasa Parascheva*

Mausoleul *Peneș Curcanul* din Cimitirul Eternitatea

CENZURA ANILOR '30 OGLINDITĂ ÎN CIRCULARE TELEGRAFICE ȘI NOTE TELEFONICE ADRESATE PREFECTURII JUDEȚULUI TULCEA

Radu Anicolaesei

Cuvinte cheie: Eugen Titeanu, Biroul Cenzură, guvern, prefectura Tulcea, atac subliminal.

Keywords: Eugen Titeanu, Censorship Bureau, government, Tulcea prefecture, subliminal attacks.

Abstract:

The article presents a moment of Censorship Bureau's activity of the Ministry of Interior, during Tătăărăscu liberal government (January, the 5th, 1934 – November, the 14th, 1937,) where Secretaries of State, Eugen Titeanu and Dimitrie Luca had the goal of maintaining population's peace and calm by censorship, so-called, news alarmist or subliminal attacks in the media, culture and cinema. Censorship activity took place through telephone or telegraph's messages sent to prefectures (Tulcea county, in this case), where the local's authorities, applied them. Material present, disclose, the elements that represented, at this time, the government's fears.

Emerges mainly censorship by alarmist news, immediate revolution, irredentist activity, private life of Royal House's members, and the romanian army. It is interesting to note that many of the measures of censorship had purpose, moreover, have reated moments of chaos and social unrest, the reality facts was unknow to civil society. Today we can make a profound analysis of society, phobias and behavior of interwar Romanian state, making an arch over time with the current postmodern period, haracterized by "information inflation".

La sfârșitul anului 1933, odată cu asasinarea primului ministru I.G. Duca în gara Sinaia, de către așa numitul grup legionar "NICADOR", starea de asediu se instalează pe tot cuprinsul teritoriului pe o perioadă de 6 luni, termen ce avea să se reînnoiască la fiecare expirare. Motivul este lesne de înțeles, odată cu acesta, liberalii și Carol al II-lea au avut posibilitatea limitării dreptului liberei exprimări și mișcări ale oponenților, în speță nou înființatul partid " Totul pentru Țară" avându-l în spate pe Corneliu Zelea Codreanu, Partidul Național Țărănesc condus de Maniu - Mihalache, Ligii Apărării Național Creștine condus de A.C. Cuza și Partidul Național Agrar, (Octavian Goga), Partidul Social Democrat - Titel Petrecu etc. și în general tuturor celor care aduceau critici conducerii liberale și regelui din acea perioadă, cenzura extinzându-se, dacă e să fim sinceri, până în decembrie 1989, data căderii regimului comunist. Această stare de fapt creată la începutul anului 1934 a condus treptat la instalarea dictaturii regale, ce avea să fie desăvârșită, după patru ani, în 1938 la 10 februarie, moment în care regele Carol II a demis guvernul Goga, după ultimele alegeri libere și democratice din perioada interbelică (20 decembrie 1937 n.n.).

Este adevărat faptul că situații de asediu au existat în 1933 datorate mișcărilor greviste, putând exemplifica momentul Grivița, când, la 5 februarie Regele a

contrasemnat Decretul privind instituirea stării de asediu în București, Cernăuți, Galați, Iași, Ploiești, Timișoara, precum și în zonele industriale din județul Prahova. Ca să definim termenul de cenzura trebuie explicată starea de asediu. Conform Dex - ului,¹ este un regim instituit în unele state, zone, orașe, în împrejurări considerate drept excepționale, care constă în suspendarea libertăților democratice și în acordarea unor drepturi speciale poliției, armatei etc. Astfel, cenzura o putem defini ca fiind o măsură de a opri, a interzice, a supraveghea, a condamna s.a.m.d. În astfel de situații, pentru cei aflați la putere se creează o mică dictatură într-un stat declarat democratic sub forma monarhiei constituțional-parlamentare, stare de fapt ce poate fi declarată absurdă, mai ales ca s-a abuzat permanent de aceasta, cu mici excepții, pe întreg deceniu trei al secolului XX.

Anul 1935 ne găsește în plină guvernare liberală avându-l ca președinte al Consiliului de Miniștri pe Gheorghe Tătărăscu (2 octombrie 1934 - 28 august 1936), la Interne pe Ion Inuleț (2 octombrie 1934 - 28 august 1936) iar ca subsecretar de stat la Interne pe Eugen Titeanu (2 octombrie 1934 - 8 aprilie 1936). Acesta din urmă, fiind responsabil cu cenzura s-a remarcat prin zelul și abnegația de care a dat dovadă pe tot parcursul ocupării postului în acest guvern. Hărnicia și strădaniile lui i-au fost recunoscute și răsplătite cu aceleași funcții și în perioada dictaturii regale instaurată la 11 februarie 1938.

Despre omul și gazetarul Titeanu, maestrul prozei românești Pamfil Șeicaru² scria, ceva mai târziu, în "Curierul Romanesc", nr. 110/ 1957 următoarele: "*Nu avea nici un atașament efectiv nici pentru oameni, nici pentru idei, așa cum un om grăbit nu are simpatie pentru un taxi*". El este și un politician interbelic. În 1925 intra în PNL și, după ce e deputat, în 1933, va deveni subsecretar de stat la Ministerul de Interne în guvernul Tătărăscu. În 1938, când Majestatea Sa dă lovitura de stat, Eugen Titeanu are 38 de ani. Ca toți tinerii ambițioși, trece cu arme și bagaje în tabăra carlistă. Va fi faimos în epocă prin funcția deținută: subsecretar de stat la Ministerul de Interne, responsabil cu presa. În această calitate are în mână imensă publicitate de stat a regimului, pe care o împarte după cuviință ziarelor vremii. O parte esențială o îndreaptă către ziarele sale "Capitala" și "Seara", puse, de altfel, în slujba lui Carol al II-lea.

Sub bagheta șefului său direct, Ministrul de Interne Ion Inuleț, Titeanu deservește mașinăria de cenzură a guvernului prin asaltarea prefecturilor cu diverse circulare telegrafice, unele dintre ele fiind amuzante. În acest context avem circulara nr.395/ 5 februarie 1935 conținând ordinul telegrafic nr.11330 în care se comunica prefecturilor următoarele:

¹ <http://www.webdex.ro/online/dictionar/asediu>

²

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3BQOsmY9baJc:www.jurnalul.ro/opinii/editorial/fondul-special-al-lui-antonescu-print-57871.html+eugen+titeanu&cd=9&hl=ro&ct=clnk&gl=ro&source=www.google.ro>
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

“Din ordinul Domnului Ministru Titeanu se interzice publicarea oricăror informații în legătură cu incidentul ce a avut loc astăzi seară la cinematograful “Regal” din capitală cu ocazia reprezentării filmului “Locotenentul invizibil”.”³

În altă circulară telegrafică nr. 98 din 16 februarie 1935, ce are legătură cu pelicula mai sus menționată, ne informează :

“Domnul Ministru Titeanu interzice publicarea în ziare a oricăror știri sau comentarii în legătură cu manifestarea studențească ce a avut loc astăzi seara la fundația Carol”⁴

În urma cercetărilor pe care le-am efectuat cu privire la aceste circulare am descoperit în “Constantin Argetoianu – Însemnări zilnice”⁵ următoarele evenimente; “12 februarie. — Nae Ionescu trebuia să țină ieri seară la ora 6 o conferință la Fundația Carol, cu un subiect de agitație națională (subl.ns). La ora 6 fără un sfert — aula era plină — conferința a fost interzisă și poliția a venit să evacueze sala. Nae Ionescu, care sosise, a plecat și după el au plecat pâlcuri-pâlcuri studenții. Dând în piață de forțe militare reduse, studenții s-au luat la bătaie cu soldații. Au fost 6-7 soldați răniți și tot atâția studenți. Trupe venite în ajutor au barat străzile și au curățit piața. Nu fără a se face uz de petarde și de bombe cu gaze lacrimogene, încăierarea a fost serioasă. Maiorul Hociung, din Jandarmerie, a fost destul de grav atins la cap. La ora 6 seoseam tocmai la Jockey-Club și de acolo se auzeau vuietul și strigătele din piața Palatului. Tot incidentul e datorat prostiei Ministerului de Interne. Dacă n-ar fi interzis conferința nu s-ar fi întâmplat nimic. Dacă aș fi fost eu ministru de interne, nu numai că n-aș fi interzis conferința, dar m-aș fi dus să asist la ea. E a doua încăierare cu studenții, în ultimele zece zile. Prima a fost prilejuită de filmul sovietic „Locotenentul invizibil”(subl.ns) la cinematograful Regal. Studenții au spart tot, și o bătaie în regulă s-a încins între ei și poliție. Garda de Fier începe iar să se miște. Gazetele de azi-dimineață sunt mute asupra celor întâmplate ieri, după cum mute au fost după încăierarea de la cinematograful Regal. Mutism impus, bineînțeles.”

Mișcându-se cu încetineala specifică etosului românesc ,ca răspuns la circulara nr. 395/ 5 feb. 1935, Prefectura Județului Tulcea prin ordinul nr. 1678/ 14 feb 1935 adresat șefilor de poliție Babadag , Isaccea si Măcin, se interzicea rularea filmului “Locotenentul invizibil” , pelicula ce conținea un mesaj “deosebit de grav” la adresa siguranței statului si liniștei publice. Din ceea ce am realizat cu privire la aceasta “capodopera” a cinematografilei Uniunii Sovietice e faptul ca prin mijloace parapsihologice, oculte, anumite persoane pot dirija subconștientul indivizilor, cu precădere cadre ale armatei, devenind persoane cu proprietăți paranormale ieșind , evident, din tiparele omului obișnuit. Acesta e de regulă obedient față de ordinea de

³ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Tulcea, (DJANT), Fond Prefectura Jud. Tulcea-Serv Administratie, Nr.inv.1, Dosar 703/1935,, f. 1.

⁴ Idem, Dosar 712/1935, f. 7.

⁵ Constantin Argetoianu , *Însemnări Zilnice*, Volumul 1, 2 februarie 1935-31 decembrie 1936, Ediție și indice Stelian Neagoie Editura Machiavelli, București; 1998, p.17.

drept, caracteristică specifică în principal militarului. Astfel, mesajul transmis publicului spectator prin această empirică realizare de gen Science - Fiction-ului începutului de secol XX ,este un “mesaj cifrat”, “hipnotic”, ce se transforma într-un atac subtil, subliminal, pentru spectatorii cinefili români. Rezultatele sunt: nesupunerea , răzvrătirea, răsturnarea orânduirii sociale (sic!) Se crează astfel certitudinea că un film realizat în Uniunea Sovietică are ca scop hipnotizarea maselor populare internaționale întru triumful bolșevismului.

În acest plan , subsecretarul de stat numărul doi de la Ministerul de Interne , Dimitrie Luca (2 octombrie 1934 - 28 august 1936), extinde gravitatea atacurilor subliminale ce aveau ca scop răsturnarea statului de drept, asupra circurilor, a spectacolelor de genul “panoramei “ ,bâlcuirilor ,târgurilor a altor întruniri publice unde iluzioniștii/magicienii de duzină care își practicau meseria pentru o bucată de pâine. Prin adresa nr.121490 /1935 în baza hotărârii Consiliului Superior al Sănătății din ședința “*dela 19 oct. 1934 prin “ordinul circular nr. 85563/934 adresat serviciilor dependințe, a dispus să se interzică orice reprezentațiuni și spectacole cu acțiuni din domeniul magiei și al științelor oculte ca: sugestia, hipnotismul, telepatia, spiritismul, jachirismul etc., întrucât acestea sunt dăunătoare sănătății publice, putând da naștere la diverse maladii nervoase.*

Despre această măsură s-a comunicat și Direcțiunii Generale a Teatrelor și Operelor Române, care prin adresa no. 85126/934 a fost rugată, ca în viitor, să se respingă orice cerere de autorizațiune pentru acest fel de spectacole și reprezentațiuni.

De asemenea numitul Departament a intervenit recent la Ministerul Instrucțiunii ,Cultelor și Artelor, cu rugămintea să dispună ca filmele în care se desfășoară acțiuni în domeniul fanteziei maladeive (sic!)(subl.n.n.) și al ocultismului , adică în contradicție cu realitatea faptelor, sa fie cenzurate cu toată severitatea și interzisă cu desăvârșire reprezentarea lor, întrucât pot produce turburări nervoase asupra persoanelor impresionabile și mai ales asupra copiilor”⁶

Evident, ne putem imagina că maestrul iluzionismului acelor timpuri, Harry Houdini⁷, dacă nu ar fi decedat în 1926, cu siguranță în timpul unei reprezentații , într-un târg prăfuit, ar fi fost arestat de primul jandarm -șef de post-, apărut în cale, pentru fapta penală de a fi evadat dintr-o ladă, legat cu catușe la mâini și picioare în fața unui public profund ignorant, dar uimit , situație ce se identifica juridic cu ordinului menționat mai sus ca fiind, “în contradicție cu realitatea faptelor”.

Un alt registru al cenzurii anului 1935, dirijat cu pricepere de subsecretarii de stat la Ministerul de Interne; Titeanu și Luca, era combaterea iredentismul. În acest sens avem ordinul nr. 1263/1935 adresat Prefecturii Tulcea și înregistrată cu nr. 2163/22 februarie 1935, în care luăm cunoștință de următoarele:

“În urma intervenirii Direcțiunii generale a teatrelor și operei române, avem onoarea să puneți în vedere orchestrelor locale, că li se interzice în mod formal (o altă

⁶ DJANT; Fond Prefectura Jud. Tulcea, Nr.inv.1, Dosar 703/1935..., f.16.

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Harry_Houdini

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

formă cu același fond?n.n.) *executarea bucății muzicale "Psalmus Hungaricus", care de fapt este imnul revizionist maghiar.*

Totodată, vă invităm să supravegheați ca această dispozițiune să fie cu strictețe respectată".

Evident, acest ordin ar fi avut valoare dacă în regiunea Dobrogei trăiau alături de turco-tătari , bulgari, ruși lipoveni, ucrainieni, aromâni, germani și românii majoritari, ca naționalitate conlocuitoare. Astfel, la "executarea" acestei piese muzicale , populația de naționalitate maghiară le-ar fi tresăltat inima de mândrie națională și s-ar fi ridicat la luptă contra regimului și țării. Din motive istorice această etnie nu era prezentă mai deloc în regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră, pericolul fiind eliminat. În ceea ce privește celelalte etnii ale podișului dobrogean ,acestea nu aveau nici o afinitate față de tradițiile și cultura maghiarilor pentru a înțelege mesajul "bucății muzicale Psalmus Hungaricus". Ne punem întrebarea evident, notele bucății muzicale au fost trimise către prefecturi? Cum putea fi recunoscută această piesă de autorități? Aveau ele cultură muzicală ? Rămâne un mister rezultatul acestui ordin, în arhive neexistând documente doveditoare.

Ca să nu trecem cu indiferență peste această creație muzicală, trebuie menționat că "Psalmus Hungaricus"⁸ este creația compozitorului Kodály Zoltán , un oratoriu pentru tenor, cor , orgă și orchestră , interpretată pentru prima dată în noiembrie 1923 cu ocazia sărbătoririi a 50 de ani de la unirea orașelor Buda, Pesta și Óbuda. Muzica reflectă criza națiunii în timpul și după Primul Război Mondial (dizolvarea Ungariei Mari), iar textul face o paralelă între durerile regelui David și suferința maghiarilor din Ungaria ocupată vremelnice de otomani.

***"În orașele de provincie se publică chestiuni interzise".
"Strejăria" crește în ochii națiunii prin grija cenzurii.***

Lipsa de zel a funcționarilor din administrațiile prefecturilor și plășilor, referitor la punerea în aplicare a circularilor venite de la Ministerul de Interne , serviciul Cenzură, a făcut ca Eugen Titeanu să accelereze activitatea, la începutul lunii martie '35, trimițând o serie de ordine telegrafice în care se cerea acestora mai multă energie în cenzurarea informațiilor din presă și publicații.

Circulara telegrafică nr 2611/5 martie 1935, înregistrată la Prefectura Județului Tulcea emană următoarele:

"Constatându-se (sic!) că în timpul din urmă modul cum se aplică cenzura în orașele de provincie se publică chestiuni interzise prin instrucțiunile ce vi sau dat (sic!) rog raportați de urgență dacă ați pus aceste instrucțiuni în vedere organelor însărcinate cu executarea cenzurii, aceste instrucțiuni sunt menite a fi cunoscute în întregime de organele dumneavoastră de execuție și aplicate întocmai în acest scop se repetă aceste instrucțiuni completate după cum urmează:

1) Coroana, Familia Regală, Monarhia, Dinastia, și personalul din anturajul M.S. Regale vor fi scoase din orice discuție nefavorabilă, deplasările regale nu pot fi

⁸ [http://en.wikipedia.org/wiki/Psalmus_Hungaricus_\(Kodaly\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Psalmus_Hungaricus_(Kodaly))

anunțate decât după ce au avut loc, audiențele de la palat nu se vor publica decât numai pe baza comunicatelor confirmatorii ale Mareșalului Palatului.

2) Pentru menținerea ordinii interne se vor înfrâna curente de extremă stângă și dreaptă, se vor cenzura îndemmurile la revoltă, acte de violență, greve, precum și atățarea la ură de rasă și de clasă, iredentismul și revizionismul.

3) Armata rămâne în afară de orice discuție, marii comandanți ai oștirii de la ministru până la Comandantul Corpurilor de armată inclusiv inatacabile să nu se publice nimic ce ar putea divulga secretele Apărării Naționale

4) Nici o atingere a caracterului definitiv al legii conversiunii și a stabilizării monetare.

5) Cazurile de spionaj, trădare și comploturi nu se pot publica în cursul cercetărilor ci numai în faza de judecată.

6) În politica externă nu se tolerează nici o abatere de la linia politicii noastre externe postbelică, Șefii de State precum și reprezentanții diplomatici străini acreditați în România trebuie să fie scoși din orice fel de discuție cu caracter nefavorabil ferindui (sic!) de insulte și ofense.

7) Se va cenzura deasemenea pornografia

8) Se va ține seamă de toate telegramele ce veți primi pentru cazuri speciale, rog raportați de primirea și executarea prezentului ordin = Subsecretar de Stat la Interne E. Titeanu”⁹

Acest fluviu de precizări era determinat de revigorarea activităților partidelor politice, care căutau modalități de a discredita guvernarea liberală Tătărescu. Cu siguranță Ministerul de Interne aveau informații cu privire la revenirea pe scena politică a Gărzii de Fier, desființată de I.G. Duca printr-o decizie a Consiliul de Ministri din 9-10 decembrie 1933 dar sub o nouă denumire. Întrădevăr la 5 iunie 1935 ia ființă partidul „Totul pentru Țară”, o grupare anexă și legală, a Gărzii de Fier, în care Zelea Codreanu rămâne lider, iar conducerea noii formațiuni va fi preluată de generalul Zizi Cantacuzino – Grăniceru. Sub această nouă identitate, Garda de Fier va participa la alegerile din decembrie 1937.

Nici Partidul Național Țărănesc nu e în stare latentă. Partidul s-a consolidat prin revenirea la 11 martie 1934 a Partidului Țărănesc (dr. Nicolae Lupu) desprins din PNȚ în urmă cu șapte ani, dar a înregistrat sciziunea lui Alexandru Vaida-Voievod. Acesta, îmbrățișând fără rezerve politica lui Carol al –II-lea îndreptată spre subminarea partidelor și întărirea puterii personale, a fost exclus din partid (22 martie 1935) împreună cu aderenții săi, cu toate că fusese președintele PNȚ și de trei ori prim ministru.

Al III – lea Congres general al Partidului Național Țărănesc, întrunit în zilele de 22 – 23 aprilie 1935, în sala “Rio” din București, l-a confirmat pe Ion Mihalache în funcția de președinte al partidului.¹⁰

Cu privire la îngrădirea activității și cenzurarea către populație a activității Partidului Național Țărănesc și Partidului Țărănesc – dr Nicolae Lupu, avem

⁹ DJANT, Fond Prefectura Jud. Tulcea, Nr.invl, Dosar 712/1935..., f. 8.

¹⁰ <http://www.pntcd-constanta.ro/istoria-pntcd.html>

<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

urmatoarele ordine telegrafice nr 4070/ 2 aprilie 1935, în care se interzice apariția în ziare a oricăror informații referitoare la congresul conducătorilor mișcărilor studentești *“ce a fost anunțat pentru 21 – 23 aprilie a.c. acest congres fiind interzis”*¹¹ precum și telegrama adresată Prefecturii Tulcea din data de 23 mai 1935 în care *“ nu se aprobă ținerea congresului organizației Frontului Generației de Foc* ce intenționa să aibă loc în ziua de 31 mai a.c. la Babadag ”*¹²

Se reține ideea că mișcările studentești erau cele mai virulente organizații politice, întrunirile acestora degenerând ușor în manifestatii ce tulburau ordinea și liniștea publică. Prin cenzurări, guvernarea liberală dorea să protejeze nou înființata organizație “Străjeria”, creația personală a regelui Carol II ca o contrapondere la celelalte organizații de tineret de pe lângă partidele consacrate. Sentimentul de protecție față de “Străjerie” îl găsim într-o circulară din 28 iulie 1935: *“Deoarece unele ziare politice combat din spirit de partid instituția Stejăriei și organizația O.E.T.R (organizația cercetașilor n.n.) care sunt două mari realizări de creație pentru tineret și care trebuiesc ferite de polemică și politicianizare, veți lua măsuri prin biroul de cenzură ca toate articolele rău voitoare la adresa acestora să fie șterse. Ne veți comunica în copie eventualele articole cenzurate. – Subsecretar de Stat, Eugen Titeanu /no. 389”*¹³

Henri Prost afirma în acel timp că; *“Regele Carol II se străduiește de mai mulți ani să înregimenteze tineretul cu scopul de a trezi în acesta dragostea de patrie, ba mai mult, dragostea de dinastie. În toamna anului 1934 el a înființat "Straja Țării", un soi de organizație de cercetași. Este marea idee a domniei. Mișcarea Legionară fiind exterminată - cel puțin aceasta este iluzia pe care o au cei din cercurile înalte -, regele va desvolta "Straja Țării" în speranța că va exercita asupra tineretului aceeași atracție pe care o avusese până atunci organizația lui Codreanu: uniforme, defilări în formații militare, impresia de forță și de utilitate socială. Pentru el, este un prilej de a oferi un spectacol într-o nouă uniformă, de a apărea, în pantaloni scurți, cu beretă albă pusă pe ureche, de a fi aclamat și de a obține ovații pentru fiul său. Hotărăște, deci, să impună din acest moment tuturor elevilor de școală, între 8 și 18 ani, înscrierea în "Straja Țării". Totul în această instituție reamintește mai mult de formațiile de la Nurnberg și Roma decât de cercetășia engleză, mai cu seamă cultul pentru șeful statului.*

"Straja Țării" s'a bucurat de un oarecare succes în rândul copiilor, cărora le place, în orice țară, să poarte uniformă, să defileze în pas cadențat, să se joace de-a soldații. În zadar se spera însă că "Straja Țării" ar putea concura cu succes mișcarea legionară. Legionarii aveau sentimentul că aparțineau unei elite, portul cămășii verzi era precedat de o inițiere cu caracter religios; aveau conștiința faptului că erau destinați unei lupte al cărei succes era promițător de glorie și profituri, de unde mândria și zelul lor. "Straja Țării" nu aducea nimic din toate acestea școlarilor, care

¹¹ DJANT, Fond Prefectura Jud. Tulcea, Nr.inv.1, Dosar 712/1935..., f. 10.

* Organizația de tineret a Partidului Tărănesc – Dr. Nicolae Lupu

¹² DJANT; Fond Prefectura Jud. Tulcea, Nr.inv.1, Dosar 712/1935..., f. 18.

¹³ *Ibidem*, f. 25.

erau obligați să se înscrie. În fine, ea îi făcea să piardă mult timp, fără să aducă vreun mare serviciu dinastiei, și mai puțin țării.”¹⁴

Tipăriturile de sorginte sovietică – verificate de două ori. Spion cu profesie de ziarist reîntors în România. 8 iunie interzis invalizilor de război.

Dintre toate zonele care puteau influența negativ ființa statului român, estul țării constituia un punct cardinal important, de unde adierea bolșevică își făcea permanent simțită prezența. Tentativa Moscovei de a declanșa o revoluție în România persista în memoria guvernanților prin incidentul de la Tatar-Bunar din 1924. Din această perspectivă, tot ceea ce provenea din U.R.S.S. era bine verificat, chiar prin exces de zel al autorităților locale. Această stare de fapt o aflăm dintr-o notă a Ministerului de Interne către Prefectura Tulcea nr 9467/25 iulie 1935, ca rezultat al unei plângeri depuse de către “*Librăria Ig Hertz din București*” prin care informează instituția în cauză că; “*în unele localități din țară ziarele și revistele rusești, sosite acolo cu toate că au aprobarea cenzurii din București, spre a fi vândute, totuși sunt reținute 24 de ore chiar și 48 ore pentru o nouă cenzurare, oprindu-se totodată câte două exemplare din fiecare revistă pentru arhiva respectivă.*

Față de cele ce preced, avem onoare a vă face cunoscut că publicațiile sovietice autorizate de cenzura centrală, vor fi pur și simplu rapid controlate, pentru a se vedea dacă pachetele nu conțin și broșuri interzise....”¹⁵ Se subînțelege mesajul domnului Hertz, cu siguranță mare comerciant, că “*timpul înseamnă bani*” și în economia românească, în măsura cât aceasta exista în acel moment.

O altă secretomanie utilizată era informația cu privire la spioni, dovediți sau nu. Se pare ca aceștia activau sub masca “*ziaristului de profesie*” după cum reiese din telegrama datată 12 septembrie 1935, către Prefectura Tulcea, prin care se cerea ca autoritățile să “*ia măsuri a împiedica știrea în presă despre o pretinsă reîntoarcere a ziaristului german expulzat feder (?? n.n.)”¹⁶* Este posibil ca cel ce a transcris telegrama să fi greșit numele ziaristului cu pricina. Să fi produs atâta vâlvă acest om de presă? Referitor la un astfel de personaj, în urma unei cercetări, am ajuns la concluzia ca misiva avea legătură cu un anume Hermann Schneider, colaborator la ACS Revue (Automobil Club Suisse Revue), care a solicitat Consulatului român de la Zürich, în august 1932, viza de intrare în România. Consulatul a comunicat legației din Berna că numitul ar fi fost „un prieten al rușilor”, iar Lucian Blaga, atașatul nostru de presă, a transmis informația nu prea verificată la București. Intriga și faptul că Hermann Schneider era cetățean german, dar prefera să lucreze pentru publicațiile elvețiene. În realitate, numitul se săturase până în gât de nazism și căuta în Elveția un climat nestresat de constrângerile din Reich. Mai călătorise o dată în România, în calitate de trimis special al cotidianului Neue Züricher Zeitung, învărtindu-se mai ales prin Basarabia și Bucovina, teritorii în care a fost pus și de data aceasta sub o strictă supraveghere, însă rapoartele de poliție din octombrie 1932 nu au semnalat nimic ieșit

¹⁴ Henri Prost, *Destinul României (1918-1954)*, (f.l.), (f.a.)

¹⁵ DJANT, Fond Prefectura Jud. Tulcea, Nr.inv.1, Dosar 712/1935..., f. 24.

¹⁶ *Ibidem*, f. 28.

din cale afară. Personajul chiar era ziarist și încă unul versat în profesie, și, curând, reportajele lui apărute în serie în ACS Revue au confirmat acest adevăr.

Printr-o circulară cu specificația “Extra urgent” din 31 mai 1935¹⁷, Eugen Titeanu își manifestă îngrijorarea cu privire la perturbarea serbării restaurației din data de 8 iunie, interzicând desfășurarea oricăror alte activități, congrese, manifestații, altele decât cele programate și autorizate de guvernanți. Dincolo de acestea, o situație mai gravă ar fi fost deplasarea unei delegații a Asociației de Invalizi, orfani și văduve, ce ar deranja audiența suspusă. Se pare ca regele Carol II dorea să urmărească doar defilarea formațiunilor O.E.T.R., străjeri și premilitari, o eventuală “defilare” a invalizilor era exclusă prin faptul că descuraja tânăra generație, prin demonstrația ororilor unui război.

“Deoarece eforturile autorităților sunt concentrate exclusiv pentru pregătirea serbărilor restaurației sa (sic!) luat hotărârea că până după opt iunie nu se autorizează nici un fel de întrunire sau congres în București de orice ce natură ar fi. În consecință veți veghea ca nici un fel de delegație să nu plece în acest scop spre capitală. În special veți supraveghea Asociația de Invalizi (subln. n.s.), orfani și văduve. La serbările din 8 iunie nu defilează decât organizațiile de la O.E.T.R., străjeri și premilitari.”

Estetica tipăriturilor – Tăcere pentru centru, înjurături permise în teritoriu.

Subsecretarul de Stat la Interne Eugen Titeanu, manifestă gust și rafinament pentru aspectul tipăriturilor în sensul că locurile goale rămase în urma cenzurării pe pagina ziarelor, să dispară. Totodată, informează prefectii că cenzura se exercită pentru categoriile menționate anterior (*specificate în Circulara telegrafică nr 2611/5 martie 1935 n.n.*) dar criticile adresate instituțiilor din teritoriu sunt permise.

“Vă atragem atenția că nu se mai îngăduie sub nici un motiv apariția publicațiilor cu spațiile cenzurate în alb sau cu texte intercalate fără rost. Se va strânge zaful tipografic pentru ca articolele să aibă continuitate, iar locurile rămase libere vor fi completate cu materie nouă.

Această dispoziție se aplică și în capitală.

În caz de nesupunere, veți confiscă fără ezitare publicațiunile recalcitrante de câte ori va fi nevoie. Totodată vă atragem atențiunea că sub nici un motiv cenzura nu poate fi utilizată pentru a împiedica atacurile politice locale și critici administrative. Nu se vor cenzura decât chestiunile asupra cărora ați primit deja directive și care privesc interesele superioare de stat”¹⁸ (68346/3 noiembrie 1935).

Mișcările iredentiste – veșnica problemă a cenzurii

În urma războaielor Balcanice din 1912 – 1913 încheiate prin pacea de la București, România primea Cadrilaterul, un teritoriu format din două județe, Durostor

¹⁷ *Ibidem*, f. 19.

¹⁸ *Ibidem*, f. 36.

și Caliacra, în zona de sud a Dobrogei. Pe perioada marelui război, Bulgaria a avut pretenția ca Dobrogea să îi revină în totalitate, fapt ce nu a fost posibil datorită victoriei Antantei și încheierea armistițiului din data de 11 noiembrie 1918 cu Puterile Centrale. Această regiune a fost revendicată permanent de regatul Bulgar, chiar dacă s-a semnat un tratat de pace la Neully în 1919, situație ce a creat permanent o stare de tensiune. Nevoia de a declanșa o revoluție a bulgarilor din România, pe cale de consecință, a condus la înființarea de asociații cu caracter etnic, plătite de guvernul de la Sofia, ce aveau ca scop educarea acestora împotriva statului de drept român sub masca culturalității și identității naționale bulgare.

În data de 5 februarie 1935 Ministerul de Interne trimitea Prefecturii Tulcea, prin adresa nr 884/1935 următoarele:

".....Legățiunea României de la Sofia a primit, în timpul din urmă, un număr mare de petițiuni din partea mai multor scriitori, ziariști, conferențieri și artiști bulgari, care solicită intrarea în România și permisiunea de a conferenția în Silistra, Bazargic, Cavarna și accidental în București, publicului bulgar.

Aceste conferințe sunt proiectate în Durostor și Caliacra sub auspiciile și la invitațiunea așa zisei "Universități populare Bulgare" din Bazargic, iar spesele conferințelor se acopăr-bine-înțeles-din fondurile pe care, cu toată sărăcia lui actuală, guvernul din Sofia le-a destinat propagandei naționale.

Totodată, zisul Departament menționează că, în cazul când am admite ținerea conferințelor în cestiune și libera circulație a agenților, mai mult, sau mai puțini culturali ai Sofiei, în mijlocul bulgarilor noștrii, faptul acesta ar însemna o lipsă de demnitate din partea noastră, întrucât în același timp, orice manifestațiune românească în comunele românești din ținuturile Vidinului și Nicopolului este suprimată, intrarea cărților, ziarelor și revistelor românești în casele românilor din Bulgaria este interzisă, ba mai mult autoritățile bulgare confiscă până și cărțile bisericești românești din bisericile conaționalilor noștrii.

Comunicându-vă cele ce preced și potrivit cererii Ministerului Instrucțiunii, avem onoarea a vă ruga, Domnule Prefect, să luați măsuri de a opri orice conferință și orice activitate culturală venită din Bulgaria " 19

Ca răspuns la acțiunea naționaliștilor bulgari, s-a luat măsura de a ține o manifestație proromânească de către ziaristul tulcean Stefan Staub, încă din anul 1933 în "localul cinema Regal din Tulcea în ziua de 3 septembrie a.c. la 11 a.m., spre a protesta contra propagandei iredentiste Bulgare, ce se urmărește prin înjghebarea unei asociațiuni denumită "Comunitatea culturală bulgară" în localitate (Tulcea n.n.)
20

Mesajul adresat de către personalități marcante ale orașului și județului Tulcea, a fost adresat primului ministru de atunci, Alexandru Vaida-Voievod, fiind străbătut de un adânc sentiment patriotic, motiv pentru care o să-l transcriu în lucrarea de față;

¹⁹ Ibidem, f. 5.

²⁰ Idem, Dosar 631/1933 f. 63.

“Populația românească din orașul și județul Tulcea, luând cunoștiință de mișcarea pornită printre cetățenii de origine bulgară din localitate în vederea înființării unei asociațiuni culturale, care să mascheze intențiile iredentiste ale șovinismului bulgar, întrunindu-se în sala Regal, azi 3 septembrie 1933, după ce au ascultat cuvântările rostite de domnii Doctor Iorgulescu Medicul Spitalului Tulcea, Eremia din partea studenților Tulceni dela universitatea București, Radu din partea studenților Tulceni de la Universitatea Iași, Staub ziarist, profesor Toma ca reprezentant al asociației profesorilor secundari, Constantin Tolea în numele ziarului Curentul, preotul Anghel în numele clerului și al Ligii Culturale, Berbeca în numele pensionarilor militari, Căpitan Cristea, învățător pensionar în numele corpului didactic primar, Sandi Corbuli din partea Sfatului negustoresc și P. Ogeacov, protestează cu toată energia în potriva (sic!) acelor instigatori care vor să semene vrajbă în mijlocul populației dobrogene.

Cerem guvernului să ia măsuri să nu se aprobe înființarea niciunei asociațiuni bulgărești cu vădite intenții antiromânești”²¹

Răspunsul autorităților la această cerere publică nu a încetat să vină. În anul 1934 pe 10 februarie avem cunoștiință de la Chestura Poliției Tulcea că “până în prezent , populația bulgară de pe teritoriul comunelor urbane, nu posedă asociații culturale ca școli, biblioteci, ziare, organizații sportive, bănci, cooperative și nici organizații cu scop de bine facere.

În cursul anului 1933, o parte din populația bulgară din acest oraș, au cerut recunoașterea ca persoană juridică a Asociației culturală bulgară din Tulcea, însă această cerere a fost respinsă de Tribunalul respectiv (Tulcea n.n.) în ziua de 16 ianuarie a.c. (1934 n.n.).

Contra acestei sentințe, bulgarii Crum Donecf și Raiciu Radeș, au făcut apel în contencios la Curtea de Apel Constanța.”²²

Scurtă considerație asupra cenzurei

Cenzura este prevenirea, diseminării informației către public de către un grup de control. De obicei, cenzura este realizată de guverne, grupuri religioase sau de mass-media, dar există și alte forme de cenzură. Păstrarea informațiilor secrete oficiale, secretelor comerciale, proprietății intelectuale și comunicațiilor privilegiate avocat-client nu sunt de obicei descrise ca cenzură, atâta timp cât rămân în limite rezonabile. De aceea, termenul cenzură poartă deseori o semnificație de represiune prin secretizarea informațiilor. De multe ori cenzura mergea , așa cum s-a văzut, mână în mână cu ipocrizia. S-ar spune că acest serviciu guvernamental era ocupat de oameni ce aveau ca menire stoparea bârfelelor, zvonurilor, a informațiilor pudibonde. Secolul marcat de cea mai mare cenzură a fost secolul XX. Am putut asista, prin intermediul arhivelor și materialelor ce ne-au parvenit de-a lungul timpului, la cenzura din

²¹ *Ibidem*, f. 66.

²² *Idem*, Dosar 677/1934, f. 2.

perioada, așa zisă “democratică”, precum și din perioada comunistă ce s-a întins pe aproximativ 50 de ani, timp suficient pentru a se perfecționa și din punct de vedere ideologic.

Bibliografie selectivă:

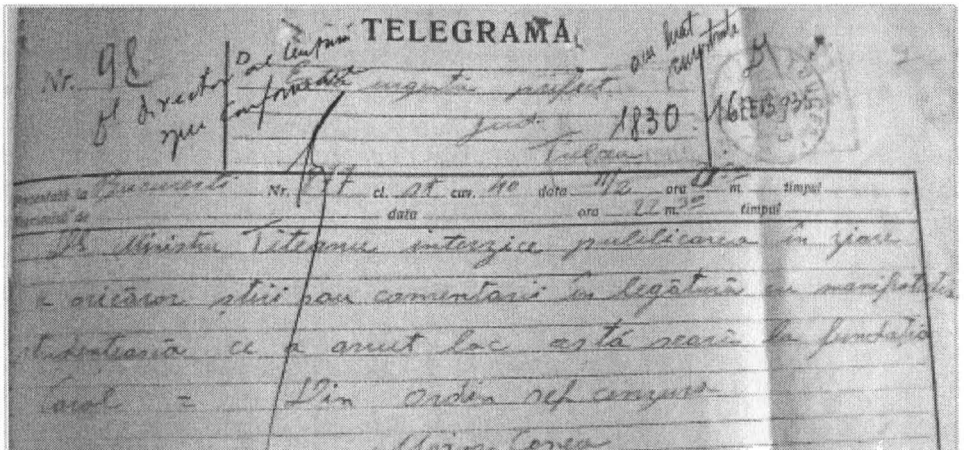
Arhivă:

- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Tulcea, Fond Prefectura Jud. Tulcea-Serv. Administratie.

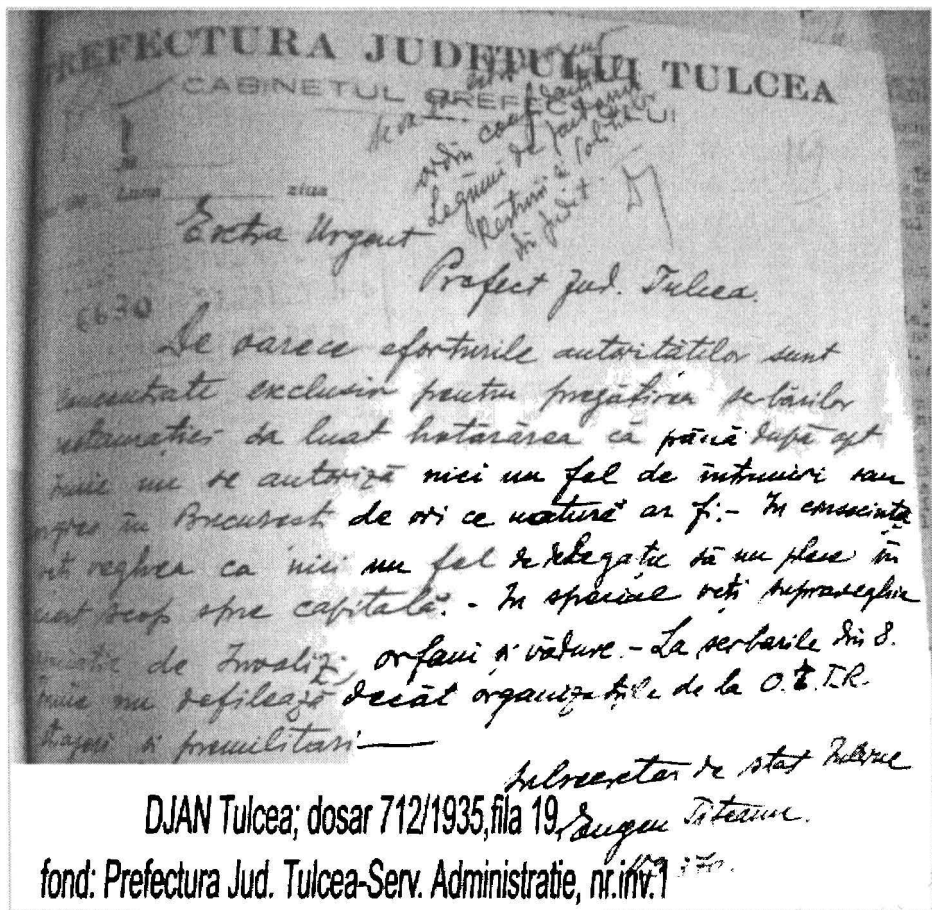
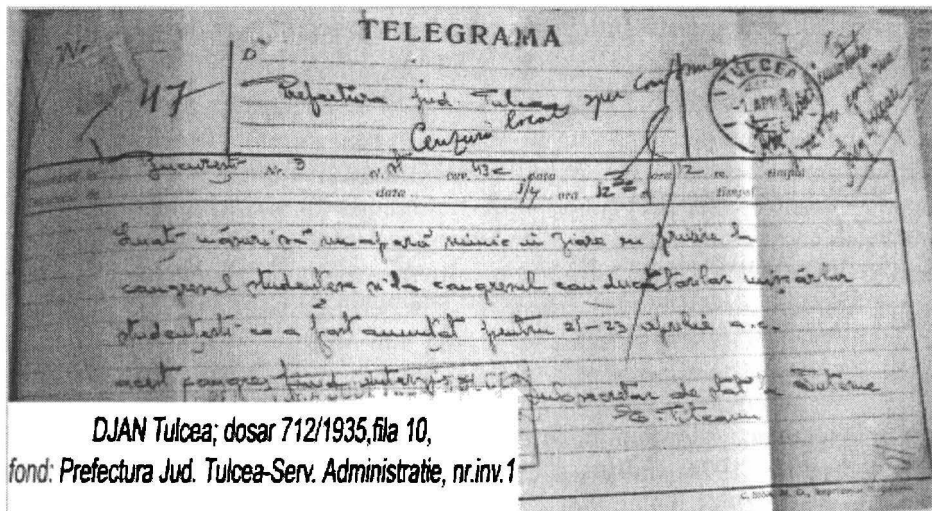
Memorii:

- Argetoianu, Constantin, *Însemnări Zilnice*, Volumul I, 2 februarie 1935-31 decembrie 1936, Ediție și indice Stelian Neagoie Editura Machiavelli, București; 1998, p.17.

Anexe

DJAN Tulcea; dosar 712/1935, fila 7,
fond: Prefectura Jud. Tulcea-Serv. Administratie nr.inv.1.

NIFON CRIVEANU, EPISCOPI AL HUȘILOR (1933-1939) ȘI MITROPOLIT AL OLTENIEI (1939-1945)

Ana-Maria Rădulescu

Cuvinte cheie: Nifon Criveanu, preot, episcop, mitropolit, Mitropolie, ierarh, eparhie, Huși, Oltenia, Craiova, Râmnicu-Vâlcea, biserică, ortodox, misionar, cantină, a înființa.

Mots-clés: Nifon Criveanu, pope, évêque, métropolitaine, Métropolie, prélat, diocèse, Huși, l'Olténie, Craiova, Râmnicu-Vâlcea, église, orthodoxe, missionnaire, cantine, fonder.

Résumé:

L'auteur de cet article réalise une biographie de Nifon Criveanu (1889-1970), évêque de Huși (1933-1939) et métropolitaine de l'Olténie (1939-1945), premier prélat roumain destitué par les communistes après l'arrivée au pouvoir du gouvernement dr. Petru Groza, le 6 mars 1945. L'article est écrit à partir de sources éditées et inédites (reproduites partiellement dans les annexes) en provenance des archives de la famille de Nifon Criveanu et du Conseil National pour l'Étude des Archives de la Securitate, qui mettent en évidence les accomplissements de Nifon Criveanu en tant que prélat, l'injustice qu'il a subie, tout comme son espoir jamais perdu de revenir à la tête de la Métropolie de l'Olténie.

S-a născut la 20 februarie 1889, în comuna romanașeană Slătioara, în casa învățătorului Ilie Criveanu¹. La scurt timp după naștere a fost botezat, primind numele de Grigore.

După absolvirea celor 5 clase primare în satul natal, fiind dotat cu o inteligență scilicet, a fost trimis la București să își continue studiile la Seminarul Central (1902-1910). În toamna anului 1910 s-a înscris la Facultatea de Teologie din București, pe care a absolvit-o în 1914. Din studenție a avut înclinații spre meșteșugul scrisului, dovedite de faptul că a editat studiul exegetic, sugestiv intitulat *Calea vieții* (București, 1913, 61 p.), și studiul moral intitulat *Spre fericire* (București, 1914, 157 p.)².

În aprilie 1916, după căsătorie, Grigore Criveanu a fost hirotonit preot ajutor pe seama bisericii Lucaci din București, iar în anul 1922 a devenit parohul bisericii bucureștene Popa Soare³. În anul 1923 a editat broșura intitulată *Patimile Mântuitorului*, în tipografia mănăstirii Cernica. Aceasta a avut ulterior mai multe ediții cu un tiraj de sute de mii de exemplare.

¹ *Vieașa Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Tipografia Sf. Mitropoliei a Olteniei, Râmniculul și Severinului, Craiova, 1941, p. 116.

² ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1, *Biografie-memoriu de activitate a Mitropolitului Nifon Criveanu*, f. 69.

³ Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 146.

La recomandarea Facultății de Teologie din București, Patriarhia Română i-a acordat o bursă de studii la Montpellier și Paris timp de trei ani (1924-1926)⁴. În această perioadă a publicat un substanțial studiu intitulat *L'Organisation et la vie religieuse de l'église orthodoxe roumaine*, în revista protestantă „Foi et vie”, editată la Paris. A publicat și două broșuri intitulate *Din viața Sfântului Nicolae și Din viața Sfântului Spiridon*.

Odată cu revenirea de la Paris, la începutul noului an școlar 1926-1927 a fost numit profesor și director al Seminarului „Nifon Mitropolitul”, la propunerea patriarhului Miron Cristea. Avea o voce deosebit de plăcută, fiind un bun cunoscător al muzicii bisericești (era și un discret culegător de folclor, recuperând și punând pe note cântece populare și colinde care riscu să se șteargă din memoria oamenilor, mai ales din zona Văii Dunării). Ca director de seminar, a editat o altă lucrare de succes, mai ales pentru tineretul școlar, sugestiv intitulată *Puterea unui copil. Istorioare morale* (București, 1927, 87 p.).

Rămas văduv din cauza decesului prematur al soției, s-a hotărât să îmbrace haina monahală și a fost uns ca ieromonah, cu numele de Nifon, în luna mai 1927⁵, pe seama mănăstirii Cernica, ctitorie a familiei Știrbei, unde a păstorit și Sfântul Calinic, care a fost și episcop al Râmnicului - Noului Severin între 1850-1868. La scurt timp, la propunerea patriarhului Miron Cristea, a fost hirotesit arhimandrit. Datorită meritelor sale, în septembrie 1928 a devenit vicar al episcopiei Râmnicului - Noului Severin, titular fiind pe atunci episcopul Vartolomeu Stănescu.

În 17 februarie 1929 a fost hirotonit arhiereu și a preluat conducerea tipografiei „Cozia” a Sfintei Episcopii a Râmnicului - Noului Severin⁶. Arhiereul Nifon Criveanu a înființat o editură pentru icoane, iconițe, cărți pentru popor cu subiecte morale și de întărire ortodoxă, de combatere a sectelor, precum și cu viețile principalilor sfinți din calendarul ortodox în tiraje de masă și la prețuri mai mult decât accesibile celor mai săraci dintre credincioși. S-a îngrijit de ridicarea nivelului de pregătire al elevilor de la Seminarul „Sfântul Nicolae” din Râmnicu-Vâlcea dar și ai școlii de cântăreți ce funcționa la Mănăstirea Cozia. Aici s-au format monahi, care, dotați cu talent și pasiune, au ridicat nivelul muzicii psaltice din România, impunându-o chiar și în ochii unor vizitatori străini, ortodocși sau de alte confesiuni. La Râmnicu-Vâlcea a tipărit în anul 1929 o nouă lucrare, intitulată *Culegeri și maxime pentru viață*, care în bună parte nu și-a pierdut valoarea nici în zilele noastre, dovadă fiind reeditarea sa la Editura Litera în anul 1967, în plină perioadă comunistă.

La 19 octombrie 1935 Sfântul Sinod l-a ales episcop al Hușilor⁷, investitura regală făcându-se la 9 martie 1934, iar instalarea la 11 martie același an⁸. Ca episcop, a fost inovator în mai multe domenii de activitate, în special în ceea ce privește asistența socială. Astfel, în momentul adoptării Legii Serviciului Social, în Eparhia

⁴ *Vieța Bisericească...op. cit.*, p. 117.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 147.

⁸ Nicolae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, „Mitropolia Olteniei”, XXXVIII, nr. 5-6, 1985, p. 355.

Hușilor existau deja 141 cămine culturale. De asemenea, împreună cu Ministerul Sănătății, a înființat numeroase cantine școlare și ajuta personal câte o cantină din orașele Huși („Mila Creștină”), Vaslui („Iubirea Aproapelui”) și Bârlad („Lăsați copiii să vină la Mine”)⁹. Eparhia era cunoscută prin numărul mare de analfabeți, și prin implicarea sa episcopul Hușilor, Nifon Criveanu, a ridicat nivelul cultural al zonei, mai ales că dintre cei 80-100 de copii care frecventau fiecare dintre cantinele amintite mulți și-au continuat studiile și au devenit învățători, profesori sau preoți¹⁰.

Noul episcop s-a îngrijit și de refacerea reședinței episcopale, deoarece acoperișul acesteia era stricat și ploua în camere. Nu exista mobilier în cele două camere, exceptând sala de recepție. De asemenea, instalația electrică era învechită, iar împrejmuirea de zid, făcută de episcopul Sofronie Miclescu în anul 1849, era ruinată în bună parte, prezentând din loc în loc goluri și amenințând să cadă în alte locuri. Catedrala episcopală și parcul din jur aveau nevoie de intervenția energetică a chiriarhului, mai ales că timp de doi ani, după decesul episcopului Iacob Antonovici, Episcopia Hușilor nu avusese titular. În cei cinci ani și jumătate de păstorie, Nifon Criveanu a restaurat catedrala episcopală și a spălat pictura acesteia, operă a pictorului Gheorghe Tătărăscu¹¹. A amenajat un parc în jurul catedralei, a construit o locuință pentru personal, o fabrică de lumânări, un garaj, o seră de flori, a refăcut crama și grajdul de cai. A ridicat o monumentală clopotniță în care a așezat un clopot de 1600 kg și a returnat alte două clopote.

Deoarece în județul Fălciu, parte din Eparhia Hușilor, nu exista nicio mănăstire, Nifon Criveanu a ridicat schitul Vovidenia, lângă care a clădit un azil de bătrâni cu zece camere¹². A acordat deosebită atenție misiunii sociale și a împărțit de câte ori a fost cazul ajutoare în bani, lemne sau în alimente mănăstirilor, bisericilor, cantinelor școlare, căminelor culturale, azilului de bătrâni, studenților și elevilor.

Reintroducerea ordinii, a disciplinei și a principiului de autoritate, completate cu spiritul de muncă activă și constructivă, au fost principiile de bază care l-au călăuzit pe noul episcop în activitatea sa. Ca misionar, prin exemplul personal, a reușit să convertească 3500 de sectanți și stiliști din numărul total de 5900 existenți în eparhie. Conștient de necesitatea implicării în educația religioasă a celor păstoriți, a tipărit și răspândit o revistă intitulată „Credința strămoșească”, care a atins tirajul de 2.100.000 exemplare¹³. A înființat, de asemenea, revista „Cronica Hușilor”, una din cele mai bune reviste eparhiale din țară, precum și 250 de biblioteci parohiale. Prin vizitele sale pastorale în aproape toate parohiile eparhiei, a determinat înființarea unor coruri bisericești pentru cântarea omofonă și le-a stimulat acordând premii în bani și subvenții, s-a îngrijit ca în cele 141 de cămine culturale din cadrul eparhiei și în

⁹ ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1, *Biografie-memoriu de activitate a Mitropolitului Nifon Criveanu*, f. 72.

¹⁰ Ana-Maria Rădulescu, *Clerici ortodocși în inchisorile comuniste. Județul Olt*, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2006, p. 81.

¹¹ Arhiva familiei Cella Criveanu, *Memoriu de activitate a Mitropolitului Nifon Criveanu*, ff. 1-2.

¹² *Ibidem*, f. 2.

¹³ ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1, *Biografie-memoriu de activitate a Mitropolitului Nifon Criveanu*, ff. 70-71.

biserici să fie distribuite broșuri cu conținut religios, tipărite mai ales la editura „Cartea Creștină” (editura Episcopiei Hușilor). Din cele 450 de biserici existente în eparhie, 145 au fost zidite și restaurate în timpul păstoriei sale, alte 29 rămânând în construcție și 16 în restaurare la plecarea sa de pe scaunul episcopal al Hușilor¹⁴. În calitate de episcop, Nifon Criveanu a făcut vizite canonice și inopinate în peste 260 din cele 290 de parohii existente în eparhie. La Bârlad a organizat o școală de cantori și a înființat cercuri preoțești alcătuite din 6 până la 10 parohii.

Ca arhiereu, a hirotonit 150 preoți și diaconi și a sporit numărul preoților licențiați cu 80. Astfel, din cei 300 de preoți existenți în eparhie, 124 erau licențiați¹⁵. Urmărind ridicarea nivelului spiritual al eparhiei, a organizat retrageri duhovnicești la mănăstirea Dobrovăț (Vaslui), și a acordat atenție înființării unui „juriu de împăcaciune” în fiecare sat, micșorând astfel în mod spectaculos numărul proceselor care se aflau pe rol la judecătoriiile zonei.

În această perioadă a tipărit lucrările intitulate: *Pe drumul datoriei, Pace pe Pământ, Împărțirea muncii*. De asemenea, a scris consistente studii și articole în periodicele: „Viitorul”, „Parlamentul Românesc”, „Revista Funcționarilor Publici”, „Revista scriitorilor și scriitorilor români”.

Cu prilejul centenarului nașterii Regelui Carol I și a sărbătorilor mărețe care s-au desfășurat la Turnu Severin în primăvara anului 1939 (locul unde acesta pusese pentru prima dată piciorul pe pământ românesc, fiind adus de Ion C. Brătianu, primul ministru al României în timpul Războiului de Independență), politicienii locali au pus problema reînființării Mitropoliei Olteniei¹⁶. Argumentul adus de politicienii olteni (Richard Franasovici, Gheorghe Tătărăscu, Virgil Potârcă, Constantin Basarab-Brâncoveanu, Pamfil Șeicaru, Alexandru Bărcăcilă, arhitectul G.M. Cantacuzino, Tilică Ioanid (moșier mehedintean, tatăl lui Ion Ioanid, cunoscut redactor al postului de radio „Europa Liberă”), Constantin Potârcă (fost primar al Craiovei) ș.a., era acela că în anul 1370, în timpul domniei lui Vladislav Vlaicu, s-a înființat pe pământul românesc a doua mitropolie cunoscută până în prezent, cu numele de Mitropolia Severinului, prima fiind cea de la Curtea de Argeș din 1359. Din cauza vitregiilor timpului, vechea mitropolie nu mai funcționa pe la mijlocul secolului al XV-lea, și a fost continuată, prin organizarea, în 1503, de către patriarhul Nifon al Constantinopolului, în timpul domniei lui Radu cel Mare (1495-1507), a episcopiei intitulate Episcopia Râmnicului - Nouului Severin, cu reședința la Râmnicu-Vâlcea.

La 7 noiembrie 1939 regele Carol al II-lea a semnat decretul regal de înființare a Mitropoliei Olteniei. În cele 8 articole ale decretului se făceau, printre altele, următoarele precizări: se înființează o nouă mitropolie cu titulatura „Mitropolia Ortodoxă Română a Olteniei, Râmnicului și Severinului”, în amintirea celei înființate în 1370 la Cetatea Severinului, dar și a episcopiei de la Râmnic. Noua eparhie cuprindea Arhiepiscopia Craiovei, alcătuită din cele 5 județe oltene (Mehedinți, Dolj, Gorj, Vâlcea, Romanați) și Episcopia Argeșului, cu județele Olt și Argeș. Se desființa astfel, din nefericire, Episcopia Râmnicului, fapt care a generat nemulțumiri și chiar

¹⁴ *Ibidem*, f. 71.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *S-a propus desființarea Mitropoliei Olteniei?*, Tipografia Sf. Mitropolii a Olteniei, Craiova, 1942, p. 7.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

proteste vehemente din partea localnicilor și a unor oameni de valoare din cultura românească. Totodată se înființa și postul de vicar cu rang de episcop, cu titlul de „Râmniceanul”. Biserica Sfântul Dumitru din Craiova, ctitorie domnească a lui Matei Basarab, devenea catedrala arhiepiscopală, iar viitorul mitropolit al Moldovei, Irineu Mihălcescu, loțiitor de arhiepiscop al Craiovei, începând cu data de 12 noiembrie 1939, pentru scurt timp însă, căci la 29 noiembrie același an devenea mitropolit al Moldovei și Sucevei prin votul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care a ales ca mitropolit al Olteniei pe episcopul Hușilor, Nifon Criveanu¹⁷. La 12 decembrie 1939, printr-un decret regal, regele Carol al II-lea a confirmat alegerea Sfântului Sinod, iar înscăunarea s-a făcut la Craiova la 21 decembrie același an în prezența autorităților centrale și locale și a numeroși membri ai Sfântului Sinod.

În virtutea principiului conform căruia „parohia rămâne centrul de acțiune al preotului”, tânărul mitropolit Nifon Criveanu a înmulțit numărul centrelor parohiale din Oltenia de la 74 la 140. Acestea se axau în principal pe o activitate religios-morală, desigur îmbinată și cu elemente de ordin cultural. Și în Oltenia el a contribuit la ridicarea învățământului religios în școlile primare și licee. Astfel, a numit câte un revizor clasa I pentru fiecare județ, 62 de revizori clasa II-a care reprezentau câte o circumscripție de câte 20 de preoți și 140 subrevizori care coordonau învățământul primar din parohiile centrelor respective¹⁸.

Preocupat de dezvoltarea misionarismului, în vederea combaterii ateismului și a activității sectelor, a creat circumscripții misionare, conduse de preoți misionari (12 circumscripții pentru Dolj, 8 pentru Gorj, 11 pentru Mehedinți, 11 pentru Romanați, 7 pentru Vâlcea). Pentru pregătirea misionarilor și misionarelor laice s-au organizat la Craiova, în zilele de 18-23 noiembrie 1940, cursuri misionare frecventate de peste 40 de persoane, cărora li s-a asigurat gratuit găzduire și întreținere¹⁹. Misionarii laici activau, alături de cei consacrați, preoți și monahi, în spitale, închisori, lagărul de internați politici de la Târgu Jiu, lagărele de prizonieri de război de pe tot cuprinsul Olteniei (cum erau, de exemplu, cele de la Ișalnița și Calafat din județul Dolj), pe lângă lucrătorii CFR, în porturile dunărene Turnu Severin, Bechet sau Calafat, la Școala de gardieni publici din Craiova. Tot în scop misionar, Mitropolia a organizat cursuri de vară în perioada 4-30 august 1940 și 9-25 august 1942 la Râmnicu Vâlcea, pentru publicul aflat la odihnă sau tratament, la care participau cei mai distinși profesori universitari din țară și de peste hotare.

Odată cu instaurarea regimului generalului Ion Antonescu la 6 septembrie 1940, fiica mitropolitului, Cella Criveanu, împreună cu Antim Angelescu, viitorul episcop vicar al Mitropoliei Olteniei (din 1943) și apoi al eparhiei Buzăului (1944-1979), au însoțit-o pe Maria Antonescu, soția generalului, originară din Calafat, care susținea diferite conferințe și vizita diverse spitale pentru răniți.

Mitropolitul Olteniei a acordat atenție activității filantropice și în noua sa eparhie. Astfel, la 11 februarie 1940, cu ajutorul nemijlocit al preotului craiovean

¹⁷ Pr. Ion Ionescu, *Lista cronologică a ierarhilor eparhiilor Mitropoliei Olteniei*, „Mitropolia Olteniei”, XXVIII, nr. 3-4, 1976, p. 269.

¹⁸ *Vieața Bisericească... op. cit.*, p. 122.

¹⁹ *Ibidem*, p. 120.

Gheorghe Demetrescu de la biserica Sfântul Gheorghe Vechi, a înființat cantina școlară intitulată „Iubirea Aproapelui”²⁰, unde zilnic își luau masa 120 de copii de școală primară și de ucenici, băieți și fete. În paralel, a contribuit și la dezvoltarea celorlalte cantine: a „Clerului Gorjan”, din Târgu Jiu, „Mila Creștină”, din Turnu Severin, „Cantina Bisericii”, din Caracal.

Nifon Criveanu a fost poate cel mai activ dintre arhierii români ai timpului preocupat de renașterea credinței ortodoxe strămoșești în Transnistria. El a trimis 150 de preoți și ieromonahi din Oltenia, care au lucrat în Transnistria între 5 și 6 luni, contribuind la ridicarea a numeroase mănăstiri și biserici. Aceștia au dus cu ei 26 de rânduri de odăjdii, 87 antimise și numeroase alte obiecte de cult, au distribuit 11565 de cărți de rugăciuni și 8860 cărți religioase, mii de cruciulițe și calendare de perete²¹.

Tot în timpul păstoririi lui Nifon Criveanu, sub patronajul venerabilului paroh Teodor Mirescu de la Biserica Brândușa din Craiova, s-a editat revista *Lumina Creștină*, care a fost distribuită pretutindeni: în închisori, lagăre, spitale. Mitropolitul Nifon a patronat și tipărirea în trei ediții a 60000 exemplare din *Cartea de rugăciuni pentru popor*.

Eparhia Olteniei s-a remarcat și prin găzduirea a celui mai mare număr de preoți și monahi refugiați din Cadrilater, Basarabia și Bucovina de Nord, în urma rapturilor teritoriale din iunie (Basarabia și Bucovina de Nord), august (Ardealul de Nord) și septembrie (Cadrilaterul) 1940. Astfel, au primit loc de muncă în Oltenia 134 preoți, diaconi și cântăreți din Basarabia, 25 de slujitori ai Bisericii din Bucovina, 14 din Ardealul de Nord, iar din Cadrilater 7²². Dintr-un număr total de circa 800 de preoți, diaconi și cântăreți refugiați, aproape o cincime au fost primiți și repartizați în cele cinci județe ale Olteniei. Din partea Mitropoliei, și a mitropolitului Nifon Criveanu personal, s-a organizat o cantină a refugiaților în curtea școlii primare „Împăratul Traian”, unde se hrăneau în condiții mulțumitoare cei care pierduseră aproape tot prin refugiul lor precipitat. Din pădurea Sfintei Mitropolii li s-au acordat gratuit 43 de tone de lemne de foc și ajutoare în valoare de 58000 lei. Cu acest prilej a fost editat volumul secretarului eparhial pr. Constantin Brânzeiu de la biserica Sfântul Mina din Craiova, intitulat *Moldova tuturor gloriilor și suferințelor*, care s-a bucurat de un deosebit succes în rândul cititorilor. La ajutorarea refugiaților și-a adus aportul și societatea preoțească „Renașterea”, în frunte cu părintele Victor Marghescu, profesor de religie la Liceul „Frații Buzești” din Craiova și preot la biserica Sfinții Arhangheli, Ioan Marina, preot la biserica Sfântul Gheorghe din Râmnicu Vâlcea, Grigore Prejbeanu, preot la Târgu Jiu și Ștefan Pârligras, preot la biserica Sfântul Ioan Botezătorul din Turnu Severin.

²⁰ *Ibidem*, p. 124.

²¹ ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1, *Biografie-memoriu de activitate a Mitropolitului Nifon Criveanu*, f. 76.

²² *Vieța Bisericească... op. cit.*, pp. 126, 128.

Cu spiritul său gospodăresc deosebit, de care a făcut dovadă și la Episcopia Hușilor, mitropolitul Nifon a îndemnat clerul mirean să repare 342 de biserici, să restaureze și să întrețină monumentele de arhitectură de pe întreg cuprinsul Olteniei²³.

O problemă stringentă de ordin moral a vremii era cea a numărului mare de concubini din care rezultau familii numeroase, care nu primiseră taina cununiei. Pentru a combate această stare de fapt, mitropolitul Nifon i-a distins cu diverse ranguri pe preoții și călugării care au contribuit la regenerarea morală a acestor credincioși, convingându-i pe cei care trăiau în concubinaj să se cunune. În multe cazuri, din cauza condițiilor materiale precare, căsătoria religioasă era amânată *sine die*. Ca urmare a eforturilor mitropolitului și preoților olteni, peste 1200 de perechi de concubini s-au cununat pe tot cuprinsul Olteniei, nuni fiind de cele mai multe ori preotul locului, sau oameni mai bine situați material și cu spirit creștin.

Încă din timpul guvernării mareșalului Ion Antonescu au existat persoane care au încercat să desființeze Mitropolia Olteniei. La 1 septembrie 1941 apăruse în presă Comunicatul Președenției Consiliului de Miniștri, care făcea cunoscut că Sfântul Sinod a cerut desființarea Mitropoliei Olteniei²⁴. Mărturie stă în acest sens broșura intitulată *S-a propus desființarea Mitropoliei Olteniei?*, apărută ceva mai târziu, la începutul anului 1942. Sub presiunea evenimentelor dramatice de pe front și mai ales a opiniei publice românești, hotărârea nu a mai fost dusă la îndeplinire.

În această perioadă (1942-1943), mitropolitul Nifon Criveanu, ca și mitropolitul Nicolae al Ardealului și Visarion Puiu al Bucovinei, au vizitat și au desfășurat misiune pastorală în Transnistria, fapt care ulterior va fi drastic taxat de către ocupanții sovietici și de uneltele lor din țară.

La 6 martie 1945 a fost instalat guvernul dr. Petru Groza care, printr-o ordonanță a Consiliului de Miniștri din 20 aprilie, îl pensiona la numai 56 de ani pe mitropolitul Olteniei, Nifon Criveanu²⁵. În momentul apariției ordonanței, mitropolitul se afla la Râmnicu-Vâlcea, unde i s-a pus în vedere de către autoritățile comuniste să părăsească reședința în două zile, lucru pe care l-a și făcut. Prin Decretul nr. 305 se desființea Mitropolia Olteniei²⁶, iar Sfântul Sinod a fost obligat să își dea consimțământul față de această măsură, în ședința din 30 iulie 1945. Conform aceluiași decret, în redactarea căruia un rol important îl avusese fostul învățător comunist Mihail Roșianu, vâlcean la origine, se reînființea Episcopia Râmnicului, fixându-i-se reședința tot la Râmnicu-Vâlcea, și având în subordine cele 5 județe din Oltenia. Locotenent al reînființatei episcopii a fost numit arhiepiscopul Atanasie Dincă Bârlădeanu (1896-1973). Acesta și-a îndeplinit atribuțiile de episcop locotenent în perioada 21 aprilie 1945 – 11 martie 1947.

²³ ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1, *Biografie-memoriu de activitate a Mitropolitului Nifon Criveanu*, f. 80.

²⁴ Sorin Oane, *Episcopul Râmnicului, Vartolomeu Stănescu*, „Buridava”, VI, 2008, p. 170.

²⁵ Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p. 6.

²⁶ Florian Banu, „Un deceniu de împliniri mărețe”. *Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948-1958*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010, p. 73.

Un rol important în desființarea Mitropoliei Olteniei, făcută cu scopul de a-l îndepărta din scaun pe Nifon Criveanu, l-au avut ministrul Cultelor, pr. Constantin Burducea, și patriarhul Nicodim, care nu îl agreea pe mitropolitul Olteniei.

Într-o notă informativă din 19 august 1945 se făcea precizarea că fostul mitropolit al Olteniei, Nifon, „a fost adânc impresionat de desființarea Mitropoliei Olteniei, cu atât mai mult cu cât nici nu a fost consultat că nu mai este în funcțiune, fără ca totuși să i se fi făcut cunoscut, deși știrea a apărut, la vreme, în presă”²⁷. După alungarea din scaun, Nifon Criveanu s-a refugiat o perioadă de timp în comuna natală Slătioara din județul Romanați, astăzi județul Olt.

În urma demersurilor unui grup de preoți craioveni, în frunte cu arheologul C.S. Nicolăescu-Plopșor, în anul 1947 s-a înființat Arhiepiscopia Craiovei și a fost ales arhiepiscop arhimandritul Firmilian Marin. La 25 martie 1949 Arhiepiscopia Craiovei a fost ridicată la rangul de Mitropolie a Olteniei, având sub jurisdicție Episcopia Râmnicului și a Argeșului.

Mitropolitul Nifon a încercat să își recapete scaunul, solicitând numeroase audiențe, dintre care pe unele le-a și obținut, la Președintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, la vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Externe, Gheorghe Tătăreanu, la Emil Bodnăraș, secretarul general al Președinției Consiliului de Miniștri²⁸, precum și la alți oameni politici. În memoriile pe care le înainta el arăta că nu și-a dat niciodată demisia și că nu putea fi destituit din oficiu pentru niciun motiv: de boală, de vârstă, de infirmitate, de epurație, cu atât mai mult cu cât tot clerul fusese absolvit de epurație în 1945. Un alt argument invocat în favoarea sa era: „Contenciosul Ministerului Cultelor, cercetând situația juridică a mitropolitului Nifon Criveanu, a stabilit că acesta trebuie repus în funcție și că a fost scos din post în mod ilegal”²⁹. Conform mărturiilor documentare, prim-ministrul i-ar fi spus că „a cântat prea tare împotriva Uniunii Sovietice”. Un alt argument folosit de către oamenii politici ai timpului pentru a-l îndepărta cu totul din funcție pe Nifon Criveanu, și a-l împiedica să rămână măcar episcop al nou-înființatei Episcopii a Râmnicului, așa cum ceruse, era acela că un arhiepiscop nu poate să îndeplinească funcția de episcop, chiar titular, de eparhie. Remarcabil este memoriul amplu adresat de Nifon Criveanu Regelui Mihai care i-a recunoscut dreptul legitim și i-a promis tot sprijinul, dar fără niciun rezultat. Prin intermediul deputatei Negură, aceasta „făcându-se apărătoarea lui din oficiu”, situația sa a făcut obiectul unei interpelări în Parlamentul desemnat după falsificarea alegerilor din 19 noiembrie 1946³⁰.

După îndepărtarea sa din scaun, mai mulți reprezentanți ai romano-catolicilor și greco-catolicilor au încercat să îl convingă pe Nifon Criveanu să intre în Biserica Unită cu Roma³¹, însă fostul mitropolit a refuzat cu fermitate propunerile lor. Aceeași poziție a avut-o în Franța fostul mitropolit al Bucovinei, Visarion Puiu, condamnat la

²⁷ Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice. 1945-1947*, vol. I, ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu, Arhivele Naționale ale României, București, 2004, p. 37.

²⁸ *Ibidem*, pp. 151-152.

²⁹ ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. I, f. 92.

³⁰ *Ibidem*, f. 121.

³¹ Florian Banu, *op. cit.*, p. 73.

moarte de puterea sovietică și exclus din rândul arhierilor, care ar fi putut deveni cardinal dacă accepta propunerea de a renunța la credința sa. A preferat însă, ca și Nifon Criveanu, să trăiască în sărăcie dar în demnitate.

O perioadă Nifon Criveanu a frecventat mănăstirile oltene, mai ales pe cele unde erau stareți foști colaboratori ai săi. Astfel, în august 1949 a fost găzduit în casele stăreției de la Schitul Ostrov – Călimănești, de către arhimandritul Dosoftei Florea, și el victimă a regimului comunist, fost exarh al mănăstirilor oltene în timpul când Nifon Criveanu păstorea eparhia Olteniei.

Deși în 1942 se opusese numirii viitorului patriarh Justinian Marina ca arhieru vicar al Mitropoliei Olteniei, acesta a fost de acord ca Nifon Criveanu să slujească la biserica bucureșteană Sfântul Antim și să fie folosit ori de câte ori este posibil, în calitate de arhieru.

Conform unei note informative din 4 iunie 1949, în ziua de 22 mai a aceluiași an, fostul mitropolit oficiase o slujbă și ținuse o predică virulent anticomunistă la biserica Amzei din capitală. El a afirmat, printre altele, că: „azi oamenii zilelor vorbesc de progres când în realitate avem o decădere morală și socială cum nu s'a mai văzut la noi și apoi în loc de liberate și iubire avem teroare și lagăre, cu o ură sălbatecă față de oameni și nicăieri nu se vede decât ură și distrugere”³².

În alte note informative se relatează că fostul mitropolit Nifon Criveanu trăiește în mare sărăcie, fapt care l-a determinat pe patriarhul Justinian să îi acorde ajutor material, așa cum făcuse și cu fostul mitropolit al Moldovei, Tit Simedrea. Alți informatori îl acuzau că îi face greutăți noului mitropolit al Olteniei, Firmilian Marin, denigrându-l ori de câte ori avea ocazia și îndemnându-i pe subalterni să întocmească memorii prin care să solicite înlăturarea acestuia.

Prin anii 1950-1951, patriarhul Justinian i-a permis lui Nifon Criveanu să slujească la biserica Domnița Bălașa din București, în schimbul promisiunii că va fi ajutat de acesta în viitor, în cazul prăbușirii regimului comunist.

Nifon Criveanu a trecut la cele veșnice în ziua de 14 iunie 1970, după oficierea Sfintei Liturghii, la Schitul Maicilor din București³³, unde fusese trimis în surghiun. El a fost înmormântat fără ceremonialul convenit unui arhieru, în cimitirul mănăstirii Cernica, alături de un alt surghiunit – mitropolitul Basarabiei, Gurie Grosu, care, în calitate de arhiepiscop al Chișinăului, a contribuit la proclamarea la 27 martie 1918 de către Sfatul Țării a unirii Basarabiei cu România. O măsură reparatorie s-a produs după 1990, când autoritățile locale au dat numele său unei străzi din Craiova și când s-a propus aducerea rămășițelor sale pământești de la Cernica și reînhumarea lor alături de ceilalți arhieru de seamă ai Olteniei.

³² ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1, f. 109.

³³ Vasile Manea, *op. cit.*, p. 15.

ANEXE

1. 10 august 1945. Notă informativă a sursei „Viator” [Dudu Velicu³⁴]³⁵.

10 august 1945

(C.I. – P.)

Viator

NOTĂ

Romano-catolicismul activează intens în România, în deosebi după moartea patriarhului Miron Cristea (1939), care, prin intransigența lui, constituia o piedică serioasă în calea Romei.

Și Romano-catolicii profită de lipsa de unitate din sânul ierarhiei Bisericii ortodoxe române, pentru a aplica lozinca română: Divide et impera.

Alte stări de lucruri nu-i lasă deasemenea indiferenți.

Cazul mitropolitului Nifon Criveanu.

În urma actului desființării mitropoliei Olteniei (1945), titularul ei, mitr. Nifon Criveanu, a fost adânc impresioant cu atât mai mult cu cât n'a fost consultat, ci a constatat cu surprindere, că nu mai este în funcție, fără ca totuși să i se fi făcut cunoscut, deși știrea a apărut, la vreme, în presă.

Fiind la Râmnicul Vâlcea i s'a făcut apoi cunoscut de organele bisericești, că nu mai este mitropolit și că trebuie să părăsească orașul în două zile, ceea ce a și făcut.

Romano-catolicii au profitat de această situație delicată și ca atare s'a prezentat mitropolitului un domn cu rugămintea de a primi în audiență pe un cleric unit, spre a-i face unele comunicări. Mitropolitul l-a primit pe solicitant și din cele discutate a ajuns la concluzia că vizita aceasta este în legătură cu unele tatonări spre a-l atrage la unire cu Roma.

Mitropolitul i-a răspuns neagtiv.

În ziua de 3 august a.c., mitropolitul Nifon Criveanu pleacă din București în jud. Argeș, pentru odihnă. Știind că mitrop. Nifon este în București, dar nefiind informat că pleacă în ziua de 3 August a.c. în provincie, episcopul unit Traian Frențiu, locțiitorul de mitropolit al Blajului, trimite în ziua de 4 August a.c. un preot unit la acesta spre a-i face cunoscut, că șeful său dorește să-l vadă și să-i vorbească.

Mitop. Nifon fiind plecat în provincie, a urmat ca dorința episcopului unit Tr. Frențiu să-i fie comunicată acolo.

Și faptul că Blajul a voit să-l vadă pe mitrop. Nifon după 1 August și nu înainte de această dată este semnificativ: el știa că Sinodul hotărâse în ședința din 30

³⁴ Fost secretar general al patriarhului Miron Cristea (1936-138) și al lui Eugen Cristescu, șeful SSI (1943-1944), Dudu Velicu (1905-1977) a fost un bun cunoscător al vieții bisericești românești din perioada 1945-1959 și un apropiat al mitropolitului Nifon Criveanu. Nota aceasta informativă se regăsește și în însemnările sale zilnice – Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice. 1945-1947*, vol. I, ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu, Arhivele Naționale ale României, București, 2004 – la paginile 37-39.

³⁵ ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1, ff. 134-137.

Iulie a.c. ca mitropolia Olteniei să rămână desființată, deci titularul ei nu mai avea nici o atribuție în Biserică și ca atare voia să-l atragă la unirea cu Roma.

Și mai sunt de așteptat noi tatonări în acest sens.

Cazul mitropoliei Olteniei și al titularului ei.

Mitropolia Olteniei a fost înființată cu prilejul marilor sărbători dela Turnu Severin din 8 Mai 1939, ale centenarului nașterii Regelui Carol I.

La 1 Decembrie 1941 apare în presă comunicatul Președinției Consiliului de Miniștri, care făcea cunoscut că Sf. Sinod a cerut guvernului să se desființeze Mitropolia Olteniei.

Întreaga Oltenie protestează și la începutul anului 1942 apare o broșură intitulată „S'a propus desființarea Mitropoliei Olteniei?” (Craiova, 24 pag.).

Broșura poartă semnătura clericilor și mirenilor, membri ai adunării eparhiale a Olteniei, printre cari este și Dl. Gh. Tătărăscu, actualul ministru al Afacerilor Străine și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri.

Semnatarii protestează împotriva cererii Sf. Sinod de a desființa mitropolia Olteniei. Protestul este sprijinit pe argumente istorice prin care se cere menținerea mitropoliei.

În 1945, prin decretul lege Nr. 305, mitropolia Olteniei se desființează, iar Sf. Sinod și-a dat asentimentul în această privință, în ședința sa din 30 Iulie a.c.

Mitropolitul Nifon Criveanu este deci, virtual îndepărtat din scaun, fără a fi putut spune un cuvânt pentru menținerea mitropoliei Olteniei.

Se reînființează episcopia Râmnicului Noului Severin, cu reședința la Râmnicul Vâlcea și se numește un locotenent de episcopie.

Cum Sf. Sinod nu l-a înștiințat pe mitropolit prin nici o adresă asupra situației pe care i-a creiat-o, acesta a așteptat întrunirea înaltului for pentru a se pronunța.

Sf. Sinod se întrunește la 30-31 Iulie a.c. Mitropolitul Nifon depusese un memoriu asupra mitropoliei Olteniei și asupra situației lui, cerând să i se încredințeze conducerea noii episcopii înființată la Râmnicu Vâlcea.

Sf. Sinod, prin adresa Nr. 1160 din 3 August a.c. îi răspunde că „Instituirea de Locotenent la reînființarea episcopiei Râmnicului Noului Severin, conform art. 121 din Statutul Legii de organizare bisericească cade în competența I.P.S. Mitropolit al Ungro-Vlahiei”, ceea ce echivalează cu un refuz categoric.

Tototdată i se dă mitropolitului Nifon lovitura de grație, prin aceeași adresă, când i se face cunoscut că „Sf. Sinod roagă Ministerul Cultelor să-i îlesnească îndeplinirea formalităților pentru reglementarea drepturilor I.P.S. Sale la pensie, iar până atunci să i se servească salariul”.

„Această hotărâre s'a comunicat chiar astăzi Ministerului Cultelor, pentru îndeplinirea formelor de pensionare”.

În această atmosferă apare acțiunea Romei de a-l convinge pe mitropolitul Nifon Criveanu să trecă la unire, cât despre actul desființării mitropoliei Olteniei, Sinodalia afirmă că ceea ce a voit să facă un guvern trecut dictatorial, a desăvârșit actualul guvern democrat, care trebuie să ocrotească, deopotrivă, instituțiile de Stat.

Și actul poate fi reparat, fără să dăuneze vreunei instituții; iar guvernul va săvârși un act de dreptate și echitate față de olteni, al căror glas a fost ascultat în trecut.

2. [1945] Notă informativă a sursei „Scrutator”³⁶.

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nifon Criveanu fost Mitropolitul Olteniei.

Locuiește în București pe str. Antim Nr. 2, case proprii.

A fost episcop la Huși din 1934 până în 1939, iar dela acea dată în anul 1945 la Oltenia Mitropolit.

După o pauză de 10 ani ne-am văzut în seara zilei de 20 Decembrie 1948, cu care ocazie într-o întrevedere de 3 ore am găsit cu cale să înregistrăm următoarele:

„Pe când era Mitropolit al Olteniei într'o după amiază la Râmnicu Vâlcea s'a prezentat preotul Marina (actualul Patriarh) care era la acea vreme preot la o biserică cu un pachet de scrisori dela următorii oameni politici, care îmi cereau să-l numesc vicar al Mitropoliei Olteniei: C. Argetoianu din partea partidului său, Dr. N. Lupu din partea național țărăniștilor, Gh. Tătărescu din partea liberalilor, Dinu Brătianu din partea liberalilor dinști și din partea unui gogist, ca reprezentant al acestui partid. Văzând aceste scrisori i-am spus ironic: „Bravo, părinte, ai reușit să te pui bine cu toate partidele”. Eu vreau să fiu agreabil acestor persoane care mă au de bine, însă având în vedere că aici la Râmnic au mai fost neînțelegeri cu fostul Episcop Vartolomeu și cu mine ca vicar, eu te pun deocamdată vicar fără să te fac arhieru.

El a stăruit să fie făcut, am refuzat categoric și a plecat. Acesta a fost primul contact. Al doilea a fost cu ocazia unei reparații de biserică. La biserica unde servea s'au făcut unele reparații. Protopopul îmi semnaleză că s-au comis mari nereguli și fraude în valori de sute de mii de lei. Dau ordin de anchetă, de unde se constată temeinicia reclamațiilor. Urma să plece pe drumul parchetului 13-14 persoane, inclusiv Preotul Marina și primarul orașului. Dându-mi seama de urmări, dispun să se pună banii înapoi și închid dosarul. Lucrul se întâmplă și situația intră în normal.

Al treilea contact l-am avut cu ocazia unei cereri care solicitam Sf. Sinod ca să-mi restituie veniturile sesiei Mitropolitane, însă nesatisfăcându-mă. Din legăturile ce le am cu Arhieru Șerpe, acesta mi-a declarat cu ocazia solicitării din partea mea a unor veșminte arhieresti pentru a sluji pe la o biserică din capitală, că Patriarhul a început să se limpezească la cap. A început să sesizeze politica nefastă a comuniștilor pentru biserică, deasemeni să se antureze de oameni recunoscuți ca inamici regimului, oameni aparținând fie liberalilor, fie țărăniștilor, să oficializeze conflictul ce există între ei și guvern pe cheltuiala statului. Ca la masă [șters] decât e nevoie și că adesea primește [șters].

Își dă seama că regimului îi va fi greu să-i coboare din postul unde ei însăși l-au ridicat, că acum noua lui preocupare este de a reuși să-și mențină scaunul față de ce va fi mâine. Obișnuit au loc mese la palatul Patriarhal, iar invitații sunt din cele mai variate categorii de oameni. Mare arbitru politic. Atunci i-am spus lui Șerpe chestia cu cele 5 scrisori dela 5 oameni politici.

Venind vorba de scoaterea dela Mitropolia Olteniei îmi spunea:

³⁶ *Ibidem*, ff. 140-142.

„În scoaterea mea de la Mitropolia Olteniei au contribuit trei oameni „Patriarhul Nicodim, Mitropolitul Bălan, fostul ministru Burducea”, primul și ultimul au făcut falsuri în acte schimbând hotărârea Sinodului. Când mi s'a comunicat că legea de desființare a luat ființă, m'am prezentat în audiență la Rege. M'a primit cu multă bunăvoință, după care i-am expus situația. „Majestate ar trebui să ocrotiți unele instituții între care și Biserica”. Imitând vorba Regelui, continuă. „I.P. Sfințite aici eu nu am vreo putere. Sunt preocupat de situația mea însăși. E normal ca așa cum a fost înființată, apoi desființată, să fie reînființată Arhiepiscopia Olteniei. I.P. Sfințite văd cum însăși monarhia merge spre dizolvare. Nimic nu mai este sfânt și nimic nu mai poate fi ocrotit. Iau act și ce voi putea face voi înfăptui”.

Lângă rege era un câine mare care odată cu scularea de pe scaun a regelui s'a ridicat și el. Regele m'a făcut atent că nu mușcă și m'a condus până la ușă.

M'am dus în audiență la Groza. Exemplarul ăsta de om e bun de dus într'un panoptic. Cum m'a văzut a început să vorbească așa cum îi este vorba repezită:

„Lasă că vă știu eu că ați fost cu legionarii”.

Îi răspund că eu am fost pătimit dela ei, atunci ridică un dosar și spune:

„Vezi dosarul ăsta? E Mitropolitul Bălan, legionarul, și lui îi vine rândul, acuși, acuși. N'am ce să-ți fac, eu nu mă pot opune guvernului. Ai fost în Transnistria, ai trimis sute de preoți, ai tipărit lucrări de propagandă antisovietică, ai fost antonescian și acum vrei să te scap! Nu pot!”.

M'am dus la Tătărăscu, cuvinte de complezență și atât. A dispus prin Alexandrini, care era la Finanțe, să-mi dea salariul și l-am primit până la pensionare. Acest Tătărăscu e un mizerabil fiu al Olteniei. M'am dus la soția sa, care mi-a spus: „Georges e tare binevoitor, dar nu poate face nimic. Este permanent suspectat de comuniști”. Îi plăcea situația, mașină la scară, lichea etc. Am mers la Vântu care deasemeni s'a arătat politicoș, dar numai atât.

Din comuniști am cunoscut și am intervenit la unul singur „Ministrul Profiri”, care mi-a spus la noi în Partid nu am auzit vorbindu-se de cazul P.S. Tale. Mi-a spus: „Aveți o greșală că nu ați întreținut relații deloc cu comunistii, poate că alta ar fi situația”.

Acum m'am dus la Nicodim, Patriarhul României și i-am spus. „Ai comis o crimă, Istoria te va condamna, poftim cartea cu dedicația ce mi-ai trimis-o, nu am nevoie de nici o atenție, ești un senil sinistru”...

Venind vorba de Mareșalul Antonescu declară:

„Pe mareșal l-am văzut și vorbit de două ori, socot că e cel mai mare om politic pe care l-a avut țara asta în ultima sută de ani, a fost judecat, condamnat dar „Istoria” și numai ea la timp va arăta cine a fost și ce a făcut. Mitropolia Olteniei a fost în mare măsură creația lui”...

Venind vorba de situația de viitor spune:

„Sunt înconjurat de multă prețuire, vizitez multe familii de oameni care au avut roluri politice și sigur că vor mai avea. Toți mă asigură că voi fi viitorul Patriarh al României, eu ascult, încui în inima mea și aștept. Voi fi gata la chemare și voi arăta lumii ce este și ce poate reprezenta Biserica.

Până atunci stau la fund. Mă mulțumesc că nu m'au închis. Stau mai tot timpul la țară în comuna Slătioara, din jud. Romanați. Acolo am ceva pământ, scriu, mi-am regăsit liniștea spirituală de care aveam nevoie.

Am avut cu pensia un mare necaz. M'am prezentat personal. Aseoare era o bătrânică, care m'a privit cu multă bine voință și după unele explicații asupra averii, au hotărât să-mi lase existența.

Am 10.700 lei pe lună. O duc binișor și mai ales că am gospodărie organizată.

Lucrurile se vor schimba, de nu, să știi că nu este Dumnezeu.

Transmite tuturor cunoștințelor cu „idei sănătoase cuvenite binecuvântări dela mine”. Ne despărțim și spune „Să ne vedem sănătoși și liberi”.

ss. Scrutator

3. 4 iunie 1949. Notă informativă a sursei „Matei”³⁷.

131/4 iunie 1949

NOTĂ

Numitul BARCEANU ACHIM fost Ministru la Sofia, azi pensionar, a afirmat față de cunoscuți că în ziua de 22 Mai a.c. fostul Mitropolit al Olteniei, Nifon Criveanu, a oficiat o slujbă și a ținut predică la biserica Amzei.

Cu această ocazie spune BARCEANU că NIFON ar fi atacat guvernul și regimul de azi cu un curaj nemaipomenit și neîntâlnit la nici un episcop ortodox. Astfel, Nifon printre altele, a spus următoarele: „azi oamenii zilelor vorbesc de progres când în realitate avem o decădere morală și socială cum nu s'a mai văzut la noi și apoi în loc de liberate și iubire avem teroare și lagăre, cu o ură sălbatecă față de oameni și nicăieri nu se vede decât ură și distrugere”.

Sursă: Matei

Valoare serioasă.

4. 13 martie 1951. Adresă a Direcției Centrale a Securității Statului către Regiunea București³⁸.

Direcția Centrală a Securității Statului

Nr. 341/56.104

13.III.951

CĂTRE

Regiunea București

³⁷ *Ibidem*, f. 109.

³⁸ *Ibidem*, f. 133.

Dispuneți a fi puși în supraveghere foștii episcopi Nifon Criveanu în prezent domiciliat în Str. Antim Nr. 2 și EFREM ENĂCHESCU în prezent starețul mănăstirii Cernica.

Raportați la timp orice constatare pozitivă privind pe susnumiții.

COLONEL DE SECURITATE
Birtaş G.

MAIOR DE SECURITATE,
Stănescu H.

5. 15 septembrie 1954. Biografie-memoriu de activitate a mitropolitului Nifon Criveanu³⁹.

15 Septembrie 1954

(C.I. – P.)

NIFON CRIVEANU – Mitropolit
(Biografie-activitate)

Născut la 20 Februarie 1889 în Com. Slătioara, Jud. Romanați, tatăl său, Ilie Craioveanu fiind învățător în același sat.

A urmat cursurile Seminarului Central din București, între anii 1902-1910, a fost hirotonit preot-ajutător la Biserica Lucaci din București, iar în 1922 a fost numit paroh la Biserica Popa Soare tot din Capitală.

Între anii 1924-1926 a studiat la facultatea de teologie din Montpellier și Paris, fiind trimis de Patriarhia Română, în urma recomandății facultății de teologie din București.

Înapoiindu-se în țară, a fost numit în septembrie 1927 director și profesor la Seminarul Nifon Mitropolitul din București.

În Mai 1927 a intrat în monahism cu metania la mănăstirea Cernica, jud. Ilfov, schimbându-și numele de Grigore în acela de Nifon, la stăruința eforiilor așezămintelor Nifon Mitropolitul.

În Septembrie 1928 a fost numit vicar al Episcopiei Râmnicului Noului Severin, cu reședința la Râmnicu Vâlcea, fiind arhimandrit, iar în Februarie 1929 a fost hirotonit arhierou.

Fiind încă student a tipărit două lucrări de seminar :

- 1) Calea vieții, studiu exegetic și
- 2) Spre fericire, studiu moral tipărit de Fundația Universitară Carol I.

A mai tipărit apoi:

- 3) Patimile Mântuitorului
- 4) Din viața Sf. Nicolae
- 5) Puterea unui copil
- 6) Cugetări și Maxime

³⁹ *Ibidem*, ff. 68-81. O parte din această biografie a mitropolitului Nifon Criveanu se regăsește în volumul I al însemnărilor lui Dudu Velicu, la pagina 44.

- 7) Pământ Sfânt (cuvântări)
- 8) Pe drumul datoriei
- 9) Pace pe pământ
- 10) Carte de rugăciuni
- 11) Împărțirea muncii
- 12) Straja Țării
- 13) Credința ta te-a mântuit
- 14) În Grădina Ghetsimani

În acest timp a colaborat la diferite reviste: Biserica ortodoxă română, Renașterea, Noua Revistă Bisericească, Dunărea Ortodoxă, Cronica Hușilor, Credința Strămoșească, Lumina Creștină, Biserica și Școala, Parlamentul Românesc, Revista Funcționarilor Publici etc.

De asemenea a colaborat și la revista „Foi et vie” din Paris.

La 19 octombrie 1933 a fost ales episcop al Hușilor, investitura regală făcându-se la 9 Martie 1934, iar instalarea la 11 Martie același an.

Ca episcop, a fost precursor în mai multe domenii de activitate.

Legea serviciului social a găsit în Eparhia Hușilor 141 cămine culturale în funcție.

Inițiativă ministrului sănătății pentru înființarea de cantine școlare, fusese luată la Huși de episcopul Nifon Criveanu, cu 4-5 ani înainte, înființând și ajutând câte o cantină școlară în cele trei capitale de județ: Huși, Vaslui și Bârlad unde lua masa, în mod gratuit, un număr de 80-100 elevi săraci.

Reintronarea ordinei, a disciplinei și a principiului de autoritate au fost principii de bază care l-au călăuzit pe noul episcop în activitatea lui, completate cu spiritul de muncă activă și constructivă.

Activitatea sa ca Episcop al Hușilor

(Martie 1934 – Octombrie 1939)

Activitatea culturală.

Printr'o imensă și sistematică activitate misionară și culturală – pentru a face unitatea sufletească a păstoriților săi - s'au convertit 3500 sectanți și stiliști din numărul total de 5900 existenți în eparhie. Și acesta e un succes formidabil, dacă se ia în considerație faptul că numai readucerea unui sectant este un mare succes dat fiind atașamentul lui față de noua religie. În acest scop misionar s'au cheltuit 200.000 lei.

S'au tipărit publicații religioase în sumă de 924.000 lei. S'a tipărit și răspândit o revistă pentru popor intitulată „Credința strămoșească” în peste 2.100.000 exemplare.

Deasemenea episcopul a înființat revista „Cronica Hușilor”, una din cele mai bune reviste din țară.

S'au înființat 250 de biblioteci parohiale cu peste 70.000 volume.

120 coruri bisericești, cărora li s'au dat premii în bani și subvenții.

- 141 cămine culturale.

S'a instituit un premiu de 20.000 lei prin „Academia Română”, pentru „Istoricul Eparhiei Hușilor”.

S'au răspândit, prin colportaj bine organizat, broșuri în valoare de peste 600.000 lei, din care sau împărțit gratuit în valoare de 60.000 lei.

S'au tipărit lucrări în editura proprie „Cartea Creștină”, în valoare de peste 120.000 lei.

Activitatea administrativă.

- S'au făcut peste 260 vizite canonice și inspecțiuni inopinate la peste 290 parohii existente.

- S'au zidit și restaurat 145 biserici la cele 450 existente, alte 29 rămânând în construcție, iar 16 în restaurare.

- S'au zidit 30 case parohiale noi.

- S'au îngrijit cimitirele și reparat împrejurimile bisericilor.

- S'au vizitat spitalele și închisorile din eparhie.

- Schiturile și mănăstirile s'au reînnoit și s'au adăogit reintronându-se munca și rugăciunea.

- S'a mijlocit și s'a reușit a se despăgubi parohiile cu sume de 1.000.000 lei din pierderile cauzate de conversiune.

- S'au hirotonit 150 preoți și diaconi, fără să se primească vreo plată, precum nu s-a primit nici la sfințiri de biserici, sau punere de temelii la biserici.

În urma îndemnului episcopului, spre a avea un cler luminat, numărul preoților licențiați a sporit cu 80, fiind în total 124 preoți licențiați la cei 300 existenți în eparhie.

S'a întărit spiritul de disciplină și de ordine, organizându-se retrageri duhovnicești, cu preoții, la mănăstirea Dobrovăț, Județul Vaslui.

Aproape în fiecare sat s'a înființat „juriul de împăcăciune”, pentru țărani.

Activitatea filantropică-socială.

S'au înființat și funcționează de 4-5 ani (până în 1939 război), următoarele cantine școlare din inițiativa și sub conducerea ierarhului.

1) Cantina „Mila Creștină” în Huși, cu 90-100 copii săraci, strângându-se suma de 340.000 lei.

2) Cantina „Iubirea Aproapelui” în Vaslui, cu 80-90 copii săraci, strângându-se suma de 300.000 lei.

3) Cantina „Lăsați copiii să vină la mine”, din Bârlad, cu 80-90 copii, strângându-se suma de peste 160.000 lei.

S'a construit un azil pentru bătrâni în marginea orașului Huși, cheltuindu-se peste 1.200.000 lei.

S'au dat ajutoare în bani, lemne și stof săracilor, bolnavilor, studenților, elevilor, preoților studenți etc., în valoare de peste 1.650.000 lei.

S'au dat ajutoare pentru construcții de biserici în valoare de peste 410.000 lei.

S'au dat peste 215.000 lei pentru școli, cămine culturale, echipe regale studentești, diferite instituții, etc.

Mănăstirile au fost ajutate cu peste 30.0000 lei.

În cinci ani de episcopat s'a strâns în eparhie, pentru construire de biserici, case, parohiale, poduri, fântâni și școli, considerabilă sumă, pentru vremea aceea, de 46.000.000 lei, *fără nici un ajutor bănesc dela Stat, Județe, orașe sau parohii și fără vreo donație particulară.*

Activitatea economico-gospodărească.

Printr-o mai bună și perfect onestă chivernisire a bunurilor eparhiei, veniturile au sporit față de bugetul din 1933-1934, cu 1.666.000 lei pe 1935-1936, cu 2.924.000 lei, pe 1936-1937, cu 2.556.000 lei pe 1937-1938 și cu 2.560.000 lei pe 1938-1939. Numai așa s'au putut face îmbunătățiri.

S'a achitat datoria de 1.475.546 lei către Banca Națională.

S'a obținut dela Ministrul Apărării Naționale suma de 4.258.000 lei ca despăgubire pentru terenul și capitalul dat de episcopie pentru construcția localului de seminar, cedat în urmă armatei.

S'a reparat radical catedrala episcopală, cheltuindu-se suma de 225.846 lei.

S'a reparat zidul înconjurător, în lungime de peste 375 m. Și s'a construit din nou pe o lungime de 36 m, cheltuindu-se 365.489 lei.

S'a reparat palatul episcopal, înzestrându-se cu mobilier în valoare de 823.602 lei.

S'au clădit: o fabrică de lumânări, un garaj, o seră de flori și locuințe pentru personalul de serviciu, reparându-se și alte imobile, în valoare de 1.000.000 lei.

S'a clădit o clopotniță monumentală, turnându-se și clopote noi în valoare de 1.800.000 lei.

S'a zidit schitul Vovidenia, cheltuindu-se cca. 600.000 lei, fiind a treia ctitorie vlădicescă la Huși de când ființează episcopia, adică de 343 ani.

S'a zidit un mare azil pentru bătrâni, cheltuindu-se peste 1.300.000 lei.

S'a ridicat o troiță pentru eroi în valoare de 20.000 lei.

S'a îmbunătățit inventarul episcopiei, cheltuindu-se peste 400.000 lei.

S'au plantat pomi și s'a amenajat un parc, cu 25.000 lei.

S'a investit, în total, în opere misionare, culturale și filantropice suma de circa 9.000.000 lei, obținuți numai printr-o bună și chibzuită gospodărire a bunurilor eparhiale, fără nici un ajutor din afară.

La 30 Noiembrie 1939, episcopul Nifon Criveanu a fost ales cel dintâiu mitropolit al Olteniei.

Investitura s'a făcut la 12 Decembrie 1939, iar înscăunarea la Craiova, la 21 Decembrie același an.

Activitatea ca mitropolit al Olteniei.

Activitatea culturală și misionară (1939-942)

Una din primele și esențialele îndatoriri ale Bisericii este activitatea misionară. Ca atare, noul mitropolit a pornit la lucru cu 48 preoți misionari de circumscripție, cinci misionari de județ și un misionar șef pe eparhie, ajutați la început, de 10-15 misionari și misionare, laice, temeinic pregătiți.

Rezultatele au să se arate: o puternică învioreare a sentimentului religios în popor și convertirea a 294 sectanți.

Pentru o mai bună pregătire a preoților misionari, s'au ținut cursuri misionare la Râmnicu Vâlcea între 18-30 august 1940, sub conducerea mitropolitului cu 120 preoți, cărora li s'a dat găzduirea și întreținerea gratuite.

Pentru pregătirea misionarilor și misionarelor, laice, s'au organizat deasemenea, cursuri misionare la Craiova, între 18-23 Decembrie 1940, la care au participat peste 30 persoane dându-li-se și acestora, în mod gratuit, găzduire și

întreținere. Misionarii clerici și laici au împărțit broșuri gratuit în valoare de 33.000 lei, iar contra cost în valoare de 520.000 lei, alături de cuvântul predicat.

Activitatea misionară-socială.

Pe lângă spitalele de răniți, ca și pe lângă cele civile au fost rânduiți unul sau doi preoți, pentru nevoile sufletești ale celor suferinzi.

Tot așa s'a procedat cu închisorile militare și civile din eparhie.

Misionarii au activat în: spitale, închisori, lagărul de internați dela Tg. Jiu, căminele de ucenici, în marile fabrici și atelierele de confecțiuni militare din Craiova și Tg. Jiu, școala de gardieni publici din Craiova, prin toate fabricile și atelierele, uzine, centre mari de lucrări c.f.r., în porturi, etc. cheltuindu-se suma de 255.000 lei.

Pentru nevoile duhovnicești ale credincioșilor din Transnistria, au fost trimiși 150 preoți și ieromonahi, care au lucrat acolo între 5-6 luni. Ei au dus în Transnistria : 26 rânduri de odăjdii, 260 cărți de ritual, 87 antimise și 75 obiecte cult.

Ei au distribuit gratuit 11.563 exemplare cărți de rugăciuni, alte cărți religioase 8860 exemplare, iconițe 1150, cruciulițe 3000, calendare de perete 27.270, toate acestea în valoare de 1.076.430 lei ceea ce constituie un însemnat sacrificiu bănesc, în cadrul acțiunii bisericești.

Culturale:

Între 4-30 August 1940 și 9-25 August 1942 s'au organizat cursuri de vară la Râmnicu Vâlcea pentru public, cu prelegeri ținute de profesori universitari și distinși intelectuali din țară.

Pentru popor, mitropolitul a dat la iveală revista „Lumea Creștină”, în 28.500 exemplare, care a ajuns pretutindeni: în închisori, lagăre, spitale, etc.

Cartea de rugăciuni pentru popor s'a tipărit în 3 ediții cu 60.000 exemplare.

Calendarul de perete s'a tipărit anual în 250.000 exemplare.

În eparhie erau 763 cămine culturale, 448 coruri bisericești, 959 biblioteci parohiale, cu 244769 volume și 42.571 cetitori.

S'au trimis bibliotecilor parohiale 19.166 volume, în valoare de 1.441.313 lei, în afară de cărțile ce s'au distribuit prin centrele parohiale, contracost, în număr de 71.640 și în valoare de 275.500 lei.

Învățământul religios în școli a fost predat de preoți, sub controlul a 5 revizori de județ și 136 sub-revizori pe circumscripții.

Foarte mulți preoți au suplinit, bucuros, pe învățătorii concentrați sau mobilizați.

Începând cu anul școlar 1942-1943, mitropolitul a reînființat la R.-Vâlcea Seminarul monahal, desființat dela Mănăstirea Cernica, Jud. Ilfov și o școală de cântăreți bisericești la Tg. Jiu.

Colportajul era în floare, distribuindu-se până la finele anului 1942: 270.687 broșuri, în valoare de 1.076.778 lei; 23.519 iconițe mici și 2.504 mari, editate de mitropolie, precum și 5530 icoane mari și 12.461 iconițe procurate din București, toate în vloare de 206.998 lei.

S'au distribuit deasemenea 8050 cruciulițe și iconițe de metal în valoare de 57.000 lei.

Activitatea filantropică.

Cantine școlare s'au înființat în fiecare capitală de județ: „Iubirea Aproapelui” din Craiova, a „Sfintei Mitropolii” din R.-Vâlcea, a „Clerului Gorjan” din Tg.-Jiu, „Cantina Bisericii” din Caracal, „Mila Creștină” din T.-Severin, cărora mitropolitul le-a dăruit câte 10.000 lei din banii parohiei și câte 5.000 lei din fondurile mitropoliei.

Cu începere dela 1 Aprilie, s'a prevăzut în bugetul mitropoliei câte 10.000 lei pentru fiecare cantină. Clerul a contribuit deasemenea, la ajutorarea acestor cantine.

În eparhie funcționau 861 cantine școlare în colaborare cu corpul dascălesc, la care luau masa 19.288 elevi și eleve.

Preoții refugiați au fost deasemenea ajutați.

Mitropolia a ajutat și înzestrat spitalul Z.I. nr. 229 din Craiova.

Orfanii n'au fost deasemenea uitați, și'n 1942 s'a organizat un orfelinat de fete în M-tirea Hurezi Vâlcea cu 30 de paturi pe seama mitropoliei.

Săracilor li s'au împărțit ajutoare în valoare de 317.038 lei și patru vagoane de lemne.

Studentilor, elevilor, preoților lipsiți și văduvelor preotese li s'au dat ajutoare în valoare de 277.754 lei, iar funcționarilor mitropoliei 8800 lei.

Bisericelor, școlilor, căminurilor culturale li s'au dat ajutoare în valoare de 457.681 lei.

Pentru palatul invalizilor s'a dat suma de 1.000.000 lei.

Între 1940-1942 s'au dat diferitelor instituții (Crucea Roșie, spitale, Săraci, Cantine, Sinistrați, etc.), de către preoți și parohi 23.625.242 lei, iar de către mitropolit, contribuție personală, suma de 1.527.419 lei.

Pentru aceleași instituții s'au mai colectat:

22 vagoane de grâu; 44 vagoane de grâu; 1 vagon făină; 1 vagon mălai; 4 vagoane cartofi; 1 „” ceapă. 5, ½ „” fasole; 5000 păsări; 500 kg brânză, 1200 kg carne; 1100 cozonaci; 1000 kg fructe; 3000 litri lapte; 50.000 ouă; 5.800 pâini; 2.300 kg struguri; 4000 l Vin; 250 l Ulei; 1200 cămăși; 300 căciuli; 50 cojoace; 1600 flanele; 150 haine; 500 indispensabili; 1900 kg lână; 500 mânecute; 4200 mănuși; 200 șaluri; 12.000 per. ciorapi; 500 cearceafuri; 750 fețe de pernă; 700 pături; 300 m pânză; 9000 pătrățele; 800 perne; 3400 prosoape; 340 altele; 3500 șervete de masă; 200 farfurii; 200 castroane; 200 cuțite; 200 pahare; 300 furculițe; 700 linguri; 15 vagoane lemne; 300 kg. Săpun; 5.000 buc. țigări; 2.300 cărți de cetit; 20 rândurii odăjdii bisericesti, etc., etc.

Activitatea administrativă.

S'au rezolvat și expediat 69.959 hârtii.

S'au făcut 162 vizite canonice.

Erau în construcție, până în 1942, 82 biserici și s'au terminat și târnosit 12.

S'a început repararea a 342 biserici, dintre cari 22 s'au restaurat și resfințit.

S'au construit 7 case parohiale.

Au fost hirotoniți 145 preoți și 27 diaconi și 264 hirotesii de duhovnici.

S'au cununat 1200 perechi concubini.

Activitatea economică.

Mitropolia Olteniei, nou înființată, neavând nici o avere imobilă decât folosința a 3 hectare pădure, iar ca avere mobilă, în 1942, circa 3.000.000 lei, care au fost redobândiți cu greu dela Banca Râmnicului, aflată în moratoriu, nu poate avea o

activitate economică deosebită, înțelegând prin aceasta investiții sau restaurări de imobile.

Mai mult, ea este nevoită să aibă cu chirie reședința sa mitropolitană, tipografia, colportajul, în locuri diferite.

Iar folosința pădurii este numai în parte.

Bugetul mitropoliei a sporit dela 2.548.529 lei cât era în 1939-1940, la 5.148.199 lei în 1940-1941 și la 7.800.000 lei în 1941-1942, iar pentru 1942-1943 s'au prevăzut 8.453.549.

Iată activitatea mitropolitului Olteniei pe anii 1940-1942.

Oltenia cere readucerea mitropolitului Nifon Criveanu în fruntea mitropoliei, ca răsplătă a stăruințelor lui pentru binele poporului.

Averea mitropolitului.

Mitropolitul Nifon Criveanu nu posedă nici un fel de avere.

Cele patru pogoane pădure moștenite la Slătioara, jud. Romanați, dela părinții săi, se împart între moștenitori, dintre cari mitropolitul este unul.

Averea pe care a avut-o soția mitropolitului, decedată înainte de anul 1927, revine fiicei sale.

Iar până la majoratul fiicei mitropolitului, averea aceasta a constituit un bun din care au primit subvenții însemnate, în mod gratuit, un întreg șir de studenți români aflați la studii la universitățile din Apus.

Numele și numărul lor pot face oricând dovada mărinimiei sufletului mitropolitului Nifon Criveanu, fost al Olteniei.

6. Memoriu de activitate a Mitropolitului Nifon Criveanu⁴⁰.

MEMORIU

Activitatea de Episcop al Hușilor,

11 martie 1936 – 12 decembrie 1939.

La venirea mea ca Episcop, eparhia era datoare la Banca Națională 1.475.546 lei. Reședința episcopiei era lăsată în dărăpănare. Acoperișul fiind pe alocuri stricat, ploua în camere. Era nevoie de o urgentă și radicală reparație. În toată această reședință nu exista nici o sobă de teracotă. Exceptând sala de recepție, numai în câteva camere, din cele 9 câte avea, era oarecare mobilier, dar mai mult decât modest. Niște covoare vechi și uzate, rupte pe alocuri, erau și așternute în 2-3 camere. Reședința n-avea mobilă de sufragerie. Instalația electrică trebuia neapărat revizuită. Împrejmuirea de zid, făcută de Episcopul Sofronie Miclescu în 1849, era ruinată în bună parte, prezentând din loc în loc goluri urâte, iar restul amenința să cadă. În curtea Episcopiei parcul era inexistent. Catedrala avea nevoie de urgentă reparație, tencuiala căzând pe multe locuri, iar acoperișul fiind foarte uzat. Biblioteca Episcopiei era în dezordine. Activitatea pastorală și gospodărească, în timpul celor doi ani de vacanță episcopală după moartea defunctului Episcop Iacob Antonovici aproape că încetase. De vreo activitate filantropică nici vorbă.

⁴⁰ Arhiva familiei Cella Criveanu, ff. 1-9.

Activitate economică.

Printr-o bună gospodărire a sesiei eparhiale și a grădinii episcopale s-a ajuns ca de la bugetul din 1933 – 1934 în sumă de 784.500 lei să se ajungă în anul următor la 1.800.000, iar mai apoi la 2.566.000 lei, în anul 1938-1939 bugetul să atingă 3.042.854.

Și astfel în cursul celor 5 ani și jumătate de păstorire, s-a ajuns la următoarele frumoase înfăptuiri, numai din venitul Episcopiei fără nici o subvenție de nicăieri:

- S-a achitat datoria Episcopiei, plătindu-se numerar în primii doi ani suma de 453.000 lei, iar pentru rest stăruindu-se a intra în conversiune:

- S-a refăcut complet împrejmuirea de zid de peste 300 metri, reînnoindu-se de-a binelea pe o întindere de 155 m, cheltuindu-se cu aceasta suma de 365.489 lei;

- S-a restaurat Catedrala episcopală, reparându-se stricăciunile, revăzându-se acoperișul și spălându-se pictura (a lui Tătărăscu), cheltuindu-se suma de 225.848 lei;

- S-a amenajat un parc cheltuindu-se 24.000 lei.

- S-a renovat reședința episcopală, adăugându-se o fațadă și în partea de sud, s-au zidit sobe de teracotă, s-au procurat mobilier în camere și în sufragerie, covoare, veselă și tacâmuri, cheltuindu-se suma de 832.602.

- S-au zidit: o locuință pentru personal, o fabrică de lumânări, un garaj, o seră de flori; s-a refăcut crama, grajdul de cai, s-au înzestrat toate cu instalație electrică, s-au zidit: o casă și un canton la secția eparhială, în sumă de 997.540 lei în total.

- S-a zidit o monumentală clopotniță, în care s-a așezat un clopot de 1.600 kg – după modelul celui de la Biserica Domnească din Bârlad turnat la Kiev – costând singur el 292.721 lei, precum s-au returnat și alte două clopote, cheltuindu-se în total 1.770.145 lei.

- S-a zidit schitul Vovidenia în marginea orașului, județul Fălciu neavând nici un schit, cheltuindu-se 798.000 lei.

- S-a zidit alături de schit un azil de bătrâni cu 10 camere cheltuindu-se din partea Episcopiei 500.000 lei, la care s-au adăugat diverse subvenții de la Ministerul Ocrotirilor Sociale și de la alte instituții.

- S-a sporit inventarul Episcopiei, cheltuindu-se 150.000 lei.

- Am stărut și obținut ca parohiile păgubite prin conversiune să primească despăgubiri prin rente de stat în sumă de 877.500 lei.

- S-a procurat un automobil, plătindu-se 250.000 lei.

Operă filantropică.

- S-au împărțit ajutoare în bani, lemne sau în natură: bisericilor, mănăstirilor, cantinelor școlare, căminelor culturale, azilului de bătrâni, studenților, elevilor și nevoiașilor în sumă de 1.539.253 lei.

- S-au înființat, din primele luni de la instalarea ca episcop, în fiecare capitală de județ: Huși, Bârlad și Vaslui, câte o cantină, cărora de Sfintele Sărbători li se împărțeau și veșminte, încălțăminte și mici daruri.

Activitate culturală.

- S-a început o viguroasă campanie culturală muzicală pentru luminarea poporului, pentru învierea vieții religioase, pentru combaterea sectelor și a stilismului, cheltuindu-se suma de 195.345 lei.

- S-au împărțit gratuit în popor cărți, broșuri și iconițe în sumă de 521.000 lei.
- S-a tipărit o carte de rugăciuni în 20.000 exemplare.
- S-a instituit un premiu de 20.000 lei prin Academia Română pentru alcătuirea istoricului Eparhiei. De la 1868, când învățatul Episcop Melchisedec a tipărit un istoric, nu s-a mai tipărit nici un altul până în vremea mea în Eparhie.
- S-a reorganizat Muzeul Eparhial după ce mai întâi se refăcuseră încăperile și se înzestraseră cu lumină electrică.
- S-a reorganizat Biblioteca episcopală ce cuprindea 3600 volume de valoare.
- S-au înființat cercurile preoțești alcătuite din 6-8-10 parohii și s-au înființat circumscripții misionare prin lucrarea cărora s-au readus la dreapta credință 2500 de adventiști, evangheliști, romano-catolici și evrei.
- S-au organizat și funcționat 240 de coruri bisericești.
- S-a înviorat mișcarea pentru înființarea de cămine culturale, care au fost în număr de 141.
- S-a tipărit pentru popor foaia religioasă „Credința Strămoșească” în 12.000 exemplare.
- S-a încurajat înființarea bibliotecilor parohiale cât mai bogat dotate.
- S-a organizat o școală de cantori la Bârlad, cheltuindu-se 42.638 lei.
- S-a înființat revista oficială a eparhiei „Cronica Hușilor”.
- S-au organizat Conferințe generale preoțești anuale, fixându-se ca prim subiect: Este bine ca preotul să facă politică, sau nu? Era în anul 1934.

Activitate administrativă.

- S-a inițiat și s-a încurajat lucrarea de construire de biserici. Din cele 450 de biserici din Eparhie, 150 s-au zidit ori s-au refăcut, s-au pictat și s-au târnosit 6 în timpul păstoriei noastre. La plecarea din Eparhie erau 29 de biserici în construcție și 16 în reparație.
- S-au construit 35 case parohiale.
- S-a dat în deosebită grijă a preoților buna întreținere a cimitirelor.
- Am făcut 253 de vizite canonice și inspecții inopinate și am luat parte la zeci de festivități, congrese ori adunări în Eparhie și în afară de Eparhie.
- S-a vegheat și s-a îndrumat conducerea mănăstirilor pentru o viață duhovnicească cât mai înfloritoare.

Opera samariteană personală.

- Îndemnul episcopal e mai ascultat și mai urmat dacă este precedat, ori însoțit, de exemplul propriu. Drept aceea dintr-un început – din ziua instalării mele ca episcop – am dăruit 10.000 lei Primăriei orașului Huși pentru întemeierea unei cantine școlare. Așa s-a făcut și la Bârlad cu prilejul primei mele vizite oficiale, dăruind tot 10.000 lei, tot în același scop. La fel s-a făcut și la Vaslui. Cantinele au luat ființă de îndată și au funcționat regulat în toți cei cinci ani de-a rândul dăruindu-le în fiecare an între 5000 și 70000 lei.

- În toate vizitele mele canonice am donat câte o mie, două trei mii lei: școlii primare, căminului cultural, bisericii locale sau vreunei familii cu copii mulți. Sume frumoșele s-au dăruit și diferitelor instituții, precum Crucea Roșie, Societăți de patronaj etc.

- Cu prilejul punerii temeliei vreunei biserici, ori cu prilejul sfințirii ei, când în diferite eparhii se obișnuia a se da chiriarhului respectiv slujitor un „onorariu”, eu nu numai că nu am primit nimic din ce se oferea, dar dăruiam câte o apreciabilă sumă ca ajutor pentru achitarea datoriilor restante.

Tipărituri personale.

- Ca Episcop am tipărit: „Pe drumul datoriei”, „Pace pe pământ”, “Împărăția muncii”.

- Am colaborat regulat la revista oficială „Cronica Hușilor” și mai rar la „Credința strămoșească”. De asemenea am colaborat la revistele: „Viitorul”, „Parlamentul Românesc”, „Revista funcționarilor publici”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor Români”.

- Am mai tipărit o carte de rugăciuni.

- Mai înainte de a fi episcop tipărisem, încă fiind student „Calea Vieții” și „Spre Fericire”.

- Ca preot tipărisem „Din viața Sfântului Nicolae”, „Din viața Sfântului Spiridon”, „Patimile Mântuitorului” și „Puterea unui copil”. De asemenea tipărisem în revista protestantă „Foi et vie” (Paris) studiul „L’organisation et la vie religieuse de l’église orthodoxe roumaine”. Și colaborasem la „Biserica Ortodoxă Română”, revista oficială a Sinodului, la „Cuvânt Bun”, „Duminica Ortodoxă” și „Duminica Poporului”.

- Ca arhiereu vicar tipărisem „Cugetări și maxime” și „Pământ sfânt”.

Activitatea ca Mitropolit al Olteniei⁴¹

12 decembrie 1939 – 20 aprilie 1945

Mitropolia Olteniei, fiind de abia reînființată și fixându-i-se reședința la Craiova, n-aveam nici locuință pentru chiriarh, nici încăperi pentru Cancelarie și birouri, nici local pentru tipografie și colportaj, și cu atât mai puțin nu avea locuințe pentru funcționari. Pentru toate acestea am fost nevoiți să închiriem deocamdată localuri mai mult sau mai puțin potrivite. Dar chiar din primul an 1940 ne-am preocupat de construirea unei reședințe în apropiere de Catedrala mitropolitană și de Casa Băniei. Însoțit de membrii marcanți din Adunarea Eparhială și de arhitectul G.M. Cantacuzino, membru al Adunării Eparhiale, ca și de arhitectul Athanasescu de la Monumentele Istorice regionale ale Olteniei, am fost pe teren, am schimbat păreri, am făcut planuri, predominând părerea ca să se facă o construcție măreață în stil vechi românesc – bisericesc. Am făcut demersuri pentru subvențiuni la Ministerul Finanțelor și la Ministerul Cultelor. Ni se aprobase pentru anul 1941 o sumă de 4 milioane; dar intervenind războiul alocația s-a anulat mergând totul la cheltuielile războiului.

Ca venituri proprii aveam doar veniturile de la sesia eparhială de 500 ha pădure, la care s-au mai adăugat venitul tipografiei, al tipăriturilor, al fabricii de lumânări.

Printr-o bine chivernisită și onestă gospodărire a lor s-a ajuns ca bugetul Eparhiei, care în anul 1939 era de 2.548.529 lei să sporească din an în an la:

⁴¹ A se vedea „Lucrarea ta fă-o deplin”, număr festiv al revistei eparhiale „Renașterea”, Ianuarie – Martie 1945 [notă olografă a mitropolitului Nifon].

1940/1941.....	5.002.577 lei
1941/1942.....	6.300.000 lei
1942/1943.....	11.253.549 "
1943/1944.....	21.423.935 "
1944/45.....	35.177.726 "

Din venitul net al tipografiei în cei cinci ani de păstorire, ce s-a ridicat la suma de 1.882.649 lei, s-a putut plăti personalului tehnic al tipografiei, pe lângă salariul lor respectiv, superior celui de la alte tipografii, și o cotă parte din venitul net, ca un fel de cointeresare a lor premergând principiului de dreptate socială. De prisos să se insiste, că așa ceva nu se întâmpla la alte tipografii de stat sau particulare.

Activitate culturală – socială

- Înviorarea sentimentului religios și moral s-a făcut nu numai prin slujbe religioase tot mai cucernic oficiate și prin predicile insistent recomandate preoților, ci și prin ședințe religioase duminicale în toate capitalele celor cinci județe, ca și în celelalte orașele, ținându-se 1620 de cuvântări de către preoți.

- În postul mare, al Sfințelor Paști, s-a organizat „Misiunea Triodului”, cu adunări de reculegere în toate duminicile după amiază, ținându-se zeci de conferințe și ședințe religioase.

- S-a organizat cursul de vară la Râmnicul Vâlcei în anii 1940 și 1942, cu profesori de la Facultatea de Teologie, ținându-se 54 de conferințe.

- S-au organizat 25 „Cercuri de studii preoțești” pentru reînnoirea și sporirea cunoștințelor teologice, cu care prilej s-au ținut 170 de cuvântări.

- Preoțimea a activat intens și în cele 712 cămine culturale unde s-au ținut 5535 șezători cu tot atâtea cuvântări pe lângă coruri, recitări, piese de teatru. În multe parohii s-au ținut și cursuri de alfabetizare.

- S-a tipărit o foaie religioasă pentru popor „Lumina creștină” în 20.500 exemplare, împărțindu-se gratuit câte 2-3000 exemplare: spitalelor din eparhie, marilor spitale din București, atelierelor C.F.R., școlilor de ucenici; iar garnizoanelor din Eparhie și unităților de pe front ca și spitalelor de răniți câte 1500 de exemplare, desfăcându-se în popor cu un preț minim.

- S-a tipărit „Carte de rugăciuni pentru ostași” în 65.000 exemplare, ce s-au trimis pe front și în spitale ca „Dar duhovnicesc din partea Mitropoliei Olteniei”.

- S-a tipărit „Anuarul Mitropoliei” având 900 de pagini și 5 hărți. Asemenea anuar nu se mai tipărise de 20 de ani.

- În aprilie 1943 s-a tipărit „Revista de istorie bisericească”, singura și cea dintâi revistă de acest gen din țară.

- S-au editat două serii de lucrări: „Viața creștină” pentru intelectuali și „Cartea creștină” pentru popor, tipărindu-se în total 210.000 exemplare.

- Tot în tipografia Mitropoliei s-au tipărit și de particulari diferite lucrări, în total 74.200 exemplare.

- De Crăciun, de Sfințele Paști și la diverse mari evenimente s-au trimis Pastorale ziditoare de suflet, bine apreciate de presa vremii.

- S-au desfăcut în popor cărți, icoane, cărți de rugăciune, iconițe, cruciulițe etc. în valoare de 10.572.954 lei.

- S-a organizat muzeul eparhiei cu 1400 piese, constând în cărți vechi de ritual, odoare, odăjdii, icoane etc.
- În Eparhie erau 1085 biblioteci parohiale cu peste 286.000 volume. S-a reorganizat biblioteca Sfintei Mitropolii, ca și aceea a fostei Episcopii de la Râmnicu Vâlcea.
- S-au repartizat preoți confesori la cele 35 spitale „Zona interioară” din vremea războiului 1916-1918, care au ținut 2400 de cuvântări, au spovedit și au împărțit.
- S-au repartizat și organizat preoți confesori și conferențieri la fabrici, ateliere, școli industriale, penitenciare etc. unde s-au ținut 900 de cuvântări.
- Personal, cu prilejul sfințirilor de biserici, sau în vizitele canonice, în vizitarea căminelor culturale, la diverse inaugurări, la adunări, congrese și tedeum-uri, am ținut 611 cuvântări.
- Am vizitat școlile bisericesti din Eparhie de 50 ori și de circa 100 ori cantinele școlare.
- Am colaborat regulat la revista eparhială „Renașterea” și deseori la „Lumina creștină”.
- Am tipărit următoarele lucrări: „Credința ta te-a mântuit”, „În grădina Ghetsimani”, „Domnul este cu tine”, „Carte de rugăciuni”. În total am tipărit 17 lucrări.

Activitate misionară-socială

- S-au repartizat 115 preoți confesori pe lângă toate spitalele, sanatoriile și dispensarele din Oltenia.
- De asemenea s-au repartizat preoți confesori pentru închisorile militare și civile, pentru fabrici, ateliere, școli de ucenici, șantiere navale etc. etc., care au împărțit și daruri, cărți literare, cărți de rugăciune, cruciulițe, iconițe, în sumă de 769.680 lei; procurându-se și două aparate de proiecțiuni cu filme instructive de care se foloseau în activitatea lor și pentru care s-a plătit suma de 175.000 lei.
- S-au cununat civil și religios 6480 perechi de concubini.
- Personal am vizitat spitale de răniți și de război din Eparhie de 85 de ori; iar pe cele din Craiova și Râmnicu Vâlcei de 3-4 ori pe an, ținând cuvânt de mângâiere, de îmbărbătare în fiecare salon de răniți.

Activitate filantropică

- Din primele luni ale păstoriei mele am înființat câte o cantină școlară în fiecare capitală de județ: Craiova, Turnu Severin, Tg. Jiu, Râmnicu Vâlcei, Caracal, dăruind personal fiecăreia câte 10.000 lei, iar din partea Mitropoliei între 5 și 10 mii de lei.
- Cantinei din Craiova i s-au dat 10 mii de lei.
- De Crăciun și de Sfintele Paști s-au împărțit îmbrăcăminte și încălțăminte elevilor mai nevoiași. La fiecare cantină luau masa între 70 și 90, 120 elevi. În total s-au servit 390.000 mese.
- S-au organizat și înzestrat complet de către Mitropolie spitalul de răniți cu nr. 226 „zona interioară”, cheltuindu-se circa 100.000 lei pentru procurarea de halate, lenjerie de pat și de corp, bonete etc.

- Am întemeiat la mănăstirea Hurez-Vâlcea un orfelinat susținut de Sfânta Mitropolie, cu 40 elevi, cheltuindu-se cu organizarea și funcționarea lui 906.400 lei.
 - De Crăciun și de Paști s-au împărțit săracilor ajutoare și lemne de foc în sumă de 500.000 lei.
 - S-au dat funcționarilor Cancelariei gratuit lemne în valoare de 362.424 lei.
 - S-au dat bisericilor, școlilor primare, căminelor culturale etc. 1.700.200 lei.
- Spre a avea o idee și mai generală despre dania creștină în Eparhie pentru diferite instituții naționale și de binefacere, amintim că s-au colectat din parohie, în cursul anilor 1940-1944, de către preoți direct, sau de către comitete în care figurau și preoți, care desigur adăugau și dania lor personală, sumele de mai jos pentru următoarele instituții:

personală	Colecte în parohii	Contribuție
Crucea Roșie	Lei 2.110.000	250.345
Darul Ostașului	2.971.882	502.263
Consiliul de Patronaj	1.890.005	169.894
Ajutorul de iarnă	5.220.580	332.559
Spitalele de răniți și de război	4.690.536	875.850
Obiecte pentru ostașii de pe front	955.904	124.225
Ajutorarea săracilor din parohie	2.746.264	507.629
Cantine școlare	3.765.821	438.625
Obolul Crucii	91.142	77.561
Sinistrații de cutremur (1940)	4.345.968	137.536
Alte diferite scopuri	2.350.639	112.831
Total	Lei 31.138.741	3.529.320

S-au mai colectat daruri în natură pentru aceste instituții circa:

43 vagoane grâu	10000 litri vin
57 " porumb	3250 " ulei
2 " făină	1500 fețe de perină
2 " mălai	1200 pături
8 " cartofi	1800 m pânză
2 " ceapă	1800 perini
7 " fasole	4400 prosoape
9000 păsări	1340 saltele
1500 kg brânză	600 paturi
3200 " carne	3000 șervete de masă
2200 " cozonaci	3100 cămăși
4900 " lână	800 căciuli
5100 litri lapte	900 linguri
1100 farfurii	160 cojoace
4500 flanele	2550 haine
3600 indispensabili	15100 cărți de citit
1500 cuțite	5200 kg săpun
1000 castroane	115 vagoane de lemne
17.000 perechi de ciorapi	700 cearșafuri

700 haine

8000 șaluri

6200 mănuși

900 furculițe și diverse alte alimente precum ouă, struguri, mere, țigări etc.

Împrumutul reîntregirii 1941. Preoțimea a subscris salariul pe o lună, ceea ce face în total 9.376.257 lei. Sfânta Mitropolie a subscris 1.000.000 lei, chiriarii 200.000 lei, iar funcționarii Cancelariei 186.500 lei.

Palatul Invalizilor. S-a subscris de către preoți, suma de 1.009.448 lei. Din partea Sfintei Mitropolii 100.000 lei și de către chiriarii 10.000 lei.

La invitația ce mi s-a făcut de către Eforia ostășască, am făcut chemare caldă pentru palatul invalizilor la radio, în ziua de 23 noiembrie 1942.

Biserica Olănești Vâlcea. S-a luat inițiativa ridicării unei biserici în frumoasa stațiune climaterică și balneară Olănești. În acest scop, Mitropolia a donat 500.000 lei, iar de la Stat s-au primit tot 500.000 lei. Din partea parohiilor s-a colectat suma de 2.628.649 lei. În total s-a strâns suma de 3.628.649 lei.

Activitate filantropică personală. Pe lângă donațiile făcute celor cinci cantine, de care s-a amintit mai sus, am constituit trei fonduri prin Academia Română și Ministerul Școalelor, precum urmează:

a) Fondul inalienabil „*Bălașa și învățătorul Ilie Crivianu*” în sumă de 1.000.000 lei.

b) *Fondul inalienabil „Marioara preot Grigore Crivianu”* în sumă de 1.000.000 lei. Din venitul acestor fonduri urma să se împartă cărți, îmbrăcăminte și încălțăminte elevilor săraci din comuna Slătioara-Romanați și Brezoi-Vâlcea.

c) *Fondul inalienabil „Mitropolitul Nișon Crivianu”* în sumă de 1.000.000 lei, din venitul căruia să se dea o bursă unui orfan de război la Seminarul Central din București, unde am învățat și eu.

d) Am luat inițiativa clădirii unui cămin cultural în satul meu natal Slătioara-Romanați, pentru care am dat personal suma de 210.000 lei și pentru care m-am străduit și am strâns colecte și subvențiuni ridicându-l până la centura de beton armat deasupra ferestrelor, când desființându-se Mitropolia și trebuind să plec din Eparhie, lucrările au rămas baltă până acum câțiva ani când s-a terminat. E cel mai mare cămin cultural din regiunea Pitești, lung de 22 m și lat de peste 10 m.

Câtăva vreme a funcționat pe seama mea o cantină școlară în satul natal, unde se da la zeci de copii lapte și pâine.

Într-un an de secetă am împărțit porumb oamenilor celor mai nevoiași.

Nu mai reamintim de daniile de care s-a făcut vorbire mai înainte cu prilejul vizitelor mele canonice la sfințirile de biserici, a inaugurării de cămine culturale etc.

ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ

Sfătuind, cercetând personal și acordând ajutoare s-au putut construi din nou în eparhie:

- 32 biserici, care au costat 104.521.3000 lei;

- S-au reparat și restaurat 216 biserici cheltuindu-se suma de 223.894.625 lei;

- Erau, la plecarea mea din Eparhie, 75 biserici în construcție, cheltuindu-se până atunci 138.292.580 lei;

- Erau în curs de reparație 185 biserici, pentru care se cheltuiuse suma de 19.641.260 lei;

- În urma cutremurului din noiembrie 1940 s-au produs multe stricăciuni bisericilor. Pentru repararea lor Mitropolia a cheltuit 1.470.600 lei;
- Erau în Eparhie 165 case parohiale;
- Am făcut 562 vizite canonice și peste 1300 inspecții inopinate, participări la diverse congrese, consfătuiri, festivități, inaugurări, recepții etc.
- Am oficiat slujba sfințirii la 186 biserici predicând tot de atâtea ori și acordând un ajutor sau altul.
- Am oficiat 410 slujiri arhieresti în orașul de reședință sau în eparhie, cu care prilej se făcea și hirotonia de preot sau de diacon, 395 la număr.
- Am hirotesit 322 duhovnici;
- Am mers de 48 ori în centrele muncitorești și totdeauna am cuvântat.

Precum se poate vedea din acest memoriu, activitatea ca Episcop și Mitropolit nu s-a restrâns doar la lucrările de cancelarie – și au fost foarte multe – la Craiova 30-40 mii anual, la Huși circa 15000 – și nici doar la slujbe bisericesti, hirotonii, vizite canonice, ori inspecții inopinate, participări la diferite festivități și congrese. De-ar fi fost numai acestea și ar fi însemnat destul de mult!

Ci s-a lucrat cu zel și în ogorul:

- *social*: cantine școlare în fiecare capitală din cele 8 județe, cantine școlare în unele parohii, orfelinat la Horez, azil de bătrâni la Huși, spital de răniți de război pe seama Mitropoliei, concurs și subvenții pentru Palatul Invalizilor, sprijin și subvenții pentru cămine culturale, cursuri de alfabetizare a populației neștiutoare de carte, cercetarea răniților de război, căsătorie legiuită a concubinilor, ajutoare studenților, elevilor, și funcționarilor, subscrieri pentru împrumut de Stat, Cruce Roșie, Consiliul de Patronaj etc., subvenții pentru școli primare, „dreptate socială” personalului tehnic de la Tipografia Eparhială.

- *cultural*: zeci și sute de mii de cărți, broșuri, reviste în mâinile poporului, sute de șezători la căminele culturale, sute de conferințe la întreprinderi, ateliere, spitale și căzărmi, cursuri de vară pentru popor la Râmnicul-Vâlci, reorganizarea și pe alocuri întemeierea de biblioteci și muzee.

- *filantropic*: ajutoare în natură și bani, subvenții de tot felul în sumă de zeci de milioane lei.

Și energia aceasta vecinic activă, puterea aceasta de muncă ce – îngăduită să-mi fie lipsa aceasta momentană de modestie – rar se întâlnește, priceperea aceasta gospodărească, zelul acesta misionar apostolic, dărnicia sufletească și dezinteresarea de bunurile materiale, îndemânarea de a scrie și de a predica, stau de 21 de ani și jumătate inactive, nefolosite!

7. [august-septembrie 1966]. Memoriu adresat de către fostul mitropolit al Olteniei, Nifon Criveanu, Președintelui Consiliului de Stat al R.S.R.-Nicolae Ceaușescu⁴².

Domnului Președinte al Consiliului de Stat

Istoricul desființării Mitropoliei Olteniei în 1945

⁴² *Ibidem*, ff. 1-8.

La 30 noiembrie 1939 am fost ales Mitropolit al Olteniei. Instalarea oficială s-a făcut pe ziua de 12 decembrie același an. Am păstorit în această frumoasă parte a țării vreme de 5 ani și 4 luni, activând cu frumoase și bogate roade în toate domeniile: pastoral, cultural-misionar, social și filantropic, precum se poate vedea din alăturatul memoriu, concentrând la maximum cuprinsul lui și restrângându-l aproape exclusiv la date și cifre.

Dar iată că pe la începutul lunii aprilie 1945 ieși zvonul că se desființează Mitropolia Olteniei. Întrebând la telefon pe fostul vice-președinte al Consiliului de Miniștri de pe vremea aceea, Gh. Tătărăscu – membru „marcant” în Adunarea Eparhială a Mitropoliei – dacă zvonul este întemeiat, mi-a răspuns că nu-i nimic adevărat și că să stau liniștit în Eparhie. Dar acest „fruntaș politic” nu spunea adevărul. Căci la 20 aprilie Monitorul Oficial cu nr. 92 publica Decretul-lege 305 din 19 aprilie pentru desființarea Mitropoliei Olteniei. Cum a fost aceasta?

Fostul Patriarh, de tristă memorie, Nicodem, înaintase adresa nr. 339 din 28 martie 1945 (anexa nr. 1) către Ministerul Cultelor, arătând că Sfântul Sinod a hotărât desființarea Mitropoliei Olteniei și reînființarea Episcopiei Râmnicului Noului Severin. Acest patriarh, lipsit cu totul de orice prestigiu moral – ca unul ce, stăpânit de odioase imoralități și perversități, trebuise să plece în trei rânduri sub oprobiul public atât din postul de vicar al Mitropoliei Moldovei, cât și ca Episcop al Hușilor și ca delegat arhiepiscop al Chișinăului – din ură față de mine, care cunoșteam de la preoți și mireni toate imoralitățile lui, *face un fals în acte publice*, trimițând în aprilie 1945 adresa mai sus amintită și afirmând sfrontatul neadevăr că „ultima hotărâre luată de Sinod” era desființarea Mitropoliei și reînființarea vechii Episcopii a Râmnicului. Ori adevărul este altul. Iată-l, în sesiunea de toamnă a Sinodului și anume în ziua de 25 octombrie 1941, zi de închidere a sesiunii, profitând de lipsa mea de la ședință – fiind suferind la Craiova – fostul Patriarh uneltește și pune la cale desființarea Mitropoliei Olteniei. Ministrul Cultelor de pe vremea aceea fiind de față la ședință, face atent pe președintele și pe membrii Sinodului „că nu e cavaleresc și cu atât mai puțin creștinesc și frățesc să se ia o hotărâre atât de importantă și de gravă în lipsa titularului Eparhiei, care de sigur ar avea ceva de spus în apărarea menținerii Mitropoliei”. Răzbunător cum era, Patriarhul n-a ținut seamă de remarca Ministrului și stăruind pe capete – ajutat și de fostul Mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan, cam de aceeași puținătate morală ca și Nicodem și în plus legionar – obține aprobarea Sinodului pentru desființarea Mitropoliei. Dar această aprobare nu devenea definitivă decât după citirea sumarului zilei, la ședința următoare a Sinodului și desigur după aprobarea acestui număr. Așa era regulamentul Sinodului. Uzul acesta era și în lucrările Parlamentului.

Cum sesiunea de toamnă se închidea pe ziua de 25 octombrie, sumarul ședinței din acea zi urma să se citească și să se aprobe în prima zi a sesiunii următoare. Patriarhul Nicodem, stăpânit de ură, și încălcând regulamentul sinodal, intervine de îndată la Ministerul Cultelor, trimițând o adresă oficială prin care se cerea desființarea Mitropoliei. În treacăt spunem că același Patriarh, în ședința din 19 octombrie 1939, „ruga pe domnul Ministru al Cultelor să trimită M.S. Regelui și înaltului Guvern recunoștința Bisericii față de grija ce o poartă pentru înființarea Mitropoliei Olteniei”. Iar Mitropolitul Nicolae al Ardealului spunea: „Declar să consimt din toată inima la proiectul pentru înființarea Mitropoliei Olteniei și să mă bucur nespun de mult pentru

înălțarea la rangul de Mitropolie a Episcopiei vecine a Râmnicului” (Desbaterile Sfântului Sinod, 1939 pag. 38-39). De remarcat este iarăși că în acea ședință din 25 octombrie 1941 „Sfântul Sinod asupra raportului despre activitatea cultural-misionară, filantropică, administrativă și economică, desfășurată de I.P.S. Mitropolitul Nifon în timpul celui dintâi an de păstorie în eparhia Mitropoliei Olteniei, ia act cu mulțumire de activitatea desfășurată de I.P.S. Sa”.

Auzind despre uneltirile patriarhului Nicodem, de îndată am înaintat un memoriu Ministerului Cultelor protestând împotriva acestor uneltiri și apărând ființarea mai departe a Mitropoliei Olteniei. Ministrul Cultelor, cum era just și logic, n-a dat curs adresei primite de la Sinod. În sesiunea următoare în toamna anului 1942, căci primăvara n-a fost convocat Sinodul, în prima ședință la citirea sumarului ședinței din 25 octombrie 1941, iau cuvântu și arăt netemeinicia și inconsecvența hotărârii luate de Sinod în ședința anterioară. Insist pe larg asupra motivelor istorice, geografice, naționale și culturale ale Olteniei, cu populația cea mai numeroasă și cea mai curat ortodoxă din toate eparhiile – exceptând pe cea a Mitropoliei Ungro-Vlahiei, - de a avea și Oltenia o Mitropolie, accentuând în același timp inconsecvența președintelui Sinodului și a Mitropolitului Nicolae al Ardealului, care cu un an înainte aprobau cu bucurie reînființarea Mitropoliei și aduceau Guvernului mulțumiri, dar cari acum cereau desființarea ei. Sinodul, ascultând cele spuse de mine, hotărăște: „Se revine asupra hotărârilor luate în ședința din 23 Octombrie 1941, privitoare la desființarea Mitropoliei Olteniei. Cu această *rectificare*, Sfântul Sinod verifică și aprobă sumarul ședinței din 25 octombrie 1941” (Desbaterile Sfântului Sinod).

Prin urmare aceasta este ultima hotărâre și cea definitivă în legătură cu ființarea Mitropoliei Olteniei. Reiese cu evidență cât de nesperios lucra uneori Sinodul sub președenția ștearsă ori vicleană a fostului patriarh Nicodem.

Dar ura de care era stăpânit acest patriarh pândea momentul când totuși să se răzbune. Și iată, în aprilie 1945 profitând de faptul că la Ministerul Cultelor era un ministru, tot de tristă memorie ca și el, anume preotul C. Burducea, se înțeleg și pun la cale desființarea Mitropoliei precum s-a arătat mai sus.

Aflând din Monitorul Oficial despre desființarea Mitropoliei, am solicitat pe ziua de 14 aprilie 1945 o audiență la fostul rege Mihai, căruia i-am expus întreaga situație și am înaintat și un memoriu (anexa 2), în care printre altele scriam: „Ne întrebăm cum a putut I.P.S. Președinte al Sfântului Sinod să comită prin adresa recentă cu nr. 339 din 28 martie 1945 către Ministerul Cultelor, omisiunea sau *falsul acesta*, care a dus la întocmirea decretului-lege mai sus amintit, nedrept în sine, lipsit de avizul și hotărârea Sfântului Sinod și care în plus, a adus atâta tulburare și indignare în clerul și poporul oltean!”. Și ceream anularea acestui decret-lege.

Asemenea audiențe, însoțite și de memorii asemănătoare, au fost făcute și la fostul Președinte la Consiliului de Miniștri, Dr. Petru Groza, la fostul vice-președinte Gheorghe Tătărăscu și la Patriarhul Nicodem.

În acest timp soseau la Ministerul Cultelor, una după alta, întâmpinări din partea clerului și a poporului oltean, prin care se protesta împotriva desființării Mitropoliei, întâmpinări ce au fost dosite, după spusa multora, de fostul secretar al Ministerului Cultelor, diaconul Nic. Nicolaescu, actualmente rector al Institutului Teologic din capitală.

În urma acestor demersuri aşteptam o revenire asupra susamintitului decret-lege, când pe la sfârşitul lunii aprilie 1945, vine la reşedinţa vlădicească de vară din Râmnicu Vâlcea, unde mă aflam eu, şeful securităţii din localitate şi îmi spune “că a primit un telefon de la secretarul general al Ministerului Cultelor ca să vă pun la dispoziţie un automobil şi un camion trebuind să plecaţi în 24 de ore din eparhie, desfiinţându-se Mitropolia”. După o jumătate de oră vine şi prefectul judeţului ca să-mi spună la fel. Orice discuţie cu aceştia a fost zadarnică şi inutilă, spunându-mi-se hotărât că dânsii vor executa întocmai dispoziţia ministerială comunicată lor telefonic.

A trebuit să mă resemnez şi să plec în capitală, găsindu-mi adăpost la fiuca mea, în str. Antim 2. Nici măcar un scurt răgaz de predare a cancelariei, a gestiunii, a mobilierului nu mi s-a acordat. Aşa a luat sfârşit arhipăstoria mea ca Mitropolit al Olteniei. Pe o comunicare telefonică a secretarului general din Ministerul Cultelor de pe vremea aceea, diaconul N. Nicolaescu, legionar notoriu pe vremuri şi de care a trebuit să divorţeze soţia sa în urma unei detestabile aventuri cu o cârciumăreasă din com. Băbeni, Vâlcea, ce a provocat un urât şi zgomotos scandal (actualmente este Consilier Ministerial al Departamentului Cultelor şi Profesor Rector la Institutul teologic!).

Nici o decizie ministerială, nici o hotărâre sinodală nu mi s-a comunicat în legătură cu aceasta. A fost de ajuns doar un singur telefon pentru curmarea firului istoric al unei Mitropolii şi pentru lipsirea de dreptul său al unui Mitropolit.

Stabilindu-mă în Capitală, chiar a doua zi după sosirea mea am trimis regelui o telegramă, prin care ceream să se anuleze legea de desfiinţare a Mitropoliei, bazată pe un fals a Patriarhului Nicodem şi pe care Ministerul Cultelor înţelege să o aplice imediat (anexa 3).

Dar telegrama nu a avut nici un rezultat. La 30 iulie 1945 înaintez Preşedintelui Sfântului Sinod o întâmpinare (anexa4), prin care ceream ca, în caz când Ministerul Cultelor n-ar reveni asupra decretului-lege 305, atunci măcar să se ia decizia „ca conducerea Episcopiei Râmnicului să se facă de către Mitropolitul titular al fostei Mitropolii, aşa cum glăsuiesc canoanele (canon 83 Cartagina) şi cum de altfel reieşea şi din textul decretului-lege 305, care, la art. 5 şi 6 spune: „Actualul personal slujitor de la catedrala mitropolitană, precum şi personalul Cancelariei Mitropoliei Olteniei, trec de drept la Episcopia Râmnicului Noului Severin. Actualul titular al Mitropoliei îşi va păstra în mod onorific titlul de Mitropolit”.

O asemenea întâmpinare s-a făcut şi către Preşedenţia Consiliului de Miniştri.

Ceea ce cerem era logic, just şi canonic. Aşa a interpretat şi a opinat chiar Consiliul Legislativ, Secţia I, prin avizul nr. 125 din 3 aprilie 1945 (anexa 5). Pe vremea aceea orice proiect de lege şi orice decret-lege se trimiteau Consiliului Legislativ spre avizare legală. Avizul spune: „Consiliul Legislativ interpretând dispoziţiile articolului 153 din Statutul Bisericii Ortodoxe Române, potrivit căruia Mitropolitul este în acelaşi timp şi Episcop al Eparhiei (oraşului) centrale din ţinut – (în speţă Episcop (Arhiepiscop) al Craiovei) – a ajuns la concluzia că suprimându-se Mitropolia, *Mitropolitul în scaun rămâne Episcop al Eparhiei*. Şi pentru a nu se da loc de interpretări deosebite a propus completarea în acest sens a decretului. „Decretul-lege dimpreună cu avizul respectiv au fost restituite Ministerului Cultelor spre cele legale”. Ministerul Cultelor răspunde Consiliului Legislativ că: „Chestiunea lipirii de

eparhie a Episcopului Craiovei prin desființarea Mitropoliei Olteniei a făcut obiectul cercetării în Sfântul Sinod, care a admis punctul de vedere că, potrivit canoanelor și tradiției Bisericii ortodoxe române, prin desființarea Mitropoliei Mitropolitul pierde nu numai scaunul mitropolitan, ci și scaunul episcopesc al eparhiei unde păstorește.

Afirmația aceasta este *încă un fals în acte publice*, căci asemenea „cercetare” n-a fost niciodată în discuția oficială a Sinodului. Acesta al doilea fals este fie al preotului ministru Burducea, fie al patriarhului Nicodem, unul aruncând vina pe altul.

Cu aceasta mi se făcea o a doua mare nedreptate, cam tot atât de odioasă ca și prima, și bazată și ea tot pe un fals în acte publice.

Abia pe la jumătatea lunii august 1945 primesc adresa 1160 din partea Sinodului prin care, între altele, se spunea: „Sfântul Sinod revenind (?) asupra hotărârii sale din 2 decembrie 1942 și menținându-și hotărârea din 24 octombrie 1941, dă acum (?) asentimentul său pentru decretul-lege 305/1945”. Așadar pus în fața faptului săvârșit înainte, abuzivul patriarh Nicodem căuta să dea abia acum în urmă un aspect de legalizare a ilegalității și nedreptății săvârșită cu 5 luni mai înainte (anexa 6).

Văzând că nicăieri nu mi se face dreptate și nici măcar salariul nu mi se mai da, sufream în adâncul inimii mele și căutam să mă resemnez, și așa încet, încet, m-am resemnat. „Adevăratul curaj stă în a ști să suferi” spune Voltaire.

La 18 ianuarie 1946, motivat de ținerea unui Congres Bisericesc al tuturor cultelor, ținut câțeva vreme mai înainte, cu care prilej Ministrul Cultelor a făgăduit reînființarea Mitropoliei Olteniei, trimit o altă întâmpinare către Președintele Consiliului de Miniștri (anexa 7), făcând o nouă încercare de reparare a crunței nedreptăți ce mi se făcuse. Dar zadarnică a fost și încercarea aceasta. La întâmpinarea aceasta adăugasem și un memoriu (anexa 8).

În decembrie 1946 înaintează o nouă întâmpinare de data aceasta către Ministerul Cultelor (anexa 9), prin care ceream dreptate și legalitate. Ca și mai înainte același refuz.

În primăvara anului 1947 se votează legea pentru reînființarea Arhiepiscopiei Craiovei. Cu acest prilej, la 8 iunie fac o întâmpinare către rege, prin care cer pe considerațiuni și temeieri canonice, să fiu repus în drepturile mele legale și canonice reocupând scaunul Arhiepiscopiei Craiovei (anexa 10). O întâmpinare asemănătoare trimet și la Președintele Sfântului Sinod (anexa 11). Pe la 7 iulie 1947 primesc adresa Sfântului Sinod cu nr. 847-947, prin care mi se comunică.... să-mi aranjez drepturile la pensie „întrucât legea cu nr. 166/947 prevede pensionarea arhierilor a căror eparhii au fost desființate”. Nu știu de o asemenea lege, care să reguleze abia după doi ani situația unui ierarh înlăturat abuziv și arbitrar din postul său.

La această adresă a Sinodului am rămas cu alcătuirea în întâmpinare (anexa 13), prin care arătam că mi s-a trimis un răspuns grăbit și nedrept, întrucât eu sunt ierarhul unei Eparhii desființate vremelnic și abuziv în 1945, dar care acum s-a reînființat și că tocmai pe baza reînființării ei eu ceream repunerea în drepturile mele legale.

Pe la mijlocul lunii septembrie 1947 primesc adresa cu nr. 45082 din 11 septembrie 1947 a Ministerului Cultelor (anexa 14), prin care mi se aduce la cunoștință că sunt pus în retragere (?) pe data de 11 septembrie, data publicării decretului 1834/1947, procedură neuzitată în Biserica Ortodoxă Română și deci

abuzivă și ilegală. În adresa nu se amintea un singur cuvânt despre vreo eventuală pensie a mea.

Pensia a venit târziu în urma intervențiilor mele repetate pe lângă fostul Ministru al Finanțelor Alexandri, care a recunoscut nedreptatea comisă și a reparat-o, dar vai! dându-mi-se o pensie de 424 lei lunar. Un mitropolit, după 33 de ani de activitate, primea pensie doar 424 de lei! Iar în anii din urmă 534 lei!

Au trecut 21 de ani și jumătate de când ura sălbatică a unui fost patriarh de crasă imoralitate, cu complicitatea unui mediocru preot, politician de duzină, ajuns nu știu cum Ministru al Cultelor, a comis această monstruoasă ilegalitate folosind falsuri în acte publice, nesfiindu-se nici de rigorile legii, nici de oprobriul public, nici de teama de Dumnezeu.

Precum se poate vedea din memoriul de față, prin desființarea Mitropoliei Olteniei s-a ajuns a se comite următoarele delictе:

e) *Ilegalitate* – S-a desființat ilegal această Mitropolie, fără a se fi avut propunerea legală a Congresului Național Bisericesc, potrivit legii în vigoare. Sau, în extremis, fără măcar să se obțină avizul favorabil al Sfântului Sinod.

f) *Inechitate*. Chiar dacă s-a desființat pe calea aceasta ilegală, Mitropolia, chiararhul ei titular trebuia să conducă Episcopia Râmnicului reînființată. Și cu atât mai mult la reînființarea Arhiepiscopiei Craiovei, în 1947, Mitropolitul titular al Olteniei trebuia rechemat în postul său, el fiind dintru început Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei.

g) *Necanonicitate*. Potrivit canoanelor⁴³ nu se putea ocupa de către altcineva scaunul Mitropolitului titular cât timp el este în viață

h) *Culpă penală*. S-au folosit două falsuri în acte publice.

i) *Abuz de putere*. S-a îndepărtat din Eparhie Mitropolitul titular numai în urma unui telefon dat Siguranței de către Secretarul General al Ministerului Cultelor.

M-am întrebat de multe ori în cei 21 de ani și jumătate de quasisurghiun, cum s-a putut ca un Patriarh și un Ministru al Cultelor să comită, fără teamă de lege, asemenea falsuri în acte publice? Și cum, semnalându-se aceste grave culpe, vinovații n-au avut să sufere nici o sancțiune?

Dar cu toate că au trecut de atunci atâția ani și în ciuda marilor mele suferințe morale și lipsuri materiale, am nutrit speranța că va veni totuși un timp, când această revoltătoare nedreptate va fi înlăturată. Că se vor găsi oameni, Dregători, iubitori de dreptate și împărțitori de dreptate, cari s-o facă.

Acest gând, această reflecție, și această speranță le supun D-Voastre, Domnule Președinte, ca celui mai înalt dregător al R.P.R.

Cu rugămintea respectuoasă de-a binevoi să dispuneți a se înlătura ilegalitatea comisă și a mi se face dreptate măcar acum după 21 de ani de suferință morală și materială.

Raionul N. Bălcescu

⁴³ Canonul 16 Sinod I Ecumenic: 37 al Sinod VI Ecumenic: canon 16 al Sinod IX local C. pol. [notă olografă a mitropolitului Nifon].

1. Nifon Criveanu, în calească, alături de dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii și Cultelor, la instalarea ca episcop de Huși, 11.03.1934 / Nifon Criveanu, en carrosse, avec dr. Constantin Angelescu, le ministre de l'Enseignement, des Cultes et des Arts, à l'installation comme évêque de Huși, le 11 mars 1934.

2. Instalarea lui Nifon Criveanu ca episcop al Hușilor, în prezența ministrului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, dr. C. Angelescu, 11.03.1934 / L'installation de Nifon Criveanu comme évêque de Huși, en présence du ministre de l'Enseignement, des Cultes et des Arts, dr. Constantin Angelescu, dans la Cathédrale épiscopale, le 11 mars 1934.

3. Nifon Criveanu la instalarea ca episcop al Hușilor, alături de ministrul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, dr. C. Angelescu, 11.03.1934 / Nifon Criveanu, à l'installation comme évêque de Huși. À sa droite, le ministre de l'Enseignement, des Cultes et des Arts, dr. Constantin Angelescu, le 11 mars 1934.

4. Episcopul Hușilor, Nifon Criveanu, în vizită canonică la Acsămești, jud. Tutova, 21 sept. 1936 / L'évêque de Huși, Nifon Criveanu, en visite canonique à Acsămești, dans le département de Tutova, le 21 septembre 1936.

Bibliografie

- ACNSAS, fond Informativ, dos. 5241, vol. 1.
- Arhiva familiei Cella Criveanu.
- Florian Banu, „*Un deceniu de împliniri mărețe*”. *Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948-1958*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010.
- Pr. Ion Ionescu, *Lista cronologică a ierarhilor eparhiilor Mitropoliei Olteniei*, „Mitropolia Olteniei”, XXVIII, nr. 3-4, 1976, p. 269.
- Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004.
- Sorin Oane, *Episcopul Râmnicului, Vartolomeu Stănescu*, „Buridava”, VI, 2008, p. 170.
- Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, București, 2002.
- Ana-Maria Rădulescu, *Clerici ortodocși în închisorile comuniste. Județul Olt*, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2006.
- *S-a propus desființarea Mitropoliei Olteniei?*, Tipografia Sf. Mitropolii a Olteniei, Craiova, 1942.
- Niculae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, „Mitropolia Olteniei”, XXXVIII, nr. 5-6, 1985, p. 355.
- Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice. 1945-1947*, vol. I, ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu, Arhivele Naționale ale României, București, 2004.
- *Vieța Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Tipografia Sf. Mitropolii a Olteniei, Râmnicului și Severinului, Craiova, 1941.

PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA EXPOZIȚIA UNIVERSALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ DE LA BRUXELLES DIN 1935

Ana Iriciuc

Cuvinte cheie: Expoziția Universală Internațională, comisar, Alexandru Tzigara-Samurcas, relații culturale, arta

Mots-clés : L'Exposition Universelle et Internationale, commissaire, Alexandru Tzigara-Samurcas, relations culturelles, l'art.

Resumé: *La participation de la Roumanie à l'Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles de 1935*

L'année 1935 a apporté pour Roumanie la participation à l'un des plus importants événements de l'Europe: l'Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles. Ce moment a été l'un bénéfique pour l'image d'un pays récemment réuni. Comme toute autre manifestation similaire, l'Exposition a impliqué au même temps de bonnes et mauvaises perceptions; c'est le commissaire général de l'événement, Alexandru Tzigara-Samurcas, qui le déclare dans son rapport. Notre recherche fait une minutieuse présentation de ce très important moment.

Acest material focalizează asupra unui moment din relațiile româno-belgiene (anul 1935) pe care îl considerăm relevant pentru raporturile culturale între cele două state. Titulatura de “Expoziție universală și internațională” a fost folosită de organizatori deoarece era vorba de o manifestare deschisă tuturor activităților umane și tuturor națiunilor. Expoziția cuprindea toate ramurile agriculturii, industriei, comerțului, artelor, științelor și tehnicii¹.

Materialul nostru se bazează pe documente din Fondul *Bruxelles* al Arhivelor Diplomatice ale Ministerului de Externe, dările de seamă ale lui Al. Tzigara Samurcaș publicate în revista “Convorbiri Literare”, cu precizarea că am sesizat diferențe între cea din 1935, din timpul expoziției, alcătuită într-o tonalitate optimistă și cea din 1936, care dezvăluie din neîmpliniri, și pe lucrarea *Propagandă și identitate. România la Expozițiile universale belgiene, 1897-1935*, semnată de Laurențiu Vlad.

Expoziția Universală de la Bruxelles a avut ca punct de plecare organizația Ligii “Bruxelles- Expositions” în 1922. Proiectul urma să sărbătorească împlinirea unui veac de la inaugurarea primei căi ferate belgiene, Bruxelles-Mâlines, precum și 50 de ani de la întemeierea Statului Independent Congo. În 1926 au fost trimise invitațiile oficiale. La 10 octombrie 1933 Însărcinatul cu Afaceri la Bruxelles, J. Antohi trimitea la Președinția Consiliului de Miniștri și ministrului Afacerilor Străine, Al. Vaida Voevod, o scrisoare în care menționa că domnul Slavik, Ministrul Cehoslovaciei la Bruxelles, propusese o participare comună a țărilor din Mica

¹ Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, vol. 325, *Expoziția internațională organizată la Bruxelles în 1935, perioada 1933-1935*.

Înțelegere². Acest proiect a fost abandonat, astfel că, în iulie 1934 guvernul prezidat de Gh. Tătăreanu a notificat oficial participarea României la expoziția universală. La 22 septembrie 1934, D. Ghika, ministrul României la Bruxelles, era informat că prin Jurnalul Consiliului de Miniștri no. 1257/934 „s'a aprobat deschiderea unui credit extraordinar pe seama Ministerului Industriei și Comerțului pentru organizarea Pavilionului României, în valoare de două milioane” lei³.

În perioada august 1934-februarie 1935 Comisariatul General al României pentru Expoziție a primit o serie de oferte privind construirea și echiparea pavilionului țării noastre. Astfel, numărăm douăsprezece oferte de la antreprenori pentru ridicarea edificiului, șase pentru mobilier și design, cinci pentru instalații, trei pentru publicitate și una pentru asigurări; de asemenea au existat și trei oferte pentru participări individuale trimise de CFR, (24 noiembrie 1934), Weress Boros Dodi, artizan din Cluj (8 ianuarie 1935) și Centrala pentru Broderii Românești din Timișoara (1 februarie 1935)⁴.

În septembrie 1934 belgianul Louis Dumont sugera ca edificiul reprezentativ al României la Expoziție să fie o replică a bisericii de lemn din comuna Oncești, județul Maramureș, urmând ca devizul și cheltuielile de transport (un total de 490.000 lei) să fie suportate de el. Aceasta ar fi trebuit să găzduiască o expoziție de artă religioasă veche bizantină și slavă. Sursa de inspirație o reprezentase reproducerea de la pagina 194 din volumul *Images Roumaines* a lui D. Bădăuț⁵. Proiectul acesta a fost abandonat datorită refuzului Comisariatului General al Expoziției. Astfel, la începutul anului 1935 sunt inițiate lucrările de construcție a pavilionului național după planurile arhitectului Constantin Moșinschi⁶.

Participarea României la Expoziția Universală a fost pusă sub patronajul regelui Carol al II-lea, inițiativă datorată unui comitet în fruntea căruia se găsea Ion Manolescu Strunga (ministrul Industriei și Comerțului), alături de Generalul Condeescu, Alexandru Tzigara Samurcaș (Directorul Muzeului Național de Artă), Dimitrie Gusti (Directorul Institutului Social Român), Cezar Popescu (numit Comisar general la 5.04.1935) și G. Ioanițiu. La București, acțiunea de organizare a participării României era coordonată de Dimitrie Gusti ajutat de Alexandru Bădăuț (șef de serviciu în cadrul Direcției Presei din Ministerul Afacerilor Străine, care se ocupa de standurile turistice), Emanuel Bucea (Director al Departamentului de Educație a Poporului, responsabil cu secțiunea de cultură, respectiv cea a Fundațiilor Regale) și Alexandru Busuioceanu (universitar, însărcinat cu organizarea expoziției de pictură și sculptură contemporană). Ulterior au fost numiți și ceilalți responsabili ai secțiunilor organizate la Bruxelles: E. Giraud (agricultură), Manoliu (petrol), M. Irineu

² *Ibidem*.

³ Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*.

⁴ Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, vol. 326, *Expoziția internațională organizată la Bruxelles în 1935*, perioada 1934-1935.

⁵ Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, vol 325, propunerea 371/43 din 16 iulie 1934.

⁶ Laurențiu Vlad, *Propagandă și identitate. România la Expozițiile universale belgiene, 1897-1935*, Imprimeria Arta Grafică, București, 2001., p. 78.

(transporturi), C. Patin, L. Florescu, J. Porumbaru (textile), Alexandru Tzigara-Samurcaș (artă veche, religioasă și țărănească)⁷. Nucleul acestui comitet de organizare fusese numit prin decizie în Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 97, în ședința din 22 ianuarie 1935. Aceași decizie menționa și acordarea unei sume de 4 milioane lei din fondul pentru organizarea comerțului și exportului produselor agricole (F.O.C.A.), cheltuielile urmând a fi aprobate de Ministerul Industriei și Comerțului. Exponatele românești, depozitate inițial la București, au fost asigurate și transportate apoi, integral, la Bruxelles până la mijlocul lunii iunie.

La 27 aprilie 1935, Leopold al III-lea, regele Belgiei (1934-1951), a inaugurat expoziția. Perechea regală, însoțită de Conte de Flandra, a fost primită la intrarea în Palatul Ceremoniilor de toți comisarilor străini, precum și de personalități belgiene. După deschiderea oficială familia regală a străbătut aleea principală fără a vizita vreun pavilion care, deși finisate la exterior, se aflau în pline lucrări de organizare la interior. Raportul oficial, dat de Însărcinatul cu Afaceri cu această ocazie, menționează și pavilionul României care, terminat la exterior, era admirat, "având o fațadă ornamentală de o modernitate care n'are nimic ofensiv sau ofensator"⁸.

Expoziția Universală și Internațională de la Bruxelles ocupa 125 hectare în zona platoului Osseghem, aproape de Parcul Regal Laeken. Grupul care se ocupa de construirea și desfășurarea expoziției era constituit sub președinția lui Jean Jadot (guvernator al Sociétés Generale de Belgique), iar atribuțiile Președintelui Comitetului Executiv au fost preluate de primarul Bruxellului, Adolphe Max⁹. La această expoziție universală au participat 893 de expozanți pe o durată de 194 de zile¹⁰. Țările participante au fost: Egipt, Brazilia, Chile, SUA (participare neoficială), Iran, Japonia (participare neoficială), Palestina, Turcia, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania (aceasta a acceptat inițial și se va retrage), Grecia, Italia, Iugoslavia (participare neoficială), Letonia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Spania (participare neoficială), Suedia și Ungaria.

Expoziția s-a desfășurat pe două secțiuni: *Secțiunea A, Arte, Științe și Administrație* (grupe: *Arte; Educație și învățământ; Economie socială; Sport, Armată, Poliție; Arhitectură, Urbanism; Medicină, Chirurgie, Igienă; Comerț; Mijloace de colonizare*) și *Secțiunea B, Industrie* (grupe: *Mine; Metalurgie; Construcții mecanizate; Electricitate; Construcții civile; Locuințe, Construcții, Decorațiuni; Alimentație și Îmbrăcăminte; Industrii diverse; Transporturi terestre, maritime și aeriene; Agricultură, Horticultură, pomicultură, vânătoare și pescuit; Materiale și produse coloniale*)¹¹. Pavilionul principal al expoziției de la Bruxelles cuprindea trei corpuri definitive (care nu urmau a fi demolate după închiderea expoziției): Pavilionul Expozițiilor de Artă, Marele "hall" al Națiunilor (care cuprindea o gară model în care

⁷ Laurențiu Vlad, *op. cit.*, p. 80-82.

⁸ Arhivele diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, vol. 325 raport nr. 885/12.a, din 30 aprilie 1935.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Laurențiu Vlad, *op. cit.*, p. 73.

¹¹ Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, vol. 325.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

fiecare participant își putea expune materialul rulant, iar în mijloc era reconstituit primul tren belgian de la 1833) și Palatul Festivităților¹². Pavilionul României, alături de celelalte pavilioane ale țărilor participante, urma să fie demontat la finalul Expoziției.

La 23 mai 1935, a avut loc ceremonia inaugurării pavilionului României. Cuvântarea pentru deschiderea oficială a fost ținută de Al. Tzigara Samurcaș care primise sarcina de Comisar General în aceeași zi. Răspunsul a fost dat de Ministrul Afacerilor Economice Van Isacker care a vorbit, printre altele, de scriitori români ca Panait Istrati. Ministrul de stat Adolf Max a vorbit, la rândul său, despre România “în termene nu numai măgulitoare, dar pline de poezie, de haz și (...) de dragoste”¹³. După deschiderea oficială a urmat vizitarea sălilor. Pavilionul a fost caracterizat ca bine luminat, cu proporții armonioase, decorat plăcut și de o sobrietate artistică ce îi face onoare lui Moșinschi. Seara a fost dat un banchet oferit de Comisariatul General al României în Palatul Ducelui D'Arenberg. La acesta au luat parte lăutarii din taraful Ciocoiu¹⁴.

Pavilionul României era amplasat la intersecția a două artere principale din capitala belgiană (Avenue de Bouchout și Avenue de Gros-Tileuil). Trei din cele patru fațade ale clădirii erau decorate cu desene incizate realizate de Mac Constantinescu, prezentând viața de zi cu zi a țăranului roman. În mijlocul salonului oficial se găsea statuia ecvestră a lui Carol al II-lea realizată de Oscar Han¹⁵. Capul de afiș a fost ținut de coiful de influență scitică descoperit la Drajna (Prahova) în 1929 și de tezaurul de la Pietroasa (Buzău), ambele doar în replică. Arta religioasă era, la rândul ei, bine reprezentată prin broderii, Evangheliare, icoane, patrafire etc. Secțiunea de pictură și sculptură a cuprins peste 100 de lucrări provenite atât din colecții publice cât și private¹⁶. În momentul vizitei oficiale desfășurată cu ocazia deschiderii, Comisarul General Belgian Van der Burche nu și-a ascuns admirația față de obiectele de artă expuse, precum și uimirea că Guvernul României “avusese curajul de a trimite până la Bruxelles comoare atât de prețioase și excepționale...”¹⁷.

Aripa din dreapta găzduia colecția de artă populară incluzând broderii, costume, covoare, cruci votive, picturi și sculpturi în lemn datând, în special, din secolul al-XIX-lea. La standul de cărți erau reprezentate cele 4 Fundații Regale (Carol I, Ferdinand I, Principele Carol și Carol al II-lea), Academia Română, Universitățile din Cluj și București, Institutul Social Român, Ministerul Afacerilor Străine, Ministerul Industriei și Comerțului, al Instrucției Publice, alături de marile edituri ale perioadei: Adevărul, Cartea Românească, Cultura Națională etc.¹⁸.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, raport nr. 1042-32 din 24 mai 1935 înaintat lui N. Titulescu.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Al. Tzigara-Samurcaș, *Expoziția românească din Bruxelles*, în „Convorbiri literare” anul LXVIII, nr. 6-8, iunie-august 1935, p.336.

¹⁶ *Ibidem*, p. 338-340.

¹⁷ Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelle*, raport nr. 1042-32 din 24 mai 1935 înaintat lui N. Titulescu.

¹⁸ Al. Tzigara-Samurcaș, *op. cit.*, p. 336.

În aripa din stânga, erau găzduite mostre agricole, forestiere, petroliere și ale serviciilor de transport. Cele două aripi erau legate între ele printr-o galerie pe care erau expuse o serie de diapozitive reprezentând punctele de atracție turistică ale României.

Concepția expozițională a privilegiat atât tradițiile cât și arta și cultura contemporană.

În august pavilionul a primit vizita oficială a prințului moștenitor al României. În cadrul unei ceremonii organizată cu această ocazie, Mihai a omagiat prietenia sinceră dintre cele două țări, exprimându-și admirația pentru Belgia Eroică, dar mai ales pentru exemplul de muncă, organizare și moderație, valori sigure ale civilizației, pe care ea îl oferea lumii¹⁹.

La 15 septembrie 1935, a avut loc ceremonia oficială de premiere. România a primit 97 de recompense, plasându-se pe locul 15 în palmaresul expoziției. Cu toate acestea, Al. Tzigara Samurcaș sublinia că impresia produsă de pavilionul românesc la această expoziție a avut de pierdut datorită câtorva greșeli: lipsa unei supravegheri stricte la începutul lucrărilor a făcut ca prețul de construcție al complexului să crească cu 848.983 lei; apoi, concedierea paznicului a facilitat dispariția unui tablou semnat de Grigorescu dintr-una din săli²⁰; încercările de a vinde cât mai multe produse artizanale la prețuri exagerate a dus, în cele din urmă, la o scădere a vânzărilor etc.²¹.

La 21 septembrie 1935, un raport al lui Al. Tzigara-Samurcaș către D. Ghika (Ministrul României la Bruxelles) menționa probleme cu o dna. Patin (aceasta s-a ocupat de desfacere de produse în cadrul Expoziției) care, deși și-a anunțat plecarea, refuză inventarul și plata datoriilor către Comisariatul expoziției²², incident soluționat, în cele din urmă, pe cale amiabilă.

În noiembrie 1935, după o serie de trei somații din partea antreprenorului G. Van Lesberghe (Entreprise generale de Travaux Publics et Prives s-a ocupat de construirea pavilionului și solicita suma de 163.310,50 franci ca restanță la plata datoriilor), M. J. Buyssens (arhitect peisagist solicita, la rândul său, o sumă nespecificată) și Du Croix (arhitect solicitat inițial pentru conceperea planurilor Pavilionului României cerea suma de 18.840 franci pentru munca prestată înainte de a fi schimbat cu Moșinschi) Comisarul General al expoziției, Van Der Burch, anunța că se vede obligat să pună sechestrul atât la ieșirea bunurilor românești din Expoziție cât și la Vamă până la soluționarea acestor probleme financiare. Partea românească s-a văzut obligată să achite sumele în discuție (un total de aproximativ 182.150 franci).

Expoziția în sine, cu toate problemele existente, a fost considerată și o considerăm un succes, fiind tratată ca atare atât în presa românească cât și în cea belgiană. Susținem din convingere că Titulescu avea dreptate în 1933 afirmând că

¹⁹ Al. Tzigara Samurcaș, *op. cit.*, p. 337.

²⁰ Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, nr. 3841 din 21 august 1935; este menționată valoarea tabloului de 21.243.000, sumă trimisă de către Ministerul Industriei și Comerțului Legației României din Bruxelles.

²¹ Al. Tzigara-Samurcaș, *Expoziția românească din Bruxelles. II. Întregiri și învățăminte* în „Convorbiri literare”, an LXIX, nr. 1-3, ianuarie-martie 1936, p. 65-70.

²² Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, scrisoare din 21 septembrie 1935
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

participarea României la această manifestare ar fi extrem de utilă și că nu trebuie să fim cu nimic mai prejos decât celelalte state participante.

Bibliografie

Arhive

- Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, vol. 325, *Expoziția internațională organizată la Bruxelles în 1935*, perioada 1933-1935.
- Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, Fond *Bruxelles*, vol. 326, *Expoziția internațională organizată la Bruxelles în 1935*, perioada 1934-1935.

Bibliografie selectivă

- Tzigara-Samurçaș, Alexandru, *Expoziția românească din Bruxelles*, în „Convorbiri literare” anul LXVIII, nr. 6-8, iunie-august 1935.
- Tzigara-Samurçaș, Alexandru, *Expoziția românească din Bruxelles. II. Întregiri și învățăminte* în „Convorbiri literare”, an LXIX, nr. 1-3, ianuarie-martie 1936, p. 65-70.
- Vlad, Laurențiu, *Propagandă și identitate. România la Expozițiile universale belgiene, 1897-1935*, Imprimeria Arta Grafică, București, 2001.

**PARAȘUȚIȘTI SOVIETICI ÎN ROMÂNIA.
GRUPA OBUHOV – SEVCENCO
(iulie 1944)**

Alin Spânu

Cuvinte cheie: parașuțiști, jandarmi, informații, Sevcenco, Vaslui
Mots-clés : parachutistes, gendarmes, informations, Sevcenco, Vaslui

Résumé: *Parachutistes soviétiques en Roumanie. Groupe Obukhov - Sevcenco (Juillet 1944)*

Ce groupe était composé de 13 roumains et 10 soviétique dirigé par le capitaine soviétique Ivan Obukhov et le lieutenant roumain Sergiu Sevcenco. En ce qui concerne son action, on a un témoignage privilégié: les mémoires de Sergiu Sevcenco en tant que colonel dans l'armée roumaine, élaborées en 1964. Pour l'échec de la mission, Sevcenco a accusé la trahison de quatre anciens camarades, cela conduisant à la capture de la plupart de lancés. Après le 23 août 1944, il a occupé des postes dans des différents départements à vocation économique et a été active en tant que lieutenant-colonel et chef adjoint de la Direction du Renseignement de l'Etat Majeur.

Sergiu Sevcenco a vécu assez longtemps pour voir l'effondrement du régime pour lequel il a lutté les armes à la main et pour lequel il a consommé toute son énergie.

La 21 iulie 1944 Armata 4 română a trimis Diviziei 3 Infanterie o comunicare privind urmărirea unor parașuțiști originari din România, foști prizonieri în URSS, lansați în nopțile de 4/5 și 5/6 iulie în centrul Moldovei. Primul pe listă era Sevcenco Sergiu, „rus, originar din Galați, părinții locuiau în Cetatea Albă. A fost voluntar în armata republicană spaniolă”¹, urmat de alți patru militari români. Împreună cu aceștia au fost dați în urmărire și opt militari sovietici, în frunte cu căpitanul Ivan Obuhov. Peste două săptămâni, la 6 august 1944, Marele Stat Major român a comunicat Comandamentului General al Etapelor, care a retrimis Legiunii de Jandarmi Brăila, o notă privind organizarea și misiunile echipelor de parașuțiști sovietice în arealul național. Printre cei neprinși până la acea dată se numărau nouă din cei 13 parașutați dați anterior în urmărire. Al șaselea pe listă era „locotenentul sovietic Sewcenko Sergiu, originar din România, fost ajutor la Uzinele Malaxa”². La acea dată însă, autoritățile române aveau date certe despre echipele lansate de sovietici, zilele și zonele de aterizare, compunerea echipelor și echipamentele deținute, precum și obiectivele urmărite de aceștia. Unii parașuțiști erau militari români căzuți în captivitate, care au acceptat să revină în România ca agenți de spionaj, sabotaj și terorism în favoarea Armatei Roșii. Totuși, unii dintre aceștia, spre lauda lor, imediat

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond Ministerul de Război-Cabinetul Ministrului, dosar 256/1944, f. 42.

² ANIC, fond Inspectoratele Regionale de Jandarmi, dosar 96, f. 121.

cum au atins pământul s-au predat autorităților și au deconspirat acțiunile subversive pe care le cunoșteau. Dar cea mai importantă captură a fost Mitrofan Victorovici Cucerina, consilier politic al grupei de parașutiști conduse de sublocotenentul Crasnov, care a fost prins la 19 iulie 1944, la circa două săptămâni după lansare³. Alături de exploatarea informativă întreprinsă de organele contrainformative militare române, Cucerina a ținut și un jurnal, care a oferit foarte multe date interesante vânătorilor de parașutiști. Una din surprize a fost că grupa Crasnov-Cucerina era urmată, îndeaproape, de grupa Obuhov-Sevcenco, care avea aceleași misiuni în spațiul românesc.

Despre epopeea acestui al doilea grup avem o mărturie de prim rang: memoriile lui Sergiu Sevcenco, elaborate în 1964, în calitate de colonel al armatei române (**Anexa**). În aprilie 1944 era locotenent și locuitor politic al Divizionului Antitanc din Divizia Tudor Vladimirescu și a primit misiunea să fie lansat în spatele frontului inamic. Echipa sa a fost formată din 13 români și 10 sovietici, în frunte cu căpitan Obuhov în calitate de consilier al său. S-au antrenat în comuna Pălăria – Bălți și, după o lună, au fost lansați lângă comuna Viforeni – Bacău. Grupul nu s-a reunit în totalitate, iar caporalul Șerbănescu, trimis în cercetare, s-a predat jandarmilor și a dat toate detaliile pentru capturarea foștilor camarazi. În urmărirea parașutaților au fost mobilizați militari români și germani, alături de premilitari și țărani, care i-au urmărit și încercuit, dar în urma luptelor aceștia au reușit să scape. Au trecut prin localitățile Ciuturești, Lipova, Cârneni, Trohani, Buda, Buhăiești și Ozești, stând nemâncați 8-10 zile. După alte lupte, detașamentul a rămas în pădurea dintre Zăpodeni și Valea Seacă, apoi a continuat deplasarea pe lângă Cozmești, Cotul Morii, Răducăneni, Zberoaia, Bohotin și Nemțeni. Au trecut Prutul pe o plută improvizată, iar pe malul celălalt s-au aruncat la pământ „sărutând pământul sfânt al patriei socialiste”⁴. Până la 23 august 1944 supraviețuitorii s-au alăturat grupului de partizani condus de Ivan Ivanovici Ivanov și a sprijinit ofensiva sovietică declanșată pe direcția Iași-Chișinău.

Imediat după 23 august 1944 Sevcenco s-a deplasat la Bacău, Odobești și Brăila unde a aflat ce s-a întâmplat cu restul echipei: doi sovietici și un român au fost uciși de germani, patru români s-au predat autorităților, restul fiind capturați în urma luptelor. Șeful detașamentului „Tudor Vladimirescu” a acuzat trădarea celor patru foști camarazi (Popescu Constantin, Bran Tudor, Ivănuș Vasile și Șerbănescu Constantin), ceea ce a dus la capturarea majorității celor lansați. În plus, cei în cauză „s-au ocupat cu o serie de provocări care se soldau cu schingiuirea celorlalți tovarăși. [...] Ei au lovit pe tovarășii noștri [și] au chemat pe ostașii români să se opună armatei sovietice”⁵. Trecutul de comunist și bravura demonstrată îi deschideau comandantului detașamentului „Tudor Vladimirescu” perspective frumoase din punct de vedere profesional.

³ Mai multe detalii despre acest caz, în: Alin Spanu, *Activitatea subversivă a parașutiștilor sovietici în România. Cazul Cucerina Victorovici Mitrofan (iulie 1944)*, în *Acta Moldaviae Meridionalis XXV-XXVII* (Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui; redactori: Ioan Mancaș, Laurențiu Chiriac, Viorica Zgutta), vol. I, Editura Fundației Academice Axis, Vaslui, 2007, p. 535-544.

⁴ ANIC, fond CCPCR-Memorii, însemnări, jurnale, dosar 94, f. 12.

⁵ *Ibidem*, f. 16.

Cine era, totuși, Sergiu Sevcenco și care a fost destinul lui? S-a născut în 1912 în Tudora – Soroca, a absolvit Școala de meserii (1931), a lucrat ca salahor în construcții la Galați (până în 1933) și a efectuat stagiul militar la Regimentul 35 Infanterie Cetatea-Albă (1933-1934). După liberare s-a angajat fierar la Uzinele Malaxa din București (1934-1937), perioadă în care s-a alăturat mișcării comuniste, fiind primit în rândurile partidului (noiembrie 1936). S-a înrolat voluntar în Brigăzile Internaționale din Spania (1937)⁶, batalionul Balcani-Diacovici, a luptat pe fronturile din Aragon și Levante și s-a remarcat în apărarea orașului Herona, fapt pentru care a fost avansat la gradul de sergent. La finalul războiului civil spaniol s-a refugiat în Franța (1939) și apoi în URSS (1941). Numele său se află pe o listă de 165 de persoane, toți voluntari în Brigăzile Internaționale, cărora, în 1941, li s-a retras cetățenia română. În URSS a activat în domeniul propagandei și, din 1943, s-a încadrat în Divizia Tudor Vladimirescu, fiind numit locțiitor politic al unui Divizion anticar. După preluarea puterii politice de către PCR a ocupat funcții de răspundere în diferite departamente economice (Comisia Centrală a Sindicatelor din România, Comitetul Executiv al Uniunii Petrol, Mine și Gaz Metan, Uniunea Metalochimică, Confederația Generală a Muncii), a trecut pe la Siguranța Statului ca șef al Secției Contrasabotaj (mai-octombrie 1947), apoi a fost activat ca locotenent-colonel și numit locțiitor al șefului Direcției Informații din Marele Stat Major (1 octombrie 1951). Pentru meritele sale a fost decorat cu ordinele Steaua României cl. III-a (11 mai 1948), Apărarea Patriei cl. III-a (Decret nr. 873/20 august 1949), Tudor Vladimirescu cl. III-a (Decret nr. 157/4 mai 1971) și cu medaliile A 5-a aniversare a RPR și Victoria asupra Germaniei hitleriste (sovietică).

Sergiu Sevcenco s-a căsătorit cu Elena Tudorache, cea care era locțiitor politic al detașamentului de parașutiști, dar și o persoană cu un trecut comunist mai îndelungat decât al soțului. Elena Brezman s-a născut la 10 februarie 1912 în localitatea Hârtop – Orhei, a fost brodează, a lucrat ca educatoare, a devenit membră a PCR în 1929 și a desfășurat o bogată activitate organizatorică (1932-1940). Pentru o scurtă perioadă a fost căsătorită cu Manolache Tudorache, de la care a păstrat numele. După război a făcut parte din primul CC al PCR (21 octombrie 1945 – 24 februarie 1948), apoi a devenit responsabilă Secției de industrie ușoară a CC a PCR (1950-1952)⁷. A fost decorată cu ordinele Steaua României cl. IV-a (11 mai 1948), Apărarea Patriei cl. II-a (Decret nr. 873/20 august 1949) și Tudor Vladimirescu cl. II-a (Decret nr. 157/4 mai 1971).

Sergiu Sevcenco și soția sa au trăit destul ca să vadă prăbușirea regimului pentru care au luptat cu arma în mână și în slujba căruia și-au pus toată energia.

⁶ Pentru mai multe detalii asupra participării comuniștilor români la războiul civil spaniol, a se consulta: *Voluntari români în Spania 1936-1939. Amintiri și documente* (colectiv Gheorghe Adorian, Mihai Burcă, Constantin Câmpeanu, Mihail Florescu, Stan Mînea, Iosif Nedelcu, Valter Roman), Editura Politică, București, 1971; *Un luptător. Interviu cu Andrei Micu* (realizat de Gheorghe Zbaganu), la adresa www.marxist.com/rezidenta/andmicu.html.

⁷ Pentru mai multe detalii a se consulta: *Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicționar* (coord. Florica Dobre), Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 586-587; Cristina Diac, *Primul CC al PCR, o improvizație*, în cotidianul *Jurnalul Național* din 21 martie 2006.

Anexa⁸

către

Institutul de Istorie al Partidului de pe lângă Comitetul Central al PMR

Subsemnatul, colonel Sevcenco Sergiu, domiciliat în strada Haia Lifșiț nr. 7, raionul Stalin, București, aduc la cunoștință următoarele:

În luna aprilie 1944, fiind loțiitor politic al comandantului Divizionului Antitanc din Divizia Tudor Vladimirescu, am fost chemat la o ședință de către delegatul CC al PC din România, unde au participat șeful Secției Politice din Divizie, tov. Petrescu Dumitru, Petre Borilă, Coliu Dumitru, Burcă Mihai și Stoica Gheorghe. Ana Pauker, din partea CC al PCR, a adus la cunoștința celor prezenți că, pe baza hotărârii CC al PCUS, s-a aprobat formarea unui grup de patrioți români care vor fi lansați în spatele frontului inamic pe teritoriul României. Pentru formarea acestui grup am fost întrebat dacă accept comanda, afirmând că sunt de acord.

La sfârșitul lunii aprilie 1944 mi s-au dat oameni din Divizia Tudor Vladimirescu, precum și de la Școala Antifascistă din Krasnogorsk și [am fost] pus la dispoziția Comandamentului Frontului Ucrainean ce se găsea la Bălți. La prezentarea subsemnatului șefului Secției a VII-a Politică a sus-numitului comandament, aici am luat legătura cu colonelul Zusmanovici, care ne-a ajutat la formarea detașamentului. Până la 1 mai 1944 detașamentul a fost format din următorii militari:

- Sevcenco Sergiu, comandant al detașamentului de patrioți români „Tudor Vladimirescu”;

- Tudorache Elena, loțiitor politic al detașamentului;

- Crasnov Iacob, loțiitor de front al comandantului;

- Naum Vasile, membru, în prezent căpitan rangul II la Baza Maritimă Giurgiu;

- Lerer Sami, membru, în prezent la Comitetul de combustibil de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri;

- Tudorie S. Nicolae, pionier, în prezent la o unitate a.a. București (tel. 3.03.90);

- Balaure Ioan, pionier, în prezent la o unitate de construcții militare din Craiova, poate fi găsit prin Secția de cadre a Direcției Detașamentelor de Muncă Militare din cadrul Ministerului Construcțiilor;

- Giurgiu Ioan, pionier, din Deva;

- Miclea Gheorghe, pionier, maior la Comandamentul Grănicerilor;

- Chelaru Dumitru, pionier, mort în luptă cu forțele fasciste în raionul

Negrești, regiunea Iași;

- Popescu Constantin, pionier;

- Bran Gheorghe, pionier;

- Ivănuș Ioan, pionier;

⁸ Documentul a fost actualizat ortografic, ortoepic și în punctuație, iar acolo unde a fost absolut necesar s-a intervenit prin paranteze drepte.

- Șerbănescu Constantin, pionier;
- căpitan Obuhov Ivan Ivanovici din Moscova, consilierul comandantului detașamentului „Tudor Vladimirescu”;
- Nina Mihailova, felcer;
- caporal Cuznețov Grigore, radist;
- soldat Novicov, al doilea radist;
- locotenent Miasnikov;
- Zelinski;
- Cravenco;
- Tcacenco;
- încă doi militari sovietici al căror nume nu le rețin.

Pentru acomodarea oamenilor și instruirea lor s-a ales comuna Pălăria din județul Bălți. Aici oamenilor li s-au creat toate condițiile pentru a-și asimila metoda de luptă cu dușmanul. Pe la sfârșitul lunii mai⁹ [1944] detașamentul a fost imbarcat în avioane U2 a câte un om în avion, în imediata apropiere a frontului. Avioanele au trecut linia frontului la o înălțime de peste 2000 metri. În raza frontului inamic toate avioanele au fost bătute cu tunuri și mitraliere fără a fi vătămate. Toate avioanele au rămas intacte numai datorită iscusinței și priceperii de pilotare a militarilor sovietici.

Pe la orele 2,30 dimineața șeful bombardier a lansat câteva bombe asupra orașului Bacău pentru inducerea în eroare, precum și racheta, semn de lansare a parașutiștilor. După câteva minute se și terminase lansarea parașutiștilor pe teritoriul dușman, locul de adunare fiind stabilit dinainte, la 18 km nord-est de orașul Bacău, lângă comuna Viforeni, în casa pădurarului (2 km nord-est). Până dimineața la ora 8 ne-am găsit: subsemnatul, Tudorache Elena, căpitanul Obuhov, Nina Mihailova și caporalul Șerbănescu Constantin care, trimis în cercetare pentru a stabili locul unde ne găseam, s-a predat organelor de jandarmi din comuna Lunca. La postul de jandarmi se afla și Popescu Dumitru, ambii divulgând atât locul de adunare cât și semnalizările pentru avioanele din nopțile viitoare, ce trebuiau să ne aprovizioneze cu muniție și alimente.

A doua zi Comandamentul german a fost înștiințat de prezența unui detașament de partizani ce fusese lansat în acea regiune. Conducerea trupelor germane din Bacău împreună cu comandantul Legiunii de Jandarmi, colonel Mircea Ioan, au organizat în mod amănunțit prinderea parașutiștilor. Chiar a doua zi după aterizare au fost mobilizați sute de țărani din comunele din împrejurimi, premilitari cu arme, militari din Legiunea de Jandarmi Bacău, posturile de jandarmi din comunele Traian, Viforeni, Buhociu, Mărăști, Lunca, Părância, precum și militari nemți. Au împresurat pădurile din acest raion cu mitraliere, puști-mitraliere și automate, au trecut la curățirea pădurilor prin sistemul poterelor. Am fost nevoiți ca, după două ore de la plecarea caporalului Șerbănescu să ne schimbăm locul de staționare.

În dimineața zilei de 7 iunie 1944 am fost văzuți de ciobanul din comuna Lunca, care a fugit de la locul de întâlnire și a dat informații amănunțite celor ce ne căutau. Eu ciobanului i-am dat o cămașă și un pulover întrucât era rupt și gol. În

⁹ Incorect, poate a vrut să scrie *iunie*, dar lansarea s-a petrecut la începutul lunii iulie 1944.

momentul când am constatat că suntem împresurați am căutat să găsim un loc (ascunziș) pentru a nu fi văzuți de cei ce ne urmăreau. Dar, întrucât erau mulți localnici ce cunoșteau la perfecție pădurea respectivă de pe muntele Viforâta, la 2 km este de comuna Viforeni am fost încercuți în maxim două ore. În momentul când am constatat că cercul se strânge, rămânând o rază de circa 50 metri, am deschis foc concentrat din 4 automate. Ca rezultat doi fasciști au fost omorâți și mai mulți răniți. Faptul că noi am deschis foc prin surprindere, la dușman s-a produs panică și am preluat inițiativa urmăririi lor. După o distanță de 200 metri am dat de un cerc strâns, care era format din civili și militari ce au deschis foc asupra noastră cu grenade de mână și cu puști individuale. Primind această ripostă noi am întreprins retragerea. În schimbul de focuri între noi și inamic au fost grav răniți consilierul meu, căpitan Obuhov Ivan Ivanovici, în piept și Nina Mihailova, cu mai multe gloanțe trecute prin pulpele ambelor picioare la 15 cm mai sus de genunchi. Pentru a ieși din încercuire am hotărât să întreprindem tactica pană, concentrând tot focul nostru într-un singur punct al lanțului inamic. Semănând panică în rândurile fasciste, noi am spart cercul ieșind astfel din încercuire. După aceasta, retragerea s-a îngreunat cu mult prin faptul că trebuia să ajutăm răniții, care aveau în decurs de 15 minute cizmele pline de sânge. Pentru aceasta era imperios necesar a ne opri 10 minute pentru a lua măsuri de oprire a sângelui la ambii răniți și a le face bandajarea. Inamicul a observat mișcarea greoaie a grupului nostru, de aceea a căutat să arunce de astă-dată în fața noastră, la liziera pădurii, un număr de 70-80 militari, jandarmi și nemți, creându-se astfel un moment foarte critic, existând pericolul să ne prindă vii sau să ne curețe fizic.

Când ofițerii dușmani au socotit că ne au de acum și prinși, focuri nu se mai trăgeau în noi întrucât vedeau că ne apropiem acolo unde grupul era cel mai mare și rămăseseră numai 35-40 metri, noi eram pe un câmp descoperit, iar inamicul era în marginea pădurii. În acest moment critic pentru noi unica salvare era de a face pe militarii români ce erau induși în eroare și îndreptați contra noastră să nu tragă în noi. Am strigat în românește din toate puterile pe care le mai aveam: „Frați români, nu trageți în noi, suntem români ca și voi și luptăm contra nemților, contra ocupanților!” În acest moment s-a simțit că rândurile militarilor români, cărora mă adresasem cu aceste cuvinte, s-au oprit și a început un tumult, ostașii nu voiau să înainteze și nici să tragă. Un neamț care împingea pe ostași să meargă înainte, văzând că nu reușește, a țâșnit în grămada de militari cu revolverul înspre noi, dar la timp, cu o rafală de automat, a fost prăbușit la pământ. Militarii ce rămăseseră, aproximativ 50-60, s-au retras în pădure din calea noastră. Profitând de această ocazie am făcut ultimele eforturi, grăbindu-ne să intrăm în pădure și noi, am lăsat inamicul în spatele și în dreapta noastră.

Crezând că am ieșit complet din încercuire m-am consultat cu consilierul detașamentului și am hotărât ca Elena Tudorache să se dezbrace de hainele militare bărbătești rămânând în fusta de țarancă și, conform celor stabilite la plecarea noastră cu ofițerul operativ, maior Pogrebnoi, să încerce a intra în orașul Bacău și, cu ajutorul familiei doctorului Brill pe care îl cunoșteam din Divizia Tudor Vladimirescu, să ia legătura cu conducerea PCR. În drum către Bacău, am aflat (după câteva luni) că Elena Tudorache a fost reținută de poliție în apropiere de comuna Leca și arestată la insistența caporalului Șerbănescu (care astăzi este liber) ce a recunoscut-o, dovedindu-

le că dânsa are un buzunar în fustă pe care i l-a confecționat fiind de meserie croitor. Buzunarul în cauză era acolo. Confecționarea acestui buzunar a fost cunoscută de comandantul detașamentului, de șeful operativ al Comandamentului de partizani și de caporalul Șerbănescu. La percheziția corporală a fost găsit buzunarul în cauză. Cu toată insistența de a nega că nu este persoana urmărită, a fost bătută în comună și dusă la Gestapo-ul din Bacău.

Grupul ce a rămas în pădure cu mine, după două zile și două nopți, am găsit că este inutil a înfrunța prin gloanțe sute de oameni nevinovați ce erau împinși asupra noastră și am hotărât să ne urcăm în pomii ce aveau coroana bogată de verdeață, iar aceasta ne-a reușit. Sub ochii noștri sute de țărani și copii în etate de 14-15 ani, mânați de jandarmi și S.S.-iști, au cercetat pădurea metru cu metru. Pădurea a fost țesălată de trei ori până seara târziu, dar pe noi nu ne-au descoperit.

După această luptă noi am străbătut o mare parte din pădurile de nord-est ale Bacăului, făcând totodată și o cercetare a fășiei de apărare a inamicului [aflată pe o] adâncime de 100 km. Am stat de vorbă cu țărani, profitând de hainele militare românești, subsemnatul fiind cu gradul de locotenent, restul ca ostași și cu armament german. Cu această ocazie ne-am informat de la țărani de situația lor grea, am constatat că pe țărani îi frământă problema înaintării Armatei Roșii și evacuarea lor forțată, din casele în care locuiau și de pe pământul pe care îl munceau de zeci de ani, spre regiunile de sud. Mulți țărani ne-au pus întrebarea ce să facă, să plece sau să rămână la casele lor. Noi i-am lămurit că, în caz de înaintare a Armatei Roșii, să nu-și părăsească gospodăria, întrucât războiul va trece fulgerător peste această regiune fără ca să li se aducă multe greutăți. Armata Roșie ne este prietenă și urmărește pe nemți și nu pe români, conform declarației guvernului sovietic din aprilie 1944.

Noi am văzut că această regiune era înșesată de forțe militare de infanterie, tancuri, aviație și că aici s-au lansat parașutiști sovietici, foarte mulți dintre ei fiind prinși sau împușcați. Culegând aceste informații am ajuns la concluzia că noi nu vom putea activa mai departe și că trebuie să rupem urmărirea noastră îndreptându-ne spre o regiune mai puțin bănuită. Astfel, noi ne-am îndreptat spre pădurile dintre Huși și Chișinău, urmând calea comunelor Ciuturești, Lipova, Cârmeni, Trohani, Buda, Buhăești, Ozești unde, după o ploaie de o noapte întregă, uzi până la piele și nemâncați de 8 zile, am luat contact cu un cioban. Sub motivul că suntem români dezertori și ne îndreptăm spre unitatea noastră care este la Vaslui și ne ferim a lua contact cu unitățile militare nemțești, am rugat pe cioban, ce mergea în comună, să ne cumpere de banii pe care i-am dat ceva mâncare. În timp ce ciobanul zăbovea în comuna ce era la 1,5 km depărtare de noi, ne-am schimbat locul pe o contrapantă a dealului, la 300 metri, urcându-ne în pomi (vișini). Nu au trecut nici două ore când am observat că ciobanul venea cu oile spre locul unde ne-a lăsat în boschet, urmat de circa 15 nemți tanchiști cu automate. Negăsindu-ne la locul stabilit, în tufele unde ne lăsase, nemții au început a mișuna prin toate văgăunile perimetrului respectiv. După circa 15 minute au sosit la locul indicat circa 30-40 de tanchiști germani într-un camion. Ei erau cartiruiți în comuna respectivă, aproximativ un batalion de tancuri grele. În scurt timp au fost aduși cu sila nu mai puțin de 100 de țărani. A urmat o poteră organizată și condusă de un ofițer german, ce a durat circa două ore și jumătate. Potera a fost organizată astfel: doi țărani la un neamț, care au scotocit toate haturile, boschetele,

fiecare brazdă de porumb ce nu întrecea înălțimea de ½ metru. Mulți din ei au trecut și pe sub vișinii în care ne aflam noi. Mulți s-au odihnit la umbra vișinilor. Întrucât toate acestea se petreceau între orele 13-15 când era o căldură foarte mare, iar nemții nu au găsit nimic, ofițerul ce ocupa loc pe un dâmb a ordonat adunarea spre camion, iar țăranilor li s-a poruncit să plece spre comună. În momentul când camionul era plin, ticsit de nemți, s-a auzit o bubuitură ce o trăsese un țăran care rămăsese în urma celorlalți și observându-ne a tras două cartușe de vânătoare. În timpul acesta, Nina Mihailova, care primise două alice, a îndreptat revolverul spre nemernicul de chiabur trăgând în el câteva gloanțe. În acel moment toți nemții și țăranii s-au năpustit asupra noastră în formă de potcoavă. Am sărit din pomi apărându-ne cu focuri de automate, rănind trei nemți care se băgau prostește și, atent, ne retrăgeam spre o pădure (spre râul Bârlad). Aici am dat peste circa două escadroane de cavalerie română ai căror cai erau legați de pomi, iar ostașii dormeau dezbrăcați, noi trecând pe lângă ei într-o clipă, neobservați. Am văzut la 300 metri de marginea pădurii, în câmp, o tufă de mărăcini de 3-4 metri. Ne-am târât spre ea pe burtă și, în ciuda înțepăturilor, am intrat în mărăcini. Trebuie să spun că în retragerea noastră și urmărirea îndeaproape, în special de către nemți, au fost omorâți 3 nemți, răniți 4 nemți și un țăran (chiabur). Nu au trecut nici 10 minute și toți cavaleriștii au fost puși în picioare de exploziile grenadelor de mână și sutelor de focuri de automate și puști ce veneau dinspre nordul pădurii trase la întâmplare.

De felul cum s-a făcut curățirea pădurii noi am observat că conducerea detașamentului nemțesc de astă dată ne cunoștea vicleșugul de a ne urca în pom, întrucât se trăgeau sute de focuri în coroanele pomilor din pădure. Negăsindu-ne, spre orele 23, tot raionul, moșia și stația de cale ferată Bălteni se liniștiseră. De aici ne propusesem să circulăm numai noaptea, întrucât ne-am convins că marea majoritate de ciobani erau în slujba organelor nemțești, ei fiind elemente chiaburești ce nu voiau să meargă pe front, astfel s-au făcut ciobani și cu oi proprii, fiind totodată și informatori ai poliției. După un marș de toată noaptea am ajuns în pădurea [aflată la] 2 km sud de comuna Zăpodeni și 1 km nord de comuna Valea Seacă, județul Vaslui. În pădure noi am observat urme de militari, ceea ce ne-a făcut ca peste zi să rămânem într-un perimetru ce era alături de pădure (cu floarea-soarelui ce nu trecuse înălțimea de un metru). Nu se făcuse nici orele 9 când au început să apară pe drumul din marginea pădurii, dinspre comuna Zăpodeni, în marș spre noi circa două batalioane informații¹⁰, pe companii, în frunte cu comanda unui regiment – un colonel, doi maiori și alți ofițeri călări. Companiile au fost oprite pe marginea pădurii într-un careu mare, la o depărtare de circa 40 metri de locul unde eram. Colonelul a ținut un discurs ostașilor [spunând] că ei „au fost aduși acolo să caute bolșevici”, ce după informațiile pe care le deținea trebuia să fie în această pădure și că bolșevicii vor să distrugă operele strămoșești și că trebuie să fie neapărat prinși întrucât cu o zi înainte „ne-a omorât mai mulți frați de arme germani ce au vrut să lupte contra comunismului și să scape țara noastră de prăpădul bolșevic”. După circa 4-5 ore de căutare și curățirea pădurii unitățile au fost

¹⁰ Probabil erau unități de cercetare-recunoaștere sau de vânători parașutiști, deoarece în armata română nu au existat unități de informații.

formate și îndreptate spre comuna Zăpodeni. Era a zecea zi [de] când noi nu mâncasem nimic, [iar] rănila în special la tovarășa Nina Mihailova erau foarte grave. Dădeau semne de putrezire și dacă suporta toate greutatea, aceasta se vedea numai datorită tinereții sale (17 ani) și credinței că trebuie să învingem. Muniția se împutina văzând cu ochii.

Pentru a ne rupe de puterile ce ne urmăreau îndeaproape peste tot unde apăream noi, era foarte necesar de a rupe orice contact cu populația două-trei zile (50-60 km). Aceasta tocmai pentru a induce în eroare forțele dușmane care aveau în spatele frontului misiunea de a lupta cu formațiunile care erau lansate de armata sovietică în spatele frontului hitlerist. Două-trei zile n-am luat contact cu nimeni. În acest timp, ajungând prin deplasarea greoaie numai pe [timp de] noapte, am făcut totodată și o vastă muncă de investigație în zona lucrărilor de fortificații lași – Huși. În raionul Cozmești, Cotul Morii, Răducăneni, Zberoaia, Bohotin și Nemțeni forțele germane aveau tranșeele dinainte construite și bine camuflate, precum și un pod camuflat peste Prut. Podul era de o construcție ce putea rezista până la 60 de tone, adică puteau trece tancuri grele. Lucrările genistice din acest raion, pe malul drept al Prutului, erau executate sub conducerea directă a inginerilor nemți cu destinație atât contra infanteriei, cât și contra tancurilor, cu multe lucrări antiderapante, arici făcuți din șine de cale ferată, escarpe, lucrări din sârmă ghimpată, steluțe din beton armat și altele, cuiburi de mitralieră, tunuri a.t. și altele.

Cu toate că eram într-o situație foarte grea din punct de vedere al alimentelor, îmbrăcămintei și a medicamentelor, am hotărât că este foarte bine de a întârzia o zi, două, în sectorul acestor lucrări, a lua cât mai multe date tehnice și numai după aceea, învingând toate greutatea din calea noastră (ca râul Jijia, 2-3 km de baltă de apă, trestie și papură), trecând pe jos, fără barcă și a ajunge cu orice preț la malul Prutului, a găsi mijloace pentru a-l trece fără a fi observați, ținând cont că râul era, în mai multe locuri, minat și păzit de nemți. Cu toate că eram complet istoviți de puteri, cu doi grav răniți, am forțat Valea Prutului (3 km) în circa 28 de ore. O zi am făcut cercetarea amănunțită a râului Prut, locul unde ne găseam fiind la 3 km nord Nemțeni. După o zi de cercetare a malului drept al Prutului am dat peste o stivă de metri steri din care ne-am hotărât ca noaptea să înjghebăm o plută. Pentru a face o plută era necesare cuie, ciocan, clește, sârmă sau frânghie pe care noi nu le aveam. Aflându-ne în această situație grea, mânați de conștiința de ostași de a lua în cel mai scurt timp legătura cu Comandamentul armatei sovietice și a-i transmite tot ce am cercetat noi pe parcursul drumului făcut de la Bacău și până la Prut, am început să ne aducem aminte de rezolvarea unor probleme asemănătoare când eram copii, acasă. Am ajuns la concluzia că pluta poate să fie făcută, dar pentru aceasta era necesar de a găsi mijloace, chiar primitive. Îmi adusei aminte că la părinți acasă, când eram copii, legam garduri, pari, stâlpi între ei cu gânji răsuciți din răchită, precum și din curmei de hamei. În circa 3 ore, punându-ne la treabă, am răsucit peste 50 de gânji (legături). Din pădure am procurat peste 200 metri hamei, în schimb seara ne mișcam ca niște stafii lipsite de viață, întrucât în cele două zile am înfruntat milioane de țânțari care păreau că vor cu orice chip să ne doboare în această pădure. La lăsarea nopții peste 30 de pari au fost aduși cu spinarea de la circa 300 metri și în scurt timp am înjghebat o plută de bușteni pe trei rânduri. Armamentul și răniții au fost așezați pe plută. Din hamei s-a făcut o

frânghie de circa 10 metri pe care, înotând prin apă, având-o în dinți, trăgeam pluta spre malul stâng al Prutului. Curentul apei fiind mare ne-a târât circa 2 km înspre podul de la Nemțeni, era pericol să nimerim în sectoarele minate ale apei. Atunci, căpitanul Obuhov, care avea o rană gravă la piept, a sărit în apă dându-mi ajutor pentru a scoate cât se poate mai repede pluta spre mal. Cu cât noi depuneam forță și pricepere de a ajunge pe calea mai dreaptă la malul stâng, [cu atât] apa ne trăgea spre mijlocul râului. Cu eforturi înmănușate cu ale căpitanului Obuhov, după circa 30-40 minute, dând peste o salcie ce era răsturnată în apa râului, ne-am apucat de ea și astfel am tras și pluta la mal. Ieșind pe pământul sovietic, cu toate că era ocupat de dușmani, noi cu toții ne-am aruncat jos sărutând pământul sfânt al patriei socialiste (oricum, ne-am simțit în siguranță). Am simțit că suntem ca și acasă, cu toate că în fața noastră erau multe greutăți încă de învins și de îndurat.

Ne-am trezit, nu ne-am dat seama la ce oră, la răcoarea pădurii. Noi am început să căutăm oameni. După circa două ore și jumătate am dat peste un țăran ce zăcea bolnav de febră tifoidă într-o colibă ce era așezată la marginea unei grădini de zarzavat. Cetățeanul avea temperatura 39,5, cu conștiința redusă, la lumina opaițului, și-a dat seama cine suntem. În câteva minute a făcut o mămăliguță și a adus ceapă proaspătă din grădină potolindu-ne foamea. Până dimineață cetățeanul ne-a condus printre unitățile nemțești ce erau cantonate pe marginea pădurii de la Nemțeni până la Sberoaia. Pentru bunătatea și jertfirea de sine i-am dat o mână de hârtii a 500 lei, aceasta fiind unica posibilitate de a-i mulțumi din toată inima.

Peste zi am hotărât să rămânem pe câmp, la circa un km de comuna Șapte Sate. Aici, după ce ne-am odihnit, am luat legătura cu o familie de țărani moldoveni care ne-a primit ca pe niște prieteni, atât părinții cât și cei trei copii. În ziua ceea nu au cosit nici o zecime de hectar. Copiii au fost trimiși de părinți, unul în comuna Șapte Sate, altul călare pe cal în comuna Marinci și al treilea în comuna Bălăurești, pentru a aduce informații despre situația unităților germane ce se găseau în aceste localități. Bătrâna mamă a făcut trei drumuri în acea zi în comună, aducându-ne două pâini mari, vin, lapte bătut, fructe și medicamente. Aceasta ne-a întărit din punct de vedere fizic, dându-ne o mare posibilitate la tratarea rănilor grele ce le aveau tovarășii mei sovietici. Aici am căpătat multe informații bogate despre unitățile germane (rezerve de armată). Noaptea târziu, conduși de feciorul cel mai mare al familiei ce ne-a găzduit, pe câmp, am plecat prin pădure spre comuna Bolțun, centru de partizani sovietici.

Toată noaptea, străbătând pădurea, am ajuns duminică dimineață la liziera ei, unde începea o moșie mare ce era administrată de un maior agronom german, iar ca argați erau peste 200 de țigani, copii și bătrâni, bărbați și femei (țigani fugiți din Transnistria fiind prinși de unitățile germane și aduși la muncă forțată pe această moșie). La moșie era mare zarvă. Țigani se certau, iar unii chiar se băteau. Conducerea administrativă era în comună. Țigani, în adunare, discutau ce trebuie să facă: unii erau de părere să stea la moșie și să aștepte succedarea evenimentelor, iar cei mai mulți susțineau că este necesar ca în cel mai scurt timp să treacă cu toții Prutul și să se împrăștie pe la casele lor din Moldova. În seara acelei duminici, când am apărut la ofițeri români, eu aveam gradul de locotenent, urmat de doi militari români, în mijlocul țiganilor, aceștia s-au năpustit asupra noastră cu diferite plângeri și cereri, că un oarecare sergent Hofman își bate joc de ei, că li se dă mâncare puțină, îi pune la

munci istovitoare și că roagă a li se da drumul. Noi mult timp nu aveam de întârziat, [astfel că] în câteva minute au fost adunați toți țiganii. Dându-ne importanța că suntem conducerea unei unități din împrejurimi și că suntem de acord ca până la ora 9 seara ei să plece, le-am comunicat să-și strângă lucrurile. Pentru a arăta că e neapărat nevoie ca să execute, am spus, fără a ști ceva concret, că în câteva zile vor începe luptele chiar în acel raion. În câteva minute curtea moșierească parcă a înviat. Toți țiganii își pregăteau căruțele, înhămai caii, își strângeau lucrurile pregătindu-se pentru plecare. Ei au executat aceasta bazându-se pe autoritatea grupului nostru de militari români.

La cererea noastră că ne-ar trebui o căruță cu cai, țiganii imediat ne-au adus o căruță cu cai buni și am plecat spre Ciuciuleni, unde presupuneam noi că există un detașament de circa câteva sute de partizani sovietici, pentru ca prin intermediul stației lor de radio să transmitem informațiile culese din adâncimea apărării inamice. N-am făcut nici 4 km când, în preajma mânăstirii, am fost întâmpinați cu focuri de automate. Noi am sărit din căruță ocupând pe marginea șoselei poziții de tragere concentrând focul celor trei automate pe care le aveam asupra punctului de unde se trăgea în noi. Sub presiunea focului nostru patrula germană a început să se retragă strigând ceva în nemțește (probabil că ne luase drept nemți, întrucât aveam automate nemțești), iar focul lor diferă de focul automatelor sovietice. După această întâmplare noi am mers prin pădure spre comuna Iurceni. În drum ne-am întâlnit cu mulți țărani ce veniseră la câmp cu vitele și se pregăteau pentru munca de a doua zi. Peste tot noi căutam să prezentăm un alibi, că am fi din unitățile românești, că suntem o delegație de la intențența armatei române și suntem veniți în regiune ca să procurăm fân pentru front. Țăranii basarabeni aveau o părere a lor proprie despre noi, ei știau cine suntem noi, întrucât în această regiune astfel de „delegați” zilnic se vedeau mulți și, până la urmă, se soldau cu alungarea posturilor de jandarmi din comune și a unităților militare germane ce veneau pentru a jefui populația. În imediata [apropiere a] frontului fascist detașamentele de partizani semănau nesiguranță, panică și dezordine, [astfel că,] cu toată modestia, se poate spune că cotropitorii aveau spatele imediat al frontului complet descoperit. Astfel, raioanele Ciuciuleni, Drăgușenii Noi, Scoreni, Gorotca, Malcoci, Ulm, Secăreni, Kitovsk, Iurceni, Vărzărești, Bolșun, Vorniceni, Caprina și mai ales comuna Cristești erau complet controlate de partizani (unde, de fapt, era puterea sovietică), fără jandarmi, fără primar, fără popi și fără chiaburi, ce fugiseră încă din lunile aprilie-mai 1944. Din aceste comune, imediat după aprilie 1944, au fugit primarii, majoritatea chiaburilor, a moșierilor, posturile de jandarmi și alții. Poporul muncea ajutând pe partizani zi și noapte. În mod organizat detașamentele de partizani erau aprovizionate cu alimente, apă, medicamente și haine. Dar ceea ce făcea populația și mai mult, ne informa de mișcările de trupe inamice, astfel că noi știam tot ce se găsea în raion și tot ce aveau unitățile germane, care nu îndrăzneau să treacă prin acest raion cu unități decât numai ziua și însoțiți de multe tancuri.

În momentul ajungerii noastre și luarea contactului cu detașamentele de partizani sovietici, am căutat să organizăm un detașament format din basarabeni și moldoveni ce dezertau din unitățile românești (Diviziile 13 și 14 Infanterie). Au fost cazuri când nemții, cu detașamente puternice, pătrundeau în unele comune ziua în amiaza mare cu zeci de camioane, jefuind populația și căutând să stoarcă toate alimentele, cirezi de vite și oi, butoaie cu vin și zeci de vagoane cu fân. Dar, în

majoritatea cazurilor, noi îi obligam printr-o scurtă luptă să renunțe la jefuire, de multe ori lăsând camioanele fără conducători în aceste comune, camioane ce erau arse de partizani, iar bunurile confiscate. În preajma datei de 20 august 1944, când a început ofensiva armatei sovietice [pe linia] Chișinău – Iași, atât aprovizionarea acestui sector de front, cât și retragerea forțelor dușmane, au fost împiedicate de către detașamentele de partizani, soldându-se cu sute de jertfe din partea dușmanului, încolțit din fața și din spatele frontului. Acest lucru l-am făcut și noi, fiind încadrați în detașamentul căpitanului Ivan Ivanovici Ivanov. La data de 21 august [1944] detașamentul nostru împreună cu detașamentul maiorului (sic!) Ivan Ivanovici Ivanov a luat sute de prizonieri nemți și a împiedicat trecerea peste Prut a două cirezi de vite mari, de peste 500 de capete. Noi am oprit evacuarea bunurilor de pe moșiile mănăstirești, ca fructe, sute de tone de grâu și altele.

În timp ce detașamentul nostru lupta cu o unitate germană în pădurea Căpriană am fost încercuiți, atât noi cât și unitățile germane, de o mare unitate sovietică. Comandamentul sovietic știa că în această pădure sunt partizani, însă necunoscând, la un moment dat, în ce parte sunt nemții și în ce parte sunt detașamentele de patrioți. După câteva ore, când s-a stabilit contactul cu unitatea sovietică, unitatea germană a fost lovită din spate și din exterior și silită să depună armele. Această întâlnire între detașamentele de partizani și unități regulate ale armatei sovietice a fost de neuitat, oamenii se sărutau, râdeau, unii cântau, alții plângeau de bucurie. Noi am avut mulți oameni grav bolnavi și grav răniți ce de mult aveau nevoie de o îngrijire medicală urgentă și pretențioasă. În aceeași zi răniții și bolnavii au fost evacuați cu avioane, [iar] cei istoviți au fost internați în spitalele din Chișinău.

A doua zi subsemnatul am primit delegația nr. O.K. 0209 B.g. pentru a mă deplasa în regiunea Bacău și a identifica pe restul de combatanți din detașamentul de patrioți români „Tudor Vladimirescu” cu care, după lansare, nu m-am întâlnit, mulți din ei fiind arestați chiar la luarea contactului cu pământul. La Bacău am primit informații că trei oameni, doi sovietici și caporalul Dumitru Chelaru, au fost omorâți în luptele cu nemții după câteva ore de la aterizare. Restul au fost prinși de puterile de jandarmi și nemți și închiși într-un lagăr de campanie de la Odobești, regiunea Focșani, [aparținând] Armatei a IV-a [române] și unui grup de hitleriști. Totodată, am constatat că din cei lansați – Popescu Constantin, Bran Tudor, fruntaș Ivănuș Vasile și Șerbănescu Constantin – au trădat, divulgând locul de adunare după aterizare, ceea ce a dus la arestarea mării majorități a militarilor din detașamentul nostru. Acești trădători, în închisoare, au devenit unelte ale poliției, s-au ocupat cu o serie de provocări care se soldau cu schingiuirea celorlalți tovarăși. Ei aduceau injurii celor ce se țineau demni, propagând minciuni despre Uniunea Sovietică. Poliția, acordându-le încredere, i-a înarmat pentru a păzi celulele celorlalți [deținuți]. Ei, în nenumărate rânduri, au cerut să plece voluntari pe front pentru a lupta contra armatei sovietice și a Diviziei Tudor Vladimirescu. Ei au lovit pe tovarășii noștri [și] au chemat pe ostașii români să se opună armatei sovietice. La Odobești am fost informat că cei arestați au fost duși la Brăila pentru condamnare. La Brăila am aflat că Elena Tudorache (Maria Mircea), Lerer Sami, Tudorie Nicolae, sergent Balaure Ion și toți sovieticii s-au ținut demni, mai mult decât atât. au propagat și au dus lămuriri între militari și civili că armata sovietică va învinge, că ofițerii și soldații români nu trebuie să se opună,

întrucât sovieticii urmăresc pedepsirea dușmanului comun al rușilor al românilor și îi bat pe hitleriști.

În concluzie, Comandamentul mișcării [de partizani] de pe lângă Consiliul Frontului 2 Ucrainean a apreciat [misiunea] ca sarcină dusă la bun sfârșit (bine). Pe baza acestei aprecieri au fost propuși toți membrii detașamentului pentru decorări. Această formă cu raportul respectiv au fost distruse de către Vasile Luca, [acesta] fiind pe atunci membru biroului politic al partidului. Cauza distrugerii: în raportul subsemnatului arătam că doi trădători, Bran și Popescu, au fost aduși în detașament de către Vasile Luca. Aceasta mi-a fost afirmată de către conducerea militară a Frontului 2 Ucrainean, colonel Pogrâbenco. Astfel că toată acțiunea aceasta a fost îngropată de Vasile Luca în mod intenționat.

/ss/ colonel Sevcenco

(Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond CCPCR-Memorii, însemnări, jurnale, dosar 94, f. 1-17)

ARMATA NAȚIONALĂ DE ELIBERARE – O ILUZIE AMARĂ LA SFÂRȘITUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Mircea TĂNASE

Cuvinte cheie: armată națională, prizonieri români, Mișcarea legionară, unități de voluntari, lagăre germane de prizonieri.

Keywords: national army, Romanian prisoners, Legionary Movement, volunteer units, German prison camps.

Abstract:

To counter the act of 23 August 1944 Germany attempted, besides other political and military actions, to constitute, outside Romania, a National Romanian Government, made up of important pro-German politicians, and to establish a National Liberation Army. This attempt, to concentrate in a military structure all those who were willing, for one reason or another, to fight alongside Germany against the Soviet troops that were rapidly approaching Central Europe and Berlin, somehow substantiated but, despite the early enthusiasm of the Legionary Movement and its attempt to provide the action with a national character, with the wide participation of the legionaries and Romanian militaries that were imprisoned or studied in Germany, its construction proved extremely fragile and far from having the expected effects.

Desprinderea României de Axă, la 23 august 1944, a însemnat pentru Germania, prin pierderea celor două aliniamente strategice de mare însemnătate – Poarta Focșanilor și Carpații – precum și a petrolului românesc, una dintre marile lovituri-surpriză care aveau să-i grăbească implacabilul sfârșit.

Pierzând, pe lângă liniile de apărare pe care mizase Wehrmachtul pentru oprirea ofensivei sovietice – puternica linie fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați și aliniamentul Carpaților –, importanta zonă petrolieră Ploiești-Valea Prahovei, vitală pentru continuarea războiului, Reichul german s-a văzut nevoit să caute soluții de contracarare a efectelor acestei puternice și neașteptate lovituri. Inițial, conducerea de la Berlin a încercat să constituie la București un guvern progerman, condus de un general român, dar oștirea română, în corpore, se dovedise a merge alături de rege și de guvernul Sănătescu și nici unul dintre generalii tatonăți în această chestiune nu s-a arătat dispus să joace această carte. În atare situație, nevoiți să atenueze cu orice preț șocul loviturii primite le 23 august, germanii au încercat să organizeze o rezistență în România, pe care să o fructifice odată cu preconizata contraofensivă de la sfârșitul iernii 1944-1945. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv de scoatere a României de sub ocupația sovietică, germanii urmau să angajeze trei segmente de forțe antisovietice și progermane: Grupul Etnic German din România, care trebuia să aibă și rolul de nucleu al acestor forțe, Garda de Fier și miile de soldați rămași în urma unităților lor după

actul de la 23 august 1944 și care trebuiau constituiți în grupuri de sabotaje în spatele frontului.¹ Modul cum germanii au intenționat să valorifice acest ultim potențial în încercarea disperată de a bloca ofensiva sovietică și de a păstra cu orice preț măcar Transilvania arată, dincolo de caracterul derizoriu al acestei încercări, o anumită doză de aventurism, oarecum justificată de starea de agonie care începuse să se facă din ce în ce mai vizibilă la vârful ierarhiei germane. Nu trebuie așadar să surprindă că liderii politici și militari de la Berlin au avut în vedere mai multe variante pentru atingerea obiectivelor și valorificarea potențialelor încă dispuse să meargă până la capăt cu cel de-al treilea Reich.

Astfel, printre planurile de ripostă ale germanilor s-au numărat: constituirea unui guvern național român, din oameni politici importanți de orientare progermană; fixarea frontului pe crestele Carpaților românești prin retragerea unităților germane în spațiul transilvan, blocarea trecătorilor din Carpații Meridionali prin lansarea unor comandouri sub comanda unui reputat specialist, celebrul Otto Skorzeny; mobilizarea legionarilor din Banatul sârbesc și includerea lor în formațiunile paramilitare de sub comanda generalului Arthur Phleps; menținerea unor nuclee de rezistență în spatele frontului sovietic, formate din soldați germani sau maghiari rămași în urma unităților care se retrăgeau spre Transilvania, în măsură să atace trupele sovietice în drum spre front și căile lor de aprovizionare, precum și constituirea unor organizații de partizani formate din etnici germani din România, care să ducă un război de gherilă contra sovieticilor; crearea unei *armate naționale*, formată din legionari și militari români aflați la școli sau în prizonierat în Germania; atragerea unor generali români din vârful ierarhiei militare sau aflați la comanda unor mari unități într-o acțiune de întoarcere a frontului (Operațiunea "*Deșteptarea Primăverii*"); acțiunea de trimitere în spațiul românesc a unor grupe de agenți parașutați, cu misiuni informative și de natură politică, precum și pentru organizarea și ducerea luptei de rezistență în spatele frontului sovietic (Operațiunea "*Parașutiștii*"). Spre deosebire de celelalte încercări care s-au arătat a fi derizorii încă din faza incipientă, o oarecare consistență a căpătat acțiunea de formare a așa-zisului "*Guvern Național Român*" și "*Armată Națională de Eliberare*", precum și instruirea și trimiterea în spațiul românesc a grupelor de agenți parașutați, în cadrul acțiunii "*Parașutiștii*".

Armata Națională de Eliberare a constituit, așadar, una dintre aceste încercări disperate ale Germaniei de a contracara efectele actului de la 23 august 1944, prin concentrarea într-o structură militară a tuturor celor care mai erau dispuși, dintr-un motiv sau altul, să lupte, alături de Germania, împotriva trupelor sovietice care se apropiau vertiginos de Europa Centrală și de Berlin. Cu tot entuziasmul de început al Mișcării Legionare și încercarea acesteia de a conferi acțiunii un caracter național, cu o largă participare din partea legionarilor și a militarilor români aflați în prizonierat în Germania, construcția ei s-a dovedit deosebit de șubredă și nu a avut nici pe departe efectele scontate.

Trebuie remarcat totuși că în afara celor cooptați de legionari la sfârșitul anului 1944 și începutul lui 1945 în așa-zisa *Armată Națională de Eliberare*, au existat

¹ Florin Constantiniu, *De la Războiul fierbinte la Războiul rece*. Editura Corint, București, 1998, p. 59.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuaslui.ro>

și mulți alți români care au fost integrați în timpul războiului în armata germană. Dr. Miroslav Tejchman precizează că deși România a fost cel de-al doilea mare aliat al Germaniei în cel de-al doilea război mondial, cu excepția sașilor transilvăneni nu au fost români care să servească în unități militare germane. Referitor la sașii transilvăneni, respectivul istoric afirmă, în urma cercetărilor sale în arhivele militare germane, că până la sfârșitul războiului în Wehrmacht au slujit 15.000 germani din România, iar 60.000 în unitățile SS. Cu excepția Diviziei 7 Munte *Prinz Eugen*, aceștia nu au făcut parte din nici o unitate specială². Despre același aspect, istoricii Cornel I. Scafeș și Horia Vl. Șerbănescu spun că în unitățile *Waffen SS* (componenta combatantă a SS-ului) s-au înrolat voluntar și cetățeni români, atât etnici germani, cât și români. Chiar dacă încă din 1940 Reichsführerul Heinrich Himmler și-a manifestat interesul pentru a înrola în *Waffen SS* cât mai mulți etnici germani din afara granițelor Germaniei, legislația română nu permitea cetățenilor săi să presteze serviciul militar în armatele altor state. Totuși, pentru început, după declanșarea operațiunii *1000 Mann Aktion*, s-a reușit prin diferite subterfugii să se constituie un prim lot de 1000 etnici germani, înrolați în Divizia SS *Das Reich*. În același timp, în 1943 în armata română au ajuns să fie încorporați 40.000 cetățeni români de origine germană, iar mareșalul Antonescu considera că înrolarea lor în *Waffen SS* și Wehrmacht constituia o încălcare a suveranității statului român. Atitudinea acestuia s-a schimbat însă după vizita sa în Germania, în aprilie 1943, când, la insistențele Berlinului, și-a dat acordul ca etnicii germani din România să plece în Germania pentru a se înrola în armata germană, cu păstrarea cetățeniei române. A restricționat de la această *dezlegare* pe cei care dețineau grade de ofițeri și subofițeri în armata română, precum și pe unii specialiști militari (transmisioniștii, observatorii și ochitorii din artilerie, aruncătorii de grenade, militarii din trupele de blindate și din marina de război, mitraliorii și bombardierii din aviație) de care considera că are absolută nevoie în armata română. Autorii citați mai sus confirmă cifrele de 60.000 de voluntari etnici germani din România înrolați în *Waffen SS* și aproximativ 15.000 în Wehrmacht și Organizația *Todt* (detășamentele de lucru înființate în 1938 de dr. Fritz Todt, din muncitori din zonele ocupate și mai apoi și din prizonieri de război, destinate construcției fortificațiilor, autostrăzilor, podurilor etc.), menționând și unitățile unde au servit: Divizia 8 cavalerie SS *Florian Geyer*, Divizia 11 voluntari SS Panzer Grenadier *Nordland*, Divizia 17 voluntari SS Panzer Grenadier *Götz von Berlichingen*, Divizia 18 voluntari SS Panzer Grenadier *Horst Wessel* și Divizia 7 munte SS *Prinz Eugen*³. Despre modul cum și-au făcut aceștia datoria în armata germană și ce soartă au avut după terminarea războiului (deși nu-i greu de intuit) putem afla studiind lucrările de specialitate și documentele de arhivă, însă în lucrarea de față nu ne-am propus acest lucru.

Cât privește încercarea de constituire de către legionari a acestei Armate Naționale de Eliberare, concomitent cu formarea Guvernului Național Român

² Dr. Miroslav Tejchman, *Voluntari români în unitățile SS*, în *Magazin Istoric* nr. 1(406), ianuarie 2001, p. 59.

³ Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, *Românii în Waffen SS*, în *Magazin Istoric* nr. 11(416)/2001, p. 75.

de la Viena, trebuie arătat că ea s-a făcut la îndemnul autorităților germane, ca o *Armata Națională Română*, în cadrul *Waffen SS*, destinată să continue alături de Germania lupta împotriva trupelor sovietice. Comandantul acesteia a fost desemnat generalul Platon Chirnoagă care, după cum spune același Horia Sima, a impus organizarea acesteia pe baza următoarelor principii:

- comandantul ei să fie un general român;
- trupa să fie constituită din prizonieri români, din legionari, din elevi ofițeri și subofițeri aflați la școlile din Germania, din sași și șvabi care se aflau în armata germană și care ar dori să se încadreze în armata română;
- divizia să fie considerată armată națională, în sensul că legionarii să execute ordinele superiorilor lor și să renunțe la salutul legionar;
- începerea oficială a armatei naționale să aibă loc odată cu formarea guvernului român de la Viena; în ce privește întrebuințarea pe front, aceste trupe trebuiau să lupte numai contra rușilor și să nu fie trimise să lupte contra românilor.

Entuziasmat peste măsură de himera insurecției împotriva sovieticilor, Horia Sima conchide satisfăcut: „*Mi-am dat imediat consimțământul la expunerea generalului, deoarece punctul lui de vedere coincidea perfect cu părerile mele. În ce privește subordonarea legionarilor disciplinei militare, încă de la vizita mea la Grosskirschbaum, am atras atenția camarazilor mei de aici să se comporte ca soldați, supuși ordinelor superiorilor lor.*”

Odată problema constituirii acestei divizii lămurită, generalul Chirnoagă s-a atașat trup și suflet guvernului de la Viena, iar unitatea noastră de la Döllersheim a luat un avânt considerabil, atât ca număr de oameni cât și din punct de vedere al cadrelor, comandanți de batalioane și companii”⁴.

Care a fost mobilul real al acțiunii generalului Platon Chirnoagă este greu de precizat deocamdată, istoria nu a dat încă un verdict final în cazul său. Divizia 4 română, pe care o comanda, a fost nimicită și capturată de germani, în capul de pod de la sud de Szolnok, la 19-20 octombrie 1944, după ce fusese abandonată de sovietici într-un sector foarte vulnerabil, lipsită de rezerve și fără artilerie; generalul Chirnoagă a fost luat prizonier, alături de câteva zeci de ofițeri și ostași, în apropierea gării Martfu, în noaptea de 20/21 octombrie 1944.

În ceea ce privește atașarea sa „*trup și suflet guvernului de la Viena*”, părerea istoricului Mihai Pelin ni se pare sugestivă: „*La începutul lunii noiembrie, ministrul de stat Altenberg, reprezentantul Ministerului de Externe german în capitala Austriei, l-a scos pe Platon Chirnoagă din lagărul de la Döllersheim și i-a mijlocit o întrevvedere cu Horia Sima. Generalul a fost de acord să colaboreze la crearea unei așa-zise Armate Naționale de Eliberare, alcătuită din prizonieri și din alți militari români, surprinși de evenimentele de la 23 august 1944 în Reich-ul german. De asemenea, la 10 decembrie 1944, a acceptat funcția de ministru de război în fantomaticul «guvern național» instituit de Horia Sima la Viena. După opinia noastră, nu a făcut-o dintr-o dragoste excesivă față de legionari – cum se străduia să acrediteze propaganda din țară – ci dintr-o adversitate profundă față de sovietici. Cu*

⁴Horia Sima, *Guvernul Național Român de la Viena*. Editura Gordian, Timișoara 1998, p. 51-52.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

alte cuvinte, destinul generalului Platon Chirnoagă se cere reevaluat. Neîndoielnic, actele în care s-a implicat după ce a căzut în prizonierat german au fost acte de disperare, lipsite de orice fel de perspectivă istorică. Dar nu putem pretinde prea multă luciditate unor oameni cărora nu le-a mai rămas decât disperarea”⁵.

Așadar, pentru început era preconizată constituirea unei prime divizii, *Waffen Grenadier Division der SS (Rumänische Nr.1)*, formată din trei regimente (*Waffen SS Grenadier Regiment*) în care să fie încadrați legionarii refugiați în Germania în ianuarie 1941, precum și militari și specialiști români aflați la școli sau la muncă în Germania. Erau vizați de asemeni și unii dintre prizonierii români căzuți în luptele din Ardealul de Nord și Ungaria, cărora li s-a oferit alternativa de a lupta din nou alături de armata germană împotriva URSS.

Dacă pentru legionari misiunea de a se încadra într-o viitoare *armată națională* și a continua lupta contra comunismului reprezenta un fapt normal, care corespundea convingerilor lor ideologice, nu la fel de ușoară era alegerea pentru elevii ofițeri și subofițeri români pe care actul de la 23 august 1944 îi surprinsese în școlile militare din Germania. Alegerea între a se întoarce acasă și a rămâne credincioși Regelui, care consfințise întoarcerea armelor împotriva Germaniei, sau a se înrola într-o *armată națională* ce se constituise sub egida Mișcării Legionare, le crea grave probleme de conștiință. Dar și de această dată Horia Sima supralicitează, arătând că a fost nevoie de foarte mult tact în relațiile cu aceștia, de exemplul personal de ordine și disciplină perfectă pe care îl ofereau legionarii, precum și efortul deosebit pe care l-au făcut pentru *“apropierea sufletească de elevii-ofițeri, în vederea întrepătrunderii morale și politice între cele două categorii de români”*, având ca finalitate înrolarea acestora din urmă pe bază de voluntariat în noua armată națională. Cât succes a avut acest demers, e greu de apreciat, dar dacă îi dăm crezare conducătorului mișcării legionare, s-a reușit ca până la sfârșitul anului să se constituie din preconizata divizie primul regiment de voluntari români (ofițeri-elevi, prizonieri de război, legionari, etnici germani din România care fuseseră înrolați în armata germană etc.); în lunile ianuarie și februarie 1945 s-a constituit al doilea regiment și a început formarea celui de-al treilea. Autorul nu menționează însă câți dintre cei înrolați au făcut-o din convingere și câți din constrângere, ca ultimă soluție de supraviețuire, și nici câți au refuzat, chiar dacă perspectiva eventualei întoarceri în România nu era deloc roz. În acest sens, Dr. Miroslav Tejchman arată că *„nu toți voluntarii care s-au înrolat erau animați de patriotism sau nutreau sentimente anticomuniste. În multe cazuri, foamea a influențat hotărârea lor. Detașamentele de voluntari nu au fost lipsite nici de conflictele între legionari și adepții lui Antonescu”*⁶. De bună seamă, o cercetare amănunțită a surselor arhivistice care consemnează efectivele aflate la școli în Germania, precum și situația numerică a prizonierilor de război internați în lagărele germane și compararea acestor cifre cu efectivele așa-zisei *armate naționale* ar putea da o imagine mai aproape de adevăr a acestui aspect.

⁵ Mihai Pelin, *Un caz special de conștiință: generalul Platon Chirnoagă*, în *Dosarele Istoriei*, nr. 4(9)/1997, Editura Evenimentul Românesc, București, p. 28-3

⁶ Dr. Miroslav Tejchman, *op. cit.*, p. 61.

Mergând mai departe pe linia celor relatate de Horia Sima, aflăm că autoritățile germane au destinat lagărul de la Grosschirschbaum, lângă Frankfurt pe Oder, ca prim centru de adunare a românilor din Germania care vor forma viitoarele cadre ale Armatei Naționale. Aici funcționase un centru de instrucție al armatei germane și deci prezența celor câteva sute de elevi ai școlilor de ofițeri și subofițeri putea constitui un început. La sfârșitul lunii octombrie 1944, autoritățile germane au hotărât mutarea centrului de formare a Armatei Naționale la Döllersheim, la 90 km nord-vest de Viena, pentru a fi mai aproape de sediul Guvernului Național de la Viena și de lagărele de prizonieri români, concentrate în mare parte în jurul acestui oraș. Aici începe perioada propriu-zisă de instruire a efectivelor, concomitent cu înrolarea altor voluntari, proveniți în cea mai mare parte din prizonierii români aflați în lagărele germane. Astfel, în lagărul de la Kaisersteinbruch erau încartiruiți marea parte a prizonierilor Diviziei a 4-a română, comandată de generalul Chirnoagă. Aflăm în continuare că „*în urma muncii de lămurire dusă de o echipă de legionari, marea masă a acestor prizonieri a consimțit să se înroleze în armata națională*”⁷ și doar un număr redus din aceștia, „*circa 600, au ascultat de plutonierii lor, care n-aveau alt orizont politic decât al cazarmei lor și i-au avertizat pe soldați că dacă intră în această armată, vor avea de suferit represalii la întoarcerea în țară și dacă nu ei, familiile lor*”⁸.

Dacă e să dăm crezare lui Horia Sima, în decursul lunii decembrie 1944, numărul voluntarilor a ajuns la aproape opt mii, prizonieri din lagărele din jurul Vienei, la care s-au adăugat unii refugiați din România, precum și legionari români pribegi prin alte țări ale Europei.⁹

Despre relațiile între diferitele categorii de înrolați și evoluția acestora, autorul scoate în evidență dificultățile armonizării actului de comandă, într-o structură deosebit de eterogenă, unde corpul de comandă era format atât din ofițeri români, cât și germani, recrutați dintre sașii și șvabii din România. Este amintit cazul comandantului de la Döllersheim, colonelul Ludwig, originar din Ardeal, eminent militar, dar lipsit de tact în relațiile cu ofițerii români. În plus, unii dintre legionarii voluntari erau ofițeri în rezervă, astfel că unii dintre ei au ajuns sub comanda unor ofițeri mai tineri, iar alții, care aveau grade mai mari, au luat în subordine pe unii dintre elevii-ofițeri. Bineînțeles că „*s-au produs oarecare neînțelegeri și chiar conflicte la început, care numai cu timpul au putut fi aplanate, prin efortul comandanților de batalioane, care erau doi români, Opriș și Dreve*”¹⁰.

Credem totuși că relațiile între legionari și militarii de carieră pe de o parte, precum și între militarii germani și cei români, receptați ca trădători ai alianței sub care plecaseră împotriva comunismului în 1941, erau mult mai încordate, însă relevarea lor nu a fost considerată ca benefică de către Horia Sima în cartea sa. Lucru de înțeles de altfel pentru o lucrare care face apologia demersului legionar de a se opune comunismului, la care, așa cum afirmă autorul, grație efortului de convingere

⁷ Horia Sima, *op. cit.*, p. 76, 77.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 73.

¹⁰ Horia Sima, *op. cit.*, p. 72.

depus de membrii acestei mișcări, s-a reușit câștigarea adeziunii unui segment important dintre forțele combatante. Citându-l însă pe Ilie Boacă, unul dintre participanții la acțiunea de recrutare a voluntarilor, Horia Sima consemnează: *„Șansele de victorie în război, alături de Germania, sunt minime, le mai spuneam eu, dar noi avem datoria ca un act de protest istoric, să continuăm lupta contra comuniștilor, care nu numai că au ocupat țara, dar îi vor schimba aspectul religios, național și social”¹¹.*

Precumpănitoare au fost, cu siguranță, pentru cei care au luat decizia de a se înrola, lipsurile materiale impuse de statutul lor de prizonieri de război, într-o țară care ea însăși era supusă unor privațiuni drastice. Spre deosebire de prizonierii englezi, francezi sau americani care primeau ajutoare prin Crucea Roșie Internațională, pentru românii și rușii care nu primeau nimic prizonieratul era o povară greu de suportat. Să nu uităm că cei care refuzau înrolarea își asumau pe mai departe această condiție de prizonieri ai armatei germane, cu toate lipsurile și mizeria unei astfel de vieți. Iar perspectiva de a fi eliberați de Aliați avea și varianta sumbră de a fi predați aliatului de la Răsărit, lucru de altfel petrecut la sfârșitul războiului. Și cum mulți dintre ei luptaseră și împotriva trupelor sovietice...

Relatările unor participanți direcți la acțiunile respective, situați în afara taberei legionare, ar fi interesante și ar întregi tabloul acestor relații, punând într-o altă lumină procedeele de convingere la care au recurs legionarii, *„tactul și apropierea sufletească”* a acestora pentru *„întrepătrunderea morală și politică”* în vederea *„câștigării adeziunii”* militarilor prizonieri români și *„înrolarea acestora pe bază de voluntariat în armata națională”*. Astfel, dr. Ion Cameniță (colonel în rezervă, veteran de război, decorat în 1947 cu Ordinul *“Coroana României”* și propus pentru decorare cu Ordinul *“Mihai Viteazul”*, în 1944 sublocotenent comandant de escadron de cavalerie în Divizia 4 Infanterie, căzut prizonier la Tisa) relatează cu rigoarea caracteristică militarului de carieră dornic a consemna cu precizie faptul istoric: *„Dimineața de 15 noiembrie, prima dimineață în lagăr. Cei trei ofițeri cavaleriști avem o convorbire de o oră cu maiorul Crăciunescu, privitor la împrejurările căderii prizonieri și la comportamentul ungarilor. Maiorul ne-a redat succint situația Diviziei a 4-a Infanterie în preajma încercuirii și distrugerii ei. A urmat controlul ofițerului german, apoi la scurt timp, a intrat în baracă un civil, în jur de 45 de ani, autoritar și îndrăzneț și, pe un ton obraznic, ne ordonă: domnilor ofițeri, coborâți imediat de pe paturi și luați poziția de drepți, vine domnul Horia Sima, șeful guvernului român, adevăratul guvern, să vă dea dispoziții în calitate de comandant suprem al armatei române.*

Nimeni nu a coborât de pe paturi. Jos se aflau maiorul Crăciunescu și un grup de prizonieri care avuseseră, mai înainte, o convorbire cu ofițerul german. Iată, intră Horia Sima însoțit de mai mulți legionari. Se oprește la câțiva pași în interior, dă bunăziua și începe ultimativ: domnilor ofițeri, țara este pe mâna comuniștilor, dar curând Germania va începe ofensiva cu armele secrete pe care le posedă și noi vom fi

¹¹ *Ibidem*. p. 70.

aceia care vom lua conducerea țării. În calitatea de șef al guvernului, vă ordon să vă înscrieți imediat în Armata națională de eliberare, condusă de domnul general Chirnoagă, care s-a predat cu întreaga Divizie a 4-a infanterie.

Din piepturile celor circa 150 de ofițeri prizonieri a izbucnit un puternic și repetat *Huo! Huo!* Totodată, maiorul Crăciunescu a protestat, afirmând ferm că divizia nu s-a predat ci a luptat, dar a fost încercuită, a terminat muniția și, în aceste condiții, a căzut prizonieră. Noi, ofițerii români rămânem credincioși Majestății Sale Regele Mihai I și nu vom lupta împotriva actualului guvern din România. Toți prizonierii au răspuns: rămânem credincioși Majestății Sale Regele României.

Horia Sima a fost surprins de refuzul categoric al ofițerilor români: pe fruntea sa au apărut cute de mânie. Se reculege și anunță: dacă nu vă înscrieți să luptați pentru Germania contra comuniștilor, veți muri până la unul, veți muri de foame, iar prizonierii răniți și bolnavi – ofițeri și soldați – nu vor fi trimiși la lazaret și vor muri aici lângă voi, din cauza voastră. Vă ordon încă o dată. Și a plecat”¹².

Din relatarea aceluiași Ion Cameniță aflăm că Horia Sima a cerut autorităților germane intensificarea la maximum a represiunii împotriva prizonierilor români și reducerea aproape la zero a rației de hrană, spre a-i determina să se înscrie în așa-zisa Armată Națională. „Tot timpul ne-a obsedat amenințarea lui: dacă nu vă înscrieți în Armata națională veți muri de foame până la ultimul. [...] Maiorul Crăciunescu a propus o atitudine rezervată în cazul revenirii lui Horia Sima. Semnificativ, după plecarea legionarilor, înainte de masă, a sosit și ofițerul german comandant al barăcii, locotenentul de circa 30 de ani, ofițer de rezervă, invalid de pe frontul de est.[...] Ofițerul german a fost rugat să ne sprijine față de amenințările lui Horia Sima, conform convențiilor internaționale privitoare la prizonierii de război. Comandantul german nu a dat un răspuns și a plecat, însă din atitudinea sa s-a desprins speranța că el a înțeles utopia creării unei «Armate naționale de eliberare» române, acum când Armata Roșie bătea la porțile Budapestei și, probabil, că a căutat să tempereze cât a putut persecuțiile”¹³.

Legionarii au perseverat însă, Horia Sima amenințându-i că dacă nu vor semna tabelul până la ora prânzului nu vor primi masa și vor muri de foame. Pentru că nimeni nu a semnat tabelul, la prânz când a sosit căruciorul cu cazanul de ciorbă, după ce soldații s-au așezat la rând cu gamelele pregătite pentru a primi porția, căruciorul cu cazanul s-a întors și a părăsit baraca fără vreo explicație din partea însoțitorului. Seara au primit doar o cană de cafea (de orz) în gamelă, fără pâine și li s-a spus că, „din ordin, aceasta va fi masa lor zilnică, o cană de cafea de orz și nimic altceva”¹⁴.

Cât despre eficiența acestor metode de convingere, autorul precizează în continuare: “La început s-au înscris doar câțiva muribunzi, apoi cei grav răniți și bolnavi de pneumonie, care aveau nevoie imediată de medic. În afară de cei grav răniți nu s-a înscris nici un alt ofițer. Atmosfera între ofițeri era neutrală, fiecare având dreptul să decidă asupra situației sale.[...] Cât privește pe soldații bolnavi de

¹² Dr. Ion Cameniță, *Prizonier în Offizierlager 8 Wustrau*, Editura Prier, 1999, p. 215-221.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

pneumonie din cauza căderii în Tisa și a marșului prin ploaie și frig prin Ungaria, aceasta era o problemă de viață și de moarte și să lase pe fiecare soldat să decidă. Am aflat după câteva săptămâni, de la maiorul Crăciunescu, că soldații români prizonieri, marea majoritate din Divizia a 4-a Infanterie, încercuită și căzută în capul de pod de la Szolnoc la data de 19 octombrie, și din Divizia a 2-a Infanterie căzută parțial în capul de pod de la Tiszainoka la 25 octombrie, au fost trimiși la săpatul tranșelor din zonă și în Germania în fabricile de armament”¹⁵.

Un caz deosebit de interesant este cel al maiorului Ion Tobă, care, aflat la 23 august 1944 la studii în Germania, a fost internat în lagărul de prizonieri Kaufholtz și a ales ca modalitate de a reveni în țară varianta înscrierii în organizația „Jagdverband”. În septembrie 1945 era comandant al detașamentului românesc din cadrul Grupului de la Stockerau (*Jagdkommando Skorzeny Sud-Ost*). Judecat de Tribunalul Militar al Comandamentului 5 Teritorial, a fost găsit nevinovat deoarece „înscrierea sa în organizația «Jagdverband» a fost făcută în vederea îndeplinirii acestui scop și, odată ajuns în țară, urma să se predea unităților românești, cu toate materialele încredințate, precum și cu personalul pe care îl captase în echipa sa. Încrederea acordată inițial de organizația «Jagdverband» se bazează pe legătura strânsă avută cu ofițerii germani în Campania din Est, pe dibăcia sa și pe calitățile sale. Ulterior, fiind suspionat și demascat de Horia Sima, este trimis în închisoare grea, dar pe timpul transportului reușește să evadeze. De la această dată, 29 martie 1945, și până la 10 mai 1945, după multe peripecii aventuroase, ofițerul se predă trupelor americane din Greim. Nu există nici o dovadă că ar fi adus vreun prejudiciu intereselor statului român sau Aliaților”¹⁶.

După doi ani însă, în august 1947, Ion Tobă a fost arestat și judecat pentru acțiunile pe care le întreprinsese împotriva partizanilor sovietici în Crimeea în 1942-1943 și trimis în gulagul sovietic. La această pedeapsă s-a adăugat și un *supliment* de 25 de ani de închisoare pentru o altă faptă *agravantă* împotriva sovieticilor: în iulie 1940, căpitanul Ion Tobă, comandant al Escadronului 25 Cavalerie Focșani din Divizia 25 Infanterie, comandată de generalul Nicolae Dăscălescu, se opusese înaintării trupelor sovietice în Bucovina dincolo de liniile de demarcație convenite prin *Ultimatumul* din 28 iunie 1940 și eliberase satul Putna și împrejurimile, cu mânăstirea și mormântul lui Ștefan cel Mare, precum și chilia lui Daniil Sihastru. Pentru mai multă siguranță, tezaurul mânăstirii și odoarele acesteia au fost apoi evacuate la mânăstirea Cozia, în județul Vâlcea, ctitoria lui Mircea cel Bătrân. Fără acțiunea acestuia, probabil că granița de nord a țării ar fi fost alta, iar acest sfânt locaș al neamului românesc ar fi ajuns în țară străină.¹⁷

Referitor la constituirea unităților de voluntari români pe teritoriul Germaniei, istoricul ceh Miroslav Tejchman afirmă că după 20 decembrie 1944, voluntarii români intrau automat în subordinea SS, ca toți ceilalți cetățeni din Europa de Vest sau de Nord, precum și bulgarii, ucrainenii, bielorușii sau cazacii. Uniformele erau cele ale SS-ului, chiar dacă pe mâneca uniformei aveau banderole cu tricolorul românesc și

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Dan Gâju, *Un aventurier din alte vremuri: Ioan Tobă Hatmanu*, în *Viața Militară*, nr.2/2005, p.18.

¹⁷ Dan Gâju, *Vara de foc. Sub zodia lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, în *Viața Militară* nr.3/2005, p.25.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

inscripția ROMÂNIA. Sub conducerea generalului Chirnoagă s-au format două regimente de grenadieri, cel de-al treilea fiind în curs de constituire la sfârșitul războiului.

Unitățile de voluntari au intrat în Corpul de tancuri al generalului Felix Steiner, ocupând poziții lângă Stettin pe Oder, ultima linie de apărare înaintea Berlinului. După cum afirmă Cornel I. Scafeș și Horia VI. Șerbănescu, primul regiment de voluntari români ar fi fost introdus în luptă în martie 1945, la nord de Stettin, pentru a opri ofensiva Armatei Roșii în Pomerania și a fost aproape în întregime distrus în luptă. Despre cel de-al doilea regiment aflăm că a fost dotat cu biciclete¹⁸ și transformat în regiment antitanc sub denumirea "*SS Panzer-Zerstörer-Regiment (Rumänische Nr. 2)*", dar nu există certitudinea că a devenit operativ. Formarea celui de-al treilea regiment la Döllersheim nu s-a mai putut realiza datorită apropierii frontului și folosirii ofițerilor și subofițerilor instructori pentru amenajarea unor linii fortificate, ca echipe de lucru, mai ales că Hitler, care-și pierduse încrederea în români și în alți "*nearieni*", ordonase ca aceștia să predea armele și echipamentul trupelor SS.¹⁹ Majoritatea membrilor acestei "*Armata Națională de Eliberare*" s-au predat după 9 mai 1945 armatelor americane și engleze²⁰, iar cei care au făcut parte din formațiunile *Waffen SS* au fost predați autorităților sovietice și judecați pentru crime de război. De altfel, mulți dintre prizonierii români în Germania au avut ulterior de suferit pentru vina de a fi acceptat colaborarea cu Guvernul Român de la Viena.

Revenind la așa-zisa armată națională și la Horia Sima, mai sunt de semnalat alte câteva precizări pe care acesta le face, în ideea de a-și credita propriile spuse și seriozitatea acestei întreprinderi: "*Armata națională funcționa după regulile oricărei armate din lume. Era sub comanda ministrului de război din guvernul de la Viena, generalul Platon Chirnoagă. Acesta își organizase un stat major din ofițeri superiori, care acceptaseră odată cu el să continue lupta contra comunismului. Cum atât guvernul național cât și armata națională s-au constituit pe teritoriul german, ni s-au impus anumite obligații din partea guvernului Reichului, care decurgeau din situația noastră specială. Comandantul Diviziei de la Döllersheim era un ofițer german numit direct de la cartierul Führerului, colonelul Ludwig. Șeful primului regiment era maiorul Wehnert, care-și întocmise un stat major al regimentului format din ofițeri germani, provenit din Wehrmacht și SS, între care unii erau originari din Ardeal. Mai jos însă, de la batalion la companii, toate posturile erau ocupate de ofițeri români. Ofițerii care se ocupau de instrucția trupei erau exclusiv români*"²¹.

O privire mai atentă asupra corpului de comandă al acestei *Armata Națională Române* reliefează, pe de o parte, interesul conducerii germane de a constitui o astfel de forță, pe care să o poată sacrifica fără muștrări de conștiință (principiul voluntariatului era proslăvit cu obsesie) și, pe de altă parte, necesitatea de a o ține sub un control strict. Amintirea lui 23 august 1944 era încă dureroasă și, cel puțin în acest sens, germanii nu-și mai puteau permite slăbiciuni.

¹⁸ Dr. Miroslav Tejchman, *Op. cit.*, p. 61.

¹⁹ Cornel I. Scafeș, Horia VI. Șerbănescu, *Op. cit.*, p. 78.

²⁰ Dr. Miroslav Tejchman, *Op. cit.*, p. 61.

²¹ *Ibidem*, p.78.

Cât de bine a funcționat actul de comandă al acestei structuri, este greu de precizat. Trebuie semnalată totuși o situație deosebit de încordată în ceea ce privește relațiile de comandament româno-germane care s-a creat atunci când generalul Chirnoagă, în calitate de *comandant suprem al armatei naționale*, a inspectat la Döllersheim instrucția trupelor și, cerându-i colonelului Ludwig, comandantul diviziei, anumite explicații, acesta îi răspunde dur că nu dă socoteală decât superiorilor săi din *Waffen SS* și nu unui ofițer străin. Horia Sima spune că a fost nevoie să intervină personal la autoritățile germane pentru a rezolva acest conflict devenit destul de grav, care punea la îndoială angajamentele luate de germani la constituirea acestei armate naționale care urma să se subordoneze numai Guvernului Național Român. Se pare că autoritățile germane s-au arătat convinse de doleanțele românilor și le-au hrănit orgoliul, dar nu prea mult. Colonelul Ludwig a fost schimbat cu colonelul Fortenbach, *“un om distins. A arătat mult tact și bun simț în relațiile cu grupul de ofițeri români și cu generalul Chirnoagă a ajuns la o înțelegere perfectă.”*²² Totuși, comandantul primului regiment a rămas pe mai departe maiorul Wehnert, cu un stat major format din ofițeri germani calificați, unii sași originari din Ardeal. În statul major al generalului Chirnoagă figurau locotent-colonelul Ciobanu, fostul său șef de stat major la Divizia 4 Infanterie română, colonelul Alexandrescu, fost comandant al unui regiment de infanterie din aceeași divizie, precum și comandorul aviator Bailla, fost ofițer de legătură al Marelui Cartier General român pe lângă Înaltul Comandament german, retras odată cu acesta în Ungaria și de aici la Viena. La comanda celui de-al doilea regiment de voluntari au fost numiți temporar doi militari români, maiorul Bumbăcescu și căpitanul Ion V. Emilian., amândoi căzuți prizonieri în luptele de la Tisa. Efectivele au depus jurământul de credință *“către Adolf Hitler, în calitate de șef suprem al armatelor germane și aliate care luptau contra comunismului, și către Horia Sima, în calitate de șef al guvernului național român de la Viena.”*²³

La 15 februarie 1945 Regimentul 1 (*Waffen SS Grenadier Regiment Nr. 1*) a plecat pe front, cu misiunea de a lua poziție în fața trupelor sovietice în apropierea orașului Schwed an der Oder. Pe timpul deplasării cu trenul spre linia frontului regimentul a fost atacat de mai multe ori de aviația sovietică, înregistrând multe pierderi. După intrarea pe poziții pe o insulă a Oderului, regimentul nu s-a angajat în acțiuni de amploare împotriva inamicului, trecând printr-o *„perioadă de acalmie cu focuri de armă răzlețe și incursiuni peste Oder în timpul nopților. Poziția era bine ocupată și trupa avea moralul ridicat, așa cum consemnează generalul Chirnoagă care a inspectat unitatea pe front.”*²⁴ La 2 aprilie 1945 Comandamentul Suprem al Armatei germane cerea comandamentului Regimentului să facă o triere severă a trupeii și să nu rămână pe front decât elementele sigure, în urma unor defecțiuni apărute la o unitate maghiară și la diviziile sovietice ale lui Vlasov care luptau alături de armata germană. Poate că acesta a fost motivul sau poate că noile unități germane formate *Volkssturm* aveau nevoile de armele trupelor străine. În acest context, Batalionul 1 a

²² Horia Sima, *Op. cit.*, p. 90.

²³ *Ibidem*, p.73.

²⁴ *Ibidem*, p.105.

rămas pe poziție, iar Batalionul 2 a fost dezarmat și trecut în spatele frontului ca unitate de lucru.

Ca urmare a ultimei mari ofensive sovietice, declanșată la 16 aprilie 1945, având ca obiectiv cucerirea Berlinului, Regimentul 1 român cu ambele batalioane reunite a urmat aceiași cale a retragerii în debandadă ca și unitățile armatei germane. La 3 mai 1945 s-au predat americanilor în orașul Ludwigslust. A doua zi americanii, trebuind să predea acest teritoriu rușilor, i-au trecut la vest de Elba și i-au predat englezilor. În zona de ocupație engleză, fiecare s-a descurcat cum a putut, unii diseminându-se în rândurile populației, oferindu-și brațele de muncă, alții urmând calea prizonieratului alături de germani. Au fost eliberați în mai 1946 și s-au împrăștiat în lumea largă. La fel s-a întâmplat și cu celelalte două regimente, rămase să se instruiască la Döllersheim. După pătrunderea trupelor sovietice adânc în Austria, colonelul Alexandrescu a ordonat retragerea unităților spre Vest, spre granița cehoslovacă, unde s-au predat trupelor americane. Americanii le-au oferit posibilitatea de a se întoarce acasă sau de a rămâne în Occident. Mare parte dintre ei au ales să se întorcă acasă, însă ofițerii și o parte a trupei au preferat să rămână în Bavaria și apoi să ia drumul pribegiei în lumea întreagă.

Rămâne un mare semn de întrebare de unde s-au adunat într-un timp atât de scurt așa de mulți voluntari (peste opt mii sau, după cum afirmă în altă parte Horia Sima, douăsprezece mii de prizonieri), mai ales că părțile protagoniștilor sunt total contradictorii, iar documentele care să conțină o evidență a celor care au făcut parte din aceste unități, precum și a celor căzuți prizonieri mai apoi la anglo-americani (spre a fi mai apoi predați sovieticilor!), sunt greu de identificat.

Deși formarea preconizatei divizii SS românești a fost întreruptă de evoluția situației frontului, total nefavorabilă germanilor, în schimb au fost create și antrenate o serie de grupe de comando românești, menite a duce acțiuni de gherilă în spatele frontului sovieto-german. Multe dintre aceste grupe au fost parașutate în spațiul românesc, dar acțiunile lor ulterioare au eșuat imediat sau la scurt timp după aterizare, datorită, pe de o parte, slabei pregătiri a membrilor lor, dar și a măsurilor de anihilare a lor de către structurile special destinate. Un grup de comando SS românesc a fost creat pe lângă unitatea specială SS *Jagdverbande "Südost"* a Standartenführerului SS Otto Skorzeny și a fost dislocat la Stockerau Hollabrun, lângă Viena, dorindu-se folosirea acestuia într-o acțiune de mare amploare, pentru tăierea liniilor de comunicație sovietice în cadrul preconizatei ofensive în Ungaria a Armatei 6 SS de tancuri comandate de generalul Sepp Dietrich.²⁵ Grupul de la Stockerau este denumit de Horia Sima *Jagdkommando Skorzeny Sud-Ost*, și se afla, după cum spune acesta, sub comanda maiorului Benesh, iar detașamentul românesc, format din legionari, ofițeri-elevi și soldați răzleți, era comandat de maiorul Tobă. Acțiunea, anulată și ea ca urmare a înaintării vertiginoase a trupelor sovietice, a rămas numai un deziderat și o amară iluzie.

²⁵ Cornel I. Scafeș, Horia VI. Șerbănescu, *Op. cit.*, p. 78.

ARMAMENTUL REACTIV AL BELIGERANȚILOR LA SFÂRȘITUL CELUI DE-AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

Marius Rădulescu

Cuvinte cheie: cu reacție, nedirijat, rachetă

Key words: Reactive, Un-guided, Missile

Abstract:

At the end of the WW 2nd some of the engaged powers were deployed reactive weapons in their endowment. If the un-guided projectiles were largely used by Soviet Union, Germany, United States, Great Britain and Japan in both ground-to-air and air-to-ground versions, the guided munitions – ancestors of actually missiles – were deployed by Germany and United States only.

Few of the operational systems and many in development, especially built by Germany, were used in the following years to support the rocketry research of the new superpowers.

The work-paper presents a panorama of main operational and in-development reactive weapons at the war ending, 65 years ago. The order of this presentation is connected to the quantity in which such systems were used on battlefields.

INTRODUCERE

Pe fronturile celui de-al II-lea Război Mondial au fost folosite mari cantități de armament reactiv nedirijat, astfel:

- proiectile reactive pentru trageri de neutralizare sol-sol
- proiectile reactive pentru trageri de sprijin / interdicție aer-sol
- proiectile reactive pentru trageri de baraj sol-aer

Totodată au apărut și au fost folosite în luptă:

- proiectile reactive pentru trageri aer-aer
- arme reactive anti-tanc
- rachete de croazieră (avioane-proiectil)
- rachete sol-sol balistice
- rachete antinavă (bombe dirijate)

Au fost dezvoltate complet dar nu au fost utilizate operativ:

- rachete anti-aeriene
- rachete anti-tanc
- rachete aer-aer

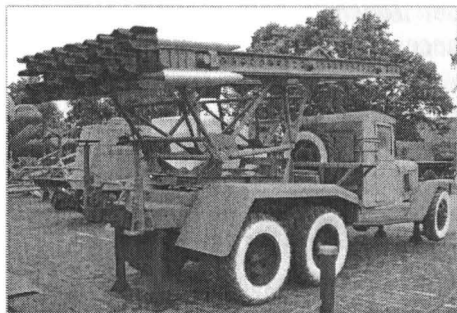
Rolul și locul sistemelor de armament reactiv a fost oarecum periferic la scara conflagrației, neputând fi considerate decisive. Totuși, apariția și dezvoltarea lor a adus un plus de calitate acțiunilor de luptă (în sensul artei militare) și a pus bazele dezvoltării actuale, în care armamentul reactiv constituie baza înarmării avioanelor, navelor și a multor platforme terestre.

SISTEME OPERAȚIONALE. SISTEME DE ARME NEDIRIJATE

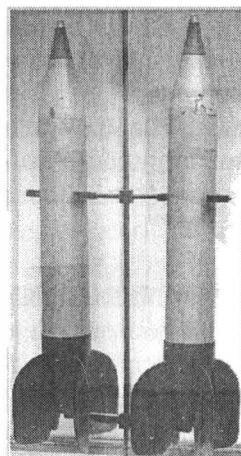
UNIUNEA SOVIETICĂ

Armata Roșie a fost primul utilizator (1939) și cu cea mai mare pondere a armamentului reactiv în cel de-al II-lea Război Mondial. Încă din primele lupte (1941), celebrele „Katiusha” au făcut o surpriză neplăcută forțelor Wehrmacht-ului.

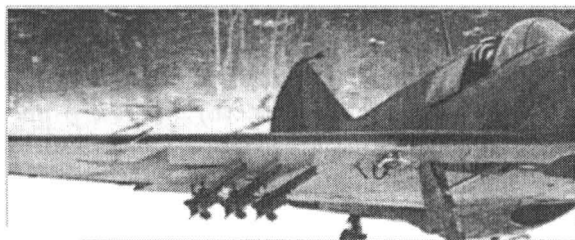
Deși Uniunea Sovietică a fost precursora cercetărilor în domeniul tehnicii reactive, având un program încă din 1930, odată cu căderea în dizgrație a mareșalului Tuhacevski – principalul susținător al dezvoltării noilor arme, acest program a fost oprit, iar rușii vor relua lucrul la rachetele dirijate abia după război, cu tehnologie germană de captură.

RomArm – Companie Națională
SC Electromecanica Ploiești SA
 Centrul de Cercetare

	U/M	Proiectilul RS-82	Proiectilul RS-132
Calibru	mm	82	132
Lungime	mm	600	845
Greutate	kg	6.8	23.0
Bătaie	km	6.2	7.1

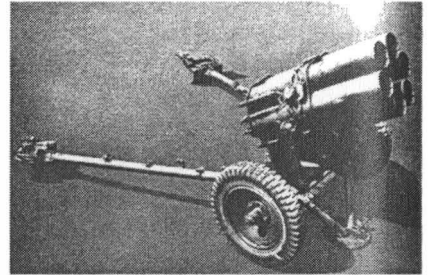
Proiectile RS-82 montate sub aripa unui avion de vânătoare LaGG-3

Prima utilizare în luptă cunoscută a avut loc în 20 august 1939, în timpul luptelor de la Halhîn Gol (Mongolia), când avioane Polikarpov I-16, utilizând proiectile RS-82 au doborât două avioane japoneze. În războiul cu Finlanda (1940), proiectile RS-132 au fost utilizate pentru sprijin cu foc de pe bombardiere Tupolev SB.

GERMANIA

Sistemul tractat de artilerie reactivă 15-cm Nebelwerfer 41

Această armă cu 6 tuburi era organizată în baterii de câte 6 piese, având o bătaie maximă de 7,1 km. Putea trage o salvă la 8 minute și era mânuit cu ușurință de 2 servanți.

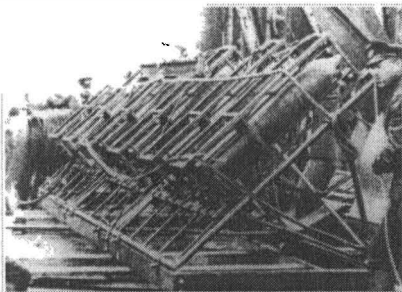
Sistemul autopropulsat de artilerie reactivă Wurfgerät 40/41

Acesta era un sistem autopropulsat, cu 6 containere-lansatoare din lemn montate pe un șasiu șenilat, ușor blindat. Se utiliza în lupta din raioanele fortificate.

Alte sisteme de artilerie reactivă

S-au folosit mai multe sisteme de proiectile reactive nederijate sol-sol, de cal. 210mm, 280mm, 300mm, 320mm, montate pe diferite platforme și unele chiar pe submarine.

Proiectil WGr.21 montat pe un Fw-190

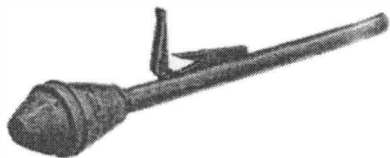

Proiectil reactive montate pe un U-IX

Sistemul reactiv portativ anti-tanc Panzerfaust (Faustpatrone)

Panzerfaust a reprezentat o familie de arme anti-tanc fără recul. Cea mai răspândită variantă - Panzerfaust 60, avea o bătaie maximă de 80m. Arma avea o

lungime de cca. 1m, greutatea de 6.2kg, grenada supracalibru de 150mm și perfora un blindaj de cca. 200mm.

Sistemul reactiv portativ anti-tanc Ofenrohr (Panzerschreck)

Arma avea o lungime de 1.6m și o greutate de 11kg. Proiectilul de cal.88mm, cu o greutate de 3.4kg, avea o bună precizie până la distanța de 150m. Puterea de perforare în blindaj era de cca.180mm. O secție de 14 militari dotați cu 6 arme antitanc (60 de lovituri), era prevăzută pentru fiecare companie de infanterie.

Arma anti-tanc activ-reactivă Püppchen

Püppchen era o armă cu recul mic, care trăgea aceeași muniție ca și Ofenrohr, dar fără efect de spate și la o distanță mai mare, bătaia eficace fiind de 200 ... 250m.

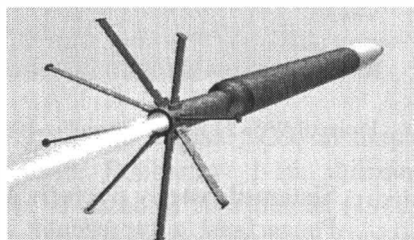
Cum afetul tunului Püppchen nu era suficient de rezistent pentru tracțiune mecanică, el era transportat ambarcat și utilizat numai în lupta pozițională.

Racheta nedirijată aer-aer R4M

În serviciu în 1944 – 1945, arma a fost dezvoltată pentru avionul de vânătoare cu reacție Me-262, dar a fost larg utilizată de pe multe platforme, cu efect devastator asupra bombardierelor quadrimotoare aliate.

Este modelul pentru sistemele Hydra – american și S5 – rusesc, care se folosesc și în prezent.

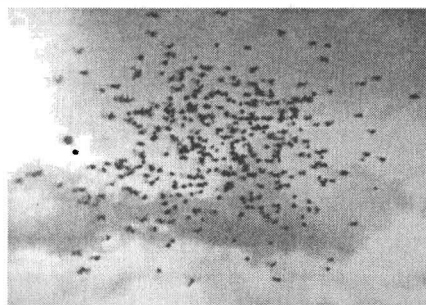
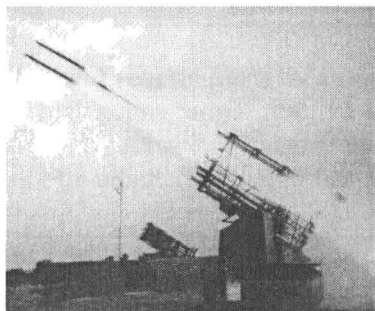
Calibru	mm	55
Lungime	mm	812
Greutate	kg	3.85
Bătaie eficace	m	600-1,000

MAREA BRITANIE

Sistemul reactiv multiplu pentru baraj AA 3-inch „Z”

Rachetele au fost utilizate pentru a crea baraje AA în 1941, pe timpul bătăliei aeriene pentru câștigarea superiorității deasupra Angliei.

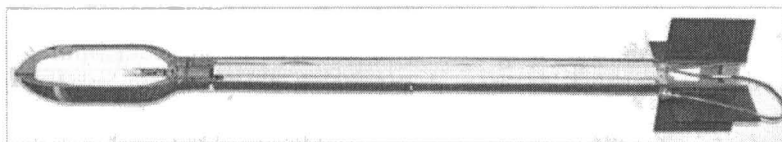

Proiectilele nederijate aer-sol cu capete de luptă de 25lb și 60lb

După sesizarea succesului cu care rușii utilizau armamentul reactiv, englezii au pus la punct proiectilele aer-sol cu lansare de pe avioane, obținând și câteva mostre ca model.

Pe baza motorului existent al rachetei AA de 3 inch s-au dezvoltat două modele, cu componente de luptă de 25lb respectiv de 60lb. Introduse în serviciu în 1943, ele au fost utilizate cu succes atât împotriva țintelor navale cât și a celor terestre. O lovitură directă putea scoate din luptă un tanc Tiger, dar pentru aceasta, pilotul trebuia să se apropie la 400m, pentru a avea șanse de țintire.

	U/M	25lb AP	60lb SAP
Calibru	mm	114	152
Greutate	kg	26.3	44.2
Putere de perforare	mm	78	198

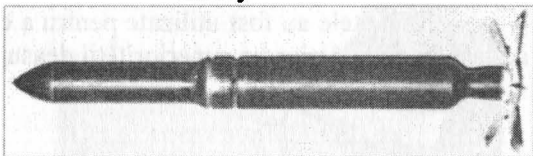

Rachetele au fost instalate pe aparate de vânătoare-bombardament ca Typhoon, Beaufighter sau Mosquito, pe câte 4 ghidaje sub fiecare aripă. O salvă de 8 rachete echivala cu borda unui crucișător.

STATELE UNITE

Racheta de bombardament de 4.5-Inch a U.S. Army

Varianta M8 – stabilizată cu aripioare, s-a utilizat cu lansatoarele "Xylophone" – cu 8 tuburi și "Calliope" – cu 60 de tuburi.

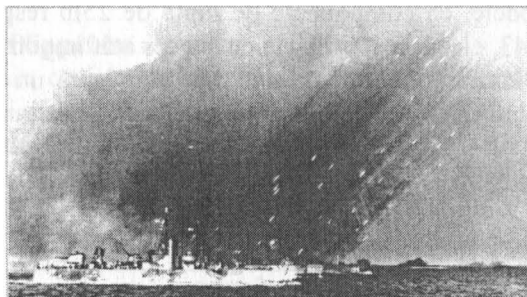
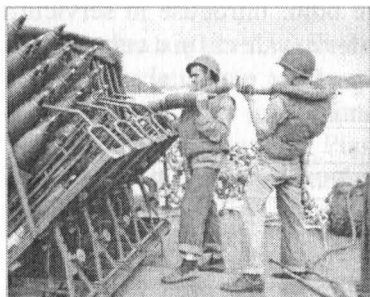

Varianta M16 – stabilizată prin rotație, s-a utilizat cu lansatoarele "Honeycomb" – cu 24 de tuburi și "Hornet's Nest" – cu 60 de tuburi, până în timpul războiului din Coreea.

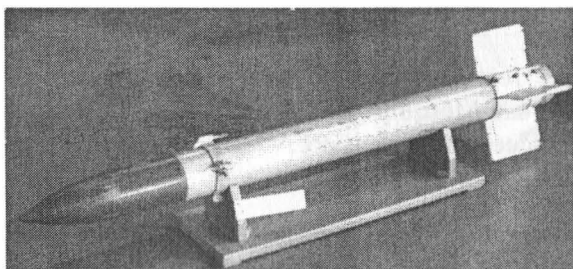
	U/M	M8	M16
Lungime	cm	91	78.7
Calibru	cm	11.4	
Greutate	kg	17	19.3
Bătaie	km	3.7	6.4

Și marina (US Navy) a utilizat aceste proiectile, în special pentru sprijinul debarcărilor.

Proiectilul reactiv aer-sol HVAR

12.7-cm HVAR a fost introdusă în serviciu la mijlocul anului 1944 și a constituit principalul mijloc de atac al aparatelor de vânătoare-bombardament ale USAAF.

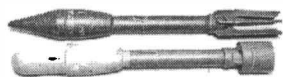

Calibru	mm	127
Lungime	m	1.83
Greutate	kg	63.5
Bătaie	km	4.5

Sistemul reactiv portativ anti-tanc Bazooka M1A1

A fost prima armă reactivă anti-tanc din lume, prototipul pentru multe aruncătoare a.t. actuale. A avut un rol însemnat pentru creșterea mobilității subunităților de infanterie, fiind utilizată în multe situații.

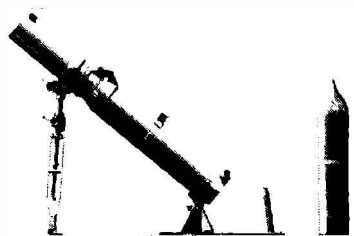
Calibru	mm	60
Lungime	m	1.37
Greutate	kg	5.8
Bătaie	m	140
Putere de perforare	mm	125

JAPONIA

Sisteme de proiectile reactive nedirijate cal.203mm și 447mm

Caracteristica	U/M	20-cm SS	45-cm SS
Calibru	mm	203 - 210	447
Lungime	m	0.95	1.73
Greutate	kg	84 - 93	680
Bătaie	km	1.8	2.9

Acestea erau arme primitive, imprecise și cu bătaie scurtă, trase de pe lansatoare monotub. Erau destinate întâmpinării desantului inamic, prin trageri de neutralizare a plajelor. Pentru sistemul 20-cm SS, armata și marina au dezvoltat versiuni separate.

SISTEME OPERAȚIONALE. SISTEME DE ARME DIRIJATE

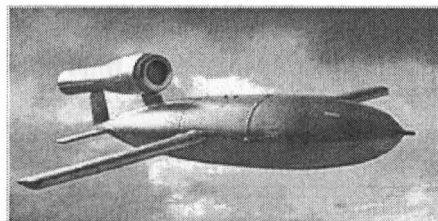
GERMANIA

Avionul-proiectil Fieseler Fi 103 (Vergeltungswaffe V-1)

A fost prima rachetă de croazieră, propulsată de un motor statoreactor și dispunând de un sistem de dirijare relativ simplu.

Racheta era imprecisă și sensibilă la contramăsuri. Acestea constau în trageri AA, baloane de baraj, interceptare aeriană.

Greutate	kg	2,150
Lungime	m	8.32
Componentă de luptă	kg	850
Bătaie	km	250
Viteză	km/h	640
Altitudine	m	600 - 900

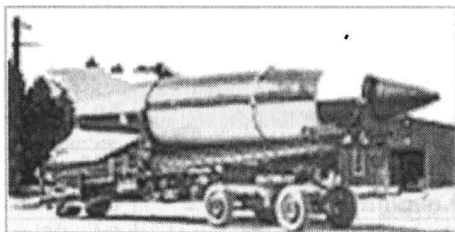

Din cca. 30,000 V-1 construite, numai aproximativ 12,000 V-1 au fost lansate, iar dintre acestea, peste 4,000 au fost distruse de apărarea aliată.

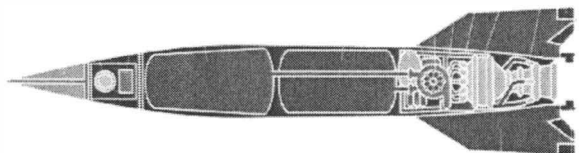
Racheta sol-sol balistică A-4 (Vergeltungswaffe V-2)

A fost prima rachetă balistică cu dirijare autonomă din lume, dezvoltată special pentru a lovi Londra. Reprezintă deasemenea modelul de inspirație pentru toate rachetele moderne, inclusiv cele americane și rusești. Aceste țări au recuperat oamenii de știință, documentațiile și echipamentele germane la sfârșitul celui de-al II-lea Război Mondial, prin operațiunile Paperclip și Osoaviakhim.

Lungime	m	14
Greutate	kg	12,500
Componentă de luptă	kg	980
Bătaie	km	320
Altitudine	km	88 / 206
Viteză	km/h	2,800 - 5,700

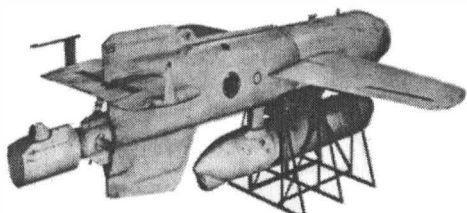
Au fost construite cca. 6,000 de arme V-2 dintre care peste 3,200 au fost lansate. Contramăsurile posibile, extrem de reduse datorită vitezei mari și timpului scurt de traseu (3 minute), s-au axat pe elemente de Intelligence (dezinformare), prin rețele controlate de aliați, pe bombardarea capacităților de fabricație și a zonelor de lansare, dar mai ales prin împingerea ofensivei terestre peste distanța periculoasă pentru metropola engleză.

Reprezintă totodată, primul obiect construit de om care a ieșit pe orbită, deschizând calea către rachetele SOJUZ și ATLAS, peste 10-15 ani.

Racheta anti-navă Henschel Hs 293

A fost o rachetă anti-navă dirijată MCLOS prin radio-comandă, cu lansare aeriană.

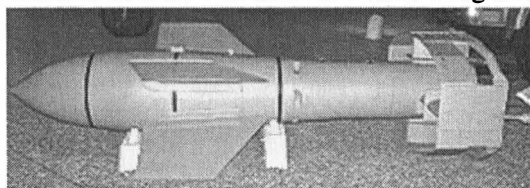
Lungime	m	3.82
Greutate	kg	1045
Componentă de luptă	kg	295
Bătaie	km	4 ... 12
Viteză	m/s	230 - 260

Platformele de lansare au fost bombardierele de tip He2-111, He-177, Do-217 și FW-200. Au fost construite cca. 1000 de bombe dirijate. Mai mult de 30 de nave aliate au fost scufundate sau grav avariate.

Bomba dirijată Fritz X (SD 1400 X)

A fost o rachetă anti-navă cu lansare aeriană, cu dirijare MCLOS, prin radio.

Luftwaffe a avut o singură unitate (Grupul 3 din Escadra 100) echipată pentru atacuri cu bombe dirijate, dotată cu bombardiere Dornier Do 217 K2. Aceasta a scufundat cu două lovituri vasul amiral al Flotei Italiene, cuirasatul ROMA, aflat pe ruta La Spezia – Malta, după semnarea armistițiului, la 9 septembrie 1943. 1.255 de marinari în frunte cu amiralul Carlo Bergamini și-au pierdut viața.

Nava soră - ITALIA a fost avariata. Printre victimele acestei arme relativ precise se găsesc 1 cuirasat și 5 crucișătoare aliate precum și multe nave de importanță mai mică, surprinse în special în cadrul debarcărilor.

Greutate	kg	1,362
Lungime	m	3.32
Componenta de luptă	kg	320
Bătaie	km	5

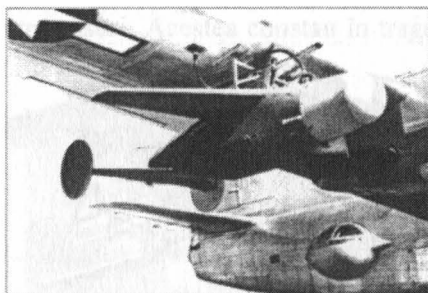
Înălțimea de aruncare era de 4,000 - 5,500 m, timp în care avionul purtător era vulnerabil, trebuind să mențină un curs constant și o viteză mică, pentru ca operatorul să poată păstreze contactul de dirijare. Totuși, un operator îndemânic putea plasa 90% din lovituri într-un cerc cu raza de 30m.

STATELE UNITE

Bomba glisantă dirijată BAT

A intrat în serviciu în 1944, ca bombă MK-57, pe frontul din Pacific. S-au construit 2580 de bucăți, reprezentând un kit de dirijare de 273kg atașat la o bombă standard de 1,000lb. Metoda de up-gradare a unor muniții, desigur cu kit-uri moderne, se utilizează și astăzi.

Greutate	kg	727
Lungime	m	3.63

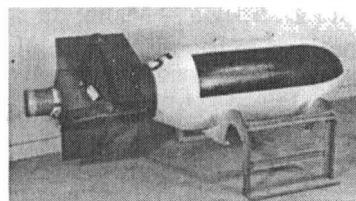
Bomba dirijată BAT acroșată la hidroavionul de patrulare PB4Y Privateer

Sistemul de dirijare era de tip radar-activ. Lansată de la o altitudine de 4,000 - 7,000m a scufundat mai multe nave japoneze, inclusiv un distrugător la 37km distanță. A existat și o variantă pentru obiective terestre, dar radarul primitiv de bord nu decela bruiajul creat de reflexiile de la sol.

Bomba dirijată AZON

AZON (AZimuth ONly), oficial desemnată VB-1 (Vertical Bomb), a fost prima bombă dirijată dezvoltată în Statele Unite, similară cu Fritz X a germanilor.

Greutate	g	450
Bătaie	m	1.5

Bomba dirijată AZON

Fără propulsie, era o bombă standard de 1,000lb la care s-a atașat un kit de radio-control al stabilizatorului de coadă, care permitea ajustarea traiectoriei în timpul căderii.

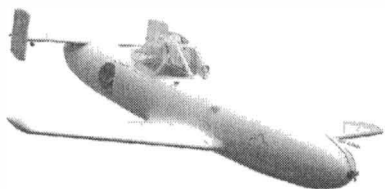
Această echipare nu oferea o distanță de siguranță pentru avionul lansator – un B-24 Liberator. Numai 10 echipaje din cadrul Grupului 458 de bombardament, cu baza în Marea Britanie, au fost antrenate pentru a opera această armă. Dezvoltarea s-a încheiat la sfârșitul lui 1943, intrând în serviciu în 1944. S-au produs 15,000 de bucăți. Din cauza lipsei de control asupra distanței, bomba a fost utilizată pentru obiective ca poduri, șosele, căi ferate. Astfel, pentru a distruge 27 de poduri au fost utilizate mai puțin de 500 de bombe.

JAPONIA

Avionul proiectil pentru atacuri Kamikaze - Yokosuka MXY7 – Ohka

Produs între 1944–1945 în număr de 852 de bucăți, a fost ultima imagine pe care au văzut-o mulți marinari americani în Pacific.

(Japanese manned reactive plane Ohka was extensively used for kamikaze-style attacks)

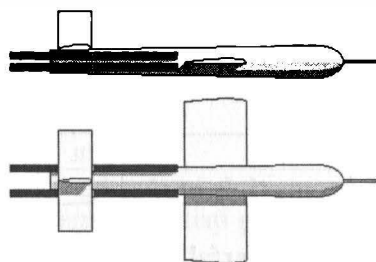
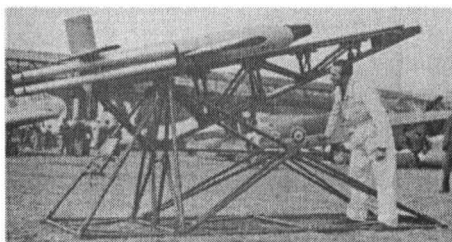
Lungime	m	6.06
Greutate	kg	2,140
Viteza în picaj	km/h	1,040
Bătaie	km	36
Încărcătură de luptă	kg	1,200

SISTEME ÎN DEZVOLTARE

MAREA BRITANIE

Racheta anti-aeriană dirijată STOOGÉ

Către sfârșitul războiului, britanicii au dezvoltat racheta anti-aeriană ‘Stooge’, destinată să atace avioanele de atac inamice, în special cele japoneze utilizate de piloții kamikaze.

Ghidată prin radio-comandă, racheta de 3.2m și 335kg avea o bătaie de cca.13km și transporta o componentă de luptă de 100kg. Nu a fost utilizată operațional.

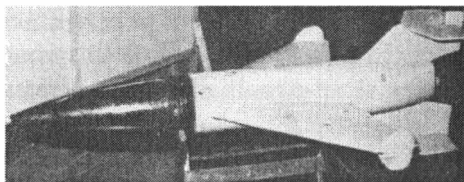
GERMANIA

În pofida faptului că mai multe propuneri de proiect au fost înaintate în 1940-1941, numai în septembrie 1942, sub presiunea ofensivei aeriene aliate, conducerea Reich-ului a aprobat spre dezvoltare în bloc un număr de proiecte de rachete dirijate aer-aer și anti-aeriene.

Într-o succintă prezentare amintim cele mai importante dintre aceste sisteme:

Feuerlilie F-55 – rachetă anti-aeriană

Lungime	m	4.8
Greutate	kg	600
Viteza	km/h	1,260
Bătaie	km	10
Componentă de luptă	kg	100

Rheintochter – rachetă anti-aeriană

Lungime	m	5.74
Greutate	kg	1,170
Viteza	m/s	485
Bătaie	km	25
Componentă de luptă	kg	136

Numai 15 rachete au fost completate și nu au atins stadiul testelor. Nu mai puțin de 5 tipuri de sisteme de dirijare au fost pregătite pentru această rachetă (optic, radio, radar), dar niciunul nu a fost testat în zbor.

Schmetterling (Hs 117) - rachetă anti-aeriană cu variantă aer-aer

Dirijarea se făcea în sistem MCLOS, vizual prin comandă radio. Până în februarie 1945 au fost efectuate 59 de teste reale.

(Hs 117 a-a / ad missile – not operational)

Lungime	m	4.2
Greutate	kg	420 / 590
Viteza	m/s	270
Bătaie	km	32
Componentă de luptă	kg	25

Wasserfall - rachetă anti-aeriană

A reprezentat o derivare a rachetei balistice V2 pentru misiuni sol-aer, la care s-a redus componenta de luptă și s-a adăugat un sistem de manevră asistat de un kit de dirijare MCLOS prin comandă radio.

A existat și o variantă cu dirijare radar, precursora primului sistem strategic de apărare a Moscovei (SA-1).

Lungime	m	7.85
Greutate	kg	3700
Viteza	m/s	770
Bătaie	km	25
Componentă de luptă	kg	235

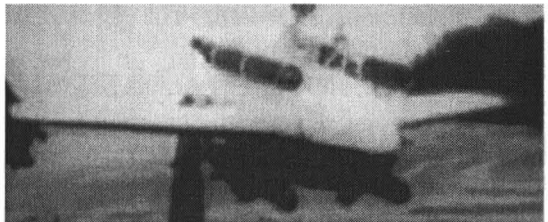
Proiectul nu a avut sprijinul fuhrerului, deoarece era o armă defensivă. Până în februarie 1945 au fost efectuate 35 de teste reale.

Enzian - rachetă aer-aer cu variantă anti-aeriană

S-au construit 60 de rachete și s-au efectuat 38 de teste reale.

(Enzian a-a / ad missile – not operational)

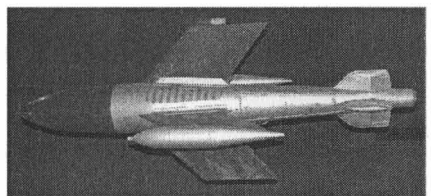
Lungime	m	3.7
Greutate	kg	1970
Bătaie	km	29

A reprezentat un proiect cu multe noutăți tehnologice, care au fost utilizate în anii următori pentru unele soluții la racheta AIM-9 Sidewinder a USAAF.

Ruhrstahl X-4 - rachetă aer-aer cu variantă anti-tanc (Ruhrstahl X-7)

Lungime	m	2
Greutate	kg	60
Viteză	m/s	325
Bătaie	km	4.8
Componentă de luptă	kg	20

Lansată de pe aparatele cu reacție Me-262, era dirijată prin fir. Varianta terestră avea greutatea de numai 9kg și bătaia de 1,000m. După război au fost copiate, schema regăsindu-se în primele rachete a.t. franceze.

CONCLUZII

Au existat și alte modele, la fiecare dintre beligeranții studiați și posibil și în alte armate, dar constituind dezvoltări relativ neînsemnate.

Cantitativ, Armata Roșie a utilizat cel mai mult proiectilele reactive. Germania a avut unele realizări remarcabile prin avansul tehnologic implementat și chiar prin performanțele atinse. Cu tot efortul industrial depus, ele au ajuns la stadiul de introducere în fabricație de serie abia prin februarie 1945, când era prea târziu să mai poată balansa caracterul operațiilor în desfășurare, iar altele s-au blocat în aspecte tehnice care nu puteau fi surmontate într-un timp scurt.

Majoritatea au servit ca modele aliaților (în special Statelor Unite și Uniunii Sovietice) pentru realizarea postbelică a arsenalului lor reactiv (racheto-nuclear și tactic).

Se poate afirma că acest tip de armament s-a născut în cursul celui de-al II-lea Război Mondial, fără să constituie, la nivel de categorie de arme, factor decisiv al rezultatului acestuia.

Bibliografie selectivă

- Bishop, Chris, *The Encyclopedia of Weapons of World War II*, New York, 1998
- David Boyd, *Airborne Rockets Used By the British During WWII*, 2009
- Fitzsimons, Bernard, *The Encyclopedia of 20th Century Weapons and Warfare*, London, 1978
- Guzmán, Julio S, *Las Armas Modernas de Infantería*, 1953
- Ian, Hogg, *Twentieth-century artillery*, London, 2000
- Norman Bowman, *The Handbook of Rockets and Guided Missiles*, Perastadion Press, 1963
- Zaloga, Steven, *V-2 Ballistic Missile 1942–52*, UK, 2003
- Zaloga, Steven, *V-1 Flying Bomb 1942-52*, Oxford, UK, 2005
- US Intelligence Bulletin, Vol. III, March 1945
- http://www.historylearningsite.co.uk/britain_and_rocket_technology.htm
- http://www\WW2_Rocket'Z' Batteries - British AA Rocket system - World War 2 Talk.htm

REZISTENȚA RELIGIOASĂ DIN R.S.S.M. DIN PERIOADA 1945-1962

Romeo Cemîrtan

Cuvinte cheie: rezistență religioasă, R.S.S.M., 1945-1962

Keywords: religious resistance, R.S.S.M., 1945-1962

Abstract: *The religious resistance from R.S.S.M. in the period 1945-1962*

This study is presenting facts about the religious resistance from R.S.S.M. in the period 1945-1962, a complex phenomenon that occurred on several forms and actions. Till 1960, the Orthodoxy in Bessarabia has given great testimonies of live resistance against the atheist politics of the Soviet state, defending its ideals, even with the price of life.

Amplourea persecuțiilor antireligioase înregistrate în R.S.S.M. indică faptul că regimul sovietic a întâmpinat din partea populației băștinașe o rezistență religioasă în masă și de durată. Această rezistență spirituală nu s-a manifestat printr-o formă violentă de confruntare. Cu excepția câtorva cazuri, comunitățile religioase din Basarabia sovietică au folosit metode pașnice în lupta lor pentru apărarea demnității naționale și religioase, ceea ce ar putea crea impresia de incapacitate a basarabenilor de a se opune sovietizării forțate. Această aparență și imagine a basarabeanului loial ideilor comunismului mondial a fost special creată de sistemul sovietic prin secretizarea și limitarea accesului la informațiile incomode autorităților sovietice din R.S.S.M. Oamenii de rând trăiau cu iluzia unei societăți libere, deschise, egale în drepturi și responsabilități, unde statul era garantul executării tuturor normelor constituționale. Însă, documentele secrete din arhivă ne descoperă o altă lume a socialismului în Basarabia, plină de interese meschine, abuzuri și intoleranță din partea reprezentanților puterii comuniste față de tot ce reprezenta cultura și spiritualitatea poporului autohton. În aceste pagini negre descoperim o mulțime de referințe la rezistența religioasă a basarabenilor față de politica ateistă din U.R.S.S.

Una dintre cele mai importante forme de rezistență religioasă a constituit-o participarea masivă a credincioșilor la slujbele divine din parohia satului sau din cel mai apropiat sfânt lăcaș. Fiind intimidați de conducerea locală sau raională, împovărați de o sumedenie de impozite în bani și în produse agricole, trecuți prin genocidul foametei organizate, credincioșii basarabeni nu au conținit să vină la biserică și să participe la slujbele divine, indiferent dacă acest sfânt lăcaș avea statut legal sau ilegal. Apreciind nivelul de religiozitate a populației după cinci ani de ocupație, în plină pregătire pentru al doilea val de deportare, autoritățile comuniste din Chișinău au constatat că „religiozitatea, atât în sate, cât și în orașe, este încă intensă. Aceasta se observă, în primul rând, prin frecventarea bisericilor de către enoriașii de toate vârstele. Am observat că aproape toată populația, cu mică excepție, mai ales în sate, frecventează bisericile și îndeplinește ritualurile religioase. S-a stabilit că, în comparație cu anul trecut, anul acesta, în timpul postului mare, bisericile au fost vizitate de mai mulți credincioși, mai ales de vârstă tânără. Sunt înregistrate multe

cazuri de frecventare a bisericilor de către intelectualii locului, învățători, lucrători medicali, agronomi, mai ales la sate. De asemenea, bisericile sunt vizitate de către unii comsomoliști¹. Despre astfel de experiență ne-a relatat fosta comsomolistă, Tatiana Onuța, din Rădulenii Vechi, raionul Florești: „Fiind în clasa a IX-a, în 1952, ne-am sfătuit câțiva elevi din clasă să plecăm în alt sat ca să ne împărțăm în Postul Mare ca să nu ne știe nimeni. Totuș, ne-au aflat și a doua zi, la școală, au convocat adunarea comsomolistă cu elevii și învățătorii, și ne-au discutat, ne-au ocărât timp de câteva ore, apoi ne-au dat câte o muștrare aspră”².

În afară de Sf. Liturghie, populația autohtonă participă activ la diferite slujbe religioase, printre care cununii, botezuri, înmormântări. Despre modul oficerii Tainei Cununii în perioada sovietică o familie de bătrâni intelectuali relatează: „Ne-am cununat mai târziu, socrii, în deosebi, erau îngrijorați că nu suntem cununați, dar și se temeau să nu fim eliberați din funcție. Aveau 3 copii, toți învățători și noi nurorile, ginerele la fel eram profesori. Ne-am cununat în casa soțului meu, acasă la el, în raionul Rezina, dar lucram în raionul Criuleni. A fost invitat părintele acasă, noaptea târziu ca să nu vadă cineva”³. Și în privința înmormântării creștinii găseau soluții de a le oficia conform tradiției ortodoxe. Aceiași sursă de istorie orală își amintește: „Ce mi s-a întipărit în memorie este faptul că atunci când a decedat bunelul meu, Marchinschii Dumitru și trebuia să fie dus la biserică, mai ales că el a cerut ca să fie înmormântat de părintele din Budești, preotul care servea pe credincioșii din Vadului Vodă, biserica era deja închisă și nu funcționa. Însă în acea zi a fost deschisă pentru a face prohodul bunelului. Mai mult biserica nu a lucrat”⁴.

Autoritățile sovietice care monitorizau strict activitatea bisericească au înregistrat mai multe cazuri de sfințire a caselor și a fântânilor (la Bălți – 30 case, Ungheni – 8 case, 3 fântâni etc.)⁵. Deoarece era interzisă ridicarea crucilor și troițelor, acestea erau amplasate pe timp de noapte lângă drumuri și fântâni, iar ziua sub cerul liber, se făceau slujbe pentru aducerea ploii. Aceste măsuri erau văzute de autoritățile sovietice reticent, considerându-se că se efectuau în scopul de a întări sentimentele religioase ale populației⁶. Într-o notă anonimă, adresată organelor superioare de partid, se semnala că pe drumurile ce duc spre Chișinău se află instalate 57 de cruci⁷. Unii dintre credincioși, în special femeile, în loc să se adreseze medicilor, mergeau după ajutor la mănăstirile locale, pentru a se trata de diferite boli (erau preferate mănăstirile Japca, Chițcani, Căpriană, Hârjauca etc.)⁸. De asemenea, în rapoartele împuternicitului P. Romenschii găsim și referințe la activitatea misionară și de catehezare a Bisericii

¹ AOSP, F. 51, i. 9, d. 44, f. 24.

² Informații orale culese de la Tatiana Onuța din orașul Vadului Vodă în martie 2008, arhiva personală a autorului/

³ Informații orale culese de la Ecaterina Negruță din orașul Vadului Vodă în martie 2008, arhiva personală a autorului.

⁴ *Ibidem*.

⁵ AOSP, F. 51, i. 9, d. 44, f. 24.

⁶ *Ibidem*, f. 27.

⁷ V. Beșleagă, *Cruci răsturnate de regim. Mănăstirea Răciula. 1959*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2006, p. 34.

⁸ AOSP, F. 51, i. 9, d. 44, f. 26.

Ortodoxe. Din aceste referințe aflăm că, paralel cu botezarea noilor născuți, se înregistra botezarea și a copiilor mai în vârstă și chiar a tinerilor. În cazurile respective, copiii și tinerii botezați erau veniți în R.S.S.M. din alte republici ale Uniunii Sovietice⁹. În plan misionar erau înregistrate mai multe cazuri de convertire a evreilor la credința ortodoxă și un caz când un musulman, anume Iusupov Fatih Iusupovici, locuitorul satului Mândra, raionul Comrat, a trecut la ortodoxie¹⁰.

Paralel cu diferite manifestări ale religiozității populației, autoritățile sovietice observau și o creștere a activității misionare a clericilor și a călugărilor îndreptate, cum credeau ei, împotriva activității partidului comunist și a conducerii sovietice. Aceste activități constau în:

1. „Răspândirea în societate a unor zvonuri provocatoare, scrisori și foi volante care conțin idei nocive și contrarevoluționare despre sfârșitul lumii, sau apropierea unui război, cutremur de Paști sau în ziua de 1 Mai.

2. Încercări de a sabota procesul de colectivizare. Se răspândeau zvonuri că celor din colhoz li se va interzice să meargă la biserică.

3. În timpul celui de-al 4-lea împrumut pentru stat, clericii și mirenii refuzau să dea bani sau împrumutau sume derizorii.

4. Clericii-obscuranțiști încercau să făurească diferite minuni. De exemplu: Biserica din Chiperceni – se afirma că în biserica închisă din satul Chiperceni s-a arătat Maica Domnului”¹¹.

Aceste invinuiri, de fapt redau starea de spirit în rândul populației și atitudinea ei față de ocupația sovietică. Neputând câștiga simpatiile poporului, autoritățile comuniste recunoșteau că „una din dificultăți reprezintă religiozitatea ce încă este răspândită pe larg în rândul populației autohtone, fiind cea mai dăunătoare moștenire a trecutului”¹². Această atitudine explică politica de persecuții religioase folosită pe scară largă în R.S.S.M. Pentru a zădărnici activitatea misionară a Bisericii și a reduce participarea credincioșilor la slujbele divine, autoritățile de la Chișinău au interzis redeschiderea lăcașurilor sfinte inactive, care în urma războiului sau datorită statului au rămas fără paroh. Numărul bisericilor inactive în perioada anilor 1947-1949 era de aproximativ 400, la care în fiecare an se mai adăugau parohii ai căror preoți erau scoși abuziv din evidență. Pentru a obține drepturile garantate de constituția sovietică, enoriașii cel mai des se luptau cu abuzurile statului prin formă scrisă, plângeri și petiții. Această formă de luptă s-a transformat într-o adevărată rezistență spirituală a populației în fața propagandei sovietice ateiste.

În fiecare an structurile statale înregistrau zeci și sute de cereri în scopul reabilitării sfintelor lăcașe închise. Astfel, chiar în anul 1949 „au fost înregistrate 45 de cereri din partea credincioșilor în privința redeschiderii bisericilor în diferite localități, dintre care: câte 4 din raioanele Rezina și Florești, 3 din Susleni, câte 2 din raioanele Cimișlia, Chișcareni, Vertujeni, Strășeni, Criuleni, Fălești, Râșcani, câte una din Sângerei, Slobozia, Râspopeni, Camenca, Baimaclia, Târnova, Cahul, Bender,

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, ff. 26-27.

¹¹ AOSP, F. 51, i. 9, d. 44, f. 28-32.

¹² AOSP, F. 51, i. 9, d. 44, f. 45.

Sculeni, Bălți, Comrat, Ciadâr-Lunga, Cărpineni, Cotovsk, Soroca, Grigoriopol, Râbnița, Ocnîța, Căușeni, Edineț”¹³. Toate aceste cereri au fost respinse din motivele că în toate cazurile parohiile de unde au venit solicitările pentru redeschiderea bisericilor se află în apropiere de biserici care funcționau. În viziunea autorităților sovietice, inițiatorii cererilor pentru redeschiderea bisericilor erau foștii dascăli, palamari, din pătura socială de culaci (chiaburi) și de asemenea, în mare parte, preoți și călugări, acele elemente care erau cointeresate personal în activitatea bisericilor cu scopul de a întări religiozitatea populației autohtone¹⁴. Însă, funcționarii statului, în rapoartele lor evitau special să precizeze că fiecare cerere era însoțită de zeci și sute de semnături ale enoriașilor care conștient își asumau toate pericolele legate de semnarea lor.

După moartea lui Stalin, în 1953, și aparenta liberalizare a sistemului totalitar din U.R.S.S., credincioșii basarabeni au intensificat lupta pentru redeschiderea sfintelor lăcașe din republică. Din unele localități, cererile se trimiteau la Chișinău de câteva ori pe an. Așa au procedat credincioșii satului Ustia al raionului Criuleni, care au cerut de mai multe ori să se redeschidă biserica satului, prima fiind trimisă în februarie 1949. În 1954 ei i-au trimis lui P. Romenschii 4 cereri, iar în 1955 încă 4 cereri, însă de fiecare dată au primit refuz pe motiv că la Dubăsari, care se află la 3 km, exista o biserică deschisă¹⁵. Și credincioșii satului Țânțăreni, raionul Telenești, au trimis 3 cereri pe parcursul anului 1955. Biserica lor a fost închisă în 1949, pentru că mai mult de un an lipsea preotul paroh¹⁶. Și în acest caz cererea a fost respinsă. Pe parcursul anului 1955, P. Romenschii a primit personal 151 de cereri pentru reactivarea bisericilor închise¹⁷, în 1956 - 322¹⁸, iar în 1957 - 288¹⁹. În anul următor, pentru a facilita munca Cosiliului Miniștrilor R.S.S.M., el sistematizează aceste cereri și face o listă compusă din 24 localități cele mai active, care au trimis cereri de mai multe ori²⁰. Invocând diferite motive nejustificate, autoritățile comuniste din Chișinău au respins, fără excepție, toate aceste cereri. Atitudinea negativă a conducerii republicane totuși nu a descurajat intenția credincioșilor de a lupta pentru drepturile lor până la capăt. Unii dintre ei s-au adresat direct Moscovei, conducerii patriarhale sau celei laice unionale. Astfel au procedat enoriașii satului Ploti, raionul Râbnița, care după ce au trimis mai multe cereri la Chișinău pentru redeschiderea bisericii din localitatea lor, una fiind semnată de 356 persoane. Chiar dacă au primit refuz, locuitorii satului au adresat ultima cerere la 10 mai 1956 direct Patriarhiei Moscovei²¹. Și locuitorii satelor Coșcodeni, Flămânzeni, Dumbrovița din raionul Lazovsc au trimis în februarie 1960 către patriarhul Alexei I o scrisoare semnată de 460 de persoane, în

¹³ *Ibidem*, f. 9.

¹⁴ *Ibidem*, f. 11.

¹⁵ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 56, f. 94.

¹⁶ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64, f. 46.

¹⁷ *Ibidem*, f. 179.

¹⁸ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64 citat de V. Beșleagă în *Cruci răsturnate de regim. Mănăstirea Răciula. 1959*, Editura Prut Internațional, 2006, p. 11.

¹⁹ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 85 citat de *Ibidem*.

²⁰ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64, f. 27.

²¹ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64, f. 50.

care cer să fie redeschisă biserica din Flămânzeni²². La fel au procedat și enoriașii satelor Parcani, Caragaș și Tacmazeia, raionul Tiraspol, care nu au fost de acord cu închiderea bisericilor lor, și adunând semnături, în februarie 1960 au mers după dreptate la Moscova²³. Fiind permanent asaltate de zeci și sute de plângeri și petiții trimise anual din R.S.S.M., autoritățile centrale de la Moscova erau nevoite să cedeze, satisfăcând unele solicitări ale enoriașilor basarabeni pentru a promova imaginea unui stat democratic și loial intereselor propriului popor. Din aceste considerente, Cosiliul Miniștrilor al U.R.S.S., prin adjunctul președintelui Cosiliului, S. Belășev, a „propus” ca P. Romenschii să repună la evidență biserica satului Codreni, raionul Otaci, care a fost închisă ilegal²⁴. Într-o altă adresare, S. Belășev poruncește lui P. Romenschii să repună la evidență și biserica din Larga, raionul Lipcani²⁵. La data de 07.06.1956, P. Romenschii l-a informat pe G. Carpov, superiorul său, că a restabilit în registrul celor funcționabile biserica Sf. Nicolai din satul Codreni, raionul Otaci și biserica Sf. Treime din Larga, raionul Lipcani. Înainte de a le restabili, Romenschii a cercetat personal situația religioasă pe loc²⁶. Această relație de subordonare a Chișinăului față de Moscova demonstrează o dată în plus că politica antibisericească era dictată de Moscova, iar la Chișinău ordinele se executau.

În alte cazuri, datorita plângerilor și cererilor permanente din partea credincioșilor, au fost stopate transferurile lăcașurilor sfinte în gestiunea autorităților locale sau a gospodăriilor agricole de stat. În iunie 1956, fiind solicitat de către președintele comitetului executiv raional Râbnița, Alexeev, P. Romenschii era nevoit să răspundă că biserica închisă din satul Ploti, raionul Râbnița nu poate fi folosită de conducerea locală pentru că biserica, chiar dacă e închisă, a fost reparată. În anii 1946-1948 în adresa lui vin cereri repetate de redeschidere a bisericii. Toate acestea arată că între credincioșii satului respectiv există o puternică mișcare religioasă și cedarea bisericii statului poate provoca nemulțumiri și întărirea elementului religios între credincioși²⁷. Tot atunci, împluternicitul Consiliului pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse a „refuzat momentan” să transmită biserica satului Carbalia, raionului Cahul, în gestiunea colhozului din aceeași localitate²⁸. Și în cazul bisericii din satul Milești, raionul Nisporeni, imobilul bisericesc luat abuziv de către lucrătorul miliției raionale împreună cu directorului școlii satului Milești, a fost retrocedat comunității parohiale²⁹.

Printre scrisorile credincioșilor expediate la Chișinău sau Moscova cu zeci și sute de semnături existau și unele petiții anonime care nu conțineau cereri sau plângeri, ci aveau un caracter de critică dură la adresa autorităților sovietice și a Patriarhiei Ruse. Trimiterea scrisorilor anonime a cunoscut o intensificare în anul 1959

²² ANRM, F. 3046, i. 1, d. 105, f. 30.

²³ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 106, f. 58.

²⁴ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64, f. 158.

²⁵ *Ibidem*, f. 173.

²⁶ *Ibidem*, f. 53.

²⁷ *Ibidem*, f. 50.

²⁸ *Ibidem*, f. 47.

²⁹ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 2, f. 119.

când statul sovietic a început în R.S.S.M. o campanie antireligioasă de anvergură. O astfel de scrisoare a fost trimisă redactorului principal al jurnalului „Știința și Religia”, F.Olisciuc, la data de 12.08.1959. În ea se apăra credința și Biserica Creștină și se afirma că lupta împotriva Bisericii era preconcepută (evenimentele de la Răciula) și că mulți care au biletul de partid, cred în ascuns³⁰. O altă scrisoare anonimă a fost adresată arhiepiscopului Nectarie, tot în 1959, în care ierarhul rus este aspru criticat și amenințat cu judecata divină pentru că permite pregonirea Bisericii, deoarece statul, într-o săptămână, a închis 5 mănăstiri și multe biserici parohiale. În scrisoare se lansează un îndemn „de a se înarma cu credință și de a merge împotriva dușmanilor”, și se dau exemple de închidere forțată a bisericilor din satele Iurcenii și Bolțun, raionul Nisporeni³¹. Cea mai aspră scrisoare anonimă pe care am găsit-o în acest dosar a fost adresată patriarhului Alexei I al Rusiei la data de 11.08.1959. Autorul anonim îl numește pe dânsul și pe Nectarie, Ana și Caiafa. Pe arhiepiscopul Nectarie îl mai numește crocodil și ambii își iubesc trupul și nu sufletul. Patriarhului i se reproșează că populația din Răciula dispare și nu are cine s-o apere, iar conducătorii Bisericii L-au lăsat pe Hristos și s-au unit cu necuratul³².

Acțiunile de rezistență religioasă a credincioșilor față de politica antibisericească a statului sovietic în mare măsură erau inițiate și dirijate de către slujitori bisericești, atât cei înregistrați cât și cei neînregistrați. Chiar de la începutul ocupației sovietice, clerul basarabean care a refuzat să se refugieze peste Prut, a manifestat, în limitele canoanelor bisericești, un dezacord atât în privința politicii statului față de Biserica Ortodoxă din R.S.S.M., cât și în privința politicii bisericești promovată de Patriarhia Rusă în eparhia Chișinăului. Unii dintre preoții basarabeni, din start, au refuzat să recunoască canonicitatea instaurării episcopului rus la Chișinău³³. Alții, adunând dovezi de corupție și depășire a atribuțiilor administrative și canonice din cadrul administrației eparhiale, expediau plângeri la adresa Patriarhiei Moscovei³⁴. Datorită acestor intervenții și semnalări din partea clerului revoltat, Patriarhia Rusă a fost nevoită la începutul anului 1947 să-l transfere pe episcopul rus Ieronim de la Chișinău într-o altă eparhie din Rusia. Preoții basarabeni cereau insistent ca pe scaunul ierarhic din Chișinău să fie ales un băștinaș, un bun cunoscător al limbii și tradițiilor naționale, însă Sf. Sinod de la Moscova a neglijat aceste cerințe, trimițând la Chișinău ierarhi ruși pe tot parcursul stăpânirii sovietice.

O altă tentativă de a apăra valorile Bisericii Ortodoxe naționale din R.S.S.M. a fost întreprinsă în primăvara anului 1956, când un grup de preoți în frunte cu arhimandritul Macarie Chiriță (Misail) și fiul său arhimandritul Varlaam Chiriță au cerut, de data acesta nu de la Patriarhie, ci de la autoritățile centrale de la Moscova, autonomia Bisericii Ortodoxe din Republica Moldovenească și un ierarh de naționalitate moldovean³⁵. Unul din semnatari, arhimandritul Varlaam Chiriță, în semn

³⁰ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 93, f. 2.

³¹ *Ibidem*, f. 5.

³² *Ibidem*, f. 6.

³³ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 5, ff. 22-24.

³⁴ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 12, f. 109.

³⁵ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64, f. 106a.

de protest, în 1958 s-a dezis de Patriarhia Rusă, fapt pentru care a fost cateresit și blestemat de arhiepiscopul Nectarie³⁶. Această cerere a fost interpretată de autoritățile de la Moscova ca fiind prea îndrăzneță și a condus la o colaborare și mai strânsă dintre Patriarhia Moscovei și autoritățile sovietice din Chișinău. Astfel, în perioada anilor 1959-1961, statul sovietic a declanșat o campanie antibisericească de amploare, care nu doar a diminuat din religiozitatea populației, dar și a supus necondiționat clerul basarabean, dornic de autonomie bisericească. Prin urmare, inițiatorii cererii de autonomie, arhimandriții Macarie și Varlaam au fost nevoiți să adreseze scrisori de pocăință către arhiepiscopul Nectarie, în care regretau ideile lor „separatiste” și nesupunerea față de ierarh³⁷. Abia după decretarea independenței R. Moldova, Patriarhia Rusă a acceptat să acorde eparhiei Chișinăului statut de autonomie administrativă și economică.

După cum se știe, lupta antibisericească din R.S.S.M., declanșată de statul sovietic în perioada lui Hrușciov, a fost motivată în primul rând de religiozitatea înaltă a populației. Cu privire la situația religioasă din 1956, P. Romenschii relatează că „sărbătoarea Paștelui era, ca și în anii precedenți, marcată de foarte multă lume. Credincioșii au sărbătorit trei zile la rând 6, 7 și 8 mai. Bisericile erau pline de lume, încât mulți nu încăpeau în incintă și stăteau în curte. Credincioșii erau de toate vârstele între care mult tineret. Concomitent cu prezența masivă a credincioșilor în biserici, cu ocazia Paștelor am observat și un alt fenomen negativ: majoritatea lucrătorilor de colhoz trei zile la rând nu au lucrat câmpurile colhozului, ca urmare, producerea agricolă a fost prejudiciată într-o anumită măsură”³⁸. Acest nivel înalt de sentiment religios era explicat de organele sovietice prin faptul că „este întărit de călugări, preoți călători, care oficiază serviciile divine în casele oamenilor, așa cum sunt sfințirile, botezurile, diferite rugăciuni etc.”³⁹. Această afirmație denotă gradul de importanță acordat de autoritățile sovietice acestui mod de rezistență religioasă, exprimată prin sintagma – preoți călători*. Fenomenul preoților călători sau în alți termeni, „pseudopreoților”, a fost larg răspândit în R.S.S.M. în primele două decenii ale stăpânirii sovietice. După 15 ani de stăpânire sovietică, în 1959 în republică erau atestați oficial circa 50 de „pseudoslujitori”⁴⁰. Dacă comparăm această cifră cu numărul preoților înregistrați oficial în cadrul eparhiei Chișinăului, care în acel an era de 374 de slujitori, atunci vom stabili că la fiecare 7,5 preoți autorizați revenea câte unul neautorizat.

³⁶ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 105, ff. 93-95.

³⁷ *Ibidem*, ff. 91-92.

³⁸ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64, f. 73.

³⁹ AOSP, F. 51, i. 9, d. 44, f. 18.

* Preoți călători erau acei slujitori care, având hirotonia în mare parte a ierarhilor români, nu recunoșteau jurisdicția canonică a Bisericii Ruse și nu erau înregistrați în cadrul eparhiei și la stat sau erau scoși de la înregistrare pentru diferite motive. Neavând parohie proprie, acești preoți migrau în mediul rural și oficiau slujbe divine în bisericile închise de autoritățile sovietice. Amploarea fenomenului preoților călători se descoperă în zeci și sute de documente oficiale din Arhiva Națională din Chișinău care erau păstrate cu strictețe de regimul sovietic.

⁴⁰ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 105, ff. 99-101.

Primele mențiuni despre existența preoților călători apar în dosarele secrete chiar din primii ani ai stăpânirii sovietice. Însă caracterul acestor mențiuni demonstrează că autoritățile republicane din R.S.S.M. la început nu le catalogau ca pe o activitate antisovietică, ci mai degrabă ca pe o nerespectare a canoanelor bisericești și o neglijare administrativă de a se pune în evidență la organele de stat. Abia peste câțiva ani, analizând informațiile acumulate, conducerea sovietică a sesizat că prin fenomenul preoților călători are de-a face cu o rezistență antisovietică periculoasă. Situația bisericească din Basarabia după al doilea război mondial a fost complexă și dramatică. Din cauza refugierii masive din 1944 a clericilor peste Prut, mai mult de jumătate din parohiile basarabene au rămas fără preoți. Cei rămași erau obligați de autoritățile sovietice să se înregistreze la stat și să accepte ascultarea duhovnicească și administrativă față de noul ierarh rus impus de Patriarhia Moscovei. Acest proces de înregistrare a fost de lungă durată și anevoios. Apelând la metode de amenințare sau la cea de promisiuni, administrația bisericească din Chișinău, împreună cu cea laică, a reușit să pună în evidență majoritatea clerului basarabean. Însă o parte din cler a refuzat să jure credință noii conduceri eparhiale și au devenit persoane *non grata* pe teritoriul R.S.S.M..

Depistarea preoților rebeli a fost la început dificilă. Ei nu aveau o parohie stabilă și la solicitarea credincioșilor se deplasau în parohiile unde preoții lipseau. În astfel de parohii erau invitați și preoții înregistrați din parohiile active. Astfel, în primii ani de după război, în parohiile părăsite de clerici puteau să slujească atât preoții înregistrați, cât și cei neînregistrați care erau numiți de autoritățile bisericești de la Chișinău „pseudopreoți”. Din această cauză, în rapoartele împuternicitului Consiliului pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse pentru anul 1948 găsim prezentări cu caracter ambiguu, cum ar fi: „În raionul Telenești, în multe biserici închise, unii preoți fac slujbe religioase, unii din ei nu sunt înregistrați”⁴¹. După cum observăm, afirmațiile au un caracter general și sunt lipsite de date concrete. Însă în timp scurt, cazurile de oficiere a slujbelor divine în bisericile inactive au fost monitorizate cu strictețe de către autoritățile sovietice. Preoții cu statut legal care slujeau în alte parohii în afară de cea la care erau înregistrați, erau sancționați dur, inclusiv cu scoaterea de la înregistrare. Cu toate aceste restricții, unii preoți, riscând să fie sancționați, își îndeplineau în continuare misiunea lor sacramentală în parohiile cu biserici inactive. Unul din șirul de cazuri a fost al preotului Șciurov S.S. care oficia slujbele divine în bisericile închise din satele Susleni și Bulăești. Același slujitor, pe data de 30 aprilie 1949 a oficiat o slujbă divină sub cerul liber la cimitirul satului Bulăești, la care au participat mulți săteni și, din această cauză, au fost sabotate lucrările colhozului local. Și preotul Postelnic a slujit în bisericile închise din satul Țareuca și Șoldănești ale raionului Rezina. La fel a procedat și preotul Lupașco – în satul Cornești. Toți cei menționați mai sus au fost scoși de la înregistrare⁴². Dacă ne referim la numărul celor scoși de la înregistrare în anul 1949, care era de 28 preoți, putem cu siguranță afirma că mulți dintre ei au fost sancționați anume pentru slujirea ilegală în bisericile închise.

⁴¹ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 24, f. 87.

⁴² AOSP, F.51, i.9, d. 44, f. 19.

Practica de a scoate din evidență slujitorii care oficiau slujbe divine în bisericile închise a continuat și în anii următori. Astfel, în 1955 a fost scos din evidență preotul Ștefan Tolmaci, parohul bisericii din satul Coiuceni, raionul Sculeni pentru că sluja în bisericile închise și în casa oamenilor⁴³. Însă, în perioada lui Hrusciiov a fost o adevărată năpastă pentru autoritățile sovietice din R.S.S.M. acivitatea ilegală a preoților călători care erau foarte greu de urmărit. În arhivă s-au păstrat zeci de mențiuni despre aria vastă de activitate antisovietică a „pseudopreoților”. De exemplu, în raionul Bratușeni activau ilegal în bisericile închise și la oameni acasă preoții călători Vasile Gheorghită și Zorilă⁴⁴. În următorul an, același Vasile Gheorghită a slujit în biserica închisă din satul Sărata Veche. Un alt „impostor”, un oarecare Iosif Cagulski, se perinda în anul 1956 prin satele raionului Fălești⁴⁵. În raionul Rezina, în 1955 activa ilegal Feodor Sadovici, oficiind slujbe în bisericile închise⁴⁶. Tot în acel an, în biserica închisă Sf. Nicolae din satul Crocmaz, raionul Olănești slujea ilegal „pseudopreotul” Filaret Șundeac, care, mai târziu, a fost prins și judecat pentru activitate antisovietică⁴⁷. Și preotul Filaret Dânga a devenit ținta urmării penale pentru activitatea sa ilegală în parohia satului Hiliuți, raionul Râșcani⁴⁸. Activitatea ilegală a acestui cleric, a constat în repararea bisericii închise a satului, în scopul reactivării ei. Un alt caz de slujire în biserică deteriorată a fost înregistrat în satul Todirești, raionul Ungheni, unde activa ilegal un oarecare „pseudopreot” Drulea⁴⁹. De asemenea, în bisericile închise au avut loc și slujbe singulare ilegale în timpul sărbătorii de Paști. De exemplu, în satul Bravicea, raionul Călărași, fostul preot Vladimir Ababii a slujit în 1956, de Înviere, în biserica închisă a satului⁵⁰. Pentru acest fapt, Vladimir Ababii a fost arestat și tras la răspundere penală din motive de „escrocherie”⁵¹.

Activitatea ilegală a preoților călători era posibilă și datorită tolerării acestui fenomen din partea conducerii locale. Gestionând astfel de cazuri, P. Romenschii a cerut în 1956 de la președintele comitetului executiv raional din Edineț să ia măsuri drastice în privința preotului Alexandr Lombarschii care ilegal face slujbe religioase în bisericile închise din satele Glinoe și Chincăuți. Autoritățile locale din aceste sate, fiind rude și prieteni, tolerau activitatea ilegală a acestui preot⁵².

În anii 1959-1962, fenomenul preoților călători a devenit una din țintele represiunilor religioase în R.S.S.M.. Statul comunist, implicând toate resursele de represiune disponibile a reușit, în cele din urmă, să anihileze această formă de

⁴³ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 56, f. 61.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 85.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 86.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 15.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 133.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 21.

⁵⁰ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 64, f. 73.

⁵¹ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 92 citat de V. Beșleagă în *Cruci răsturnate de regim, Mănăstirea Răciula. 1959*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2006, p. 24.

⁵² *Ibidem*, f. 109.

rezistență religioasă, care timp de aproape 20 ani a fost o mărturisire vie a misiunii Bisericii vii în rândul credincioșilor basarabeni.

O pagină aparte o constituie rezistența vieții monahale din Basarabia față de ideologia comunistă. Represiunile regimului sovietic față de mănăstirile basarabene era „motivată prin faptul că ele se prezentau ca focare puternice de rezistență a limbii și conștiinței naționale românești împotriva politicii de deznaționalizare și rusificare. Mănăstirile Basarabiei, născute și alimentate din trupul și sufletul poporului român creștin, au constituit pe parcursul întregii dominații a regimului bolșevic un criteriu al ținutei morale și o formă de rezistență în fața procesului de sovietizare, de pervertire a conștiințelor, o formă de apărare a demnității și a unor drepturi elementare ale omului”⁵³. Influența acestor bastioane spirituale asupra credincioșilor de rând era evidentă pentru autoritățile ateiste. În mai multe note informative oficiale era subliniată influența nefastă a comunităților monahale asupra populației din R.S.S.M.. În cazul mănăstirii Noul Neamț, Chițcani, într-un document se făcea concluzia că „mănăstirea exercită o influență negativă asupra populației din vecinătate și prin faptul că viețuitorii ei întrețin relații destul de strânse cu mirenii. Au loc cazuri când credincioșii vin la mănăstire după diferite sfaturi, iar alteori chiar pentru tratament la diverse cazuri de boală”⁵⁴. Aceeași concluzie o găsim și despre mănăstirea Saharna care „își produce influența ei dăunătoare asupra populației din împrejurimi prin intermediul unor legături destul de largi cu satele vecine”⁵⁵. Și în cazul mănăstirii Tabăra, autoritățile se pronunță categoric: „Drept un rău extrem de mare și un enorm pericol este mănăstirea pentru populația satului Tabăra, în mijlocul căruia se află”⁵⁶.

Influența mănăstirilor asupra populației autohtone se manifesta nu numai prin contacte directe, dar și prin fluxul mare a celor dornici să îmbrățișeze viața monahală. Enoriașii de toate vârstele alegeau viața monahală în perioada sovietică din mai multe motive, unii veneau la mănăstire, fiind mânați de chemarea divină, alții în căutarea vieții mai simple, însă mai erau și acei care căutau la mănăstire o refugiere din fața noii ordini politice, economice și sociale, impuse în Basarabia de către regimul sovietic. Această situație explică în mare măsură numărul relativ mare al celor care au îmbrățișat ascultarea monahală după anul 1945. „Astfel, la mănăstirea Vărzărești, în 1947, au fost înregistrate 11 persoane noi, în 1948 – 11 persoane; la mănăstirea din Hârjauc, în 1949 – 15 persoane; la cea din Saharna, în 1949 – 10 persoane; la Sârbești, în 1948 – 15 persoane; la Căpriană, în 1947 – 11 persoane, în 1949 – 9 persoane; la Dobrușa, în 1948 – 9 persoane, în 1949 – 16 persoane; la Călăreșeuca, în 1949 – 17 persoane; la Pripiceni, în 1948 – 9 persoane; la Hirova, în 1947 – 13 persoane, în 1948 – 2 persoane; la Suruceni, în 1949 – 97 persoane (23 – până la vârsta de 18 ani); la Tabăra, în 1947 – 52 persoane, în 1949 – 2 persoane”⁵⁷.

Este semnificativ faptul că la mijlocul anilor '50 ai secolului trecut, după 11 ani de propagandă antireligioasă, în mănăstirile basarabene numărul nou veniților era

⁵³ V. Beșleagă, *op. cit.* p. 53.

⁵⁴ ANRM, F. 3046, i, 2, d. 351 citat de V. Beșleagă în *Ibidem*, p. 53.

⁵⁵ ANRM, F. 3046, i, 2, d. 358 citat de *Ibidem*.

⁵⁶ ANRM, F. 3046, i, 2, d. 361, citat de *Ibidem*.

⁵⁷ V. Beșleagă, *op. cit.*, p. 63.

cu 3 persoane mai mare decât al celor care au decedat sau au plecat din mănăstire din diferite motive. Pare un număr ne semnificativ, însă dacă îl contextualizăm și ne amintim de calvarul deportărilor, a foametei organizate, a colectivizării forțate, a invaziei limbii și culturii ruse, atunci vom constata că în toila zidirii socialismului sovietic în R.S.S.M., viața monahală nu doar că nu s-a diminuat, ci înregistra o tendință pozitivă. „În anul 1957, numărul persoanelor din mănăstirile Basarabiei se cifra la 1393 persoane, precum urmează: mănăstirea Hârbovăț – 63 persoane, mănăstirea Dobrușa – 50, mănăstirea Căpriană – 57, mănăstirea Chițcani – 65, mănăstirea Pripiceni – 9, mănăstirea Suruceni – 38, mănăstirea Țigănești – 50, mănăstirea Vărzărești – 104, mănăstirea Japca – 104, mănăstirea Călărășeuca – 38, mănăstirea Coșelăuca – 170, mănăstirea Răciula – 230, mănăstirea Tabora – 195, mănăstirea Hirova – 170. Concluzia nu poate fi decât una: în pofida vicisitudinilor timpului, acest sistem monastic n-a putut fi lichidat, el supraviețuind”⁵⁸.

Supraviețuirea a vieții monahale din R.S.S.M. se datora atât strădaniilor contingentului monahal care prin rugăciuni și muncă satisfăcea cu succes tot mai multe și mai mari impozite către stat, cât și contribuțiilor enoriașilor simpli care, fiind lipsiți în mare parte de preoți parohi, se îndreptau către mănăstirile basarabene pentru mântuirea proprie și susținerea lor. De exemplu, în 1957 în bisericile mănăstirii Noul Neamț au fost înregistrate 495 de botezuri, 206 cununii și 96 sfințiri de case⁵⁹. Acest front comun de rezistență economică și financiară a călugărilor și a enoriașilor a făcut posibil ca la mijlocul anilor '50 veniturile sferei bisericești să înregistreze o creștere alarmantă pentru autoritățile sovietice. Această stare de alarmare se observă în statisticile trimise conducerii republicii. „În R.S.S. Moldovenească funcționează 14 mănăstiri ortodoxe, cu un număr total de viețuitori de 1 370 de persoane, care în ultimii ani și-au intensificat în mare măsură activitatea religioasă și în special cea economică. Gospodăriile mănăstirilor continuă să se întărească și să se dezvolte pe an ce trece, iar veniturile lor sporesc. În 1954 ele aveau un venit total de 1 834 800 ruble, dintre care de la gospodării - 1 257 900 rub., de la biserici - 576 900 ruble. În anul 1957 venitul global al mănăstirilor a crescut până la 4 494 723 ruble, dintre care 3 692 946 ruble provenite de la gospodării, iar de la biserici - 801 777 ruble. Datele citate arată că veniturile bisericilor au sporit în acești ani doar cu 224 mii ruble, în vreme ce veniturile din gospodăriile mănăstirești – aproape cu 2 435 mii ruble, adică aproape de trei ori.”⁶⁰.

Situația creată a determinat autoritățile sovietice să anuleze în 1958 Hotărârea Consiliului de Miniștri cu nr. 1130-46 din 29 mai 1946 „cu privire la mănăstirile ortodoxe”, care garanta autonomia economică a gospodărilor monahale și să reducă drastic terenurile agricole a mănăstirilor. Efectul acestei măsuri a fost mult sub așteptările regimului comunist. Agenții ai securității care investigau cauzele insuficienței măsurilor luate împotriva comunităților monahale, raportau: „Referitor la situația funciară a mănăstirii se raportează că după ce mănăstirea a rămas cu mai puțin pământ, traiul a devenit mai liniștit și mai ușor. La întrebarea din ce resurse vor exista

⁵⁸ *Ibidem*, p. 72.

⁵⁹ ANRM, F. 3046, i. 2, d. 351, f. 251 citat de V. Beșleagă în *Idem*, p. 76.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 81.

în continuare, călugării au răspuns că din jertfele credincioșilor de prin satele învecinate. Între credincioși băntuiau zvonuri conform cărora călugării sunt lipsiți de mijloacele de existență, de aceea credincioșii îi ajută cu produse alimentare și banii”⁶¹. Aceeași rezistență economică a fost înregistrată și în alte mănăstiri basarabene printre care se numărau mănăstirile Suruceni și Pripiceni⁶².

De fapt, datorită susținerii din partea credincioșilor simpli, mănăstirile basarabene au reușit să reziste calvarului declanșat împotriva lor de către regimul sovietic. La aceasta se adăuga încă o constatare neplăcută pentru conducerea comunistă de atunci, că unii funcționari ai sistemului, ba chiar membrii partidului comunist, deveneau apologeții credinței ortodoxe și a monahismului, în special. Un astfel de caz s-a petrecut în 1949, când inspectorul de sector al miliției raionului Călărași, Smocaliuc, s-a implicat direct în viața mănăstirii Hârjauca. El, în loc să raporteze despre acțiunile discreditorii ce se petreceau în mănăstire, ajuta starețul să restabilească disciplina în complexul monahal, sperând pe cei neascultători cu încorporarea în colhoz⁶³. Un alt caz s-a înregistrat chiar în plină campanie de lichidare a mănăstirilor în anul 1959 când trimisul eparhiei A. Vusten, sosind în satul Pripiceni pentru predarea averii și a cheilor mănăstirii din acea localitate a fost alungat de către președintele sovietului sătesc, Țurcan⁶⁴.

Cazuri similare de sabotare a lichidării locașurilor sfinte din diferite localități au avut loc pe tot parcursul stăpânirii sovietice în R.S.S.M., de exemplu, enoriașii satului Rădulenii Vechi, raionul Florești, înarmați cu furci, topoare, hârlețe și ciomeje au apărat cu succes biserica parohială din satul lor pe care autoritățile comuniste locale doreau s-o închidă⁶⁵. Însă într-un alt caz, cel al mănăstirii Răciula, raionul Călărași, unde timp de 9 zile (23 iunie – 2 iulie 1959) credincioșii satului Răciula împreună cu cei din satele învecinate s-au opus în forță desființării mănăstirii de călugărițe din localitatea lor, s-au înregistrat jertfe umane. Geneza acestei rezistențe spirituale de la Răciula a fost descrisă cu lux de amănunte de trimisul eparhiei, protoiereul Gheorghe Belous, parohul bisericii Sf. Mihail din Durlești, raionul Strășeni, care era însărcinat de arhiepiscopul Nectarie să desființeze această mănăstire împreună cu autoritățile locale. În primul raport al protoiereului Gheorghe Belous, adresat arhiepiscopului Nectarie, se relatează că „pe data de 23 iunie 1959, acest protoiereu, împreună cu preotul A. Vustian, au sosit în mănăstirea Răciula pentru transmiterea bunurilor bisericești. Când mașina lor a intrat pe teritoriul mănăstirii, s-a observat o agitație organizată din partea viețuitorilor mănăstirii și a unor locuitori ai satului. Toți s-au îndreptat spre stăreție unde se aflau mai multe călugărițe chemate acolo de autoritățile locale pentru clarificare. Multe din călugărițe plâneau, unele făceau gălăgie, exprimându-și nemulțumirile. G. Belous, împreună cu A. Vustian, s-au salutat cu

⁶¹ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 93, f. 111.

⁶² V. Beșleagă în *Cruci răsturnate de regim. Mănăstirea Răciula. 1959*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2006, p. 76.

⁶³ AOSP, F. 51, i.9, d. 44, f. 19.

⁶⁴ V. Beșleagă în *op.cit.*, p. 86.

⁶⁵ Informații orale culese de la Tatiana Onuța din orașul Vadului Vodă în martie 2008 arhiva personală a autorului.

autoritățile locale și s-au dus în chilia egumenei, unde i-a spus scopul venirii lor. A. Vustian a plecat imediat la mănăstirea Țigănești, iar G. Belous a rugat pe starețul să-l cheme pe părintele Arventiev, pe ieromonahul Diodor și pe starețul mănăstirii Căpriană pentru precizarea numărului de mașini necesare transferului averii. Din cauza că alături nu se afla nici o soră de ascultare, el a rugat o călugăriță să meargă cu dânsul la părintele Arventiev pentru a-i da un apel telefonic starețului mănăstirii Căpriană, după care să înceapă împărțirea grâului și a produselor alimentare. La aceea oră (ora 13.00), au început să bată clopotele. G. Belous a întrebat-o pe una din călugărițe de ce se bat clopotele. Călugărița a evitat să răspundă, între timp însă a început să bată și alarma. G. Belous a înțeles intenția alarmei și a trimis o soră de ascultare să oprească alarma. Însă gangul clopotelor nu s-a oprit și imediat au început să vină în mănăstire țărani din satul Răciula care adresau diferite vorbe autorităților locale și celor bisericești. În curând, a sosit și procurorul raionului Călărași, împreună cu șeful miliției și alții. Însă oamenii nu plecau. Toate aceste acțiuni îi păreau lui G. Belous bine organizate și dirijate de către stareța mănăstirii. După părerea lui, acțiunea era o demonstrație antistatală. Din cauza acestor manifestații, aproximativ 300 de persoane au încetat lucrările în colhoz. Ei toți strigau că au renunțat să muncească din cauza celor care au venit să închidă mănăstirea și îi rugau să plece de unde au venit. Lucrătorii de stat au fost nevoiți să părăsească mănăstirea”⁶⁶.

Al doilea raport al protoereului Gheorghie Belous continuă să relateze evenimentele de la Răciula din 24 iunie, când „după ce a vorbit cu Împuternicitul și cu Arhiepiscopul, a luat taxiul și a plecat la Răciula unde a ajuns la mănăstire pe la ora 14.00. Porțile mănăstirii erau închise, însă după ce el a rugat, porțile s-au deschis și G. Belous a intrat cu mașina în mănăstire. Ajungând la stăreție, el a întrebat o călugăriță unde se află stareța, la care aceea a răspuns că nu este acasă. În acel moment, din diferite direcții, spre dânsul a năvălit o mulțime de oameni înarmați, care au început să-i agrezeze și să-i amenințe cu moarte. Văzând că această masă de oameni este organizată, având aproximativ 300 de persoane, G. Belous a ordonat șoferului să redirecționeze mașina și să dea bir cu fugiții. Imediat mașina a fost atacată de sute de pietre. Mașina a fost lovită și cu sape, vile, bețe. A fost stricată sticlă laterală din stângă. Mașina a reușit să părăsească mănăstirea cu bine. Deplăsându-se pe șosea, s-a văzut că din toate direcțiile către mănăstire fugeau țărani înarmați cu coase, sape, topoare, furci și bețe. Unii dintre dâșii amenințau cu pumnii”⁶⁷.

Neputând să-i convingă să renunțe la apărarea mănăstirii, autoritățile sovietice au recurs la forță, astfel că în zilele de 1 și 2 iulie 1959 au luat cu asalt mănăstirea. Forțele de ordine au împușcat mortal un țaran (Semion David) și au rănit alți câțiva țărani (Ilarion Mocreac, Dionisie Deniță, Gheorghe Porcar). Abia pe data de 2 iulie miliția a luat sub control mănăstirea Răciula și a închis-o⁶⁸. Revolta țăranilor de la Răciula în care s-au numărat câteva sute de persoane era catalogată de autoritățile comuniste în termeni clasici de propaganda sovietică: „Grupul de huligani, în fruntea căruia se aflau persoane supuse anterior represiunilor de către organele puterii

⁶⁶ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 93, ff. 13-14.

⁶⁷ *Ibidem*, ff. 17-18.

⁶⁸ Ion Stici, *Răciula*, în *Mănăstirile basarabene*, 1995, pp. 181-182.

sovietice, din rândurile foștilor colaboratori ai jandarmeriei române și trădători de patrie și chiaburi deportați, s-au dat la atacuri asupra lucrătorilor de partid, sovietici și a activiștilor satului, răbind câțiva oameni”⁶⁹. Această sintagmă avea menirea să îndreptățescă aplicarea neadecvată a armelor de foc împotriva populației civile, fără decretarea situației excepționale de către conducerea republicană. Apoi a urmat procesul penal în cadrul căruia au fost condamnate 11 persoane din satul Răciula: Ilarion Mocreac – 15 ani, Simion Mocan – 15 ani, Vasile Pricinoc – 10 ani, Vasile Poiană – 8 ani, Diomid Mladan – 6 ani, Dionisie Dăniță – 6 ani, Mihail Tcaci – 4 ani, Roman Benderschi – 4 ani, S. Istrati – 3 ani, Dionisie Olari – 3 ani, David Simion – 2 ani⁷⁰. Drept temei pentru condamnarea lor au servit articolele 126-127 ale Codului penal procesual al R.S.S. Ucrainene. Cercetații în cazul Răciula au fost găsiți vinovați de infracțiunea prevăzută în articolul 16 al „Legii cu privire la răspunderea penală pentru crime de stat”⁷¹. În realitate „condamnații, împreună cu alte persoane, nu făceau decât să-și apere dreptul constituțional stipulat în Art. 124 al Constituției R.S.S.M. din 1941, care recunoștea pentru toți cetățenii libertatea de satisfacere a cultelor religioase”⁷².

Evenimentele tragice de la Răciula au fost ascunse mulți ani de către autoritățile sovietice și publicul larg nu a avut de unde cunoaște adevărul în acest sens. Propaganda sovietică trâmbea despre reușitele educației ateiste, lepădarea în masă de credință, autolichidarea mănăstirilor puțin populate, dar, în același timp, intimidă selectiv acele comunități monahale și religioase care se opuneau prigoanei ateiste cu posibila repetare a scenariului sângeros de la Răciula.

În concluzie putem afirma că rezistența religioasă din R.S.S.M. în perioada anilor 1945-1962 era un fenomen complex și s-a manifestat prin mai multe forme și acțiuni:

1. Cererile de redeschidere a lăcașurilor sfinte adresate autorităților republicane și centrale de către credincioșii satelor. Acestea veneau cu sutele la Chișinău și cu zecile la Moscova, anual. Erau multe parohii care mulți ani trimiteau astfel de cereri, însoțite de sute de semnături. Au fost înregistrate mai multe cazuri în care, datorită cererilor, Moscova impunea Chișinăului să accepte redeschiderea unor biserici din republică. Aceste mari biruințe se datorau cererilor insistente care, de multe ori, erau aduse de grupuri delegate ale enoriașilor.

2. Preoții călători - erau acei preoți care nu recunoșteau stăpânirea sovietică sau cea bisericească și nu erau înregistrați la stat. Ei nu aveau parohiile proprii și slujeau în bisericile închise de autorități sau în locuințe particulare. Amploarea acestei mișcări de rezistență clericală era atât de mare, încât și după 15 ani de stăpânire sovietică, în 1959, Arhiepiscopul Nectarie se plângea patriarhului Alexei I de numărul

⁶⁹ AOSP, F. 51, i. 19, d. 169, ff. 102-104.

⁷⁰ *Ibidem*, ff 104-108

⁷¹ V. Beșleagă, *Mănăstirea Răciula*. 1959 (VIII), în *Destin Românesc. Revistă de istorie și cultură (serie nouă)*, Anul II (XIII), nr. 1-2 (49-50), pp. 78-95, p. 84.

⁷² *Ibidem*, p. 89.

mare, circa 50, de pseudoslujitori care „aduc prejudicii statului”⁷³. După cel de-al doilea val de represiuni, acest fenomen dispare.

3. Una dintre formele de rezistență folosită în 1956 a fost înaintarea din partea unui grup de clerici a propunerii de a acorda Episcopiei de Chișinău statut de autonomie în cadrul Bisericii Ortodoxe Ruse. Sugestia era adresată autorităților laice de la Moscova.

4. Pelerinaje a mii de credincioși la mănăstirile basarabene care promovau limba și tradiția românească. Din cauza insuficienței lăcașurilor sfinte, mănăstirile au devenit puncte de reper pentru activitatea bisericească în perioada studiată de noi.

5. Scrisori anonime adresate atât autorităților bisericești din republică, cât și celor statale, în care critică, justificat, abuzurile săvârșite de către stat împotriva libertății religioase garantate de Constituția U.R.S.S. De asemenea, erau criticați și ierarhii Bisericii Ortodoxe, mai ales în 1959, fiind acuzați de fariseism și comparați cu Ana și Caiafa⁷⁴.

6. Sfințirea fântânilor și instalarea crucifixelor în ascuns, preponderent în timpul nopții.

7. Practicarea clandestină a serviciilor divine de către preoții înregistrați în bisericile închise sau în casele enoriașelor.

8. Răspândirea informațiilor referitor la petrecerea vindecărilor minunate, arătărilor miraculoase și a semnelor divine. Toate acestea țineau vie conștiința religioasă și, din punctul de vedere al statului ateist, reprezentau o amenințare reală în adresa securității sociale.

9. Răspândirea literaturii religioase clandestine prin copierea cărților religioase aduse de la Moscova sau a celor românești păstrate din perioada interbelică.

10. Tolerarea și împărtășirea de către membrii partidului comunist și a conducerii locale sau republicane a ideilor și practicilor religioase, ceea ce a permis ca Biserica Ortodoxă să nu fie total dirijată de stat.

Toate aceste moduri de rezistență au contribuit la diminuarea efectelor represiunilor antireligioase în R.S.S.M. și a manipulării Bisericii Ortodoxe. „Lucrarea misionară a Bisericii a fost opera nu doar a misionarilor experți, ci a întregului popor credincios, Biserica însăși prin toți membrii ei, din toate păturile sociale, preoți, călugări, dar și laici, bărbați, femei, politicieni sau militari proclamă și trăiește haric cuvântul lui Dumnezeu, dând mărturie despre viața în Hristos”⁷⁵. Putem afirma că până în 1960, Ortodoxia din Basarabia a dat mărturie vii de rezistență în fața politiciei ateiste a statului sovietic, apărând idealurile sale, chiar și cu prețul vieții.

⁷³ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 105, ff. 99-101.

⁷⁴ ANRM, F. 3046, i. 1, d. 93, f. 6.

⁷⁵ Pr. Prof. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie și Prozelitism*, editura Trinitas, Iași, 2000, p. 79.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

REGIMENTUL 34 INFANTERIE „CONSTANȚA” ÎN LUPTELE DE PE TERITORIUL CEHOSLOVACIEI, (DECEMBRIE 1944 - MAI 1945)

Costin Scurtu

Cuvinte cheie: Al Doilea Război Mondial, armata română, regimentul de infanterie, ofensivă, tactica militară, ocupația militară.

Keywords: World War II, the Romanian Army, the Infantry Regiment, offensive, military tactics, military occupation.

Abstract: *The 34th Infantry Regiment fighting the battles on the territory of Czechoslovakia (December 1944 – May 1945)*

At the end of December 1944, on the territory of Czechoslovakia, the commander of the 34th Infantry Regiment had been ordered to move from defence to enemy tracking. It was a difficult tactical execution, which entailed several risks. This activity was still continuing on December 31st, on New Year's Eve. However, most soldiers have taken the time to write home. On March 2nd 1945, the 34th Infantry Regiment was located on the western slopes of the Slovakian Metal Mountains. The conquest of the city of Žolna opened the way of the Division towards Hron and Banská Bystrica. One ordered the doubling of the telephone links between the Division and the 34th Infantry Regiment. The Division pioneers and soldiers of the transmission troops have fought alongside the infantrymen. The fighting went on continuously. People took turns to rest. The regiment that rested during the first part of the day began to march on the second part, so that it could get into action at night, either by overtaking, by occupying the entire sector of the two regiments, on the alignment achieved, or by merely replacing one regiment. It was mandatory to report the exact location on the map where the unit was at one time or another.

Sub presiunea atacurilor inamice situația devenea tot mai grea la flancul drept al Corpului 2 Armată român. S-a luat decizia ca Regimentul 34 infanterie „Constanța” din cadrul Diviziei 9 infanterie dobrogene să închidă direcția de contraatac a inamicului pe valea Turna, în dreptul satului Görgö, aflat la 30 de km sud-vest de orașul Kősice și la 25 de km sud-est de Rožňava¹. Fiecare subunitate (pluton, companie, batalion) și-a luat măsurile de a fi gata să lupte și în încercuire. Punctul de comandă al detașamentului a fost fixat la școala din Görgö, într-un beci betonat. În apropiere a fost instalat un post de observare. Era importantă apărarea localității Görgö, pentru luptele din valea Turna.

În dimineața zilei de 25 decembrie 1944, inamicul a atacat, însoțit de 6 avioane și tancuri, pe direcția cotei 334 și de pe înălțimea masivului Felsőhegy. Satul părea pustiu. Populația primise ordin să se adăpostească. Avioanele inamice aruncau

¹ În timpul nopții de 23 spre 24 decembrie 1944, compania pionieri a realizat baraje de mine pe drumurile de acces spre satul Görgö. De asemenea, a pregătit materialul antitanc și fumigenele. Pregătirile au continuat și în noaptea următoare.

bombe asupra satului și peste pozițiile române din afara localității, dar multe dintre ele au căzut asupra țințelor false. Artileria română trăgea de pe înălțimile Alsóhegy și Felsőhegy. Inamicul a atacat cu 12 tancuri în stânga Batalionului 2 în fanterie. Lupta ajunge să se dea în sat, pușcașii și tanchiștii înamici trebuiau să lupte pentru fiecare stradă, pentru fiecare casă. Românii au organizat grupe de luptători cu care hărțuiesc adversarul.

„Inamicul a bombardat satul cu aviația și artileria, l-a supus tirului aruncătoarelor și mitralierelor, l-a atacat cu tancuri și infanterie, dar de ocupat n-a reușit să-l ocupe. Și nici forțele sale care au încercat învăluirea prin exterior n-au realizat scopul tactic propus. Forțele detașamentului care se apărau în exteriorul localității și-au făcut pe deplin datoria”².

În noaptea de 27 spre 28 decembrie, a sosit la Görgö și Batalionul 1 infanterie, care acționase în zona Myhyska. Acesta a înlocuit batalionul din Regimentul 40 infanterie, care s-a întors la unitatea sa. Corpul 2 Armată a trimis noi subunități antitanc, care să completeze sistemul de foc și să echilibreze raportul de forțe. Comandantul Regimentului 34 infanterie avea ordin să treacă de la dispozitivul de apărare la cel de urmărirea adversarului. Era o execuție tactică grea, care comporta mai multe riscuri.

După luptele purtate la 25 decembrie, s-a decis ca apărarea localității să se facă gradat, astfel încât inamicul să întâmpine o rezistență cât mai mare pe măsură ce înainta. S-a trecut la consolidarea pozițiilor de apărare. Această activitate se făcea și în ziua de 31 decembrie, în ajunul sărbătoririi Anului Nou, dar majoritatea ostașilor și-au făcut timp să scrie acasă³. Până către ora 23.00 sosiseră la comanda regimentului pentru expediera în țară, peste 800 de plicuri și cărți poștale⁴. La trecerea dintre ani s-a produs și o schimbare la comanda Diviziei 9 infanterie. Titularul de până acum la comanda mării unități dobrogene, generalul Costin Ionașcu⁵, a fost numit la comanda Corpului 2 Armată, ca în locul său să fie numit generalul Ion Stănculescu, care va conduce trupele dobrogene până la sfârșitul războiului.

² General-locotenent Ion Botea, *Spre piscul victoriei*, București, 1973, pp. 54-55.

³ Ce nu știau militarii dobrogeni, care luptau departe de țară, erau abuzurile săvârșite de ostașii sovietici în localitățile unde trăiau familiile lor. Comandamentul militar al Dobrogei raporta Marelui Stat Major român, la sfârșitul lunii decembrie 1944, că „în ultimul timp crimele și abuzurile săvârșite de ostașii sovietici au început să se înmulțească, luând aspectul unor acte de răzbunare din partea acestora”. A.M.R., fond Microfilme, P.II.2257, c. 848.

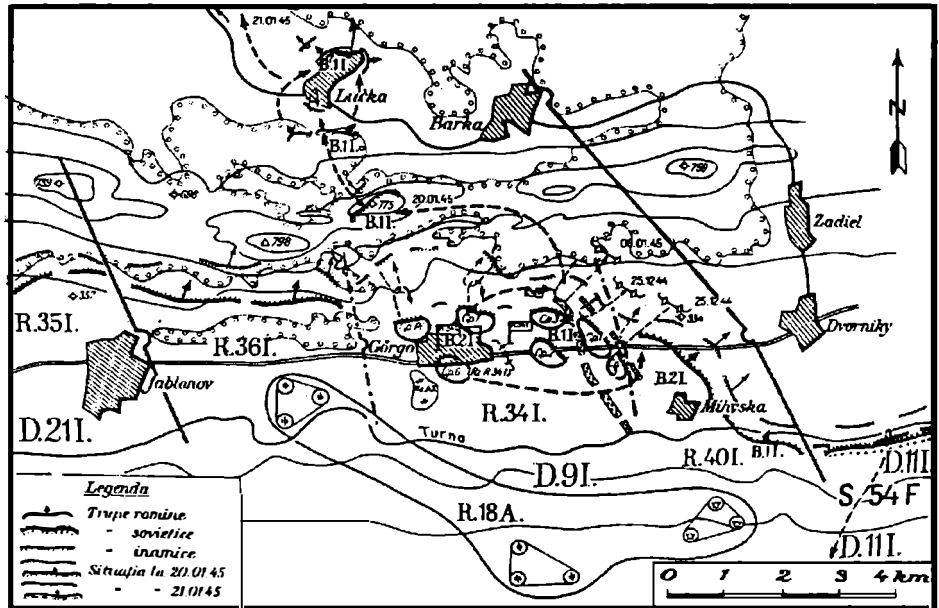
⁴ „În sat, populația se pregătea de zor să întâmpine sărbătoarea. Și la subunități se făceau pregătiri pentru Anul Nou. În bucătăriile companiilor sfârșia friptura de porc [...]. La punctul de comandă al regimentului se băteau la mașină felicitări către toți ofițerii și subofițerii, către toți ostașii care fuseseră decorați sau avansați

în grad [...] Prin toate adăposturile de grupe, de plutoane, de companii, apărușeră foi simple de hârtie pe care se scrisese cu creioane roșii, negre sau chimice: „La mulți ani și sănătate!” [...]”. Apud. Ion Botea, Ion Pană, *Din august până în mai*, București, Editura Militară, 1965, pp. 249-251.

⁵ Numirea, după 6 martie 1945, în fruntea unor ministere și departamente cheie în asigurarea ordinii și securității publice a unor oameni apropiați cercurilor comuniste și agreați de Moscova, cum au fost generalii Constantin Vasiliu-Rășcanu și Costin Ionașcu la Ministerul de Război, dar și alții, a făcut ca rezistența instituțiilor statului român față de abuzurile comise de autoritățile militare sovietice sau ostașii Armatei Roșii să scadă treptat în intensitate, până la dispariție. Apud. Constantin Hlihor, op. cit., p. 170.

La 6 ianuarie 1945, tancurile inamice au ieșit din zona împădurită, la sud de cota 334. Atacul, început în după-amiaza zilei de către inamic, avea să se prelungească în noapte. Focul de artilerie și antitanc român avea să oprească această acțiune la 500 - 600 m de linia apărării. Un nou atac inamic dat noaptea avea să fie respins, și, pentru că inamicul a înregistrat pierderi mari, adversarul a renunțat la luptă⁶.

ACȚIUNILE DE LUPTĂ DIN RAIONUL GÖRGÖ (VALEA TURNA)

S-a hotărât trecerea la ofensivă a constănțenilor⁷, ceea ce a dus la retragerea inamicului și la pierderea inițiativei tactice. Valea Tunei era sub controlul românilor.

Câteva zile mai târziu, la 12 ianuarie, Armata 4 română a primit ordinul de a ataca inamicul întărit în localitatea Rožnava, localitate care închidea căile de pătrundere spre calea cursului superior al râului Hron. S-a stabilit, inițial, ca trupele Corpului 2 armată, inclusive Divizia 9 infanterie, care era subordonată acestui corp, precum și Sectorul 54 fortificații sovietic⁸ trebuiau să rămână în apărare. Dar începând

⁶ În ordinul de zi pe Armata 4 română cu nr. 577 din 2 februarie 1945, semnat de generalul N. Dăscălescu, comandantul armatei, se specifica: „Inițial, Corpul de armată apără cu stăpânicie pozițiile pe care le cucerise, interzicând orice pătrundere a inamicului în valea Botvei și Tunei. Deși în luptă cu foarte multe greutăți (trupe nespecializate pentru războiul în munți, teren muntos și de natură vulcanică, lipsă de comunicații, frig excesiv), Corpul 2 armată își duce la bun sfârșit misiunea [...] Meritul revine tuturor comandanților de regimente între care colonelul Ion Botea care apare primul în toate acțiunile cele mai grele, cele mai îndrăznețe și riscante [...]”. Apud. General-locotenent Ion Botea, *op. cit.*, p. 59.

⁷ Compania care se afla în avangardă, numită „pichet mobil de cap”, a adoptat din mișcare dispozitivul în „romb”, se schimba din oră în oră compania care se afla în frunte, întrucât urma să treacă printr-o pădure și să nu se cadă în vreo ambuscadă. Celelalte subunități au adoptat dispozitivul de marș cu pichete mobile de flanc și de spate. Legătura s-a menținut prin stații de radio și prin agenți.

⁸ Sectorul 54 fortificații era o mare unitate sovietică înzestrată cu numeros armament automat. El avea aproximativ valoarea unei divizii de infanterie. În cursul luptelor din Cehoslovacia a acționat în subordinea Armatei 4 române. Apud. Ion Botea, Ion Pană, *op. cit.*, p. 253.

cu data de 20 ianuarie, trupele Corpului 2 armată român au intrat în luptă, pentru a întregii încercuirea inamicului în sectorul localității Rožnava⁹.

Regimentul 34 infanterie a primit ordinul să acționeze, prin învăluire, pe la est de orașul Rožnava, care devenea o parte a cleștelui ce trebuia să încercuiască inamicul din localitate. Cealaltă parte a cleștelui era Regimentul 40 infanterie. Atacul regimentului constănțean s-a dat cu dispozitivul în unghi, numit „stol de cocori”. Batalionul 1 infanterie, mai puțin o companie, urma să atace ca vârf, Batalionul 2 pe o latură a unghiului, iar pe cealaltă latură o companie din Batalionul 1. Au fost procurate schiuri, frânghii, rachete de zăpadă, adică materialul necesar pentru lupta pe timp de iarnă în munți.¹⁰

S-a ajuns la lupte și pe timpul nopții. S-a constituit o grupare puternică, formată din 5 companii de pușcași, plutoanele de branduri de 81,2 mm ale batalioanelor, compania anticar și fracțiuni din compania pionieri. Restul subunităților au rămas în rezerva regimentului gata de a intra imediat în luptă. Era preconizată „acțiunea pumnal” pe direcția șoselei Rožnava-Dobšina. Atacul dat de constănțeni a rupt apărarea inamică¹¹. O parte din germani s-au retras spre Dobšina, iar alta parte s-a retras spre Rožnava. Regimentul 40 infanterie, către orele 3.00, din noapte, a atacat frontal, a pătruns în orașul Rožnava, a purtat lupte de stradă, a capturat 116 prizonieri, inclusiv pe comandantul apărării germane a orașului. Regimentul 34 infanterie a continuat acțiunea de învăluire capturând la rândul său, 250 de prizonieri, care au fost încartiruiți în cele două școli din satul Packsa, aflat în apropiere de oraș.

După luptele de la Rožnava, Regimentul 34 infanterie a intrat în dispozitivul de urmărire al diviziei, ca avangardă pe direcția Dobšina, Stratena. În noaptea de 26 spre 27 ianuarie, regimentul constănțean întărit cu Batalionul 1 din Regimentul 40 a intrat în orașul Dobšina¹², dar au pornit curând în urmărirea inamicului care s-a retras

⁹ Rožnava este o așezare la sud de masivul Plešivec, o ramură a Munților Metaliferi Slovaci, străjuită în partea de nord de o serie de dealuri terasate, împădurite. Se putea organiza în această parte apărarea în formă de amfiteatru, bazată pe foc etajat. Valea de la sud de oraș, prin care curgea râul Sajo, largă de 3-4 km, se îngusta pe măsură ce se apropia de localitate. În depărtare se puteau vedea cresatele Munților Tatra.

¹⁰ Când se pregătea regimentul constănțean pentru operația de învăluire a orașului Rožnava, s-a prezentat la comandamentul regimentului un agent de legătură, însoțit de un ofițer sovietic, care conducea o companie de pionieri și primise ordinul de a coopera cu pionierii constănțeni la deminarea șoselei Rožnava - Ugorka. Apud. Ion Botea, Ion Pană, op. cit., p. 259.

¹¹ Operațiunile militare au fost relatate sintetic în ordinul de zi nr. 578 din 12 februarie al generalului Nicolae Dăscălescu: „În acțiunile de la 23-27 ianuarie 1945 se distinge Corpul 2 armată, având în subordine Divizia 9 și Divizia 11 infanterie [...]. Învingând greutatea enormă în care primează masivele, numeroasele și diabolicele distrugerii efectuate de inamic și ținute sub foc de artilerie grea, branduri și armament automat, întărite cu forțe mari și dese baraje de mine, prin cele mai strâmte defileuri și prin munți, [...] lipsiți de comunicații și acoperiți cu zăpadă foarte mare, printr-un viscol foarte puternic care n- a permis alimentarea trupelor decât cu enorme greutate și sacrificii [...]. Meritul revine generalului Stănescu Ioan, comandantul Diviziei 9 infanterie, care a fost nelipsit zi și noapte la locul de onoare în linia I-a fiind un foarte frumos exemplu de comandant de mare unitate de război”. N. Dăscălescu, *Nicolae Dăscălescu Generalul Soldat*, București, Editura Militară, 1995, p. 138.

¹² Regimentul 34 infanterie a fost trecut în rezerva diviziei. La școala din orașul Dobšina s-a instalat punctul de comandă al regimentului constănțean. A fost organizată o masă comună la care au participat pe <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

spre Stratena¹³, în Munții Tatra Mică. În zorii zilei de 28 ianuarie, Regimentul 34 infanterie a trecut în avangarda diviziei, pentru urmărirea inamicului¹⁴. Spre seară s-a ajuns la porțile Stratenei. Mișcare a surprins adversarul, care nici nu a apucat să organizeze sistemul defensiv de foc, astfel încât constanțenii au capturat trenul ce aduse materialul de apărare și de artilerie. „Deoarece nu dispuneam de sprijin de artilerie, s-a organizat repede, cu ofițerii, subofițerii și soldații din compania anticar și din plutoanele de branduri de 81,2 mm de la batalioane, o „artilerie regimentară”, folosindu-se armamentul capturat”. De la Stratena s-a pornit, pe viscol și ger, în urmărirea inamicului¹⁵.

Constanțenii, la început de februarie, au înaintat pe valea Bistra, au forțat defileul Myto și în cooperare cu Batalionul 53, comandat de căpitanul Zenoviev, din Sectorul 54 fortificații sovietic au acționat, ulterior, pentru ocuparea localităților Hor.Jaraba¹⁶ și Myto¹⁷. În luptele de la Myto, de la 10 februarie, s-a evidențiat Batalionul 2 din Regimentul 34 infanterie, care a manevrat pe la vest de localitate și a întors apărarea germană¹⁸. Au fost capturați 19 ofițeri, 13 subofițeri, peste 350 soldați, tot armamentul și echipamentul din dotare, adică 8 aruncătoare de mine grele, 16 aruncătoare de mine ușoare, 10 mitraliere, 250 puști și automate. Au mai fost capturate lăzi cu muniție, 4 bucătării de campanie, o centrală telefonică, o stație de radio, cazarmament și 11 cai¹⁹.

Dar lupta nu era încheiată, în ziua următoare, inamicul a trecut la contraatac cu aviația și cu tancurile. Batalionul 2 constănțean avea să se găsească fără sprijin de artilerie în fața inamicului. Sublocotenentul Ionescu, comandantul Companiei 6 a ordonat atacul, ce avea să fie urmat și de companiile 5 și 7 constănțene. Cel care a ordonat atacul avea să cadă la datorie. Comanda avea să fie preluată de sergentul Stănică²⁰. Atacul românilor împotriva tancurilor inamice a continuat. Un rol important l-au avut vânătorii de tancuri români. Tancurile germane aflate pe șosea au început să se retragă spre Bistra.

lângă ofițeri, subofițeri și soldați care s-au remarcat în luptă, notabilitățile orașului și partizanii cehoslovaci.

¹³ Stratena era o localitate în munți, așezată pe o cale ferată, pe unde inamicul putea să primească întăriri de toate categoriile.

¹⁴ Mărșăluind prin munți, ostașii români au fost nevoiți să dirijeze artileria și formațiunile de spate pe un drum ocolitor de masivul muntos. Astfel, trupele de infanterie dobrogene nu puteau beneficia de aportul tunurilor și al aruncătoarelor grele de 120 mm.

¹⁵ General-locotenent Ion Botea, *op. cit.*, p. 105.

¹⁶ Localitatea Hor.Jaraba constituia un puternic punct de apărare a spatelui inamic din zona Myto.

¹⁷ Pentru executarea manevrei s-a constituit detașamentul „Constanța” compus din Regimentul 34 infanterie (mai puțin Batalionul 1), Batalionul 2 din Regimentul 36 infanterie și un pluton de transmisiuni din Compania 132 transmisiuni a diviziei. Comanda detașamentului i-a fost încredințată comandantului Regimentului 34 infanterie.

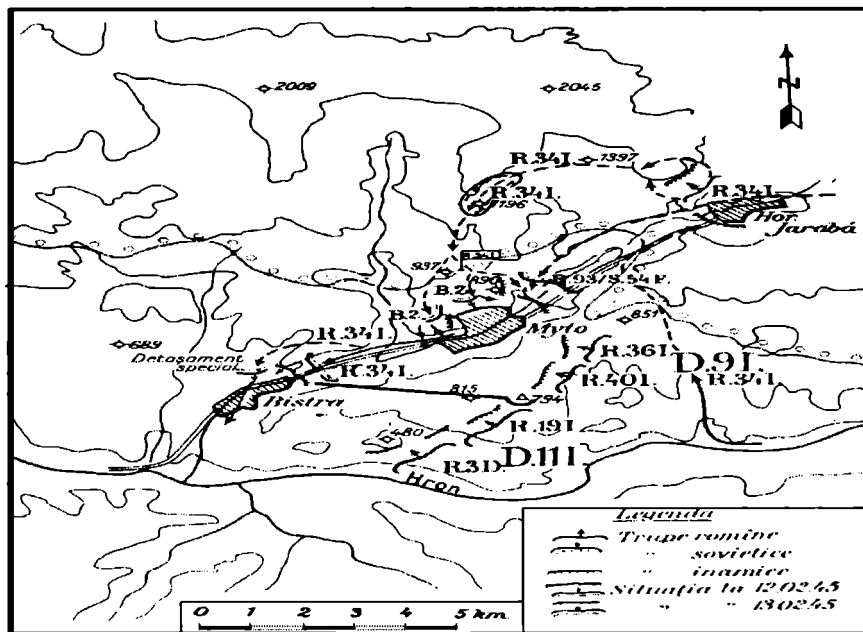
¹⁸ Sectorul de apărare inamic era organizat și aprovizionat să ducă acțiuni independente. Lucrările genistice (tranșee căptușite cu scânduri, amplasamente întărite, adăposturi, rețele de sârmă ghimpată, baricade) erau concepute pentru o rezistență atunci când ar fi fost încercuită.

¹⁹ Ion Botea, Ion Pană, *op. cit.*, p. 306.

²⁰ *Ibidem.* p. 314.

S-a trecut la urmărirea inamicului către localitatea Bistra, situată la 6 km sud-vest de Myto, care a fost ocupată de Detașamentul „Constanța”²¹. Regimentul 34 infanterie a trecut în rezerva diviziei dobrogene. În după-amiaza zilei de 17 februarie, în luptele de la Hor.Lehota a fost introdus în luptă Detașamentul „Constanța”, pentru a executa o manevră de învăluire pe la nord, prin munte, la cota 830, cu scopul de a cădea în spatele poziției inamice²². În noaptea de 18 spre 19 februarie, la ora 23.15, detașamentul cu Batalionul 2 din Regimentul 34 infanterie și Batalionul 2 din Regimental 40 infanterie a cucerit masivul cu cota 830.

INVALUIREA DE LA MYTO

A respins și un contraatac inamic, provocându-i pierderi serioase. La 26 februarie, a fost cucerită cota 821. În urma luptelor din zonele Myto, Bistra, pe înălțimile cu cotele 821 și 830 de lângă Dol.Lehota, linia defensivă germană de la nord de Hron a fost ruptă și inamicul a fost împins cu 5-6 km. Misiunea ce i-a fost încredințată detașamentului constănțean era de a ajunge la Hronul superior, în zona de la vest de confluența râului Bistra cu Hronul. După un marș istovitor, regimentul a staționat o zi într-un sat de lângă localitatea Detva, la nord-est de Zvolen. În clădirea școlii din sat s-a instalat punctul de comandă al regimentului²³. Aici s-a stabilit

²¹ Au fost capturați la Bistra 145 de prizonieri cu tot cu armamentul și echipamentul de luptă, inclusiv căruțele cu provizii. *Ibidem*, p. 320.

²² De la prizonierii capturați de patrulele de constănțeni s-a aflat că în localitatea Pod Brezova, localitate situată la câțiva km de sud-vest de Dol.Lehota, se aflau tancuri grele germane, 10 aruncătoare de mine de 120 mm, subunități de infanterie și artilerie germane, precum și Regimentul 46 maghiar.

²³ General-locotenent Ion Botea, care a fost comandantul Regimentului 34 infanterie a scris în lucrarea sa despre propaganda comunistă în unitatea sa, despre împrăștierea țăranilor cu pământ, că: „... un grup <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

acțiunea ulterioară a regimentului. Până noaptea târziu s-a continuat reorganizarea subunităților și încadrarea lor cu noii veniți²⁴.

La 2 martie 1945, Regimental 34 infanterie se afla pe pantele dinspre vest ale Munților Metalici Slovaci. Se întindea un platou pe care se afla satul Očova. În planul depărtat se zărea un masiv păduros, care se continua în adâncime pe zeci de kilometri, până în valea Hronului, în fața centrului industrial Banska Bystrica. Dispozitivul de luptă al regimentului era pe un eșalon, cu gruparea de șoc în rezervă și cu Compania 6 făcând legătura tactică între forțele diviziei dobrogene și forțele unităților sovietice care se aflau la partea stângă. De fapt, această subunitate a acționat aici ca flancgardă, adoptând dispozitivul în romb. La acea dată, fiecare regiment dobrogean avea efectivele complete, adică fiecare dintre ele avea peste 1.000 de oameni. Regimentul de artilerie fusese și el completat.²⁵ Atât în luptele de la Žolna, ca și la Očova, regimentul a intrat în luptă cu 60% ofițeri și gradați noi promovați în funcție. Nii comandanți de plutoane, cu gradul de sergent, au fost selecționați dintre gradații care se evidențiaseră în luptele duse pe teritoriul Cehoslovaciei. Au fost numiți în funcția de comandanți de plutoane și încheietori de plutoane²⁶ Din rândul ofițerilor, 5 comandanți de plutoane au fost numiți în funcția de comandanți de companie.

Din prisma importanței luptei de la Žolna, atacul regimentului constănțean se afla în atenția comandantului diviziei. Cucerirea localității Žolna deschidea drumul de pătrundere a diviziei spre Hron și Banska Bystrica. S-a ordonat dublarea legăturilor telefonice între divizie și Regimentul 34 infanterie. Au luptat alături de infanteriști, pionierii și transmisioniștii diviziei²⁷. De la Žolna, regimentul a trecut la o urmărire

de militari mai bine orientați, printre care locotenentul de rezervă Moisescu, locotenentul Horia Secărea, împreună cu ofițeri și subofițeri dintre cei recent sosiți din țară, care cunoșteau mai bine, de la fața locului, evenimentele, au început să-i lămurească pe ceilalți asupra prefacerilor ce aveau loc în patrie". Ion Pană avea să completeze acest moment cu mărturia lui: ".... am luat pentru prima dată cunoștință de activitatea comuniștilor din marea noastră unitate - Divizia 9 infanterie, n.n. - încă înainte de începerea deplasării de pe valea Hronului inferior. plutonierul T.R. Constantinescu, de la compania de transmisiuni a diviziei, care primise sarcina din partea celei de partid de la divizie să ia legătura cu mai mulți militari, printre care și cu mine, m-a prevenit că pe itinerariul ce-l vom urma ne vom întâlni cu loturi de ostași sosiți din țară pentru completarea pierderilor suferite".

²⁴ La 26 februarie 1945, generalul Gheoghe Avramescu a cerut vehement autorităților militare din țară să se prezinte conducerii statului situația grea în care se afla armata română. Pe lângă criza de subzitențe, lipsa de efective era agravată de faptul că acestea nu se puteau completa, din lipsa mijloacelor de transport care erau dirijate de sovietici doar în propriul lor interes. Numeroase batalioane ale Armatei 4 române aveau efective combatante mai mici decât ale unei companii, fiind totuși nevoite să susțină sectoare ce erau prea mari chiar și pentru efective normale. Marșalul Rodion Malinovski a respins demersul român opinând că situația se explică prin sabotajul ofițerilor de la București. Apud. N. Dăscălescu, *op. cit.*, p. 153.

²⁵ În timpul luptelor de la Očova, la 3 martie 1945, la comanda Batalionului 2 din Regimentul 34 infanterie a fost numit definitiv căpitanul Ion Pană, deoarece fostul comandant al batalionului s-a îmbolnăvit grav.

Numirea în funcție a fost făcută de comandantul regimentului care, în baza unor prevederi și dispoziții superioare, avea acest drept. Ion Botea, Ion Pană, *op. cit.*, p. 342,

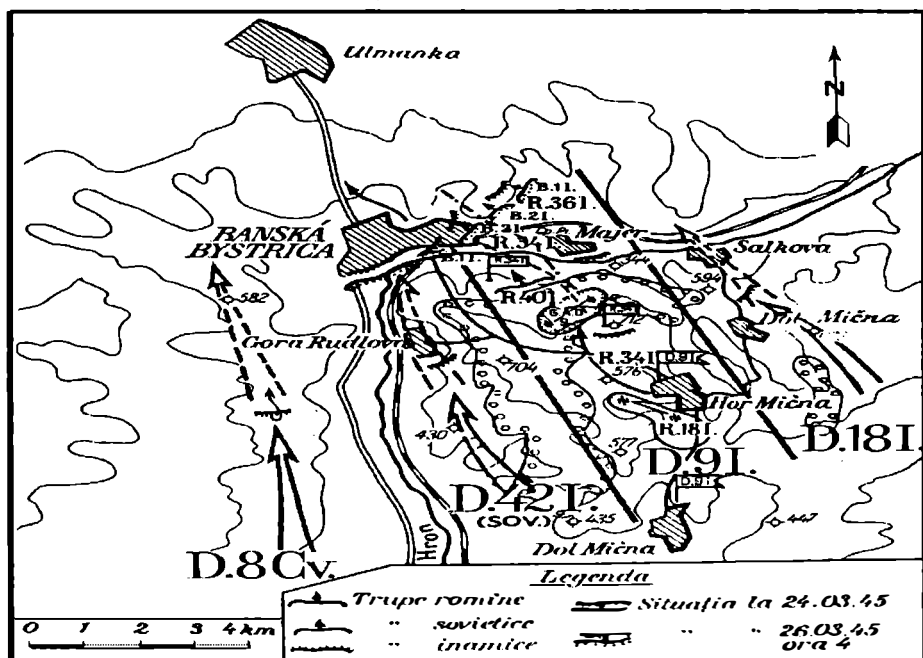
²⁶ Așa se numeau ajutorii de comandanți de plutoane. *Ibidem*.

²⁷ A căzut la datorie sublocotenentul Gheorghe Hamzu din Compania de pionieri divizionară, în timp de deplanta cu oamenii săi câmpul de mine de pe marginea de est a satului Žolna. *Ibidem*, p. 347.

imediată a inamicului pe direcția Sebedin-Dol.Micna- Hor.Micna²⁸-Banska Bystrica. În avangardă se afla Batalionul 2 infanterie, întărit cu pionieri și cu un pluton de tunuri anticar²⁹. La 24 martie, Divizia 9 infanterie a intrat în bătălia pentru Banska Bystrica, care a durat până în zorii zilei de 26 martie 1945.

Regimentul 34 infanterie, care se afla în rezerva diviziei, a ajuns în fața localității Banska Bystrica. Regimentul 40 infanterie înainta pe șoseaua ce ducea spre oraș, iar Regimentul 36 infanterie se deplasa în dreapta Regimentului 40 infanterie, pe înălțimile de la est de șoseaua Hor.Micna - Banska Bystrica. Lupta s-a dat pe șosea. Inamicul a folosit tancuri, autotunuri și infanterie. Lupta a primit-o Regimentul 40 infanterie, care sub presiunea inamicului avea să cedeze teren, dar a reușit să oprească tancurile adverse. Batalioanele 1 și 2 infanterie constănțene au primit ordinul de a intra imediat în luptă, să depășească apărarea Regimentului 40 infanterie și să continue atacul în legătură la dreapta cu Regimentul 36 infanterie, care tocmai oprise un contraatac inamic. La orele 1.00, Regimentul 34 infanterie stăpânea încrușișarea drumului cu șoseaua de la 3 km nord-vest de Hor.Micna³⁰.

ACȚIUNILE DE LUPȚĂ ALE D.9 I.PENTRU
ELIBERAREA ORAȘULUI BANSKA BYSTRICA

²⁸ După luptele de la Žolna, Dol.Micna o parte din militarii constănțeni au fost citați în ordinal de zi nr.228 al comandantului Diviziei 9 infanterie din ziua de 21 martie 1945. *Ibidem*, p. 355.

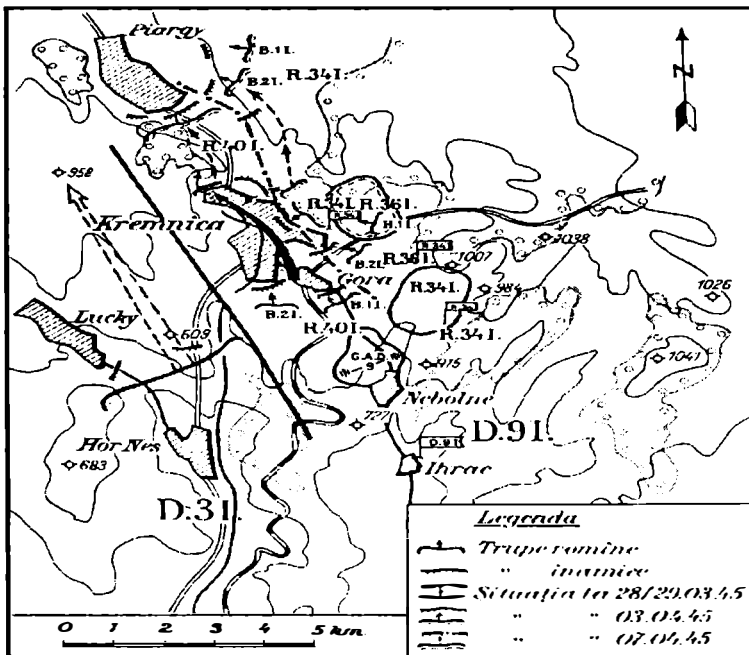
²⁹ După cucerirea localității Sebedin, colonelul Ion Botea, comandantul Regimentului 34 infanterie, a fost numit prin ordinul nr. 5402 înlocuitor la comanda diviziei. Colonelul Ion Botea avea să se îmbolnăvească, nu mai putea continua lupta și a primit un concediu de 25 de zile pe care avea să-l petreacă în țară, după care s-a reîntors pe front. *Ibidem*, p. 348.

³⁰ *Ibidem*, pp. 358 - 359.

La 1 aprilie, cele două divizii, 3 și 9 infanterie, au început lupta pentru ocuparea orașului Kremnica. Luptele de aici au fost crâncene. Inamicul se organizase defensiv în oraș. Batalionul 2 infanterie din Regimentul 34 infanterie a atras tancurile inamice, la nord de oraș, ele au fost neutralizate de tunurile și de puștile antitanc ale Regimentului 36 infanterie. Regimentul conștanțean a ocupat partea de nord a orașului, în timp ce în partea de sud se mai duceau încă lupte. La 4 aprilie, regimentul a cucerit și o localitate din apropiere, Piargy, după care a pornit spre munți, spre vărfurile Fatrei Mici, pe direcția Slavo Pravna-Gajdel-Vrcko.

S-a primit ordinul de a se trece prin surprindere Hronul, cu o parte din oameni pe bărcile cauciuc și cu altă parte pe podul de lemn pe care va trebui să-l smulgă de la inamic. Urma înaintarea spre calea ferată dintre satul Majer și orașul Banska Bystrica, atacând de-a lungul drumului de fier. După ce a fost capturat podul de către români, o parte din Batalionul 2 infanterie a trecut Hronul, dar podul avea să fie distrus de artileria inamică. Centralele telefonice au fost distruse, astfel că legătura cu punctul de comandă al regimentului fusese întreruptă.³¹ Refacerea legăturii telefonice între cele două maluri a dus la continuarea atacului. Aveau să întâlnească compania de pionieri română, care trecuse în timpul nopții de 25 spre 26 martie Hronul, și se luptaseră cu o subunitate germană adăpostită în câteva clădiri izolate. Batalioanele conștanțene au ajuns în partea de nord-vest a localității pe care au curățat-o de inamic.

ACȚIUNILE DE LUPȚĂ ALE D.91 PENTRU ELIBERAREA ORAȘULUI KREMNICA

³¹ Transmisionistul Ion Zidaru a luat o bobină cu fir telefonic, a intrat în apa rece a Hronului, s-a agățat de un fragment de barcă și ud până la piele a ajuns pe malul unde se afla Batalionul 2 infanterie. Avea să raporteze „V-am făcut legătura!”. Legătura telefonică între cele două maluri a fost restabilită. *Ibidem*, p. 366.

Orașul Banska Bystrica³² era încercuit, după căderea apărării inamice din satul Majer în mâinile Regimentului 36 infanterie. La 26 martie, orașul era în stăpânirea româno-sovietică³³. Această reușită tactică română punea în pericol spatele adversarului care lupta cu Armata 40 sovietică, de aceea a decis să se retragă până în fața orașului Kremnica.

Luptele se duceau în continuu. Oamenii se odihneau pe rând. Regimentul care se odihnea în prima parte a zilei, în a doua parte începea marșul, pentru a intra în acțiune pe timpul nopții, fie prin depășire, fie ocupând întregul sector al celor două regimente, pe aliniamentul atins, fie înlocuind numai un singur regiment. Era obligatoriu să se raporteze precis locul pe hartă unde se afla unitatea³⁴. „Ceasul, vârful ascuțit al creionului și hârtia erau mijloacele de bază ale creionării raportului, fie că îl transmitem prin radio, telefon ori în scris, prin curier [...]. Trebuie să raportezi ce vezi, ce știi despre vecini, despre trupele proprii, să relatezi exact ce faci în acel moment, ce urmează să întreprinzi”. Astfel, s-a constatat deruta și haosul în rândurile militarilor germani, dar și faptul că unitățile germane mai erau încă capabile de riposte puternice.

Ajunși la Vrcko, în munții Fatra Mică, dobrogenii au primit ordin să oprească urmărirea inamicului, și mai puțin un batalion, să se imbarce cu toții în mașini, pentru o nouă destinație. Era prima dată, în acest război, când a fost imbarcată o divizie aproape întregă în mașini, deoarece până la acel moment ostașii dobrogeni s-au deplasat numai pe jos. Coloana diviziei s-a îndreptat spre Trenčín, localitate situată pe râul Vah, la poalele de sud-est ale Carpaților Albi. Au fost străbătuți peste 100 km. Coloana a trecut peste râul Vah și s-a oprit în localitatea Moravska Lievskove, învecinată cu Strany, era în regiunea vestică a munților Carpații Albi. De aici se deschidea drumul spre valea Moraviei și, mai departe, către Praga. A fost instalat punctul de comandă al diviziei. Regimentele s-au deplasat, pe jos, în raionul Strany.

Regimentele diviziei dobrogene acționau acum în cadrul Corpului 51 armată sovietic. La 16 și 17 aprilie, s-au dat primele atacuri pentru cucerirea localității Strany. Lupta s-a dat zi și noapte, și a durat o săptămână³⁵. În sectorul Regimentului 34 infanterie situația avea să devină critică, ca urmare a bombardamentului de artilerie și

³² La Banska Bystrica se dezvoltase o activă mișcare de rezistență ale cărei acțiuni au culminat cu insurecția slovacă din septembrie 1944. Dar germanii au reușit să înfrângă această mișcare și să recupe terenul pierdut la 27 septembrie 1944. Ofensiva sovieto-română a început la 19 martie 1945.

³³ Divizia 9 infanterie după lupta de la Banska Bystrica s-a regrupat la 10-12 km nord-vest de oraș, în rezerva armatei. Comandantul diviziei dobrogene a dat ordinul nr. 246 din 28 martie 1945, în care arăta curajul și eroismul cu care luptaseră trupele diviziei. Comandamentul Suprem sovietic a dat un ordin de zi din care amintim: „Astăzi, 26 martie, ora 21.00, Capitala patriei noastre, Moscova, salută vitezele trupe ale Frontului 2 ucrainean, precum și trupele armatei române de sub conducerea generalului de corp de armată Dăscălescu, care au cucerit orașul Banska Bystrica, prin 12 salve de artilerie trase din 124 de tunuri”. *Ibidem*, p. 371.

³⁴ Generalul Egar Rădulescu, comandantul Corpului 2 armată scria, că: „Armata 4 română primea, de regulă, de la grupul de armate ordinele de operații între orele 23 și 1 noaptea; ordinele de operații ale Armatei 4 române soseau, în general, la Corpul 2 armată între orele 2 și 2 noaptea; Corpul 2 armată se străduia să redacteze cât mai repede ordinele sale așa că la divizii eleplecau între orele 1 și 3 noaptea”. Apud. E. Rădulescu, *Din jurnalul meu de front*, București, Editura Militară, 1972, pp. 144-145.

³⁵ La 18 aprilie, colonelul Ion Botea s-a întors pe front din concediu, pe caz de boală, petrecut în țară.

aviație inamic. În sectorul Batalionului 2 pericolul pătrunderii tancurilor inamice creștea în continuu. Au intervenit companiile de pionieri, anticar și vânătorii de tancuri. Au reușit să oprească atacul inamic și să recucerească pozițiile pierdute³⁶.

În acest timp, în apropiere, la Moravska Lievskove, a avut loc în prezența ministrului de Război, festivitatea decorării unui mare număr de militari care s-au distins în luptele anterioare, precum și în cele de la Strany. Printre cei decorați s-au aflat și cei din regimentul constănțean³⁷. Propaganda comunistă de la București se folosea de bravii ostași aflați pe front, în timp ce comandamentele sovietice înterziceau trupelor armatelor 1 și 4 române orice comunicare radio cu Marele Stat Major român³⁸.

Mai mult, pe linia propagandei comuniste în armată, „Grupul de comuniști de la divizie - a 9-a infanterie, n.n. - instalaseră într-o casă care se afla între Strany și Moravska Lievskove o „editură”. Nu avea rotativă, nici zețari și totuși „editura” funcționa. Personalul ei dispunea doar de o mașină de scris. S-au „editat” atunci materiale dactilografiate³⁹, în care se vorbea despre politica P.C.R., despre lupta comuniștilor pentru a instaura o viață nouă în patria noastră, despre clase sociale în general și clasele sociale din țara noastră etc.”⁴⁰.

Plutonierul T.R., Constantinescu, de la Compania de transmisiuni a Diviziei 9 infanterie, arăta maiorului Ion Pană că și în Regimentul 34 infanterie se formase un comitet al luptătorilor antifasciști, alcătuit din ofițeri, subofițeri și soldați, care duceau „muncă politică de lămurire în mijlocul ostașilor”. Acest comitet antifascist era coordonat de comunisti⁴¹.

După înfrângerea rezistenței inamicului la Strany, apoi, la 30 aprilie 1945, în localitatea Brezo-Lupi, la 1 mai, Regimentul 34 infanterie a trecut peste Carpații Albi și a început coborârea pe Valea Moraviei, spre orașul Uhersky Brod. În acest timp, comanda Regimentului 34 infanterie a trecut de la colonelul Ion Botea la colonelul Mateescu.

³⁶ La 18 aprilie 1945, a sosit în depresiunea Carpaților Albi, mai precis în localitatea Moravska Lievskove, situată la circa 15 km sud-est de localitatea Strany, o delegație guvernamentală din România, condusă de ministrul de Război, generalul Vasile Constantin Vasiliu-Rășcanu, 7 martie 1945-29 noiembrie 1946, și însoțită de muncitori și ziariști. Câțiva ofițeri au fost chemați la postul de comandă al regimentului constănțean, care se găsea la marginea de nord a satului Strany. Aici a venit o delegație de doi muncitori, sosită de la București, care a vorbit de reforma agrară, legiferată la 23 martie 1945. Au fost distribuite ostașilor din primele linii pachete cu țigări, chibrituri, batoane de ciocolată, pungi cu bomboane. Ion Botea, Ion Pană, *op. cit.*, p. 393. Despre Decretul-lege nr. 187 din 23 martie 1945, cu privire la reforma agrară, vezi http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=1569.

³⁷ „Doar cu câteva minute mai înainte ne aflam în infernul luptelor. Iar acum ne găseam departe de prima linie, într-un sat mare, neatens de pârjolul luptelor. Până să mă bărbieresc și să mă spăl mi-au și fost aduse hainele cele bune, care se găseau la formațiunile de spate. Soldaților le-a fost adus de asemenea echipament nou, mirosind a naftalină”. *Ibidem*, p. 394.

³⁸ A.M.R., fond 1367, dosar 199/1945, f. 312. Apud. Constantin Hlihor, *op. cit.*, p. 78.

³⁹ Erau foi volante care se distribuiau cu știrea comandantului, dar și a altor alți ofițeri din Regimentul 34 infanterie. Apud. Ion Botea, Ion Pană, *op. cit.*, p. 396.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 395.

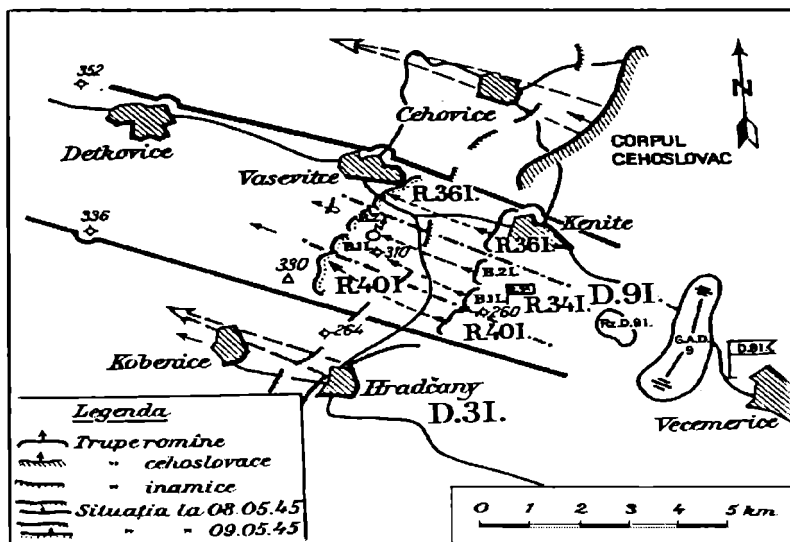
⁴¹ *Ibidem*, p. 396.

Se aștepta căderea Berlinului și se știa că mai rezista doar Grupul de armate feldmareșal Schörner, supranumit „sângerosul Ferdinand” în partea de vest a Cehoslovaciei cu aproape 900.000 de oameni. După 6 mai, dobrogenii au purtat luptele pentru cucerirea orașului Brno. Regimentul 34 infanterie a fost regrupat în localitatea Dubrovice⁴², situată la de nord-est de orașul Brno, unde Divizia 9 infanterie trebuia să ia în primire fâșia ocupată de Divizia 11 infanterie⁴³. Divizia dobrogeană la momentul recepționării ordinului de a ataca postul de radio „Donau”, se afla cu regimentele sale la 76 de km de această țintă. În mai puțin de 24 de ore, pe o ploaie torențială, ostașii diviziei au ajuns la destinație. Obiectivul era greu de cucerit.

La 8 mai 1945, Regimentul 34 infanterie se pregătea să atace postul de radio „Donau”.

Maiorul Ion Pană avea să scrie, că: „Când perdeaua întunericului s-a ridicat și zorile au început să umple văzduhul, [...] am zărit ceva nedefinit, ca un stâlp, ca un coș înalt de fabrică; apoi, pe măsură ce se lumina, a ieșit la iveală din ce în ce mai clar, înfipt parcă în cer, scheletul unui imens stâlp de fier. Era antena postului de radio hitlerist „Donau”⁴⁴.

ATACT. D.91. PENTRU CUCERIREA ÎNĂLȚIMII CU COTA 310
PE CARE SE AFLA POSTUL DE RADIO „DONAU”

⁴² „Drumul până aici - la Dubrovice, al Regimentului 34 infanterie, n.n. - fusese lung și obositor. De la ultima haltă străbătusem aproape 50 km. Oamenii abia se mai țineau pe picioare. Nici cei ce merseseră călare nu erau mai odihniți: cu greu se propteau în scările șeilor”. *Ibidem*, p. 406.

⁴³ Comandamentul sovietic avea să desfășoare o ultimă operație ofensivă, începută la 6 mai 1945, operația de la Praga. Armata 4 română, din care făceau parte și trupele dobrogene, a trecut la ofensivă, alături de forțele sovietice, în direcția Praga. Românii au ajuns la circa 100 de km sud-est de capitala cehoslovacă, când au primit ordin să se oprească.

⁴⁴ Corpul 2 armată a primit ordinul să înceteze orice acțiune militară până la 9 mai, ora 5.30. Dacă și până la acea oră inamicul nu a depus armele, atunci marile unități, printre care era și Divizia 9 infanterie, trebuiau să pornească la atac, pe întregul front, fără un alt ordin.

Divizia 9 infanterie ataca cu cele trei regimente de infanterie în primul eșalon, având în rezervă două companii. În dreapta diviziei dobrogene atacau unități din Corpul de armată cehoslovac. Inamicul se afla la circa 600 de metri de liniile românești. Atacul avea să fie întârziat de comunicatul difuzat la radio, în noaptea de 8 spre 9 mai 1945, privind capitularea necondiționată a Germaniei fasciste.⁴⁵ Era actul oficial al încheierii războiului în Europa. Dobrogenii au trimis o delegație, ca să trateze predarea germanilor aflați la postul de radio „Donau”⁴⁶. Dar inamicul nu a vrut să depună armele. Divizia 9 infanterie se afla în centrul atacului Corpului 2 armată.

Pe direcția principală de atac a diviziei dobrogene asupra postului de radio german, „Donau”, se afla Regimentul 34 infanterie „Constanța”. Era ultimul asalt în cel de al Doilea Război Mondial. S-a făcut pregătirea de artilerie, dublat de bombardamentul aviației române. S-a pornit la atac cu infanteria, s-au parcurs circa 200 de metri și ostașii constănțeni s-au culcat la pământ sub focul inamic. S-a înaintat încet. Artileria română a reușit să lovească pylonul care susținea antena radio, care s-a înclinat. Batalionul 2 infanterie a executat o manevră pentru a cădea în spatele liniei de apărare inamică. Pionierii dobrogeni au întins punți de asalt pentru trecerea armamentului greu peste canalul care înconjură fortăreața adversarului. Lupta a durat până s-a înserat. „Platoul fumega ca un imens rug. Pylonul trufaș zăcea aplecat într-o rână. Nu mai putea împoșca văzduhul cu minciunile hitleriștilor. Prin perdeaua de fum alburiu, umbrele ostașilor noștri păreau ale unor uriași. Au fost luați atunci un mare număr de prizonieri”⁴⁷.

La punctul de comandă al Regimentului 34 infanterie, la indicativul telefonic „Visul - 1” al regimentului constănțean s-a primit confirmarea de la generalul Ion Stănculescu, comandantul Diviziei 9 infanterie, că luptele s-au încheiat pe întregul teritoriu al Cehoslovaciei.

În perioada 9-12 mai 1945, trupele dobrogene au urmărit grupurile germane, care se retrăgeau în grabă către vest, ele au parcurs circa 120 de km, adică aproape 30 de km pe zi. Inamicul abandonase o mare cantitate de tunuri, mașini, tancuri, căruțe, cai, muniție pe toate drumurile. La 11 mai au fost învinse diferite subunități și unități inamice, care s-au opus predării lor. S-au organizat grupe de cercetare de luptă călări, care căutau în păduri sau în împrejurul localităților, germani ascunși sau dezertori. La 12 mai 1945, orele 5.00, divizia dobrogeană a ajuns într-o zonă aflată la circa 100 de km de capitala cehoslovacă, Praga.

⁴⁵ Guvernul Dönitz a ordonat comandamentului forțelor germane din Cehoslovacia, care număra aproape un milion de militari, să nu se execute capitularea, că opunând rezistență să se strecoare spre apus ca să ajungă în zonele ocupate de americani și englezi. N. Dăscălescu, *op. cit.*, p. 175.

⁴⁶ Au fost capturați peste 200 de prizonieri, multe mașini încărcate cu muniție, cu armament și echipament, cu alimente, cu medicamente, cu obiecte confiscate de germani. Apud. Ion Botea, Ion Pană, *op. cit.*, p. 410.

⁴⁷ De la 26 aprilie 1945, când s-a prăbușit poziția inamică de la Strany și până la 12 mai 1945, militarii Diviziei 9 infanterie au parcurs 320 km în 17 zile, dintre care 12 au fost ploioase. N. Dăscălescu, *op. cit.*, p. 176.

⁴⁸ După război, în anul 1959, urmașul Regimentului 34 infanterie, Regimentul 34 mecanizat, a fost decorat cu Ordinul „23 August”, clasa a III-a. Ion Botea, Ion Pană, *op. cit.*, p. 415.

Aici s-a încheiat războiul și pentru Regimentul 34 infanterie „Constanța”. Regimentul, pe drumul de luptă de la Constanța și până aproape de Praga, a participat la 111 lupte, dintre care 32 foarte dificile. Au fost rupte 15 poziții inamice fortificate. S-a parcurs circa 1300 km. Regimentul a participat la forțarea a 8 cursuri de apă, a străbătut 8 masivi muntoși, unii pe temperaturi foarte scăzute, de până la 20 de grade și pe viscol. A înregistrat la capitolul pierderi umane, aproximativ 3.000 de ostași - morți, răniți și dispăruți.

Pentru faptele de vitejie un mare număr de ostași constănțeni au fost decorați cu diferite ordine și medalii de război. Au fost distinși cu cel mai înalt ordin militar „Mihai Viteazul”, 20 de ofițeri, iar cu medalia „Virtutea Militară”, clasa I și clasa a II-a, aproximativ 900 de militari. Ulterior, multor militari dobrogeni le-au fost conferite pentru faptele lor de arme, ordine și medalii ale Republicii Populare Române⁴⁸. De asemenea, militarilor de toate gradele din acest regiment le-a fost conferită medalia sovietică „Pentru victoria asupra Germaniei”. Drapelul de luptă al Regimentului 34 infanterie a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”.

Bibliografie

- Apostol, Vasile, gl. de brigadă, dr., Giurcă, Ion, col., dr., Chiriac, Mircea D., lt.-col., dr., Baltă, Corneliu, col. (r), ing., 2000, *Comandamentele strategice române în acțiune (1859-1947)*, București, Editura Tipo-Lith.
- Botea, Ion, Pană, Ion, 1965, *Din august până în mai*, București, Editura Militară.
- Chiriac, Mihai, 2006, *Cercetașii elitei armatei române. Istorie și actualitate*, București, Editura Militară.
- Constantiniu, Florin, 1997, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Dăscălescu, N., 1995, *Nicolae Dăscălescu Generalul Soldat*, București, Editura Militară.
- Ionașcu, Costin, 1968, *Mărturia documentelor*, București, Editura Militară.
- Moghior, Neculae, Dănilă, Ion, Moise, Leonida, 2004, *General Gheorghe Mihail, Cuvânt pentru viitorime*, București, Editura Paideia.
- Romanescu, Gheorghe, colonel dr., Tudor, Gheorghe, colonel dr., Cucu, Mihai, colonel dr., Popescu, Ioan, colonel, 1985, *Istoria infanteriei române*, vol.II, București, Editura Militară.
- Rotaru, Jipa, Moise, Leonida, Giurcă, Ion, Scurtu, Costin, 1999, *Divizia 9 „Mărășești”. 120 de ani de la înființare (1879-1999)*, București, Editura Punct.

-
- Rotaru, Jipa, Moise, Leonida, Huchiu, Spiridon, 1999, *Sacrificiu pentru țară. Regimentul 36 infanterie „Vasile Lupu”. 90 de ani de la înființare*, Constanța, Editura Europolis.
 - Stănculescu, Victor, general-locotenent, Ucrain, Constantin, colonel (r), 1988, *Istoria artileriei române în date*, Editura Militară, București.
 - Urdăreanu, Tiberiu, 1994, *Factorul tehnic în războaiele României moderne*, Editura Militară, București.

REFORMA AGRARĂ DIN 1945 DIN MOLDOVA

Melania Ionescu

Nicolae Ionescu

Cuvinte cheie: reforma agrară, cooperativizare, ferme-model, comuniști, secetă

Keywords: Land reform, co-operativization, model-farms, communists, drought

Abstract: *The 1945 Moldavian Land Reform*

So, the war and the drought in Moldavia, and other following regions, caused the fall of the post-war agriculture, and the inefficient land reform influenced its destiny. The analysis of the 1945 land reform offers many proofs that underline that fact that the reform was part of a more complex ensemble of decisions made by the communists in order to take control of the politic power of the state. Once they got the power over Romania, they started to restrict the promises they have done, and, as time went by, their land policy got an anti-peasant character. For Moldavia, its effects will be felt with the overwhelming burdens assessed to the population in order to accomplish their duty of the Truce Conference.

În general, literatura istorică a reformei agrare din 1945 este mai săracă decât cea consacrată reformei agrare din 1921. Autorii care au abordat istoria reformei agrare după al doilea război mondial în studii speciale sau în cadrul unor lucrări cu tematică mai largă, și-au limitat, îndeosebi, documentația la perioada de după 23 august 1944, având în vedere doar în mică măsură starea agriculturii românești în perioada interbelică. Problema agrară din România a fost readusă în discuție publică la scurt timp după actul de la 23 august 1944. Toate partidele politice cu anumite diferențieri se pronunțau pentru reformă. Cei ce au ridicat și susținut cu mare insistență rezolvarea ei prin expropriere și împrumietărire, fără să mai aștepte sfârșitul războiului, au fost comuniștii. O lucrare de referință apărută în ultima vreme, ce tratează exhaustiv problema pe plan național este cartea istoricului Dumitru Șandru¹.

Procesul de „înfăptuire pe cale revoluționară a reformei agrare” cum se sublinia în istoriografia problemei înainte de 1989, a început încă din toamna anului 1944 în Moldova. S-a manifestat mai accentuat aici, deoarece destabilizarea aparatului local de stat era mai avansată, datorită condițiilor specifice din această regiune, aflată prima sub ocupația sovietică. “Preluarea pământului moșierilor pe cale revoluționară și împrumietărirea, era hotărâtă de adunările populare la care luau parte și muncitorii”,

¹ Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1945 în România*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, p. 10.

ce erau influențați de comuniști². Spre sfârșitul celui de-al doilea război mondial, agricultura Moldovei se afla într-o stare de ruină aproape totală, datorită desfășurării operațiunilor militare, a jafurilor săvârșite de armata germană în retragere, apoi de cea sovietică în ofensivă. Pe această situație s-a greșit seceta din anii 1945-1946 și obligațiile de plată în produse agricole ce reveneau României prin Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944 care au adâncit criza din sectorul agricol. În conjunctura internațională de atunci, redresarea situației nu s-a putut face decât cu mijloace interne și ea s-a înfăptuit, într-adevăr, numai prin efortul conjugat românilor. Dar procesul a fost extrem de anevoios, nu numai datorită condițiilor dificile ale perioadei, ci și manierei nerealiste în care comuniștii au încercat să-l înfăptuiască, având urmare menținerea sub limita de subzistență a țărănimii³.

În vara anului 1944, moșiile din apropierea frontului, părăsite de proprietari ori de arendași, rămăseseră practic, fără administrație. Din cauza staționării trupelor în zonele de operații militare, o bună parte din terenuri nu au putut fi însămânțate, iar cele semănate nu au putut fi lucrate, în special prășite. În satele județelor Botoșani, Dorohoi și Baia, ocupate în primăvară de trupele Armatei Roșii, autoritățile sovietice au regizat alegerea unor „comitete țărănești”, care au suplinit funcțiile consiliilor comunale. Totodată, acestea au luat în administrație bunurile părăsite de cei ce se retrăseseră din fața inamicului, organizând exploatarea pământului cu ajutorul forței de muncă nerefugiate⁴.

În toamna anului 1944, existau comitete țărănești în județul Botoșani în 45 de comune, în județul Tutova în 61 de comune, în județul Roman în 100 de comune, în județul Neamț în 46 de comune⁵. După 6 martie 1945, comitetele țărănești au fost confirmate de guvern ca organe locale ale sale, iar în anumite părți ele s-au transformat în organe de aplicare a reformei agrare.

Reforma agrară din 1945 era concepută în viziunea comuniștilor din România ca un act menit să conducă la distrugerea bazei economice și a pozițiilor moșierimii din viața politică a țării și, pe de altă parte, la atragerea țărănimii în sfera lor de influență. Până la legiferarea reformei agrare, Partidul Comunist Român și organizațiile politice din sfera lui de influență nu au inițiat, oficial, propaganda pe tema socializării pământului. Dimpotrivă, liderii comuniști au respins proiectele

² Ceea ce caracterizează istoriografia reformei agrare din 1945 este apologia făcută politicii Partidului Comunist Român în înfăptuirea acestui „act revoluționar” și negarea oricărei contribuții a celorlalte forțe politice la soluționarea problemei.

³ D. Șandru, *op. cit.*, p. 10.

⁴ D. Șandru, *Comuniștii, țărani, și marii proprietari funciari din România în lunile premergătoare legiferării reformei agrare din 1945*, în „AIIAI”, ton XXX, (1993), p.360. Până în 1990, s-a elogiat în istoriografia perioadei rolul „comitetelor țărănești”, calificându-le „organe revoluționare ale noii puteri”. Ele au reprezentat cele dintâi instrumente de care s-au folosit sovieticii și comuniștii români în procesul de distrugere a instituțiilor administrației locale. Conducerea centrală a comitetelor acaparase principalele surse de venituri (exploatarea moșiilor, a pădurilor, a morilor, a viilor etc.).

⁵ Gheorghe Tanasă, *op. cit.*, p.73; „Moldova Liberă” din 29 octombrie 1944.

privitoare la organizarea obștilor de producție propuse nu numai de partidele adverse, ci și de cele cu care ei colaborau⁶.

Exproprierea, operată în baza decretului-lege nr. 187/23 martie 1945, a reprezentat o primă etapă a politicii P.C.R. de distrugere a bazei materiale a moșierimii, la nivelul rămas în urma aplicării reformei din 1921. Legea pentru reforma agrară a lăsat viile și pădurile, fermele-model, orezăriile și câte 50 ha cultivate de fiecare mare proprietar. Totodată, pământurile Casei Regale, mănăstirilor și instituțiilor (Eforiile, Așezămintele spitalicești, Academia Română și Casa Școalelor) - conform art. 8 – au fost exceptate de la expropriere. Terenurile care depășeau întinderea de 50 ha pentru un proprietar erau expropriate în folosul statului. Regimul exproprierii era aplicat și colaboraționiștilor cu Germania, criminalilor de război și vinovaților de dezastrul țării, refugiaților de după 1944, absenteiștilor, loturilor de peste 10 ha care nu fuseseră cultivate în regie proprie în ultimii 7 ani, voluntarilor împotriva Națiunilor Unite și bunurilor de mână moartă⁷.

Exproprierea o făceau comisiile comunale de săteni și de plasă, iar aplanarea diferendelor dintre moșieri și săteni nu era precis fixată prin lege. Această reformă a urmărit mai mult un scop politic și în mai mică măsură unul social⁸.

Datorită condițiilor specifice în care s-a pus în aplicare, s-au înregistrat unele greșeli în aplicarea reformei agrare. Așa cum rezultă din documentele de arhivă, în efectuarea reformei agrare în județele Moldovei se pot distinge trei perioade:

Prima perioadă a durat din toamna anului 1944 până la legiferarea reformei agrare, la 23 martie 1945. Comitetele sătești, la „chemarea” organizațiilor P.C.R., au trecut la confiscarea parțială sau totală a pământurilor moșierești și la împărțirea lor țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin. Pe alocuri, au fost împărțite și unele proprietăți care, în proiectul de program al F.N.D., erau exceptate de la expropriere cum au făcut țăranii de pe valea Bistriței care au împărțit teren de casă și pășune de pe domeniile Coroanei și din pământurile unei biserici⁹. De asemenea, au fost expropriate și unele moșii sub 50 ha, ca în comuna Mălușteni, județul Covurlui care nu intrau în prevederile legii și anume: din moșia preotului V. Felea, din 11 ha i-au fost expropriate 5 ha; lui D. Antohi, din 21 ha i-au fost luate 9 ha¹⁰ etc. În comuna Băleni, județul Covurlui, s-a expropriat întreaga suprafață de 100 ha, proprietatea lui Gh. Racoviță. În satul Urlați, comuna Corni din același județ, a fost expropriat terenul profesorului Ștefănescu Goangă. În comuna Movileni, județul Tecuci comisia de expropriere a lăsat marilor proprietari Ion și Angela Demetriade numai câte 10 ha în loc de 50 ha, cât avea dreptul după lege¹¹. În alte locuri au fost împroprietăriți unii locuitori, care nu aveau dreptul conform legii și regulamentului cum s-a întâmplat în

⁶ D. Șandru, *Reforma agrară din 1945...*, p.89; Idem, *Proprietatea funciară rurală din România de la reforma agrară din 1945 până la colectivizarea agriculturii (I)*, în „AIIAI”, tom XXVII (1990), p. 121-136.

⁷ “Monitorul Oficial”, Partea I, 23 martie 1945, p. 2205-2208.

⁸ D. Șandru, *Reforma agrară din 1945...*, p.124; Gheorghe Zane, *Memorii*, București, 1997, p. 110.

⁹ D.J.A.N. Bacău, Fond Comitetul Județean al P.C.R., dosar nr. 1 I/1945, f. 13, 155, 193, 194.

¹⁰ D.J.A.N. Galați, Fond Inspectoratul de Jandarmi Galați, dosar nr. 107/1945, f. 5-7.

¹¹ *Ibidem*.

comuna Găgești, județul Putna cu locuitorii Sandu Cioarec, Anghelache Noroceă și Gavrilă Cioarec, care făceau parte din comitetul sătesc și au fost împrorietăriți cu câte 3-4 loturi în diferite părți din teritoriu. De asemenea, primarul comunei Poiana, județul Tecuci, a împrorietărit rudele sale, dându-le mai mult pământ decât celor îndreptățiți¹².

A doua perioadă este aceea de la apariția legii (23 martie 1945) și până la constituirea comisiilor de plasă. În timpul acesta au lucrat comitetele sătești ce au întocmit procese verbale de expropriere ale moșiilor din comună și tabele cu locuitorii îndreptățiți. Această perioadă coincide cu campania de însămânțări, astfel că locuitorii au intrat imediat și au început însămânțările. Cercetând procesele verbale de expropriere ale comitetelor comunale, se constată că în multe comune ele erau incomplete sau întocmite ilegal. Aceste neajunsuri se datorau atât lipsei de îndrumare a comitetelor comunale din partea unor organe competente, cât și din cauza proprietarilor, care nu s-au prezentat cu acte de proprietate pe baza cărora comitetele comunale să poată hotărî în deplină cunoștință de cauză cui și cât trebuie să exproprieze. Din această cauză, în unele locuri, s-au expropriat și s-au împărțit locuitorilor terenuri care, după lege, nu ar fi trebuit, după cum au fost și cazuri de terenuri care au rămas neexpropriate, deși conform legii trebuiau împărțite celor îndreptățiți.

A treia perioadă a fost aceea de când au început să lucreze comisiile de plasă. Constituirea acestor comisii s-a făcut destul de greu în unele comune și județe, fiindcă majoritatea membrilor erau mereu schimbați de către comitetele comunale de reformă agrară, de la o ședință la alta, astfel că primele lucrări s-au executat foarte greu, membrii comisiilor fiind mereu alții. În cele din urmă s-a reușit să se stabilizeze, astfel că la începutul lunii iunie 1945 funcționau în 12 județe din Moldova 48 de comisii de plasă și 625 de comitete comunale pentru executarea reformei agrare¹³. Comisiile de plasă aveau sarcina de a coordona operații de expropriere și de împrorietărire și de a hotărî asupra diferendelor dintre sate și comune, precum și asupra acelor dintre proprietari și îndreptățiți ce ar fi apărut pe parcursul aplicării reformei. Comisia de plasă era compusă din membri delegați de comitetele locale, câte doi din fiecare comună, și un președinte delegat de Ministerul Agriculturii și Domeniilor. El putea fi magistrat sau jurist¹⁴.

Numărul și gama nedreptăților produse atât cu prilejul exproprierii proprietăților, cât și în timpul împrorietării au fost mari. Multe din ilegalitățile comitetelor comunale au fost contestate la diferite instanțe, fără să se rezolve decât parțial. Țăranii din comuna Mădei și Fărcașa, județul Neamț, au cerut primarilor acestor comune să le împartă pădurile. Conflictul a fost aplanat prin lămurirea țăranilor de a respecta legea din 23 martie 1945¹⁵. În alte cazuri, cum a fost cel din

¹² *Ibidem*.

¹³ Gh. Tanasă, *op. cit.*, p. 102.

¹⁴ Dumitru Șandru, *Legalitatea și abuzurile instanțelor reformei agrare din 1945*, în „Cercetări istorice”, Iași, 1997, p. 347.

¹⁵ D.J.A.N. Bacău, Fond Comitetul Județean al P.C.R., dosar nr. 1/1945, f. 155.

comunele Talpa și Bărgăoani, județul Neamț, țăranii se certau de la pământ, ei fiind vecini cu ambele comune.

La fel, au izbucnit conflicte, în cadrul aplicării reformei, între locuitorii comunelor Belcești și Războieni, județul Iași și cei din Crăcăoani, județul Neamț, între locuitorii comunei Plugari, județul Iași și cei din comuna Lunca, satul Buznoasa, județul Botoșani¹⁶. În comuna Dragomirești, județul Neamț, preotul Onoriu Săndulescu, după ce i-a fost expropriată moșia, a răsculat țăranii din satul vecin, spunându-le că ei au dreptul asupra pământului și nu cei pe a cărui comună se găsea terenul¹⁷.

Graba țăranilor de a intra în posesia pământului era determinată și de necesitatea de a efectua la timp lucrările agricole de primăvară, care altfel ar fi fost întârziate. Drept urmare, la 26 februarie 1945, țăranii din comunele Hârșova și Poenești, județul Vaslui, au trecut direct la "măsurarea și împărțirea pământului", comitetele satești ale Frontului Plugarilor fiind acelea care au condus efectiv acțiunea¹⁸.

În județul Vaslui s-au expropriat 133 de moșii, iar în județul Tutova 17000 ha¹⁹. Unii moșieri încercau să demonstreze că moșiile lor reprezentau ferme-model sau plantații, dar acest lucru nu era posibil câtă vreme marii proprietari dădeau în arendă pământul. Analizându-se situația din județul Vaslui, în urma distrugerii inventarului și a clădirilor datorate războiului, s-a considerat că nici una din marile proprietăți nu se putea declara fermă-model. În județul Vaslui, aplicarea reformei agrare s-a făcut în multe cazuri, nerespectându-se legea. S-a expropriat tot sau aproape tot, inclusiv proprietățile peste 50 de ha neexpropriabile după lege. Când i s-a atras atenția prefectului, preot Nicolae Sârbu, că săvârșește o mare greșală prin faptul că nu respectă dispozițiile legii, acesta a răspuns: "În județul Vaslui legea o face poporul. Guvernul hotărăște la București, iar noi hotărâm la Vaslui. Aici, vom expropria pământul în întregime"²⁰. De asemenea, într-o adunare de împărțire a pământului Nicolae Sârbu menționa: "Ca prefect al județului, *am decretat* împărțirea moșiilor din județul Vaslui"²¹. Cuvintele subliniate pun în evidență independența, subiectivitatea și nota personală a deciziilor prefectului de Vaslui. Spiritul deciziilor sale se reflectă și în faptul că pădurile și unele vii care, deși nu erau expropriabile, au fost date încă înainte de apariția legii de reformă agrară, comitetelor comunale spre exploatare. Chiar morile de la sate ale marilor proprietari au fost date în administrația comunelor²².

Bilanțul expropriierilor în județul Vaslui însumează 20604 ha, împărțite la 13677 locuitori, între care 4405 ha la ostașii de pe front, 3427 ha la orfani, văduve și invalizi, iar restul țăranilor lipsiți de pământ sau cu pământ puțin²³. Să mai adăugăm

¹⁶ D.J.A.N Iași, Fond Prefectura Județului Iași, dosar nr. 5/1946, f. 5.

¹⁷ D.J.A.N. Bacău, Fond Comitetul Județean al P.C.R., dosar nr. 1/1945, f. 193-194.

¹⁸ „Moldova Liberă”, II, 1945, nr. 129, din 28 februarie, p. 3.

¹⁹ Arhivele Naționale București, Fond Reforma agrară din 1945, județul Tutova, dosar nr. 2/1945-1946, f. 64.

²⁰ D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Vaslui, dosar nr. 44/1945, f. 28.

²¹ „Moldova Liberă”, II, nr. 129, din 28 februarie 1945, p. 3.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*. Fond Comitetul Județean Vaslui al P.C.R., dosar 2/1945, f. 9.

faptul că potrivit legii de reformă, au intrat în patrimoniul statului următoarele utilaje agricole:

- În plasa Codăești existau 8 batoze, 8 locomobile, cu destinația la Tăcuta și Solești;
- Pungești – 6 batoze, 2 locomobile, pentru ferma Laza;
- Negrești – 7 batoze, 3 locomobile, 1 tractor, 2 „vapore”;

Prin urmare, în plasele județului Vaslui se aflau 29 de batoze, 18 locomobile, 4 tractoare și 2 „vapore”²⁴.

Problemele legate de reforma agrară privind exproprierea pământului, se întâlneau și în județele limitrofe Vasluiului, Tutova și Fălciu. Sub guvernul Rădescu, s-au confiscat în județul Tutova peste 13000 ha, iar până la legiferarea reformei agrare s-au expropriat încă 17000 ha²⁵.

În județul Fălciu, s-a trecut la exproprierea pământului în comuna Epurenii (moșiile Iamandi și Negreanu cu o suprafață de 590 ha) din care 225 ha s-au dat familiilor care au luptat pe front. În afară de aceasta, pădurea a fost luată în exploatare de către consiliul comunal²⁶. În județul Tutova, ca și la Vaslui, în timpul expropriierilor dinaintea apariției legii de reformă agrară, unor proprietari nu li s-a lăsat cota de peste 50 ha. Cu toate acestea, nu s-au înregistrat tulburări, ci numai plângeri²⁷. Astfel, moșierul D. N. Negulescu, director general în Ministerul Sănătății, s-a plâns generalului Rădescu, că în urma unei decizii a prefectului de județ, proprietatea sa din comuna Perieni a fost expropriată în întregime. În județul Tutova, prefect era comunistul Zainea Buhuș, care a dispus nu numai în cazul lui D. Negulescu, ci în toate cazurile, exproprierea tuturor moșiilor. Profitând de creșterea influenței F.N.D. prefectul a emis ordonanța nr. 6847, în 10 articole de expropriere a moșiilor de peste 50 ha, terenurile greu de divizat, păduri, bălți, islazuri, cât și bunurile imobile de pe moșii, trecând în gospodărirea comitetelor satești spre administrare²⁸. Acest neconstituțional a avut ca urmare înlocuirea prefectului Zainea Buhuși, în condițiile în care Nicolae Rădescu insistase ca prefectii să respecte ordinea statală. La 22 decembrie 1944, în urma unei mari adunări cetățenești, este instalat în funcția de prefect al județului Tutova profesorul Gheorghe Gâlcă (P.N.L.). Adevărat patriot, dispunând de o inteligență remarcabilă și o susținută forță de muncă, acesta și-a pus în slujba tutovenilor, întreaga capacitate, reușind să pondereze avansurile comuniștilor și să înlocuiască demagogia propagandistică cu competența celui care în momente grele a servit idealurile generale²⁹.

La nivelul județului Tutova s-au semnalat cazuri de nesocotire de către săteni a prevederilor legii. Potrivit ordonanței nr. 11620 din 8 octombrie 1945 adresată preturilor, comisiilor de plase și comitetelor locale de reformă agrară, Prefectura Județului Tutova a constatat că unii din locuitorii satelor au nesocotit legea și

²⁴ *Ibidem*, Fond Prefectura Județului Vaslui, dosar 45/1945, f. 86, 88, 90, 92, 94.

²⁵ *Ibidem*, Fond Frontul Plugarilor, Tutova, 1945, dosar 48, f. 2.

²⁶ „Moldova Liberă”, II, 1945, nr. 137, din 9 martie, p. 2.

²⁷ D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Tutova, dosar 2/1945, f. 247, 259, 644.

²⁸ „Flacăra”, I din 7 noiembrie 1944.

²⁹ Oltea Rășcanu-Gramaticu (coord), *Istoria Bârladului*, vol. II, Vaslui, 1998, p. 52.

regulamentul ei, în sensul că nedreptății la împrăștiere au intrat în mod samavolnic în cota celor îndreptățiți sau în loturile de peste 50 ha rămase marilor proprietari. De aici, Prefectura sublinia necesitatea revizuirii tabelelor vechi corectându-se greșelile sau scăpările, ghidându-se în acest scop după stipulațiile specificate în legea și în regulamentul de reformă agrară³⁰. În plus, țărani au cerut ca loturile să fie distribuite în trei parcele diferite pentru a avea posibilitatea cultivării terenului prin rotație, acordându-se prioritate la împrăștiere invalizilor, orfanilor și văduvelor de război, astfel încât aceștia să nu rămână fără pământ.

Numărul cazurilor în neregulă a determinat Comisia Centrală de reformă agrară, ca prin ordinul nr. 140974 din 4 august 1945 să atragă atenția că Prefectura și Camera Agricolă a județului Tutova încalcă dispoziția art. 19 din legea de reformă, care arăta limpede că semănăturile efectuate în toamna anului 1944 urmau a fi recoltate de cei ce le-au semănat, dispoziție care se aplică atât pe terenul rămas legal în cota proprietarului, cât și pentru terenul expropriat³¹. Pe ansamblul județului Tutova, acțiunea a dus la exproprierea a 21171 ha cu care s-au împrăștiat 18208 locuitori, revenindu-le un lot între 0,5 și 2 ha, cu o medie de 1,5 ha cum rezultă din tabelul următor:

Plasa	Suprafața de pământ expropriată și împărțită țăranilor	Câți țărani au fost fără pământ până la reformă	Câți mai sunt	Media împărțirii pământului
Crivești	7023	4972	1416	1,5
Murgeni	4141	3316	338	1,5
Puiesti	6154	1356	500	1,36
Zorleni	3853	864	154	1,5
Total	21171	10528	2408	1,5

Cu ocazia aceleiași exproprieri, în județul Tutova a fost preluat și următorul inventar: 21 tractoare (din care 2 defecte), 11 batoze, 27 semănători, 26 pluguri cu tracțiune animală și 6 tractoare, 4 vânturători, 5 care, 7 prășitori, 8 locomobile, 4 secerători simple, 3 cultivate, 4 cositori, 1 selector, 2 rotative, 1 rariță, 3 mașini de bătut porumb și 16 secerători³².

Aplicarea reformei agrare a produs abuzuri în procesul de expropriere și nu s-a ajuns la crearea unor proprietăți țărănești trainice. Până la sfârșitul primăverii anului 1945 în Moldova s-au expropriat 1094 moșii, în suprafață de 172341 ha. Au fost împrăștiți 13582 de îndreptățiți dintre care 55668 luptători de pe front sau

³⁰ D.J.A.N.Vaslui, Fond Prefectura Județului Tutova, dosar 2/1945, f. 8.

³¹ *Ibidem*, f. 397.

³² *Ibidem*, f. 247, 259.

concentrați, 24140 văduve, orfani, invalizi, 56021 țărani fără pământ sau cu pământ mai puțin decât lotul tip³³.

Exproprierea operată în baza legii a reprezentat o primă etapă a politicii Partidului Comunist de distrugere a proprietății moșierești, prin faptul că a redus cele mai multe din acestea la nivelul unor exploatari de întinderi mijlocii. Ea avut particularități distincte de la o zonă geografică la alta și chiar de la un județ la altul în funcție de condițiile social-economice concrete. Suprafața expropriabilă s-a dovedit insuficientă față de numărul persoanelor îndreptățite a primi pământ. Pentru a satisface cât mai multe familii, s-a recurs pe scară largă la crearea unor loturi de împrumietărire mici, care nu le-au putut asigura independența economică. Întinderea medie a lotului de împrumietărire a fost diminuată și prin crearea unor mari rezerve de stat, care au depășit cu mult cota de 5% din suprafața expropriabilă.

Împrumietărirea țăranilor s-a desfășurat într-o perioadă în care toate segmentele economiei românești erau dezorganizate. Refacerea lor necesita capitaluri însemnate. Statul, nedispunând de mijloace financiare, a făcut acumulări din achiziționarea forțată a produselor agricole de la țăranii, plătite la prețuri sub costul celor de producție. O continuă presiune fiscală, directă și indirectă, s-a exercitat asupra întregii țărănimii. Familiile mai prospere au avut de suportat sarcini excesiv de împovărătoare, fapt ce a determinat pe mulți proprietari să renunțe la pământ. A fost o politică deliberată a comuniștilor de a spori patrimoniul funciar al statului în detrimentul proprietății individuale. Ea a condus la proletarizarea unei mase mari de țăranii, în special în rândurile celor mai întreprinzători și ale celor ce manifestau aversiune față de noul regim politic din România³⁴.

Reforma agrară din 1945 a produs unele modificări în structura proprietății funciare ce a condus la creșterea sensibilă a gospodăriilor țărănești, cu unu până la cinci hectare, ca urmare a completării lotului posedat cu suprafața primită prin legea agrară. Au sporit și proprietățile cuprinse între 30-50 ha, fapt explicabil prin aceea că au fost impuse tipurile de gospodării ale foștilor mari proprietari, cărora, prin expropriere, le-a rămas cota legală de 50 de ha. Dar, așa cum sublinia generalul Constantin Sănătescu în memoriile sale, reforma agrară din 1945 era o lege pur comunistă, care va scădea producția țării și va produce multe nemulțumiri, căci sunt prea puține terenuri pentru a satisface pe toți țăranii. "Cu această lege, guvernul a reușit să întindă mizeria și peste marii agricultori, fără a aduce vreun bine țăranilor"³⁵. Procesul de aplicare a reformei agrare s-a încheiat în județele Moldovei în februarie 1947. Abuzurile și ilegalitățile înregistrate pe parcursul aplicării reformei agrare au fost numeroase. Ele au produs nemulțumiri cu atât mai profunde cu cât autoritățile le-au tolerat, într-o lege cu articole neclar redactate, care au favorizat de la început arbitrarul. Încă din cursul anului 1946 au început operațiunile de înmânare a titlurilor de proprietate.

Desigur, că războiul și seceta din Moldova și din alte regiuni ce i-au urmat au cauzat decăderea agriculturii postbelice, iar ineficiența reformă agrară i-a înrăurit

³³ „Moldova Liberă”, nr. 272 din 19 august 1945.

³⁴ D. Șandru, *Reforma agrară din 1945...*, p. 308.

³⁵ Constantin Sănătescu, *Jurnal*, București, 1992, p.198.

destinul³⁶. Prin urmare, analiza reformei agrare din 1945 oferă numeroase dovezi care evidențiază faptul că ea a făcut parte dintr-un ansamblu mai larg de măsuri inițiate de comuniști pentru acapararea puterii politice în stat. Odată ajunși la conducerea României, ei au început să restrângă promisiunile făcute, iar, cu timpul, politica lor agrară avea să capete un pronunțat caracter antițărănesc. Pentru Moldova, efectele ei vor fi resimțite de sarcinile mari impuse locuitorilor pentru îndeplinirea obligațiilor Convenției de Armistițiu.

Bibliografie selectivă:

- Cătănuș, Dan, Roske, Octavian, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică*, vol. I, 1949-1953, INST, București, 2000.
- Diletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, București, Editura Fundației Academia Civică, 1997.
- Ionescu, Ghiță, *Comunismul în România*, București, Editura Litera, 1994.
- Onișoru, Gheorghe, *România în anii 1944-1948-transformări economice și realități sociale*, București, Editura Academia Civică, 1998.
- Rădulescu, Zoner, Șerban, Beatrice Marinescu, Bușe Daniela, *Istoria totalitarismului comunist în România*, București, 1995.
- Romulus Rusan, *Cronologia și geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populației concentraționare (1945-1989)*, Fundația Academia Civică, București, 2007.
- Roske, Octavian: *Colectivizarea agriculturii în România din anii 1949-1962*, Arhivele Totalitarismului (I-V), București, 1993-1996.
- Șandru Dumitru, *Reforma agrară din 1945 în România*, Institutul Național pentru de Studiul Totalitarismului, București, 2000.

³⁶ D. Șandru, *Impactul reformei agrare din 1945, în "Xenopoliana"*, VII, 1999, nr. 1-2, p.32-33.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

ACȚIUNI ANTICOMUNISTE ÎN LICEELE DIN VASLUI ȘI HUȘI ÎN PRIMII ANI POSTBELICI

Nicolae Ionescu
Mihai-Cristian Șelaru

Cuvinte cheie: Liceul Teoretic de Fete din Vaslui, *Liceul Teoretic Mixt din Huși*, gruparea clandestină *rezistență națională*

Mots-clés: Lycée Théorique pour les Filles de Vaslui, Lycée Théorique mixte de Huși. Le groupe clandestin de résistance nationale

Résumé: *Des actions anti-comunistes dans les lycées de Vaslui et Huși dans les premières années après guerre*

Au cours des années 1945-1948, quand le procès de comunisation du pays a commencé, dans les lycées de Vaslui et de Huși a été développé un mouvement légionnaire significatif, de résistance nationale, anticomuniste, caractéristique pour tous les lycées du pays. Les appréciations faites sur lui doivent être nuancées, parce que la jeunesse a eu l'idéal de la résistance contre le communisme, tout comme leurs prédécesseurs ont dû lutter pour la réalisation de l'idéal de l'indépendance et de l'accomplissement de l'unité nationale.

În anii 1945-1948, când a început procesul de comunizare a țării, în cadrul liceelor din Vaslui și Huși s-a dezvoltat o *semnificativă mișcare legionară, de rezistență națională, anticomunistă*, caracteristică mai tuturor liceelor din țară. Se inițiau acțiuni antitotalitare, multe dintre acestea fiind în strânsă legătură cu organizațiile legionare, *Frățiile de Cruce (F.D.C- 46)*. Prin adresa Tribunalului Militar Iași nr. 17.688 din 27 februarie 1948 erau judecate elevele Horga Cornelia, Nestor Annie, Cristea Maria și Tomozei Eugenia. Acestea se făceau vinovate de „*ruperea tablourilor membrilor Guvernului R.P.R - Ana Pauker și Gh. Gheorghiu-Dej*”, precum și ai marilor ideologi, *Lenin și Stalin*. Ruperea tablourilor a avut loc la Liceul Teoretic de Fete din Vaslui, în ziua de 6 februarie 1948. Existau bănuieli că tablourile lui Ana Pauker și Gh. Gheorghiu-Dej din sala clasei a-III-a au fost distruse de „*numita Horga Cornelia, elevă în clasa a-VI-a*, iar tablourile lui *Lenin și Generalissimului Stalin au fost rupte din sala clasei a-VIII-a de numita Nestor Annie, elevă în clasa a-VI-a*¹. Distrugerea tablourilor de Horga Cornelia a fost adusă la cunoștința elevilor Nestor, Tomozei, Ghinea, și Roiu, iar numita Maria Cristea se face vinovată de instigare a colegilor împotriva celor vinovați.

Învinuita Horga Cornelia, de 19 ani era fiica lui Grigore și a Mariei cu domiciliul în Vaslui, str. M. Viteazul nr. 4, iar Nestor Annie, de 15 ani și 8 luni, din Vaslui, str. Ștefan cel Mare, nr.55 era fiica lui Petru, director al Băncii Naționale din

¹Consiliul de Studiere a Arhivelor Securității (în continuare ACNSAS), Fond Eleve de la Liceul Teoretic de Fete, 1948- Vaslui, P-962, vol. I-II, dos 1, f.3.

oraș și Clemența, profesoară. Iurașcu Elisabeta, de 16 ani, elevă în clasa a-VI-a relatează că întregul colectiv a fost de părere să se întocmească un memoriu care să cuprindă, rugămintea clasei de micșorare a pedepsei elevei Annie Nestor, deoarece era „considerată ca o elevă și o prietenă foarte bună”. Acest memoriu trebuia să se înainteze unei Comisii a profesorilor Liceului. Memoriul nu a mai fost întocmit deoarece „împrejurările numai permiteau acest lucru”².

În rechizitoriu, Inspectoratul Regional de Siguranță Iași, propune ca în afară de măsurile disciplinare ce s-au luat în cadrul școlii, elevele să fie arestate și dosarul lor înaintat Tribunalului Militar Iași, pentru a fi sancționate, în raport cu „culpa pe care au comis-o, în conformitate cu legile în vigoare”. Elevele au fost acuzate pentru „*delictul de instigare publică*”, conf. art. 327 din Codul Penal (pentru Horga Cornelia și Nestor Annie) și de favorizare la delictul de instigare publică”, conf. art. 284 din C.P combinat cu art. 327 C.P. Apărarea „*face apel la generozitatea și spiritul de înțelegere părintească a instanței și ar fi păcat ca acești copii să fie trimiși în închisoare pentru un gest necugetat*”, solicitând achitarea lor³.

Ele au avut înainte de aceste acțiuni o atitudine democratică. Învinuitele, Horga Cornelia și Nestor Annie, în cuvântul lor final-regretă faptele comise și în viitor se angajează că vor fi exemple pozitive la învățătură sau purtare și roagă să fie iertate de instanță. Eleva Tomozei Eugenia se declară nevinovată și roagă să fie achitată. Totuși, elevele Nestor Annie-Marie și Horga Cornelia au fost pedepsite cu îndepărtarea lor din toate școlile de stat și particulare din țară⁴. Această măsură a produs o mare tristețe printre colegele clasei fiindcă erau apreciate de colectivul de elevi. Dar instanța interpretează ca o „*acțiune premeditată îndreptată împotriva formei de guvernământ democratică din țara noastră*”⁵. Tribunalul Militar Iași condamnă pe eleva Horga Cornelia la un an închisoare corecțională, iar pe Nestor Annie-Marie la patru luni închisoare corecțională în unanimitate de voturi. După ispășirea pedepsei, în 1949, sunt puse în libertate, dar sunt supravegheate de Securitate. Inspectoratul Școlar și Ministerul Educației Naționale au dispus înlocuirea directoarei și admonestarea diriginților respectivi. Ruperea tablourilor ar fi fost influențată „*de vorbele rele pe care le auzise de la lumea înconjurătoare*”⁶.

În anii 1949-1950 era o grupare subversivă anticomunistă și la *Liceul Teoretic Mixt din Huși* în frunte cu Neștian Valeriu - elev în clasa a-X-a. Potrivit Direcțiunii Generale a Securității Poporului, gruparea avea ca scop „*acțiuni de spionaj, sabotaj și rezistență, îndreptate împotriva regimului de democrație populară*”⁷. Gruparea clandestină era formată din elevi conduși de numitul Neștian Valeriu, de origine „*socială mic-burgheză*”, născut la 19 februarie 1932, în orașul Huși, fiul lui Constantin și al Valeriei Neștian, membru U.T.M. cu domiciliul în orașul Huși, str. M. Kogălniceanu, nr.13.

² *Ibidem*, f.5.

³ *Ibidem*, f. 11.

⁴ *Ibidem*, f. 14.

⁵ *Ibidem*, f. 17.

⁶ *Ibidem*, f. 28.

⁷ Idem, Fond Elevi de la Liceul Teoretic Mixt Huși, P-1340, vol.1-2, dos.2, f.2.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Încă din vara anului 1949, auzind că în mai multe orașe au fost descoperite organizații subversive de elevi, s-a gândit să înființeze o asemenea grupare în liceul în care învăța. Astfel, în noiembrie 1949 ia legătura cu elevul Moraru Victor și formează „Grupul clandestin anticomunist”. Îi recrutează în gruparea sa pe elevii Otparliuc Gheorghe, fiu de moșier și pe Frenț Traian. Ține o ședință de constituire a grupului, la 11 decembrie 1949, la locul zis „pe dric”. Gruparea voia să saboteze activitatea organizației U.T.M din liceu, să împiedice desfășurarea ședințelor acesteia. Trebuiau să spioneze acțiunile U.T.M. Se cerea ca fiecare membru din grupare să-și facă rost de armament și să opună rezistență când vor fi descoperiți. La ședință se cade de acord ca Neștian Valeriu să rămână șeful grupării, iar Moraru Victor să fie ajutorul șefului care să recruteze noi membri și să strângă informații. Otparliuc George era numit responsabil cu sabotajul, iar Frenț Traian cu recrutarea de noi membri. Organizarea grupului subversiv era în sistem piramidal, adică un element să conducă alți 3, care la rândul lor să aibă sub conducerea lor alte trei elemente. De asemenea, Valeriu Neștian recomandă ca membrii recrutați să fie curajoși și combativi⁸. El a mai racolat pe elevii Murgulescu Octavian, Racoviță Mihai și pe Chiriac Liviu-fost elev la același liceu. Se cerea membrilor grupului să frecventeze ședințele U.T.M. pentru a cunoaște activitatea organizației, de a rupe articole de la gazetele de perete, lozincile, graficele și tablourile acesteia.

Neștian Valeriu le spunea că personal a sabotat ținerea unei ședințe plenare U.T.M. prin arderea siguranței de la firele electrice. Concepe un manifest antidemocrat împreună cu Frenț Traian și-l împrăștie în oraș. El pe lângă aceste acte de sabotaj, a rupt și articole de la gazeta de perete din liceu. Neștian Valeriu este arestat și evadează de la Penitenciarul din Huși. În legătură cu evadarea susnumitului dau declarații separat Pericle Penișoară, Gh. și Valentina Penișoară, C. Neștian, Ochiu Grigore și Virgil Ilie El trece la recrutarea de noi elemente ca: elevii Bălan Mihai, Enciu Nicolae, Romila Jean, Penișoară Viorel, Moisina Constanța și Surpanu Grigore. A mai recrutat în grupare și pe elevii Parfeni Traian, de la Școala tehnică de administrație economică Huși, Benea Vasile de la Școala de vinificație și Carp Cezar de la Liceul Teoretic Mixt din Huși. Lui Benea Vasile îi dă sarcina să fie șeful unei grupe și să aibă sub conducerea sa pe elevii Penișoară Viorel, Carp Cezar și Râpeanu Alecu. Otparliuc George a evadat și el din Penitenciarul Huși în noaptea de 15/16 iunie 1950. Intenționa să plece spre Timișoara, pentru că intenționa să treacă în Iugoslavia, dar nu reușește și e prins⁹. Frenț Traian, de origine socialistă, și-a procurat un pistol automat și la percheziție s-au găsit 16 focoase și o carte a lui Titel-Petrescu intitulată, *Socialismul în România*. Parfeni Traian-elev în clasa a-IX-a la Școala tehnică de administrație economică mixtă din Huși, formează un grup subversiv, prin recrutarea de noi membri. Și-a procurat și un pistol de la Benea Vasile.

La interogatoriu, elevul Racoviță Mihai din clasa a-X-a de la Liceul teoretic Mixt Huși, de origine social mic-burgheză, născut la 23 iulie 1932, acceptă în 1950, propunerea lui Neștian de a face parte din această grupare subversivă și de a spiona

⁸ *Ibidem*, f. 3.

⁹ *Ibidem*, f. 10.

activitatea U.T.M. Moişina Constanţa, elevă tot la Liceul Teoretic Mixt din Huşi, devine membră a organizaţiei şi a sustras de la o elevă un articol ce urma să fie trimis la „*Scânteia Tineretului*”¹⁰. La fel şi Enciu Nicolae din clasa a-X-a aderă la grupare şi trece la sabotarea activităţii U.T.M.

În luna februarie a anului 1950-elevul Otparliuc George îi propune lui Balan Mihai să facă parte din „*Grupul clandestin anticomunist*” de spionaj asupra organizaţiei UTM. Acesta acceptă şi avea sarcina de a informa pe Otparliuc tot ce se discutata şi hotăra la şedinţele organizaţiei U.T.M., el fiind membru al acesteia¹¹.

Dosarul Liceului Mixt din Huşi de la Consiliul de Studiere a Securităţii Statului cuprinde şi *Declaraţia* lui Neştian Valeriu, fiul lui Constantin şi Valeriu, tatăl-profesor, mama casnică, având ca avere o casă în comuna Vutcani, judeţul Fălciu. Tata, în prezent este membru P.M.R. Nu are fraţi. În *Declaraţie* se descrie modul de constituire a grupului în sistem piramidal, de zece oameni prin care „*să ne strigăm între noi cu titlul de camarad*”¹². Se recunoşteau între ei când unul cânta melodia „*lângă tine vreau să încep o viaţă nouă*”, iar răspunsul că „*s-a înţeles cu pieptănatul*”. Apoi au pornit spre Dric că era frig. Era la 11 decembrie 1949. Din grup făceau parte: Moraru Victor, Frenţ Traian, ce se ocupau de sabotarea U.T.M., la fel şi Otparliuc George. Deviza grupului era: *spionaj, sabotaj şi rezistenţă*. Valeriu Neştian a bătut la maşină manifeste care au fost răspândite în oraş. Pe 26 februarie Romila Jean şi Balan Ion, elevi în clasa a-IX-a au fost prinşi rupând articole de la gazeta de perete.

Prin sentinţa din 9 aprilie 1951 Tribunalul Militar Galaţi, 19 elevi din Huşi sunt învinuiţi pentru „*delictul de uneltire contra ordinii sociale*”, conf. art.209 din C.P. Cu unanimitate de voturi Neştian Valeriu este condamnat la 5 ani închisoare şi trei ani interdicţie corecţională pentru „*uneltire contra ordinii sociale*”¹³. În cadrul Liceului teoretic Mixt din Huşi, s-a semnalat existenţa unei organizaţii subversive, conducător fiind Otparliuc George. Din organizaţie făcea parte şi eleva Moişina Constanţa¹⁴. Dosarul mai cuprinde şi Fişele personale ale inculpaţilor Valeriu Neştian, Vasile Benea,, Chiriac Liviu, Moraru Victor, Otparliuc George, Murgulescu Octavian, Moişuc Constanţa etc. Exista şi *Angajamentul* lui Chiriac Liviu de a furniza ştiri în legătură cu Securitatea poporului din 7 martie 1950. Se află şi Procesul-verbal din 6 iulie 1950 cu privire la evadarea din Arestul Serviciului Judeţean de Securitate Fălciu a elevilor Otparliuc George, Neştian Valeriu, Frenţ Traian, Benea Vasile şi Parfene Traian. Ei au profitat de lipsa de vigilenţă a miliţianului Bejan Radu. Neştian Valeriu şi Frenţ Traian au plecat la Oţeleni la învăţătorul Pericle Penişoară, care i-a primit, le-a dat de mâncare şi le-a căutat gazdă în sat¹⁵.

În concluzie şi azi, unii nu au abandonat idealurile tinereţii şi, din păcate, chiar în anii de după 1989 se consideră, pe nedrept, că mişcarea legionară este un *pericol public*, de aceea aprecierile asupra ei trebuie *nuanţate*, deoarece tineretul legionar a

¹⁰ *Ibidem*, f. 21.

¹¹ *Ibidem*, f. 23.

¹² *Ibidem*, f. 32.

¹³ *Ibidem*, f. 63-64.

¹⁴ *Ibidem*, f. 67.

¹⁵ *Ibidem*, f. 127.

avut idealul rezistenței împotriva comunismului, după cum cei dinainte au avut de luptat pentru realizarea idealului independenței și desăvârșirii unității naționale, spre deosebire de tinerii de azi, care trăiesc o *criză de ideal*.

Desigur, unele din investigațiile realizate asupra acelor ani trebuie adâncite și nuanțate prin cercetări ulterioare care să releve situația dramatică prin care trecea țara, deoarece consecințele războiului și ale instaurării comunismului s-au resimțit mai puternic în această zonă, iar orașul Vaslui, inclusiv Moldova, au reprezentat în acei ani întruchiparea „*durerilor înăbușite*” și a experimentelor comuniste cu tot cortegiul de suferințe ce se desfășurau în România și în lume.

Anexe

ROMANIA

Dosarul Nr. _____ Vol. Nr. _____

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIA GENERALĂ A POLIȚIEI
ANUL 194—

DOSARUL

C.N.S.A.S.
12. FEB. 2009
DIRECȚIA ARHIVĂ
POPEȘTI LEORDEN

relativ la *Acheta contra numitelor*
Horga Cornelia și Nestor Annie care se
fac vinovate de ruperea tablourilor
membrilor Securității și Cristea Maria
Tamosei Eugenia care se fac vinovate
Observațiuni: *de investigație*

**Dosar relativ la ancheta contra numitelor Horga Cornelia, Nestor Annie
Mari și Tomozei Cornelia**

C.N.S.A.S.

12 FEB 2009

P R O C E S - V E R B A L

DIRECTIA ARHIVA
POICIA IESSUBENIAstăzi, 1948 una mie nouă sute patruzeci și opt
POICIA IESSUBENI, zina douăzeci și una, la Vaslui.-

Loc, Silvaschewici Nicolae, Demian Șer, din Inspectoratul Regional de Siguranță Iași.-

Având în vedere ordinul Domnului Inspector General de Siguranță pus în rezoluție pe raportul No.1968 din 16 Februarie 1948, al Serviciului de Siguranță Vaslui, prin care se ordona depășirea subacțiunii în orașul Vaslui, la sediul Serviciului de Siguranță, pentru a descoperi, cerceta și lua acte, autorilor rușării tablourilor, care reprezentau imaginea guvernului, Anna Pauker și Gheorghiu Dej și cartii ideologi Lenin și Stalin:-

Având în vedere că rușarea tablourilor a fost produsă la Liceul Teoretic de Fete din Vaslui, în ziua de 6 Februarie a.o., și fiind bănușii cu tablourile lui Anna Pauker și Gheorghiu Dej, din sala clasei a III-a au fost rupte de către numita Morga Cornelia, elevă în cl.6-a de liceu, dar tablourile lui Lenin și Generalissimul Stalin, au fost rupte de către numita Măstor Anniș, elevă în cl.6-a.-

Având în vedere că din informațiile căpătate, nu ar fi strășine de pregătirea și rușarea tablourilor, elevele Măstora Anniș, Roșu Veronica, Ștefăniș Eugenia și Chineș Sanda, au dispuns invitarea la Serviciul de Siguranță Vaslui, a persoanelor sus arătate, care în fața noastră, ne-au dat câte o declarație separată, care vizate de noi spre neechibare, se enunțăază la corpul prezentului proces verbal după cum urmează:-

Interogată de noi, învinușă Morga Cornelia de ani 15, născută în Comuna Steboleni Jml. Vaslui, fiica lui Ștefan și a Mariei, cu domiciliul la părinții săi în str. Mihai Viteazul No.4, asupra faptului de care este acuzată, ne declară că, la aproximativ 10 zile după începerea școlii, după vacanța de Crăciun, când s'au așezat în clasa 6-a din care face parte, tablourile lui Gheorghiu Dej, Anna Pauker, iar mai târziu și a lui Vasile Rogiță, fiind împreună cu un grup de colegi, între care găsează pe China Sanda, Iurășcu Ela, Măstor Anniș, Măstora Minodora și Roșu Veronica, aruncându-și ochii deasupra catedrei unde erau tablourile, a spus că mai bine ar fi să le rupă, la care fetele ce compunea grupul, i-au răspuns prin exclamații: "Da".

Nu-și amintește cine, dar spune că una din colegile arătate mai sus, a spus că Rogiță a suferit foarte mult și că nu ar fi cazul să fie rupt.-

Peste aproximativ 10 zile, adică în ziua de 6 Februarie a.o., recunoaște că a rupt tablourile care reprezentau pe Gheorghiu Dej și Anna Pauker, fiind că nu s'au vădit de nimeni și care erau așezate în sala clasei a 3-a a liceului.-

Motivează acest gest că ar fi fost influențată de vorbele rele pe care le aușisese dela lucrul înconjurătoare, refuzând a indica pe cineva din acea lucră înconjurătoare pe motiv, că nu-și poate aminti.-

Numita se face vinovată de rușarea tablourilor lui Gheorghiu Dej și Anna Pauker, în mod remediat și de inițierea în genere a rușării tablourilor pertană astfel depășirii Măstora Anniș și asupra rușării celorlalte tablouri.-

Învinușă Măstora Anniș de 15 ani și 8 luni, născută în orașul Exășle, de profesie elevă în clasa 6-a, fiica lui Petru Directorul Școlii Naționale din Vaslui și Clemente profesora, cu domiciliul

Silvaschewici Nicolae

- 2 -

C.N.S.A. și părinții săi în str. Ștefan cel Mare No. 55 Vaslui, asupra faptului de care este vorba, ne declară că intrădăvăr a fost de față când numita Marga Cornelia în prezența colegilor sale enumerate mai sus discuta asupra tablourilor lui George Ștefan și asupra faptului că ea și sora sa au rupte tablourile, la care dintr'un început toate celele au rămas în mod afirmativ.

12 FEB
DIRECTIA A
POPEȘTII

Susține că dăna a fost de părere că ar fi cea mai mare prostie ca să se comită un asemenea fapt, care le-ar aduce schimbări foarte deosebite deosebite asupra lui și că, chiar a fost cât se poate de drastică în protestele ei contra răpunerii lui Marga Cornelia.

Mai susține că colegile ei Tomoezi Eugenia și Rolu Veronica, i-au spus ulterior că a făcut foarte bine și a intervenit la momentul oportun, deoarece considerau ele, că seastă faptă ar fi adus consecințe grave lor și Școlii.

Recunoaște că în ziua de 6 Februarie a.o., în timp ce era singură în clădirea Școlii, împreună cu China Sanda, care se ducea să-și ia baltonul din clasă și întârziind să revie a'a dus în urma ei în clasă ca să o caute.

Negăsind-o în clasă 6-a unde era firesc să fie, a surzitat și văzând că nu răspunde a'a dus s-o caute în celelalte clase.

Astfel a intrat în clasă 5-a, unde n'a găsit-o și încercat să intre în clasă 7-a unde usa era încuiată, intrând apoi în clasă 8-a care avea usa întredeschisă.

Intrând înăuntru și negăsind-o pe colega sa China Sanda susține că privirea i-a fost atrasă și fixată pentru o clipă pe cele două tablouri, care se aflau pe perete deasupra catedrei și care reprezentau pe Lenin și Stalin, în momentul acela o faptă inexplicabilă a împins-o spre ele, a aruncat servieta și a rupt tablourile între ea și ei și dat seama, susține ea, pe cine reprezentau, fapt pe care i'a simțit numai a doua și dimineața.

Apoi fugind din clasă a coborât scările în curtea școlii, legând în a treia unde a găsit-o pe colega sa China Sanda careis pe drum i-a măturat cele întâmplate.

Notivază acest fapt drept un moment de inconștiență a cărei favorizare de mediul ambiant a creșt impulsiv momentului și săvârșirea faptului.

Numita se face vinovată de ruperea tablourilor lui Lenin și Stalin.

Martora China Sanda, de ani 15, de profesie elevă în cl. 6-a, fiica lui Mihai și Veronica, cu domiciliul la părinții săi în Ilie Pintilie No. 4, ne dă o declarație scrisă, care vizată de noi, se anexează la prezentul dosar și în care ne declară că într'o zi fiind într'un grup de colegi una din ele de care nu-și aduce bine aminte ar fi spus că să fie rupte tablourile din cl. 8-a ale lui Stalin și Lenin.

Se susține că la auzul acestor cuvinte numita Martora Anni ar fi protestat spunând că se periclitase situația Școlii și că, deoarece și numita Madona ar fi protestat spunând că vine va cădea asupra surorii sale, care deabia fusese eliberată de la siguranță, pentru alt motiv.

Numita Rolu Veronica, elevă în clasă 6-a de ani 15, fiica lui George și Emilia, cu domiciliul la părinții săi în str. E. Eminescu, No. 2, declară că nu-și aduce bine aminte în ce împrejurare a auzit propunerea făcută de către Marga Cornelia, despre ruperea tablourilor.

Susține că atât ea cât și Martora Anni ar fi protestat

Ștefan Ștefan

Ștefan Ștefan

- 5 -

Handwritten mark resembling a stylized '7' or 'F' with a horizontal line extending to the right.

Se-a citit și cele două vinete, din care e convinsă de vinetă
de la... totuși, se asinăgăse cu poartea contra năvălăi bătă
chinesă.-

Propuneria:

In afara de măsuri disciplinare, care s'au luat în cadrul
școlară contra preșcolărilor, propunem ca întru un dosar, să fie
înaintate sub stare de fapt la Tribunalul Militar Iași, pentru a
fi sancționată, în raport cu culpa pe care o au și în conformitate
cu legis în vigoare.-

Doapt căre au încheiat prezentul proces verbal spre cele
legale.-

E. Sîrbulescu

Handwritten signature of E. Sîrbulescu extending across the page.

C.N.S.A.S.
12.11.2009
DIRECTIA ARHIVĂ
POȘTAI ȘI ORDENI

Dozar Nr.245/1948.
Tribunalul Militar Iași.

REPUBLICA POPULARA ROMANA

SENTINȚA Nr.115

C.N.S.A.S.

12 MAR 2009

IN NUMELE PREȘINTELUI REPUBLICII POPULARE ROMANE.

Văstăți la luna Martie anul 1948.

DIRECȚIA ARHIVĂRII

POPEȘTI LEONID

Tribunalul Militar Iași, intrunit în ședință publică în compunerea următoare:

PREȘINTE: COLONEL MAGISTRAT ~~ȘTEFAN ȘTEFAN~~

JUDECĂTORI: Căpitan Banu Corneliu

Căpitan Popescu Nicolae

Procuror Militar Căpitan Mag. ~~Ștefan Ștefan~~

Grețier Plot Maj. Voevadechi Brănilău.

Văzând în vedere că dispozițiile art.39, 10 și 22 C.J.M., au fost păsate, Președintele fiind numit prin L. D. Nr. 1823 din 27. VIII. 1947, iar judecătorii ofițeri combatanți prin Decizia Nr. 64 din 28. II. 1948, a D-lui General Comandant al Regiunii IV-a Militară, luând prin tragere la sorți de Președinte instanței asistat de Procuror, din tabelul întocmit de Regiunea IV-a Militară.-

Văzând că nu există nici un caz de incompatibilitate din cele prevăzute de art. 19-21 C.J.M.

Văzând procesul verbal dela dosar din 4 și 6 Martie 1948 prin care Președintele pe baza art. 253-256 C.J.M., fixează pentru astăzi judecarea procesului privitor pe:

- 1) - HURGA CORNELIA
- 2) - NEȘTOR ANIE-MARI
- 3) - TOMOZEI EUGENIA

Inculpate pentru faptul de: Primele două, delictul de instigare publică p.p. de art. 327 C.P. comb. cu D.L. Nr. 856/1938, iar ultima pentru delictul de favorizare la fapte primelor două p.p. de art. 284 C.P. pct. I. comb. cu art. 327 C.P. și D.L. Nr. 856/1938.-

Ședința publică fiind deschisă, Președintele a ordonat să se introducă inculpații care s'au prezentat libere și fără fiare însă sub pază, asistate fiind de apărătorii lor aleși D-nii: Maior rez. Berneagă Vasile, Avocat Spodhiza și Rung Ioan din Colegiul Iași și de D-l Avocat Policar Alex. din Colegiul Ilfov, - precum și de apărătorul din oficiu numit de către Președinte conform art. 255 C.J.M.

După aceasta, Președintele conformându-se art. 287 C.J.M., a pus întrebările pentru stabilirea identității, precum și dacă au mai fost vrodăți condamnați, la care inculpații a răspuns că se numește:

- 1) - HURGA CORNELIA născută în comuna Steoboreni jud. Vaslui, de ani 18, domiciliată în Vaslui strada Viteazu Nr. 4, fiica lui Grigore și Maria, de profesie elevă cl. VI-a la Liceul Teoretic de Fete Vaslui de naționalitate română, nu a mai fost condamnată, aflată în stare de arest la Încălcarea Militară Iași.
- 2) - NEȘTOR ANIE-MARI născută în orașul Brăila, în etate de 15 ani, domiciliată în Vaslui strada Ștefan cel Mare Nr. 65, fiica lui Petre și Clementina, de profesie elevă clasa VI-a la Liceul Teoretic de Fete Vaslui, de naționalitate română, nu a mai fost condamnată, aflată în stare de arest la Încălcarea Militară Iași.
- 3) - TOMOZEI EUGENIA născută în comuna Tîbănești-Vaslui, în etate de 18 ani, 1947, cu domiciliul în Vaslui stră. Ilie Pintilie Nr. 4, în prezent în comuna Tîbănești-Vaslui, fiica lui Constantin și Ecaterina, de profesie elevă, cl. VI-a la Liceul Teoretic de Fete Vaslui, de naționalitate română, nu a mai fost condamnată, aflată în stare de libertate.-

././.

Sentința - Tribunalului Militar Iași - contra Horga Cornelia, Nestor Anne Mari și Tomozei Cornelia

Bibliografie:

- Consiliul de Studiere a Arhivelor Securității, Fond Eleve de la Liceul Teoretic de Fete, 1948- Vaslui, P-962, vol. I-II, dos. 1.
- Idem, Fond Elevi de la Liceul Teoretic Mixt Huși, P-1340, vol. I-2, dos. 2.

ASPECTE ALE REZISTENȚEI ANTICOMUNISTE ALE ELEVILOR LMK ÎNTRE ANII 1946-1958

Ciobanu Marian-Alexandru
Ionescu Nicolae

Cuvinte cheie: Comunism, anticomunism, mișcarea de rezistență, Iulian Constantin, Organizația „Frățiile de cruce”

Keywords: Communism, Anticommunist, Movements Resistance, Iulian Constantin, the Organization of the “Brotherhoods”

Abstract:

Starting with the year 1948, the communist administration began a savage repression against those who opposed the country's new regime. Hundreds of Romanians were chased, arrested, tortured and thrown in prisons or forced labor camps, with or without a conviction in court. Of these Romanians was one Iulian Constantin, former student of the Mihail Kogalniceanu High-school, born on October 17th 1929 in Vaslui. After he was arrested on February 13th 1958 for the conspiracy against the social order as a student followed a meticulous investigation that ended cruelly and unjust for Iulian Constantin. Having been imprisoned in 1948 for presiding the legionary organization “Brotherhood of the Cross” for a total of seven years, in 1958 he was found guilty of a supposed proposition he made to Zamfiroiu Grigore for clandestinely publishing a charter called “Annunciation”, of contacting ex legionaries after being released from prison and thirdly, of playing a major part in regrouping legionaries. These mentioned facts were not entirely proven but despite this, the Military Prosecutor reached the conclusion that the defendant's activity takes the form of an organization and the Military Court agreed with this presumption. Iulian Constantin was sentenced to 25 years of forced labor and 10 years of civic degradation for the crime of conspiracy against the social order.

După confiscarea puterii politice de către un număr foarte mic de politicieni români, care au acceptat să devină agenți ai intereselor rusești sub masca unui front național democrat condus de comuniști, și după acea rușinoasă zi când Vișinski¹ a bătut cu pumnul în masă și a trântit ușa încăperii unde fusese primit de Rege, s-a văzut clar intenția Uniunii Sovietice de a transforma țara noastră într-o „gubernie”² a Kremlinului.

„Mișcarea anticomunistă din România derulează o serie de forme de manifestare definite după criteriile organizatorice, scopuri, strategii de acțiune, după componența socială, impactul și durata lor, după zonele și spațiile geografice în care ea s-a manifestat. Dacă formă cea mai acută o reprezintă rezistența armată din munți,

¹ Ministrul de externe sovietic între 1949-1953.

² Unitate teritorial-administrativă în vechea Rusie. - Din rus. *guberniia*. Sursa: DEX.

celelalte forme ale rezistenței se pot contextualiza într-o ierarhie sau gradualitate descendentă. În cadrul acestei gradualități pot fi definite tipologii ale mișcării de rezistență ce sunt conturate atât după formele de manifestare, cât mai ales în funcție de implicările socioculturale în aceste mișcări”³.

Într-un prim palier al tipologiei mișcării anticomuniste se pot plasa cele caracterizate de implicarea civică în acțiuni și manifestări anticomuniste: organizații și grupuri civile care au făcut permanent propagandă anticomunistă, compuse din intelectuali, studenți, elevi, muncitori, țărani. Din acest prim palier a făcut parte și Iulian Constantin, fost elev al liceului Mihail Kogălniceanu, născut la 17 octombrie 1929 în orașul Vaslui. După ce este arestat la data de 13 februarie 1958 pentru crimă de uneltire contra ordinii sociale, deși pentru activitate legionară a mai fost condamnat în 1948 la 7 ani de închisoare, pedeapsă executată în întregime, a urmat o anchetă penală de mare anvergură care s-a terminat foarte crud și nedrept pentru Iulian Constantin, pe atunci student.

Anchetă penală

Interogarea - Reproducerea răspunsurilor lui Iulian Constantin

Rezistența anticomunistă din orașul Vaslui este reprezentată, începând cu anul 1946, de activitatea legionară a lui Iulian Constantin în cadrul organizației “Frățiile de cruce”⁴, a căror membri erau în special elevi și studenți, dar și tineri în general, care erau educați în spiritul național și ortodox. Iulian Constantin, născut la 17 octombrie 1929, în orașul Vaslui, fiul lui Dumitru și Elena, s-a încadrat în organizația legionară “Frățiile de cruce” în anul 1945 pe timpul când era elev la liceul “Mihail Kogălniceanu” din orașul Vaslui. În această organizație a fost recrutat de către Bogos Constantin, pe atunci elev la același liceu dar cu doi ani mai mare. Acesta a deținut funcția de șef al F.D.C. din Vaslui până în anul 1946. Între 1946 și 1947 Iulian Constantin a deținut funcția de șef al organizației, grupul legionar urmând a-și întrerupe activitatea în 1947 datorită arestărilor ce începuseră a se produce. În 1948 Iulian Constantin a fost arestat împreună cu toți membrii grupului. Grupul legionar care a activat împotriva regimului democrat popular în perioada 1945-1947 și era condus de Iulian Constantin număra 17 persoane, toți elevi de liceu.

La început, pe când era simplu membru, acesta a participat la ședințele organizate de Bogos Constantin și a fost educat în spirit legionar. În cadrul acestora, se citeau diferite materiale cu caracter naționalist și religios, aveau loc discuții și se cântau cântece legionare. De asemenea, membrii plăteau o cotizație lunară și au avut loc diferite excursii cu grupul. După ce Bogos Constantin a plecat din Vaslui la Iași, Iulian Constantin a primit de la acesta conducerea grupului legionar, ocupându-se de

³ Doru Radosav, *Forme și tipologii de rezistență anticomunistă în Ruxandra Cesereanu* (coord.), *Comunism și represiune în România: istoria tematică a unui fratricid național*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 83.

⁴ Organizații de tineret ale Mișcării Legionare ce au luat ființă la 8 noiembrie 1923 în închisoarea Văcărești, prin hotărârea lui Corneliu Zelea Codreanu. „Frăția de Cruce este un corp de elită a tinerimii avînd ca scop suprem de a crea buni ostași României de mîine”, spunea Corneliu Codreanu.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

întreaga lui activitate. A organizat şedinţele şi s-a ocupat de educarea celorlalţi membri în spirit legionar naţionalist dar şi de recrutarea altor membri în grup.

Din când în când acesta raporta lui Bogos Constantin la Iaşi activitatea grupului F.D.C. şi primea de la acesta noi instrucţiuni de felul cum trebuie să activeze membrii. Însă deşi Iulian Constantin făcea legătură între grupul din Vaslui şi Bogos Constantin din Iaşi, întâlnirile lor nu erau organizate ci mai mult întâmplătoare. În grupul 46 F.D.C. din Vaslui au mai activat următorii: Tirnoveanu Mircea, Rotaru Petre, Dănila Constantin, Dărăscu Petru, Ovidiu Juverdeanu, Lapteş Mihai şi Gruia Ion, toţi elevii liceului Mihail Kogălniceanu şi toţi arestaţi împreună cu Iulian şi condamnaţi la diferite pedepse.

După ce a fost arestat în 1948, Iulian Constantin a fost judecat în anul 1949 de către Tribunalul Militar Iaşi în deplasare la Suceava pentru activitate legionară şi a fost condamnat la 7 ani de închisoare, pedeapsă executată în întregime. Ca deţinut politic, o perioadă importantă pentru Iulian Constantin a fost între 1951-1953 când a lucrat ca deţinut în colonia Peninsulă. Aici a cunoscut, în afară de legionarii care activaseră cu el în "Frăţile de Cruce", şi alţi legionari ca Bernea Ernest, fost profesor universitar de Sociologie ce nu era condamnat ci executa o pedeapsă administrativă pentru activitatea sa legionară desfăşurată în timpul guvernării Legionare, şi Dumitrescu Vladimir, fost profesor universitar de Istorie şi director al unui muzeu din Bucureşti ce executa şi el o pedeapsă administrativă pentru activitatea sa legionară desfăşurată până la 23 august 1944.

De asemenea, a mai cunoscut şi alte persoane precum Zamfiroiu Grigore şi Istrateanu însă Iulian Constantin nu era sigur dacă aceştia au făcut parte din organizaţia legionară deşi erau repartizaţi la un loc cu legionarii. Zamfiroiu Grigore fusese prizonier în U.R.S.S. în timpul celui de-al doilea război mondial şi era licenţiat în litere, lucrând cândva ca profesor de Lb. Română.

În urma eliberării sale din închisoare, în 1955, Iulian Constantin se stabileşte la Vaslui. Conform declaraţiilor sale, el se întâlneşte ocazional cu unii foşti membri ai F.D.C. precum Melinte Corneliu (ce avusese o condamnare de 5 ani şi acum lucra la o staţiune S.M.T. din comuna Moara Grecilor), Lapteş Mihai (ce fusese condamnat tot la 5 ani şi lucra acum ca mecanic pe un şantier) şi Darascu Petre (condamnat doar la 2 ani, ce intenţiona să studieze pentru a intra la facultate) dar şi Tirnoveanu Mircea şi Rotaru Petre, amândoi studenţi, însă nu a purtat nici un fel de discuţii cu caracter duşmănos regimului democrat popular cu aceştia. În primăvara anului 1956, întrucât nu i s-a permis să se înscrie la vreuna din facultăţile din Iaşi, Iulian Constantin îi da meditaţii la matematică fiului lui Zamfiroiu Grigore, Margarit, cu intenţia de a putea locui la Zamfiroiu Grigore în perioadă examenului de admitere la Institutul de Construcţii din Bucureşti, ce avea loc în vară. În perioadă când i-a dat meditaţii lui Zamfiroiu Margarit, a mers cu acesta la Iaşi la mitropolie, unde a dat întâmplător peste preotul Braga Roman însă nu a discutat nimic contra regimului democrat popular cu acesta.

Astfel, pe o perioadă de 15 zile în vara anului 1956 el a locuit la Zamfiroiu, iar după ce a fost admis la facultate, s-a mutat la cămin. Printre persoanele pe care le-a cunoscut în această perioadă se număra Atanasiu Puiu, ce a urmat Facultatea de Drept din Bucureşti şi pe timpul războiului fusese pe frontul de est şi căzuse prizonier în

U.R.S.S., internat o perioadă și în Lagărul de prizonieri de la Oranki dar și Zamfirescu Nicolae, fost deținut în colonia Peninsula. În timpul facultății, Iulian Constantin a continuat să-l viziteze pe Zamfiroiu Grigore, la invitația lui sau a copiilor lui, Rodica și Margarit. În aceste vizite a mai cunoscut pe un inginer minier numit Lucuță Traian cu soția, tot ingineră, un medic veterinar pe nume Puiu și un preot Zaharescu. Însă în timpul interogatoriului, Iulian Constantin a negat vehement că ar fi discutat vreo problemă contrarevoluționară sau contra regimului democrat popular cu oricare persoană întâlnită în locuința lui Zamfiroiu Grigore. De asemenea, nu a purtat discuții ideologice pe linie legionară cu nici unul dintre copiii lui Zamfiroiu Grigore⁵. Zamfiroiu Rodica a menționat în interogatoriul ei că a citit o poezie de-a lui Radu Gyr, „Balada Jianu”, împreună cu Iulian Constantin însă această nu avea conținut politic⁶. În facultate, între anii 1957-1958, el a trebuit să ia o atitudine pentru că se făceau alegeri pentru asociațiunii studențești și el fusese în trecut conducător de grupă în facultate. Astfel, Iulian Constantin l-a consultat pe Atanasiu Constantin, singurul cu cunoștințe juridice, să-l sfătuiască ce poziție ar trebui să ia: dacă stă de o parte, vor zice că nu este de acord iar dacă intră vor zice că s-a introdus ca element dușmănos⁷.

Concluzii de învinuire

„Iulian Constantin, a fost arestat la data de 13 februarie 1958, în baza mandatului de arestare nr. 3./I/1958. Susnumitul s-a încadrat în anul 1945 în organizația legionară și activează în „F.D.C.” până în 1948 deținând funcția de șef al grupului U.6-F.D.C. din Vaslui. Pentru activitatea subversivă desfășurată în această perioadă a fost arestat și condamnat în 1949 de către Tribunalul Militar Iași la 7 ani închisoare corecțională pe care a executat-o până în anul 1955 când a fost pus în libertate. În timpul detenției, Iulian Constantin – datorită educației legionaro-fasciste pe care o primise în F.D.C., continuă să desfășoare pe mai departe activitatea legionară. Astfel în penitenciarele unde și-a executat condamnarea, fiind în strânsă legătură cu celelalte elemente legionare, a purtat discuții preamărind trecutul organizației legionare, căutând să mențină moralul legionar al elementelor condamnate.

În continuare, Iulian Constantin – datorită fanatismului legionar de care era stăpânit, devine unul din cei mai activi legionari, inițiind o serie de acțiuni cu caracter legionar. Astfel, împreună cu legionarul Zamfiroiu Grigore inițiază scoaterea unei „reviste legionare” denumită „Buna Vestire”, cu scopul de a propaga printre ceilalți deținuți ideologia legionară și menținerea trează a spiritului legionar. Nereușind să facă acest lucru, ascunde întreg materialul strâns undeva pe șantierul unde lucra în scopul de a-l scoate din colonie prin vreo modalitate și a-l difuza în afară.

Tot Iulian Constantin a fost acela care a propus legionarilor Braga Roman și Zamfiroiu Grigore, în timp ce lucra la turnarea fundației unei clădiri, să se facă o listă cu numele tuturor legionarilor din colonie, care să fie introdusă în fundația clădirii și

⁵ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), fond Iulian Constantin, dos. nr. P12573, f. 28-59.

⁶ *Ibidem*, f.181.

⁷ *Ibidem*, f. 178.

să constituie o mărturie a legionarilor atunci când regimul democrat ar fi fost schimbat de la conducere, așa cum preconizau ei. Această hârtie cu iscăliturile legionarilor a fost introdusă în fundația respectivă.

În tot timpul cât a lucrat în colonie, Iulian Constantin a purtat discuții dușmănoase la adresa regimului în special cu Zamfiroiu Grigore, a difuzat printre deținuți poeziile legionarului Radu Gyr, a cântat cântece legionare compuse de Zamfiroiu Grigore și alți legionari. De asemeni a purtat discuții cu legionarul Gânda Petre asupra problemei de-a se răzbuna după ce vor fi eliberați din închisoare și anume atunci când se va declanșa un nou război mondial. Fiind pus în libertate în 1955, se stabilește mai întâi la Vaslui, după care în anul 1956 să vină la București unde reia legăturile legionare cu Zamfiroiu Grigore, care și el se eliberase între timp. După mai multe discuții legionare, primește sarcina de la Zamfiroiu Gr. de a se ocupa cu educarea în spirit legionar a elementelor tinere printre care și a copiilor săi Rodica și Margarit Zamfiroiu. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, Iulian Constantin îl ia pe Zamfiroiu Margarit la Vaslui și sub pretextul că îl pregătește pentru examene, îi face cunoștință cu mai mulți legionari printre care: Dărăscu Petre – fost condamnat pentru activitate legionară și cu călugărul legionar Braga Roman de la Iași la care au mers în acest scop.

Întors la București, legionarul Iulian Constantin se stabilește o perioadă de timp la familia Zamfiroiu unde se ocupă intens de educarea legionară a numitei Zamfiroiu Rodica prin diferite discuții pe care le purta cu aceasta despre comportarea legionarilor în detenție, despre citirea poeziilor lui Radu Gyr și explicarea ideilor legionare pe care acesta le trata în versurile respective.

În toamna anului 1956, Iulian Constantin este pus în legătură de către Zamfiroiu Gr. cu legionarul Atanasiu Constantin, fost prefect legionar și fost prizonier în U.R.S.S. pentru ca în timpul evenimentelor din Ungaria, Iulian Constantin împreună cu Atanasiu Constantin și Zamfiroiu Gr. preconizând ca și în țara noastră vor avea loc astfel de evenimente contrarevoluționare, stabilesc ca legionarii să acționeze toți odată pentru reușita acțiunilor lor criminale de răsturnare a regimului democrat-popular, în care scop să țină o legătură strânsă între ei până când vor găsi momentul potrivit să acționeze.

În anul 1957, Iulian Constantin are o întâlnire secretă cu Atanasiu Constantin în Grădina Icoanei, unde primește de la acesta misiunea să se încadreze în viața politică din facultate pentru a-și masca trecutul legionar și pentru a acționa mai bine atunci când vor găsi momentul cel mai potrivit, primind instrucțiuni de la Atanasiu Constantin ca până atunci să țină legături subversive cu el și cu alți legionari. Cele mai sus rezultă din recunoașterile lui Iulian Constantin, coroborate cu declarațiile coinculpților Zamfiroiu Margarit și Zamfiroiu Rodica, precum și declarațiile martorului Braga Roman”⁸.

⁸ Arhiva CNSAS, fond Iulian Constantin, dos. nr. P12573, f. 136-138.

Judecarea de către Tribunalul Militar București

În urma anchetei, Iulian Constantin este învinuit de infracțiunea de uneltire contra ordinii sociale și este trimis în judecată de Tribunalul Militar București. Au depus mărturie următoarele persoane în ceea ce-l privește pe Iulian Constantin:

- Călugărul Braga Roman, care afirmă: „[Iulian Constantin] A venit la Iași cu fiul prof. Zamfiroiu care mi-a adus un pomelnic. Aceasta după ce a ieșit din detenție. Atunci au stat foarte puțin și nu am discutat nimic în legătură cu răzbunarea de care vorbeau ei în detenție. În colonie am discutat problema răzbunării cu Iulian. Nu am discutat despre activitatea legionară cu Iulian Constantin [după ce a ieșit din închisoare]”⁹.

- Zamfiroiu Grigore, care afirmă: „În timpul detenției, am purtat discuțiuni cu Iulian Constantin. Am vrut să facem un hrisov de bună vestire. Scopul revistei era ca să iertăm pentru cele ce le sufeream. Revista vroiam s-o scoatem pentru elementele din colonii. [...] Revista era oponenta spiritului revanșard. Am compus poezii unele dintre ele având și fond legionar. Iulian Constantin a citit unele poezii. [...] Iulian l-a pregătit [pe fiul meu] pentru facultate, nu pentru legionarism”¹⁰.

Pe data de 31 oct. 1958, avocatul Lisievici Emilian, pentru Iulian Constantin, solicită un probatoriu cu doi martori în apărare pentru a dovedi că acesta nu a participat la discuțiuni dușmănoase în casa lui Zamfiroiu Grigore și că nu i se poate pune în sarcina o acțiune de grup. Pentru aceasta, propune doi martori, pe Atanasiu Constantin și în circumstanțiere solicita audierea martorului prof. Bigu Gheorghe, domiciliat în Câmpulung Moldovenesc¹¹. Procurorul militar – cpt. just. Trocan Alexandru – analizând probele solicitate de apărare, arată instanței că „aceste probe nu sunt concludente, nu tind în a dovedi material nevinovăția inculpatului, nici chiar atenuarea vinovăției. În ceea ce privește audierea ca martor a lui Atanasiu Constantin, acuzarea arată ca acesta este unul din capii organizației subversive și figurează în altă cauză, pendinte de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militară, care s-a judecat pe data de 29 și 30 oct. 1958.

De altfel, acesta are depoziție în calitate de martor în acest dosar, depoziție ce i s-a luat cu ocazia anchetei preliminare, astfel încât, nu vede ce alte fapte noi ar putea să dovedească cu audierea lui în ședința publică. Procurorul militar solicită instanței respingerea tuturor probatoriilor cerute de apărare care nu au drept scop decât tergiversarea judecării cauzei, ele nefiind concludente și Tribunalul cade de acord și respinge toate probatoriile formulate de către apărare ca fiind neconcludente”¹².

Avocatul Lisievici, pentru inculpatul Iulian Constantin arată că „în concluziunile de învinuire i se reține acestuia trei fapte și anume: activitatea inculpatului în închisoare, adică propunerea făcută numitului Zamfiroiu Grigore pentru apariția clandestină în colonia de muncă a unui hrisov denumit “Buna Vestire” care avea drept scop încurajarea deținuților politici din colonie și ridicarea moralului acestora în speranța că va sosi timpul când legionarii vor prelua puterea în stat și vor

⁹ *Ibidem*, f. 196.

¹⁰ *Ibidem*, f. 198.

¹¹ *Ibidem*, f. 207-208.

¹² *Arhiva CNSAS*, fond Iulian Constantin, dos. nr. P12573, f. 211.

pedepsi pe cei care i-au băgat în închisoare, și că a inițiat punerea la fundația unei clădiri ce o construiau, a unui hrisov în care să fie trecut numele tuturor deținuților politici ce au contribuit la ridicarea acestei construcții. A doua faptă ce i se pune în sarcina este că, după eliberarea sa din închisoare, a luat legătura cu foștii legionari, cum este cazul lui Zamfiroiu Grigore, Udrioiu Constantin, Vasilescu Paul și Braga Roman și a treia faptă, concluziunile de învinuire îl arata ca un factor principal în activitatea de regrupare a legionarilor, activitate pe care a dus-o împreună cu Zamfiroiu Grigore și Atanasiu Constantin, precum și operă de educație legionară ce o dădea altor elemente tinere, cum era în cazul numitei Zamfiroiu Rodica și Zamfiroiu Margarit, pe care tatăl lor îi încredințase acestuia sub masca pregătirii lor intelectuale, în vederea acestui scop.

Faptele reținute au fost dovedite atât cu recunoașterile parțiale ale inculpaților, cât și cu arătările martorilor audiați în cauză. Recunoaște de asemeni că inculpatul Iulian Constantin nu a putut nega că a citit la Zamfiroiu Rodica poeziile scrise de poezii legionari Radu Gyr și Nichifor Crainic și că i-a dictat acesteia câteva din poeziile legionare pe care le învășase în închisoare. Activitatea inculpatului însă nu poate să îmbrace forma unei organizații constituite, așa cum cer prevederile art. 209 pct.1 c.p., ci această activitate îmbracă haina juridică a dispozițiilor art. 209 pct. 2 lit. a c.p., pentru care cere schimbarea calificării în această încadrare și solicită instanței o pedeapsă cu posibilități reale de reeducare”¹³.

Procurorul militar în replică asupra cererilor de schimbarea calificării formulate de apărare pentru toți inculpații învederează instanței că nu se poate spune să nu existe un dol¹⁴ special cerut de latura obiectivă a infracțiunii de uneltire contra ordinii sociale, întrucât toți inculpații au dus o activitate susținută și au lucrat în cadrul organizației, bineînțeles, în sistemul lanț pentru a se cunoaște cât mai puțin și pentru ca în caz de depistare din partea organelor de stat, să nu poată fi chemați la răspundere cât mai mulți dintre ei, ci din contră, cei rămași liberi să poată a-și duce activitatea mai departe. Tribunalul militar amâna pronunțarea pentru dată de 6 nov., și ulterior 10 nov. 1958.

Astfel, pe data de 10 noiembrie Tribunalul Militar București hotărăște, cu unanimitate de voturi, condamnarea lui Iulian Constantin la 25 (douăzeci și cinci) ani de muncă silnică și 10 (zece) ani degradare civică pentru crima de uneltire contra ordinii sociale. Se dispune confiscarea totală a averii condamnatului. I se compută detenția preventivă de la 13 feb. 1958 și îl obliga la plată a 1000 lei cheltuieli de judecată¹⁵.

„Începând cu anul 1948, guvernul comunist a declanșat o sălbatică represiune împotriva celor care se opuneau bolșevizării țării. Sute de mii de români au fost urmăriți, arestați, torturați și aruncați în temnițe sau lagăre de muncă forțată, cu sau fără condamnare în justiție. Motivele persecuțiilor erau foarte diverse, de la alcătuirea unor organizații anticomuniste clandestine, răspândirea de manifeste, refuzul de a se

¹³ *Ibidem*, f. 212-213.

¹⁴ Orice manoperă frauduloasă, orice mijloc viclean întrebuintat pentru a înșela pe cineva cu ocazia încheierii unui act juridic. Sursă: Drept Civil.

¹⁵ *Arhiva CNSAS*, fond Iulian Constantin, dos. nr. P12573, f. 230.

înscris în colectivă, sau colportare de „zvonuri” împotriva regimului, până la acte de sabotaj în economie sau luptă cu armă în mână în munți”¹⁶. Astfel, arestarea și condamnarea lui Iulian Constantin au fost specifice regimului comunist și anume incredibil de injuste. Din momentul în care Iulian Constantin, un fost deținut politic, a pășit în acel interogatoriu în 1958, procesul era ca și încheiat. Tot ce a urmat a fost doar o formalitate, lucru dovedit de faptul că Tribunalul Militar București a ignorat vehement oricare încercare de apărare a inculpaților și că s-a bazat pe concluzia fabricată și total ficțională a Procurorului. „Important este să spunem numai ce știm sigur, nu este nevoie să strecurăm... să hiperbolizăm. Faptele noastre sunt oricum destule ca să facă o istorie”¹⁷.

Bibliografie

- Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), *fond Iulian Constantin*, dos. nr. P12573.
- Cicerone, Ionițoiu, 1993, *Rezistența anticomunistă din munții României, 1946 – 1958*, Ediția a II-a, revizuită și completată, *Gîndirea Românească*, 140 p.
- Cesereanu, Ruxandra (coord.), 2006, *Comunism și represiune în România: istoria tematică a unui fratricid național*, Iasi, Editura Polirom, 300 p.
- Boldur-Lățescu, Gheorghe, *Rezistența anticomunistă - o permanență românească a anilor 1945 - 1989, România Liberă 2008*.

¹⁶ Gheorghe Boldur-Lătescu, *Rezistența anticomunistă - o permanență românească a anilor 1945 - 1989*, Articol, *România Liberă*, 2008.

¹⁷ *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara. Mărturia lui Cornel Drăgoi. Culese și editate de Irina Nicolau și Theodor Nițu*, București, Editura Humanitas, 1993, p. 108.

FRIEDRICH NIETZSCHE ȘI CONCEPȚIA ELITARĂ DESPRE ARTĂ ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Theodor Marinescu

Cuvinte cheie: artă; creștinism; geniu; supraom; tragedie.

Keywords: art; Christianity; genius; superman; tragedy.

Abstract

The workpaper presents Nietzsche's critical observations (in harmony with R. Wagner's approach) of Schopenhauer interpretation of arts and a bold deconstruction of his times established values – if social, artistic or philosophic; also, it presents the philosopher's drastic reprobation of the Christianity and its pacifism – as a betrayal to the antiquity's ideal of humanity; therewith it brings into relief Fr. Nietzsche's idea of superman – seen as an ideal to attain, as a final goal of the human race.

Dezvăluirea semnificației sociale a interpretării schopenhaueriene a artei în opera de tinerețe a lui Nietzsche

Cunoscând particularitățile construcției filozofice a lui Schopenhauer și interpretarea dată de el artei, e ușor de înțeles nu numai de ce a fost îmbrățișată cu atâta entuziasm concepția sa estetică de către Wagner teoreticianul, dar și de ce Wagner artistul nu a putut s-o promoveze consecvent. În calitatea sa de teoretician, Wagner a fost gata să-l urmeze fără preget pe Schopenhauer acolo unde nu putea pătrunde tirania, în „peștera însingurată a vieții interioare, în labirintul inimii”, liniștindu-se, asemenea tânărului Nietzsche, cu gândul că „acest lucru le-ar fi tiranilor spre necaz”.

„Desigur – spune despre Wagner tânărul Nietzsche – este o viață plină de chinuri și rușine să trăiești pribeag și străin într-o lume căreia totuși trebuie să-i vorbești; de la care trebuie să ceri ceva, într-o lume pe care s-o disprețuiești și totuși, disprețuită, să nu te poți lipsi de ea; este de fapt suferința artistului viitorului care, ca atare, nu poate, asemenea filozofului, să dobândească pentru sine, într-un ungher întunecos, cunoașterea; ... Arta nu poate fi încărcată pe corabia expunerii scrise, așa cum poate s-o facă filozoful; pentru transmisiile sale, arta are nevoie de maestri, nu de oameni care să transmită litere sau note.¹

După cum vedem, Nietzsche – care nu face aici decât să rezume practica artistică a prietenului său Wagner – este obligat să opereze anumite precizări și delimitări în concepția schopenhaueriană despre geniu. Geniul schopenhauerian nu avea nevoie de mijlocitori care să-l lege de geniile altor epoci, fapt care îi și permitea lui Schopenhauer să „scoată” cu totul geniile din istorie. La Nietzsche - ca și la

¹ Fr. Nietzsche, *Nasterea Tragediei*, Ed.Pan,bucuresti 1992

Wagner, compozitorul și dramaturgul – lucrurile stau altfel. Geniile artistice se află, spre deosebire de geniile filozofice, într-o anumită dependență față de vremea lor.

Cei dintâi au nevoie de mediatori între ei și cei viitori, de „punți” între prezent și viitor. Apare misiunea, într-un sens opusă celei pe care și-o propune Schopenhauer: anume, de a „reîntrădăcina” geniul în istorie, în temporal și trecător, de a restabili – indiferent de cum ar arăta ele – legăturile dintre geniu și timpul său, societatea sa, publicul său, pe care Schopenhauer le rupsesse și – ceea ce este principal în punerea Nietzschean – wagneriană a problemei – îndeplinirea acestei misiuni este importantă nu pentru public, nu în interesul societății (stigmatizată de pecetea vremelniceii – ea este condamnată la moarte), ci numai și numai în interesul artei însăși.

Nici tânărul Nietzsche și nici Wagner, încărcat de ani, nu au putut scăpa de senzația că în societatea contemporană lor arta rămâne o „priveagă”, fiind în această problemă întru totul solidari cu magistrul lor, același pentru amândoi – Schopenhauer.

Nici primul și nici cel de-al doilea nu vor să se declare de acord cu Schopenhauer, după care această „privegie” ar fi un atribut etern, metafizic, legat de poziția „intermediară” a imperiului adevărului

și frumosului între temeiul lumii – voința – pe de o parte și lumea empirică a lucrurilor, pe de altă parte.

Amândoi sunt convinși că arta își va dobândi negreșit „căminul” ei în viitorul „care-și lasă ramurile înflorite să ne mângâie obrazii, ascunzând însă privirii noastre temelii din care răsare”.

Cu totul alta este corelația adevăr-acțiune în cazul „oamenilor inactuali”, al admiratorilor artei wagneriene a viitorului, descrisă de tânărul Nietzsche. Tragedia lor constă în imperativul alegerii: sau adevăr sau acțiune. Această tragedie a culturii burgheze târzii este proiectată de Nietzsche - ideologul „oamenilor inactuali” – asupra tuturor tipurilor concepției tragice despre lume în trecut. În acest sens reinterpretează el tragediile lui Eschil și Sofocle sau Hamlet al lui Shakespeare.

„Omul dionisiac” - scrie Nietzsche despre omul culturii antice în *NAȘTEREA TRAGEDIIEI* – seamănă cu Hamlet : amândoi și-au cufundat odată privirile în adevărata esență a lucrurilor, amândoi au cunoscut – și acțiunea îi dezgustă; pentru că acțiunea lor nu poate schimba nimic în esența veșnică a lucrurilor; ei consideră ridicol și rușinos faptul că li s-a propus să îndrepte această lume <scosă din țâțâni>. Cunoașterea ucide acțiunea; acțiunii îi aparține vâlul disimulator al iluziei – iată învățătura hamletiană ... Adevărata cunoaștere, privirea cufundată în adevărul cenușiu, contrabalansează orice motiv stimulator al acțiunii în cazul lui Hamlet, ca și în cazul omului dionisiac.

Azi, omul vede pretutindeni, în conștiința adevărului odată privit, numai absurdul și îngrozitorul existenței”. Singurul lucru ce poate asigura omului salvarea în această „tragedie a cunoașterii” este marea artă tragică a „reconsolării metafizice”. Doar cu ajutorul ei au învins teroarea adevărului descoperit, atât omul dionisiac cât și omul hamletian, eliberându-se de sentimentul absurdului existenței și dobândind voința de acțiune.

„ Aici, în acest suprem pericol pentru Voință – scrie Nietzsche, având în vedere pericolul pe care-l poartă în sine tragedia cunoașterii – se apropie, ca o zi salvatoare și lecuind durerile, Arta; singură ea este în stare să transforme gândurile de

dezgust, generate de îngrozitorul și absurdul existenței, în reprezentări care fac viața posibilă; acestea sunt „sublimul” – ca împlânzitor artistic al îngrozitorului și „comicul” – ca eliberare artistică din dezgustul provocat de absurd.

În esență, în construcția estetic-filozofică a tânărului Nietzsche, artei i se conferă un rol profund deosebit de cel jucat în structura sistemului schopenhauerian. Pe scurt: dacă la Schopenhauer voinței atotputernice i se opuneau, neputincioase, adevărul (obiectivitatea) și frumosul, în concepția lui Nietzsche adevărul (obiectivitatea) este definitiv despărțit de frumos; adevărul se opune acum voinței într-o deplină singurătate; frumosul a trădat adevărul, încheind un pact cu voința. În gândirea tânărului filozof a avut loc transformarea metafizică în filozofia culturii. În *NAȘTEREA TRAGEDIEI*, această concepție a fost concretizată cu referire la fenomenul cultural-istoric reprezentat de tragedia antică, de cultura antică în general. Aici el lansează două lucruri: mai întâi lansează teza că „... cea mai importantă problemă a oricărei filozofii ar fi în ce măsură au lucrurile o formă și o structură invariabile”. Această întrebare a primit următorul răspuns:

Să se pornească cu o tenacitate lipsită de scrupule la îmbunătățirea acelei părți a lumii recunoscută ca putând fi schimbată; în al doilea rând să lege această teză de idea „reînțoarcerii eterne” pe care o abordase încă în *NAȘTEREA TRAGEDIEI* (1872) din spiritul muzicii: „Între Kant și eleați, între Schopenhauer și Empedokles, între Eschil și Richard Wagner există asemenea apropieri și înrudiri, încât esența relativă a oricăror concepte temporale devine aproape palpabilă. Tabloul lumii contemporane e departe de a fi nou; cel care cunoaște istoria e în măsură să se simtă tot mai mult ca unul care recunoaște din nou vechile trăsături de pe obraz”.

Asemenea lui Wagner, tânărul Nietzsche a plecat de la idea că societatea burgheză „prin folosirea rațională și nemiloasă a forței sale, i-a făcut pe cei fără putere, poporul, tot mai umili și mai supuși, ... , a frustrat poporul de ceea ce era mai mareș, lipsindu-l de propriul său mit”. Ostilă, opusă poporului, opacă față de bazele mitologice ale oricărei culturi autentice, „clasa cultă” a putut crea doar un simulacru de cultură și artă. Insensibil față de mit, „omul teoretic” a putut crea doar o cultură „socratică”, Abstractă, îmbibată în întregime de spiritul raționalismului, condamnată să-și epuizeze toate posibilitățile și să se hrănească sărăcăcios din toate culturile: acesta este prezentul ca rezultat al socratismului orientat spre distrugerea mitului. „Mitul tragic” prevestit de muzica lui Wagner este chemat să salveze omenirea. Muzica lui Wagner, afirmă tânărul filozof, „nu mai vorbește limba cultă a unei caste și nu mai cunoaște în genere contradicțiile între culți și inculți; luminează cu raza ei pe cei umiliți și săraci cu duhul, topind în același timp trufia celor știutori”. Mitul reprezintă astfel o structură spirituală în care temporalul se interfățează cu veșnicul, pentru un moment chiar coincizând.

Asemenea model îl constituie, pentru autorul *NAȘTERII TRAGEDIEI*, societatea antică sclavagistă, în care noțiunea de „popor” cuprinde numai oamenii născuți liberi. În aceasta rezidă deosebirea fundamentală dintre idealul antic în interpretarea nietzscheiană și acela promovată de ideologii burgheziei în ascensiune, începând cu epoca Renașterii și terminând cu Winckelmann, Schiller și Goethe.

Sclavagismul este prezentat de Nietzsche ca moment principal și fundamental în înțelegerea idealului antic; restul i se pare în întregime dedus din acest moment:

“Cultura greacă se sprijină pe relația de dominație a unei clase puțin numeroase asupra celor neliberi; de patru până la nouă ori mai numeroși. Din punctul de vedere al masei, Grecia era o țară locuită de barbari. Cum pot fi anticii considerați umani!

Antagonismul dintre geniu și cei ce-și dobândeau pâinea fiind pe jumătate animale de tracțiune și povară este evident. Grecii credeau într-o deosebire de rasă”.

Pentru Nietzsche “grecii sunt geniul între popoare ... grecii, singurul popor genial în istoria universală ... morala greacă nu se fondează pe religie ci pe oraș (polis)”.

Filozoful german respinge imaginea idilică despre seninătate, armonie și fericire ca stări de spirit dominante la grecii antici. Dimpotrivă, grecii “au suferit de groaza de moarte și de infern”², au făurit miturile lui Prometeu și Hercule, care suferă și rabdă suferințe în chip eroic. Grecii formau o castă superioară în raport cu masa sclavilor și a barbarilor. Scopul oricărei culturi de elită, în viziunea marelui filozof, constă în crearea exemplarelor rare ale umanității, pe care, în prima perioadă a filozofiei sale, le identifică cu **eroul și geniul**, iar în ultima perioadă – cu **supraomul**. Cultura are sarcina de a netezi terenul în calea devenirii omului de geniu, are sarcina de a pegăti o castă a oamenilor de elită, din care apoi să țâșnească supraomul.

Sarcina e grea, recunoaște Nietzsche, întrucât ea caută să învingă imperfecțiunea naturii. Omul de geniu, capodopera ei, rămâne o întâmplare de excepție. A forța natura să producă cât mai multe asemenea excepții este sarcina omului de cultură. Nietzsche crede că omenirea își poate afla mântuirea de pericolul degenerării numai în supraom. El trebuie să fie sensul și scopul omenirii, tot ce există trebuie prețuit, comparat, confruntat în raport cu el, în funcție de el. Nietzsche nu personifică însă niciodată supraomul, nu face din el o persoană concretă. Pentru el, supraomul este o imagine colectivă, Abstractă, departe de înțelegerea mic-burgheză asupra omului ca individualitate excepțională, ca răzvrătit salvator, dincolo de bine și de rău, cum îl vedea Thomas Carlile. De asemenea, nimic n-ar fi mai greșit decât să-l identifici în **stăpân**, în persoana capitalistului, după cum au încercat unii cercetători. După Nietzsche, proprietarul capitalist este inclus în rândul **turmei**, a gloatei necritice. Alergând mereu după noi bogății, el este cu totul incapabil să se ridice deasupra vederilor înguste, mercantile. Pentru filozoful german, magnații industriei reprezintă persoane cu totul neinteresante, care-și cumpără o mască a educației și artei dar care sunt mult prea lipsiți de noblețe pentru a-și putea subordona muncitorul fără ajutorul unei constrângeri exterioare.

Supraomul este mai degrabă un postulat în permanență, o cerință care nu se stinge niciodată, un țel de care omul se poate doar apropia, fără a-l atinge cândva cu totul. Supraomul este numai în viitor. Distanța care ne separă de el rămâne veșnic neconsumată, asemenea distanței dintre om și orizont. El este un simbol ce indică sensul dezvoltării culturii, nu este ceva care poate fi identificat în prezent sau în trecut. E adevărat că Nietzsche deslușește în istorie câteva personalități strălucite, care-l umplu de entuziasm, cum ar fi: Homer, Cezar, Friedrich al V-lea, Cesare Borgia, Napoleon, dar ele nu reprezintă, cum ar putea părea, exemple de supraoameni, ci doar

² Bîcikov, V.V., Estetica antichității târzii, Editura Meridiane, București 1984
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

puncte culminante atinse de umanitate până atunci și care se apropie cel mai mult de postulatul supraomului. Ca adevăr al transcendenței umane, supraomul este în mod necesar altul decât omul. Omul nu este negat de Nietzsche, cum s-a spus adesea, ci el se depășește în supraom. Pentru Nietzsche, **omul** este un scop.

Cât privește pe Napoleon, Nietzsche are următoarea apreciere: “Napoleon, tip unic, suprauman și poate inuman, al dominatorului învins de Sfânta Alianță.”

Filozoful german mărturisește: “ Scopul meu este să creez o deplină ostilitate între cultura noastră de azi și cea a antichității”; sensul mărturisirii este voința de a accentua caracterul depersonalizant, alienant, al culturii moderne. Când omenirea este în curs normal, adică în suiș, atunci tot ce este de valoare în judecata popoarelor corespunde instinctelor nobile ale acestui ieal de supraom și așa a fost în timpul elenilor înainte de Socrate. Când omenirea însă, dintr-o cauză sau alta (boli, epidemii, istovire prin războaie sau martirizări morale) este în coborâș, așa cum este lumea europeană de astăzi, atunci scara valorilor este tocmai pe dos: “este de valoare acum nu ceea ce ajută la creșterea vieții, a voinței spre putere, ci aceea ce protejează slăbiciunea și mila. Europa de astăzi are în sufletul ei nihilismul. În locul oamenilor de rasă nobilă, cu morala de stăpâni, cu arta și știința creatoare, stau azi piticii, cu morala de sclavi, cu arta și știința imitatoare, aceleași și pentru neghiobi și pentru genii”.

Nietzsche veștejește în cuvinte dure predilecția timpului său pentru creștinism, socialism și legi pacifiste, sub care se ascund, după dânsul, frica și resentimentele celor slabi contra stăpânului absolut.

Creștinismul a moștenit tabla de valori nou instituită de iudaism; preotul creștin n-a făcut decât să urmeze opera preotului iudeu și iată că – aprecia Nietzsche – după două mii de ani de luptă, el este astăzi învingător. Timp de două mii de ani o luptă crâncenă s-a dus între Roma, moștenitoarea tradiției grecești și al idealului său aristocratic, leagănul rasei celei mai puternice și mai nobile care a trăit vreodată sub soare, și Iudeea, pământul resentimentului și al urii, patria spiritului sacerdotal. Iudeea a învins; Renașterea, oprită în zborul său prin Luther și protestantismul său; idealul francez aristocratic, năruit după două secole de grandoare, în furtuna sângeroasă a Revoluției; “Napoleon, tip unic, suprauman și poate inuman, al dominatorului învins de Sfânta Alianță”: iată etapele succesive care au condus la victoria idealului sclavilor: neputincioșii și bolnavii sunt într-adevăr legiunea lor, în timp ce omul perfect și reușit sub toate raporturile constituie o excepție.

“O cultură superioară – scrie cel mai original dintre filozofii acestei lumi în cartea sa *OMENESC, PREA OMENESC* (1878) – poate apărea numai acolo unde există în societate două caste distincte: casta celor ce muncesc și casta trândavilor (a celor apți pentru adevărata trândăvie) sau, mai tare spus, casta muncii silite și casta muncii libere.” Astfel grăiește către noi glasul timpurilor antice, dar unde sunt urechi să audă?”³

³ Fr. Nietzsche, *Human, All-Too-Human* 1878

Bibliografie selectivă

- Bîcikov, V.V., *Estetica antichității târzii*, Editura Meridiane, București 1984
- Camus, Albert, *Omul revoltat*, Editura Sophia, Colecția Sisif, București 1994
- Davâdov, I., *Arta și elita*, Editura Univers, București 197
- Hegel, G. W. F., *Prelegeri de estetică - vol.I*, Editura Academiei R.S.R., București 1960
- Hegel, G.W.F., *Fenomenologia spiritului*, Editura Academiei R.S.R., București 1965
- Nietzsche, Friedrich, *Așa grăit-a Zarathustra*, Editura Humanitas, București 1994
- Nietzsche, Friedrich, *Știința voioasă*, Editura Humanitas, București 1994
- Nietzsche, Friedrich, *Nașterea tragediei*, Editura Pan, București 1992
- ***, *De la Apollo la Faust*, Editura Meridiane, București 1978

EMINESCU ȘI „CHESTIUNEA DUNĂRII”

Alexandru Boboc-Cojocaru

Cuvinte-cheie: Mihai Eminescu, chestiunea Dunării, campanie de presă, marile puteri, România, Austro-Ungaria, conflicte internaționale.

Key-words: Mihai Eminescu, the Danube issue, press campaign, the great powers, Romania, Austro-Hungary, international conflicts

Abstract:

The Danube River had a determining role in the historical evolution of the Romanian people. Through this 'open-to-humanity' gate, the Romanian territory has been permanently integrated into a certain geo-political and economic setting. Among those who have worked on the long and winding process of negotiations regarding the navigation on the Danube, according to the Berlin Treaty (1878), article 55 and 57, there is also Mihai Eminescu. This issue has concerned him to such an extent that, after the Berlin Treaty (1878), most of his drives and ideas had this topic as a starting point. In the last years of journalism, Eminescu has provided a true crisis point regarding the Danube issue, by revealing to the public the duplicitous attitudes of the great political powers, the purposefully driven turmoil of the relations among the states in the Balkans, secret agreements, imposing attempts of the Austro-Hungarian protectorate over the newly formed states around the Danube, under the pretext of pacifying, religious, humanitarian and cultural actions, and others. Through the analysis of the important international events, Eminescu has deciphered the intent and mutations which occurred in the attitude of the great powers towards Romania – namely – the contexts and the causes and he suggested that the Romanian political decision factors should promote a flexible and realistic policy, which would always be proper for the national interests, and would take into consideration the constant and variable elements of the relations between the great powers, as well as the risks of the biased or hazardous attitudes.

Fluviul Dunărea a avut un rol determinant în evoluția istorică a poporului român. Prin această „poartă deschisă către umanitate” spațiul românesc a fost permanent integrat „unui cadru internațional economic, dar și geopolitic”¹. După cum afirma reputatul om politic Alexandru Lahovary „interesul ce avem pentru Dunăre este cel mai vechiu, cel mai mare și permanent interes al Românilor” și nu există altă „chestiune care să fie mai importantă pentru această țară”². În lucrările biologilor, hidrologilor, geografilor, istoricilor, economiștilor sau inginerilor români sau străini, diferite aspecte privind problematica Dunării au făcut adesea obiectul unor teme inice

¹ Dan Berindei, Problema Dunării și procesul de constituire a României moderne, în Idem, Românie și Europa în perioadele premodernă și modernă, București, 1997, p. 298.

² Alexandru Lahovary, *Interpelarea domnului ~ în Cestiunea Dunării*, București, 1881, p. 3.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

exegeze de specialitate, rămase însă încorsetate în limitele spațiale sau cronologice stricte, ținând de domeniile de interes ale autorilor sau redactate într-un limbaj tehnic greu accesibil cercetătorilor din alte domenii. Viziuni interdisciplinare, rodul activității unor pasionați cunoscători ai fluviului precum Grigore Antipa sau Jean Bart, reprezintă contribuții semnificative la cunoașterea și diseminarea „chestiunii dunărene”, în sensul golit de înțelesul diplomatic al sintagmei, dar ele nu mai sunt posibile astăzi, când cercetarea științifică a devenit atât de specializată și când doar cu greu poate un autor stăpâni variatele competențe necesare relevării componentei geografice, a impactului geopolitic, a aspectelor culturale, a valorii economice sau a constanțelor istorice pe care le subsumează „problema Dunării”.

„Chestie care reapare periodic și, în fiecare dată, se prezintă sub o nouă formă”, una „dintre acelea care amenință să se eternizeze”³, după spusele juristului Dimitrie Nenițescu, „problema Dunării” semnifica, în secolul al XIX-lea, în accepțiunea sa politico-diplomatică, marea rivalitate dintre Rusia și Austria pentru dominația gurilor fluviului. Situată în drumul obligatoriu al Rusiei către mările calde, Dunărea Inferioară reprezenta și o zonă de manifestare a intențiilor expansioniste ale monarhiei habsburgice, dornică să găsească înspre Orient compensații satisfăcătoare pentru tot mai șubreda sa poziție din spațiul germanic. Interesul pentru regiunea dunăreană a sporit considerabil atunci când, în căutarea unor noi debușeuri pentru desfacerea produselor manufacturate, negustorii francezi și britanici au găsit în bazinul dunăreano-pontic o piață într-o dezvoltare susținută. A fost nu doar momentul când Dunărea devenise „baza strategică a echilibrului politic în Orient”⁴, ci, mai mult, cum credea Jules Michelet, acela când orice impediment adus navigației Dunării, o mare arteră a corpului european, determina o gravă perturbare a funcțiilor sale, făcând din libertatea fluviului „o condiție pentru sănătatea politică și socială a Europei”⁵. Sau, cum nota Richard Frucht, când „asigurarea libertății navigației pe Dunăre devenise o chestiune de interes european”⁶.

Căci „problema Dunării” nu cuprinde, cum semnala Nicolae Iorga, „doar momentul acela diplomatic” atât de util în formarea unor specialiști în diplomatie sau drept internațional, ci reprezintă o realitate socio-umană „cu mult mai vastă: ea cuprinde toată istoria răsăritului Europei, - și a apusului Europei în legătură cu Răsăritul”⁷. Sau, în și mai explicita exprimare a lui Grigore Antipa, „cine vrea să priceapă chestiunea Dunărei trebuie să priceapă mai întâi fluviul și viața sa; căci, înainte de a fi o chestiune politică, ea este o chestiune de geografie fizică, economică și comercială. De aceea, nu numai din studiul documentelor, tratatelor, notelor

³ Dimitrie N. Nenițescu, *Studiu asupra fluviilor convenționale. Dunărea în dreptul internațional public*, București, 1903, pp. 3-4.

⁴ Heinrich F. Geffcken, *La Question de Danube*, Berlin, 1883, p. 8.

⁵ *La Roumanie et la liberte du Danube*, avec une introduction par Armand Levy, Paris, 1883, pp.V- VI.

⁶ Richard Ch. Frucht, *Dunărea noastră. România, the Great Powers, and the Danube Question. 1914 - 1921*, Boulder-New York, 1982, p. 7.

⁷ N. Iorga, *Chestiunea Dunării. Istoria Europei răsăritene în legătură cu această chestie*, ediție îngrijită de Victor Spinei, Iași, 1998, pp. 83-84.

diplomatice etc., ci, mai cu seamă, prin examinarea situației reale și prin urmărirea intereselor noastre concrete, vom găsi căile pentru rezolvarea acestei chestiuni”⁸.

Astfel înțelese, studiile danubiene capătă o consistență puțin vizibilă la o simplă analiză de suprafață. Complexitate firească însă prin contribuția pe care Dunărea a avut-o la susținerea activităților umane din actualul spațiu românesc. Iar dacă, așa cum scria Eugeniu Botez (Jean Bart), „energia, tenacitatea cu care oamenii noștri de stat de pe acea vreme s-au opus și au apărat drepturile noastre pe fluviu formează cele mai frumoase pagini din chestia Dunărei și din istoria noastră politică și diplomatică”⁹, la fel de adevărată este și constatarea lui Nicolae Iorga, că istoria comerțului dunărean e „o condiție necesară pentru a înțelege sub toate raporturile, în originea ca și în dezvoltarea sa, istoria neamului nostru însuși”¹⁰, sau cea a lui Vintilă Brătianu, conform căruia „a examina mijloacele de a pune în valoare Dunărea, bazinul său și gurile sale, înseamnă a încerca de a elucida câteva dintre condițiile de progres ale statului nostru și ale rasei noastre”¹¹.

Printre cei care s-au preocupat de parcursul lung și sinuos al negocierilor internaționale privind reglementarea navigației pe Dunăre, în conformitate cu prevederile exprese ale Tratatului de la Berlin (1878), art. 55 și 57¹², s-a aflat și Mihai Eminescu. Aceste negocieri au condus la o uzură accentuată în relațiile bilaterale româno-austro-ungare, ca urmare a faptului că imperiul intenționa să obțină supremația pe artera fluvială, între Porțile de Fier și Brăila, cu prețul încălcării suveranității și intereselor României. De la insinuări și acuze reciproce, amplificate de publicații din România și din străinătate, în special din Austro-Ungaria, Germania, Franța, Marea Britanie și Belgia, până la manifestări acute ale fenomenului imperial¹³, s-a ajuns la încercări de discreditare și izolare a țării noastre, la sancțiuni economice și comerciale, acte de intimidare, culminând cu întreruperea relațiilor diplomatice și obligarea Guvernului român de a-și cere public scuze la data de 15 decembrie 1881, pentru a doua oară după 1867, sub pretextul adoptării unor măsuri considerate vexatorii pentru supușii austrieci.

Conferința de la Londra, din februarie - aprilie 1883, nu a rezolvat diferendul din relațiile româno-austro-ungare, scopul ei dovedindu-se, după cum releva și Eminescu, reinterpretarea textului acordului în funcție de noile interese ale marilor puteri¹⁴.

Părțile au continuat să se suspecteze și să se acuze reciproc. Reprezentanții Austro-Ungariei nu concepeau că dreptul și demnitatea unui stat mai mic puteau să

⁸ Grigore Antipa, *Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice*, București, 1921, p. VI.

⁹ E. P. Botez [Jean Bart], *Cum se desleagă chestiunea Dunării. Conferință*, Chișinău, 1919, p.26.

¹⁰ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. II, *Epoca veche*, București, 1925, p.5.

¹¹ Vintilă I. Brătianu, *Preface*, la Constantin I. Băicoianu, *Le Danube. Aperçu historique, économique et politique*, Paris, 1917, p. VI.

¹² C. Hamangiu, *Codul General al României*, vol. II, Editura Alcalay, București, 1907, pp. 411 - 412.

¹³ Ilie Bădescu, *Sociologie eminesciană*, Editura Porto Franco, Galați, 1994, pp.104-106.

¹⁴ Eminescu, *Opere*, XIII, *Publicistică, 1882-1883, 1888-1889, Timpul, România Liberă. Fântâna Blanduziei*, ediție critică întemeiată de Perpessicius, coord. Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, 1985, p.262.

confețe cât interesele și onoarea unui imperiu. Confruntarea, încurajată discret de puterile care se opuneau Austro-Ungariei, s-a transferat adesea în presă, luând aspecte dure, de provocare. Oficioasele din cele două state au contribuit din plin la tensionarea relațiilor bilaterale, insinuând și exagerând faptele.

Eminescu se considera în miezul evenimentelor. În pofida soluției de compromis, impuse de conferința de la Londra prin adoptarea anteproiectului francez Barrere, România a contestat ferm hotărârile adoptate. Propunerea Barrere, deși în aparență era o soluție rezonabilă, în realitate avantaja Imperiul Austro-Ungar prin faptul că Serbia, ca membru al Comisiei Europene a Dunării, îi acorda votul, precum și prin aceea că prevederile articolelor 97 și 98 din Regulament permiteau statelor străine să-și elaboreze legi și să desfășoare activități de poliție în apele teritoriale care nu le aparțineau¹⁵. Eminescu apreciază ca neavenită prestația de negociator a Franței, pe motiv că nu era competentă să reprezinte interesele Austro-Ungariei pe Dunăre, că relațiile dintre România și Austro-Ungaria erau deschise și că atitudinea exprimată contravenea intereselor Europei, de exercitare a autorității între Porțile de Fier și Galați.

Anterior Conferinței de la Londra, România încercase, fără succes, să obțină câștig de cauză, ca țară independentă, consultând și solicitând sprijinul marilor puteri. Eminescu a remarcat faptul că, în context, s-au manifestat aceleași interese, aceleași rivalități, combinații și practici specifice luptelor hegemonice, în care actorii își schimbau între ei rolurile, în farsa la care România, ca și la Berlin în 1878, era invitată să asiste, dar nu să participe. Cu și fără asentimentul oamenilor politici care finanțau ziarul „Timpul” (unde era angajat ca redactor din octombrie 1877), s-a implicat în problemă ca într-o cauză personală, cum a procedat și în alte împrejurări în care au fost amenințate sau lezate interesele românești.

Aprecia că, dacă Marea Neagră a constituit, după războiul Crimeii, motiv pentru ultima confruntare armată dintre Rusia și Turcia, la 1877, în viitor Dunărea putea oferi un motiv care ar fi apropiat Rusia și Marea Britanie împotriva Austro-Ungariei și Germaniei, fapt confirmat în 1914, la declanșarea primului război mondial. Din aceste considerente, Eminescu a acordat așa-zisei chestiuni dunărene o importanță specială, afectându-i chiar mai mult spațiu tipografic decât războiului de independență.

Cu minuțiozitatea și perseverența caracteristică, a urmărit evoluția negocierilor și confruntărilor ocazionate de Conferința de la Londra, selectând și valorificând în „Timpul” informații din surse oficiale românești și străine, în special austro-ungare, germane, franceze, engleze, rusești și italiene.

În jurul problemei Dunării și-a cristalizat idei și teze privind aspecte negative ale controlului străin asupra navigației pe Dunărea inferioară, precum afectarea suveranității de stat, prin impunerea unor dependențe specifice protectoratelor, prejudicierea dezvoltării industriei naționale, agriculturii, comerțului, transportului feroviar, boicotarea unor reglementări de natură să protejeze și să favorizeze interesele românești în domeniul valorificării materiilor prime și forței de muncă ș.a. În context,

¹⁵ Gheorghe Cazan, Șerban Rădulescu-Zonner, *România și Tripla Alianță*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, pp.85 - 86.

a reluat teme de actualitate, pe care le abordase în strânsă legătură cu războiul de independență privind neutralitatea, alianțele militare, situația românilor din afara granițelor, relațiile cu vecinii ș.a.

Problema l-a absorbit în așa natură încât, după Tratatul de la Berlin (1878), majoritatea ideilor și pulsuniilor sale avea ca punct de plecare acest subiect. În ultimii ani de gazetărie, Eminescu a deservit un veritabil comandament de criză în jurul chestiunii dunărene, dezvăluind opiniei publice atitudini duplicitare ale marilor puteri, acte de tulburare interesată a relațiilor dintre statele balcanice, înțelegeri secrete, preocupări de impunere a protectoratului austro-ungar asupra noilor formațiuni statale de la Dunăre, sub pretextul unor acțiuni pacifiste, umanitare, culturale, religioase ș.a. Releva că împotriva Austro-Ungariei și Germaniei, care tranșaseră în favoarea lor controlul asupra Dunării, existau preocupări de contestare din partea Rusiei, Marii Britanii și Franței, care reclamau libertate totală de navigație pe fluviu.

Din analiza evenimentelor internaționale importante, Eminescu a descifrat mutațiile și tendințele intervenite în atitudinea marilor puteri față de România, împrejurările și cauzele acestora, sugerând factorilor politici români promovarea unei politici realiste, flexibile, permanent adecvată intereselor naționale, care să ia în calcul constantele și variabilele relațiilor dintre marile puteri, precum și riscurile unor atitudini părtinitoare ori hazardate. Cu referire la rezoluțiile Conferinței de la Londra (1883), dincolo de tonul său alternând între ironie și sarcasm, se reține o bună cunoaștere a problemei, o judecată matură, orientată preponderent constructiv. Eminescu schițează cu acest prilej un tablou semnificativ al atitudinii marilor puteri față de România în perioada imediat următoare recunoașterii independenței de stat, având ca elemente de cadru vulnerabilități interne grave, din sfera politicului: "Admirabila dibăcie a oamenilor noștri de stat fu în timpii din urmă atât de mare încât toate puterile întrunite în Conferință au fost în contra noastră și singurul nostru apărător din ironie Austria. Germania, căreia ne-am aplecat în toate cele, țara de naștere a regelui nostru, o putere ce nu are nici un interes imediat la Dunăre, e în contra primirii noastre în Conferință. Franța, căreia îi datorăm nu numai cultura, dar și ideile noastre nesănătoase, din iubire pentru care am devenit niște maimuțe ale ei, îmbătrânindu-ne înainte de vreme pentru a aduce măcar cu ea (se referă la reforme n.n.), ea e mai papală decât papa, mai austriacă decât Austria și, fără nici un câștig pentru sine, din contra, cu perspectiva de-a pierde simpatiile pe care-a știut să le inspire în trecut, ajunge a cere executarea (Romaniei n.n.), în numele Europei. Italia, obiectul afecțiunilor noastre, până și inutila Turcie, toate cu câte n-avem a împărți nimic, nici în clin, nici în mână, în contra-ne, iar pentru noi... cine? Adversarul. (...) Toată politica noastră stă în fața lumii atât de ineptă, încât însuși adversarului i s-a făcut milă de ea (...), iar țara aceasta amețită ca un taur de demagogia ei internă (...) e distrasă de la cestiunea cea mare, pierde ca pe niște cărți de joc simpatiile tuturor popoarelor europene, pentru a se ocupa de (...) reușita în alegeri".¹⁶

Realizează că întrunirea de la Londra se derula după un scenariu supervizat de cancelarul german în cadrul căruia România urma să fie determinată să solicite un rol

¹⁶ Eminescu, *Opere*, XIII, *op. cit.*, pp. 254 - 255.

în alianța pe care Germania tocmai o concepușe, pentru a para o eventuală revanșă a Rusiei și Franței. Intuiește substratul tatonărilor și regrupării puterilor după Tratatul de la Berlin (1878): alianța secretă germano-austro-ungară din octombrie 1879, îndreptată împotriva Rusiei și Franței; reînnoirea Alianței celor Trei Împărați la inițiativa Rusiei, ca răspuns, dar și în scop de contracarare a Marii Britanii (iunie 1881); Tratatul de alianță dintre Germania și Austro-Ungaria (1882), care va deveni Tripla Alianță (octombrie 1883), ș.a.

Celelalte aranjamente între puteri, stabilite la Londra, aveau și ele semnificația lor: Rusia abandonase România, cointereseată de Austro-Ungaria prin promisiunea cedării brațului dunărean Chilia, Marea Britanie prin primirea Egiptului, iar Austria, potrivit aprecierii lui Eminescu¹⁷, “căuta a îndulci, prin politețe cel puțin, hapul amar al vasalității economice și politice”¹⁸. În timpul lucrărilor Conferinței de la Londra, în replică la un articol publicat în „L'Independence Roumaine”, prin care se aduceau acuze Opoziției din România, pe motiv că nu sprijinea politica guvernamentală, Eminescu face un veritabil rechizitoriu puterilor participante. Retic, denunța că, la Londra, se savârșise un act premeditat împotriva României prin încălcarea, în conivență, a tratatelor de la Paris și Berlin: “Tratatele se mențin în vigoare prin echilibrul real al puterilor, prin raporturi oarecum de greutate și de forță”, “dreptul scris e mai mult arma celui slab și nu mijloc de a trezi conștiința acestui echilibru”¹⁹.

Pe parcursul abordării problemei dunărene, Eminescu își cristalizează teza privind echilibrul puterilor. Întemeindu-se pe argumente teoretice și practice, propune soluții pe care le motivează riguros, vizând adaptarea politicii românești la realitatea geopolitică și la rolul impus de ponderea și impactul factorilor determinanți.

Reproșează faptul că, deși neriverană, Austria revendica președinția Comisiei Europene a Dunării și votul preponderent, fapt semnificând, în opinia sa, exercitarea controlului asupra Dunării între Porțile de Fier și Marea Neagră, cu desconsiderarea intereselor statelor dunărene și încălcarea suveranității lor. Începând din toamna anului 1878, publică numeroase articole critice prin care face presiuni asupra Guvernului român, în scopul de a nu ceda pretențiilor Austro-Ungariei, traducând și reproducând în „Timpul” comentarii ample din presa occidentală și rusească, menite să furnizeze argumente suplimentare Puterii de la București.

Sesizează că Guvernul austriac lansa, prin intermediul oficioaselor din Viena, amenințări împotriva României, a primului-ministru I.C. Brătianu și a ministrului de Externe M. Kogălniceanu, invocând consecințele unor pretinse “acțiuni șovine”, “agitații împotriva prevederilor Tratatului de la Berlin”, boicotând exporturile românești de cereale prin Porțile de Fier și Sulina ori avertizând asupra intențiilor de compromitere a traficului feroviar românesc, prin abandonarea traseelor din România

¹⁷ Academia Română, *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, *De la independență la marea unire (1878 - 1918)*, coord. Acad. Gh. Platon, Ed. Enciclopedică, București, p. 239.

¹⁸ Eminescu, *Opere*, XIII, *op. cit.*, p. 252.

¹⁹ *Ibidem*, p. 262.

și realizarea unor comunicații în sudul Dunării, pe direcțiile Constantinopol și Salonic²⁰.

În aceeași notă, ministrul austro-ungar de Externe G. Kalnoky reproșa, în februarie 1883, oficialilor români tolerarea mișcărilor iredentiste, “agitațiilor făcute de străini”²¹. Din presa franceză reține riscuri la care erau expuse statele balcanice riverane, în cazul acceptării pretențiilor Austro-Ungariei, și încurajări la rezistență, sugerând că țara avea de partea sa puterile europene care se considerau lezate: “Cestiunea libertății Dunării devine din ce în ce mai gravă. Națiunea română, care se simte amenințată în interesele ei vitale, împinge pe guvern să reziste absolut pretențiilor Austro-Ungariei. Românii au încredere în izbânda silințelor lor. Ei își zic că și acum stăruința lor de a nu ceda va da timp unora dintre puterile ce ezită încă, de a se lămuri și de a înțelege că pe Dunăre România apără interesele Europei însăși” (extras din „Echo de France”) ²².

“Dictatura pe Dunăre ar aduce cu sine, fără îndoiala, dictatura asupra micilor state țarmurene. Siguri de sprijinul Europei, oamenii de stat din București vor ști să apere interesele legitime ale țării lor și dezvoltarea cestiunii Dunării va proba dacă un regat e în stare de-a împlini rolul pe care i l-a însemnat cursul istoriei popoarelor și poziția geografică a teritoriului ei” (extras din *Messenger de Vienne*)²³.

În polemica angajată pe cont propriu cu publicații din acest spațiu, respinge argumentele de mare putere, prin invocarea dreptului internațional: “Austro-Ungaria nu are în apele Dunării de Jos nici un drept, absolut nici unul, decât acela pe care îl are China și Japonia și orice altă putere de pe glob: dreptul liberei navigațiuni. Interese o fi având, nu tăgăduim, dar drepturi nu are și o dovadă că nu le are e că umblă după ele cu lumânarea și poate că va găsi din nou ceea ce caută: pricină și ceartă. Dacă din realitatea că există negoț austriac pe Dunărea de Jos, și există pentru că am îngăduit să existe, poate rezultă ceva din realitatea și mai mare că o jumătate a poporului românesc trăiește în statul Habsburgilor; rezultă, în mod legitim, așteptarea ca să ne vedem respectate limba, datina, individualitatea noastră, bunurile conștiinței noastre”²⁴.

Pe fond accentuează că “nicicând un interes nu e un titlu de drept”²⁵, și că “noi, românii, avem cele mai mari interese în Ardeal, întrucât 2/3 din populația din regiune era compusă din conaționali”²⁶.

Eminescu nu exprima decât într-o măsură neînsemnată punctul de vedere conservator care, prin junimiști, înclina spre o apropiere față de Austro-Ungaria. Respinge, în principiu, acțiunile de politică guvernamentală în problemă, pe motiv că încălcau echilibrul puterilor și că erau marcate de inconsecvență și obediență.

²⁰ Eminescu, *Opere*, XII, *Publicistică. 1 ianuarie-31 decembrie 1881*, *Timpul*, coord. Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, 1985, p. 416.

²¹ Gheorghe Cazan, Șerban Rădulescu-Zonner, op. cit., p. 88.

²² Eminescu, *Opere*, XII, op. cit., p. 406.

²³ *Ibidem*, p. 407.

²⁴ Eminescu, *Opere*, XIII, op. cit., p. 90 și 91.

²⁵ *Ibidem*, p. 109.

²⁶ *Ibidem*, p. 116.

Campania de presă în favoarea susținerii intereselor românești pe Dunăre, deosebit de intensă, comparabilă celei din preajma intrării României în războiul împotriva Turciei, a determinat Guvernul român să adopte o poziție categorică în apărarea intereselor naționale, exprimată și în mesajul Tronului din 15 noiembrie 1881: „Îngrijirile ce au deșteptat în țară chestiunea Tratatului Dunării sunt legitime. Necesitatea de a atrage cât mai mult în porturile noastre, în sus ca și în jos de Galați, vasele de comerț străine și pavilioanele de orice naționalitate este cu atât mai viu simțită cu cât comerțul nostru întâmpină adesea, la exportul pe fruntariile de uscat, felurite piedici și cu cât de la un timp încoace, sub cuvânt de epizootie, el este chiar amenințat de a-și vedea închise cu desăvârșire acele fruntarii în ce privește exportul de vite mari”²⁷.

La o analiză atentă, rezultă că textul, care a atins susceptibilitatea Austro-Ungariei, nu conținea nimic exagerat, nimic ofensator, constituind în fapt un pretext așteptat pentru sancționarea României. Oficialitățile române reclamau, pe un ton deosebit de moderat, necesitatea adoptării unor măsuri îndreptățite pentru protejarea intereselor sale economice, afectate grav de către Austro-Ungaria atât prin controlul sever asupra comerțului pe Dunăre, cât mai ales prin încălcarea Convenției comerciale bilaterale. Faptul a fost urmat de întreruperea relațiilor diplomatice cu România.

Din oficiosul maghiar „Pesther Lloyd”, Eminescu extrage și reproduce în „Timpul” acuze formulate pe un ton jignitor și amenințător: “Când, după ani de muncă, prin acte de abnegație și sacrificii ajungem a stabili cu puterile mari ale Europei relațiuni clare și hotărâri determinate, e destul ca unul din micile state din Balcani să ne stea-mpotriva c-o arogantă îndrăzneală, pentru ca să se desfășoare numaidecât nu numai întregul problem al politicei noastre orientale, ci chiar acela al relațiunilor noastre europene. Cine stă dindărătul vasalilor eliberați, cine-i mână-nainte?... Vor înadevăr să ne aranjăm astfel încât întreaga noastră politică europeană să atârne de bunul plac al României ...? E treaba noastră de-a pedepsi aroganța împotriva noastră a micilor state vecine.”²⁸ Poziția sa față de publicația maghiară, adoptată la 13 decembrie 1881, a fost deosebit de promptă și inteligentă. În esență a a ironizat sec “vitejia la distanță”, calificând provocarea “lucru comod, admirabil, însă fără efect”.

Eminescu acuză Puterea că nu a acționat oportun pentru a tranșa situația în favoarea sa, subliniind că “au existat momente în care interesele nici unei puteri nu fuseseră angajate prin documente” și că nu se punea problema solicitării sau acordării de compensații. Adaugă faptul că în negocieri au fost implicate persoane despre a căror fidelitate față de România ar fi existat “grave bănuieli”, suspectând aservirea intereselor economice ale țării față de Austro-Ungaria²⁹. Îl viza pe ministrul de Externe Vasile Boerescu, cel care, potrivit afirmațiilor lui Mihail Kogălniceanu, ar fi făcut cesiuni Austro-Ungariei, încheind cu imperiul un acord secret în problemă, defavorabil României.

²⁷ Titu Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I.* Editura Humanitas, București, 1994, p. 129.

²⁸ Eminescu, *Opere*, XII, *op. cit.*, p. 438.

²⁹ Eminescu, *Opere*, XIII, *op. cit.*, p. 260.

Eminescu evaluează în mai multe rânduri stadiul „Cestiunii Dunării”, relevându-i parcursul și impactul asupra intereselor României. Prezintă neutral diferențele de vederi exprimate în Comisia Europeană a Dunării, ulterior în Comisia Mixtă, soluțiile propuse pentru depășirea situației, exprimându-și convingerea că interesele se puteau armoniza prin “bunăvoință reciprocă și spirit de dreptate”. Se pronunța constant în favoarea păstrării neutralității, fiind convins că numai astfel România putea “să ție cumpăna, fără jignirea intereselor justificate ale puterilor”³⁰, în beneficiul securității sale naționale: “Să nu se uite că rațiunea de a fi a statului nostru e naționalitatea noastră. Orice propunere dar, care nu s-ar acorda cu acest sentiment general al țării, care n-ar cuprinde în el garanțiile de existență și de dezvoltare pentru elementul românesc, ar găsi poate momente în care s-ar impune ca o necesitate, dar n-ar forma nicicând baza unei politici tradiționale a românilor”³¹. Din aceste considerente, invită la moderație, reamintind că românii “au plătit imprudențe mici cu pierderi mari”.

Multe dintre ideile prin care Eminescu lua poziție categorică împotriva pretențiilor austro-ungare în chestiunea Dunării au ca punct de plecare reglementările privind navigația pe fluviu, instituite în secolul al XIX-lea, cu ocazia congreselor de la Viena (1815), Paris (1856) și Berlin (1878), studiile lui Mihail Kogălniceanu pe această temă, publicate în 1882, și discursurile lui I.C. Brătianu din Parlament.

Din perspectiva dreptului internațional contesta constituirea Comisiei Europene a Dunării și îndeosebi a Comisiei Mixte de supraveghere a navigației pe fluviu, pe motivul încălcării suveranității statelor riverane situate pe cursul inferior al Dunării, al afectării intereselor economice și comerciale. Eminescu susține pertinent contraproiectul românesc, protocolul din 23 - 27 martie 1882 privind regulamentul de navigație și statele participante la redactarea documentului.

Oportunitatea și coerența demersului său în chestiunea dunăreană se evidențiază mai ales în contextul constituirii regatului României și conflictului diplomatic cu Austro-Ungaria, din noiembrie 1881, când intervențiile sale polemice împotriva unor oficioase străine, care colportau aprecieri tendențioase ori vexatorii, s-au constituit în replici convingătoare, întemeiate pe prevederi ale dreptului internațional și pe interesele naționale legitime ale României. Atitudinea sa în problema dunăreană, prin profunzimea argumentelor și intensitatea cu care a fost exprimată, a contribuit la fundamentarea deciziei Guvernului de respingere a hotărârilor abuzive adoptate la Conferința de la Londra (1883). Din păcate, Eminescu nu a putut să se bucure de rezultatul intervențiilor sale, din cauza îmbolnăvirii grave, în iunie 1883, și izolării totale prin măsuri medicale și administrative.³² Peste câteva luni, Regulamentul de navigație, întocmit în mai 1882 de către Comisia Europeană a Dunării, devenea caduc, în urma complicării relațiilor internaționale și renunțării Austro-Ungariei la pretențiile sale, susținute cu atâta asiduitate și fermitate până

³⁰ Eminescu, *Opere*, XI, *Publicistică. 17 februarie-31 decembrie 1880, Timpul*, ediție critică întemeiată de Perpessicius, coord. Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, 1984, p. 455.

³¹ *Ibidem*, p. 421.

³² N. Georgescu, *A doua viață a lui Eminescu*, Editura Europa Nova, București, 1994, pag. 140; <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

atunci, în intenția atragerii României în Tripla Alianță. Influența Rusiei în chestiunea dunăreană avea să crească însă discret, constituind, între altele, una din cauzele primei conflagrații mondiale, așa cum anticipase Eminescu.³³

Cercetarile au fost finantate din Fodul Social European de catre Autoritatea de Management pentru Programul Operational Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 [proiect POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342].

Bibliografie:

- Academia Română - *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, *De la independență la marea unire (1878 - 1918)*, coord. Acad. Gh. Platon, Ed. Enciclopedică, București.
- Antipa, Grigore - *Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice*, București, 1921.
- Bădescu, Ilie - *Sociologie eminesciană*, Editura Porto Franco, Galați, 1994.
- Berindei, Dan - *Problema Dunării și procesul de constituire a României moderne*, în Idem, *României și Europa în perioadele premodernă și modernă*, București, 1997.
- Botez, E. P. [Jean Bart] - *Cum se desleagă chestiunea Dunării. Conferință*, Chișinău, 1919.
- Brătianu, Vintilă I. - *Preface*, la Constantin I. Băicoianu, *Le Danube. Aperçu historique, économique et politique*, Paris, 1917.
- Cazan, Gheorghe Șerban Rădulescu-Zonner - *România și Tripla Alianță*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Codreanu, Theodor - *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Editura Serafimius, Brașov, 1999.
- Eminescu, M. - *Opere*, XI, *Publicistică, 17 februarie-31 decembrie 1880*, *Timpul*, ediție critică întemeiată de Perpessicius, coord. Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, 1984.
- Eminescu, M. - *Opere*, XII, *Publicistică, 1 ianuarie-31 decembrie 1881*, *Timpul*, coord. Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, 1985.
- 11. Eminescu, *Opere*, XIII, *Publicistică, 1882-1883, 1888-1889*, *Timpul*, *România Liberă, Fântâna Blanduziei*, ediție critică întemeiată de Perpessicius, coord. Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, Muzeul Literaturii Române, 1985.
- Frucht, Richard Ch. - *Dunărea noastră. România, the Great Powers, and the Danube Question. 1914 - 1921*, Boulder-New York, 1982.
- Geffeken, Heinrich F. - *La Question de Danube*, Berlin, 1883.

³³ Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Editura Serafimius, Brașov, 1999, pag. 78.

- Georgescu, N. - *A doua viață a lui Eminescu*, Editura Europa Nova, București, 1994.
- C. Hamangiu - *Codul General al României*, vol. II, Editura Alcalay, București, 1907.
- Iorga, N. - *Cestiunea Dunării. Istoria Europei răsăritene în legătură cu această chestie*, ediție îngrijită de Victor Spinei, Iași, 1998.
- Idem - *Istoria comerțului românesc*, vol.II, *Epoca veche*, București, 1925.
- Lahovary, Alexandru - *Interpelarea domnului ~ în Cestiunea Dunării*, București, 1881.
- *La Roumanie et la liberte du Danube*, avec une introduction par Armand Levy, Paris, 1883.
- Maiorescu, Titu - *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, Editura Humanitas, București, 1994.
- Dimitrie N. Nenițescu, *Studiu asupra fluviilor convenționale. Dunărea în dreptul internațional public*, București, 1903.

CONSTITUIREA FILIALEI JUDEȚENE VASLUI A ORGANIZAȚIEI SPORTULUI POPULAR (O. S. P.)

Diego – Maricel Ciobotaru

Cuvinte cheie: sport, educație fizică, Vaslui, Organizația Sportului Popular, comunism, propagandă, paramilitarism.

Keywords: sports, physical education, Vaslui, Popular Sports Organization, communism, propaganda, paramilitarism.

Abstract: *The Establishment of Vaslui County's Popular Sport Organisation Subsidiary*

The 20th commesurated an ascensional path for a novel mentality, new realities and newfangled manifestations of the masses. War World I, accounting its farthermost destructive and total lineament, conveyed profound alterations referential to ideas, cultural manifestations and societal biasses dating in La Belle Époque. Combat abominations, conjoining requirements for a complete popular mobilisation supporting the war effort, ingrained soldiers, alike, the ones behind front lines. Man's frailty, facing death, or the ephemeral human life became advertently acknowledged, more precisely, reappeared under the form of reawaken sentiments adjoining collective ethoi. Mass sport manifestations, intrinsic component of post-WWI realities, assumed momentum. Great expansion of mass sporting movements developed a political ideology enchroachment, ideals from the action's romantic phase turning toward history. In Romania, Dr Petru Groza government investiture signified complete arrogation of mass sports movements – deemed popular (sportul popular) – directive for communist social control and propaganda. Henceforth, my study deliniates the Soviet – style institutionalisation of sports, underpinning Vaslui County Popular Sport Organisation's branch.

„Sportul este un factor important în întărirea legăturilor și stabilirea colaborării tineretului țărilor democratice din toată lumea. De aceea este nevoie să se intensifice și mai mult activitatea sportivă, care să cuprindă toate masele de tineret. Să nu fie fabrică, sat, universitate, școală sau cartier, care să nu aibe cluburile sportive organizate și conduse de cei mai buni tineri sportivi. Uniunea Tineretului Comunist va da tot sprijimul său în munca de organizare și dezvoltare a sportului”¹.

Nicolae Ceaușescu

¹ Nicolae Ceaușescu, *Rolul sportului în România democrată (Sportul în societatea de mâine. O mare anchetă în lumea oamenilor politici, liberi profesioniști și a conducătorilor sportivi dela noi. Răspunsul d-lui N. Ceaușescu, secretarul Comitetului Central al U. T. C.-ului)* în „Sportul Popular”, 20 martie 1945, p. 1.

După Primul Război Mondial, mișcarea sportivă devine cu adevărat o problemă din cadrul relațiilor internaționale. Începând cu anul 1918, în spațiul european asistăm la „explozia” mediatică a fenomenului sportiv, mai precis la o creștere constantă a întâlnirilor internaționale ce a generat ulterior centralizarea și etatizarea mișcării datorită importanței sale sociale, culturale, economice și politice. „Europenizarea și universalizarea sportului sunt trăsăturile remarcabile ale perioadei de după Primul Război Mondial” – remarca Pierre Arnaud², unul dintre cercetătorii fenomenului. Ororile „Marelui Război” au marcat atât pe cei implicați direct în confruntări, cât și pe cei din spatele frontului. Fragilitatea omului în fața morții și efemeritatea vieții au devenit sentimente redeșteptate la nivelul mentalului colectiv. Reașezarea lumii după „sistemul Paris-Versailles” și noul statu-quo au fost completate și de mutații la nivel social. Adoptarea legilor privind sufragiu universal și reforma agrară au reașezat societatea românească realizându-se o asanare socială, o egalizare legislativă și statutară. Industrializarea și politica de urbanizare au contribuit deasemenea la schimbarea mijloacelor de divertisment și de petrecere a timpului liber, apariția sportului modern fiind tributară noilor condiții economice și social-politice ale orașelor europene³. În această perioadă, relativ rebelă comparativ cu cea antebelică, masele încep să se exprime ca și noi realități, noi factori de putere într-o societate în plină schimbare. Problema emancipării politice a femeilor, „democratizarea” sportului și a mijloacelor de divertisment devin astfel consecințe ale „metamorfozei” mentale și sociale peste tot în lume, ale desăvârșirii culturii de masă⁴. Spațiul românesc nu a rămas indiferent noilor tendințe și modificări structurale europene, „sincronismul” lovinescian dovedindu-se încă o dată valid ideologic.

Mișcarea sportivă a devenit inseparabilă de națiune și stat, iar în cazul statelor ce aveau un control direct asupra societății și a vieții private a individului – Uniunea Sovietică, Germania nazistă, Italia fascistă și Spania lui Franco – sportul a devenit o parte componentă a politicii externe. Întâlnirile sportive internaționale din preajma celui de-al doilea război mondial au oferit o nouă perspectivă asupra relațiilor interstatale (prin angajamentul conducătorilor politici), rezultând rivalități ce au prefăcut taberele conflictului armat. S-au dus la îndeplinire astfel de evenimente comunismul cu capitalismul, fascismul cu democrația liberală și chiar comunismul cu social democrația⁵.

Problema sportului în relațiile internaționale cât și în politica internă din secolul XX a fost neglijată de către istorici și cercetătorii din domeniile conexe istoriei (ex: științe politice) motivată, „paradoxal, tocmai de banalitatea, chiar vulgaritatea, unui fapt și comportament zilnic”⁶. Și totuși fenomenul sportului, al fotbalului într-un

² Pierre Arnaud, *Sport – a means of national representation* în vol. *Sport and International Politics. The impact of fascism and communism on sport*, coord. James Riordan, Pierre Arnaud, Londra, Routledge, 1998, p. 5.

³ James Riordan, Arnd Krüger, *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*, Londra, Routledge, 2004, p. IX.

⁴ John Home, *Sport in Consumer Culture*, New York, Palgrave Macmillan, 2006, p. 73.

⁵ James Riordan, Pierre Arnaud, *op. cit.*, pp. 1-2.

⁶ Bogdan Popa, *Istoria culturii fizice: între pozitivism și istoria socială și culturală* în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. XX, 2007, p. 61.

caz particular (considerat „religia secolului XX”), a antrenat în desfășurare mai mulți jucători, spectatori / aderenți și oficialități decât oricare altă mișcare socială⁷.

După încheierea celui de-al doilea război mondial și începutul divizării lumii postbelice, sportul devine un promotor al politicii și al valorilor ce au caracterizat Războiul Rece. România, intrată în sfera de influență a Uniunii Sovietice la fel ca și celelalte state din spatele Cortinei de Fier, a fost aliniată noi tendințe și politici externe internaționale promovate de Kremlin.

După reintrarea în legalitate a Partidului Comunist din România, planurile și rapoartele de activitate ale filialelor Iași și Vaslui vorbesc despre „Sportul Popular”, ca și parte a U. T. C.-ului, ulterior a Organizației Tineretului Progresist (O. T. P.). Putem vorbi de apariția O. S. P. încă din 1944, an în care începe lupta pentru acapararea și controlul mișcării sportive, o luptă în doi între viziunea comunistă și instituția legitimă a U. F. S. R.. Astfel, P. C. R. crea centre de putere, concepte și organizații de masă pentru o alternativă „democratică” a societății. P. C. R. a lansat o luptă politică totală cu statul și implicit cu Consiliul de Miniștri, în care fiecare element social trebuia înregimentat și controlat în drumul spre asigurarea controlului total. Deși mișcarea sportivă a fost ignorată de istorici, a fost frontul pe care s-a disputat o luptă acerbă între comuniști și finanțatorii cluburilor (unii dintre ei fiind și membri ai partidelor care făceau opoziție P. C.R.) pentru controlul și mediatizarea oferită de fenomen. Perioada 1944-1946 marchează activitatea în paralel a O. S. P. cu U. F. S. R., a luptei pentru supremație între democrație și totalitarism ce debutează în perioada interbelică.

După instalarea guvernului condus de dr. Petru Groza, P. C. R. a început să-și facă simțită prezența atât la nivel central cât și local. Preluând modelul Comsomolului sovietic⁹, organizațiile-satelit P. C. R. au inițiat măsuri destinate vizibilității publice și direcționării populației înspre acestea. Se urmărea încadrarea maselor în aceste

⁷ James Riordan, Pierre Arnaud, *op. cit.*, pp. 1-2.

⁸ În Rezoluția asupra activității Comitetului Central al P. C. R. (Congresul al III-lea) partidul încuraja crearea fracțiunilor comuniste până și în societățile sportive, iar cu ocazia Congresului al IV-lea U. T. C., tineretului îi era dată directiva de a-și „intensifica activitatea ilegală... să utilizeze diferite forme și posibilități de muncă legală, căutând să cucerească în toate organizațiile legale ale tineretului muncitor și țărănesc cu caracter politic-cultural și sportiv – conducerea și să le dea acestor organizații un caracter revoluționar”. U. T. C.-iștilor li se cerea să desfășoare o muncă activă „în toate organizațiile sportive cu caracter muncitoresc” pentru pregătirea centralizării mișcării sportive muncitorești și „crearea unei uniuni sportive muncitorești de clasă”. *Apud Rezoluția în chestiunea Uniunii Tineretului Comunist*, Arhiva I. S. I. S. P. de pe lângă C. C. al P. C. R., cota A. XII – 1 *apud* N. G. Munteanu, *Activitatea educativă muncitorească și cultural-sportivă în rândurile tineretului, în anii 1921 – 1933* în Ion Ionescu Puțuri (coord.), *Tineretul Comunist în acțiune. Contribuții la Istoria Uniunii Tineretului Comunist din România*, Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C. C. al P. C. R., București, Editura Științifică, 1972, pp. 165-166. Aceste informații sunt interesante și adâncesc eforturile studierii imixtiunii P. C. R. în organizarea mișcării sportive de masă. Totuși trebuie să avem unele rețineri asupra veridicității studiului, deoarece este scris sub coordonarea lui Ion Ionescu Puțuri și a Institutului de Studii Istorice și Social-Politice al P. C. R., același care scria la comandă biografiile de revoluționari și de ilegaliști și care desăvârșea cultul personalității lui Ceaușescu în 1980, prin fabricarea aniversării a „2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent” sub Burebista.

⁹ „Kommunisteski Soiuz Molodioji” – Uniunea Tineretului Comunist din U. R. S. S.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

organizații (în care Tineretul Progresist ocupa un loc fruntaș), și acapararea puterii prin manipularea populației. Acapararea sportului, considerat apanajul elitelor, era un prim pas în această direcție. Construirea unei alternative la „sportul burghez” oferea comuniștilor un avantaj în realizarea prozelitismului politic printre tineri. . Putem afirma astfel că grija față de mișcarea sportivă este o caracteristică a P. C. R. în faza incipientă a acaparării puterii, când era nevoie de măsuri populiste pentru atragerea sprijinului popular și a mascării adevăratelor intenții politice. Mare parte a responsabilității acestei mișcări îi era atribuită în 1945 Tineretului Progresist (T. P.). Tineretul Progresist prin secția sa sportivă devine astfel precursorul înființării Organizației Sportului Popular.

În urma Plenarei lărgite a C. C. al U. T. C. s-a hotărât „formarea unei organizații unice antifasciste a Tineretului Progresist din România”. Hotărârea, adoptată pe 16 aprilie 1945, marca începutul activismului propagandistic P. C. R. în societate. Expunerea tov. Nicolae Ceaușescu, secretarul general al U. T. C la acea dată, arată importanța sportului în apropierea partidului de masele largi. Astfel el declară că „[...] La țară, vom putea să prindem tot tineretul, prin crearea de cluburi, cămine culturale, sport, biblioteci, ziare, cântece șezători... Sportul popular, va deveni o secție a Tineretului Progresist. Va fi sub conducerea Tineretului Porg. va cuprinde masele largi a-le tineretului. Utc-iștii pot fii cei mai buni sportivi în cadrul Tineretului Progresist¹⁰.” Încadrarea sportului în organizațiile de masă arată importanța acestuia pentru P. C. R. și capacitatea persuasivă a activiștilor de partid, care utilizau orice activitate cu impact social în scopul prozelitismului politic. Organizațiile de masă reprezentau „temelia de bază pe care se sprijină partidul” (n.a. – P. C. R.), iar activitatea depusă de fiecare membru „impune linia partidului nostru în aceste organizații... răspunzând totodată de modul cum este lămurită masa¹¹.” Deducem faptul că și „Sportul”, secția a T. P., avea rolul de a impune linia partidului prin astfel activități demonstrative și cu impact direct asupra populației. Sportul devenea prioritate a partidului, „un factor în munca de reconstrucție a țării”, așa cum era prezentat de oficiosul O. S. P., ziarul „Sportul Popular”, încă din 1945. Politica partidului era sintetizată în formula „Toate sporturile pentru popor și tot poporul pe stadion”, lansându-se astfel un adevărat „manifest” al fenomenului ce sintetiza concepția sovietică despre sportul de masă¹².

Sportul oferea oportunitatea integrării minorităților și înlesnea tranziția tineretului din zona rurală în cea urbană, prin integrarea sa socială. Nu în ultimul rând, educația organizată, mai ales cea prin activități sportive, era și un prilej de control a stării de sănătate a populației cât și de popularizare a normelor sanitare și de igienă. Ulterior, prin astfel de directive era extins și controlul social, sportul fiind considerat o

¹⁰ Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale, Fond *Partidul Muncitoresc Român Comitetul Județean Iași*, ds. 24/ 1945, f. 1-3 și 7-10.

¹¹ *Ibidem*, ds. 11 / 1945, f. 1.

¹² Mihail Lupescu, *Toate sporturile pentru popor și tot poporul pe stadion în Sportul Popular*, Anul I, Nr. 123, 2 septembrie 1945, p. 1.

modalitate de prevenție a delincvenței juvenile¹³. În realitate, P. C. R. prin intermediul acestor „curele de transmisie”¹⁴ ce promovau educația prin sport, își extindea influența asupra întregii societăți.

„Organizația Sportului Popular” (O. S. P.) a fost înființată prin decretul-lege din 7 martie 1946 ca și persoană publică de drept public și prin statut era subordonată Președinției Consiliului de Miniștri ca și instituție anexă. O. S. P. devenea astfel singurul organism menit a conduce și a controla „din punct de vedere sportiv, educativ, tehnic, administrativ și financiar al resorturilor și federațiilor sportive, centrale și regionale, precum și al organelor în subordine, cât și al tuturor asociațiilor, cluburilor, grupărilor și organizațiilor de orice fel și sub orice denumire, care au ca obiect sporturile, educația fizică și turismul, îndrumându-le activitatea în cadrul programului educativ al Statului”¹⁵.

Constituirea O. S. P. a venit pe drumul firesc al instalării comunismului în România, după momentul 6 martie 1945, ca și necesitate fundamentală de control a societății. În societatea contemporană, cultura fizică și sportul au devenit nu numai obiectul atenției și interesului general, ci și arena unei ascutite lupte ideologice. Faptul că prin sport – ca și fenomen social complex, multifuncțional – se putea exercita o anumită influență asupra producției sociale, în procesul de formare a „omului nou” de tip socialist¹⁶, a determinat autoritățile comuniste române să acapareze și să imprime suport ideologic acestei mișcări. N. I. Ponomariov, sociolog sovietic, în a sa lucrare „Funcțiile sociale ale culturii fizice și sportului” studiază legătura dintre societatea sovietică și mișcarea sportivă de masă și emite mai multe teze¹⁷ referitoare la subiect, cu impact asupra direcțiilor de studiere a fenomenului sportiv dintr-o societate totalitară. Relația dintre cultura fizică și munca productivă este subliniată, dar și faptul că exercițiile fizice se integrează funcțional, alături de alte activități umane, în structura timpului liber, ca formă recreativă. Pe de altă parte, autorul descrie și funcționalitatea culturii fizice ca latură a educației comuniste, cu efecte ce se prelungesc în sfera educației morale, estetice și intelectuale contribuind la formarea individului ca personalitate, la integrarea lui în sistemul vieții sociale.

¹³ James Riordan, *The Impact of Communism on Sport* în *Historical Social Research*, vol. 32, nr. 1, 2007, pp. 110-115.

¹⁴ Pentru mai multe informații despre rolul organizațiilor de masă ce gravitau în jurul P. C. R consultați studiul lui Adrian Cioflâncă, *Organizațiile de masă. Uniunea Tineretului Comunist* în Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (C. P. A. D. C. R.), *Raport Final*, București, Editura Humanitas, 2006, p. 138-158.

¹⁵ Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, *Fond Comitetul Județean P. C. R. Vaslui*, Secția *Organizații de masă*, ds. 20 / 1945-1946-1947, f. 39. Vezi și Monitorul Oficial, Nr. 58 din 9 martie 1946 (Partea I A).

¹⁶ N. I. Ponomariov, *Funcțiile sociale ale culturii fizice și sportului*, București, Editura Sport-Turism, 1977, p. 7.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 241-247. Cultura fizică și sportul – concluzionează Ponomariov în încheierea lucrării – „au mai multe funcții importante: formarea unui individ integru, multilateral dezvoltat; integrarea și socializarea lui; menținerea și întărirea sănătății, dezvoltarea aptitudinilor fizice ale oamenilor, pregătirea lor pentru participarea pe deplin eficientă la producția socială și apărarea patriei; asigurarea odihnei și distracției; dezvoltarea legăturilor internaționale, lupta pentru pace și prietenie între popoare”.

Raportul Președintelui Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, către Maiestatea Sa Regele Mihai I din 7 martie 1946, prin care se trimitea spre aprobare noua organizare a sporturilor, menționează explicit noile implicații ale controlului social ce se dorea exercitat prin sport. Prin O. S. P. se urmăreau „angrenarea întregului tineret al țării pentru o mișcare sportivă de masă, sporirea la maxim a potențialului energetic al generațiilor tinere și promovarea largă a spiritului de camaraderie, solidaritate și sportivitate”¹⁸. Petru Groza menționa și nivelul de implicare al statului în fenomen, legea de față mărind „în mod considerabil colaborarea Statului cu mișcarea sportivă, supunând pe aceasta din urmă unui control mai eficient din partea Statului, creînd astfel posibilitatea realizării multor deziderate care depășesc cu mult posibilitățile inițiative particulare”¹⁹. Asistăm la denunțarea inițiativelor private în sport, un prim pas în naționalizarea asociațiilor sportive și a mijloacelor logistice necesare activității, și la începerea controlului social prin intermediul organizațiilor de masă ce gravitau în jurul P. C. R., în cazul nostru al celor sportive.

Modelul sovietic al Comsomolului este proiectat prin intermediul O. S. P., înregimentarea tineretului prin sport fiind primul pas al socializării politice primare. Această socializare politică dintr-o organizație cu caracter apolitic este parte a proiecției totalitare de cuprindere a tineretului și a copiilor, de la cele mai fragede vârste, într-un cadru organizat și de îndoctrinare sistematică a acestora în scopul creării „omului nou”²⁰.

Înființarea la nivel central a unui nou for de conducere a sportului, educației fizice și turismului nu era o măsură suficientă pentru a asigura impunerea noii orânduiri și în teritoriu. Astfel, pe baza Decretului-lege ce a legiferat monopolul comunist în coordonarea fenomenului s-a luat decizia constituirii și organizării regionale prin Comitete locale ale instituției. Capitolul III, referitor la Organe exterioare O. S. P., preciza dreptul Comitetului Central al organizației de a „înființa în cuprinsul țării, comisiuni regionale, județene și locale, fixând circumscripțiile, reședințele și atribuțiunile lor”²¹. Acestea urmau a fi înființate și organizate „pe cale de regulament și deciziuni, întocmite de Comitetul Central”²².

Racordarea lașilor și a Vasluiului la noile realități instituționale de după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial ne oferă o perspectivă propagandistică a politicii P. C. R. (prin intermediul O. S. P.) în teritoriu, prin introducerea noilor directive guvernamentale referitoare la sportul de masă, fiind urmărită propagarea mesajului politic. Distrugerile războiului, starea de insecuritate atât politică, economică (specula) și socială, precum și și urmările distructive ale secetei

¹⁸ Raportul d-lui Președinte al Consiliului de Miniștri, către M. S. Regele, 7 martie 1946, apud Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond Comitetul Județean P. C. R. Vaslui, Secția Organizații de masă, ds. 20 / 1945-1946-1947, f. 46.

¹⁹ *Ibidem*, f. 46.

²⁰ C. P. A. D. C. R., *op. cit.*, p. 139.

²¹ Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond Comitetul Județean P. C. R. Vaslui, Secția Organizații de masă, ds. 20 / 1945-1946-1947, f. 42.

²² *Ibidem*.

prelungite²³ erau principalele griji ale populației din Moldova și nu numai, toate acestea fiind în agenda liderilor P. C. R. Vaslui. Decalajul economic și politic al Moldovei în raport cu Transilvania și Muntenia, precum și centralismul decizional al Bucureștilor s-a manifestat printr-o slabă activitate sportivă. Putem vorbi despre caracterul elitist al sportului din Moldova, o stare de fapt ce s-a perpetuat și în primii ani postbelici.

Măsurile vădit populiste ale comuniștilor ieșeni și vasluieni erau o compensație adusă populației, o detașare temporară de greutatea materiale și emoționale ale războiului²⁴ abia încheiat și implicit o modalitate facilă de prozelitism politic.

În orașul Vaslui, sportul a fost „confiscat” de conducerea locală P. C. R. încă din toamna anului 1944, mai precis din luna septembrie, când o manifestație de stradă și „un match de foot-ball” erau închinată Armatei Roșii. Raportul de activitate al P. C. R. Vaslui consemna prezența a peste „1000 de cetățeni” la aceste manifestații, încheiate cu discursurile tov. Elena Zelinescu, și al avocatului Manea Sohăfer, subprefectul în funcție²⁵. Așadar, încă din luna septembrie a anului 1944 autoritățile locale și „activiștii” P. C. R. mobilizau masele prin sport în activități propagandistice, menite a forma o stare generală de entuziasm la adresa Armatei Roșii și a U. R. S. S.²⁶. Grijă față de mișcarea sportivă locală era conturată și prin intermediul sindicatelor muncitorești. Un recensământ al Confederației Generale a Muncii viza printre altele și conturarea unei situații a Sportului muncitoresc la nivelul anului 1945, responsabilii sindicali vasluieni fiind chestionați asupra sporturilor practicate de muncitori, a numărului de echipe și de participanți, și nu în ultimul rând asupra rezultatelor în munca sportivă²⁷. Comitetul Județean al Organizației „Tineretul Progresist” contribuia deasemenea la propagarea prin sport a directivelor centrale, organizând o „serbare sportivă” și o „chermeză”, ambele pentru „popularizarea congresului anti-fascist din Balcani”²⁸. Totuși, secția sportivă a Tineretului Progresist Vaslui ducea lipsă la capitolul materiale, echipamente sportive, dar și la aprovizionarea cu presă de specialitate (ziarul „Sportul Popular”²⁹), iar cererile adresate Comitetului Central pentru rezolvarea acestor probleme rămăneau nerezolvate. O măsură compensatorie a conducerii locale era organizarea de serate, pentru a continua activitatea Secției în așteptarea unor ajutoare de la București³⁰.

Singurele facilități „care stau la dispoziția tineretului” se aflau la sediul T. P.

²³ Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, București, Editura Curtea Veche, 2005, pp. 71-72.

²⁴ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Editura Polirom, 2010, pp. 315 și 332-333.

²⁵ Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond *Comitetul Județean P. C. R. Vaslui*, ds. 2/1945, f. 1.

²⁶ *Ibidem*, ds. 7/1945, f. 88.

²⁷ *Ibidem*, f. 3-4.

²⁸ *Ibidem*, f. 105.

²⁹ *Ibidem*, ds. 2/1946, f. 26.

³⁰ *Ibidem*, f. 20.

Vaslui, fiind vorba de o „masă de ping-pong, un şah și un pian”³¹. Dat fiind faptul că nu erau condiții necesare desfășurării unei activități constante, organizația avea doar două echipe de „Pin-Pong și una de Şach”³², iar concursurile inițiate se bucurau de participarea în medie a 11-14 tineri, mare parte fiind membri ai structurii locale³³. Manifestările sportive din perioada campaniei electorale mai animau activitatea secției, organizându-se și concursuri de ștafetă pe lângă cele menționate în rândurile de mai sus, la care participau concurenți din partea Liceului „Mihail Kogălniceanu”, Legiunii de Jandarmi și a Federației Naționale a Tineretului Democrat din România³⁴. O. S. P., „aflată în curs de formare” conform datelor T. P. Vaslui³⁵, urma a face trecerea la o formă planificată de implementare a sportului de masă în teritoriu, secția sportivă „progresistă” nefiind capabilă a coordona activitatea în teritoriu.

Iașii, ca și vector de putere atât politic cât și administrativ al Moldovei, era direct răspunzător de constituirea filialei județene Vaslui a Organizației Sportului Popular și de activitatea acesteia. Regionala Iași a O. S. P., pe temeiul legii 135, somase autoritățile locale vasluiene să binevoiască a înființa Comitetul Județean al organizației și de a trece la activism, în măsura în care dispun de materiale. Circulara adresată Prefectului, datată la 25 iunie 1946, conține și dispoziții privind apartenența ierarhică a Vasluiului față de regionala Iași. Conducerea O. S. P. Vaslui avea datoria de a trimite pe lângă procesele verbale ale ședinței de înființare și câte un raport lunar de activitate, structurat pe fiecare disciplină sportivă în parte³⁶.

Comitetul județean Vaslui a O. S. P. a luat ființă la data de 20 mai 1946, când în amfiteatrul Liceului „Mihail Kogălniceanu” s-au adunat reprezentanții asociațiilor sportive din județ pentru a se discuta neînțelegerile dintre aceștia și noul for de conducere al mișcării sportive. Ședința ce a început conform procesului verbal la orele 10 a stabilit faptul că „O. S. P. este organul de conducere la care toate grupările sportive trebuie să se afliască”³⁷. Comitetul de conducere vasluian era constituit din: „președinte Dl. Col. Alecu Comandantul Garnizoanei Vaslui, vice-preș. subprefect Nic. Becheanu și Dl. Col. C. Harles. Membri: Președ. Asociației Ștefan cel Mare³⁸, președ. Asociației sportive a Regimentului 24 Infanterie Vaslui, președ. Asociației sportive a Liceului M. Kogălniceanu și toți ceilalți președinți ai grupărilor sportive din orașul și jud. Vaslui”³⁹. În cadrul întâlnirii s-au mai discutat probleme organizatorice (constituirea bugetului, programul antrenamentelor și delegatul organizației pe

³¹ *Ibidem* și *Ibidem*, ds. 3/1947, f. 8.

³² *Ibidem*, ds. 2/1946, f. 27.

³³ *Ibidem*, f. 27 și 32.

³⁴ *Ibidem*, f. 32. și 35.

³⁵ *Raport de activitate dela 25 decembrie 1946 la 22 ianuarie 1947 în Ibidem*, f. 39-41.

³⁶ *Ibidem*, f. 27.

³⁷ *Ibidem*, f. 34.

³⁸ În cadrul ședinței amintite s-a trecut și la alegerea comitetului Asociației sportive „Ștefan cel Mare”: „Președinte maior Onceanu, vice-președinte cpt. Codreanu și dl. Lica Goldenberg. Membri: Dl. Tepeneag șeful Gărzii Financiare din Vaslui, Zigu Herscovici. Cenzori: Maior Intend. Hutu, I. Milion, contabil Fătu. Casier: Lt. V. Strat. Secretar Popa V. Custode Popa Tr.”.

³⁹ Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond *Comitetul Județean P. C. R. Vaslui*, Secția *Organizații de masă*, ds. 20 / 1945-1946-1947, f. 34.

probleme de antrenament tehnic). Informația cea mai valoroasă a documentului este cea legată de sediul noii filiale O. S. P., aceasta urmând a-și desfășura activitatea – în mod „temporar” – în sediul Organizației Tineretului Progresist Vaslui. Asistăm la o continuitate a „Sportului Popular” în cadrul Tineretului Progresist și implicit sub control comunist.

Raportul de activitate trebuia redactat în conformitate cu adresa numărul 1056/1946 a „Centralei O. S. P. București” și viza aspecte ale activității organizatorice, financiare și propagandistice. Gradul de mobilizare a maselor și percepția colectivității constituiau elemente importante pentru forul central, fiindcă scopul final urmărit era prim planul mediatic. Documentul vizând anul 1946 (an electoral, fundamental pentru acapararea puterii), urmărea și dificultățile întâmpinate în teritoriu. Președintelui O. S. P. Iași, Ing. Dr. C. Parteni, urmau a-i fi comunicate aceste „greutăți întâmpinate și cine împiedică acțiunea de democratizare (n.a. – a sportului)”⁴⁰. Observăm o grijă a autorităților comuniste, cantonate în O. S. P., față de posibile atacuri ale Opoziției și în planul mișcării sportive. Așadar, afirmația despre „războiul total”, pe toate planurile și în toate domeniile de activitate ale societății, între P. C. R. și partidele de opoziție, capătă și mai mult sens. Comitetul Județean Vaslui era chestionat asupra legăturilor și despre sprijinul financiar al autorităților locale, spre a centraliza și afilia fenomenul sportiv la noile directive guvernamentale, în sprijinul răspândirii ideilor propagandistice comuniste⁴¹.

Rapiditatea impunerii legii de constituire a O. S. P. în teritoriu a generat interpretări ale regulamentelor de constituire a comitetelor județene. Într-o circulară a Regionalei Iași din data de 25 iunie 1946 era transmisă obligația filialei Vaslui de a compune un nou comitet, sub îndrumarea prefectului⁴². Zelul activiștilor comuniști, de a se conforma îndată directivelor, a produs greșeala de a omite din conducerea comitetului factori politici marcanți, precum prefectul și primarul, dar și membri ai resorturilor sindicale. Recomandarea este aplicată deabia pe 22 august, când prefectul județului Vaslui, Gh. Mihăilescu prezidează ședința de compunere a noului birou. După dezbaterea regulamentului O. S. P. și a instrucțiunilor regionale Iași, s-a trecut la alegerea și constituirea unui comitet valid. Noua organigramă exemplifică rolul factorului politic și al celui militar, impregnând mișcarea sportivă de masă cu caracteristici paramilitare, propagandistice și electorale. Președintele comitetului era prefectul în exercițiu, Gh. Mihăilescu, iar secretar maiorul C. Huțu. Aceștia coordonau activitatea resorturilor, care vizau domeniile sindical, școlar, urban, militar, secția feminină și poate cel mai important, cel de presă și propagandă⁴³. De subliniat este importanța atribuită secției feminine, P. C. R. militând totodată pentru implicarea activă a femeii în societate, conform ideologiei marxiste, în practică o modalitate de

⁴⁰ *Ibidem*, f. 32.

⁴¹ Vezi „Sportul Popular”, publicația oficială a Organizației Sportului Popular, publicație care propaga mesajul comunist în / prin sport și făcea opoziție „Gazetei Sporturilor”, până la desființarea acesteia din urmă.

⁴² Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond *Comitetul Județean P. C. R. Vaslui*, Secția *Organizații de masă*, ds. 20 / 1945-1946-1947, f. 33.

⁴³ *Ibidem*, f. 26.

atragere a interesului femeilor pentru politică și mai ales pentru susținerea cauzei comuniste.

La două zile după constituirea noului comitet județean se încep primele măsuri de consolidare a filialei. Cei din conducerea sportului vasluian solicită primarului orașului Vaslui aplicarea legii de constituire a O. S. P. prin punerea la dispoziție tuturor „grupărilor sportive, stadioane amenajate cu tot utilajul necesar⁴⁴” și începerea lucrărilor la stadionul orașului. Concomitent se cerea acordarea de sprijin material grupării „Ștefan cel Mare”, asociație care urma a fi afiliată „Federației Române de Foot-ball⁴⁵”.

Deasemenea, tineretul din târgul Negrești a răspuns chemării organizatorice pentru a pune bazele sportului popular local, și în urma ședinței publice din 29 august 1946 grupul de inițiativă a stabilit cu unanimitate de voturi înființarea unei asociații sportive. Numită „Asociația sportivă Negrești”, organizația era declarată apolitică, lucru consemnat de procesul verbal al ședinței, iar comitetul de conducere își declara disponibilitatea pentru a conlucra cu filiala județeană Vaslui a Organizația Sportului Popular din România⁴⁶. De remarcat paradoxul organizatoric al asociației din Negrești, irelevanța discursului și imixtiunea politicului în treburile „asociației sportive cu caracter apolitic”. Pentru a-mi exemplifica afirmația este suficient a înșira numele primilor doi membri ai comitetului de conducere, în ordine ierarhică: Președinte de onoare era Prim Pretorul Dorneanu, iar „președinte activ”, Primarul târgului Negrești, D. Sevastru⁴⁷. Deși nu insist asupra apartenenței politice a celor doi, e demn de reflectat și asupra importanței sportului în desăvârșirea controlului social până la proclamarea Republicii Populare.

„Patronajul” politic asupra sportului din Negrești exprimă dependența inițiativelor private față de sprijinul autorităților locale, care prin simpla prezență onorifică (cazul Prim Pretorului Dorneanu) sau prin rolul de conducător al activității (Primarul D. Sevastru) pot garanta succesul inițiativei. Astfel „tineretul din târgul Negrești Jud. Vaslui dornic de sport” cade sub imixtiune politică din start, datorită cumulului de funcții și a conflictului de interese existent. Bunul simț și realismul trebuie să gverneze în analiză pentru a emite supoziția că factorul politic instalat după 6 martie 1945 la centru, dar și în teritoriu a utilizat sportul și astfel de inițiative aparent inofensive pentru a pătrunde în rândul maselor. Partidul Comunist din România a utilizat „pârghiile” legislative ale autorității statului asupra organizării sportului, pentru a-și propaga ideile în rândul tineretului, cunoscut fiind faptul că viziunea acestora este dispusă schimbării și receptării mesajului propagandistic prin receptarea recreativă, lipsită de agresivitate electorală.

Din rândurile Comitetului Asociației din Negrești mai făceau parte următorii: „Vice Președinte Slt. Activ Emil Luchian, Secretar-General Notar Oprișa, Secretar Adjunct Liza Marcovici, Cassier Costică Paraschiv, Cenzori Jean Figler (și – n.a.) M. Strătilă”. Membrii onorifici erau „Dr. Mihai Paraschiv, Zigmund Horenștein, Plot.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 36.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 35.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 24.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 24.

Major Anghelescu, Mitică Bosinceanu, Ioan Apătoaei, Inv. Mironescu.” Asistăm la promovarea sportului popular, la o „democratizare” a sportului inițiată de tineretul entuziasmat, dar condusă de elita politică, militară și intelectuală a târgului. Acest prototip organizatoric era o structură piramidală în subordinea statului și a autorităților comuniste, atât partinic cât și instituțional. Dedublarea instituțiilor statului și atacarea celor existente, pentru a le arăta lipsurile și a le înlătura cu structuri subordonate, a fost principala acțiune a P. C. R. pentru a instaura modelul de societate sovietică.

„Antrenor și responsabil sportiv” la Asociația sportivă Negrești era numit David Liebermann, în subordinea acestuia urmând a se desfășura activitatea în cele trei secții ale asociației: „1. Foot-ball, Wolley-ball și Ping Pong.”⁴⁸ Procesul verbal semnat în urma ședinței constitutive și înaintat apoi Organizației Sportului Popular Vaslui denotă implicațiile monopolismului sportiv comunist și necesitatea afilierei la forul central spre a derula activități în conformitate cu directiva guvernamentală.

Totodată, O. S. P. era o prezență activă în viața orașului Vaslui, dovadă fiind legăturile acesteia cu insituții și organizații locale. Cu ocazia decorării ofițerilor și a militarilor din cadrul Garnizoanei Vaslui cu medalia sovietică „Victoria” pe data de 9 septembrie 1946 o delegație a „sportului vasluian” era invitată la eveniment de către Traian Oncescu, comandantul detașamentului⁴⁹. Un alt exemplu este relația dintre Comitetul Județean Vaslui al O. S. P. și Federația Națională a Tineretului Democrat din România⁵⁰.

Prin constituirea filialei locale O. S. P., mișcarea sportivă de masă din Vaslui era organizată și subordonată politicii centrale a P. C. R.-Se puneau bazele unei organizații aparent inofensive, dar în spatele dezvoltării educației fizice și a sportului era interesul comuniștilor de a încadra societatea în cât mai multe organizații de masă, menite a subordona individul statului totalitar. Controlul social, propaganda și „omul nou” au devenit astfel cuvinte-cheie în programul de „democratizare” a sportului românesc, în mod particular, în acest studiu, al sportului vasluian din anii 1945-1946.

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem.* f. 38.

⁵⁰ Pentru detalii vezi *Ibidem.*, f. 29.

Raportul d-lui Președinte al Consiliului de Miniștri, către
M. S. Rogea.

SIRE,

Miscarea sportivă a fost organizată până în prezent pe bază de federații de specialitate la căror activitate s'a redus la un rol pur administrativ la organizația competițiilor sportive.

Federațiile de specialitate la rândul lor au fost grupate în Uniunea Federațiilor de Sport, al cărei rol și activitate s'a redus la coordonarea activității federațiilor.

Această stare de lucruri nu mai corespunde exigențelor Statului Român Democratic de azi.

Incadrarea întregului tineret în mișcarea sportivă se prezintă ca un comandament primordial pentru realizarea democrației tineretului și ridicarea nivelului fizic, moral și cultural al tuturor păturilor sociale prin sport, educație și turism.

Prin legea de față actuala organizația sportivă sunt înlocuite prin Organizația Sportului Popular, organizație prin excelență democratică atât prin alcătuirea ei cât și prin scopurile pe care le urmărește: îngrijirea întregului tineret al țării pentru o mișcare sportivă de masă, sporirea la maximum a potențialului energetic al generațiilor tinere și promovarea largă a spiritului de camaraderie, solidaritate și sportivitate.

Legea de față mărește în mod considerabil colaborarea Statului cu mișcarea sportivă organizând pe această din urmă anui control mai eficient din partea Statului, creșterea posibilităților realizării dorințelor care depășesc cu mult posibilitățile inițiative particulare.

Cu toate acestea prezenta lege nu recurge la sprijinul financiar al Statului, decât într-o măsură restrânsă obținând o bună parte a veniturilor sale din alte surse: Loteria de Stat, cursele de trap și galop, spectacolele în general etc.

Principiile de organizare ale O.S.P. păstrează toate instituțiile dovedite utile în regimul actual la care se adaugă alte organe menite ca să dea mișcării sportive o structură de sinteză pentru a da maximum de randament în vederea realizării scopurilor urmărite prin prezenta lege.

În acest scop autorizat fiind de Consiliul de Miniștri prin jurnalul Nr 222/946, am înțeles a supune pentru aprobare și înaltă semnătură a Majestății Voastre, alăturatul decret lege, pentru înființarea organizației Sportului Popular.

Sunt cu cel mai profund respect,

SIRE,

al Majestății Voastre

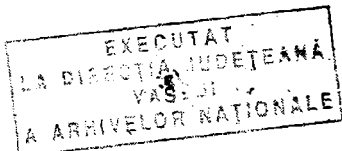
prea plăcut și supus servitor,

Președintele Consiliului de Miniștri,

Dr. Petru Groza

Nr. 350.720.

1946 Partic 7.

CONSOLIDARE ȘI RESTAURARE LA SPITALUL MILITAR IAȘI - PAVILION A

Adrian Puisoru¹

Cuvinte cheie: spital, consolidare, restaurare

Keywords: hospital, consolidation works, restoration works

Abstract: *Consolidation and restoration at the Military Hospital - Building A*

The Military Hospital of Iași, situated on 6, General Berthelot Str., had the first quarters in a privately-owned building named "The House of the Chief Guardian", near the Barnovschi Church, located in an area back then referred to as the Beilicului Outskirts.

The current quarters was built in order to serve as a hospital. The works started in 1878, following the Independence War, and were finalized in 1883.

There were carried out the following consolidation works : replacement of the wooden floors with reinforced concrete floors, the roof structure was made of wooden framings to which the elements of the floors and ceiling were attached, the roof was revised according to the fire resistance conditions of the building, there were remade the interior ornaments on the walls, the double plated doors were lined with plywood , the outer walls at the attic level were thermally isolated using mineral wool plates of 15cm thickness, the interior windows and the exterior ones were replaced, using wooden frames and aluminum ones, respectively, there were replaced the interior doors with double plated doors made of pine wood with transom windows with ornamental brownish colored glass, there were finalized the walls of the salons with washable limewash layer of orange – yellow etc.

The consolidation restoration works were carried out over a very long period due to the lack of funds, being finalized in 2008.

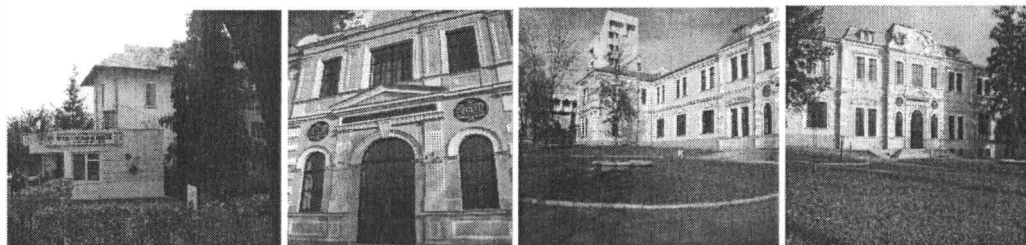
CONSOLIDARE ȘI RESTAURARE LA SPITALUL MILITAR IAȘI-PAVILION A

Istoric

Spitalul Militar Iași, situat pe str.General Berthelot nr.6, a avut primul sediu într-o clădire particulară numită „Casa Cavasului” (Cavafului?), aflată în Despărțitura a IV-A, strada Bucșinescu nr. 31, pe lângă biserica Barnovschi, în ceea ce constituia pe atunci Mahalaua Beilicului.

După 1884, această clădire a dobândit diverse destinații, adăpostind, succesiv, Școala de Administrație, Consiliul de Război și Școala Copiilor de Trupă.

¹C.N.M."Moldova" Iași

Se consideră că acest conac al Beilicului de pe vremuri se afla față în față cu actualul monument al lui Grigore III Ghica, la nr. 32. La 70 de metri înapoi de această piață se afla clădirea veche a Spitalului Militar, casa zisă „Cavasului”, care probabil a aparținut unui funcționar turc de pe atunci. În fața grădinii Grigore Ghica, la numărul 32 (în 1906), strada cu același nume, sunt mai multe clădiri cu etaj, foarte vechi, legate într-un singur corp, cu o curte. Se zice că au fost locuite de diverse regimente de cavalerie sau infanterie, până prin 1886, pînă la noile clădiri de la Copou, și chiar prin 1864 ar fi servit, o parte din ele, ca Spital de Izolare, iar anexa la Spitalul Militar vechi”.

Organizarea serviciului militar al oștirii, inclusiv dezvoltarea bazei materiale a spitalului se datorează eforturilor primilor doi medici de batalion, Iacob Czihak și Petru Liceb.

Iacob Czihak, născut pe 19 august 1800 în Bavaria, într-o familie de medici, obține la 24 ani titlul de doctor al vestitei Facultăți de Medicină din Heidelberg. În 1830 este însărcinat să se ocupe de organizarea serviciului sanitar al armatei din Iași. Deși se primise ordin de la născătorul oștirii ca Spitalul Militar Iași să ia ființă în ianuarie 1831 acest lucru nu a putut fi realizat din cauza lipsei unui regulament de funcționare și a unei documentații concrete în ceea ce privește capacitatea și locul de dispunere al acestuia. Iacob Czihak a închiriat hanul lui Petrache Sturdza care avea 8 camere, pentru a funcționa acest spital. În 1835, spitalul se mută la Curtea arsă unde va funcționa până la sfârșitul anului 1845, când Iacob Czihak primește dezlegare pentru achiziția caselor proprii pentru spital. Din 1847, prin înalt decret se dispune ca personalul medical care se lucrează la Spitalul Militar să îmbrace uniforma militară.

La conducerea Spitalului Militar sunt numiți după Iacob Czihak, Teodor Henric Czihak, Gustav Otrembo, Ștefan Corvin. În perioada dintre cele două războaie mondiale s-au făcut eforturi permanente de îmbunătățire a clădirilor în care funcționa spitalul, medicii militari ai spitalului continuând să ocupe un loc aparte în viața medicală a Iașului. Medicii Spitalului Militar Iași participă activ la lucrările celui de al IX-lea Congres Internațional de Medicină și Farmacie Militară, iar intrarea în cel de-al

II-lea război mondial ca și în primul a găsit spitalul cu un corp de medici-ofițeri bine pregătiți care au plecat la formațiunile medicale de pe front făcând acte de bravură.

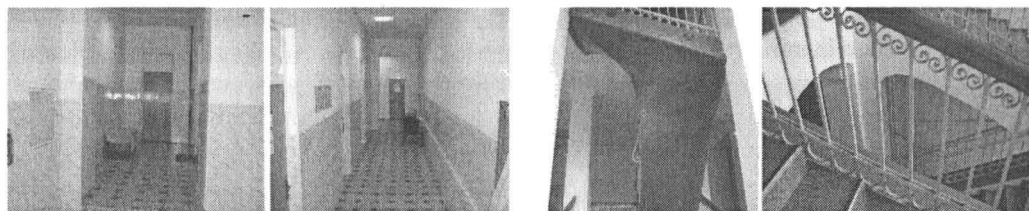
La 1888 Spitalul Militar s-a mutat în Copou, în care se afla, pe la 1906, „Compania II de Gendarmi pedestri”.

Arhiva privitoare la construirea noilor clădiri ale spitalului nu se mai află astăzi la Iași. Prin Ordinul Ministrului de Război nr. 3754 din 8 iunie 1904, toate dosarele mai vechi de 10 ani ale clădirilor au fost trimise la Pirotehnia Armatei din București. Nu se știe dacă aceste dosare mai există și nici unde se păstrează acestea în prezent.

Sediul actual a fost construit cu destinația specială de spital. Lucrările au început în 1878, după Războiul de Independență, și au fost finalizate în 1883.

Noile clădiri au fost date în folosință în anul 1884, complexul cuprinzând mai multe clădiri. În Pavilionul de Administrație funcționau Cancelaria Spitalului și Farmacia Corpului de Armată, Depozitul Chirurgical și Biblioteca Spitalului. La etaj se aflau patru camere pentru locuința unui medic.

S-au construit și două pavilioane pentru bolnavi, Pavilionul de Medicină și Pavilionul de Chirurgie. Fiecare dintre acestea avea câte o sală mare și camere mici pe capete. Ambele aveau câte două caturi. La etajul de sus al Pavilionului Chirurgical era instalat și Laboratorul Chimico-Bacteriologic. Acest pavilion avea, la catul de jos, două camere, una de operații și alta de pansamente. Acestea au fost organizate în anul 1892 de către doctor Ștefan Corvin.

Un alt pavilion cuprindea serviciile anexe: bucătăria spitalului, spălătoria, o baie cu aburi și o etuvă fixă pentru dezinfectare. O clădire mai mică, amplasată separat, adăpostea camera mortuară, pentru autopsii. În afară de aceste pavilioane, se mai afla și o remiză foarte mare, care adăpostea trăsurile de ambulanță. În momentul ieșirii lor din uz (ante 1900), respectivele trăsuri au fost expediate la Depozitul de Arme și Muniții de la Roman. Astfel, remiza a fost ocupată pe jumătate de Depozitul Regional de Efecte Spitalicești, de Magazia Companiei Sanitare. Tot aici erau cazați și o parte dintre bolnavii supranumerici, în anotimpul nefriguros. Cealaltă jumătate a remizei adăpostea trenul regimental al Regimentului XIII Ștefan cel Mare din Copou.

Printre anexele spitalului se mai regăseau o Ghețarie sistematică, un pavilion pentru Compania IV-a Sanitară (cancelarie, dormitorul trupei și Școala Sanitară), precum și un alt pavilion în care era instalată bucătăria, sala de mese a Companiei IV Sanitară, precum și Arestul trupei. În curte a mai fost amenajată o cisternă pentru apa de ploaie, folosită pentru baie corporală. Ulterior, apa din această cisternă a ajuns să fie furnizată de Școala de Meserii, care se alimenta dintr-un bazin al iazului Ciric, fiind acționată printr-un pulsometru aflat într-o gheretă specială. În curtea Spitalului a mai fost săpată și o fântână, ca sursă autonomă de apă. S-a construit o seră pentru flori

și un grajd pentru lemne. Chiar din construcție, spitalul era dotat cu instalație de lumină electrică. Sălile erau „asfaltate” în cea mai mare parte, iar sobele erau, în marea majoritate din teracotă.

Construirea pavilioanelor a costat la acea vreme suma de 487 516 lei.

Terenul curții avea inițial o suprafață totală de 4 332 mp, dar a mai fost extins ulterior. Spațiul verde dintre pavilioane era ornamentat cu diverși arbori.

Iată o cronologie a construirii clădirilor din complexul spitalului:

1878 – s-au început lucrările la Spitalul Militar din Iași și s-a continuat cu cele două pavilioane pentru bolnavi; unul a fost gata în 1880, iar celălalt în 1882- în paralel s-a lucrat la Pavilionul Administrativ, la clădirea pentru autopsii și la săpatul fântânii;

1882-s-a înființat Liceul Militar din Iași, în care au învățat marele savant Henri Coandă, scriitorii Jean Bart, Gh.Brăiescu, Emil Gârleanu ș.a.;

1885 – au fost refăcute șoselele ce duceau la Spitalul Militar;

1886 – a fost realizată împrejmuirea cu gard a curții spitalului;

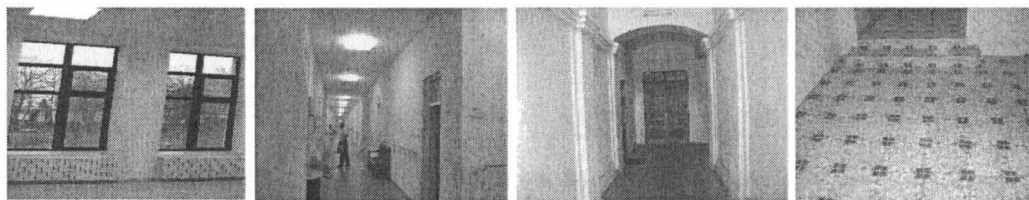
1889 – au avut loc reparații generale;

1900 – s-a instalat lumina electrică, pe cheltuiala Ministerului de Război;

1902 – restaurarea Pavilionului „C” al Spitalului, afectat de un incendiu care a avut loc în noaptea de 24-25 iulie, pe când se făceau reparațiile de vară;

1903 – au fost instalate conductele pentru aducerea apei de la bazinul Școlii de Meserii în cisterna din curtea Spitalului, spre a servi la băile Garnizoanei și la spălaturile rufelor;

1906 – în luna august s-au construit trotuarele de asfalt și a fost reinnoită șoseaua ce duce la spital.

Apare necesitatea construirii a încă patru pavilioane noi: pentru boli infecto-contagioase, un pavilion special pentru ofițeri și elevii Școlii Militare, al treilea pentru boli venerice, iar ultimul pentru primirea bolnavilor și camera de gardă.

Se arată, încă de pe atunci, necesitatea introducerii unei instalații sistematice de ventilație artificială, lavoaruri, băi dotate cu cadă, băi de șezut, adaptarea de latrine sistematice.

Din 1948, spitalul a funcționat în actualul perimetru unde colonel doctor farmacist Nicolae Oiță a înființat Laboratorul de Microproducție de medicamente și care a lăsat zeci de preparate originale, zeci de lucrări științifice și un climat de cercetare care continuă și astăzi.

Pavilionul A s-a dat în folosință în anul 1857 și este monument istoric, Complexul Spital Militar regăsindu-se în lista monumentelor istorice la poziția IS-II-m-B-03780.02 (nr. vechi 24 B 113).

Imobilul la care s-a făcut consolidarea a fost construit în anul 1857 și are dezvoltarea P+E+M, având structura de rezistență și pereții portanți din zidărie de cărămidă.

S-au executat următoarele lucrări:

- planșeele din lemn au fost înlocuite cu planșee din beton armat, cu excepția celui peste etaj care s-a menținut în soluția inițială pe grinzi din lemn;
 - șarpanta s-a realizat din ferme de lemn de care s-au suspendat elementele planșeului și tavanului;
 - acoperișul s-a revizuit potrivit condițiilor corespunzătoare gradului de rezistență la foc a clădirii;
 - materialele puse în operă au fost tratate fungicid;
 - s-au refăcut decorațiunile interioare la pereți;
 - ușile din lemn dublu placate s-au finisat cu furnir;
 - pereții exteriori de la mansarde s-au izolat termic cu saltele din vată minerală de 15 cm grosime;
 - la casa scării pereții s-au finisat cu zugrăveli colorate tip baumit;
 - pereții grupurilor sanitare s-au placat cu faianță de culoare alb și albastru;
 - balustradele metalice ale scărilor s-au ars cu lampa de benzină, s-au curățat de uleiuri cu peria de sârmă, s-au protejat cu un strat de miniu de plumb, apoi s-au vopsit în culoare albastru, iar mâna curentă s-a tratat cu ulei;
 - s-a înlocuit tâmplăria interioară (lemn) și cea exterioară (aluminiiu);
 - s-au înlocuit ușile interioare cu uși din lemn de rășinoase dublu placate și supraluminate cu geamuri ornament colorate maroniu;
 - pentru compartimentarea spațiilor cu introducerea de funcțiuni noi (grupuri sanitare la saloane) s-au prevăzut pereți din gips-carton de 10 cm grosime;
 - s-au prevăzut pardoseli finite cu gresie porțelanată antiderapantă la scări și grupuri sanitare;
 - la mansardă s-au prevăzut pardoseli din dulapi de lemn;
 - la grupurile sanitare s-a hidroizolat pardoseala;
 - s-au finisat pereții saloanelor cu zugrăveli cu var lavabil colorat galben-portocaliu;
 - s-a prevăzut lărgirea holului central prin demolarea zidurilor inițiale și reconstruirea lor pe alte aliniamente, inclusiv realizarea fundațiilor corespunzătoare;
 - s-au păstrat fundațiile și zidul din fațada principală;
 - s-a făcut consolidarea prin subzidirea și lărgirea tălpii zidului longitudinal din fațada posterioară, pe toată zona holului central, execuția realizându-se în două etape.
- Prima etapă de intervenție a cuprins săparea laterală a unei gropi de fundație de 60 cm, mai mare decât aliniamentul fundației existente, după care în etapa a II-a, pe tronsoane de 1,50 m s-a săpat sub fundația de piatră existentă, executându-se o talpă din beton simplu. S-au realizat apoi, tot în două etape, două tălpi din beton armat în formă de L, care au îmbrăcat fundația veche de o parte și de alta, rezultând în final o talpă în formă de U. Betonul armat are marca Bc10, armăturile sunt din sortimentul PC 52, iar etrierii sunt realizați din OB 37.

La pereții noi executați pe alt aliniament, din condiția realizării holului central s-au realizat fundații din beton simplu cu două centuri din beton armat cu lățimea de 75 cm și înălțimea de 25 cm, la cote care diferă funcție de tronsoane.

Lucrările de consolidare și restaurare au durat foarte mult timp, datorită lipsei de fonduri și s-au finalizat în 2008.

Bibliografie

- Constantin Ostap, Ion Mitican, *Iașul între legendă și adevăr*, Editura Tehnopress, Iași, 2000
- Constantin Ostap, *Parfum de Iași*, Editura Tehnopress, Iași, 2002
- Aurora Fechei, *Iașii – Arhitectură și legendă*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2003
- Constantin Ostap, *Despre Iași – numai cu dragoste*, Editura Vasiliana, Iași, 2005
- Constantin Ostap, Ion Mitican, *Cu Iașii mână-n mână*, Editura Dosoftei, Iași, 2007
- Ion Mitican, *Vechi locuri și zidiri ieșene*, Editura Tehnopress, Iași, 2007

MONUMENTELE EROILOR DIN COMUNA MUNTENII DE SUS, JUDEȚUL VASLUI

Gianina-Cristina Chirilă, Ecaterina Vicol

Cuvinte cheie: monument, eroi, Muntenii de Sus

Keywords: monuments, heroes, Muntenii de Sus.

Abstract: *Heroes' monuments from Muntenii de Sus village, Vaslui Country*

Muntenii de Sus village, is situate to the north-east of the town of Vaslui, where there are three heroes' monuments, representing a tribute to the sacrifice of the people who fought for freedom of the country's war of Independence (1877-1878), in the First World War (1916-1918) and the Second World War (1940-1945).

1. Hero's monument from Muntenii de Sus village. The construction is located in the center of village and was built in 1960 with support from Local Council from Muntenii de Sus. An aluminum plate is inscription with the names of heroes of World War II.

2. Hero's monument to "School with classes I – IV" from Satu Nou Located front of School with cl. I-IV from Satu-Nou, construction was built in 1996 to support "Clohars-Carnoet Friendship Association from France." The monument commemorate all heroes from Muntenii de Sus witch is engraved on two inscriptions.

3. Hero's monument at Church "St. Peter and Paul", Satu Nou Near church "St. Peter and Paul", Satu Nou was built in July 2006, a monument dedicated to the heroes from Muntenii de Sus.

The monument includes a cross of black marble which there are four marble inscriptions engraved with the names of heroes from Muntenii de Sus common with were sacrificed in the First World War (1916-1918) and the Second World War (1940-1945).

Heroes' monuments there are included in local interest groups, teachers and pupils from Muntenii de Sus, developing various activities to commemorate historical events (January 24, May 9, Veterans Day, National Day etc). General situation of conservation of memorial monuments from Muntenii de Sus is satisfactory, requiring some intervention to restore.

Muntenii de Sus, localitate aflată în partea de Nord-Est a municipiului Vaslui, redevine comună de sine stătătoare (din fosta comună Tanacu) prin legea 84 din anul 2004, Satu-Nou făcând parte componentă din organizarea sa teritorial-administrativă.

Pe teritoriul comunei se află trei monumente comemorative, reprezentând un omagiu adus jertfei locuitorilor care au luptat pentru neamul patriei în războiul de independență din 1877, în războiul pentru reintregirea națională din 1916-1918 și în cel de-al Doilea Război Mondial (1940-1945).

1. Monumentul eroilor din Muntenii de Sus

Aflat în vatra satului, în incinta curții Dispensarului și a Bibliotecii comunale (parcele 77/1), monumentul a fost ridicat în anul 1960, cu sprijinul Consiliului local din Muntenii de Sus, în administrația căruia se și află.

Monumentul cuprinde o construcție din beton de formă trapezoidală pe o fundație și o zidărie din beton. O placă de aluminiu este așezată în mijlocul monumentului fiind inscripționată cu următorul text:

„GLORIE ETERNĂ EROILOR ROMÂNI DIN COMUNA MUNTENII DE SUS CĂZUȚI ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI PENTRU LIBERTATEA ȘI INDEPENDENȚA PATRIEI NOASTRE”.

NUMELE EROILOR

LCT. ROTARU GHEORGHE	1945
SG. MAJOR FLOREA VASILE	-II-
CAP. MORARU G. VASILE	-II-
SOLD. NEACȘU N. ALEXANDRU	-II-
SOLD. PROFIRE R. VASILE	-II-
SOLD. MAXIM A. LAZĂR	-II-
SOLD. MANOLACHE PAVEL	-II-
SOLD. DULUMAN DUMITRU	-II-
SOLD. ARCĂLEANU VASILE	-II-
SOLD. IGNAT IANCU	-II-

Starea generală de conservare a construcției este satisfăcătoare, necesitând unele intervenții în vederea restaurării.

Monumentul se încadrează în grupa valorică de interes local, Școala cu cl. I-VIII “Ioan Agarici” din Muntenii de Sus, desfășurând diverse activități de comemorare, coordonate de profesorul de istorie Gianina Chirilă, cu ocazia evenimentelor istorice marcante (24 ianuarie, 9 mai, Ziua Eroilor, Ziua Veteranilor , Ziua Națională ș.a.).

Monumentul eroilor din Muntenii de Sus, județul Vaslui

2. Monumentul eroilor de la Școala cu clasele I-IV din Satu-Nou

Aflându-se în fața Școlii cu cl. I- IV din Satu-Nou (parcele 82/1) din strada Safir, monumentul se află în administrația Consiliului local al comunei Muntenii de Sus.

Monumentul eroilor de la Școala cu clasele I-IV din Satu-Nou

Construcția a fost ridicată în anul 1996 cu sprijinul „Asociației de prietenie Clohars-Carnoet din Franța” fiind așezat pe o fundație din beton armat, cuprinzând o placă de bază din beton mărginită de două inscripții de marmură

gravate cu textele:

1. „Construit cu sprijinul Asociației de prietenie Clohars Carnoet-Franța, Muntenii de Sus, România, 1996”.

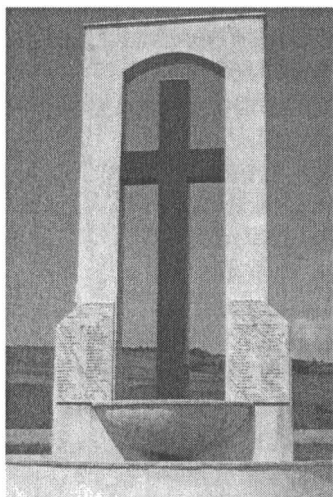
2. „Glorie eroilor neamului căzuți pentru eliberarea pământului strămoșesc”.

Deasupra construcției se află o cruce din beton și marmură.

Starea generală a monumentului este bună dar necesită unele intervenții în vederea

restaurării din partea administrației locale.

Monumentul se încadrează în grupa valorică de interes local, Școala cu cl. I-IV Satu-Nou, desfășurând diverse activități de comemorare, cu ocazia evenimentelor istorice marcante, coordonate de învățătorul Gheorghe Andone (24 ianuarie, 9 mai, Ziua Eroilor, Ziua Națională ș.a.).

Monumentul eroilor de la Biserica “Sfinții Petru și Pavel” din Satu-Nou

1. Monumentul eroilor de la Biserica “Sfinții Petru și Pavel” din Satu-Nou

Biserica Sfinții Petru și Pavel” din Satu-Nou a fost ridicată datorită inițiativei și stăruinței preotului iconom Vasile Buruiană în perioada 2001-2006. Lângă acest așezământ a fost înălțat în iulie 2006, un monument închinat eroilor comunei Muntenii de Sus, care și-au vărsat sângele pentru neatârarea neamului românesc în războaiele din 1877, 1916-1918 și 1940-1945, cum specifică inscripția aflată deasupra construcției.

Așezat pe o fundație din beton, monumentul cuprinde o cruce din marmură neagră încadrată de o placă din marmură albă, dreptunghiulară, la baza căreia se află de o parte și de alta patru inscripții din marmură gravate cu textele:

1. GLORIE EROILOR NEAMULUI DIN COMUNA MUNTENII DE SUS (SATU VECHI ȘI SATU-NOU) CĂZUTI PE CAMPUL DE LUPTA IN CEL DE-AL DOILEA RAZBOI MONDIAL 1940-1945:

ADOCHITEI C GHEORGHE

AIRINEI C. GHEORGHE

AIRINEI G. STEFAN

APETROAIEI I. VASILE

APETROAEI ION

ARCALEANU T. ION

ARCALEANU T. VASILE

ATOMOAI E. VASILE

BORDEI N. NECULAI

BULBUC C. PAVEL

BURUIANA C. ADAM

CIOANCA G. GHEORGHE

CIORANU I. DUMITRU

CIULEI V ADAM

CRETU I. ION

CREȚU V. SIMION

DAMIAN I. NITA

DULUMAN GHEORGHE

DULUMAN I. DUMITRU

DULUMAN I. GHEORGHE

DULUMAN I. PAVEL

DULUMAN N. NECULAI

BURUIANA C. ALEXANDRU
 BURUIANA C. CONSTANTIN
 BURUIANA I. ADAM
 BURUIANA I. DUMITRU
 BURUIANA N. NECULAI
 BURUIANA VASILE
 CACAREAZA I. VASILE
 CICAREAZA I. ALEXANDRU

DULUMAN NECULAI
 DULUMAN V. VASILE
 DULUMAN VASILE
 IGNAT D. DUMITRU
 IGNAT G. IANCU
 LAZAREANU V. VASILE
 MAXIM G. VASILE

2. GLORIE EROILOR NEAMULUI DIN COMUNA MUNTENII DE SUS (SATU VECHI ȘI SATU-NOU) CĂZUTI PE CAMPUL DE LUPTA IN CEL DE-AL DOILEA RAZBOI MONDIAL 1940-1945:

MAFTEI I. ION
 MANOLACHE I PAVEL
 MANOLACHE I. GHITA
 MANOLACHE I. ION
 MAXIM A. LAZAR
 MAXIM V. VASILE
 MOCANASU V. GHEORGHE
 MODODANU NECULAI
 MORARU A. VASILE
 MORARU G. GHITA
 MORARU GR. GHITA
 MORARU GR. VASILE
 NEACSU C. VASILE
 NEACSU I. ADAM
 NEACSU I. DUMITRU
 NEACSU N. ALEXANDRU
 NEACSU PETRU
 NICHITUS G. GHEORGHE

NICHITUS T. TOADER
 NITA I. ADAM
 NITANU G. DUMITRU
 PIRCALABU VASILE
 PONEA I. NECULAI
 PONEA V. ION
 PONEA V. VASILE
 PROFIR R. ION
 PROFIR R. VASILE
 RACHITA G. GHEORGHE
 RACHITA G. ION
 ROMETE G. VASILE
 ROTARU D. JORJU
 SCORTUS G. ION
 SITARU S. NECULAI
 SITARU S. VASILE
 VARTOLOMEI I. VASILE
 VODUT N. ION

-IULIE 2006-

3. GLORIE EROILOR NEAMULUI DIN COMUNA MUNTENII DE SUS (SATU VECHI ȘI SATU-NOU) CĂZUTI PE CAMPUL DE LUPTA IN RAZBOIUL PENTRU REINTREGIREA NEAMULUI 1916-1918:

ADAM DUMITRU
 ADAM VASILE
 ARCALIANU ANDREI
 ARCALIANU NECULAI
 ARCALIANU PAVEL
 ARCALIANU TRIFAN
 ARCALIANU TRIFAN
 ARCALIANU VASILE

BURUIANA VASILE
 CACAREAZA ION
 CHIRIAC ION
 CIOANCA CONSTANTIN
 CIOANCA DUMITRU
 CIOBANU IORGU
 CIOBANU ȘTEFAN
 CIOCANU VASILE

BALU VASILE	CIULEI ADAM
BORDEIANU ION	COJOCARU ALEXANDRU
BUCATARU ION	CRETU COSTACHE
BULBUC COSTACHI	CRETU ION
BURLACU GRIGORE	DASCALU ION
BURLACU PETREA	DULUMAN C. VASILE
BURUIANA ADAM	DULUMAN GHEORGHE
BURUIANA COSTACHE	HARBUZ GHEORGHE
BURUIANA ION	IGNAT NECULAI
BURUIANA MARDARE ION	IGNAT VASILE (CARJU)
BURUIANA VASILE	ILOAIE GHEORGHE

Cu cheltuiala vaduvelor de razboi, rudelor si parintilor.

(Pomelnicul eroilor din Muntenii de Sus s-a luat dupa listele existente la Biserica Parohiala din Satul Vechi, ordonat cu cheltuiala lui Eugen Iacob si preotului Vasile Buruiana).

4. GLORIE EROILOR NEAMULUI DIN COMUNA MUNTENII DE SUS (SATU VECHI ŞI SATU-NOU) CĂZUTI PE CAMPUL DE LUPTA IN RAZBOIUL PENTRU REINTREGIREA NEAMULUI 1916-1918:

ILOAIE ION	PROFIR GHEORGHE
LEFTRE ION	PRUSU VASILE
LUPANEL ION	PUF GHEORGHE
MANEA GHEORGHE	RACHITA GH. VASILE
MANEA MIHAI	RACHITA IANCU
MANOLACHE COSTACHE	RACHITA VASILE
MITITELU VASILE	RADU ION
MOCANASU ION	SASU COSTACHE
MOROSANU GHEORGHE	SCORTUS ION
MUNTEANU GHEORGHE	STANCIU VASILE
NEACSU ADAM	TARNOVEANU GHEORGHE
NEACSU ADAM	TARNOVEANU IFTEMI
NEACSU GHEORGHE	TODICA GRIGORE
NEACSU PETREA	TURCANU IOSUB
NITA V. I. NITA	UNCROP COSTACHE
NITA VASILE	UNCROP ION
PETROAIEI A. ION	VODUTA ALEXANDRU
PINTILII GHEORGHE	VODUTA ION
PONEA V. VASILE	VODUTA STEFAN
PROFIR DUMITRU	VODUTA V. NECULAI

-IN MEMORIAM-

Starea generală a monumentului este bună dar necesită unele intervenții în vederea restaurării (o parte din inscripțiile de pe plăcile de marmură sunt indescifrabile).

Monumentul se încadrează în grupa valorică de interes local, cadrele didactice ale școlii cu cl. I-IV Satu-Nou, desfășurând diverse activități de comemorare, cu ocazia evenimentelor istorice marcante (24 ianuarie, 9 mai, Ziua Eroilor, Ziua Națională ș.a.).

Jertfa eroilor trebuie să rămână veșnic vie în memoria generațiilor viitoare, monumentele comemorative fiind dovezi ale eroismului locuitorilor comunei Muntenii de Sus, care și-au adus contribuția la războaiele pentru neatârarea neamului românesc.

ȚIGANII (RRROMII) DIN ROMÂNIA ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL¹

Constantin Focea

Cuvinte cheie: țigani (romi), holocaust, deportare, discriminare rasială

Keywords: Gypsy (Roma) the holocaust, the deportation, racial discrimination

Abstract:

The present paper gives the Abstract of a chapter from a study devoted to the history of Gypsies in Romania. It approaches the Gypsy "Issue" and the policy adopted by General Ion Antonescu towards the Gypsies. Information is given about the deportation of approximately 25.000 Gypsies from Romania to Transnistria between 1942 and 1944.

De perioada celui de-al doilea război mondial, când România a fost guvernată de mareșalul Ion Antonescu, se leagă și episodul deportării țiganilor în Transnistria.

În timpul guvernării mareșalului Ion Antonescu, în afară de deportarea evreilor din Basarabia și Bucovina, s-au efectuat transferuri forțate de populație și din rândul țiganilor². Dacă acceptăm că guvernul generalului Ion Antonescu, care preluase conducerea statului fără un suport constituțional, ar fi posedat, totuși, dreptul de a recurge la dislocări forțate de populație, atunci putem considera că deportarea în Transnistria a evreilor și a țiganilor a avut caracter legal, aceasta cu atât mai mult cu cât introducerea unor măsuri cu caracter excepțional, justificate, de starea de război în care fusese implicată țara, devenise o practică frecventă atât în România, cât și în alte state, chiar și în cele care și-au păstrat neutralitatea în cel de-al Doilea Război Mondial. Privită prin prisma eticii, operația rămâne nu numai discutabilă, ci și de condamnat, dar trebuie să luăm în considerație faptul că nu totdeauna un act legal a fost și moral. Prin „evacuarea” locuitorilor de origine evreiască din Basarabia și din Bucovina și a țiganilor din întreaga țară, cum au fost denumite depărtoările de către inițiatorii lor, cele mai multe din bunurile celor dislocați în mod forțat au intrat sub administrația statului. Regimul cetățeniei deportaților nu a fost pus în discuție, atâta vreme cât autoritățile românești au avut dreptul asupra problemelor din teritoriul în care ei au fost instalați. În privința duratei deportării, nu a fost stabilit un termen, dar dacă avem în vedere declarațiile mareșalului cu privire la „purificarea etnică”, trebuie să presupunem că pentru cei scoși în mod forțat din România nu trebuia luată în considerație, în cazul victoriei puterilor Axei în război, posibilitatea întoarcerii.

¹ *țigan, țigani*, s.m. Persoană care face parte dintr-o populație originară din India, de unde s-a răspândit în mai toate țările Europei, în America și în nordul Africii. Cuvântul *rom* se scrie în limba română cu un singur r (conform Dex 98), iar în limba romană cu doi de r.

² Dumitru Șandru, *Mișcări de populație în România(1940-1944)*, București, 2003, p.165.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Dacă, în legătură cu dislocarea populației evreiești din România, s-a scris mult în străinătate și, dacă în ultimii ani au apărut și în România nu puține volume și studii, - fără a se putea afirma că autorii lucrărilor respective au ajuns la puncte de vedere cât de cât congruente, diferențele de opinii fiind urmarea nu numai a insuficienței și neclarității datelor cu care au operat, ci și a patimilor cu care ei au abordat problema - în schimb studiile despre deportarea țiganilor sunt puține.

Prăbușirea regimului comunist, în decembrie 1989, a creat condiții pentru liberalizarea discursului istoric în România, dar libertatea de exprimare câștigată ca urmare a schimbării regimului politic a descătușat naționalismul exacerbant, care fusese temperat sau controlat de cenzura comunistă, pe de o parte, dar pe de altă parte rigorile tranziției și frustrările materiale au contribuit la o anumită lipsă de sensibilitate a opiniei publice cu privire la subiectul Holocaust, ea părând absorbită de propriile sale dileme identitare și concentrată asupra propriilor strategii de supraviețuire³. Drept rezultat, dezbaterile istoriografice privind Holocaustul în România sunt puternic polarizate între istorici naționaliști, care neagă orice amestec al autorităților române în implementarea Holocaustului, pe de o parte, și istorici de orientare liberală, majoritatea activând în străinătate - care susțin că persecuțiile și crimele la adresa evreilor din România au fost o parte componentă a Holocaustului în timpul celui ce-al Doilea Război Mondial.

Politica antisemită a mareșalului Antonescu și măsura deportării evreilor apar, din start, în mod neîndoiește condamnabile, dar s-ar putea pune, în același timp, o firească întrebare: ce guvern ar fi acceptat ca într-o perioadă de război, să-și desfășoare liber activitatea pe teritoriul statului său persoane sau grupuri de persoane care îi contestaseră - dreptul la integritate teritorială, îi subminau existența și care agresaseră pe cei ce reprezentau instituțiile lui? Probabil că numai un guvern ideal deși noi suntem convinși că nici acesta, iar echipa ministerială condusă de mareșal nu era nici ideală, nici măcar democratică. Trebuie adăugat aici că măsuri privative de libertate, uneori extrem de severe, au fost, administrate și locuitorilor de origine română care au vizat scopuri similare cu cele ale populației evreiești.

Problema deportării țiganilor în Transnistria, ca și întreaga politică față de țiganii din România acelor ani, a rămas în afara cercetării sau este puțin studiată. O explicație a dezinteresului față de cunoașterea situației țiganilor din anii 1940-1944, ca și din alte perioade de altfel, trebuie căutată în faptul că membrii acestui grup etnic nu au dispus de o intelectualitate ridicată din rândurile lui care să fi manifestat asemenea preocupări.

Ceea ce se cunoaște până acum despre deportarea țiganilor în Transnistria sunt câteva date extrem de sumare invocate la procesul care a fost intentat în 1946 lui Ion Antonescu și principalilor săi colaboratori, mărturiile unor deportați înregistrați în unele scrieri și povestea cu elemente veridice a deportării unei comunități de țigani nomazi din romanul *Șatra*, publicat de Zaharia Stancu în 1968. De asemenea, în literatura privitoare la destinul țiganilor din Europa în timpul războiului, există unele

³ Viorel Achim, *Atitudinea contemporanilor față de deportarea țiganilor în Transnistria*, în volumul *România și Transnistria. Problema Holocaustului*, coordonatori: Viorel Achim, Constantin Iordachi, București, 2004, p.10.

speculații în legătură cu amploarea deportărilor din România și numărul de victime; cum vom vedea, însă, cercetarea documentară oferă alte cifre⁴.

În opinia istoricului Dinu C. Giurescu, lucrările principale pentru tema de față sunt: Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*, București, 1998, Capitolul V, „Politica față de țigani a regimului Antonescu”, pp 133-152; Viorel Achim, *Atitudinea contemporanilor față de deportarea țiganilor în Transnistria* în volumul „România și Transnistria: Problema Holocaustului”, coordonatori Viorel Achim, Constantin Iordachi, București, 2004, pp 201-206; Dorel Bancoș, *Social și național în politica guvernului Ion Antonescu*, București, 2000, Capitolul V: ”Politica față de minoritatea țigănească”, pp 215-237; Lucian Nastasă, Andrea Varga (editori), *Țiganii din România (1919-1944)*, Cuvânt înainte Alexandru Zub, Cluj-Napoca, 2001. Documentele nr.145-365, pp. 265 - 643; *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. II (ianuarie-martie 1941), Arhivele Naționale ale României, Ediție de documente, întocmită de Marcel Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan Florin Popovici, București, 1998; Dumitru Șandru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)*, București, 2003, Capitaluș X ”Deportarea țiganilor”, pp.165 - 175⁵.

Istoricul Dumitru Șandru, opinează că se cuvin menționate ca fiind cele mai valoroase cercetări asupra acestei teme: Capitolul V al volumului realizat de Viorel Achim *Țiganii în istoria României*, București, 1998, pp. 133-148, și Capitolul V al lucrării lui Dorel Bancoș, *Social și național în politica guvernului Ion Antonescu*, București, 2006, pp.215-237.

Deportarea țiganilor în Transnistria în anii 1942-1944 este fără îndoială, o problemă complexă. Reconstituirea etapelor politicii față de țigani, promovată de guvernul Antonescu, cu măsurile luate, cronologia deportărilor, numărul deportaților, condițiile de viață în locurile de deportare etc, a intrat deja în atenția cercetării. O lucrare de proporții pe această temă, încă lipsește, dar aspectele cele mai importante, au fost deja abordate, deși sumar și incomplet.

Un element al acestei problematici, care nu poate fi ocolit de cel ce își propune să reconstituie în toată complexitatea episodul deportării țiganilor în Transnistria este atitudinea societății românești față de deportare.

În acest articol, ne vom ocupa de atitudinea populației față de deportarea țiganilor în Transnistria. Cum au privit contemporanii deportarea țiganilor, ce gândeau ei despre țigani și despre măsurile pe care autoritățile le-au luat împotriva țiganilor, considerăm că sunt întrebări utile ce pot contribui la înțelegerea epocii și a raporturilor interetnice existente atunci în România.

Această încercare se bazează pe documente de arhivă provenind mai cu seamă din fondurile create chiar de instituțiile de stat care au inițiat și pus în practică politica față de țigani și au organizat deportările în Transnistria. Președenția Consiliului de Miniștri, Ministerul Afacerilor Interne, Poliția, Jandarmeria. În arhivele românești

⁴ Idem, *Țigani din România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, în *Revista Istorică*, nr. 1-2, 1997, p.53.

⁵ Dinu C. Giurescu, *România în anii 1940-1947*, în *Istoria românilor*, vol. IX, Cood. Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2008, p.499.

există documente care, reflectă opinia contemporanilor în legătură cu deportarea țiganilor.

Oameni politici, personalități culturale sau oameni de rând și-au exprimat opinia sau chiar au protestat împotriva acestor măsuri. Există scrisori și memorii – adresate Președenției Consiliului de Miniștri, mareșalului – Ion Antonescu, regelui, reginei mame, Ministerului de Interne, Marelui Stat Major etc, în care oameni de diferite condiții și-au exprimat dezacordul față de măsurile împotriva țiganilor. Ar fi desigur util, apelul la istoria orală, prin intervievarea supraviețuitorilor Transnistriei și a foștilor vecini încă în viață, dar o astfel de cercetare nu intră în atenția noastră.

Înainte de a trece la studierea chestiunii care ne interesează, e necesar să arătăm ce au urmărit autoritățile prin deportarea țiganilor. Rațiunile care au determinat oficialitățile românești, mai precis pe mareșalul Ion Antonescu, să recurgă la deportarea țiganilor nu sunt prea clar expuse în ordinul Ministerului Afacerilor Interne. Dislocarea a fost determinată de faptul că o bună proporție a lor reprezenta un factor de dezordine, în special pe timpul exercițiilor de apărare pasivă și a alarmelor aeriene, când, profitând de staționarea populației în adăposturi, țiganii recurgeau la furturi în dauna avutului privat și obștesc. De altfel, la procesul ce i-a fost intentat, Ion Antonescu avea să explice limpede motivațiile deportării⁶.

Trebuie să spunem însă, că au existat și atitudini favorabile deportării țiganilor (măsura inițiată de mareșal a fost primită cu satisfacție de cei ce au avut de suferit direct de pe urma infracțiunilor comise de unii dintre infractori) sau situații în care vecinii români au profitat de deportarea țiganilor, înstăpânindu-se pe averea acestora. Un exemplu este cel al unui țigan din comuna Bogdănița, jud. Tutova, care, la revenirea, de pe front a descoperit că gospodăria i-a fost prădată de vecini, după ce sora lui fusese deportată în Transnistria. Nu credem, însă, că aceste cazuri pot fi interpretate ca atitudini antițigane, ci ca încercări de a trage profit dintr-o situație tulbură. Ele țin de o anumită conduită individuală, iar nu de o atitudine față de concetățenii de altă etnie.

Și mai grave au fost abuzurile pe care le-au făcut oamenii din jandarmerie și poliție când au trecut pe listele de deportare sau pe listele cu țiganii „problemă” avut în vedere pentru o eventuală deportare, anumite persoane doar cu intenția de a se răzbuna pe ele - așa cum apare în unele petiții ale țiganilor⁷.

Chiar dacă deportarea țiganilor a privit întregul teritoriu al țării și au fost duși în Transnistria oameni din toate județele, au existat anumite diferențe regionale în comportamentul autorităților. Avem mai cu seamă, în vedere, jandarmeria și poliția. În primul rând, au existat diferențe în privința modului cum s-a făcut înregistrarea țiganilor, fie cu ocazia recensământului din mai, fie în august, 1942, când s-a procedat la „selecția” finală a țiganilor sedentari în vederea deportării. Abuzuri au existat peste tot, dar mai ales în județele din sudul țării. În cifre absolute și raportând la numărul total al țiganilor, deportarea cea mai drastică a fost în sud (Muntenia și Oltenia).

⁶ Dumitru Șandru, *op.cit.* p.171.

⁷ Un exemplu este petiția Mariei Tudor din comuna Drăganu, jud. Argeș care cere Ministrului Afacerilor Interne o anchetă în legătură cu deportarea soțului ei, Gheorghe Tudor, din Pitești. Ea afirmă că soțul a fost deportat din ura personală a unui ofițer de la Legiunea de Jandarmi Argeș și că nu este țigan.

Din vestul țării (Banat, plus județele Arad și Bihor) aproape că nu s-au făcut deportări. La fel, în Bucovina și Basarabia, care, ce e drept, erau puțini țigani. Protestele cu privire la modul cum au decurs diferitele etape ale operațiunilor de deportare, cererile de repatriere, investigațiile ordonate de organele superioare, precum și repatrierile făcute se referă, mai ales, la județele din sudul țării.

Diferențele pe care le-am amintit se explică, credem, nu atât prin situația socială și infrațională diferită a țiganilor din regiunile respective, cât mai ales, prin percepția parțial diferită pe care o aveau autoritățile despre țigani și, poate, prin toleranța etnică diferită de la o regiune la alta.

În ceea ce privește atitudinea Armatei, prima reacție pe care Armata a avut-o la aflarea veștii că familiile țiganilor nomazi care s-au aflat sub arme au fost deportate în Transnistria a fost ceea de consternare. E greu de închipuit că familiile acestor oameni, care își făceau datoria față de țară, puteau să fie supuse unui asemenea tratament. Comandamentul I Teritorial a intervenit, în acest sens la Marele Stat Major la 20 iulie 1942, când a aflat de deportarea nomazilor. Astfel, Comandantul Batalionului I Geniu Moto, locotenent-colonelul Ion Niculescu, a cerut în iulie 1943 Legiunii de Jandarmi Argeș ca o femeie din comuna Poiana Lacului, jud. Argeș, „să nu fie trimeasă în Transnistria pe motiv că este țigancă”. Ea era soacra unui soldat din această unitate și se afla în Pitești pentru a o îngriji pe soția soldatului, recent operată. Exemplele de acest fel, de încercare de a veni în sprijinul soldaților de origine țigană sunt relativ numeroase în documente⁸.

Conducerile celor două partide democratice, Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc, au protestat, împotriva deportării țiganilor. Constantin I.C. Brătianu, președintele P.N.L., într-o scrisoare pe care a adresat-o la 16 septembrie 1942, considera expulzarea țiganilor ca un act justificat și crud și cerea să se pună capăt acestor execuții care ne arunca cu câteva secole înapoi în istorie. El întreba pe Antonescu: „Și pentru ce această cruzime? Ce vină au acești nenorociți? Ce folos va rezulta din expulzarea lor? Oare țara românească, mai cu seamă după războiul actual este suprapopulată și are o abundență de meseriași și muncitori, care cere sacrificarea unui număr mare din cetățenii ei?” Frunțașii P.N.Ț, în frunte cu Iuliu Maniu, și-au exprimat solidaritatea cu protestul liderului liberal.

Măsura deportării țiganilor a fost apreciată de către oamenii politici ca pe un act de discriminare rasială. În plus, ea a manifestat o anumită influență asupra intensificării propagandei naționaliștilor germani din Transilvania pe tema autonomiei provinciei, care au început să discute că, după dislocarea lor, trebuia să vină și rândul românilor pentru a nu „mai rămâne nici picior de opincă în Ardeal”. „Independent de această versiune, - se preciza în ordinul Inspectoratului General al Jandarmeriei nr. 45374, din 6 noiembrie 1942, trimis Inspectoratelor Regionale – se manifesta în rândurile populației românești și nemulțumirea împotriva măsurii de evacuare a țiganilor, care, fiind atașați românilor, constituiau, împreună cu acestea, în comunele cu populație mixtă, o oarecare contrapondere față de etnicii germani, cum a fost de pildă, în județul Târnava Mare”.

⁸ Viorel Achim, *Atitudinea contemporanilor față de deportarea țiganilor în Transnistria*, p.216.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

De asemenea, unii mari proprietari agricoli au intervenit pentru lucrătorii lor țigani. Astfel, un asemenea mare proprietar agricol a fost Ștefan Irimescu din București a intervenit în maritie 1943 în favoarea țiganilor, de astă dată deportați. El se adresează Guvernatorului Transnistriei, Gheorghe Alexianu, cerând aprobare pentru 19 familii de țigani originari din Țândărei, jud. Ialomița, în acel moment deportați în comuna Cozârca, jud. Oceacov, să poată veni să lucreze pe moșia sa Buhăești, jud. Vaslui, precum și la via sa de la odobești. Petiționarul își lucra de mulți ani moșia și via numai cu acești muncitori agricoli. Se înțelege că cererea nu a fost aprobată de Guvernământul Transnistriei.

Dincolo de interesul proprietarilor de a se folosi de lucrătorii țigani, este clară intenția lor de a obține exceptarea acestora de la deportare sau repatriere.

Conducerile unor interprinderi de teamă că deportările se vor extinde și la alte categorii de țigani, au intervenit în favoarea angajaților de origine țigană. În octombrie 1942, conducerea CFR a cerut Direcțiunii Generale a Poliției ca lucrătorii de origine etnică țigană din atelierele CFR din București să nu fie deportați în Transnistria. În adresa respectivă se aprecia că „majoritatea acestora sunt bine calificați, în special” în meseria de fierari unde sunt aproape de neînlocuit, elemente de ordine, disciplinate și care aduc un aport deosebit în realizarea producției de război”

Pentru atitudinea populației față de deportarea țiganilor ilustrative sunt însă protestele sătenilor. Există scrisori și memorii, unele purtând un mare număr de semnături redactate, uneori, în numele întregului sat, care cer să nu fie deportați țiganii din satul respectiv, fie cer readucerea celor deja deportați, în locurile de baștină. Aceștia sunt prezentați ca fiind o parte a satului; sunt cetățeni onești, muncitori, sunt importanți pentru comunitate, mai ales că sunt meșteșugarii satului.

Exemplele de acest fel sunt relativ numeroase și provin din toate regiunile țării. Cele mai multe intervenții au fost făcute în toamna anului 1942, după încheierea operațiunii de deportare a țiganilor sedentari „periculoși” în a doua decadă a lunii septembrie. Exista, în acel moment, teama că deportările vor continua cu alte categorii de țigani. Teama a fost alimentată de recensământul, cu caracter statistic ordonat de autoritățile centrale. Se credea atunci că recensământul avea ca scop pregătirea unui nou val de deportări. În acele împrejurări, în multe locuri, sătenii și autoritățile comunale au făcut demersuri pentru țiganii lor ca să nu fie deportați.

Vedem, de exemplu, cum în octombrie 1942 un grup de locuitori, din comuna Balta Verde, satul Popoveni, jud. Dolj, a adresat un memoriu marelui Ion Antonescu, în care cerea că Ilie Dincă, din Craiova de meserie fierar, să nu fie trimis în Transnistria. Petiția țăranilor arată rolul pe care fierarul respectiv îl avea în comunitate.

Intervențiile amintite în favoarea țiganilor au avut susținerea unui mare număr de oameni. Și administrația locală a intervenit în favoarea țiganilor. Primăriile au dat certificate de bună purtare țiganilor care se simțeau amenințați și doreau să se pună la adăpost. Pentru a da un exemplu, la 6 octombrie 1942, Primăria comunei Secătura, jud. Cluj, Turda, a emis un „certificat comunal” pentru Traian Mocanu, un țigan din comună. Cum rezultă, din acest act, beneficiarul era fierar și potcovar, iar în timpul disponibil lucra în agricultură. „Totodată, primăria certifică că nici un fierar din

această comună nu-l poate înlocui, așa că dacă va fi dus în Transnistria, comuna, și în special locuitorii comunei vor suferi și vor simți lipsa lui”⁹.

De notat și intervențiile în favoarea țiganilor venite din partea unor personalități culturale sau a unor organizații. Marele muzician George Enescu a intervenit, în persoană la mareșalul Antonescu pentru țiganii muzicanți, „afirmând că pleacă și el în caz de-i duce muzicații la Bug”. Informația este consemnată într-o notă informativă din 7 noiembrie 1942. A fost vorba de reacția lui George Enescu la teama care exista în toamna anului 1942 în rândurile lăutarilor țigani că vor fi deportați și ei. Cunoaștem, în acest sens, memoriu pe care lăutarii din Brăila, în frunte cu Mihail Dinicu l-au înaintat, la sfârșitul lunii septembrie 1942, lui Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri. Gestul de solidarizare pe care l-a făcut marele muzician, a fost, desigur, de natură umanitară, și nu este exclus ca el să fi venit în urma unei cereri în acest sens exprimată de personalitățile din rândul breslei.

În august 1942, Muftiatul județului Tulcea a intervenit în favoarea unui grup de țigani turci spoitori. A cerut ca aceștia să fie scoși din categoria țiganilor nomazi, în care au fost trecuți cu ocazia recensământului din mai 1942. Ca urmare a acestei intervenții ei au scăpat de deportare. Nu cunoaștem ca biserica ortodoxă sau conducerea celorlalte confesiuni cărora le aparțineau țiganii să fi făcut demersuri similare.

Trebuie să remarcăm faptul că atitudinile de solidarizare cu țiganii i-au privit, doar pe țiganii sedentari. Cum se poate constata și din câteva dintre exemplele date, nomazii nu au beneficiat de această atitudine. Uneori se face chiar distincție între țiganii nomazi, a căror deportare e privită ca firească, și țiganii sedentari pentru care se intervine.

Și în cererile de repatriere sau cererile de a nu fi supuși la deportare, care provin de la diferiți țigani (cu toții sedentari), se face această distincție Țiganii sedentari acuză autoritățile că le aplică același tratament ca țăganilor nomazi. În unele cazuri se și afirmă că deportarea nomazilor este justificată. Așa apare în memoriul pe care un grup de locuitori din orașul Huși, jud. Fălciu, l-a adresat mareșalului Ion Antonescu la sfârșitul lunii septembrie 1942. Ei cereau să fie scoși de pe tabelul pe care au fost trecuți ca țigani, afirmând că la facerea recensământului nu s-au ales după acte, ci după față, care e mai negru e socotit țigan. Se exprimă aici, chiar la început aprobarea pentru măsura deportării nomazilor.

„Citind prin ziare cum că ați ordonat trimiterea țiganilor în Transnistria, noi toți am aprobat ca bună, părerea ordinul Domniei Voastre, luând în considerație ca țigani pe cei care umblă cu căruțele fără a avea un domiciliu stabil care nu fac armata, nu învață la școală, nu au călcat în viața lor pragul Sf. Biserici, nu plătesc nici un fel de dări către Stat”. Desigur, că această poziție se explică nu prin convingerile acestor oameni, ci prin situația ingrată în care se aflau atunci. Se desolidarizează de grupul din care ei sau strămoșii lor făceau parte declarându-se români. Menționarea, în acest context a nomazilor, avea tocmai scopul de a întări afirmația că nu sunt țigani.

⁹ Viorel Achim, *op.cit.*, p.228.

Se poate aprecia că politica guvernului român față de țigani prin caracterul ei limitat la anumite segmente ale populației prin mobilurile urmărite și prin măsurile, care au fost efectiv, luate s-au deosebit în numeroase privințe, de ceea ce s-a întâmplat în Germania și în țările ocupate de aceasta. Credem că în ciuda unor asemănări, nu se poate pune semnul egalității între deportarea în Transnistria și lagărele de exterminare naziste sau execuțiile în masă din Polonia și alte teritorii ocupate, cărora le-a căzut victimă un mare număr de țigani (În Transnistria au murit de foame, frig, boli și mizerie o mare parte din țiganii deportați. Cu valoare de estimare, se poate aprecia că, jumătate din cei cca 25.000 de țigani care au fost deportați în Transnistria și-au găsit moartea acolo). De altfel, la vremea respectivă-România, nu a fost percepută o țară unde se luau măsuri radicale împotriva țiganilor. Dovadă sunt și țiganii care în acei ani s-au refugiat din nordul Transilvaniei, atunci sub ocupația Ungariei, în România.

Chiar și cu aceste caracteristici ale politicii distincte față de țigani, și care, țineau de situația concretă a țării și a guvernului Antonescu, deportarea țiganilor, ca și a evreilor, în Transnistria a fost însă o măsură de ordin rasial și ea se înscrie în logica politicii de holocaust instituită Germana nazistă și importată, într-o formă sau alta, în toate țările ocupate sau aliate. Deportarea în Transnistria este, evident, secvența românească a istoriei tragice a țiganilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial¹⁰.

Deportarea în Transnistria nu este decât un aspect al politicii guvernului față de țigani. Țiganii care nu au fost trecuți în categoria celor considerați periculoși și indezirabili – deci imensa lor majoritate – nu au fost afectați de măsuri cu caracter discriminatoriu. Ei nu și-au pierdut drepturile cetățenești, iar averile lor n-au făcut obiectul politicii de „românizare”- cum s-a întâmplat cu populația evreiască. Ca și ceilalți cetățeni, țiganii au fost mobilizați în armată și pe front. În același timp, au fost luate măsuri pentru îmbunătățirea situației unor categorii de țigani din țară. Este vorba, de coloniile de țigani, de pe unele mari proprietăți agricole din județele de câmpie din sudul țării, care foloseau de mulți ani munca țiganilor, în condiții de plată derizorii și fără a le asigura nici măcar adăpost. S-a considerat că acești țigani trăiau în mizerie și autoritățile au dat ordin prin care obligau pe marii proprietari să construiască locuințe stabile pentru acești lucrători.¹¹

Deportarea țiganilor în Transnistria a luat prin surprinderea publicul românesc. Opinia publică nu a fost pregătită nici propagandistic pentru acest act; mașina de propagandă a regimului nu a inclus pe agenda sa și antițigănistul. În consecință, reacția populației a fost promptă. Societatea românească mai avea încă, chiar în condițiile dictaturii autonesciere, reflexe de autoapărare, oamenii știind să-și exprime, în cadrele de atunci desigur, dezacordul față de politica guvernului.

¹⁰ Idem, *Țigani din România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, în *Revista istorică*, nr. 1-2, 1997, p.59.

¹¹ *Ibidem*, p. 58.

Bibliografie

- ACHIM, Viorel, *Atitudinea contemporanilor față de deportarea țiganilor în Transnistria*, în vol. *România și Transnistria, Problema Holocaustului*, coordonatori: Viorel Achim, Constantin Iordachi, București, 2004
- GIURESCU, Dinu C., *Deportarea rromilor în Transnistria*, în *Istoria românilor*, vol. IX, Cood. Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2008
- SANDRU, Dumitru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)*, București, 2003.

DISPOZITIVE DE RÂȘNIT ȘI TREIERAT DIN PIATRĂ AFLATE ÎN COLECȚIILE MUZEULUI SĂTESC VUTCANI

Ion Diaconu

Cuvinte cheie: Vutcani, râșniță din piatră, tăvălug din piatră, neolitic, epoca dacică, perioada romană, perioada medievală.

Keywords: Vutcani, stone hand mill, stone clod crusher, Neolithic, Dacian, Roman times, medieval times.

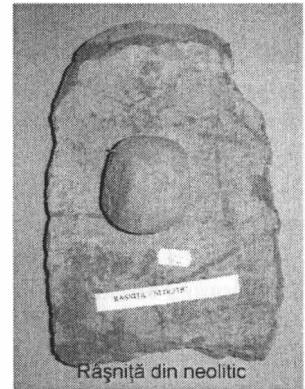
Abstract:

The work contains five pieces, made of stone, which belong to the patrimony of the "Vutcani Village Museum", and which were used for the grinding (four pieces) and threshing of cereals (one piece), namely: 1-Neolithic hand mill, 2-Fragment of Dacian hand mill, 3-Roman hand mill, 4-Feudal hand mill, 5-Clod crusher for threshing the cereals.

1. Râșniță neolitică (inventar nr.122).Obiectul este donat muzeului de către Marin Rotaru din Giurcani și a fost descoperit la Poșta Elan cu ocazia săpăturilor efectuate pentru construirea barajului din acea localitate. Dispozitivul nu apare descris în lucrarea „ANTICHITĂȚILE ELANULUI”, autori Costache Buzdugan și Marin Rotaru (donatorul), publicată în 1997. Las în seama d. Marin Rotaru să valorifice științific acest obiect, eu doar semnez prezența lui.

Masa (dimensiuni): L=26 cm., l=18 cm., h=4 cm.

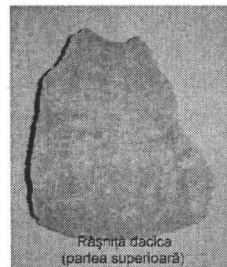
Percutor (dimensiuni): D=7 cm.

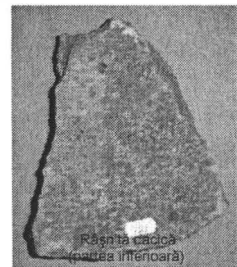
Râșniță din neolitic

2. Râșniță dacică (inventar nr. 128). Obiectul este donat de Strătilă I.Constantin, născut la 3 mai 1934 la Vutcani și care declară că a găsit o râșniță întregă pe valea Mălăești, vizavii de stâna lui Moruz (Neștian Vasile) pe când ara cu tractorul (primise ordin de lucru să are la o adâncime mai mare acel teren) și că, din neștiință, a fragmentat cele două pietre și le-a folosit la construcția unei case în Mălăești pe care a înstrăinat-o. A rămas numai fragmentul pe care l-a adus la muzeul din Vutcani împreună cu o lance din fier găsită la Poșta Elan înfiptă în malul pâraului. Dintre cele două pietre scoase de plugul tractorului, una peste alta ca două farfurii puse una-n alta, doar cea de deasupra avea gaură centrală. Pe fragmentul rămas nu sunt urme de *ferecătură*.

Fragment din masa superioară (dimensiuni): R=23,5 cm., Gaura (diametrul maxim)=8 cm.

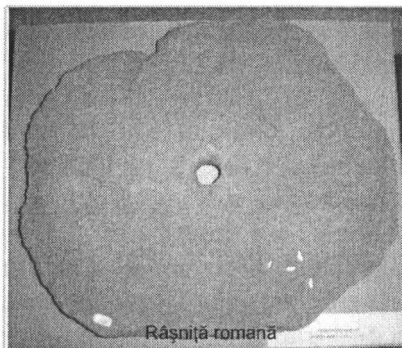
Râșniță dacică
(partea superioară)

Râșniță dacică
(partea inferioară)

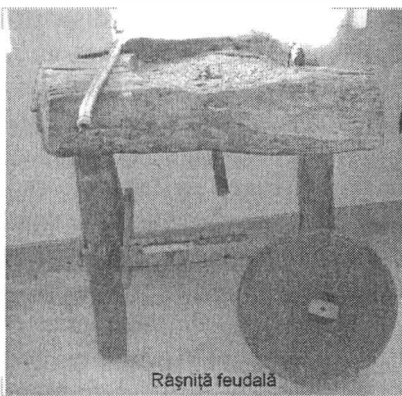
3. Râșniță romană (inventar nr.129).

Partea superioară a acestei râșnițe a fost găsită la Podul Doamnei cu ocazia săpăturilor la complexul zootehnic. Este conservat mediu, din această cauză forma a avut de suferit. Are următoarele dimensiuni: $D_{maxim}=54cm.$, $D_{gaură}=4cm.$, $h_{maxim}=7cm.$

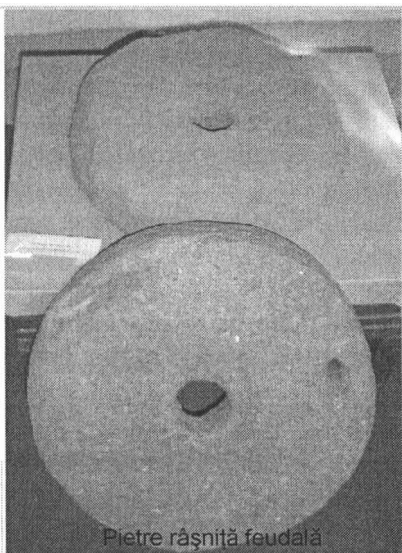

4. Râșniță feudală (inventar nr

394).Obiectul este donat de Gheorghe I. Vicol și se află expus la secția „Etnografie” în stare de nefuncționare. Asemenea râșnițe mai sunt folosite și astăzi pentru a „face” pâsat la pui (diferite uruli). Dimensiunile și calitatea pietrelor diferă. Cele aflate la acest muzeu au următoarele dimensiuni: $D=46cm.$, $d_{gaură}=7,5cm.$, $grosime=8cm.$

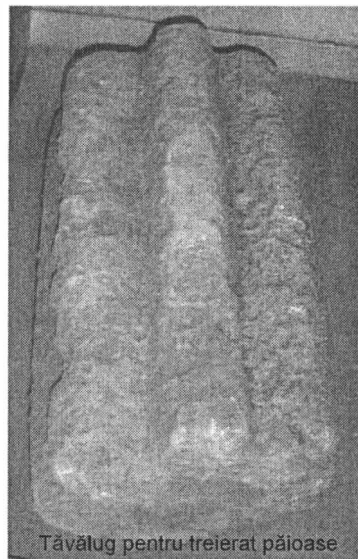

Acest dispozitiv este constituit din două părți: o masă din lemn și două „pietre” (numite pietre de râșniță) cilindrice, ambele cu gaură în mijloc și suficient de dure pentru a rezista unor forțe de frecare potențial mari. Ca piese de legătură avem *fusul*, *pârpărița* și *hădăragul*. Angrenajul este format astfel: în masa din lemn se încastrează piatra care are gaura cea mai mică, peste care se așează cea de a doua piatră (cu gaura mai mare). Pentru a face dispozitivul funcțional piatra superioară este înconjurată cu un colac din lemn prevăzută cu o fantă prin care va curge făina (sau uruiala), dacă piatra inferioară este încastrată doar până la nivelul superior al mesei; piatra superioară se sprijină pe o piesă din lemn dens (corn) de forma unei prisme triunghiulare așezată culcat și prevăzută cu o scobitură în centrul geometric al faței inferioare, numită *pârpăriță*; în această gaură se introduce virful uni ax din același lemn dens ce trece prin gaura celei de a doua pietre și care are posibilitatea să culiseze vertical, numit *fus*. Pentru a pune piatra superioară în mișcare se folosește o nuaia de mărime potrivită care se sprijină cu un capăt undeva într-un punct în afara angrenajului și cu celălalt capăt într-o scobitură practică la marginea exterioară a pietrei superioare. Pe fețele în contact a celor două

pietre se sapă șanțuri radiale (se spune că pietrele au fost *ferecate*), altfel randamentul va fi scăzut.

5. Tăvălug pentru treierat păioase (inventar nr. 396). Obiectul este donat de Adam E. Viorel, născut la 21.10.1974, la Vutcani. Donatorul declară că a găsit obiectul atunci când a cumpărat casa, că a încercat să-l spargă pentru a folosi fragmentele ca umplutură în beton dar că nu a reușit acest lucru ori cât efort a depus. Muzeul deține doar partea din piatră a dispozitivului, partea din fier fiind scoasă. Așa cum declară Strătilă Gh. I. Constantin care a văzut în funcțiune asemenea dispozitiv, prin interiorul cilindrului din piatră trecea un ax rigidizat cu corpul cilindrului prin intermediul unor flanșe (pe corpul cilindrului sunt evidente lăcașurile acestor flanșe), de extremitățile axului fiind prins cu ajutorul unor lagăre un jug în formă de semicerc cu o verigă la mijloc de care se agață *tânjala*. Modul de folosire a dispozitivului este următorul: o parte din curtea

oricărui țaran purta numele de *arie* iar în mijlocul acestei suprafețe, cât mai plată, se înfinge un stâlp din lemn rezistent care purta numele de *par de arie*. În jurul acestui par de arie se aștern snopii dezlegați cu spicele îndreptate spre interior în forma unui cerc cu centrul în parul de arie și cu lungimea razei variabilă dar suficient de mare încât să permită unuia sau mai multor animale legate de par să se rotească în jurul acestuia. În timpul acestei mișcări funia se strânge pe par obligând animalele să se apropie de acesta. În momentul în care animalele se apropie suficient de mult supraveghetorul le schimbă sensul de mers încât, de data aceasta, funia se desface de pe par permițând animalelor să se depărteze de acesta. Din timp în timp paiele călcate de animale și de pe care se desprind boabele, sunt întoarse cu *țapoii* (furcă din lemn cu două coarne). Operația se repetă cât este necesar pentru a se scutura toate boabele spicului. Randamentul acestui procedeu de a treiera crește simțitor dacă animalul (animalele) trag în urma lor acest tăvălug.

Dimensiunile sunt următoarele: $L=70\text{cm.}$, $D_{\text{maxim}}=35\text{ cm.}$, $D_{\text{gaură}}=5\text{ cm.}$, numărul de valuri=7, adâncimea valului=8cm.

* * *

Prescurtări folosite în text: L = lungime, l = lățime, h = înălțime. D, d = diametru.

Prin **dispozitiv** în textul de mai sus înțeleg un **angrenaj** format din cel puțin două părți cuplate și acționate prin forța mușchilor, cu ajutorul căruia se prelucrează ceva; spre deosebire de **mașină** care este un angrenaj acționat mecanic.

KITSCH ÎN ARTA POPULARĂ

Georgeta Șalgău

Cuvinte cheie: kitsch, esthetică, artă, simbol, artificial, nonvaloare.

Keywords: kitsch, esthetic, art, symbol, artificial, non-value.

Abstarct:

The word's etymology, the phenomenon's history, his propagation.

The kitsch is a proof of mediocrity, shallowness or poverty, a huge and continuous campaign against it must be sustained as well as the promotion of the real artistic values.

Ar trebui, ca orice lucrare care se respectă, să înceapă și aceasta cu definirea termenului: „stil prost, de prost gust, deseori în legătură cu diletantismul artistic”. De obicei termenul „, se folosește în legătură cu obiecte pseudo-artistice de prost gust, față de stiluri cu adevărată valoare artistică și estetica sofisticată” (George Pruteanu). Și e previzibil să se dea și etimologia general acceptată, din limba germană, venind din verbul **kitschen**, folosit în limbajul familial în Bavaria cu sensul de „a face ceva de mântuială”, noțiunea fiind considerată intraductibilă, și de aceea folosindu-se termenul original.

Așadar, o spune și Herman Istvan, un teoretician al fenomenului („Kitsch-ul, fenomen al pseudoartei” (traducerea românească la Editura politică, București, 1973), înseamnă schematism, caracter nefinisat. Esteticianul francez Abraham Moles, în “Psihologia kitschului”, precizează: “kitsch este un cuvânt foarte cunoscut în germana vorbită în sud; cu sensul modern, el apare în München, în 1860, verbele kitschen și verkitschen însemnând a face ceva de mântuială și, respectiv, a degrada, a măslui”.

Termenul este indisolubil legat de sfârșitul secolului al XIX-lea, când unii pictori münchenezi confecționează și pun în vânzare, din necesități pecuniare, primele prototipuri ale picturii kitsch. Drept pentru care această noțiune este și astăzi asociată cu opere aparținând artelor plastice și, în primul rând, picturii.

În literatura estetică de după 1900, îmbracă întotdeauna conotații negative și abia o dată cu epoca artei populare artiștii își permit să îl preia cu titlul de distracție estetică, în istoria artelor aceasta fiind prima etapă a reconsiderării în curs de înfăptuire a conceptului.

Herman Istvan îi găsește similitudini chiar și în culisele vieții lui Napoleon. De fapt apariția fenomenului a fost favorizată de dezvoltarea industriei, care a permis nuanțarea mijloacelor de reproducere în masă, astfel ca, în sec. al XIX-lea și mai ales în al XX-lea, să explodeze copia, reproducerea la dimensiuni reduse a operei de artă, creându-se ceva ce aduce cu arta.

La noi se apreciază că primul care a tratat problema kitsch-ului a fost Lucian Blaga în „Artă și valoare”(1939), însă, dacă e să fim corecți, Ion Luca Caragiale în savurosul „La Moși” (pe la 1900), face o radiografie plastică a balcanismului târgurilor noastre tradiționale, după ce, mai devreme, Maiorescu atrăgea atenția asupra fenomenului în literatură („când gura e mica, piciorul e mic, Maria mică... și poezia e

mică”), considerând că a trecut de mult epoca inițiativă a Văcăreștilor și a fraților Golești, cu diminutivele lor de început liric naiv și pur.

Revenind la definirea inițială, criticul Marin-Marian Bălașa este de părere că... „Kitschul este cea mai largă categorie sau gen artistic, reprezentând arta simplificată ieftin și adesea produsă în serie, care apelează la stridență, artificiu, zgomot și pompă pentru a reține atenția, pentru a zgâlțâi simțul, pentru a satisface fără probleme și consecințe, pentru a fi fără bătaie de cap sau filozofie.”

În ultimă instanță, se ajunge la o pervertire estetică, indisolubil legată de artă, în sensul clasic, sau cu trimitere la un anumit tip de aranjare a acestora într-un cadru, spații vulnerabile devenind pictura, sculptura, arhitectura, obiectele de cult, arta populară, muzica, vestimentația... totul. Pronunțând acest cuvânt îmi sclipește în memorie o carte a unui tânăr, **Cristian Crisbășan**, „Delicte minore, sau kitschul cel de toate zilele”, cuprinzând fulgere prin comportamentul, ideile, caracterele, acțiunile de aici și de aiurea care pot fi periculoase. Pe ultima copertă, vorbind despre cartea cu pilule antikitsch, Stelian Țurlea constată că „umorul spiritualizat se hrănește copios din kitsch și e singurul medicament care ne poate trata.” „Fiecare va fi propriul său medic cu propriile prescripții.” Sunt flashuri de viață, cuvinte cu tâlc, ironie, și nu amară, ci chiar didactică, fără intenție sau cu...

Concluzia cărții pare a fi că frumusețea autentică nu e pe placul tuturor, e respinsă adesea, fiind preferată o pseudofrumusețe, familiară unei categorii, adesea parveniții, insensibili la valorile veritabile, sensibili la un tip de subcultură. Kitschul aparține artei de mase, dovadă a mediocrității.

Cândva, pe la sfârșitul secolului al XVI-lea, Caravaggio a fost nevoit să-și lase talentul să doarmă pentru a-și câștiga existența pictând, de nevoie, carpete în serie, cerute de vulg, sinonimul „răpirii din serai” de azi, lucrul ieftin și făcut să satisfacă necesitatea minimă de frumos, obiectul cu intenție artistică, dar pueril. Șablonul. Obiectul de bazar din secțiunea artă, realizat la scară industrială cu scopul clar de a înlocui un produs autentic, rar, sau scump. Azi, ca și pe vremea lui Caravaggio, motivul vine dintr-un compromis între pecuniar (imposibilitatea atingerii fructului dorit) și nevoia de frumos. Omul trebuie să se întoarcă, proscris, la kitsch.

Psihologic – vom căuta filosofia lui Abraham Moles („Psihologia kitsch-ului. Arta fericirii”, Editura Meridiane, București, 1980).

Valorile sunt totuși relative, gusturile fluctuează, dar numai între anumite limite. Specialiștii sunt însă de acord că adevărata cultură a aparținut clasei așa-zise culte, iar norodul s-a purificat în cultura sa populară, folk, rudimentară adesea, pervertită de la un punct în kitsch.

De exemplu sărbătorile dintotdeauna ale neamului au fost momente de purificare. Pentru folclorul românesc, Dragobetele a existat mereu, celebrat cu predilecție în anumite zone, dar cunoscut este abia de când economia de piață a căutat o nouă sursă de profit, care să semene cu Sfântul Valentin de pe alte meleaguri, asociat acolo cu o comercializare acerbă a atâtor nimicuri din plastic. Kitschul pentru varianta urbană a sărbătorii noastre populare.

Sărbătoarea mărțișorului, care urmează calendaristic, a rămas măcar ea unică, ca un gest de rezistență în fața atacurilor globalizatoare (încă nu e concurată de festivalul florilor de cireș, sakura, al japonezilor). Firul nostru alb-roșu împletit cu

gingășie și legat într-un târziu de martie de creanga unui zarzăr a rămas totuși neîntinat încă (doar abundența de mărțișoare-kitsch de pe tarabele negustorilor o mai întunecă!).

În anii pe care îi numim cu un clișeu (tot kitsch?) „de tristă amintire”, cultura populară a fost dusă forțat pe scenele caselor de cultură, a fost prihănită prin forțarea notei, prin impunerea „Cântării României”. Trebuie să recunoaștem însă că manifestarea a avut și o latură pozitivă: a scos din satele românești comori. Dar a și deschis calea spre kitsch prin uniformizare. Particularități locale ale stilurilor zonale ale costumelor populare au fost amestecate prin contaminare neglijentă (televiziunea a pus umărul și ea, aceasta fiind una din puținele manifestări culturale popularizate atunci). Erau necesare și informația corectă și cunoștințele de etnografie, nu numai zelul de a aduce în prim-plan bijuterii autentice. Talentul, simplitatea originară, discreția, personalitatea zonei etnografice au fost însă și atunci condiții ale acordării premiilor. Păcat însă că în dans, în muzică, la fel ca și în costumele specifice zonelor, au apărut imixtiuni mult mai greu de înlăturat ulterior. Meșteșugul cusutului alțițelor, al tocmirii opincilor strămoșești, al aranjării penei la pălăriei... a fost înlocuit brutal cu producerea industrială, în mii de exemplare, a costumelor a traistelor... Țăranul, deja în flux către oraș, a uitat încet-încet tradiția microgrupului din care a ieșit din dorința arivistă de nouă diversificare conform „noului standard”, superior în concepția sa de orășean. Valorile adevărate s-au pervertit iar, au constituit baza pentru simulacre de artă nouă, altoită cu rețete occidentale.

Pe aceleași scene, cântecul și poezia populară, născute între magic și estetic, au lunecat către un gen de artă naivă, improvizații neprofesioniste, cu intruziuni de așa-zis academism, care poartă același nume, de kitsch. Întorcându-se către sat, căruia îi luaseră „spuma” și tinerii, kitschul acesta a devenit cultura nouă, care poate pretinde că este un produs tot al maselor.

BUNURI CULTURALE DE PATRIMONIU DIN COLECȚIA GIANINA-CRISTINA CHIRILĂ

Gianina-Cristina Chirilă

Cuvinte-cheie: colecție, etnografie, istorie, expoziție, icoană, muzeu, biserică, comunitate, patrimoniu, cultură, sătesc, Muntenii de Sus.

Keywords: collection, ethnography, history, exhibition, icon, museum, church, community, heritage, culture, village, Muntenii de Sus.

Abstract: *Patrimony of cultural heritage at the collection Gianina-Cristina Chirilă*

During the period 1999 - 2010 the teacher Gianina-Cristina Chirilă was could form with the support of students and parents a "Collection of Ethnography and History" in the School with classes. I-VIII "Ion Agarici" Muntenii de Sus, Vaslui county with an inventory of over 500 pieces. The School Museum has been, participated to various temporary exhibitions (2005-2011) and it is already mentioned in some scientific works, written and published, existing in libraries and museums in Romania.

"The Collections of ethnography and history" presents the rural community in the area (from historical, ethnographical, spiritual, etc. point of view). There is locate in an annex of the Church "Saints Peter and Paul" from Satu Nou village, Muntenii de Sus commune, Vaslui country. The permanent exhibition was opened on December 26, 2010 with the support of the priest Vasile Buruiană.

The most valuable and representative pieces from the collections are: iconographic (including wood icons, in Byzantine and Lippovan style, from the 19th century), documentary (including citations for war medals 1940-1941), coins (the oldest pieces are a pound of 1731 and a farthing of 1816) etc.

Where there are interest and passion, ethnographic treasures should be rendered valuable for the benefit of rural communities, that should be aware that, if they don't find the value of their past, they risk to lose their identity.

Având ca argument laitmotivul cunoscutului istoric Emil Condurachi „mai înainte de toate, a fi colecționar înseamnă să cunoști temeiul cel mai adânc al statorniciei, al dăinuirii unor fapte nobile de cultură și civilizație pentru comunitatea umană din care ai răsărit”¹, am reușit în perioada anilor 1999- 2010, să înființez cu ajutorul elevilor și al părinților o “Colecție de etnografie și istorie” în cadrul Școlii cu cls. I-VIII „Ion Agarici”, Muntenii de Sus, județul Vasluiuprinzând un inventar cu

¹ Gianina-Cristina Chirilă, *Muzee și colecții din județul Vaslui*, Editura Media Sind, Vaslui, 2011, p. 7.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

peste 500 de piese² de factură etnografică, istorică, numismatică, iconografică, medalistică etc.

Muzeul școlar a făcut obiectul, de-a lungul timpului, diverselor *expoziții temporare*: **decembrie 2005**- expoziția organizată cu prilejul desfășurării la Școala cu cl. I-VIII "I. Agarici" Muntenii de Sus, județul Vaslui, a simpozionului "1 Decembrie"; **18 mai-12 iunie 2008**- expoziția "Tradiție și istorie la Muntenii de Sus", desfășurată în sala "Arta" a Muzeului Județean "Ștefan cel Mare"-Vaslui; **noiembrie 2007, noiembrie 2008, noiembrie 2009**- expoziții organizate la Căminul Cultural din Muntenii de Sus, județul Vaslui cu ocazia festivalului interjudețean "Fluierașul Vasluian"; **mai 2010**- expoziția organizată la Școala cu cl. I-VIII "I. Agarici" Muntenii de Sus, județul Vaslui, în cadrul proiectului multilateral Comenius "Roots and wings", partenerii proiectului fiind școli din Italia, Grecia, Ungaria); **septembrie-decembrie 2010** organizarea colecției muzeografice ca o **expoziție permanentă** într-o anexa a bisericii "Sfinții Petru și Pavel" din Satul Nou, comuna Muntenii de Sus, județul Vaslui, expusă sistematic după criterii științifice de către profesorul Chirilă Gianina Cristina la care au contribuit elevii cercului "Tradiție și Istorie locală" de la Școala cu cl. I-VIII "I. Agarici", Muntenii de Sus.; **26 decembrie 2010**- vernisarea „Colecției de etnografie și istorie Satu-Nou”, în cadrul bisericii „Sfinții Petru și Pavel din localitate; **28 iunie 2011**- organizarea expoziției temporare „Muzeul în conștiința mea” în cadrul instituției;

Faptul că expoziția permanentă beneficiază din septembrie 2010 de un spațiu propriu și adecvat în cadrul bisericii "Sfinții Petru și Pavel" din Satul Nou, comuna Muntenii de Sus, județul Vaslui, este rodul colaborării fructuoase a profesorului Chirilă Gianina Cristina cu preotul paroh Vasile Buruiană care organizase un colț muzeistic modest de factură etnografică încă din anul 2006 când a avut loc sfințirea bisericii.

Obiectivul principal de activitate a "Colecției de etnografie și istorie Satu-Nou" îl reprezintă colecționarea, păstrarea, valorificarea zestrei etnografice, folclorice și istorice a localității Satu-Nou, comuna Muntenii de Sus, județul Vaslui.

Ca parte teoretică a acestor preocupări este de remarcat faptul că muzeul școlar face deja obiectul unor lucrări științifice de valoare scrise și publicate,

lucrări existente în biblioteci și muzee din țară: Gianina Cristina Chirilă, „Istoria muzeelor din Moldova (până în 1945)” Editura Pim, Iași, 2008; Gianina Chirilă, „Muzeul școlar de etnografie și istorie din Muntenii de Sus” județul Vaslui în "Cercetări istorice", Anul III, nr. 6, sept 2009, p.22-23; Gianina-Cristina Chirilă, „Muzeul școlar de etnografie și istorie din Muntenii de Sus” în "Acta Moldaviae Meridionalis", nr. XXVIII- XXIX, 2007-2008, vol. II, Vaslui, p. 378-381; Chirilă Gianina-Cristina, "Activitatea muzeistică din județul Vaslui după cel de-al doilea război mondial" (lucrare gradul I), Gianina Cristina Chirilă, „Muzee și colecții din județul Vaslui” Editura Media Sind, Vaslui, 2011.

² Idem, *Istoria muzeelor din Moldova (până în anul 1945)*, Editura Pim, Iași, 2008, p. 203.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Tematica expozițională a “Colecției de etnografie și istorie Satu-Nou” cuprinde etnografie și istorie locală, prezentând evoluția comunității sătești din zonă, din punct de vedere istoric, etnografic, spiritual etc.

Scopul expoziției este de a evidenția rolul educativ al muzeului în viața spirituală a individului și a comunității, de a îmbogăți patrimoniul spiritual local prin valorificarea zestrei culturale inestimabile a satului tradiționalist.

Colecția de etnografie și istorie Satu-Nou, comuna Muntenii de Sus, județul Vaslui

Cele mai valoroase și reprezentative piese fac parte din colecțiile:

1. **Iconografică** care cuprinde icoane pe lemn de factură lipovenească și bizantină din secolul al XIX-lea, obiecte de patrimoniu de o deosebită valoare reprezentând: “Învierea Domnului” (34x44 cm), “Sfinți” (35x40), “Maica Domnului” (44x37), “Maica Domnului cu pruncul” (25x35) și “Sfinții Petru și Pavel”(25x30);

2. **Documentaristică**, cuprinzând „Brevetul” din 24 iunie 1941 prin care se acordă „Crucea comemorativă a războiului

1916-1918”, soldatului Târmoveanu Ioan din Regimentul 65 Infanterie; „Brevetul” din 30 decembrie 1940 prin care se acordă “Medalia <Victoria> a marelui războiu pentru civilizație 1916-1921”, soldatului Târmoveanu Ioan din Regimentul 65 Infanterie; “Brevetul provizoriu” din 30 decembrie 1941 prin care se acordă soldatului Duluman Vasile din Regimentul 7 Racova Nr. 25 Infanterie, medalia „Bărbăție și credință post mortem pentru fapte de arme săvârșite pe câmpul de luptă în războiul contra URSS până la data când a căzut mort.”

3. **Numismatică și medalistică** cuprinzând peste 100 de monede și bancnote cele mai vechi fiind o liră din 1731 și un creișar din 1816 și medalia „Bărbăție și credință” (1941-1945).

Despre colecție Dumitru Bentu, deputat de Vaslui, a prezentat la 24 iunie 2008 în cadrul ședinței Camerei Deputaților, o declarație politică intitulată „Muzeul” în care preciza: *Stimați colegi, în comuna vasluiană Muntenii de Sus, a fost înființat un muzeu în miniatură al Țăranului Român. Născut din fascinația pentru istoria satului a profesorului Gianina Chirilă, instituția respectivă nu numai depozitează la modul propriu, ci este concepută și cu o pronunțată funcție educativă. Vernisată cu ocazia "Zilei internaționale a muzeelor", pe 18 mai 2008, colecția respectivă se constituie într-un element de mare profunzime existențială...să ne amintim despre ei cu recunoștința datorată celor care sfințesc locul.*³

Am încercat și am reușit prin acest nucleu muzeistic să păstrez spiritul unei epoci care a început să dispară, cu atât mai mult, cu cât “*mai toată lumea se ocupă*

³ <http://www.cdep.ro/pls/steno/>

<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

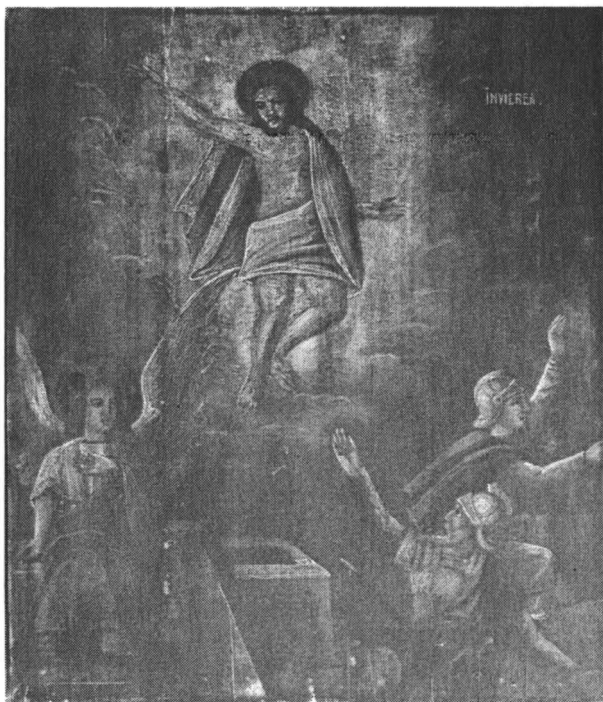
astăzi, cu atâta aprindere, numai de cele dintâi nevoi și de ultimele noutăți, în tot vălmășagul timpului care se precipită ca niciodată (...), va părea, poate, foarte curios multora să se mai găsească totuși și de aceia cari, fără a ignora cu desăvârșire vremea prezentă (...), se refugiază aproape cu totul într-un cerc de preocupări și îndeletniciri pur ideale (...)"⁴

Acolo unde există preocupare și pasiune, comorile etnografice ar trebui puse în valoare și păstrate cu sfințenie în folosul simbolic al comunităților sătești, care ar trebui să fie conștiente că nevalorificându-și trecutul riscă să își piardă identitatea.

Bibliografie:

- Gianina-Cristina Chirilă, 2011, *Muzee și colecții din județul Vaslui*, Vaslui, Editura Media Sind, p. 7.
- Idem, 2008, *Istoria muzeelor din Moldova (până în anul 1945)*, Iași, Editura Pim, p. 203.
- Ion Andrieșescu, 3 iul. 1918, *Un muzeu într-un sat*, în *Neamul Românesc*, an XIII, nr. 181, p. 1-2.
- <http://www.cdep.ro/pls/steno/>

⁴ I. Andrieșescu, *Un muzeu într-un sat*, în *Neamul Românesc*, an XIII, nr. 181, 3 iul. 1918, p. 1-2.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Icoană pe lemn reprezentând "Invierea" (sec. al XIX-lea)

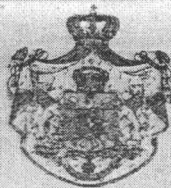
Icoană bizantină pe lemn reprezentând "Sfinți"(sec. al XIX-lea)
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Icoană bizantină pe lemn reprezentând-o pe “Maica Domnului”

Icoană lipovenească pe lemn reprezentând-o “Maica Domnului

Ministerul de Războiu

Brevet

Din Înaltul Ordin
al

Majestății Sale Regelui

Ferdinand I

Șa conferit Soldatului Târnoveanu

Ioan. Etz. 1918. din Regim. 65 Infanterie

Medalia "Victoria" a marelui războiu
pentru civilizație 1916-1921

În numele Ministerului de Războiu

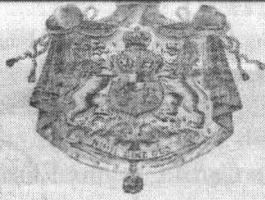
Comandantul
Lt. Colonel
R. Iliescu

N° 597

anul 1940 luna Decembrie ziua 30

București

Brevetul din 30 decembrie 1940 prin care se acordă "Medalia <Victoria> a marelui războiu pentru civilizație 1916-1921", soldatului Târnoveanu Ioan din Regimentul 65 Infanterie.

Ministerul de Războiu

Brevet

Din Inaltul Ordin
al

Majestății Sale Regelui
Ferdinand I

Să conferească Soldatului Târnoveanu
Ioan Conty 1918. R. 65 Inf

„Crucea Comemorativă a războiului
1916-1918” cu baretele: Mărășești

În numele Ministerului de Războiu

10456
anul 1941 luna Iunie ziua 24
București

Brevetul din 24 iunie 1941 prin care se acordă „Crucea comemorativă a războiului 1916-1918”, soldatului Târnoveanu Ioan din Regimentul 65 Infanterie.

ACTIVITATEA CULTURALĂ A REGELUI CAROL I ȘI A REGINEI ELISABETA

Loredana Pintilii

Cuvinte cheie: regele Carol I, regina Elisabeta, Fundația Universitară „Carol I”, Carmen Sylva

Keywords: King Carol I, Queen Elisabeta, Foundation University "Carol I", Carmen Sylva

Abstarct:

This paper aims to sketch broadly the role played by the Royal House in shaping national culture. Each member of it had a special way to contribute to this process.

The first, Carol I is the one who founded “Charles University Foundation”, that would contribute to Romanian intellectual elite. Another concern of King Carol I was to support the education at all levels.

From this point of view he granted various awards, scholarships and he financial supported the dictionaries printing and geographical atlases which were distributed to schools from the capital and other counties.

Queen Elizabeth, his wife wasn't satisfied with having only a “decorative role” so she got involved in all the activities which aimed to support and promote the Romanian culture both at home and abroad.

REGELE CAROL I

Principele Carol s-a născut la 8/20 aprilie 1839 la Sigmaringen fiind al doilea băiat al principelui Karl Anton de Hohenzollern și al soției sale, prințesa Josephine.¹ Cariera sa până în anul 1866 a fost una normală și modestă chiar pentru o rudă a regelui Wilhelm I. Continuând tradiția familiei, urmează o școală militară și în 1857 se alătură cadrelor armatei prusiene pentru ca în 1863 să ajungă sublocotenent. A participat la războiul Prusiei și Austriei împotriva Danemarcei iar la revenirea de pe front i s-a acordat gradul de căpitan.²

Destinul său s-a schimbat în mod radical în momentul în care a devenit fondatorul familiei regale a României. Personalitate puternică, având o educație rigidă, el a reușit să se identifice cu aspirațiile națiunii în fruntea căreia fusese ales, îndeplinindu-și cu succes rolul de monarh constituțional.³

Remarcabilă a fost dorința regelui de implicare activă a sa în viața culturală a țării, atât prin fondarea unor instituții culturale cât și prin dezvoltarea celor existente, sprijinirea învățământului, a scriitorilor care și-au adus contribuția la dezvoltarea literaturii din acea perioadă, a presei literare etc. Una din cele mai de seamă instituții a

¹ Boris Crăciun, *Regii și Reginele României*, Iași, Editura “Porțile Orientului”, 1996, p.9.

² Dan Berindei, *Portrete istorice*, București, Editura Viitorul Românesc, 2001, p.277.

³ Sorin Liviu Damean, *Carol I al României 1866-1881*, București, Editura Paideia, 2000, p.47.

fost cea care a luat ființă în urma scrisorii din 3/15 mai 1891 adresată de Regele Carol I Președintelui Consiliului de Miniștri și anume "*Fundația Universitară Carol I*". La acea dată se împlineau 25 de ani de domnie și monarhul dorea să marcheze acest eveniment printr-un gest memorabil: «Urmând pilda bunilor domni din trecut, și spre amintirea faptelor împlinite în acest pătrar de veac, vroom a înființa un așezământ spre binele tinerimii universitare de la toate facultățile din țară, al cărei scop va fi de a procura studenților un loc de întrunire înzestrat cu o bibliotecă totdeauna deschisă, unde vor putea satisface iubirea lor de studiu..... Spre îndeplinirea acestui scop, facem danie de pe acum Ministerului Cultelor și Instrucției Publice o casă ce se va clădi pe cheltuiala Noastră, de pe planurile aici alăturate, pe un loc așezat în fața palatului Nostru. Punem totodată la dispoziția aceluiași minister suma de 200.000 lei în rentă română 5 la sută. Pentru ca acest așezământ să poată lua dezvoltarea dorită și să întindă cât mai mult efectele sale binefăcătoare, dorim ca el să fie recunoscut ca persoană morală și vă rugăm, Domnule Președinte al Consiliului, ca împreună cu colegii d-voastră să aduceți în sesiunea actuală a Corpurilor legiuitoare un proiect de lege în acest sens.»⁴ În scrisoare⁵ regele afirmă totodată că a dorit ca fundația să contribuie a întări «frăția printre tinerimea universitară și a hrăni simțământul patritic care înalță sufletul ei.»⁶

Declarată prin lege instituție de stat, "*Fundația Universitară Carol I*" urma să joace un rol cultural peste speranțele întemeietorului. Noua construcție, ale cărei lucrări s-au încheiat în 1893, a fost inaugurată abia în 1895. În discursul rostit cu acel prilej fondatorul sublinia «necurmatul său interes pentru instrucțiune» și credea că noul așezământ urma să răspândească «dintr-un focar nestins, caldele raze ale unui patriotism luminat asupra neamului românesc». Situația acestei instituții după primii trei ani de funcționare se rezumă astfel, după raportul directorului din 9 mai 1898: «Biblioteca, ce avea cam 3400 de volume la deschidere, sporește progresiv, iar frecventarea crește atât de repede încât, spre a rezerva studenților locurile libere, intrarea în sala de lectură, din noiembrie 1896, nu se mai îngăduie decât pe baza unor permise speciale acordate în primul rând studenților universitari și apoi publicului.»⁷

Din nenumăratele fapte mari care ilustrează domnia primului rege al României întemeierea "*Fundației Universitare Carol I*" a fost una din cele mai importante realizări ale sale în timp de pace. Mărinimoasa dărnicie a Regelui Carol I față de Fundația sa s-a dovedit și prin menționarea ei în șirul numeroaselor și bogatelor danii din testamentul său. Predilecția pentru creația sa o mai arată și cu prilejul inaugurării aripei noi a Fundației din 1914 «cu părintească dragoste am urmărit, an după an, mersul acestei Fundații de cultură și am avut mare mângâiere să constat că ea răspunde unei nevoi așa de adânc simțite». Regele Carol, după cum singur mărturisea în 1914, a avut cel puțin suprema mulțumire de a vedea pe deplin realizate toate

⁴ Al. Tzigara Samurcaș, *Fundația Universitară Carol I (1891-1931)*, București, Atelierele Grafice Socec & G, 1933, p. 1.

⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 27 din 5/17 mai 1891.

⁶ *Ibidem*, p. 2.

⁷ Gheorghe Buluță, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 144.

nobilele intenții ce l-au călăuzit la crearea acestui «lăcaș de studiu cu falnica menire de a contribui la răspândirea și înflorirea științei în România»⁸

În ceea ce privește biblioteca Fundației, aceasta avea inițial mai puțin de 4.000 de volume.⁹ Unul dintre cei mai importanți donatori ulterioari rămâne Titu Maiorescu care în 1914 a dăruit fundației 4391 de volume. La fel va proceda și profesorul Ioan Bogdan; el a oferit în 1920 biblioteca sa de specialitate, bogată în lucrări de slavistică, unele extrem de prețioase, unicate la noi. Cărți de valoare au intrat în bibliotecă și prin testamentul lui E. Pangrati, profesor de asemenea la Universitatea din București. E interesant de știut că mulți dintre cei care au citit vreme îndelungată la fundație au simțit ca o datorie morală, la sfârșitul vieții, să doneze bibliotecii acestei instituții cărțile personale. Numărul donatorilor, păstrați la loc de cinste în arhiva instituției până la transformarea ei în Bibliotecă Centrală Universitară în 1948, este destul de lung, între aceștia numărându-se: O.Goga, Spiru Haret, Al.Macedonski, E.Ionescu, etc. Alături de cărți biblioteca a fost dotată și cu cele mai cunoscute periodice ale vremii, reviste științifice, dar și magazine ilustrate care formau deliciul tineretului universitar, dornic să aibă contact cu atmosfera occidentală. Iată ce mărturisește în acest sens Constantin Kirilescu: « În sala de alături a bibliotecii găseam nu numai reviste științifice ale vremii cu caracter general, ca „*Revue scientifique*” a lui Charles Richet și ”*Revue general de sciences*” a lui Olivier și și reviste de cultură generală ca “*Revue de revues*”, “*Revue des deux mondes*”, pe care e puțin spus că le citeam, de fapt le devoram » . Întrucât Universitatea din București nu avea o bibliotecă proprie, folosindu-se de serviciile Bibliotecii Centrale a Statului, noua instituție a îndeplinit de fapt de la bun început rolul de Bibliotecă Centrală a Universității. Creșterea continuă a fondurilor, precum și a numărului de studenți, aveau să impună atât extinderea clădirii cât și dezvoltarea departamentelor de servicii și administrație.¹⁰

Regele a insistat în mod deosebit asupra învățământului de toate gradele. Într-un discurs adresat profesorilor universitari din București, Carol I sublinia că: «Prin știință și lumină putem numai întări prezentul și prepara bazele solide ale unui viitor prosper. Puterea unui stat modern - accentua în continuare Suveranul-se măsoară mai ales după gradul culturii sale intelectuale». Chiar dacă rezultatele în acest sens nu au fost întotdeauna pe măsura așteptărilor, în perioada aflată în discuție s-au înregistrat progrese ce merită a fi semnalate.¹¹

Pentru a oferi câteva date statistice revelatoare am recurs la metoda comparativă, având drept puncte de reper anii 1865 și 1881. Astfel, dacă luăm în considerație evoluția învățământului primar, se constată o înmulțire a școlilor rurale de la 1988 la 2276 și a școlilor urbane de la 165 la 280. Raportat la întreaga populație școlară, numărul elevilor care frecventau prima treaptă a învățământului - deși înregistrează o creștere de la 85237 la 108040 - a rămas în continuare la un nivel destul de redus. De semnalat este faptul că începând din 1871 Carol I împărțea premiile anuale pentru rezultate deosebite la învățătură, încercând și în acest fel să

⁸ Al.Tzigara Samurçaș, *Fundația Universitară Carol I*,.....p.33-34.

⁹ Cea mai mare parte donate de rege și regină.

¹⁰ Gheorghe Buluță, *op.cit.*, p.145.

¹¹ Sorin Liviu Damean, *Carol I al României*,.....p.156.

încurajeze activitatea școlară. Totodată el avea să suporte și cheltuielile (30.000 franci) pentru publicarea, în mai multe exemplare, la Paris a unui atlas geografic în limba română, primul de acest fel, care a fost repartizat școlilor din capitală și din diferite județe.¹²

Referitor la situația învățământului secundar, în 1866 își desfășurau activitatea în întreaga țară 5 licee, 4 gimnazii, 4 școli secundare de fete, 8 seminarii teologice, 3 școli cu învățământ practic, lipsurile fiind numeroase și datorită faptului că legea instrucțiunii publice (din 1864) abia era pusă în aplicare de doi ani de zile.¹³

Încă de la începutul domniei, suveranul a pus la dispoziția ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, timp de 3 ani consecutiv, suma de 4.000 de galbeni din lista civilă cu scopul de a «funda o instituție de binefacere». Întrucât la acea vreme nu exista nici un gimnaziu cu profil pedagogic, s-a decis utilizarea fondurilor donate pentru înființarea Școlii normale «Carol I» din București (1867). «Pentru mine - sublinia Carol I într-un discurs din iunie 1871 - , văd temelia învățaturii în școlile normale, prin cari se formează institutori pentru școalele rurale și primare; acolo dar este începutul instrucțiunii unui popor ».¹⁴

Progresele înregistrate în domeniul învățământului secundar se conturau tot mai clar, astfel că în 1881 existau nu mai puțin de 9 școli normale, cărora li se adăugau 7 licee, 18 gimnazii, 9 seminarii teologice, 5 școli comerciale, 7 școli secundare de fete, așadar 55 de școli cu 7930 de elevi. De altfel, în Mesajul Tronului din 15 noiembrie 1870, Carol I sublinia necesitatea ca «învățământul să fie îndreptat mai mult către carierele productive și studiile fecunde, în vreme ce până acum el a fost mai exclusiv dirijat către funcțiile statului». Prin urmare, s-a încurajat învățământul tehnic și profesional, cele două școli de arte și meserii din București și Iași fiind reorganizate, iar programa analitică îmbogățită cu noi discipline.¹⁵

În ceea ce privește învățământul superior el era reprezentat prin cele două universități, din Iași (1860) și București (1864), ce cuprindeau facultățile de Drept, Științe, Litere, iar mai târziu și cea de Medicină. Cu toate că numărul studenților s-a menținut la cote destul de restrânse, important a fost că se crease cadrul necesar dezvoltării învățământului superior românesc. Încă din anul 1867, Carol I își exprimase speranța că «profesorii vor pune toate stăruințele lor pentru dezvoltarea spiritului și formarea moravurilor tinerimii noastre pe calea urmată în toate țerile civilizate».¹⁶

Concomitent cu învățământul de stat a evoluat și rețeaua școlilor particulare, de la 71 de instituții în 1865 la 221 în 1879, cu un total de 13.368 de elevi.

Evocarea vieții spirituale din acea perioadă și definirea fizionomiei ei morale nu ar fi posibile fără descrierea unei instituții fundamentale a societății românești, *Academia Română*, care l-a avut drept președinte de onoare pe regele Carol I. Pentru

¹² Stelian Neagoe, *Memoriile Regelui Carol I al României*, București, Editura Scripta, 1992, vol.I, p.13.

¹³ *Ibidem*, p.263.

¹⁴ Paul Lindenbergh, *Regele Carol I al României*, București, Editura Humanitas, 2003, p.6.

¹⁵ Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, București, Editura Elion, 2002, p.234.

¹⁶ *Ibidem*, p.214.

rege, această demnitate nu a fost una goală de conținut ci una în virtutea căreia a urmărit cu atenție eforturile acestui așezământ științific și prin subvenții private l-a ajutat să editeze un mare dicționar al limbii române. Este vorba despre *Etymologicum Magna Romaniae* care a beneficiat de sprijinul său financiar concretizat într-o donație anuală de 6.000 de lei. Această lucrare, având subtitlul *Dicționarul limbei istorice și poporane* și aparținând lui B.P.Hașdeu, a fost una fără precedent. Ulterior s-au depus eforturi pentru continuarea acestui amplu dicționar explicativ.¹⁷

De o deosebită importanță, mai ales pentru activitatea ei viitoare – concretizată în elaborarea dicționarelor geografice județene și mai ales în realizarea, în cinci volume, a *Marelui dicționar geografic al României* – a fost constituirea "*Societății române de geografie*" din inițiativa lui Carol I și sub președinția sa. Obiectivele societății, potrivit statutelor, erau: «a provoca și a face ea însăși studii pentru a ajunge la perfectă cunoștință a pământului țării românești din toate direcțiunile geografice și economice; a lucra la răspândirea între români a științelor geograficești».¹⁸

Regelui Carol I i se datorează, în parte, și imaginea din punct de vedere arhitectural a Bucureștiului interbelic. Pe lângă treburile sale oficiale el găsea mereu modalitatea ca o anumită parte a zilei s-o dedice înclinațiilor sale arhitecturale și artistice, acestea fiind înclinațiile unui cercetător conștiincios și ale unui instruit prieten al artei, ale unui suveran care, oricât de numeroase și importante i-ar fi solicitările politicii, ale funcției monarhice și ale etichetei princiare cu recepțiile și vizitele ei, se ocupă, acolo unde este posibil, de artă, de completarea colecțiilor sale personale precum și de unele aspecte arhitecturale. Studiază cu maximă conștiinciozitate toate planurile, schițele, desenele, stabilește adesea forme și material, se sfătuiește cu arhitecții, constructorii și artiștii și supraveghează mersul fiecărei lucrări în parte.¹⁹

Aceasta este de asemenea perioada în care au apărut o serie de instituții culturale care și-au pus amprenta asupra spiritualității românești, la a căror construcție și-a adus contribuția și Carol I, uneori chiar donând banii necesari prin intermediul fundației sale.

Una dintre ele a fost *Ateneul Român* (5 martie 1889), adevărată emblemă culturală a Bucureștiului. Primul punct al statutului de funcționare arăta că Ateneul era o societate științifică, literară și artistică, iar membrii uniți în această societate își propuneau să-și îmbogățească pe calea discuțiilor și a lecturilor cunoștințele, pe care apoi să le răspândească prin cursuri publice, prin periodice și cărți.²⁰ Cursurile de "seară" ale Ateneului trebuiau să fie, cum preconizau chiar inițiatorii, «astfel cum se obișnuiesc în Anglita, Elveția, Franța, Germania...». Între 1865 și 1903, în mai puțin de patru decenii, s-au perindat la tribuna Ateneului 222 de conferențieri ce au susținut nu mai puțin de 800 de prelegeri. Societatea a editat și periodice ("*Ateneul*

¹⁷ Paul Lindenberg, *op.cit.*, p.242.

¹⁸ Dan Berindei, *op.cit.*, p.243.

¹⁹ Paul Lindenberg, *op.cit.*, p.279.

²⁰ Ilie Popescu Teișan, *Atheneul Român*, București, Editura Meridiane, 1968, p.12.

român” între 1866 și 1869) și a creat o rețea de filiale în țară, ateneiștii implicându-se în numeroase acțiuni cultural-artistice.²¹

O altă instituție ce merită a fi menționată este “*Societatea Filarmonică Română*” fondată în 1868. Aflată sub conducerea lui Eduard Wachman ea avea drept scop organizarea unei orchestre simfonice permanente în vederea propagării culturii muzicale și popularizării capodoperelor muzicii clasice. După inaugurarea Ateneului concertele s-au mutat acolo, clădirea aceasta fiind și sediul actual al *Filarmonicii “George Enescu”*. Privind retrospectiv se poate spune că obiectivele propuse în momentul înființării au fost atinse – dacă nu în totalitate măcar parțial – deoarece muzicienii români ai epocii au creat și s-au afirmat în același timp nu numai în țară ci și în străinătate, contribuind astfel la propagarea creațiilor românești.²²

Atenția regelui nu a fost concentrată numai asupra capitalei; instituții culturale importante au fost edificate și în provincie, un bun exemplu în acest sens fiind *Palatul Culturii din Iași*. El a fost construit pe ruinele Curții Domnești din Iași în perioada 1906-1925, fondurile necesare fiind alocate de asemenea de Fundația Carol I.²³

Desigur numărul societăților, asociațiilor și instituțiilor culturale care au luat naștere sau doar s-au dezvoltat în perioada respectivă și la care și-au adus contribuția și membrii familiei regale a fost mult mai mare. Important până la urmă este rezultatul care a fost bineînțeles pozitiv și care, într-o măsură mai mare sau mai mică, este responsabil de evoluția deosebită înregistrată la nivel cultural în perioada interbelică.

REGINA ELISABETA

«Elisabeta de Wied, scria în 1936 Nicolae Iorga, a adus pe tron.....un simț al intelectualității, un respect al culturii, o religie a artei, un sacerdoțiu al poeziei, care au înălțat și România».²⁴ Născută la Neuwied, la 29 decembrie 1843, ca fiică a prințului Hermann de Wied și a prințesei Maria de Nassau-Weilburg, s-a căsătorit la 16 ani, în noiembrie 1869, cu domnitorul României, Carol de Hohenzollern și a devenit regină o dată cu transformarea României în regat, în 1881.²⁵ Și de această dată exemplul familiei și-a pus amprenta asupra devenirii ulterioare a reginei Elisabeta. În reședința familiei de la Neuwied, în apropierea Koblenz-ului, au poposit adesea scriitori, artiști sau savanți mai mult sau mai puțin însemnați, atrași de faima interesului pe care unii dintre membrii familiei de Wied l-au arătat științelor – principele Maximilian de Wied a fost la vremea sa un celebru naturalist, autor a două remarcabile volume de călătorii pe continentul america. Alții s-au dedicat artelor; una dintre strămoașele viitoarei poete Carmen Sylva, Luiza-Carotta, a publicat chiar un volum de versuri intitulat *Die Lieder einer Einsamen* (Cântecul unei singuratice). De harul poetic al acesteia Elisabeta a fost întotdeauna foarte mândră; într-una din

²¹ Dan Berindei, *op.cit.*, p.244.

²² *Ibidem*, p.260.

²³ Stelian Neagoe, *Memoriile Regelui Carol.....*p.275.

²⁴ Dan Berindei, *Portrete istorice.....*p.292.

²⁵ Boris Crăciun, *Regii și reginele României.....*p.71.

poeziile sale *Mein Vaterhaus* (Casa mea părintească) ea spune: « Strămoașa ne-a lăsat în păstrare lira sa,/Ea a trecut din mână în mână./O armonioasă moștenire ». ²⁶

Primele încercări literare le-a făcut în jurul vârstei de 10 ani; erau poezioare prilejuite de vreun eveniment mai însemnat din familie sau catrene dedicate mamei și dăruite alături de un buchet de flori. Ulterior acestea s-au înmulțit și au devenit tot mai elaborate de aceea în anul 1874 au fost strânse într-un volum pe care autoarea l-a numit *Meine Reise durch die Welt Alterland Rime und Verslein dem Mutterhezen anvertraut* (Călătoriile mele prin lume. Tot felul de rime și mici versuri încredințate inimei unei mame). ²⁷ Aceste încercări literare poate ar fi rămas pentru totdeauna ascunse publicului larg dacă nu ar fi existat două persoane care să o încurajeze să le facă să circule. Aceste două persoane au fost Vasile Alecsandri și Zoe Bengescu ²⁸, una dintre loialele sale doamne de onoare. La insistențele acestora a dat spre tipărire și o serie de traduceri din lirica românească însă sub pseudonimul E.Wedi. ²⁹ Ecourile favorabile o hotărâsc să încredințeze în 1880 editurii Brockhaus poemul *Sappho* (va fi primul volum semnat cu pseudonimul Carmen Sylva). ³⁰ Despre originea acestui nume ne povestește ea însăși în *Basmele unei regine*, scriind că el vine de la Rin: « Mi l-a șoptit pârâul Wied.....Chiar numele meu, Wied, se spune că vine din germana veche și înseamnă lemn. Așadar eu sunt copilul lemnului, al pădurii, dacă a existat vreodată așa ceva! » ³¹ (alții susțin însă că i-ar fi fost sugerat de dr. Theodori). ³² Cea mai valoroasă lucrare a sa însă a fost considerată a fi cea apărută în 1884 la editura Alexander Duncker din Berlin, *Meine Ruh'-Monrepos* (Cuibul meu), deoarece pe lângă o deosebită valoare literară aceasta are și o însemnătate biografică majoră. « S-ar putea reconstitui un jurnal întreg al vieții mele numai după datele poeziilor culese de mine în aceste volume », scria într-o scrisoare adresată reginei Victoria a Angliei. ³³ Această lucrare îi aduce consacrarea și o dată cu ea și noi prietenii, ca cea a împărătesei Austro-Ungariei, Elisabeta (Sissy), o mare admiratoare a lui Heine, în stilul căruia a și încercat să scrie. Sissy îi va dedica Carmen Sylvei cu ocazia vizitei sale la Sinaia mai multe catrene în *Jurnalul* său. ³⁴

Scriitoare ea însăși, Carmen Sylva s-a implicat activ în viața literară românească și pentru a da exemplu altor doamne din înalta societate care aveau înclinații literare și nu numai; în acest scop a cerut ajutorul unei traducătoare de succes din epocă, o apropiată a Curții, Mitte Kremnitz, și împreună cu aceasta a realizat

²⁶ Gabriel Badea-Păun, *Carmen Sylva. Versuri alese*, București, Editura Eminescu, 1998, p.5.

²⁷ *Ibidem*, p.7.

²⁸ Zoe Rosetti, căsătorită cu Alexandru Bengescu (1853-1913). A servit ca doamnă de onoare a Doamnei și Reginei Elisabeta din 1878 cu intermitențe până la moarte. Uneori se numea în răs, datorită importanței pe care Elisabeta i-o arăta citindu-i lucrările sale literare, "bucătăreasa", făcând aluzie la Molière.

²⁹ În revista *Gegenwart* nr.19 din 11 mai 1878 publică sub titlul *Proben neuerer rumanischer Lyrik nach den Originalen in's Deutsche übertragen von E.Wedi* traduceri de poezii ale Steluța și Secerișul de V. Alecsandri și *Vântul bate de Șerbănescu*.

³⁰ Gabriel Badea-Păun, *op.cit.*, p.9.

³¹ Paul Lindenberg, *Carol I al României*.....p.150.

³² Gabriel Badea-Păun, *op.cit.*, p.10.

³³ *Ibidem*, p.13.

³⁴ Paul Lindenberg, *op.cit.*, p.163.

prima antologie de poezie românească contemporană în limba germană: *Rumanische Dichtungen*. Volumul cuprindea 36 de poezii semnate de Alecsandri, Eminescu, Bolintineanu, Negruzzi și Șerbănescu și s-a bucurat de un real succes în cercurile literare ale vremii.³⁵

Această activitate literară febrilă a căpătat după primele succese și un aspect monden. În palatul regal se crease un salon la care mulți râvneau să fie invitați, iar porțile erau deschise tuturor; nu de puține ori scriitorii recunoscuți se aflau alături de scriitorii de ocazie ce se mândreau că au fost luați și ei în seamă.³⁶ Impresionată de sărăcia în care se zbăteau unii scriitorii sau artiștii nu o dată a trecut peste regulile oficiale rugându-l pe rege să acorde distincții "*bene merenti*" însoțite de pensii sau ajutoare bănești. Intenția nu i-a fost însă întotdeauna înțeleasă; este cazul lui Eminescu care a declinat în mod violent oferta, refuzând totodată și invitațiile ulterioare. Cu toate acestea Carmen Sylva s-a interesat în continuare de situația poetului prin intermediul lui Titu Maiorescu.³⁷

Față de toate manifestările artistice avea aceeași vie solitudine; nu se poate spune că a protejat vreuna în dauna celeilalte. A încurajat mult și pictura astfel că nici una din pânzele pictorilor noștri mai de seamă nu a lipsit din colecțiile ei și foarte rar se organiza o expoziție în care să nu se găsească vreun tablou purtând inscripția "cumpărat de M.S.Regina".³⁸ Celui mai de seamă pictor din acea vreme, Grigorescu, i-a fost o prietenă înțelegătoare și o admiratoare entuziastă. În vremuri în care latifundiarii Românei arătau atâta nepăsare pentru artă, în care expozițiile erau pustii și un Grigorescu osândit să-și vândă operele pe câteva sute de lei, regina considera ca o datorie să cumpere, la prețuri atunci excepționale, cele mai de seamă pânze ale marelui pictor și colecția ei, rezultată dintr-un amestec de sinceră admirație și dintr-o regească grijă de ajutorare, conținea cele mai bune picturi cu care Grigorescu și-a asigurat în arta românească un loc de frunte.³⁹

Muzica s-a dezvoltat de asemenea sub îndrumarea sa. Concertele simfonice le patrona cu o reală plăcere și nu de puține ori a sprijinit chiar financiar organizarea lor. Fiind ea însăși o pasionată de muzică – cânta la pian și orgă – îi plăcea să fie înconjurată de muzicieni.⁴⁰ Operele lui Bach, Mozart, Beethoven ca și ale altor compozitori moderni germani, ruși, francezi, răsunau în fiecare zi din apartamentele sale. Se poate afirma că nimeni mai mult decât ea nu a contribuit la dezvoltarea gustului muzical în societatea românească.⁴¹

Regina Elisabeta avea o mare apreciere și pentru tradițiile populare românești. A dat exemplu multor doamne din înalta societate cum trebuie să prețuiască marele tezaur pe care-l constituiau costumele populare. Nu de puține ori la șezătorile pe care

³⁵ *Ibidem*, p.11.

³⁶ Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, București, Editura Eminescu, 1988, p.58-59.

³⁷ Elena Văcărescu, *Memorii*, Cluj, Editura Dacia, 1989, p.23-25.

³⁸ Sorin Bengescu, *Carmen Sylva. Viața reginei Elisabeta*, Iași, Editura "Porțile Orientului", 1995, p.53.

³⁹ Boris Craciun, *op.cit.*, p.86.

⁴⁰ Renumitul muzician George Enescu avea camera sa proprie atât în palatul regal din București cât și în cel din Sinaia; venirea lui era ca o adevărată sărbătoare pentru regină.

⁴¹ Sorin Bengescu, *op.cit.*, p.104.

le organiza la palat apărea îmbrăcată ca țărăncile din zona Dâmboviței și cu sprijinul Elenei Cornescu⁴² a introdus pe lângă port și dansurile românești tradiționale.⁴³ Carmen Sylva a folosit și în proză și dramaturgie multe dintre temele și motivele populare românești și a îndemnat și pe ceilalți scriitori sau artiști să folosească tradițiile naționale.⁴⁴

Se poate afirma despre regina Elisabeta că a fost o adevărată Mecena a artelor. A știut în literatură să fie prietenă cu Alecsandri, în pictură mare admiratoare a lui Grigorescu și în muzică aproape a doua mamă pentru George Enescu. Prin urmare se poate spune că prin artă regina a adus o contribuție egală cu cea a regelui pe plan politic la dezvoltarea României și afirmarea ei pe plan internațional.

Bibliografie

- Boris Crăciun, *Regii și Reginele României*, Iași, Editura "Porțile Orientului", 1996
- Dan Berindei, *Portrete istorice*, București, Editura Viitorul Românesc, 2001
- Sorin Liviu Damean, *Carol I al României 1866-1881*, București, Editura Paideia, 2000
- Al.Tzigara Samurçaș, *Fundația Universitară Carol I (1891-1931)*, București, Atelierele Grafice Socec&G, 1933
- Gheorghe Buluță, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București, Editura Enciclopedică, 2000
- Stelian Neagoe, *Memoriile Regelui Carol I al României*, București, Editura Scripta, 1992, vol.I
- Paul Lindenberg, *Regele Carol I al României*, București, Editura Humanitas, 2003
- Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, București, Editura Elion, 2002
- Ilie Popescu Teișan, *Atheneul Român*, București, Editura Meridiane, 1968
- Gabriel Badea-Păun, *Carmen Sylva. Versuri alese*, București, Editura Eminescu, 1998
- Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, București, Editura Eminescu, 1988
- Elena Văcărescu, *Memorii*, Cluj, Editura Dacia, 1989
- Sorin Bengescu, *Carmen Sylva. Viața reginei Elisabeta*, Iași, Editura "Porțile Orientului", 1995
- Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, București, Editura Eminescu, 1991

⁴² Prima sa doamnă de onoare; la îndemnul reginei aceasta a realizat prima culegere de motive tradiționale românești.

⁴³ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, București, Editura Eminescu, 1991, p.342.

⁴⁴ Gabriel Badea-Păun, *op.cit.*, p.16.

O COMPARAȚIE ÎNTRE BISERICA SFÂNTUL NICOLAE DOMNESC ȘI BISERICA TREI IERARHI

Crăciun Iulian Silviu

Cuvinte cheie:Biserica, Basilica, Icoana, Arhitectura, Stefan cel Mare, Vasile Lupu, Biserica Ortodoxa, Stil gotic

Keywords:Church, Icon, Architecture, Stefan cel Mare, Vasile Lupu, Orthodox Church, Gothic style

Abstract:

St. Nicholas Church –Royal Court ", built between 1491-1492 by Stephen the Great and rebuilt in the late nineteenth century (between 1890-1904) by the French architect Andre Lecompte Nouy is the oldest religious edifice preserved in Iasi. Being located close to the old royal Court and due to the fact that that almost every ruler of Moldavia was appointed here, from Despot Voda to Alexandru Ioan Cuza, St. Nicholas church was named Royal.

St. Nicholas Church-Royal Court ranges among city churches built by Stephen the Great in a characteristic style, with a much broadened narthex compared to the nave, to house more believers. The church is among the most beautiful and representative sanctuaries that were built in that age of great flourishing of the Moldavian style.

Nowadays, St. Nicholas Church, The Royal Chapel functions as metropolitan church, being entrusted for administration to the monastery of The Three Hierarchs, on Sundays and on holidays the Divine Liturgy being served here, often with hierarchical participation.

Located in the hearth of the old town, on the Royal Lane (now Stephen the Great Boulevard), The Three Hierarchs church monastery was built between 1637-1639 and consecrated on May 6, 1639 by the Metropolitan Barlaam of Moldavia. The church resembled the plans of Galata church, (1584), defining a second phase of the national architecture. The founder of this unique monument was the faithful prince of Moldavia, Vasile Lupu, one of the most important figures in Romanian history, acknowledged defender of the Orthodox Church. During the first years of his reign, when the Patriarchate of Constantinople was in a critical condition - crushed by debt, dominated by intrigue and hit by riots - Vasile Lupu interfered and tried to restore things, also paying later the Holy Sepulchre and the debt of the monasteries on Mount Athos and making donations as an initiator of numerous works of Christian Orthodox religion and charity in Poland, Bulgaria and Greece.

Finally, some conclusions referring to the similarities and differences between the two churches studied must be drawn.

In terms of similarities, they refer to:

- Both were rulers Metropolitan and Royal Cathedrals;
- Both The Three Hierarchs Church and St. Nicholas Church
- Royal Court had enclosing walls;

- Both religious sites were restored by Lecomte du Nouy;
- Both The Three Hierarchs Church and St. Nicholas Church
 - Royal Court, have inscriptions located at the entrance; - Abutments existed at both churches, although today there are only present at Three Hierarchs Church; Obviously, besides similarities, there are differences:
 - The Three Hierarchs Church is carved, while St. Nicholas Church
 - Royal Court is painted;
 - - St. Nicholas Church —Royal Court displays an iconostasis carved in wood and covered with gold leaf, while the Three Hierarchs Church has an iconostasis wrought in Carrara marble veil;
 - The Three Hierarchs Church displays the relics of St. Basil the Great Hierarch while St. Nicholas Church – Royal Court displays no relics;
 - St. Nicholas Church –
 - –Royal Court is remarkable for the Moldavian simplicity while the Three Hierarchs Church for Baroque style;
 - The Three Hierarchs Church displays the belt stranding, while St. Nicholas Church –Royal Court does not;
 - In St. Nicholas Church —Royal Court, the windows are smaller compared with the other church mentioned;
 - St. Nicholas Church –Royal Court has no porch, compared to the Three Hierarchs Church;

Viața și activitatea politică a marelui domnitor moldovean nu fac obiectul acestei lucrări, dar am considerat necesara prezentarea câtorva elemente pentru cunoașterea contextului istoric în care au evoluat miniatura și ornamentica din epocă. Adevărul despre viața și faptele lui Ștefan cel Mare și Sfânt nu poate fi aflat decât printr-o abordare, care să se orienteze la confluența genealogică, geopolitică, economică, culturală și religioasă care le-a generat. Din orice alt punct, nu se poate vedea decât o porțiune de adevăr, dar și aceea va fi nuanțată de reflexele unei alte confluente. Fiul al lui Bogdan al II-lea și al Oltei, Ștefan a avut o viață destul de zbuciumată după asasinarea tatălui său la Reuseni. După noaptea de groază de la Reuseni, din octombrie 1451, fiul domnesc a luat drumul pribegiei¹. Fugar în Transilvania și apoi în Tara Românească, Ștefan a reușit, cu sprijinul lui Vlad Țepeș să reia tronul Moldovei.

Marele domn a rămas cunoscut nu doar prin activitatea sa politică și militară, ci și prin realizările în plan cultural. Sub aspect cultural, Europa din acea vreme intra în Renaștere și în modernitate. Multe din noutățile ei, proprii sau împrumutate de la chinezi (tiparul, fabricarea hârtiei, traducerea Bibliei în limbile naționale și oficializarea acestora etc.) vor ajunge la noi mai târziu. În schimb, pe vremea aceea în Moldova pătrunde principala determinantă a culturii occidentale - stilul gotic, așezat la noi prin descălecătorii maramureșeni (orașul Rădăuți, necropola întemeietorilor Țării

¹Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, București, 1976, p. 59.

Moldovei și a strămoșilor lui Ștefan cel Mare fiind un veritabil muzeu al arhitecturii gotice moldovenești de inspirație maramureșeană). În plus, în primul său veac de existență, Țara Moldovei era una catolică, prima mitropolie ortodoxă, închinată Constantinopolului, urmând să fie înființată abia în epoca lui Alexandru cel Bun, dar și atunci, nu fără influența soției sale Ryngalla, care nu era ortodoxă, domnitorul înființează în paralel și o episcopie catolică. Totuși, o dată cu îmbrățișarea ortodoxismului în Moldova pătrunde stilul bizantin, iar din interferența acestuia cu stilul gotic se va forma un distinct stil moldovenesc, sinteză începută în epoca lui Alexandru cel Bun și dusă la desăvârșire în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Crearea acestui stil este rodul cultural principal al dinastiei Mușatinilor. Ștefan cel Mare a avut, în acest context genealogic, rolul de "secerător" în raport cu Alexandru cel Bun și de "semănător" față de Petru Rareș și de ceilalți mușatini vrednici ce i-au urmat la domnie. Ștefan cel Mare a trebuit să apere ceea ce a clădit Alexandru cel Bun, să reintegreze teritoriul țării și să ducă la împlinire rotundă începuturile culturale puse de marele său înaintaș, deschizând, în același timp, drumuri noi pentru urmași.

Au urmat, mai târziu, bisericile Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul din Vaslui (1490), Sfântul Nicolae din Iași (1491-1492), biserica închinată Marelui Mucenic și Purtător de Biruință Gheorghe (1492), biserica din Borzești (1492)², sfințirea bisericilor Sfântul Nicolae din Dorohoi (1495) și Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Huși (1495), construirea bisericii Sfântul Nicolae-Popăuți din Botoșani (1496)³, bisericile de la Dobrovăț și Reuseni⁴ pentru a aminti doar câteva din construcțiile realizate de marele domn.

Vasile Lupu era aromân de origine, din Albania, dar cu educație grecească, mama lui fiind, se pare, româncă. Tatăl său, Nicolae al lui Coci, a ajuns agă, iar el a ajuns vornic. Tronul l-a ocupat ca și Matei Basarab al Munteniei prin răscoala provocată împotriva grecilor noi veniți în țară, dar în timpul domniei, tot grecii i-au fost cei mai buni prieteni. Era bogat, ambițios, mândru, o fire împărătească și chiar și numele de Vasile și l-a dat după împărații din Bizanț. Date fiind împrejurările favorabile externe, ar fi avut o domnie linistită dacă n-ar fi avut ambiții mari, dacă nu se gândea și la stăpânirea Munteniei și chiar a Transilvaniei. Sprijinindu-se pe turci, a început intrigile împotriva lui Matei Basarab încă de la începutul domniei. Pe motivul că Matei nu vrea să plătească jumătate din suma cheltuită pentru uciderea grecului Curt Celebi, care contribuia decisiv la intriga de punere a domnitorilor, a intrat în Muntenia în 1637 unde a ars și jefuit până la Râmnic. Matei, ajutat și de oștile lui Gheorghe Rákóczi I, comandate de Ioan Kemény, l-a învins la Teleajen și l-a scos din țară⁵.

A zidit mai multe biserici, dintre care cea mai frumoasă este cea numită "Trei Ierarhi" de la Iași, pe lângă care a înființat o școală și o tipografie. Domnia lui relativ lungă a asigurat un nou avânt culturii bisericești. Mai ales prin zelul Mitropolitului Varlaam, s-au tipărit mai multe cărți bisericești ("Carte românească de învățătura

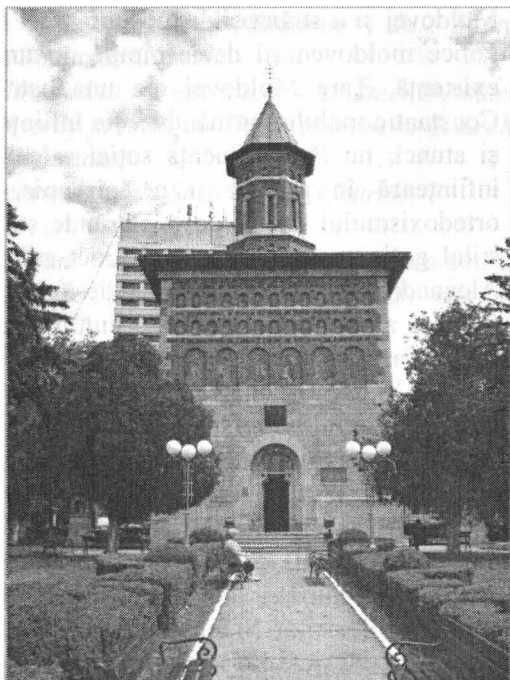
² *Ibidem*, p. 296.

³ *Ibidem*, p. 304-305.

⁴ *Ibidem*, p. 420.

⁵ http://ro.wikipedia.org/wiki/Vasile_Lupu

duminicelor de peste an" - Iași 1643 ; "Răspunsuri la Catehismul Calvinesc" - Suceava 1645), dar și o carte de legi, "Pravilele împărătești". În acest fel s-a mai făcut încă un pas important în introducerea limbii române în biserică și stat. "Predoslovia" domnitorului Vasile Lupu la "Cartea românească de învățătură" ("Cazania") a mitropolitului Varlaam, se adresa către "toată seminția românească, pretutinderea ce se află pravoslavnici într-aciastă limbă", arătându-se că s-a scris lucrarea pentru ca să "dăruim și noi acest dar limbii românești, carte pre limba românească". Prin prestigiul său personal pe plan intern și prin legăturile întinse în afară, Vasile Lupu a dat o nouă strălucire Principatului Moldovei. Influența lui în răsărit era așa de mare încât după dorința lui punea sau scotea din scaun Patriarhii din Constantinopol, Alexandria, și Ierusalim, pe care îi susținea cu banii săi. Intervenția lui Vasile Lupu l-a pus ca Mitropolit în Alba Iulia pe Ilie Iorest, în 1640.

Biserica "Sf. Nicolae Domnesc", construită între 1491-1492 de Ștefan cel Mare și refăcută la sfârșitul secolului al XIX-lea (între 1890 - 1904) de arhitectul francez Andre Lecompte de Nouy, este cel mai vechi edificiu religios din Iași care s-a păstrat până astăzi⁶. Fiind situată în imediata vecinătate a vechii Curți domnești și pentru faptul ca aici au fost unși aproape toți domnii Moldovei, de la Despot vodă până la Alexandru Ioan Cuza, bisericii i s-a spus Sfântul Nicolae Domnesc⁷.

Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc se înscrie în șirul bisericilor de oraș⁸ construite de Ștefan cel Mare și Sfânt într-un stil caracteristic, cu pronaosul mult lărgit în comparație cu naosul, pentru a cuprinde cât mai mulți credincioși⁹. Biserica se numără printre cele mai frumoase și mai reprezentative locașuri sfinte din câte s-au înălțat în acea epocă de mare înflorire a stilului moldovenesc.

Biserica a fost ridicată în afara curții domnești, în imediata ei vecinătate. După zidirea bisericii, ea a fost înconjurată de un zid de piatră, ale cărui rămășițe se văd până astăzi. Cu toate acestea, biserica nu facea parte din incinta curții domnești.

⁶ D. Bădărău, I. Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Iași, 1974, p. 48.

⁷ S. Adam, *Ctitorii mușatine*, București, 1976, p. 73.

⁸ *Ibidem*, p. 73.

⁹ D. Bădărău, I. Caproșu, *op.cit.*, p. 53.

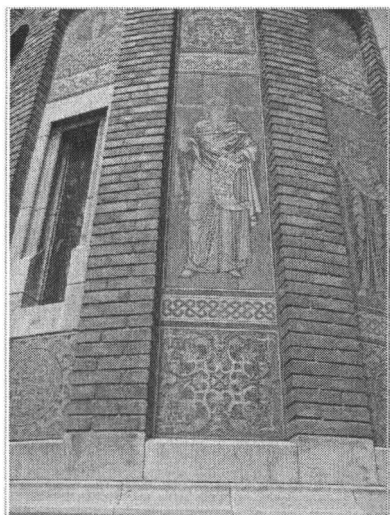
Biserica Sfântul Nicolae Domnesc își avea intrarea sa prin colțul dintre ulița Sfintei Vineri, spre apus¹⁰.

În anul 1593 un călător rus¹¹ a scris că biserica avea o clopotniță din piatră deasupra intrării care nu fusese construită de Ștefan cel Mare. Tot atunci se pare că biserica a fost pictată în exterior după obiceiul vremii care se generalizase, domnitor fiind Alexandru Lăpușeanu în a doua domnie (1563-1568). Tot Alexandru Lăpușeanu adăuga bisericii un nartex, destinat îngropării voievozilor și un turn. Altă adăugire a fost și o înălțare a pereților bisericii, iar turla a suferit prefaceri din aceeași epocă.

În decursul secolelor XVII și XVIII, biserica a suferit grave deteriorări de pe urma incendiilor și a cutremurelor, încât a necesitat numeroase restaurări. În secolul al XVII-lea, o restaurare generală a fost făcută de către domnul Antonie Ruset¹², care a și împodobit locașul cu numeroase obiecte de cult de mare preț, unele păstrate în biserică până astăzi (două sfeșnice de bronz masiv, decorate în stilul renașterii italiene, icoane etc.). Același domn a construit în jurul bisericii chilia încăpătoare, în care s-a instalat, în 1677, mitropolitul Dosoftei. Până spre sfârșitul sec. al XVII-lea, Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc a servit drept *Catedrală mitropolitană*. În chiliile dimprejur a locuit un timp mitropolitul Dosoftei și tot aici a funcționat o tipografie de carte românească. În anul 1749 s-a înființat o școală românească, pe atunci singura din Iași și care, reorganizată de Mitropolitul Iacov Putneanu, va ajunge una dintre cele mai importante din Moldova¹³.

În prima jumătate a veacului al XVIII-lea bisericii Sf. Nicolae Domnesc i s-au adăugat încă două altare: unul închinat Sfântului Ștefan iar celălalt Sfintei Varvara. Între cele două paraclise se afla un pridvor.

Ultima restaurare generală a avut loc între anii 1884-1904 când, practic, edificiul a fost desfăcut bucată cu bucată pentru a fi reconstruit din temelii. Lucrările au fost conduse de arhitectul francez Lecomte du Nouy¹⁴. Deși biserica a fost reconstruită cu toată fidelitatea, arhitectul a eliminat contraforturile și a înălțat turla pe o bază octogonală. Arhitectura exterioară conjugă în modul cel mai armonios piatra, cărămida aparentă și teracota, dispusă în discuri smălțuite policrome. În firdidele din registrul superior apar pictate în frescă un număr de 282 de chipuri. Interiorul bisericii

Sf. Nicolae Domnesc – imagini din partea de nord

¹⁰ *Ibidem*, p. 48-49.

¹¹ *Ibidem*, p. 50.

¹² G. Baș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” București, 1926, p. 57.

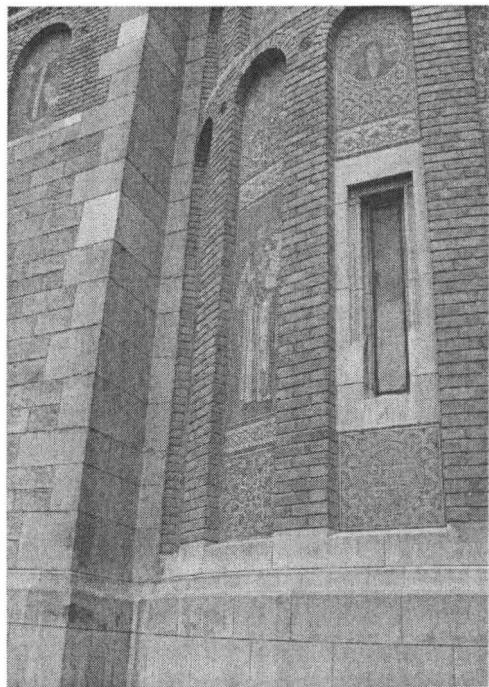
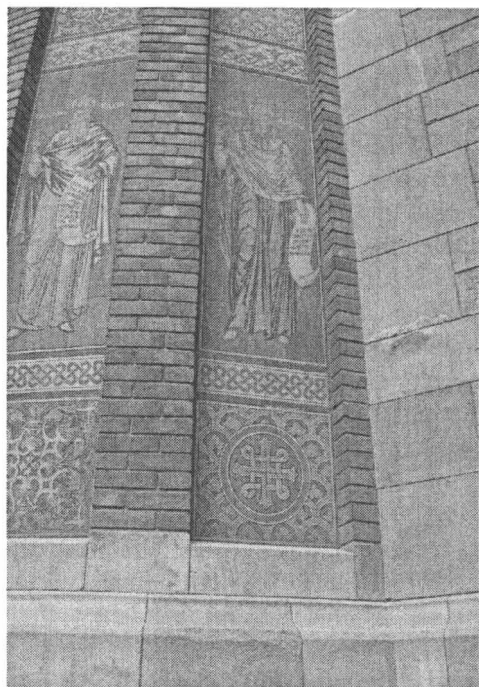
¹³ D. Bădărău, I. Caproșu, *op.cit.*, p. 50.

¹⁴ *Ibidem*, p. 53.

aparține, în întregime, ultimei restaurări. Pereții și bolțile sunt acoperite de o frescă somptuoasă, pe fond albastru, realizată cu multă măiestrie de francezii Boris Bernard, Emilie Mempiot și P. Mauretal. Mobilierul bisericii, inclusiv iconostasul, este lucrat în lemn poleit cu aur¹⁵.

În 1888 se trece la dărâmarea din temelie a bisericii, lucru considerat de unii vandalism. Lucrările de reconstruire au fost terminate la 2 octombrie 1904, deși fuseseră începute încă din anul 1884. Biserica a fost repictată în întregime în exterior și în interior la restaurarea din 1884-1904. Pictura exterioară cuprinde și câteva portrete de filosofi. Pereții turlei sunt din cărămidă aparent roșie.

Pictura exterioară s-a aplicat numai la ocnițe și firide, deosebindu-se de picturile exterioare moldovenești. Pictura a fost executată de J.J. Antoine Lecompte du Nouy, fratele arhitectului restaurator.

Biserica este construită în plan treflat (cu altarul și absidele semicirculare), cu pronaosul supralărgit, cu mai multe șiruri de ocnițe, unele mai mici, altele mai mari. Ușile și ferestrele sunt specifice secolului al XVII-lea. Din cauza păstrării vechii colorații, fondul albastru, biserica este destul de întunecoasă.

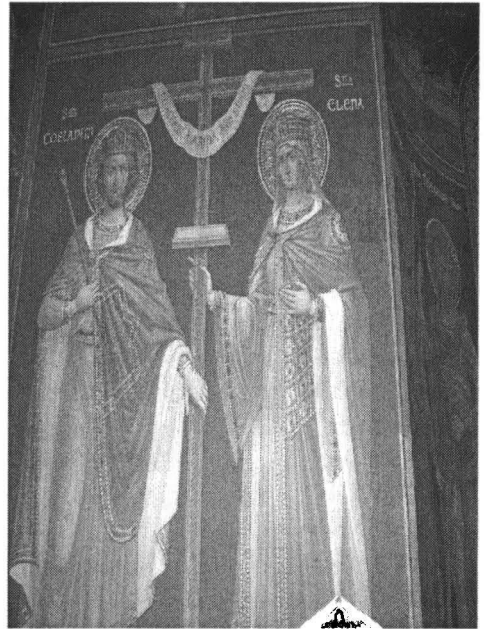
Tot mobilierul lucrat în stejar aurit, precum și policandrele, sfeșnicele, candelarele de bronz sunt donate de familia regală. Pe actualele trepte ale bisericii a stat toată Casa Regală, când s-au citit rugăciunile de sfințire ale bisericii, cu prilejul

¹⁵ *Ibidem*, p. 53.

sărbătoririi a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare (2 iulie 1504 - 2 iulie 1904)¹⁶.

Catapeteasma

Sf. Împărați Constantin și Elena – scenă

Sf. Nicolae Domnesc

Orice modificări i s-au făcut bisericii, cert este că planul actualei biserici este acela al lui Ștefan cel Mare. Baza turlei este ortogonală cu câte două ocnițe pe fiecare latură.

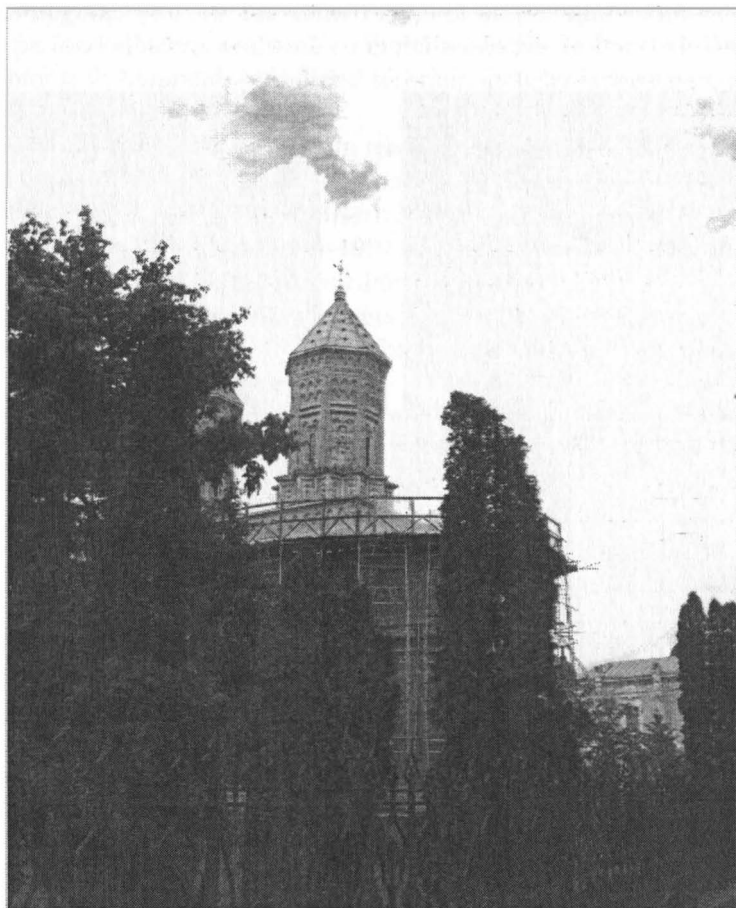
Sfântul Nicolae Domnesc este una dintre numeroasele biserici clădite de domnul Moldovei care reproduc același tip bizantino-roman, tip mult întrebuițat în țară, în care se găsește deja elementul gotic aplicat mai ales la încadrarea deschizăturilor, precum sunt ușile și ferestrele.

În prezent, Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc funcționează ca *paraclis mitropolitan*, fiind încredințată spre administrare mănăstirii Sf. Trei Ierarhi; duminica și în zilele de sărbătoare se slujește aici Sfânta Liturghie, adeseori cu participare arhierască.

Biserica manastirii Trei Ierarhi, situată în vechea vatră a orașului, pe Ulița Domnească (actualul Bulevard Ștefan cel Mare și Sfânt), a fost construită între anii 1637-1639 și sfințită la 6 mai 1639 de Mitropolitul Varlaam al Moldovei. Edificiul prelua planul bisericii Galata (1584), definitiv pentru a doua fază a arhitecturii naționale¹⁷.

¹⁶ *Ibidem*, p. 55.

¹⁷ *Ibidem*, p. 176.

Biserica Trei Ierarhi – vedere de ansamblu

Ctitorul acestui monument singular este credinciosul domn al Moldovei Vasile Lupu, una din figurile cele mai importante ale istoriei române, apărător recunoscut al Bisericii Ortodoxe. În timpul primilor ani ai domniei sale, când Patriarhia de la Constantinopol se găsea într-o situație critică - strivită de datorii, dominată de intrigi și lovită de dezordini -, Vasile Lupu intervine și încearcă să restabilească lucrurile; de asemenea mai târziu el va achita datoriile Sfântului Mormânt și pe cele ale mănăstirilor de pe Muntele Athos și va face numeroase donații ca inițiator al unor opere de cult și caritate creștin-ortodoxe în Polonia, Bulgaria și Grecia¹⁸.

Arhitectonic, biserica prelucrează tradiționalul plan triconc, însă culmea creativității estetice o constituie decorația sculpturală a exteriorului. De la temelie până sus, la cornișa turelor, geometrismul rafinat al artei românești se îmbină cu elemente de friză și arabescuri orientale, dar și cu ornamente specifice artei apusene. O

¹⁸ Gh. Macarie, *Trăire și reprezentare. Barocul în artele vizuale ale Moldovei secolului al XVII-lea*, Iași, 2008, p. 42.

sinteză unică de viziuni estetice aparent ireconciliabile, Orient și Occident, biserica este un simbol al artei în rugăciune. Muzicalitatea mută a armoniei culturale exprimă cântarea liturgică din interiorul sfântului lăcaș¹⁹.

Pictura a fost realizată de cei mai vestiți meșteri din lumea ortodoxă de atunci, iar broderia și obiectele cu care a fost înzestrată biserica aveau fastul și strălucirea ctitoriilor bizantine²⁰.

Jefuită și arsă de năvălitori din Est (1650) și din Nord (1686), zguduită de cutremure (1711, 1781, 1795, 1802), biserica va aștepta ridicarea din umilință până după Războiul de Independență (1877). Lucrările de restaurare se vor efectua în anii 1882 - 1887 (arhitectură) și până spre 1898 (pictura și reamenajarea interiorului), resfințirea lăcașului făcându-se în 1904, sub domnia regelui Carol I. Clădirea în care se află Sala Gotică a fost înălțată de Vasile Lupu, fiind restaurată de mai multe ori, ultima dată în 1960. Sărbătoare a artelor, biserica Treisfertitelor se înscrie în istorie ca o autentică vatră de cultură și spiritualitate²¹. După ce în 1641 Iașul primea cu evlavie moaștele Sf. Cuv. Parascheva, în 1642 aici se desfășura Sinodul care a adoptat celebra Mărturisire de credință ortodoxă, iar în 1645 în biserica Sf. Trei Ierarhi era uns patriarhul Ierusalimului²².

Colegiul lui Vasile Lupu (1640), temelia viitoarei Academii domnești și tiparnița instalată aici, în care se imprimă la 1643 "Cartea românească de învățătură", sunt dimensiuni care adaugă Trei Ierarhilor pe lângă numele de "Mănăstire a Patriarhilor" și pe acela de "Mănăstire a dascălilor", denumire confirmată și de istoria învățământului românesc din veacul al XVIII-lea. Împlinind vocația universală a Bisericii dreptmăritoare, acest focar de spiritualitate românească va fi și punctul de plecare al luptei de eliberare a Greciei, în 1821.

Alături de ctitori, la Trei Ierarhi își dorm somnul de veci cărturarul voievod pribeag Dimitrie Cantemir și primul domnitor al României, Alexandru Ioan Cuza.

Impresionantă, făcută parcă pentru a lăsa uimit sufletul contemporanilor, construcția răspunde dorinței de fast a ctitorului său despre care Nicolae Iorga spunea că "încă de a doua zi după urcarea pe tron și-a luat numele de Vasile și a pătruns în visul bizantin". Și, într-adevăr, biserica Trei Ierarhi din Iași reflectă aspirația spre această lume minunată a Bizanțului, combinând structuri și forme tradiționale cu materiale prețioase și o decorație fastuoasă.

După cum rezultă și din studiul alcătuit de G. Balș²³, monumentul respectă în linii mari planul bisericilor moldovenești din secolul al XVI-lea - un plan triconc influențat de biserica din Galata²⁴, având totuși o turlă suplimentară deasupra pronaosului. Bolta, respectând ingeniosul sistem moldovenesc de construcție al bolților, cuprinde două registre suprapuse de patru și respectiv opt arce de boltă dispuse oblic și care, împreună cu pandantivele de deasupra lor, reușesc să reducă

¹⁹ G. Balș, *Bisericile și manastirile moldovenești*, în „Comisiunea Monumentelor Istorice”, p. 134.

²⁰ D. Bădărău, I. Caproșu, *op.cit.*, p. 178.

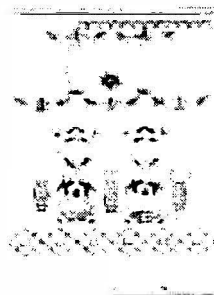
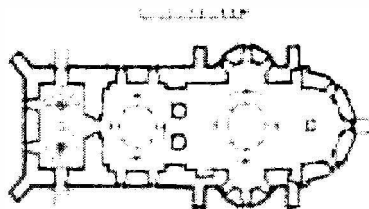
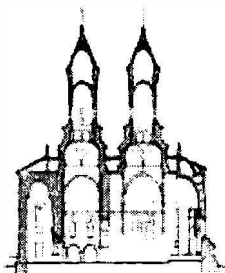
²¹ Gh. Macarie, *op.cit.*, p. 44.

²² D. Bădărău, I. Caproșu, *op.cit.*, p. 181.

²³ G. Balș, *Bisericile și manastirile moldovenești*, în „Comisiunea Monumentelor Istorice”, p. 134.

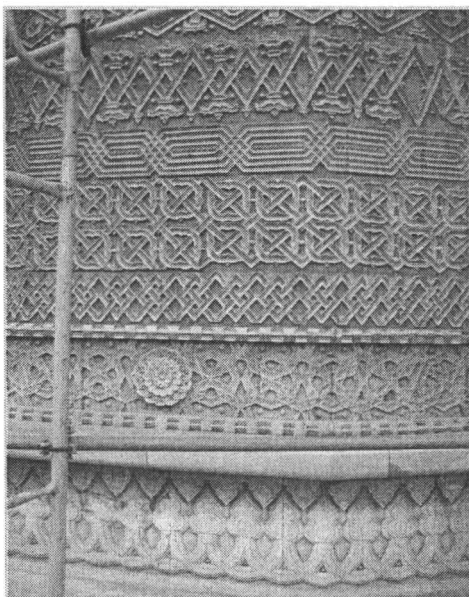
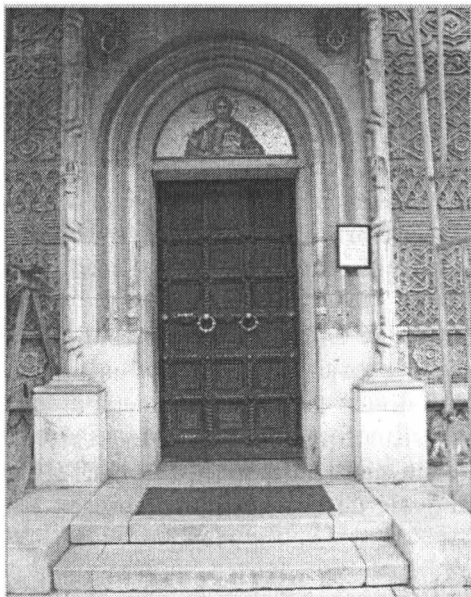
²⁴ Gh. Macarie, *op.cit.*, p. 43.

diametrul clopotniței²⁵. În exterior, pe fațade, aranjarea elementelor decorative ne amintește de biserica mănăstirii Dragomirna (Moldova 1606-1609) și împărțirea paramentului cu ajutorul unei centuri întâlnită la mănăstirile din Muntenia.

Influența goticului transilvan este vizibilă în multe locuri: la contraforturi, la armătura de piatră a ferestrelor, la profilul ușilor, chenarele cu baghete și arce în acoladă.

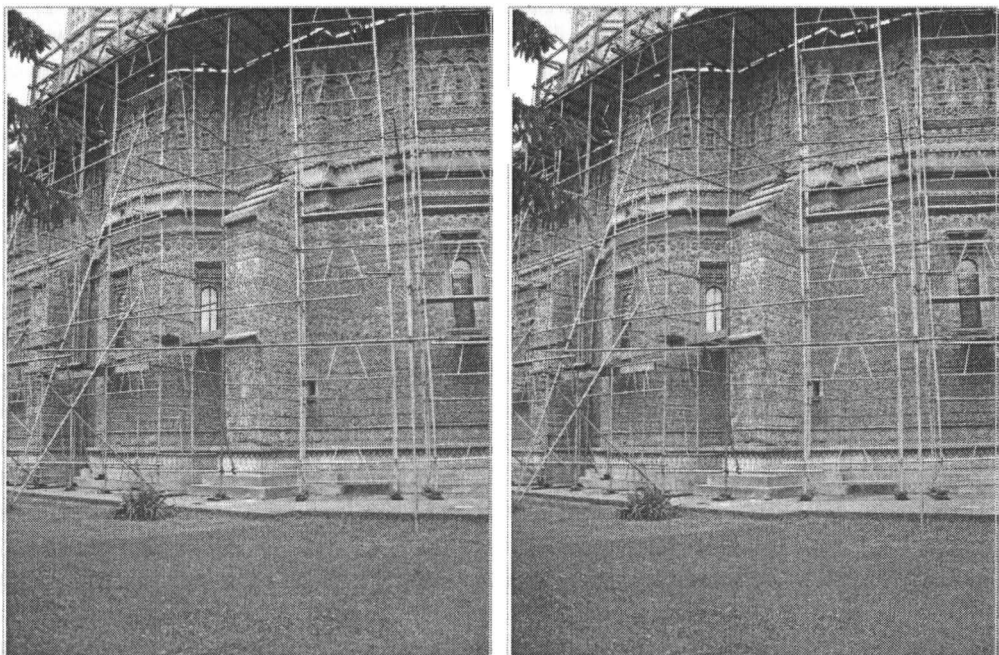
Ceea ce imprimă edificiului un caracter particular și o așează între cele mai originale creații ale artei moldovenești, este contrastul armonios dintre formele arhitecturale bine reliefate și proporționate, și decorațiile sculptate care îmbracă precum o dantelă toată suprafața celor patru fațade, inclusiv contraforturile și arnivoltele de pe laturi și de la baza clopotnițelor²⁶.

Biserica Trei Ierarhi – intrarea în biserică și sculptura exterioră

²⁵ D. Bădărău, I. Caproșu, *op.cit.*, p. 51.

²⁶ *Ibidem*, p. 52.

Biserica Trei Ierarhi – contraforții

Ornamentațiile²⁷ sunt din cele mai variate: nișe adânci cu arcade fasciculate conform modelelor orientale, colonete ca ale bisericilor rusești, vase persane din care se ridică ramuri înflorite, motive geometrice întâlnite și în Georgia și Armenia, paramentul împărțit de o centură în formă de sfoară răsucită încadrată de două benzi de marmură decorate în stil renesantist sau baroc. Toate acestea se aranjează într-o unitate care ia lumina pare să-i dea viață. În plus subliniată printr-o colorare lazurit pusă în evidență prin aurire, această decorație contribuie din plin la celebritatea pe care biserica Trei Ierarhi și-a câștigat-o încă de la construcția sa²⁸. Paul de Alep, arhidiacon al Antiohiei care l-a însoțit pe patriarhul Macarie în călătoria acestuia prin Principatele Române, în secolul al XVI-lea, după ce a examinat cu mare atenție edificiul, și-a exprimat întregul său entuziasm în cartea sa *Călătorii* scrisă în arabă și publicată la București în 1900, în traducere românească.

În jurul bisericii - unde încă din iulie 1641, fuseseră plasate moaștele Sfintei Parascheva, trimise de Patriarhia și Sinodul de la Constantinopol în semn de recunoștință pentru acțiunile și donațiile generoase ale domnitorului Vasile Lupu - a apărut o mănăstire din care azi se mai poate vedea clădirea cu sala gotică, vechea "Schola Basiliana", mărturie a bogăției vieții culturale din acea epocă²⁹. Tipografia ce a fost instalată aici, a cărei presă tipografică era adusă de la Kiev datorită ajutorului

²⁷ *Ibidem*, p. 44.

²⁸ *Ibidem*, p. 68.

²⁹ D. Bădărău, I. Caproșu, *op.cit.*, p. 188.

mitropolitului Petre Movilă, a fost condusă de starețul mănăstirii și director al școlii nou deschise, călugărul Sofronie. Aici a apărut prima lucrare tipărită (în greacă) din Moldova și, anul următor, celebra Cazanie a mitropolitului Varlaam.

Fără a putea fi totuși egalată, principala ctitorie a lui Vasile Lupu a fost folosită ca sursă de inspirație pentru construcția și decorarea bisericii din marele ansamblu arhitectural al mănăstirii de la Cetățuia (1669-1672) în imediata apropiere a Iașului precum și a bisericii mănăstirești de la Putna.

Cu ocazia lucrărilor de restaurare datorate lui Lecomte du Noüy în anii 1882-1890, biserica Trei Ierarhi și-a văzut distrusă pictura interioară originală. Anumite intervenții controversate au marcat atunci o etapă caracteristică în procesul restaurărilor în România, animată de acțiuni și dezbateri publice, de o luptă de opinii între intelectualii epocii și mediile oficiale, care au condus în final la afirmarea câtorva principii corecte privind protecția și restaurarea monumentelor istorice.

În ianuarie 1993, lucrările simpozionului desfășurat la Iași sub egida Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, primăria orașului Iași, consiliul local și Mitropolia Moldovei și a Bucovinei au scos la iveală rezultatele a numeroase studii specializate privind starea și nevoile construcției precum și interesul manifestat de autorități pentru conservarea și punerea în valoare a edificiului.

Azi, Biserica Trei Ierarhi are mai bine de 350 de ani. Ea reprezintă un monument inconfundabil, care păstrează toată puterea tradiției. Patina timpului care estompează azi strălucirea decorației de altădată îi împrumută în schimb sobrietatea vârstei. Linia sveltă a siluetei sale și ornamentele dispuse în rânduri orizontale animă întreaga biserică. Dacă, după cum Anton Dumitru o amintește în a sa *Carte a întâlnirilor admirabile*, *Paideuma* reprezintă în greacă “cel care este cult”, dar înseamnă și “locul unde se învață”, “locul unde se întâmplă ceva”, atunci, un astfel de loc este cel de la Trei Ierarhi din Iași deoarece el arată din plin în ce măsură se pot combina și coexista influențe provenind din culturi atât de variate cu condiția ca ele să găsească o înțelegere perfectă, într-o ambianță de sărbătoare, alături de o gazdă primitoare.

În final se impun câteva concluzii referitoare la asemănările și deosebirile dintre cele două biserici studiate.

În ceea ce privește asemănările, acestea se referă la:

- ambele au fost catedrale mitropolitane și voievodale;
- atât Biserica Trei Ierarhi, cât și Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc au avut ziduri de împrejmuire;
- amândouă locașuri de cult au fost restaurate de Lecomte du Noüy ;
- atât Biserica Trei Ierarhi, cât și Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc au pisania situată la intrare;
- contraforturile au existat la ambele biserici, deși astăzi mai există doar la Biserica Trei Ierarhi;

Evident, pe lângă asemănări, există și deosebiri:

- Biserica Trei Ierarhi este sculptată, iar Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc este pictată;

- Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc are catapeteasma sculptată în lemn și acoperită cu foiță de aur, în timp ce Biserica Trei Ierarhi are catapeteasma lucrată în marmură de Carrara;
- La Biserica Trei Ierarhi sunt prezente moaștele Sf. Ierarh Vasile cel Mare în condițiile în care la Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc nu există moaște;
- La Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc se remarcă simplitatea moldovenească, iar la Biserica Trei Ierarhi stilul baroc;
- La Biserica Trei Ierarhi este prezent brâul torsadă, brâu care lipsește la Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc;
- La Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc ferestrele sunt mai mici comparativ cu cealaltă biserică menționată;
- Biserica Sfântul Nicolae-Domnesc nu are pridvor, comparativ cu Biserica Trei Ierarhi;

Bibliografie

- Adam, S., *Ctitorii mușatine*, Editura Sport-Turism, București, 1976.
- Balș, G., *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, București, 1926
- Balș, G., *Bisericile și manastirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, București, 1933.
- Bădărău, D., Caproșu, I., *Iașii vechilor zidiri*, Editura Junimea, Iași, 1974.
- Bădărău, D., Caproșu, I., *Iașii vechilor zidiri*, Editura Demiurg, Iași, 2007.
- Gorovei, Ștefan S. *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976.
- http://ro.wikipedia.org/wiki/Vasile_Lupu
- Macarie, Gh., *Trăire și reprezentare. Barocul în artele vizuale ale Moldovei secolului al XVII-lea*, Editura Tehnopress, Iași, 2008.

ASPECTE ALE COLECȚIEI IMAGISTICE „EMIL RACOVIȚĂ” DE LA MUZEUL JUDEȚEAN „ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI. IPOSTAZE ALE CONSERVĂRII MATERIALELOR FOTOGRAFICE ȘI POSIBILE REMEDII ÎN RECUPERAREA IMAGINII.

Liviu Preutu - Grigore

Cuvinte cheie: Emil Racoviță, Belgica, fotografie, conservare, restaurare, colecție

Keywords: Emil Racoviță, Belgica, photography, conservation, restoration, collection

Abstract:

The imaging collection left by the famous scientist in a larger collection that bears his name - "Emil Racoviță", is today presenting novelty images captured over 100 years ago. Besides the fact that Emil Racoviță was the first Romanian scientist accepted for an expedition of international character, the images captured by him are illustrating the first certified photo-documentary expedition. The scientific and documentary interest raised by this special imaging collection which is found today at "Ștefan cel Mare" County Museum of Vaslui, requires novelty conservation and image recovery problems.

Emil Racoviță,
fotografie realizată
între anii 1926-1929

Unul din promotorii științelor naturale din România, Emil Racoviță, a fost primul român care a participat la o expediție științifică de cercetare, acum mai bine de o sută de ani în Antarctica.

Savant și profesor, cu o bogată activitate în domeniul zoologiei, speologiei și bio-speologiei, Racoviță s-a distins ca unul dintre remarcabilii oameni de știință care au pus bazele înființării instituțiilor destinate științelor naturale din spațiul românesc. A provenit dintr-o veche familie boierească ai cărei înaintași au fost la tronul Moldovei în secolul al XVIII-lea: Mihai Racoviță (1703-1726), Constantin Racoviță (1749 - 1757) și Ștefan Racoviță (1764 - 1765)¹.

Născut la data de 15 noiembrie 1868 în orașul Iași, și-a petrecut copilăria la Șorănești – Vaslui și a început educația școlară la Iași. După terminarea liceului a urmat cursurile *Facultății de Drept* din Paris iar după obținerea licenței în drept s-a înscris și a urmat *Facultatea de Științe* din cadrul *Universității Sorbona*, pe care a absolvit-o în anul 1891. După această perioadă a lucrat la

¹ Academia Română, „Istoria Românilor”, vol. VI, *România între Europa clasică și Europa Luminilor (1711 – 1821)*, coordonatori dr. Paul Cernovodeanu și Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică, București, 2002.

laboratoarele *Arago* din cadrul Stațiunii Biologice Marine *Banyuls-sur-Mer* și a urmat în paralel studiile doctorale, pe care le-a terminat în 1896.

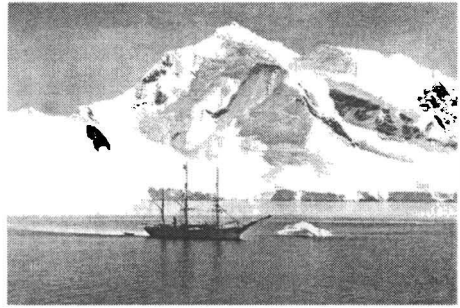
În această perioadă, „*Societatea de Geografie Belgiană*” a planificat o expediție internațională între anii 1897 – 1899, care a fost condusă de către exploratorul belgian Adrien de Gherlache și care a avut drept scop strângerea de date științifice din arealul Polului Sud. Recomandările elogioase la adresa tânărului om de știință - Emil Racoviță,

în vârstă de numai 25 de ani la acea vreme, au făcut ca acesta să fie selectat ca participant la expediția polară *Belgica* alături de primul echipaj internațional compus din 19 membri. Din corpul cercetătorilor cu atribuții bine specificate au făcut parte: *Adrien de Gerlache*, belgian – căpitanul vasului și șeful echipajului; *Henryk Arctowski*, polonez – geolog polar, oceanograf și meteorolog; *Emile Danco*, belgian – observator geofizician; *Emil Racoviță*, român – biolog, zoolog, botanist și speolog; *Roald Amundsen*, norvegian – prim ofițer; *Georges Lecoq*, belgian – comandant secund și observator geofizician; *Frederick Cook*, american – medic și fotograf; *Antoine Dobrowolski*, polonez – asistent meteorolog.

Scopul declarat al expediției *Belgica* a fost colectarea datelor științifice, pentru a face investigații și pentru experimente. Munca susținută timp de 24 de ore pe zi, chiar și în perioada dificilă când vasul *Belgica* a fost nevoit să ierneze prins între ghețuri, a dus la strângerea unui volum uriaș de date. Măsurătorile zilnice, informațiile cu privire la curenții oceanici și magnetismul terestru au fost publicate într-un număr de 10 volume (cuprinzătoare) la întoarcerea din expediția polară. În particular, Racoviță publică în anul 1900 rezultatul cercetărilor sale însumate în manuscrisul „*La vie des animaux et des plantes dans l'Antarctique*”.

În afara volumului impresionant de date colectat de către celebrii exploratori polari, trebuie menționat că expediția *Belgica* a fost prima care a întocmit și o documentare fotografică în adevăratul sens. Se regăsesc printre imagini peisaje polare, aisberguri, banchize, diferite forme de relief, imagini ale faunei și florei, imagini ce reprezentau viața zilnică de pe *Belgica* precum și diverse aspecte din timpul expediției. Fotografii oficiale ale acestei expediții au fost desemnate americanul Frederick Cook. Pe lângă acesta, un mare volum de fotografii au fost realizate și de către Racoviță, dat fiind specificul muncii sale. De altfel, tot Racoviță s-a ocupat de achiziționarea echipamentelor fotografice, a materialelor și a ustensilelor de laborator.

Acest lucru este regăsit în corespondența pe care o purta cu Adrien de Gerlache, comandantul expediției²:

„*Belgica*” ancorată lângă Muntele William

² MARINESCU, AL., BĂNĂRESCU, Anca și IFTIME, AL., 1999 – *Jurnalul lui Emil Racoviță. Filmul marii aventuri polare. 100 de ani Expediția „Belgica”*, Edit. Compania, București, pp. 30 - 35.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeulvaslui.ro>

„Expediția antarctică belgiană
 Serviciul de botanică și zoologie
 140, bd. St-Germain, Paris

18 aprilie 1897

Dragă Domnule,

Plec la Jena mâine dimineață. Voi fi acolo pe 20 și, cum nu am nici o știre nouă în privința aparatului fotografic, urmând indicațiile dumneavoastră, comand toate cele necesare la Zeiss, adică:

1. O cameră cu trepied 13/18
2. Un teleobiectiv
3. Un obiectiv grand – angular pentru vederi și peisaje.
4. Un (obiectiv) cu unghi mic (petit angulaire) pentru animale.

.....
 2 mai 1897

Am primit în acest moment scrisoarea dumneavoastră și voi răspunde la întrebări.

- *Fotografia.* Am comandat la Zeiss o trusă astigmatică cu teleobiectiv și o cameră 13/18 care poate fi folosită cu vizor sau obturator pneumatic. Vom avea un aparat perfect, capabil să răspundă la toate nevoile ce se vor prezenta în cursul expediției noastre. Este strictul necesar, în același timp destul de complet pentru a face față necesităților noastre. Și totul va costa aproximativ 850 de mărci.

- *Plăci.* Este necesar să le comandăm foarte urgent. M-am interesat pentru Verascop-ul meu și, după avizul oamenilor competenți și propria mea experiență, trebuie să ne adresăm următoarelor firme: Lumière, Guilleminou, Mouchoven. Fiecare firmă are avantajele și inconvenientele sale, care vor fi compensate prin faptul că vom avea trei feluri de plăci.

Am studiat, de asemenea, ambalajul special care trebuie folosit. Nu avem timp de pierdut. Iată ce vă propun: Mouchoven cred că ne va da 60 de cutii de 12, să luăm 40 de cutii Lumière, 50 Guilleminou, 10 cutii 9/12 Guilleminou și 10 cutii 9/12 Lumière.

Aceasta face în total: 1800 plăci 13/18, 240 plăci 9/12. Total 2040 plăci cu reactivii necesari dezvoltării (care nu costă mult).

.....
 12 mai 1897

Plăci fotografice. Am luat legătura cu șeful serviciului de la Salpêtrière, dl. Londe, savantul fotograf binecunoscut. El mi-a promis că va comanda plăcile și le va verifica. Vom fi deci absolut siguri că vom avea plăci de bună calitate. Am comandat deci 90 de cutii 13/18 și 40 de 9/12.

Produse fotografice. Ca revelator, am ales Methol-Hauff, produs german, uscat, inalterabil, conținut în tuburi de sticlă parafinate. Vreau să iau legătură cu uzina.

Produsele accesorii (hiposulfid, etc.) le putem procura de la Anvers. La fel și cuvele, etc.

Al dumneavoastră,
 Racovitza”

Printre obiectivele de patrimoniu aflate în administrarea și coordonarea Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, se află și Casa Memorială „Emil Racoviță”, situată în centrul satului cu același nume din comuna Dănești, județul Vaslui. Mai multe clădiri aflate în această localitate sunt legate de numele familiei Racoviță³: casa memorială, școala, dispensarul și biserica de curte. De-a lungul timpului aceste construcții au fost supuse unor repetate procese de consolidare - restaurare și au îndeplinit diverse funcții. Așa cum a avut până în prezent rolul de școală și grădiniță una din clădirile aflate în perimetrul casei memoriale. În aceeași locație și mai întinsă ca suprafață, se află casa familiei Racoviță ce include la interior un mic muzeu ce are în componență facsimile documentare, fotografii, diverse obiecte personale și piese de mobilier.

O altă parte a colecției, reprezentativă pentru viața și activitatea savantului Emil Racoviță, se găsește la Muzeul Județean Vaslui. În componența acesteia, pe lângă piesele de mobilier și efectele personale, se află o importantă colecție de materiale fotografice de o reală valoare științifică și documentară. Acest deosebit segment al colecției personale a savantului este compus din materiale fotografice sub formă de planfilme negative și planfilme diapozitiv, stereoscopice precum și două aparate de fotografiat. Unul din aparatele fotografice este de proveniență germană, model „I.C.A. A.G. Dresden Minimal”⁴ de 9x12 cm, cu burduf extensibil și bascule înclinabile. Aparatul este în stare de funcționare și se află expus în Expoziția de Bază a Muzeului Județean Vaslui.

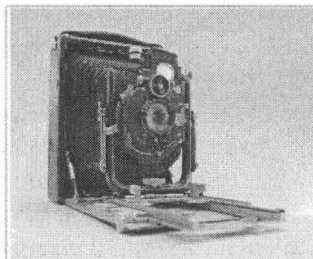
Robust și versatil, pentru amatorii pretențioși, acest tip de aparat a fost produs după anul 1928 când firma *Carl Zeiss Jena* fuzionează cu *Internationale Camera Actiengesellschaft* (ICA) din Dresda. Corpul aparatului este învelit în piele iar pârghiile cu șinele cremalierei extensibile sunt confecționate din alamă cromată. Corpul aparatului este legat de obiectiv cu ajutorul burdufului din piele pliabil care permite atingerea unui raport de mărire la scara de 1:1. Obiectivul aparatului este cu obturator central – *Compound* iar lentilele marca *Carl Zeiss Jena – Tessar* cu diafragma de

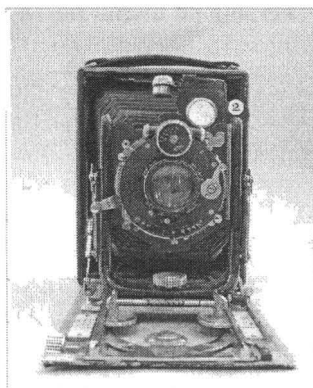
Casa Memorială „Emil Racoviță”

Aspect din expoziția de bază a Muzeului Județean Vaslui – Colecția „Emil Racoviță”

„I.C.A. A.G. Dresden Minimal”, 9x12cm

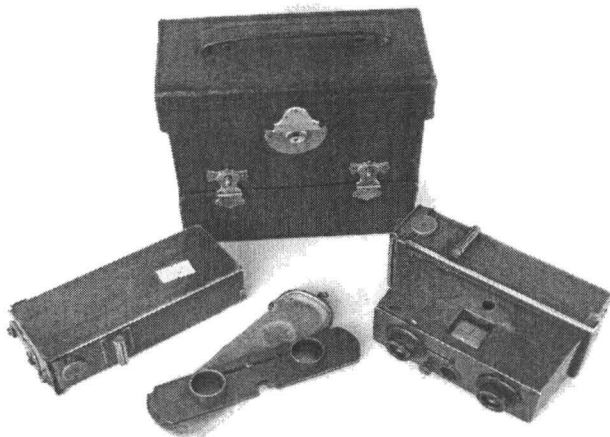
³ MOTAȘ, C., 1960 - *Figuri de naturaliști*, Edit. Științifică, București

⁴ www.photographica-world.de

1:6,3 și focala de 135 mm. Vizarea subiectului se poate face în 2 moduri: prin vizorul cu oglindă atașat obiectivului și prin geamul mat situat pe spatele corpului aparatului, pe care se face și focalizarea⁵.

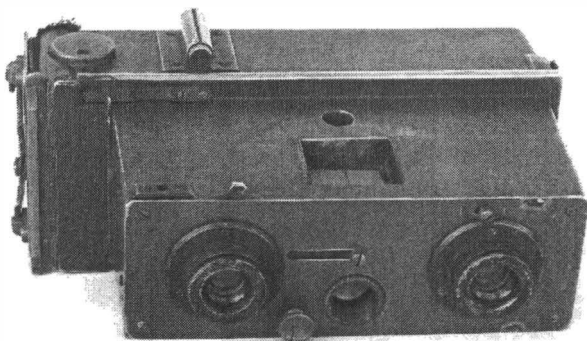
Negativele realizate cu acest aparat și care se regăsesc în colecție sunt într-un număr de numai șase planfilme negative pe suport de sticlă.

Cea mai mare parte a colecției a fost realizată însă cu un aparat stereoscopic de tipul *Verascope Richard No.1*, ce se află încă în stare de funcționare și care în prezent este expus la Casa Memorială „Emil Racoviță” sub forma unei truse fotografice.

Aceasta are în componența sa o casetă îmbrăcată în piele cu încuietori metalice, aparatul fotografic propriu-zis, o casetă interschimbabilă de rezervă pentru planfilme și un dispozitiv atașabil pentru macrofotografie echipat cu trei lentile duble.

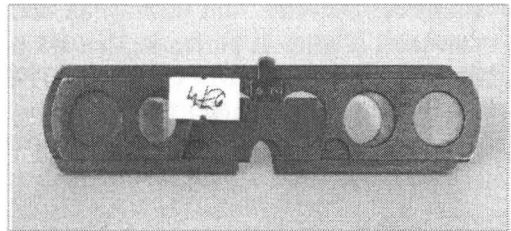
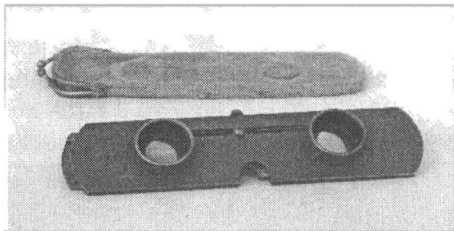
Brevetat de Jules Richard în anul 1891 și comercializat după anul 1893, micul aparat stereografic cunoaște un neașteptat succes și a fost fabricat timp de peste 60 de ani într-un număr de 78 de modele.

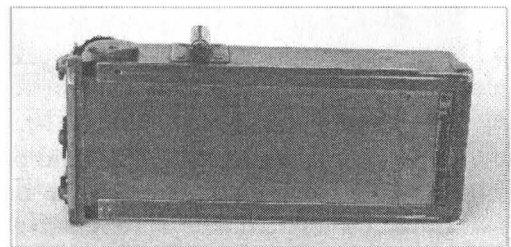
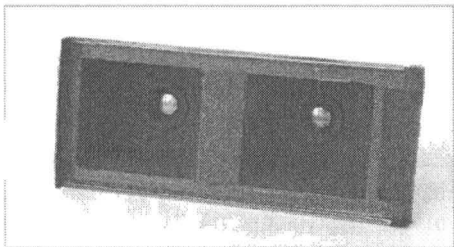
Aparatul stereoscopic
Verascope Richard
No.1. – vedere
frontală

⁵ 1925 - *Ica Cameras*, catalog, www.orphancameras.com
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

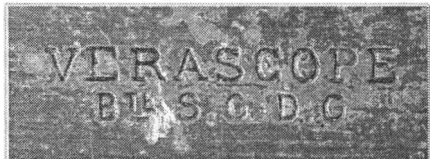
Modelul de aparatul fotografic *Verascop Richard No.1*, este echipat cu două obiective plasate la o distanță de 63 mm, cu focala fixă de 55 mm – care permit fotografierea de la distanța de 3,3m la ∞ , două diafragme fixe de f:4,5 – f:8, interschimbabile cu ajutorul unei mici pârghii și un obturator pneumatic comun cu declanșare sincronă. Obturatorul are două poziții care reprezintă cei doi timpi de expunere ce pot fi modificate cu ajutorul unei mici rozete. În partea superioară deasupra obiectivelor se află pârghia de declanșare și vizorul cu sticlă mată prin care se poate încadra subiectul fotografiat. În spatele camerei obscure este dispusă o casetă interschimbabilă în care pot fi stocate un număr de 12 placi de sticlă fotografice cu dimensiunea 45 x 107 mm și pe care se obțineau două cadre expuse simultan de aproximativ 40 x 45 mm⁶. Pentru fotografia macroscopică necesară la evidențierea unor detalii la scară mărită, era folosit adaptorul atașabil pe cele două obiective și în funcție de lentilele alese se modifică distanța focală a sistemului optic. În acest fel se pot realiza fotografii de la distanțe mici față de subiectul abordat.

Dispozitivul pentru macrofotografie

Interiorul aparatului și caseta interschimbabilă

Sigla și marca firmei
Verascop Richard

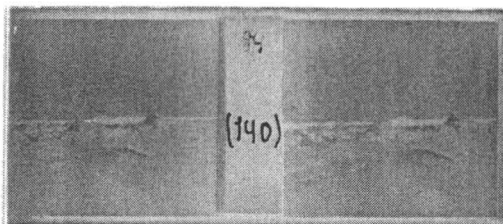

Cea mai mare parte a colecției imagistice este formată din diapozitive stereoscopice (pozitive) ce reprezintă aspecte din călătoriile lui Emil Racoviță în insula Corsica.

⁶ RICHARD, Jules, 1924 – „*Verascop, Homeos, Glyphoscope, Taxiphote – Stereoscopic Photography with the Jules Richard Verascop*”, Edit. O. H. Sampson, Chicago
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Dar cele mai importante imagini realizate cu ajutorul acestui aparat și care rețin în mod deosebit atenția, sunt cel 168 de planfilmele negative care au fost realizate în timpul expediției antarctice dintre anii 1897 – 1899, la care Emil Racoviță a fost participant. Planfilmele prezintă o deosebită importanță documentară și științifică prin surprinderea diverselor aspecte din timpul expediției polare. Astfel această parte a colecției conține imagini cu caracter documentar biospeologic, aspecte din viața zilnică a corpului expediționar, peisaje și chiar instantanee. Din considerente de siguranță, Emil Racoviță a realizat aceleași imagini în mai multe exemplare. Datorită acestui motiv, negativele aflate în această colecție nu sunt unicate. O parte a negativelor astfel realizate au fost cedate „Societății Belgiene de Geografie” - inițiatorii expediția Belgica, iar restul au fost utilizate de Emil Racoviță în ilustrarea vizuală cu ajutorul proiecțiilor, a celebrelor sale conferințe .

Planfilmele (cu suport de sticlă) utilizate de către Racoviță în această expediție au dimensiunile de 45x107mm și au fost realizate de firmele Gouilleminou și Lumière⁷. Acestea sunt păstrate în cutiile originale de carton. Capacul acestor cutii, detașabil și aflat în partea superioară prezintă o etichetă personalizată cu numele lui Emil Racoviță – „D^r. E. G. RACOVITZA” iar partea posterioară înscrisuri publicitare ale firmei producătoare.

Planfilmele au ca suport rigid pentru emulsia fotografică - placa de sticlă cu o grosime de aproximativ 0,8 mm. Pe fiecare din acestea se găsesc expuse câte două negative cu dimensiunile aproximative de 45 x 40 mm despărțite de o etichetă de hârtie pe care sunt notate explicații referitoare la imaginile fotografiate.

Tipică pentru sfârșitul secolului al XIX-lea, emulsia acestor plăci fotografice era uscată și pe bază de iodo-bromură de argint. Acest tip de emulsie a reprezentat la vremea respectivă, un notabil progres în realizarea materialelor fotografice întrucât procesul de fotografiere și prelucrare ulterioară într-un laborator specializat nu mai erau condiționate de o perioadă de timp determinată. Interesant este că aceste negative au fost dezvoltate în condițiile impuse de rigorile expediției arctice, care nu au fost tocmai ușoare. În procesul de dezvoltare, a fost utilizat ca agent revelator produsul *Methol-Hauff* de proveniență germană care era păstrat în stare uscată în tuburi de sticlă etanșe, parafinate. Pentru operația de fixarea plăcilor fotografice astfel dezvoltate s-a folosit o soluție pe bază de hiposulfid de sodiu⁸.

⁷ MARINESCU, Al., BĂNĂRESCU, Anca și IFTIME, Al., 1999 – *Jurnalul lui Emil Racoviță. Filmul mării aventuri polare. 100 de ani Expediția „Belgica”*. Edit. Compania, București, pp. 31

⁸ Idem, pp. 35

Ipostaze ale conservării materialelor fotografice.

Considerată în prezent a fi cel mai răspândit bun cultural, fotografia a depășit vârsta de 160 de ani și constituie în bună măsură parte a patrimoniului național și internațional. Obiectivitatea, densitatea informației sau expresivitatea în relatarea evenimentelor istorice, a evenimentelor cu relevanță socială, artistică sau științifică fac din fotografie o sursă de neegalat prin unicitatea imaginii.

Privită ca un instrument de cunoaștere, apariția fotografiei a condus la constituirea de numeroase colecții publice și private cu un imens volum documentar imagistic. Din acest punct de vedere trebuie menționat că la nivel internațional, mai toate arhivele, muzeele și bibliotecile posedă colecții – imagini sub formă de materiale fotografice pe diverse tipuri de suport. Preponderent este suportul de hârtie, sub forma fotografiilor, dar există și alte suporturi materiale cum ar fi sticla sau materialul plastic întâlnit în cazul negativelor și diapozitivelor. Păstrarea acestui tezaur imagistic în bună stare presupune respectarea unor criterii și parametri ce țin de domeniul conservării preventive⁹. Starea de sănătate a materialelor fotografice este afectată de numeroși factori ce determină procese complexe și adesea ireversibile. Dintre aceștia putem menționa instabilitatea materialelor constitutive, implicarea în procesele chimice de deteriorare a reziduurilor procesuale, parametrii mediului ambiant la care se adaugă gradul de poluare sau manipularea defectuoasă a materialelor fotografice.

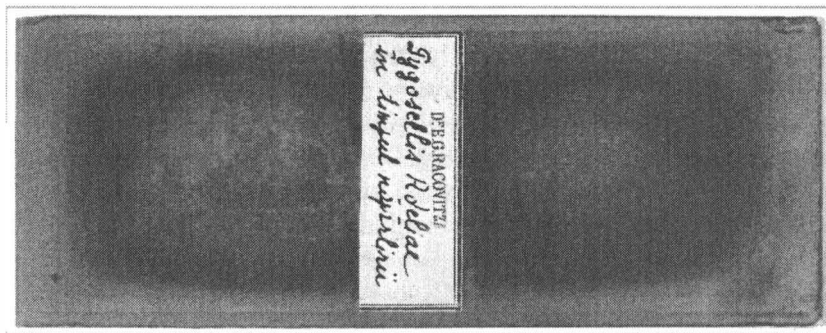
Instabilitatea chimică a materialelor constitutive se referă la degradarea ce apare în timp datorită agenților oxidanți și care deteriorează imaginea (în special imaginea color). Dintre agenții oxidanți mai des întâlniți sunt oxigenul și contaminanții atmosferici – dioxidul de sulf, peroxizii, ozonul, oxizii de azot. La acestea se mai adaugă și acțiunea umidității ce mărește eficiența distructivă. Materiale constitutive ale ambalajelor în care sunt păstrate materialele fotografice au de asemenea importanță întrucât multe din acestea prezintă emisii de peroxizi.

Accelerarea proceselor chimice de degradare apar și din cauza reziduurile procesuale – rămășițe neeliminate ale substanțelor cu care au fost procesate materialele fotografice, la dezvoltare și în mod deosebit fixare. Înlăturarea incompletă a substanțelor în urma neutralizării sau a spălării cu apă, în cazul pozitivelor alb-negru pe suport de hârtie fotografică, va duce la pătrunderea fotografiilor cu pete maronii care se închid în timp și duc în cele din urmă la distrugerea imaginii prin decolorare. În special băile acide de fixare ce au în componență săruri de aluminiu, favorizează reținerea tiosulfidului de sodiu în emulsie. În prezența aerului umed, procesul se intensifică și este determinată decolorarea și pierderea tonurilor, imaginile devenind încețoșate.

Ponderea în acțiunile deteriorante asupra materialelor fotografice se datorează în mare parte mediului ambiant în care acestea se află. Condițiile microclimatice sunt reprezentate de umiditatea relativă și de temperatură. La aceștia se adaugă și factori

⁹ MOLDOVEANU, A. 1999 – *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ministerul Culturii - Centrul de pregătire și formare a personalului din instituțiile de cultură, București
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

poluanți nocivi cum ar fi dioxidul de sulf (SO_2), hidrogenul sulfurat, oxizii de azot sau praful. În aceste condiții, accelerarea procesului de degradare se datorează umidității relative crescute, temperaturii ridicate sau expunerii la lumină și crește proporțional cu mărimea acestora. Astfel, în cazul dioxidului de sulf are loc o mărire a ratei transformării acestuia în acid sulfuric, iar în cazul reziduurilor procesuale cum ar fi tiosulfatul de sodiu, la fel se constată o accelerarea a deteriorării imaginilor prin estompare. La deteriorarea imaginii fotografice contribuie și vechimea. La imaginile vechi, atât pozitive cât și negative se observă apariția *haloului de oglindire* (*silver mirroring*) care este ilustrat de o colorație ușor albăstruie la suprafața materialului fotografic. Această deteriorare apare ca urmare a interacționării agenților poluanți cu particulele de argint din structura emulsiei fotografice și se petrece în timp¹⁰.

Halou de oglindire

Unele din cauzele majore ale deteriorării materialelor fotografice se datorează modului incorect de păstrare și de utilizare a acestora. În acest fel, deteriorări semnificative s-au constatat în urma manipulării neglijente: exfolierea emulsiei, urme de amprente pe emulsie, zgârieturi ale emulsiei, spargerea planfilmelor pe suport de sticlă, murdărirea materialelor fotografice, stocarea și păstrarea acestora în cutii și plicuri neadecvate, îndoitori, apariția sporilor de mucegai pe suprafața emulsiei, etc. Din păcate, o însemnată parte din negativele și diapozitivele colecției „Emil Racoviță” sunt afectate de aceste deteriorări care și-au pus amprenta de-a lungul timpului.

Toate aceste aspecte menționate impun respectarea unor condiții și parametri de conservare preventivă, ce are rolul de a păstra în condiții optime și de a prelungi durata de viață a materialelor fotografice.

Constatățile remarcate ridică astfel problema înțelegerii măsurilor de conservare preventivă care în primă fază au rolul de a diminua incidența proceselor distructive. Majoritatea proceselor chimice declanșate și accelerate de anumiți factori fac parte din categoria celor ireversibile. Acest lucru evidențiază imposibilitatea restaurării integrale a materialelor fotografice deteriorate indiferent de procedeele sofisticate utilizate.

¹⁰ Di Pietro, G., 2004 – *A local microscopic model for the formation of silver mirroring on black and white photographs*, Published by the National Museum of Australia

Din aceste considerente, conservarea preventivă însumează o serie de măsuri și condiții care în final au scopul de a prelungi cât mai mult viața materialelor fotografice. Amplasamentul ideal al acestora trebuie să se facă într-o încăpere bine izolată termic cu o temperatură și umiditate relativă constantă. În urma numeroaselor cercetări, umiditatea relativă recomandată pentru negative este de 25-30% iar pentru pozitive de 50-60%. Depășirea acestei umidități este periculoasă pentru emulsiile prin apariția culturilor de fungi, care se hrănesc de regulă cu emulsia fotografică și cartonul fotografiei, distrugând iremediabil imaginea.

Compania Kodak a publicat într-un studiu că mărirea duratei de viață a emulsiilor fotografice (la film) depinde de depozitarea acestora la o anumită temperatură. Astfel la -26°C rata de pierdere a imaginii este de peste 1000 de ori mai redusă decât în cazul păstrării la o temperatură de $+24^{\circ}\text{C}$. Întrucât această temperatură este mai greu de obținut s-a ajuns la un consens ca temperatura din incintele pentru depozitare să fie sub 10°C . Astfel, spațiul destinat depozitării materialelor fotografice trebuie în primul rând să fie salubru, să fie dotat cu instalație de aclimatizare capabilă de asigurarea condițiilor de umiditate relativă și temperatură de mai sus.

Pentru asigurarea condițiilor optime, instalația de aclimatizare trebuie echipată cu filtre specifice pentru purificarea aerului care să neutralizeze agenți poluanți ca dioxidul de sulf, oxizii de azot, amoniacul sau praful.

Referitor la păstrarea materialelor fotografice se știe că stocarea acestora în cutii de carton este inadecvată întrucât hârtia și cartonul emit peroxizi de hidrogen ce sunt nocivi pentru emulsiile. De regulă, materialele negativele trebuie păstrate în plicuri transparente de plastic (poliester cu denumirea comercială de Mylar sau Melinex) care sunt neutre din punct de vedere chimic și introduse la rândul lor în cutii metalice iar pozitivele care au drept suport hârtia fotografică, trebuie păstrate în poziție verticală și în cutii dimensionate potrivit formatului.

Secvențe ale manipulării materialelor fotografice

În cazul manipulării materialelor fotografice, este recomandată utilizarea mănușilor de bumbac pentru evitarea atingerii și contaminării emulsiei fotografice¹¹.

De asemenea la manipularea materialelor fotografice trebuie luat în considerare că la scoaterea lor din sistemul de protecție trebuie realizată o aclimatizare termică în concordanță cu temperatura din spațiul în care vor fi folosite. De regulă în cazul unui negativ, durata de aclimatizare este în jur de o zi, iar caseta în care acesta

¹¹ Weaver, Gawain, 2008 - *A Guide to Fiber-Base Gelatin Silver Print Condition and deterioration*, Gawain Weaver and the Advanced Residency Program in Photograph Conservation
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

este stocat nu se deschide decât după egalizarea temperaturii interioare cu cea exterioară.

Altă problemă întâlnită este legată de excesul de umiditate din cutiile sau casetele destinate păstrării materialelor fotografice. Depozitarea cutiilor la temperaturi de păstrare de 10°C în locul temperaturii uzuale din spațiul de în care materialul fotografic a fost utilizat, va crea condens cu repercusiuni directe asupra stării de sănătate a acestora. Problema se poate rezolva prin utilizarea unei cantități de silicagel riguros determinată de obținerea unei umidități ideale în jur de 25 – 30%¹².

Posibile remedii în recuperarea imaginii.

Atenția deosebită în aplicarea măsurilor de conservare preventivă în cazul materialelor fotografice de patrimoniu este condiționată de lipsa unor laboratoare fotografice, în țara noastră, specializate în recuperarea și recondiționarea acestora. Destul de grav este faptul că reacțiile chimice care se petrec în emulsiile și suportul acestora fac parte din categoria celor ireversibile. Modificările care se petrec, sunt în directă concordanță cu structura materialului fotografic și din această cauză este necesară o identificare corectă a lor.

Indiferent de măsurile luate, deteriorarea materialelor fotografice este continuă. Din această cauză, una din măsurile imediate care se impun în cazul colecțiilor muzeale este copierea negativelor sau pozitivelor originale și constituirea unei fototeci. La fel ca și în cazul originalelor, negativele și pozitivele nu se țin împreună din considerente de microclimat și de siguranță.

În afara acestor măsuri de conservare preventivă, în anumite cazuri se impune restaurarea materialelor fotografice numai dacă este posibil și în laboratoare specializate și acreditate în acest domeniu. Recuperarea documentației imagistice preconizate se poate realiza în două moduri: atât pe calea clasică ce ține de procedeele fotografice de laborator – fotografie analogică cât și pe cale digitală unde prin modalități de achiziționare și prelucrare software a imaginii se poate obține rezultatul intenționat.

Ca o conveniență generală, recuperarea pe cale clasică a imaginilor este evitată din mai multe considerente și este utilizată numai în cazuri speciale. Eșecul procedurilor de recuperare poate conduce la pierderea iremediabilă a originalului.

În cazul apelării la aceste proceduri clasice ce țin de fotografia analogică, una dintre primele măsuri care se impun este neutralizarea reziduurilor procesuale ce se realizează printr-o refixare a materialelor fotografice. În urma încheierii acestui proces urmează o procedură de spălare abundentă și uscarea. Apoi se poate proceda la o întărire a gelatinei.

¹² Henry, Wilhelm and Brower, Carol, 1993 - *The Permanence and Care of Color Photographs: Traditional and Digital Color Prints, Color Negatives, Slides, and Motion Pictures*, Preservation Publishing Company, p. 655

Unele din materialele fotografice care nu prezintă condițiile unei imagini calitativ satisfăcătoare pot fi supuse unor tratamente de întărire sau de slăbire a densității argentice¹³.

Negativele supraexpuse, în urma dezvoltării normale prezintă un voal cenușiu pe toată suprafața imaginii, ca urmare a expunerii prelungite la lumină, fapt ce va afecta în continuare procesul pozitiv. Ca remediu este folosită o soluție de slăbire (*înălbitorul Farmer*) pe bază de fericianură de potasiu [$K_3Fe(CN)_6$], după care negativul se fixează cu tiosulfat de sodiu ($Na_2S_2O_3$) și se usucă. Între operațiunile de slăbire, fixare și uscare au loc spălări pentru eliminarea substanțelor din aceste băi. Aprecierea slăbirii densității optice se face vizual.

Alt remediu este redeveloparea negativelor cu contrast ridicat și a celor opace care au fost expuse corect și supradevelopate. Și în acest caz se recurge la o înălbire, unde argintul metalic este transformat putând fi astfel dezvoltat din nou. Pentru soluțiile de slăbire sunt recomandate în acest caz două rețete, una pe bază de fericianură de potasiu [$K_3Fe(CN)_6$] și bromură de potasiu (KBr) iar cealaltă cu sulfat de cupru ($CuSO_4$) și clorură de sodiu (NaCl). Diferențele dintre cele două băi sunt legate de transformarea argintului în bromură de argint și clorură de argint.

Negativele sunt imersate în baia de slăbire până la transformarea integrală a argintului, după care sunt spălate abundant în apă. Pentru redevelopare în cazul acestei proceduri se folosește un revelator compensator pentru granulație fină. Procesul se desfășoară la lumină albă iar gradul de densitate atins se poate aprecia vizual. În momentul atingerii densității optime, se întrerupe procesul de dezvoltare printr-o spălare și se fixează. În continuare după o nouă spălare și uscare se poate examina cu mai multă precizie densitatea și gradația obținută. Dacă acestea nu sunt satisfăcătoare, procedeul poate fi reluat¹⁴.

Un alt remediu se referă la posibilitatea îmbunătățirii negativelor subexpuse care sunt foarte transparente și prezintă umbre slab conturate. Una din soluții este copierea, în procesul pozitiv, pe o hârtie cu un grad de contrast ridicat. Dacă prin utilizarea acestei soluții nu se obțin rezultatele așteptate, se poate utiliza *metoda luminii difuze*¹⁵ care printr-o succesiune de copieri pe materiale de reproducere tip document (cu contrast ridicat) și o procedură de albire, reușește să scoată în evidență detalii de altfel invizibile. Altă metodă de recuperare este prin recopiere sau *contratipia*¹⁶, procedeul prin care se duplică negativul original până la obținerea rezultatului dorit.

În funcție de mărimea materialelor negativelor, mai precis în cazul plăcilor de sticlă de 9 x 12 cm sau mai mari mai există o soluție de recuperare, prin utilizarea rețușului manual. Acest procedeul este utilizat pentru îndepărtarea de pe imaginea fotografică a defectelor - zgârieturi, puncte sau pete. Astfel, părțile umbrite ale

¹³ Göpel, Norbert, 1978 – „*Developarea materialului alb - negru*”, Editura Tehnică, București, p.96

¹⁴ Stub Johnsen, Jesper - *Chemical Treatment of Black-and-White Negatives*, The National Museum of Denmark Department of Conservation

¹⁵ Göpel, Norbert, 1978 – *Developarea materialului alb - negru*, Editura Tehnică, București, p.105

¹⁶ Diko, L. și Iofis, E., 1961 – *Tehnica și arta fotografică*, Editura Tehnică, București, p.252
<http://www.cimec.ro/> <http://www.muzeuvaslui.ro>

negativului (părțile transparente) sunt acoperite manual cu o vopsea specială pe bază de pigmenți de anilină, pentru a corecta imaginea.

Utilizat mai ales în corectarea imaginii pozitive – pe hârtie, retușul¹⁷ ca procedeu este întâlnit mai ales în fotografia clasică. Este o operație destul de laborioasă care presupune multă îndemânare și răbdare. La început a fost utilizat în studiourile fotografice pentru idealizarea portretelor unde operația de retuș se făcea atât pe emulsia de pe plăcile de sticlă, sau planfilme cât și pe emulsia copiei pozitive. Mai târziu, datorită răspândirii aparatelor în format îngust de 35 mm, această operație a fost utilizată mai ales pentru corecția copiilor pozitive, defectele filmelor negative fiind mai bine evidențiate prin operația de mărire.

În funcție de tipul defectului ce trebuie corectat, în afară de vopseaua pe bază de anilină se mai utilizează creioane cu diferite grade de tărie și răzuitoare cu diferite forme.

Între materiale fotografice aflate în conservare, câteodată sunt întâlnite și negative pe plăci de sticlă sparte. Și în acest caz au fost găsite modalități de recuperare a imaginii. Una dintre aceste metode constă în imobilizarea fragmentelor sparte ale planfilmului negativ printr-un procedeu laborios, cu ajutorul unui polimer organic de tipul *Paraloid B – 72*, între două plăci de sticlă¹⁸.

Toate aceste metode utilizate pentru recuperarea imaginii, datorită acțiunii directe asupra materialelor fotografice și a riscului deteriorării ireversibile, în practica curentă sunt evitate. Reprezentând o parte din posibilele măsuri întâlnite în recuperarea imaginii pe cale analogică, de regulă când sunt utilizate, operațiile descrise se realizează în cadrul laboratoarelor specializate și cu ajutorul unui personal avizat.

Bibliografie

- ABNEY, W. Wiveleslie, 1885 – „*Photography with Emulsions. A Treatise on the Theory and Practical Working of the Collodion and Gelatine Emulsion Process*”, Edit. Piper & Carter, London
- BĂNĂRESCU, An., IFTIME, A. și MARINESCU, Al., 1999 - *Jurnalul lui Emil Racoviță. Filmul mării aventuri polare. 100 de ani Expeditia „Belgica”, 1897-1899*, Edit. Compania, București
- BEJENARU, Matei, 2006 – „*Bazele fotografiei*”, Edit. ARTES, Iași
- DÎKO, L. și IOFIS, E., 1961 – „*Tehnica și arta fotografică*”, Edit. Tehnică, București
- GÖPEL, Norbert, 1978 – „*Developarea materialului alb - negru*”, Edit. Tehnică, București

¹⁷ Weisman, Clara, 1903 – *A Complete Treatise on Artistic Retouching*, Published by H.A. Hyatt, Saint Louis

¹⁸ Whitman, Catherine, 2007 - *Case Study: Repair of a Broken Glass Plate Negative*, presented at AIC/ICCOM Meeting in Rochester, New York

- JONES, E. Bernard, 1911 – „*Cassell's Cyclopaedia of Photography*”, Edit. Cassell and Company, LTD., London, New York, Melbourne
- LEYSHON, E. William, 2001 – „*Photographs from the 19th Century - A Proçess Identificarion Guide*”, Sharlot Hall Museum Archives - Prescott Public Library, Prescott, Arizona
- MARINESCU, Alexandru, 1992 - *Documents des archives roumaines sur l'expédition "Belgica"*, Noesis
- NEWHALL, Beaumont, 1994 – „*History of Photography*”, The Museum of Modern Art, New York
- PIVNICERU, Constantin și MIOC, Monica, 1974 – *Rețetar pentru laboratorul foto-film*, Edit. Tehnică, București
- RICHARD, Jules, 1924 – „*Verascope, Homeos, Glyphoscope, Taxiphote – Stereoscopic Photography whit the Jules Richard Verascope*”, Edit. O. H. Sampsom, Chicago
- WEAVER, Gawin, 2008 – „*A Guide to fiber – base Gelatin Silver Print Condition and Deterioration*”, Advanced Residency Progam in Photograph Conservation, George Eastman House, International Museum of Photography and Film, Image Permanence Institute, Rochester Institute of Technology

RELAȚII ROMÂNNO-BELGIENE

Oana Rusu¹

Cuvinte cheie: Relații româno-belgiene; Filip - Conte de Flandra; Constituția Belgiei din 1831; Conexiunea româno-belgiană prin regi; 27 iulie 2010: expoziția româno-belgiană de la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (Emil Racoviță, Expediția Belgiană în Antarctica: 1897-1899, vasul *Belgica*); deschiderea Șantierului naval *New Belgica* din Boom (Belgia).

Keywords: the Romanian Belgian relations; Philippe – Count of Flanders; The Belgium Constitution from 1831; The Romanian Belgian Connection through kings; 27th of July 2010: the Romanian Belgian Exhibition from “Stephen the Great” County Museum of Vaslui (Emil Racoviță, Belgian Antarctic Expedition: 1897-1899, the *Belgica* ship); the opening of the *New Belgica* Shipyard from Boom (Belgium).

Abstract

Romanian Belgian relations

In this study I am trying to emphasize and to underline the Romanian Belgian relations at different levels regarding the historical, the political-diplomatic relations and last but not least the cultural relations.

This study is also dedicated to the celebration of 130 years of diplomatic relations between Romania and the Belgium Kingdom and to 113 years from the departure of the Belgica expedition towards Antarctica.

And another aspect which is replenishing this study is the fact that in Vaslui, Romania at “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, I had the opportunity to organize together with Mr. Patrick Van den Nieuwenhof, heritage coordinator of the New Belgica Project, from Boom Belgium and together with two organisations from Belgium: “New Belgica” Organisation and “Belgica” Society, a Romanian Belgian Exhibition with the name: “Emil Racoviță – Belgica. Conexiunea Româno-Belgiană / Emil Racoviță – Belgica. The Romanian Belgian Connection, which was opened on the 27th of July 2010, in the presence of His Excellency, Mr Leo D’Aes, the Belgium Kingdom Ambassador in Bucharest, Romania and a Belgian delegation accompanied by Mr. Eddy Stuer, director of the New Belgica Organization, and by Mr. Willy Versluys, president of The Belgica Society.

¹ Oana Rusu, profesor-muzeograf, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui, România.

Prin acest studiu îmi propun să realizez doar o scurtă prezentare în ceea ce privește această amplă temă de cercetare, concentrându-mă pe cele mai semnificative aspecte ale relațiilor istorice, politico-diplomatice și culturale dintre România și Belgia. Iar, în ceea ce privește domeniul relațiilor culturale, mă voi concentra în a prezenta expoziția și conexiunea româno-belgiană, stabilită la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui.

Relațiile istorice dintre România și Belgia

Scurtă introducere²:

- În 1866 Prințul Filip de Flandra a fost propus să preia tronul Principatelor Române, după abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza.
- Prima Constituție propriu-zisă a României de la 1866 a fost alcătuită după modelul constituției Belgiei din 1831.
- Din 1880 se poate vorbi de începutul relațiilor oficiale dintre România și Belgia.
- Ambele țări au fost aliate în Primul Război Mondial.
- Regatul Belgiei în România are o ambasadă la București.
- România are o ambasadă la Bruxelles și consulate onorifice (în Antwerp, Mechelen și Tournai, Liège și Brugge).

Prințul Filip de Belgia, Conte de Flandra³ (24 martie 1837 – 17 noiembrie 1905)

² http://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_Belgium.

³ Prince Philippe of Belgium, Count of Flanders (24 martie 1837 – 17 noiembrie 1905).

Locotenența Domnească din 1866 și principele Filip de Flandra⁴

Ca urmare a abdicării forțate a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în 1866, s-a format o Locotenență domnească a Principatelor Române, formată din: Lascăr Catargiu, reprezentant al Moldovei și al conservatorilor, generalul Nicolae Golescu, reprezentant al Țării Românești și al liberalilor și colonelul Nicolae Haralambie, reprezentant al Armatei.

Această locotenență a fost constituită la 11 februarie 1866 și era un organism politico-administrativ, având rolul să ocupe tronul României în mod provizoriu. Noua conducere, într-o proclamație adresată țării, se angaja să mențină cele patru puncte votate de națiune și de Divanurile ad-hoc: unirea, autonomia, principe străin, guvern constituțional.

Tot în timpul acestei locotenențe a fost înființat și un guvern provizoriu, sub conducerea lui Ion Ghica, fiind și persoana care deținea portofoliul afacerilor externe.

Astfel că principala misiune a Locotenenței era găsirea cât mai rapidă a unui principe străin care să fie dispus să ia preia tronul României. La 11 februarie 1866, Camera și Senatul se reunesc sub președinția mitropolitului primat Nifon. Astfel că la propunerea primului ministru Ion Ghica, Corpurile legiuitoare îl proclamă și aleg ca domnitor al Principatelor Române Unite pe „Alteța Sa Regală Filip Eugeniu Ferdinand Maria Clement Balduin Leopold George, comite de Flandra și Duce de Saxonia, sub numele de Filip I”. Apoi s-a procedat la depunerea jurământului față de noul domnitor și s-a numit o delegație care să meargă în Belgia pentru a-i oferi tronul României. Însă această alegere nu era privită cu ochi buni de cancelariile occidentale, cel mai nemulțumit era împăratul Franței, Napoleon al III-lea, deoarece Filip fiind aparținător al familiei de Orlean - familie care râvnea la tronul Franței. Deoarece, Filip era un tânăr liniștit și prea puțin interesat de politică a refuzat tronul României și la propunerea împăratului Franței, pe tronul României v-a veni principele Carol-Ludvic de Hohenzollern - Sigmaringen.

În legătură cu numirea prințului din Flandra, într-un articol, din 10 noiembrie 2009, realizat de Emanuel Bădescu, *FOTOISTORIA BUCUREȘTIILOR / Alegerea lui Filip, conte de Flandra, ca prinț al Principatelor și publicat în „Ziuarul Financiar de Duminică”, din București*⁵, am aflat că autorul a descoperit în fondul de fotografii al Bibliotecii Academiei Române, fotocopia după litografia apărută în revista germană „Illustrte Zeitung”, numărul 1.185, din 17 martie 1866.

Această fotografie are ca temă proclamarea lui Filip de Flandra ca prinț al Principatelor în locul lui Alexandru Ioan Cuza. Și, tot autorul acestui studiu, consideră inedit faptul că este surprins că există „un martor iconografic al acestui eveniment, întrucât prințul Filip, înrudit cu Burbonii, ca să nu-l supere pe Napoleon III, refuzase

⁴ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Locotenența_Domnească_din_1866.

⁵ <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/fotoistoria-bucurestilor-alegerea-lui-filip-conte-de-flandra-ca-print-al-principatelor-5095504/>.

aproape instantaneu propunerea, prin consulul general al Belgiei în Principate, Jacques Poumay⁶”. Ceea ce remarcă la această fotocopie este calitatea foarte bună a imaginii: „Un desen ireproșabil, dinamic, cu un contrast puternic, fără a fi supărător: detaliile sunt clare, mergând până acolo încât am putea obține un album de chipuri sau un album al ansamblului monastic de pe Dealul Mitropoliei, cândva Mănăstirea „Sf. Constantin și Elena”. Entuziasmul și emoția personalizează fiecare participant la eveniment. Acest amănunt - deloc neglijabil dacă este pus în relație cu claritatea și cu dinamismul lucrării - ne obligă să ne gândim serios dacă nu cumva la baza acestei litografii a stat o fotografie. Înclin să răspund afirmativ, bizuindu-mă și pe o mulțumire publică, în numele lui Filip de Flandra, a consulului belgian, survenită în iulie 1866 și adresată maiorului Papazoglu și lui Carol Szathmari. Mai mult ca sigur, din îndemnul maiorului patriot, Szathmari a realizat o suită de fotografii cu prilejul proclamării menționate, fotografii pe care le-a trimis imediat revistelor ilustrate din Occident⁷”.

Proclamarea lui Filip de Flandra ca Prinț al Principatelor Române (The Proclamation of Philippe of Flanders, as Prince of the Romanian Principedoms)⁸

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

Conexiunea Româno-Belgiană prin regi/The Romanian Belgian connection by kings

Belgia/Belgium

Leopold van Saksen-Coburg x Louise van Orleans
 (1790-1865) (1812-1850)
 [Primul Rege al Belgiei/The first King of Belgium]

Copii/Children:

Lodewijk Filips (1833-1834)
 Leopold II (1835-1909) [Al doilea Rege al Belgiei/ The second King of Belgium]
~~Filips, Conte de Flandra~~ (1837-1905)
 [a fost propus să devină Rege al României în 1866, dar a refuzat/
 was proposed to be King of Romania, but refused]

Charlotte (1840-1927)

România/Romania

Karl von Hohenzollern-Sigmaringen x Josephine von Baden
 (1811-1855) (1813-1900)

Copii/Children:

Leopold (1835-1905) -> Fiul: [REDACTED] (1868-1919)
 Stephanie (1837-1859)
 Karl (1839-1914)
 [a devenit Carol I, Rege al României în 1866/
 became Carol I, King of Romania]

Anton (1841-1866)
 Frederik (1843-190)
~~Maria~~ (1845-1912)

Filips x Maria
 25/04/1867

Copii/Children:
 Boudewijn (1869-1891)
 Henriëtte (1870-1948)
 Josephine Marie (1870-1871)
~~Josephine Marie~~ (1872-1958)
 Albert (1875-1934) [Al treilea rege al Belgiei/
 The third King of Belgium]

(married in 1894)
 căsătoriți în 1894

Constituția României este alcătuită după modelul constituției belgiene

Prima Constituție a României - Constituția din 1866 este prima constituție propriu-zisă a României, adoptată după modelul Constituției Belgiei din 1831⁹

Parlamentul a adoptat prima Constituție a României, la 29 iunie 1866 și îl confirma pe Carol I ca Domn. La 10 mai 1866 Carol I a intrat în București, fiind proclamat domn de către Adunarea Legislativă (fusesse aleasă cu o lună înainte, transformându-se după venirea lui Carol I în Adunare Constituantă). Adunarea Constituantă a avut rolul de a dezbate și a vota proiectul noii Constituții. Noua lege fundamentală a fost promulgată de domn la 1 iulie 1866.

Constituția din 1866 a fost realizată după modelul Constituției Belgiei din 1831, fiind prima constituție propriu-zisă a României. Aceasta a fost cea mai longevivă constituție (1866-1923) și cea mai importantă realizare a regimului lui Carol I.

A fost considerat ca fiind una dintre cele mai avansate constituții ale vremii, deoarece institua principiile monarhiei parlamentare, a separării puterilor în stat și a votului cenșitar. Articolul 82 stabilea principiul succesiunii masculine în ordine de primogenitură, dintre descendenții Regelui Carol I, cu condiția adoptării confesiunii Creștin-Ortodoxe¹⁰.

Constituția din 1866 este considerată ca fiind primul act prin care România și-a exprimat independența și a oferit libertăți, drepturi egale și un cadru democratic de exprimare pentru cetățenii săi, primul pas în crearea României Moderne

Această constituție a României de la 1866, însemna la acel moment o premieră, deoarece România era primul stat constituțional al Europei de sud-est¹¹.

Relații politico-diplomatice dintre România și Belgia¹²

Belgia înființează, în 1838, la Galați primul său consulat, care apoi va fi mutat, în 1842 la București și transformat, în 1870, în agenție diplomatică. După 1855, sunt înființate consulate și viceconsulate la Brăila, Craiova, Iași, Constanța și Sulina. La 17/29 martie 1880, după recunoașterea independenței Principatelor Române, a fost creată prima reprezentanță diplomatică românească la Bruxelles - la nivel de legăție. La 11 februarie 1941, relațiile diplomatice au fost întrerupte, fiind reluate în 1946 și ridicate la nivel de ambasadă, la 3 decembrie 1963.

La rândul său, România a deschis în 1881 consulate onorifice la Bruxelles și Liège, în 1921 la Namur și în 1932 la Louvain. Totodată, în 1919 s-a înființat la Bruxelles Camera de Comerț belgo-română.

⁹ <http://www.vestul.ro/stiri/1435/prima-constitutie-a-romaniei.htm>.

¹⁰ http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/const_1866.php.

¹¹ http://www.forumconstitutional.ro/camera_deputatilor/prodemocratie/forum.page?mid=6.

¹² <http://bruxelles.mae.ro/node/167>.

În perioada celui De-al Doilea Război Mondial relațiile diplomatice româno-belgiene au fost înghețate, fiind reluate în 1946 și ridicate la nivel de ambasadă la 3 decembrie 1963.

Relațiile bilaterale dintre România și Belgia¹³

Începând cu ultima parte anilor '60 are loc o înviore a dialogului bilateral, datorată vizitei din 1976, la București a Regelui Baudouin și a Reginei Fabiola.

Apoi, urmează o perioadă de scădere a intensității dialogului politic, pe fondul izolării auto-impuse a României pe planul relațiilor internaționale în decursul anilor '80 și al contestării crescânde în Europa occidentală a politicilor regimului la putere în România.

Legat de acest ultim aspect, îndeosebi de politica de sistematizare radicală a satului românesc, societatea belgiană ia atitudine și reacționează cu tărie (mișcarea Operation Villages Roumains / Actie Dorpen Roemenië).

Dialogul politic cunoaște un ritm ascendent, după 1989, când domeniile de cooperare s-au diversificat considerabil, pe fondul susținerii constante a Belgiei pentru obiectivele României de integrare în Uniunea Europeană și NATO. Demersurile României de aderare la Uniunea Europeană au fost sprijinite de Belgia prin „Programul comun de acțiune pentru perioada 2004-2006”.

În prezent relația bilaterală dintre România și Belgia¹⁴ este una foarte bună caracterizată în principal de cooperarea extinsă cu entitățile federate, având în vedere specificul organizării statele a Regatului Belgiei. Belgia și România sunt parteneri apropiați, cu perspective convergente pe majoritatea dosarelor actualității europene și euro-atlantice. Relația politică bilaterală este solidă și previzibilă, caracterizată de receptivitate și comunicare la toate nivelurile.

Vizita de stat în România a Majestăților Lor Regele Albert II al Belgienilor și Regina Paola (iulie 2009) a consolidat și pus în evidență acumulările și nivelul de excelență atins în relația româno-belgiană. Cu ocazia acestei vizite au avut loc discuții la nivel înalt, precum și manifestări academice și economice prilejuite de această vizită, care au ajutat la definirea ariilor de interes comun și la deschiderea unor repere (energii regenerabile, transporturi, infrastructură, cercetare, etc.) pe care se poate orienta cooperarea concretă în perioada următoare.

Ținând seama de specificul instituțional belgian, Guvernul României a încheiat, pe lângă acordurile cu Guvernul federal, acorduri cu entitățile federate ale Belgiei, respectiv Guvernul flamand (1997) și Guvernele Comunității franceze și Regiunii Valone (1998). În baza acestor Acorduri funcționează Comisiile mixte interguvernamentale cu Regiunea flamandă (ultima sesiune a avut loc în 2009), respectiv cu Regiunea valonă/Comunitatea franceză (ultima sesiune – 2007), care examinează și convin proiecte concrete de cooperare.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1686>.

În prezent, reprezentarea diplomatică¹⁵, atât în România cât și în Regatul Belgiei este reprezentată prin *ambasade*:

- Ambasada României în Regatul Belgiei;
- Ambasada Regatului Belgiei în România;

Ambasadorul României la Bruxelles, domnul Ovidiu Dranga, și-a prezentat scrisorile de acreditare în calitate de ambasador extraordinar și plenipotențiar la 9 aprilie 2008. Ambasadorul Regatului Belgiei în România a fost reprezentant la București de domnul Leo D' AES, care și-a prezentat scrisorile de acreditare în calitate de ambasador extraordinar și plenipotențiar la 5 septembrie 2008.

În prezent Regatul Belgiei în România este reprezentat de domnul Philippe Beke, care și-a prezentat scrisorile de acreditare în calitate de ambasador extraordinar și plenipotențiar la 27 aprilie 2011.

Consulate Onorifice al României în Regatul Belgiei¹⁶

Au fost înființate consulate onorifice românești la Anvers (Antwerpen, în 1993), Tournai (Doornik, înființat în februarie 1995), Malines (Mechelen, înființat în decembrie 1995), Liège (Luik, înființat în octombrie 2006) și Brugge (Bruges, înființat în septembrie 2008).

Cooperarea cultural-științifică¹⁷

Între Belgia și România au fost încheiate programe de schimburi culturale, în baza „Acordul de colaborare culturală între România și Belgia”, desfășurându-se în acest sens numeroase manifestări culturale: concerte, festivaluri artistice, expoziții de artă plastică etc.

În domeniul cooperării cultural științifice au fost încheiate o serie de acorduri:

- „Protocolul de cooperare între Academia Română și Academia Regală de Științe, Litere și Arte Frumoase (flamandă) din Belgia” - cu ocazia vizitelor în Belgia ale președintelui Academiei Române (27-28 iunie 1996).

- „Acordul de cooperare științifică și tehnologică” între ministerele de resort român și flamand, semnat la 27 noiembrie 1996, în Bruxelles, iar la 25 iunie 1997, s-a semnat la Bruxelles un acord similar cu autoritățile valone.

La data de 26 mai 2000, a avut loc, la Anvers (Antwerpen), inaugurarea oficială a centrului de Studii Românești (Centrum voor Roemenie Studies - Ceres).

La 14 februarie 2008, la Bruxelles, a fost semnată *Cartea de Parteneriat între Guvernul Comunității Franceze din Belgia și Guvernul României*. Carta de Parteneriat face parte din Programul „Limbă și cultură de origine (LCO)” al Guvernului Comunității Franceze din Belgia și oferă posibilitatea predării limbii și culturii române în școlile belgiene. Aceste cursuri sunt organizate în unități de învățământ patronate și

¹⁵ <http://bruxelles.mae.ro/node/167>.

¹⁶ <http://bruxelles.mae.ro/node/225>.

¹⁷ <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1686>.

subvenționate de Comunitatea Franceză, la nivelurile de învățământ preșcolar, primar și gimnazial.

Limba română se predă ca limbă străină la:

- Centrul Internațional de studii românești de la Universitatea din Antwerp;
- Universitatea din Liège și Institutul Superior de Traducători și Interpreți din Bruxelles și Antwerp și la Institutul Liber Marie Haps din Bruxelles.
- Cursuri de limba română sunt organizate și de Asociațiile românești: „Arthis”, „Miorița” și „Communauté Roumaine de Belgique”.

Relațiile culturale sunt prezente și în cadrul cooperării descentralizate, la nivel local existând o multitudine de parteneriate ce prevăd dezvoltarea cooperării culturale prin participarea la diverse festivaluri belgiene sau românești.

Expoziția româno-belgiană de la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, 27 iulie 2010

Pe fondul acestor frumoase colaborări româno-belgiene, împreună cu domnul Patrick Van den Nieuwenhof, coordonator de patrimoniu în cadrul *Proiectului New Belgica*, din Boom, Belgia, am colaborat și muncit împreună pentru realizarea unei extraordinare colaborări și expoziții româno-belgiene: *„Emil Racoviță - Belgica. Conexiunea Româno - Belgiană / Emil Racoviță - Belgica. The Romanian - Belgian Connection”*, ce a fost deschisă în Sala “Arta” a Muzeului Județean Ștefan cel Mare” Vaslui, pe 27 iulie 2010, în prezența Excelenței Sale, Domnul Leo D’Aes, Ambasadorul Regatului Belgiei în România.

Pentru mine a fost o onoare și o șansă extraordinară să fiu desemnată să lucrez la stabilirea și realizarea acestei minunate colaborări româno-belgiene.

În cele ce urmează voi prezenta detaliile și pașii de realizare a acestei colaborări și expoziții româno-belgiene, însoțite de imagini și documente.

Expoziția româno-belgiană:

***„Emil Racoviță – Belgica. Conexiunea Româno - Belgiană
Emil Racoviță – Belgica. The Romanian – Belgian Connection”***

Așa cum am precizat mai sus, acesta este numele expoziției mixte, româno-belgiană realizată de Oana Rusu, profesor-muzeograf la Muzeul Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui și Patrick Van den Nieuwenhof, coordonator de patrimoniu în cadrul proiectului *New Belgica*, Belgia, împreună cu domnul Ioan Mancaș, directorul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui.

Expoziția a avut ca punct de pornire și temă marea personalitate a savantului și marelui explorator polar român **Emil Racoviță** și participarea acestuia în **Expediția Belgiană în Antarctica** (1897-1899), condusă de căpitanul belgian **Adrien de Gerlache**.

Consiliul Județean Vaslui / County Council of Vaslui

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui,
România
“Stephen the Great” County Museum of Vaslui,
Romania

Organizația „Noua Belgica” (Belgia)
The “New Belgica” Organization (Belgium)
Societatea „Belgica” (Belgia)
The “Belgica” Society (Belgium)

**“Emil Racoviță - Belgica.
The Romanian - Belgian Connection”**

**“Emil Racoviță - Belgica.
Conexiunea Româno - Belgiană”**

Deschiderea expoziției va avea loc Marți, 27 iulie 2010, ora 11.00
în prezența Excelenței Sale, Domnul Leo D’AES,
Ambasadorul Regatului Belgiei în România.

The opening of the exhibition will be on Tuesday, the 27th of July 2010, at 11.00 o’clock,
in the presence of His Excellency, Mr. Leo D’AES,
the Ambassador of Belgium Kingdom in Romania.

Sala „Arta” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui 27 iulie - 27 august 2010
The “Art” Hall of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui 27 July - 27 August 2010

Afișul expoziției (The exhibition poster): „Emil Racoviță - Belgica. Conexiunea Româno - Belgiană / Emil Racoviță - Belgica. The Romanian - Belgian Connection”

Ținând cont de faptul că sunt absolventă a Facultății de Istorie - Limba și Literatura engleză, din cadrul Universității „Al. Ioan Cuza” am fost desemnată, să mă ocup de realizarea acestei expoziții și colaborări româno-belgiană, de către domnul Ioan Mancaș, directorul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare din Vaslui”.

Astfel am avut șansa să-mi dovedesc mie însămi și nu numai, că pot să-mi demonstrez cunoștințele mele dobândite în timpul anilor de facultate, master și diverse specializări în domeniu, când am avut ocazia să organizez această acțiune comună româno-belgiană. Până la această dată, aș putea spune că pentru mine, aceasta este cea mai importantă acțiune pe care am putut-o realiza în cadrul acestui muzeu și acest lucru a putut fi posibil datorită sprijinului celui care a fost directorul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui - domnul Ioan Mancaș (care a plecat dintre noi pe 29 martie 2011).

Spun acest lucru deoarece am avut posibilitatea să lucrez cu persoane deosebite, începând cu domnul Patrick van den Nieuwenhof – coordonator de patrimoniu în cadrul proiectului *New Belgica* din Belgia, cu domnul Eddy Stuer – directorul Organizației *New Belgica* din Belgia și cu domnul Willy Versluys – președintele Societății *Belgica*, din Belgia.

Această expoziție extraordinară, româno-belgiană, care s-a numit: „*EMIL RACOVIȚĂ - BELGICA. CONEXIUNEA ROMÂNŌ - BELGIANĂ / EMIL RACOVIȚĂ - BELGICA. THE ROMANIAN - BELGIAN CONNECTION*”, a fost vernisată în ziua de 27 iulie 2010, cu ocazia împlinirii a 130 de ani de relații diplomatice româno-belgiene și a împlinirii a 113 de la plecarea vasului *Belgica* și a echipajului acesteia, în legendara expediție științifică spre Antarctica (1897-1899).

A fost o expoziție inedită, deoarece pentru prima dată în Vaslui a fost prezent ambasadorul Regatului Belgiei în România, Excelența Sa, domnul Leo D'Aes, pentru vernisajul expoziției menționată mai sus.

Mai mult decât atât, în ziua deschiderii expoziției, *Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui*, împreună cu cele două organizații din Belgia: *Organizația New Belgica* și *Societatea Belgica*, au încheiat un document prin care au devenit organizații gemene.

Astfel că, pentru realizarea acestei colaborări româno-belgiană am asigurat traducerea din limba engleză în limba română și retroversiunea, iar în ziua deschiderii expoziției am asigurat traducerea și retroversiunea discursului domnului Ambasador Leo D'Aes cât și pentru cele ale organizatorilor expoziției și ale oficialităților prezente la acest eveniment.

Pașii de început în realizarea acestei expoziții româno-belgiană

➤ 28 iulie 2009, printr-un e-mail adresat Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” din Vaslui, de domnul Patrick Van den Nieuwenhof – coordonator de patrimoniu în cadrul Proiectului *New Belgica* (din Boom, Belgia), prezenta pe scurt acest proiect (care în linii mari presupune construirea unei replici a legendarei nave *Belgica*) și în același timp cerea informații despre colecția „Emil Racoviță” a muzeului vasluian. Eu am tradus acest e-mail și l-am înmănat domnului director Ioan Mancaș.

➤ A urmat invitația de participare la Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Acta Moldaviae Meridionalis” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, din 19-20 noiembrie 2010, făcută de domnul Ioan Mancaș, directorul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” din Vaslui, către domnul Patrick Van den Nieuwenhof. La sesiune invitatul din Belgia s-a prezentat cu un studiu intitulat: *The New Belgica. Racoviță - de Gerlache: a Romanian - Belgian link (Noua Belgica. Racoviță – de Gerlache: conexiunea româno-belgiană)*. Acest studiu a fost prezentat și în Power Point, iar eu am fost cea care am asigurat traducerea din limba engleză și retroversiunea prezentării făcute de invitatul din Belgia, menționat mai sus. Apoi, am lucrat împreună la întregirea acestui studiu și, în prezent suntem autorii acestui studiu, pe care l-am publicat în Anuarul „Acta Moldaviae Meridionalis” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, nr. XXX, vol. II, 2009, p. 333-340.

Oana Rusu (stânga/left), Ioan Mancaș (centru/center), Patrick Van den Nieuwenhof (dreapta/right) la Sesiunea Națională a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, 19-20 noiembrie 2009 (at the National Session of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, 19-20 November 2009)

➤ În cadrul Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice „Acta Moldaviae Meridionalis” a anului 2009, am aflat de la domnul Patrick Van den Nieuwenhof –

coordonator de patrimoniu în cadrul *Proiectului New Belgica*, că Organizația *New Belgica* din Boom, Belgia deține o expoziție fotodocumentară, având ca temă: „*Expediția Belgiană în Antarctica (1897-1899)*” pe care dorește să o aducă la Vaslui.

➤ Domnul director, Ioan Mancaș, a fost de acord cu aducerea acestei expoziții la muzeul din Vaslui. M-a desemnat pe mine să mă ocup de demersurile ce presupuneau aducerea și realizarea acestei expoziții și colaborării româno belgiene. Astfel a rezultat ideea unei expoziții româno-belgiană la muzeul din Vaslui, lucru ce presupunea ca expoziția adusă din Belgia să fie combinată cu obiecte din Colecția „Emil Racoviță” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

➤ Pe 8 decembrie 2009 am primit din partea domnului Patrick Van den Nieuwenhof un plan de colaborare între *Muzeul din Vaslui* și *Organizația non-profit New Belgica*, care presupunea etapele și condițiile de realizare ale viitoarei expoziției. Mai târziu, s-a alăturat proiectului comun al *Muzeului din Vaslui* și al *Organizației non-profit New Belgica* și *Societatea Belgica*, din Ostend, Belgia.

➤ Pe 20 ianuarie 2010 am răspuns la documentul de mai sus printr-un document realizat de mine și de domnul director Ioan Mancaș, în care am menționat etapele și condițiile de realizare ale acestei colaborări și expoziții româno-belgiene de la Muzeul din Vaslui

➤ Astfel că, pe 27 iulie 2010, expoziția româno-belgiană *Emil Racoviță - Belgica. Conexiunea Româno - Belgiană / Emil Racoviță. Belgica. The Romanian - Belgian Connection* a fost deschisă în Sala „Arta” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, în prezența Excelenței Sale, Ambasadorul Regatului Belgiei în România, Domnul Leo D’Aes și a unei delegații de belgieni însoțiți de domnul Eddy Stuer, directorul Organizației non-profit *New Belgica* din Boom, Belgia și de domnul Willy Versluys, președintele Societății *Belgica* din Ostend, Belgia.

➤ În ziua deschiderii acestei expoziții pe 27 iulie 2010, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui a devenit organizație geamănă împreună cu *Organizația New Belgica* din Boom, Belgia și *Societatea Belgica* din Ostend, Belgia.

➤ Pentru această expoziție am realizat panouri de prezentare în limba engleză și română pentru a prezenta informații despre: Emil Racoviță, Adrien de Gerlache, Expediția în Antarctica, precum și două hărți, cu traseul dus și întors al Expediției *Belgica* în Antarctica (1897-1899) – una de la sfârșitul secolul XIX și cea de a doua pe harta actuală a lumii, ce au fost imprimate pe panouri de policarbonat de mari dimensiuni.

➤ Printre cele mai semnificative obiecte expuse din colecția „Emil Racoviță” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui se numără:

- aparatul foto „Verascope” cu care Emil Racoviță a realizat fotografii pe clișee de sticlă, în timpul expediției în Antarctica (1897-1899);
- corespondența dintre Emil Racoviță și Adrien de Gerlache și unii membrii ai echipajului științific de pe vasul *Belgica*;
- trusa de călătorie în Antarctica a marelui explorator polar român Emil Racoviță;

- documente din timpul cercetării științifice, realizată de Emil Racoviță în timpul Expediției în Antarctica (1897-1899);
- obiectele din colecția Emil Racoviță, ce compun îmbrăcămintea și accesoriile de Membru al Academiei Române (bicornul, sabia, legitimația);
- Documente ce demonstrează faptul că Emil Racoviță a înființat în 1920 Institutul de Speologie din Cluj, precum și obiecte din cercetarea bio-speologică;
- Obiecte de mobilier aduse de la Casa Memorială „Emil Racoviță” (de la moșia din Șurănești a părinților săi);

➤ Printre cele mai semnificative obiecte, din colecția *Organizației New Belgica*, se numără:

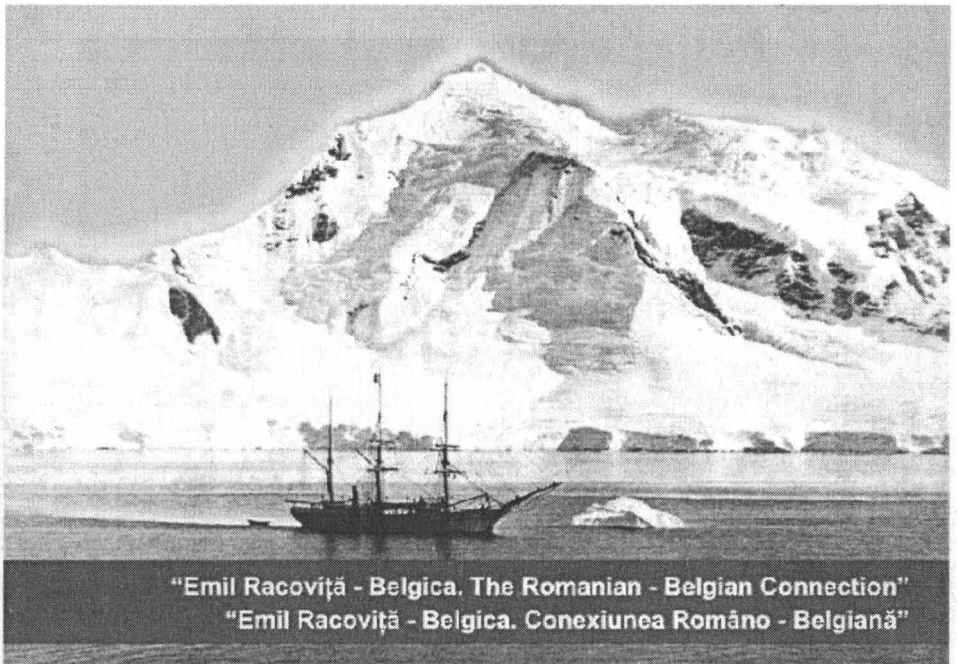
- imagini pe forex de dimensiuni variate, reprezentând imagini din Expediția Belgiană în Antarctica (1897-1899), documente legate de pregătirea acestei expediții, precum și imagini prezentând epava navei *Belgica*, descoperită pe fundul unui golf din Harstad, Norvegia;
- Bannere reprezentând pe căpitanul expediției Adrien de Gerlache, Nava *Belgica* prinsă în gheață, membrii echipajului încercând să se elibereze din gheață, imagini din Antarctica în prezent;
- Macheta Navei *Belgica* care a fost dată în dar Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, de către Organizația *New Belgica*, în ziua când a fost vernisată expoziția, pe 27 iulie 2010.

Catalogul Expoziției Româno-belgiană:

Pentru realizarea și deschiderea acestei expoziții am realizat împreună cu domnul Patrick Van den Nieuwenhof, coordonator de patrimoniu în cadrul proiectului *New Belgica* și cu domnul Ioan Mancaș, directorul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare”, catalogul expoziției “*Emil Racoviță - Belgica. Conexiunea Româno - Belgiană (Emil Racoviță - Belgica. The Romanian - Belgian Connection)*”, însumând 160 de pagini, în limba română și engleză.

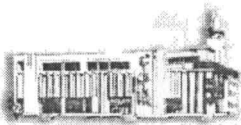
- **Acest catalog cuprinde:**
 - Cuvântul domnului director Ioan Mancaș despre manifestarea româno-belgiană;
 - Un text în limba olandeză despre expoziția româno-belgiană (cuvânt realizat de Patrick Van den Nieuwenhof – coordonator de patrimoniu în cadrul *Proiectului New Belgica*);
 - Programul manifestărilor din data de 27 iulie 2010;
 - Organizatorii expoziției:
 - Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, România, reprezentat prin director - Ioan Mancaș și profesor-muzeograf Oana Rusu;
 - Organizația non-profit „New Belgica”, din Boom, Belgia reprezentată prin președintele organizației Rudy Demeyer, prin director - Eddy Stuer și Patrick Van den Nieuwenhof – coordonator de patrimoniu al Proiectului *New Belgica*;

- **Societatea „Belgica”** din Ostend, Belgia reprezentată de președintele acesteia Willy Versluys.
 - Alocuțiunile organizatorilor și ale oficialităților județului Vaslui;
 - Scurtă prezentare a relațiilor politico-diplomatice româno-belgiene; O scurtă introducere a expoziției româno-belgiană;
 - Prezentarea contextului istoric al celor două țări România și Belgia la sfârșitul secolului XIX;
 - O prezentare schematică a conexiunii româno-belgiene prin regi;
 - Scurtă prezentare a marelui savant român Emil Racoviță și a marelui căpitan belgian Adrien de Gerlache;
 - Prezentarea în imagini a Casei Memoriale „Emil Racoviță” din satul cu același nume, comuna Dănești, județul Vaslui;
 - Câteva date despre Antarctica, despre **Stația românească Law Racoviță** din Antarctica și **Stația belgiană Prințesa Elisabeta** din Antarctica;
 - Prezentarea Expediției Belgiene în Antarctica, membrii echipajului, câteva imagini pe sticlă realizate de Emil Racoviță cu aparatul personal „Verascope” în timpul expediției în Antarctica (1897-1899), aflate în colecția Muzeului “Județean Ștefan cel Mare” Vaslui;
 - Prezentarea pe scurt a cercetărilor științifice dar și a vieții de zi cu zi, din timpul expediției în Antarctica (1897-1899);
 - Scurt istoric al vasului *Belgica*, cu care s-a realizat marea aventură polară;
 - Prezentarea celor două organizații care au colaborat cu Muzeul Județean “Ștefan cel Mare” din Vaslui și anume **Organizația non-profit New Belgica** din Boom, Belgia și **Societatea Belgica** din Ostend, Belgia (care încearcă recuperarea epavei navei Belgica descoperită de scafandri pe fundul unui mic golf lângă Harstad, Norvegia);
 - Prezentarea pe scurt a proiectului **New Belgica** prin care se dorește realizarea unei replici a legendarei *nave Belgica*.
 - O prezentare pe scurt a **Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” din Vaslui**.
 - Prezentarea unor documente, imagini și obiecte din colecția Organizației *New Belgica* din Belgia și din colecția **Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” din Vaslui**, care au fost expuse în cadrul expoziției comune româno-belgiene.
 - Un program de vizitare de patru zile (27-30 iulie 2010), în limba română și engleză, în Vaslui, Iași, Bârlad și Huși, pentru delegația de belgieni care au venit la deschiderea expoziției. Menționez că pe tot parcursul acestor vizite am însoțit delegația belgiană și am asigurat ghidajul în limba engleză.
 - În cadrul programului de vizitare, pentru județul Vaslui, am inclus în catalog și o prezentare despre: Emil Racoviță, istoricul familiei Racoviță, prezentarea Casei Memoriale “Emil Racoviță”, din satul Emil Racoviță, comuna Dănești, județul Vaslui.
 - Catalogul conține 160 de pagini și a fost publicat la S.C. Irimpeș S.R.L., Bârlad, în luna iulie 2010.

“Emil Racoviță - Belgica. The Romanian - Belgian Connection”
 “Emil Racoviță - Belgica. Conexiunea Româno - Belgiană”

Catalogul expoziției (The exhibition catalogue): „Emil Racoviță – Belgica. Conexiunea Româno – Belgiană / Emil Racoviță – Belgica. The Romanian – Belgian Connection”

MUZEUL JUDEȚEAN “ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI
 “STEPHEN THE GREAT” COUNTY MUSEUM OF VASLUI

PIUȚA INDEPENDENȚEI nr. 1 – cod 730280 – VASLUI – ROMANIA

Tel: nr/Fax: 0840/8233011626;

www.muzeuvaslui.ro; E-mail: muzeumvs@yahoo.com; muzeumvs@asynet.ro;

Emil Gustave Racoviță

Adrien Victor Joseph
de Gerache de Gomery

**În așteptarea delegației de belgieni și a Ambasadorului Regatului Belgiei în România
(Waiting for the Belgian delegation and for the Belgium Kingdom Ambassador)**

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Sosirea Delegației de belgieni la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (Arriving of the Belgian delegation at “Stephen the Great” County Museum of Vaslui) - (stânga/left) Excelența Sa/His Excellency, Domnul/Mr. Leo D’Aes, Ambasadorul Belgiei în România/the Belgium Kingdom Ambassador in Romania, (dreapta/right) prof. muzeograf/ teacher and museographer, Oana Rusu și al cincilea din dreapta (the fifth to the right is) este Patrick Van den Nieuwenhof - coordonator de patrimoniu în cadrul proiectului *New Belgica* (heritage coordinator of the New Belgica Project)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Sosirea Delegației de belgieni la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui. Primirea oaspeților de către domnul Ioan Mancaș, directorul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui
(The Belgian delegation arrives at „Stephen the Great” County Museum of Vaslui. Mr. Ioan Mancaș - director of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui is receiving the guests)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Sosirea delegației de belgieni la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui - primirea oaspeților belgieni cu pâine și sare, în stilul tradițional românesc (The Belgian delegation arrives at “Stephen the Great” County Museum of Vaslui -receiving the guests with bread and salt, in the Romanian traditional style)

Sosirea delegației de belgieni la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (The Belgian delegation arrives at “Stephen the Great” County Museum of Vaslui)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

În așteptarea deschiderii expoziției româno-belgiană, în Sala „Arta” a Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui – 27 iulie 2010 (Waiting for the opening of the Romanian Belgian exhibition, inside the “Art” Hall of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui - 27th of July 2010)

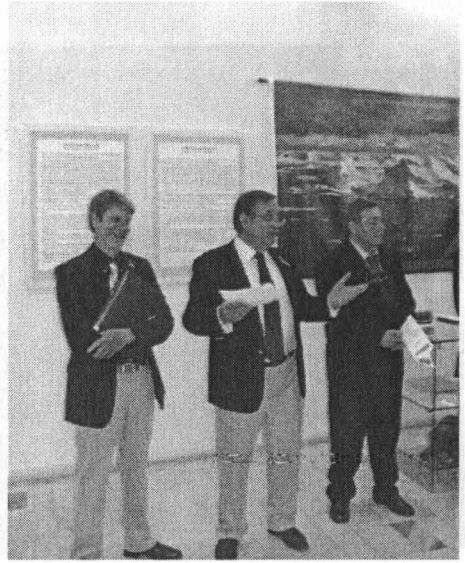

Discursurile organizatorilor și cele ale invitaților, la vernisajul expoziției româno-belgiene, din Sala „Arta” a Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 27 iulie 2010 (The speeches of the organisers and that of the guests at the opening of the Romanian Belgian exhibition from the “Art” Hall of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui - 27th of July 2010)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Discursul Excelenței Sale, Domnul Leo D'Aes, Ambasadorul Regatului Belgiei în România, urmat de discursul domnului Ioan Mancaș - directorul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (The speech of His Excellency, Mr Leo D'Aes, the Belgium Kingdom Ambassador in Romania, followed by the speech of Mr. Ioan Mancaș - director of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui)

**Discursul domnului Willy Versluys - președintele Societății *Belgica*
(The Speech of Mr. Willy Versluys - president of the *Belgica* Society)**

**Discursul domnului Eddy Stuer – directorul Organizației *New Belgica*
(The Speech of Mr. Eddy Stuer – director of the *New Belgica* Organisation)**

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

**Publicul prezent la deschiderea expoziției
(The public present at the exhibition opening)**

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Discursul meu (Oana Rusu - prof. muzeograf la Muzeul Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui) și discursul domnului Patrick Van den Nieuwenhof – coordonator de patrimoniu în cadrul Proiectului *New Belgica*

My speech – (Oana Rusu - teacher and museographer at “Stephen the Great” County Museum of Vaslui) and the speech of Mr. Patrick Van den Nieuwenhof - heritage coordinator of the *New Belgica* Project

Semnarea documentului prin care *Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, Organizația non-profit New Belgica și Societatea Belgica* au devenit organizații gemene (Signing the twinning document between: “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, *New Belgica Organisation* and *Belgica Society*)

Semnarea documentului de domnul Ioan Mancaș, directorul Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (Signing the document by Mr. Ioan Mancaș, director of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui)

Semnarea documentului prin care Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, Organizația non-profit New Belgica și Societatea Belgica au devenit organizații gemene (Signing the twinning document between: “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, New Belgica Organisation and Belgica Society)

Semnarea documentului de domnul Eddy Stuer, directorul Organizației New Belgica (Signing the document by Mr. Eddy Stuer, director of the New Belgica Organisation)

Semnarea documentului prin care *Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, Organizația non-profit New Belgica și Societatea Belgica* au devenit organizații gemene (Signing the twinning document between: “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, *New Belgica Organisation and Belgica Society*)

Semnarea documentului de domnul Willy Versluys, președintele Societății *Belgica* (Signing the document by Mr. Willy Versluys, president of the *Belgica Society*)

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui (România) și New Belgica din Boom (Belgia) împreună cu Societatea Belgică din Ostend (Belgia)

ORGANIZAȚII GEMENE

Noi, Ioan Mancaș și Eddy Stuer împreună cu Willy Versluis

Reprezentând, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (România) și New Belgica din Boom (Belgia) împreună cu Societatea Belgică din Ostend (Belgia)

Conștienți de faptul că valorile noastre colaborări și-au găsit originea în inermul nostru comun pentru vasul cu trei catarge „Belgica”. Nava prin care Emil Racoviță (România) și Adrien de Gerlache (Belgia) au navigat spre Polul Sud la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Considerând că această istorie va continua într-o lume mai largă, dar această lume va fi cu adevărat umană doar în măsura în care bărbații și femeile pot face schimb de idei.

Convinși că aceste legături care leagă organizațiile noastre constituie un element fundamental în ceea ce privește drumul spre dezvoltarea cetățeniei europene și în promovarea unei Europe a dimensiunilor umane.

ÎNCEPETE, ÎN ACEASTĂ ZI, UN ANGAJAMENT

În acord cu relațiile stabilite între organizațiile noastre,

Pentru a menține legături permanente între organizațiile noastre cu scopul de a promova dialogul nostru, pentru a face schimb de experiență și pentru a implementa activități comune,

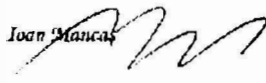
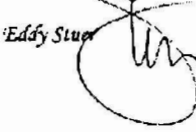

Pentru a încuraja și susține schimburile dintre organizațiile noastre cu scopul de a asigura, printr-o înțelegere reciprocă foarte bună și o cooperare eficientă, adevăratul spirit al expediției istorice „Belgica”, și anume să descopere noi modalități de a lucra împreună, pentru, de acum, destinul nostru comun.

Pentru a garanta personalului (staff-ului) posibilitatea de a participa în schimburile dintre organizațiile noastre.

Locul: Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

Data: 27 iulie 2010

Semnăturile

Ioan Mancaș *Eddy Stuer* *Willy Versluis*

Documentul din data de 27 iulie 2010, în limba engleză și română, prin care Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, Organizația non-profit New Belgica și Societatea Belgică au devenit organizații gemene (The twinning document in Romanian and English, from 27th of July 2010 signed between: “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, The New Belgica Organisation and the Belgica Society)

*Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” and The “New Belgica”
together with The “Belgica” Society*

TWINNING ORGANISATIONS

We, Ioan Măcaș and Eddy Stuer together with Willy Versluis

Representing, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (Romania) and

*The New Belgica from Room (Belgium)
together with The Belgica Society from Ostend (Belgium)*

Aware that our (future) collaborations found their origins in our common interest for the history of the three-mast, The Belgica. The ship, by which Emil Racoviță (Romanian) and Adrien de Gerlache (Belgium) sailed to the South Pole at the end of the 19th century.

Considering that this history shall continue in a wider world, but that this world will be truly humane only in so far as men and women can exchange their ideas.

Convinced that the ties that bind our organisations constitute a fundamental element upon the path towards developing European citizenship and thus promote a Europe of human dimensions.

DO TAKE, ON THIS DAY, AN ENGAGEMENT

According to the relationships established between our organisations,

To maintain permanent ties between our organisations in order to promote our dialogue, to exchange our experience and to implement joint activities,

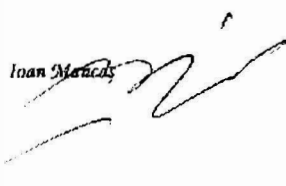
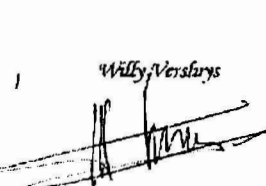
To encourage and support exchanges between our organisations in order to ensure, through greater mutual understanding and efficient cooperation, the true spirit of the historical Belgica expedition, namely to discover and develop new ways of working together, for our now common destiny,

To guarantee for the staff the possibility of participating in the exchanges between our organisations.

Place: Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

Date: 27 July 2010

Signatures

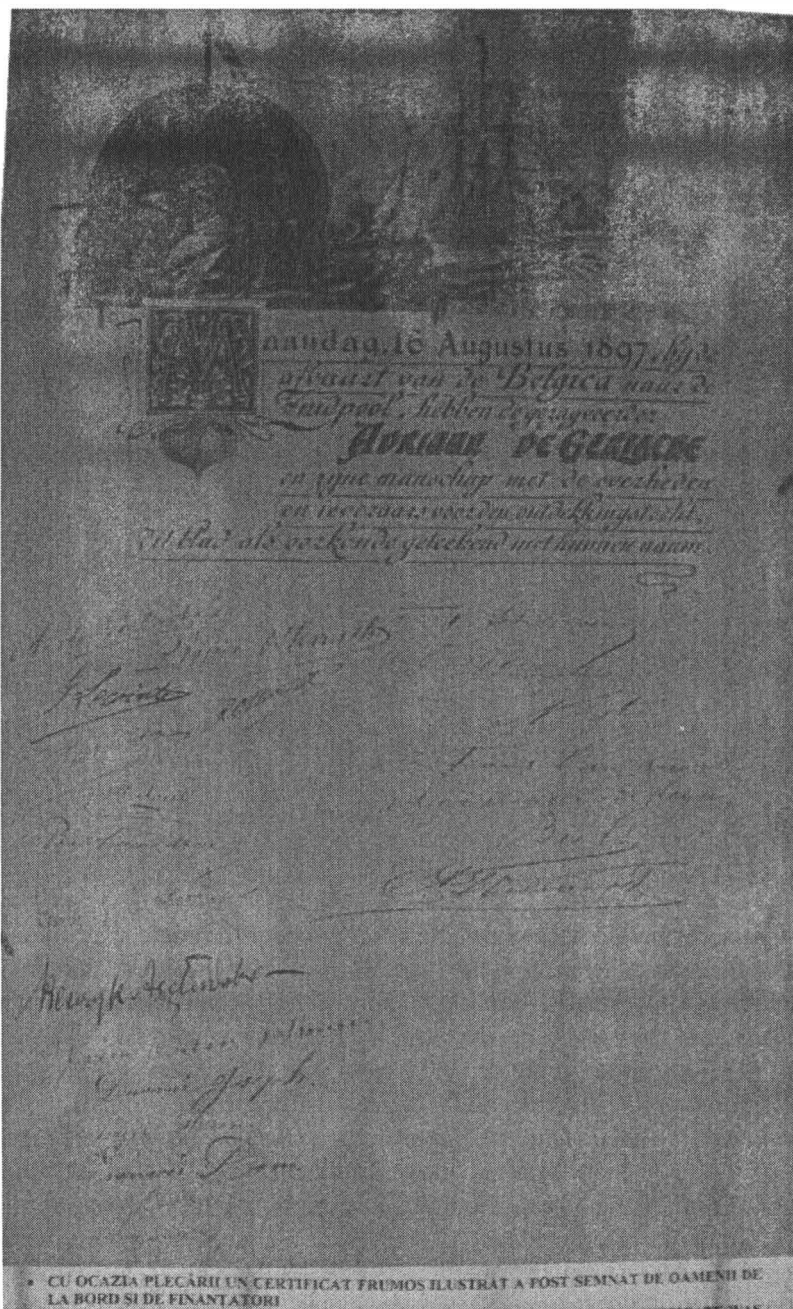
Ioan Măcaș *Eddy Stuer* *Willy Versluis*

Documentul din data de 27 iulie 2010, în limba engleză și română, prin care Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, Organizația non-profit New Belgica și Societatea Belgica au devenit organizații gemene (The twinning document in English and Romanian from 27th of July 2010, signed between: “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, The New Belgica Organisation and the Belgica Society)

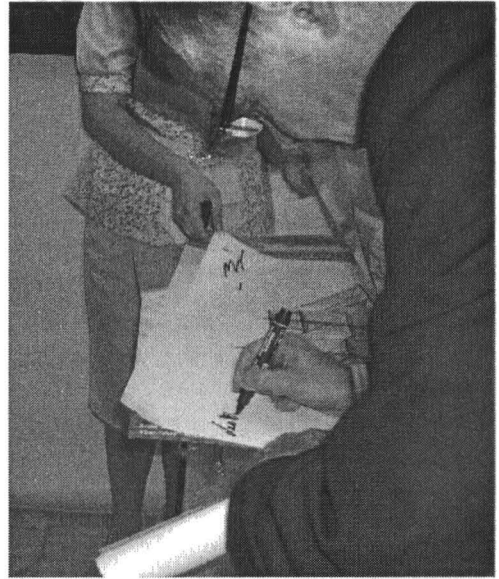
Delegația de belgieni în Sala „Arta” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (The Belgian delegation in the “Art” Hall of the Museum of Vaslui)

Stânga/Left (1) Patrick Van den Nieuwenhof, coordonator de patrimoniu în cadrul Proiectului *New Belgica* (*heritage coordinator of the New Belgica Project*); stânga/left (4) Eddy Stuer, directorul Organizației *New Belgica* (*director of the New Belgica Organisation* (centru/center): Oana Rusu, profesor – muzeograf la Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui (*teacher and museographer at “Stephen the Great” County Museum of Vaslui*); Ioan Mancaș, directorul Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui (director of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui); Ambasadorul Regatului Belgiei în România, Domnul Leo D’Aes (The Belgium Kingdom Ambassador in Romania, Mr. Leo D’Aes); dreapta/left (2) Willy Versluys, președintele *Societății Belgica* (*president of the Belgica Society*)

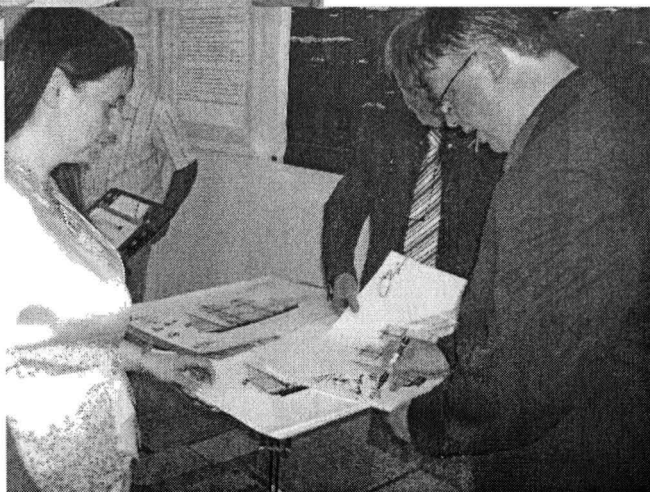
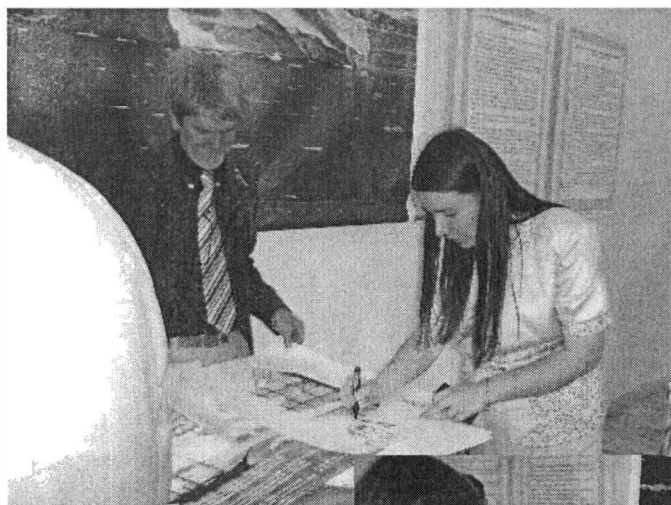

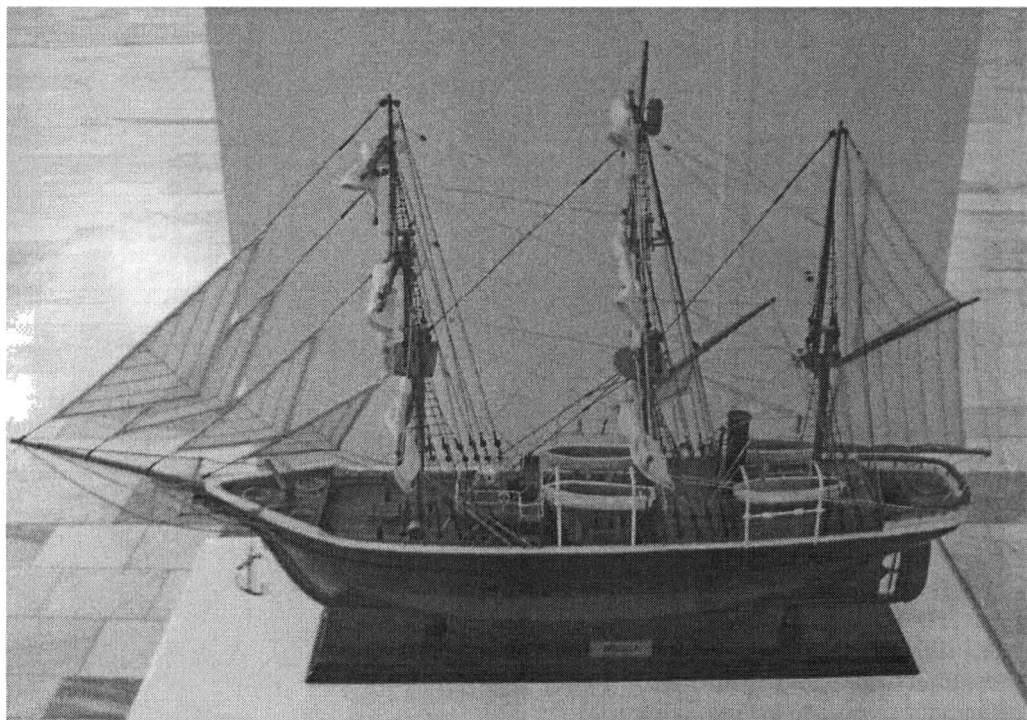
Afișul semnat de membrii echipajului științific, de pe vasul *Belgica*, în 1897, înainte de a pleca în expediție (The poster signed by the members from the scientific crew, on board of *Belgica* ship, in 1897, before starting the expedition)

Așa au procedat și organizatorii expoziției româno-belgiană, împreună cu Ambasadorul Belgiei, în ziua deschiderii expoziției, pe 27 iulie 2010, semnând pe afișul expoziției și afișul reprezentând vasul *Belgica* (The same tried to do the organisers and the Belgium Ambassador, on the day of opening the exhibition, on the 27th of July 2010, by signing the exhibition posters and on the posters representing the Belgica ship)

Așa au procedat și organizatorii expoziției româno-belgiană împreună cu Ambasadorul Belgiei, în ziua deschiderii expoziției, pe 27 iulie 2010, semnând pe afișul expoziției și afișul reprezentând vasul *Belgica* (*The same tried to do the organisers and the Belgium Ambassador, on the day of opening the exhibition, on the 27th of July 2010, by signing on the exhibition posters and on the posters representing the Belgica ship*)

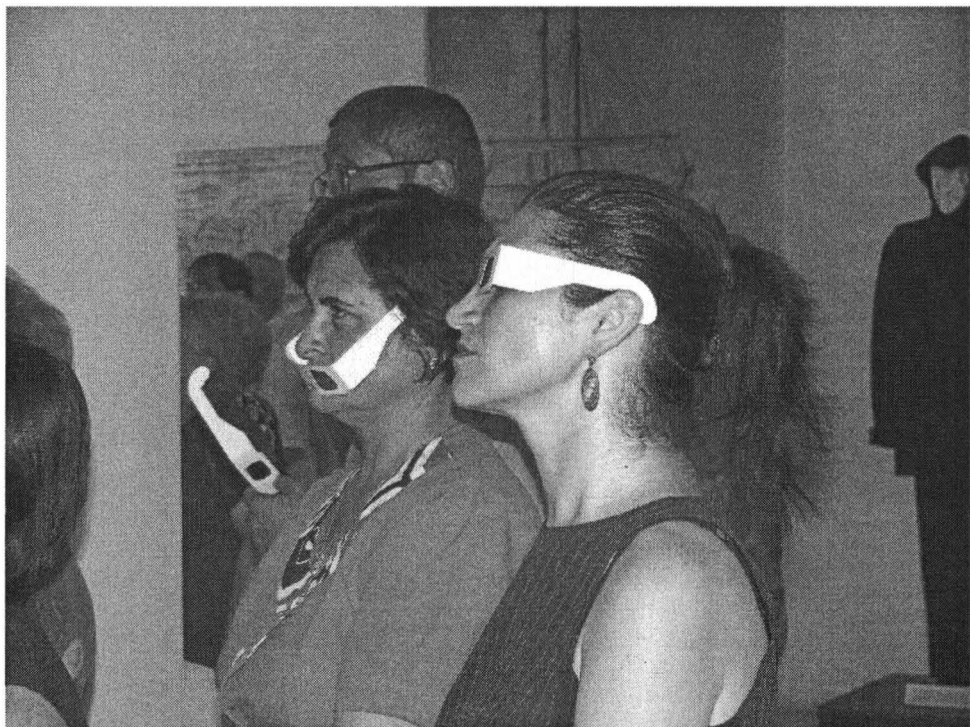
Macheta navei „Belgica” dăruită Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” de Organizația *New Belgica* din Belgia, la deschiderea expoziției româno-belgiană, din 27 iulie 2010 (The scale model of the *Belgica* ship, given as a gift to “Stephen the Great” County Museum of Vaslui by the *New Belgica* Organisation, on the 27th of July, the day of opening the exhibition)

Tot în această zi, pe 27 iulie 2010, domnul Willy Versluys, președintele *Societății Belgica*, din Belgia a dăruit Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” un exemplar din publicația: *Résultats du Voyage de la Belgica en 1897-1899*, Anvers, Imprimerie J.-E. Buschmann 26, Avenue D'Italie, 1938 și câteva fotocopii ale desenelor lui Emil Racoviță (realizate în timpul expediției în Antarctica), aflate în Biblioteca din Oslo, Norvegia

(In the same day, on the 27 of July 2010, Mr. Willy Versluys, president of the *Belgica Society*, from Belgium has given as a gift one sample of the publication: *Résultats du Voyage de la Belgica en 1897-1899*, Anvers, Imprimerie J.-E. Buschmann 26, Avenue D'Italie, 1938 and some photocopies of Emil Racoviță's drawings (made during the Antarctic expedition), kept in the Library from Oslo, Norway)

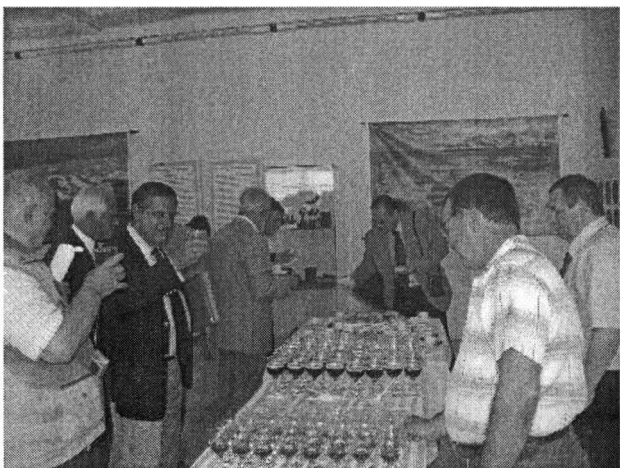

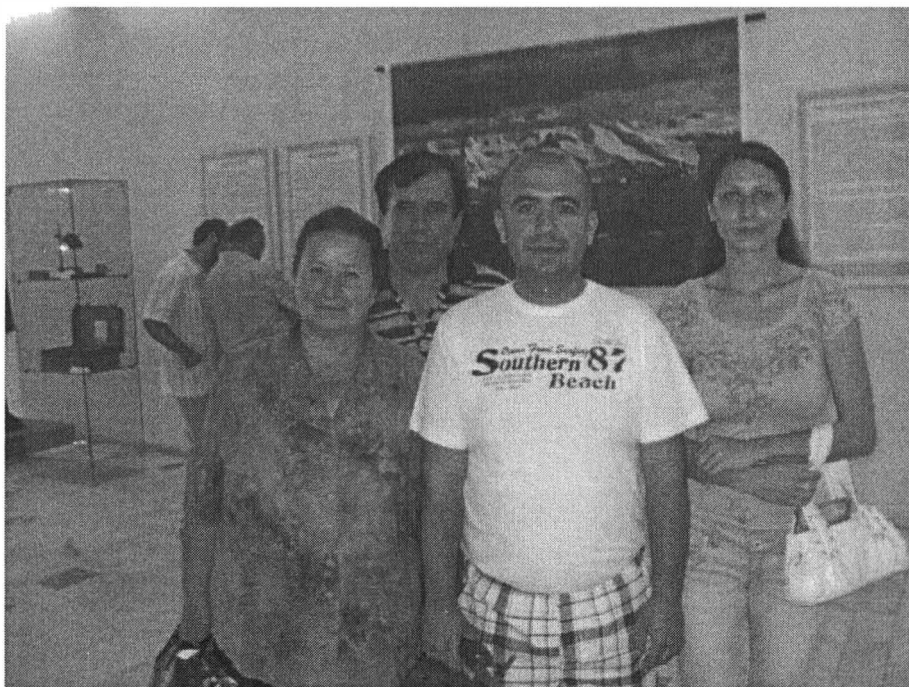
Pentru deschiderea expoziției, împreună cu domnul Patrick Van den Nieuwenhof, am realizat subtitrarea în limba română și engleză a filmului „Cântecul Belgica” – care prezintă pe scurt istoria expediției în Antarctica din 1897-1899. Tot cu această ocazie a fost prezentat și film cu imagini tridimensionale, realizat de Muzeul *Fram* din Oslo, Norvegia după clișeele pe sticlă originale din timpul expediției din Antarctica, astfel că toți vizitatorii au primit ochelari tridimensionali pentru a putea viziona acest film.

(For opening the exhibition, together with Mr. Patrick Van den Nieuwenhof, we made the subtitles in Romanian and English for the movie with the name „Belgica Song” - which presents shortly the history of the Antarctic Expedition from 1897-1899. And also for this occasion was presented a movie with three-dimensional images made by the “Fram” Museum from Oslo, Norway, after the original glass clichés during the Antarctic Expedition, so that, all the visitors at the exhibition have received three-dimensional glasses in order to see this movie).

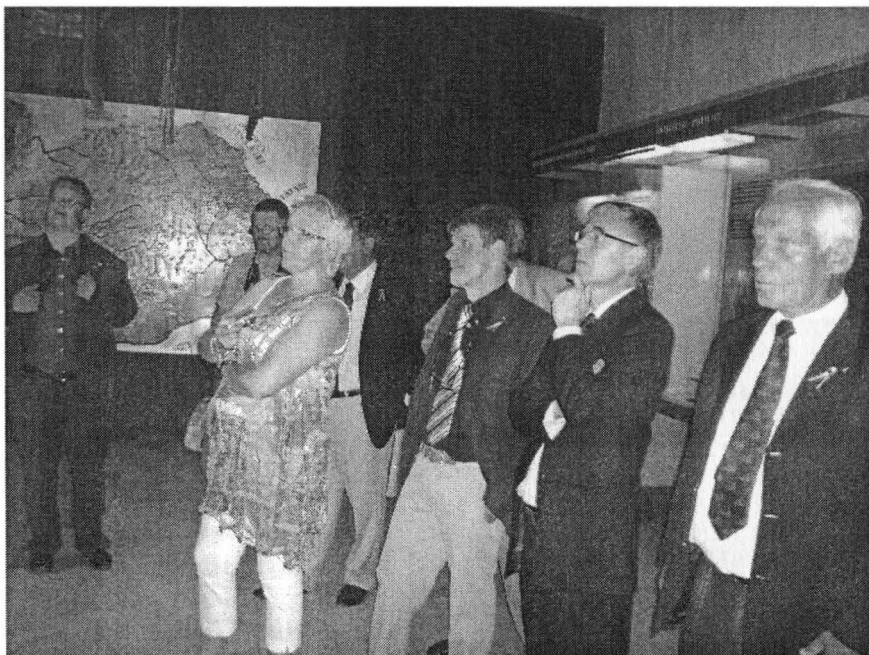
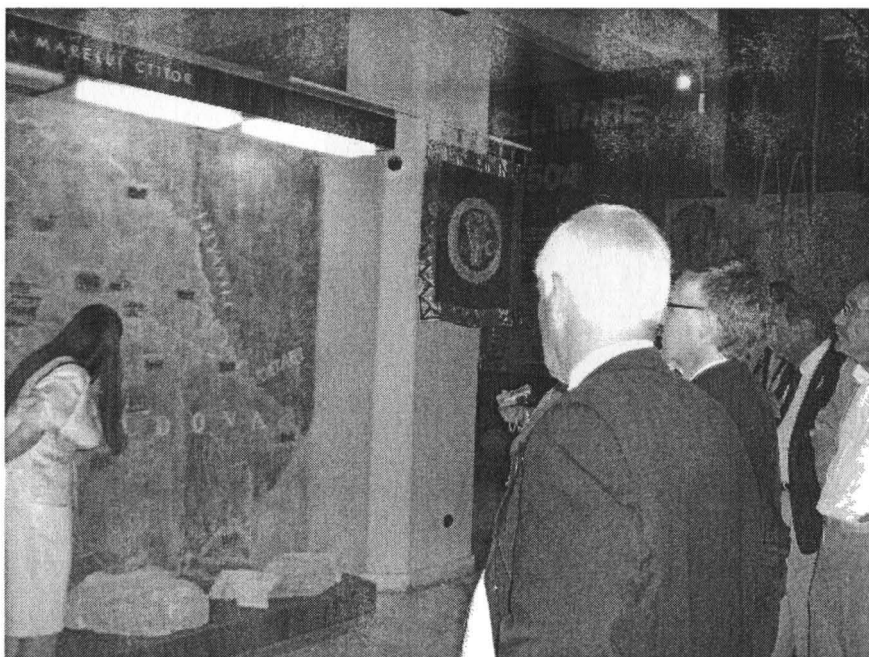

Așa cum, membrii echipajului Expediției în Antarctica (1897-1899), au sărbătorit plecarea și întoarcerea, momentul de deschidere al expoziției româno-belgiană, de la Vaslui, din 27 iulie 2010 a fost sărbătorit cu produse tradiționale românești și belgiene (The same as did the members of the Antarctic Expedition 1897-1899, by celebrating the departure and the arrival, the opening of the Romanian Belgian Expedition from Vaslui, on the 27th of July 2010, was also celebrated with both Romanian and Belgian traditional products)

Familia mea - care a fost alături de mine și m-a sprijinit în realizarea acestei expoziții (My family – that was close and supported me in making this exhibition)

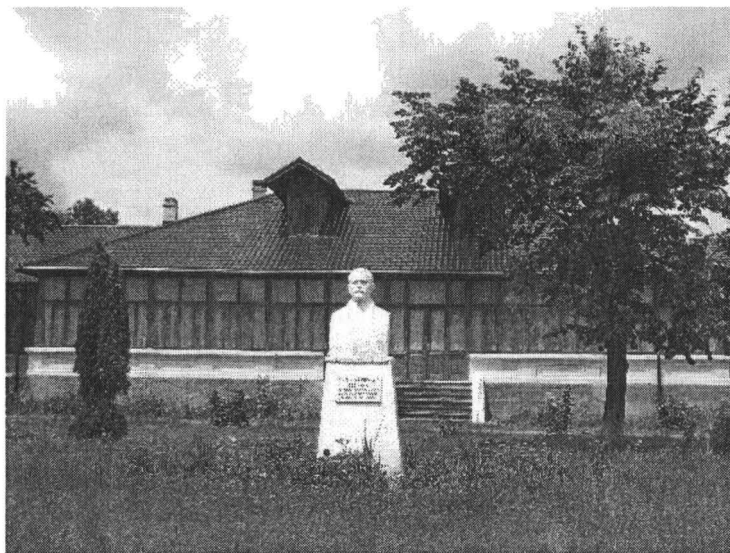

Prezentarea Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, delegației de belgieni, de către prof. muzeograf Oana Rusu (Presenting the “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, to the Belgian delegation by teacher and museographer Oana Rusu)

**Delegația de belgieni în fața Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, după vernisajul expoziției
(The Belgian Delegation in front of the “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, after opening the
exhibition)**

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

**Vizita la Casa Memoriala “Emil Racoviță”, comuna Dănești, Județul Vaslui
(Visiting the “Emil Racoviță” Memorial House from Dănești Commune, Vaslui
County)**

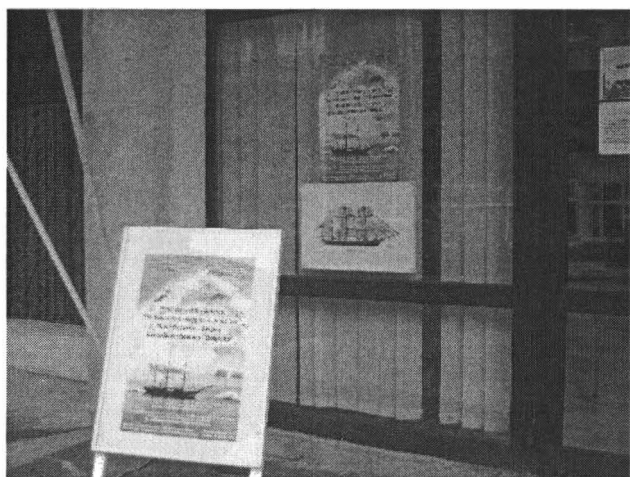
Vizita făcută la Iași - Casa unde s-a născut Emil Racoviță (The visit made in Iași, at the house where Emil Racoviță was born)

Vizita făcută la Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași (The visit made at „Al. Ioan Cuza” University from Iași)

Imagini cu intrarea in Sala „Arta” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, în ziua deschiderii expoziției româno-belgiană, pe 27 iulie 2010 (Images with the entrance inside the “Art” Hall of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, in the day of opening the Romanian Belgian exhibition, on the 27th of July 2010)

Afișe, invitații și programe ale expoziției româno-belgiană, vernisată pe 27 iulie 2010, în Sala „Arta” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (Posters, invitations and programs of the Romanian Belgian exhibition, opened on the 27th of July 2010, in the “Art” Hall of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui)

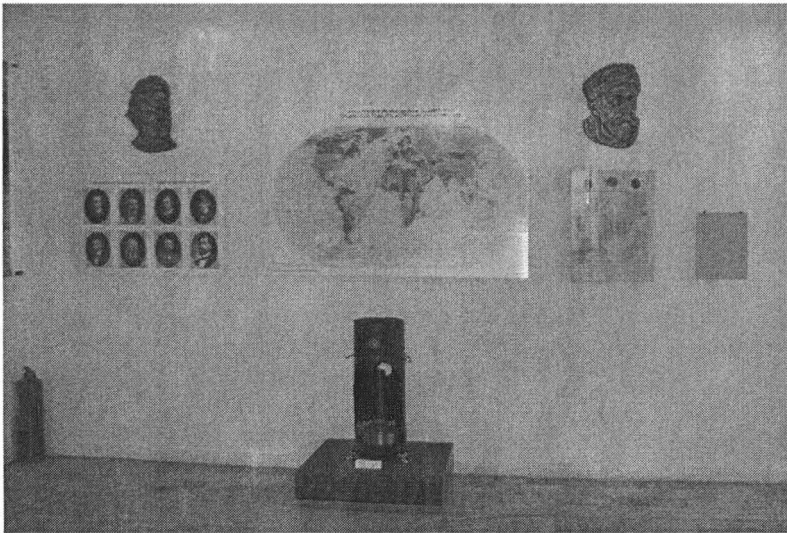
**Imagini din cadrul expoziției româno-belgiană, vernisată pe
27 iulie 2010, în Sala „Arta” a Muzeului Județean „Ștefan cel
Mare” Vaslui**

**(Images from inside the Romanian Belgian exhibition, opened
on the 27th of July 2010, in the “Art” Hall of “Stephen the
Great” County Museum of Vaslui)**

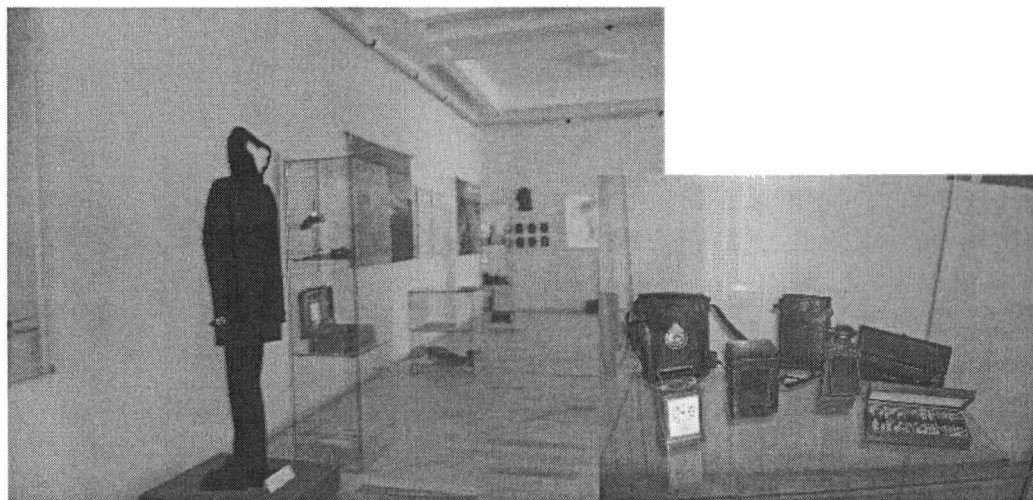
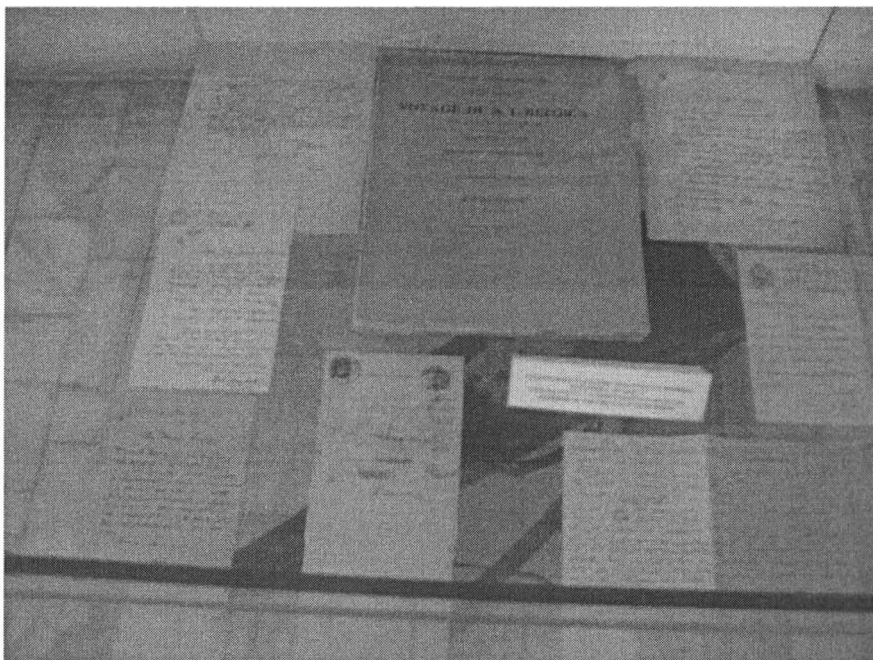

Bannere reprezentându-l pe Emil Racoviță și nava Belgica
(Banners representing Emil Racoviță and the *Belgica* Ship)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

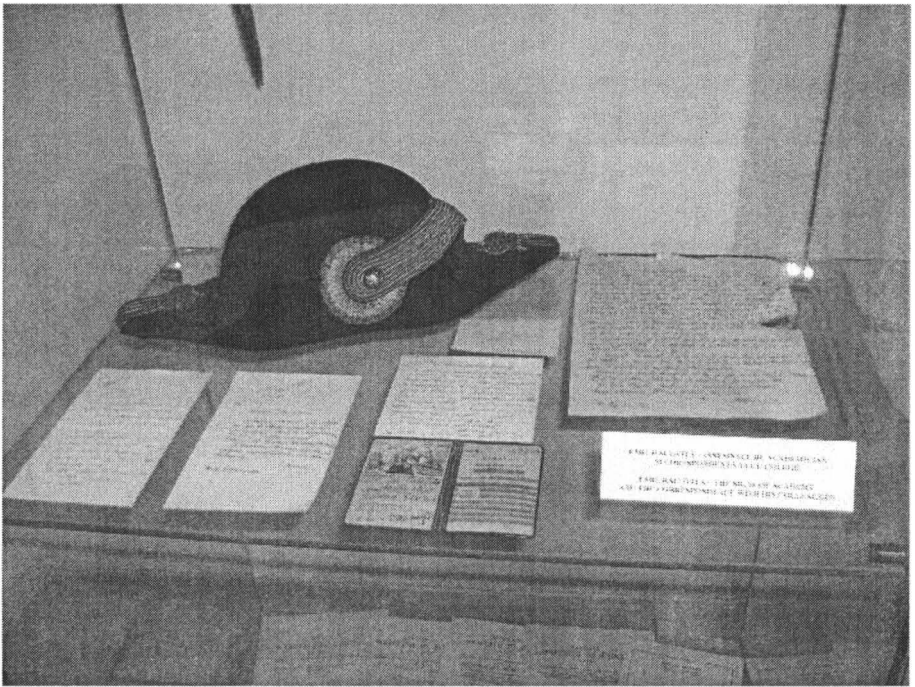

(stânga/left) Harta Lumii la sfârșitul sec. XIX și traseul dus-întors al Expediției Belgiene în Antarctica (1897-1899) (The Map of the World at the end of the 19th century with the route of the Belgian Antarctic Expedition (1897-1899))
 (dreapta/right) Harta Lumii actuale și traseul dus-întors al Expediției Belgiene în Antarctica (1897-1899) (The Map of the Present World with the route of the Belgian Antarctic Expedition (1897-1899))

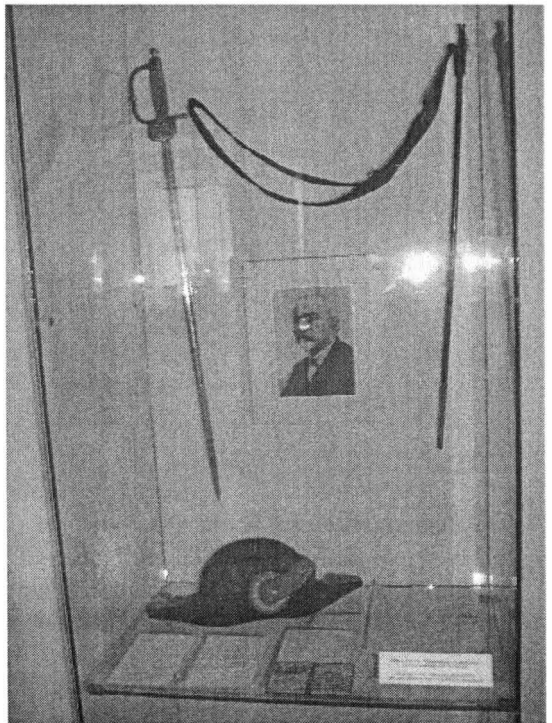

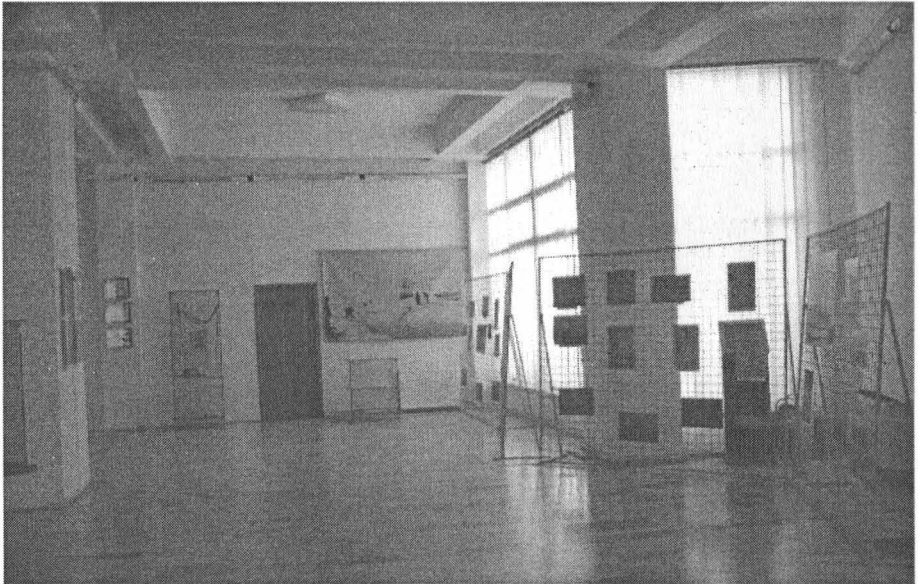
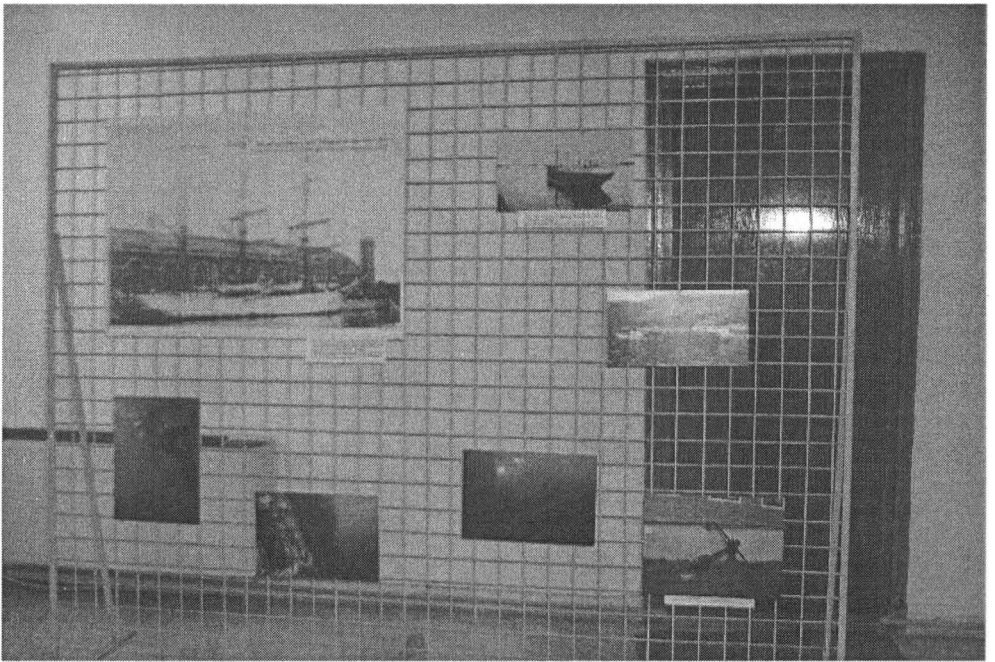
Coroșpondența lui Emil Racoviță cu membrii echipajului științific, inclusiv cu căpitanul expediției Adrien de Gerlache

(Emil Racoviță's letters received from the scientific members of the expedition including also from the captain of the expedition, Adrien de Gerlache) Au fost expuse și obiecte personale ale lui Emil Racoviță, folosite de acesta în expediția în Antarctica (Were also exhibited personal objects of Emil Racoviță used in the Antarctic expedition)

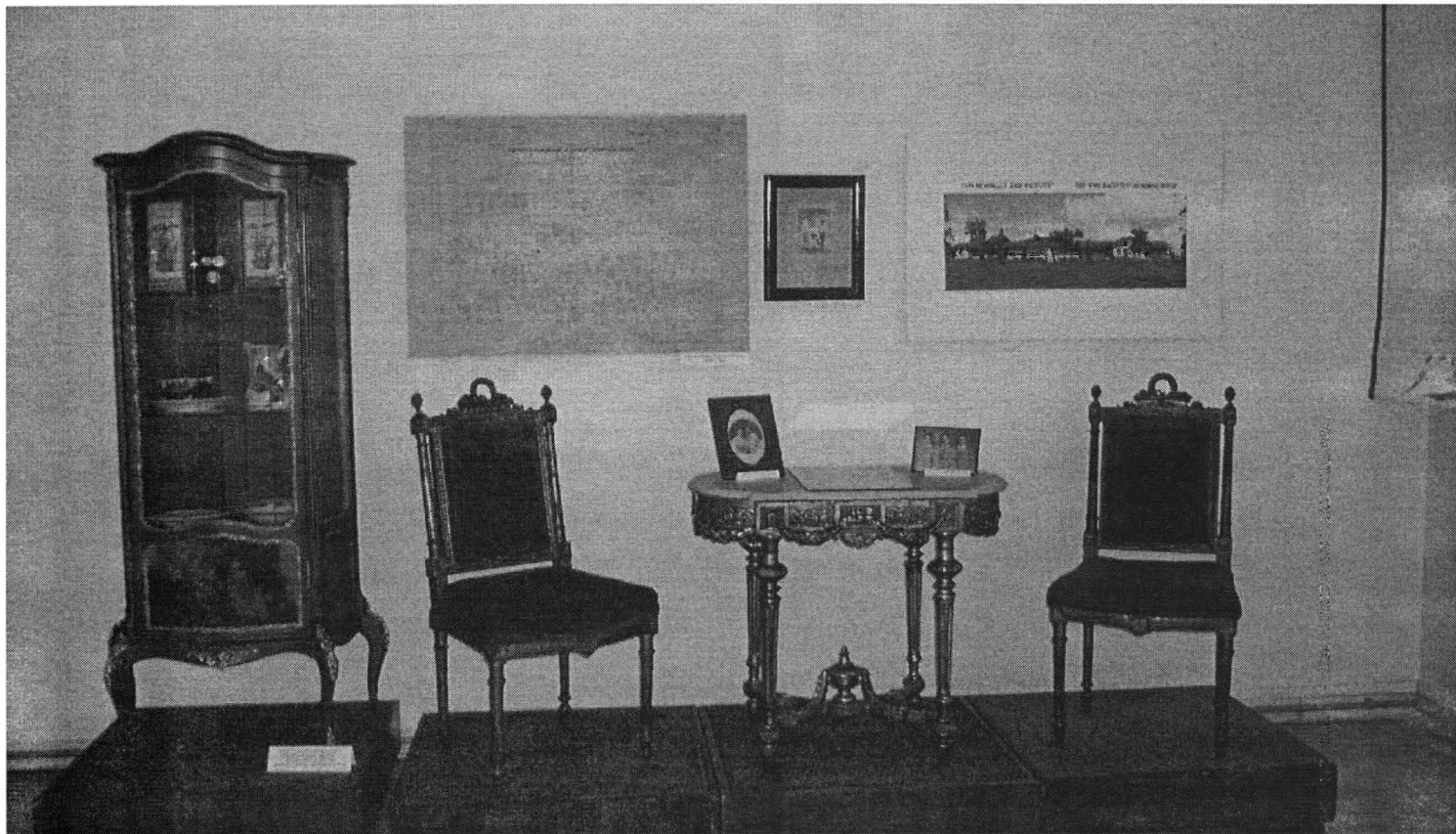

**Obiecte personale ale lui Emil Racoviță, din perioada cand acesta era membru al Academiei Române
(Personal objects of Emil Racoviță when he was a member of the Romanian Academy)**

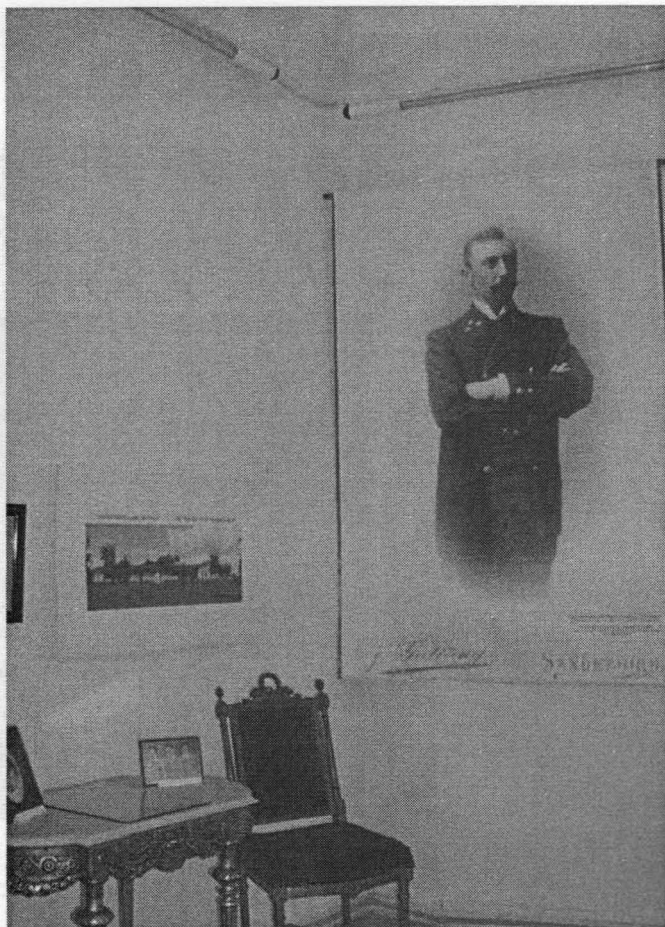

Imagini pe plăci de forex cu diverse imagini și documente din timpul Expediției Belgiene în Antarctica (1897-1899) cât și imagini ale epavei navei Belgica (Images on forex boards with different documents and images during the Belgian Antarctic Expedition (1897-1899) and also images of the Belgica wreck)

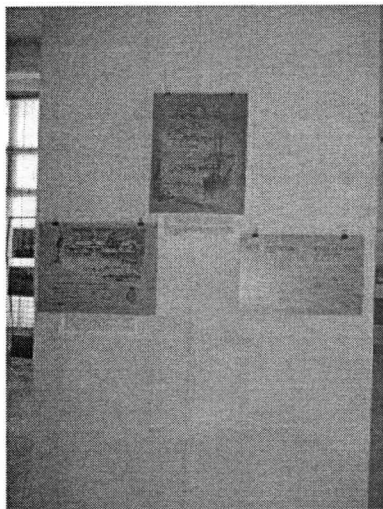

**Piese de mobilier aduce de la Casa Memorială „Emil Racoviță”, din Comuna Dănești, Județul Vaslui
(Furniture objects brought from “Emil Racoviță” Memorial House, Dănești Commune, Vaslui County)**

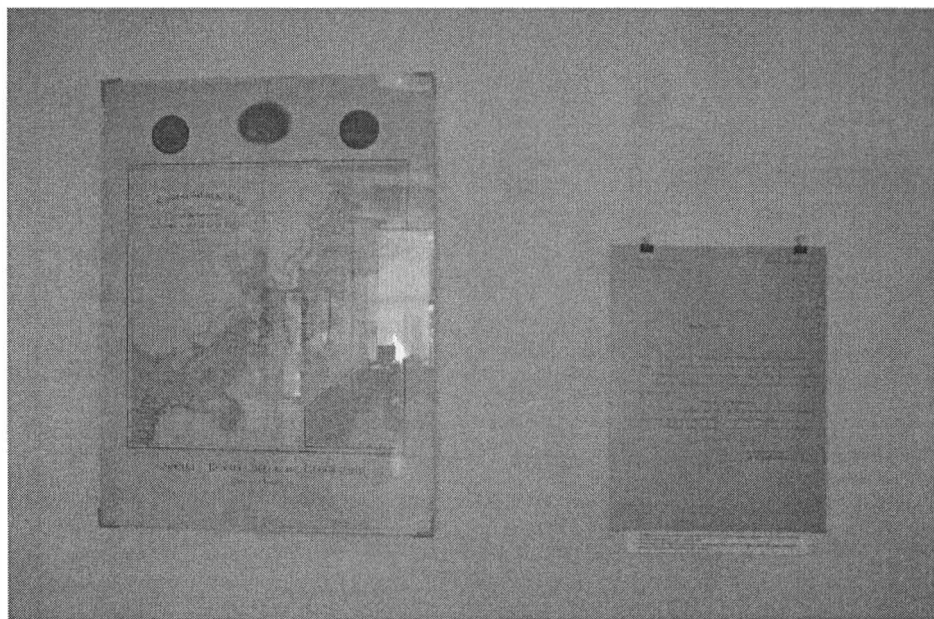
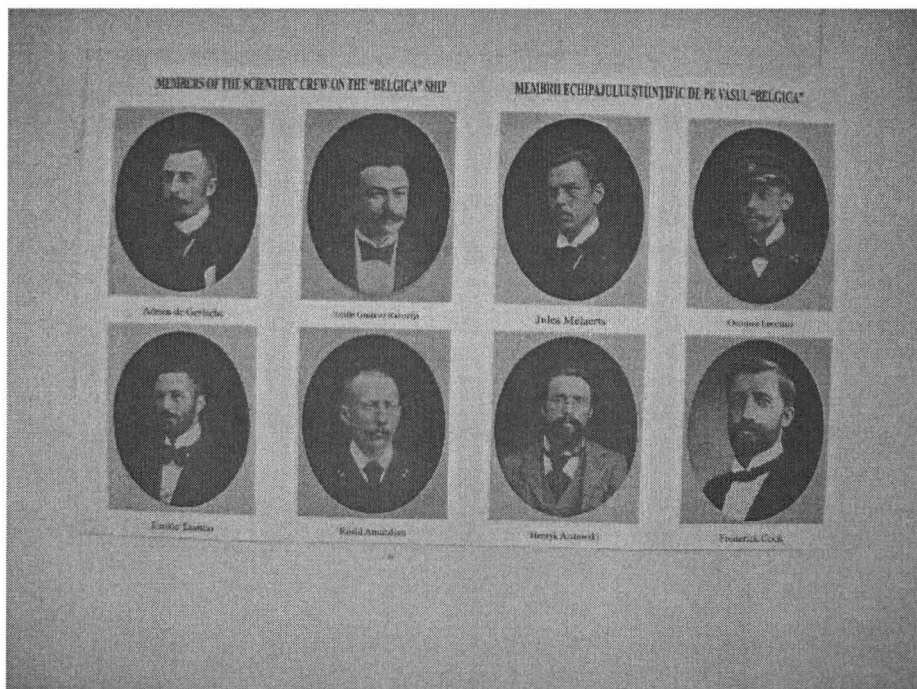
Bannere reprezentându-l pe Adrien de Gerlache (Banners representing Adrien de Gerlache))

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

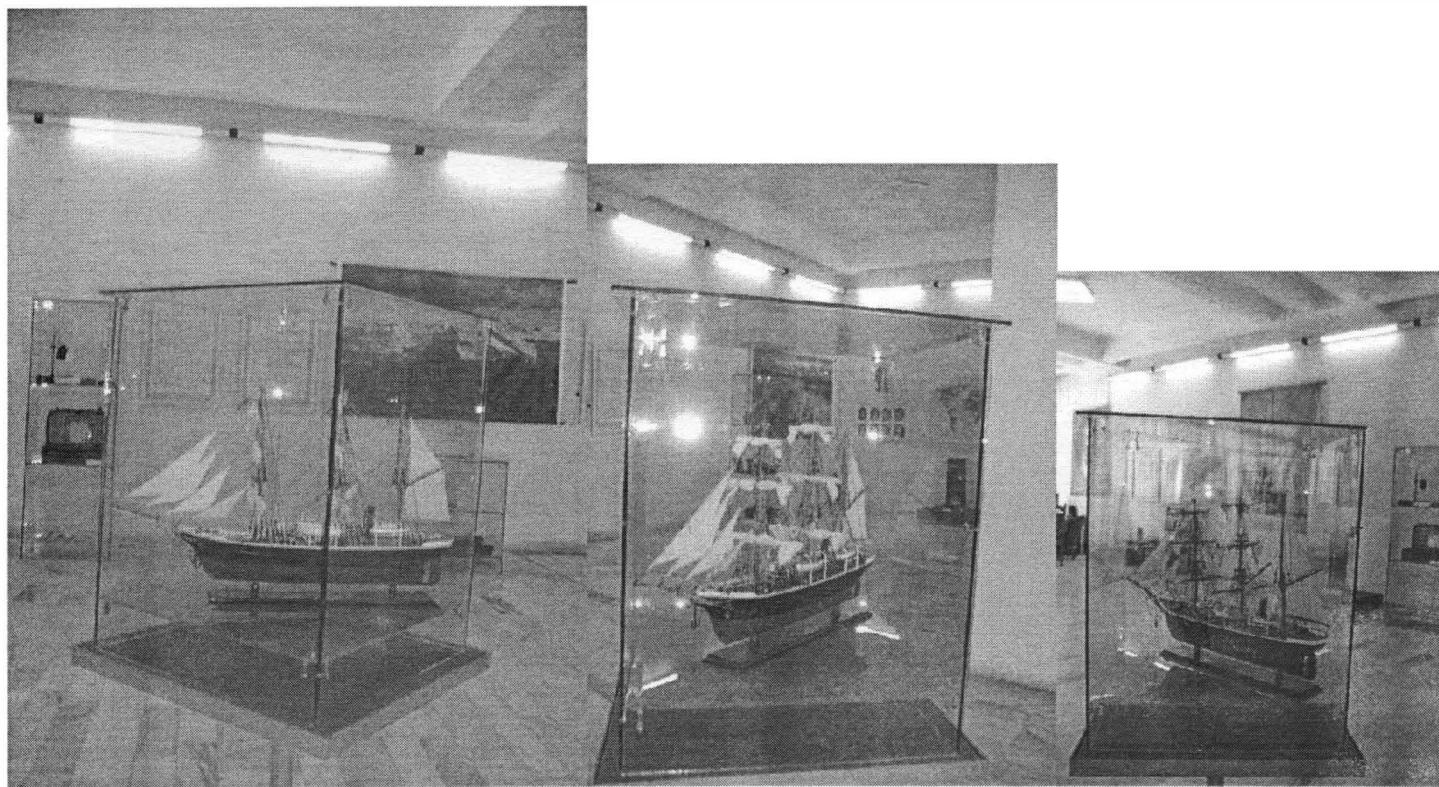

Vedere de ansamblu din expoziție (View from the Exhibition)

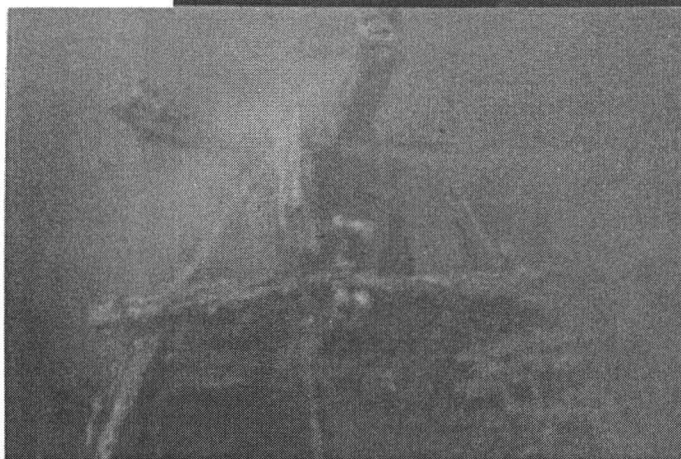
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Echipajul științific al Expediției Belgiene în Antarctica (1897-1899)
(The scientific crew members of the Belgian Antarctic Expedition (1897-1899))

Macheta navei Belgica, văzută din diferite unghiuri ale sălii expoziției româno-belgiene (The scale model of the Belgica Ship viewed from different angles of the Romanian Belgian exhibition hall)

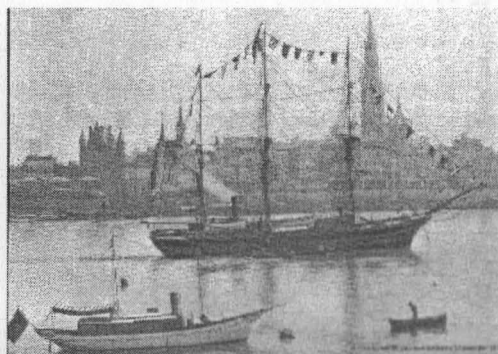
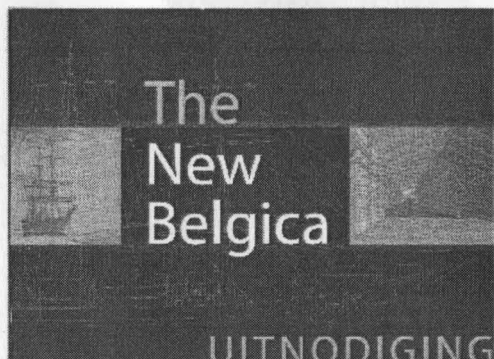

**Imagini pe plăci de forex ale epavei navei Belgica din Harstad, Norvegia
(Images on forex of the Belgica wreck, from Harstad, Norway)**

Delegația de belgieni la sfârșitul vizitei din Vaslui, în Sala „Arta” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, însoțiți de prof. muzeograf Oana Rusu (The Belgian delegation at the end of their visit from Vaslui, inside the “Art” Hall of “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, accompanied by teacher and museographer, Oana Rusu)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

De Belgische Staat heeft een nieuw ontwerp voor de Belgica gemaakt en het is nu beschikbaar voor de wereld.

De nieuwe Belgicawerf
op de haven van Boom, België, op zaterdag 23 september 2011

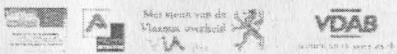
Vrijdag 23 september 2011

18.00 uur
19.00 uur
20.00 uur

De Belgica is een van de grootste schepen ter wereld. Het is een van de laatste houten schepen die ooit gebouwd zijn. Het is een van de laatste houten schepen die ooit gebouwd zijn. Het is een van de laatste houten schepen die ooit gebouwd zijn.

Gratis

De Belgica is een van de grootste schepen ter wereld. Het is een van de laatste houten schepen die ooit gebouwd zijn. Het is een van de laatste houten schepen die ooit gebouwd zijn.

Ca urmare a frumoasei colaborări și a extraordinarei expoziții româno-belgiană, stabilită la muzeul din Vaslui, anul trecut în 2010, am fost invitată de către Organizația *New Belgica* și Societatea *Belgica*, să particip și să reprezint oficial Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, la inaugurarea Șantierului naval *New Belgica* (Noua Belgica) din Boom, Belgia, în data de 23 septembrie 2011 (As a symbol of the beautiful and great Romanian Belgian collaboration and exhibition, established at the museum of Vaslui, last year in 2010, I was invited by the *New Belgica* Organisation and by the *Belgica* Society to be present and to represent officially the “Stephen the Great” County Museum of Vaslui, at the opening of the *New Belgica Shipyard* from Boom, Belgium, on the 23rd of September 2011)

Invitația oficială de mai jos mi-a fost trimisă într-un mesaj oficial, pe adresa de e-mail a muzeului din Vaslui, în data de 9 septembrie 2011 (The official invitation was sent to me in an official message, on the museum of Vaslui mail address, on 9th of September 2011)

YAHOO! MAIL

Invitation.

Friday, September 9, 2011, 7:03 AM

From: "Erly Stuer" <erly.stuer@seebachult.be>
To: muzeuvaslui@yahoo.com
Cc: "musa cerna" <musacerna@yahoo.com>
 2 Files (4445KB)

image001.jpg

Belgica
 invitatie.jpg
 (1).pdf

Sir, Madam

As a symbol of our collaboration established last year in Vaslui, I'm happy to invite Diane Rusu, teacher and museographer at "Stephen the Great" County Museum of Vaslui to be invited at the opening of the Belgica shipyard from the 23rd of September 2011. Please find here with the official invitation. We sincerely hope that miss. Rusu can represent your museum.

Met vriendelijke groeten
 Kind regards
 With warm salutations.

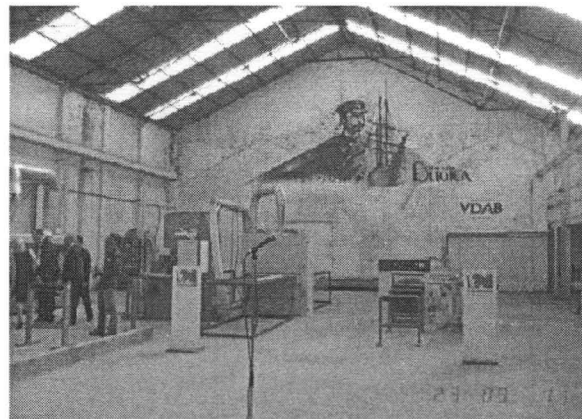
Erly Stuer
 Coordinator vzw "The New Belgica"

Novorossia 26 - 1
 B-2860 Boom

Nieuw Belgica nvf

Mesajul împreună cu invitația oficială (The mail with the official invitation)

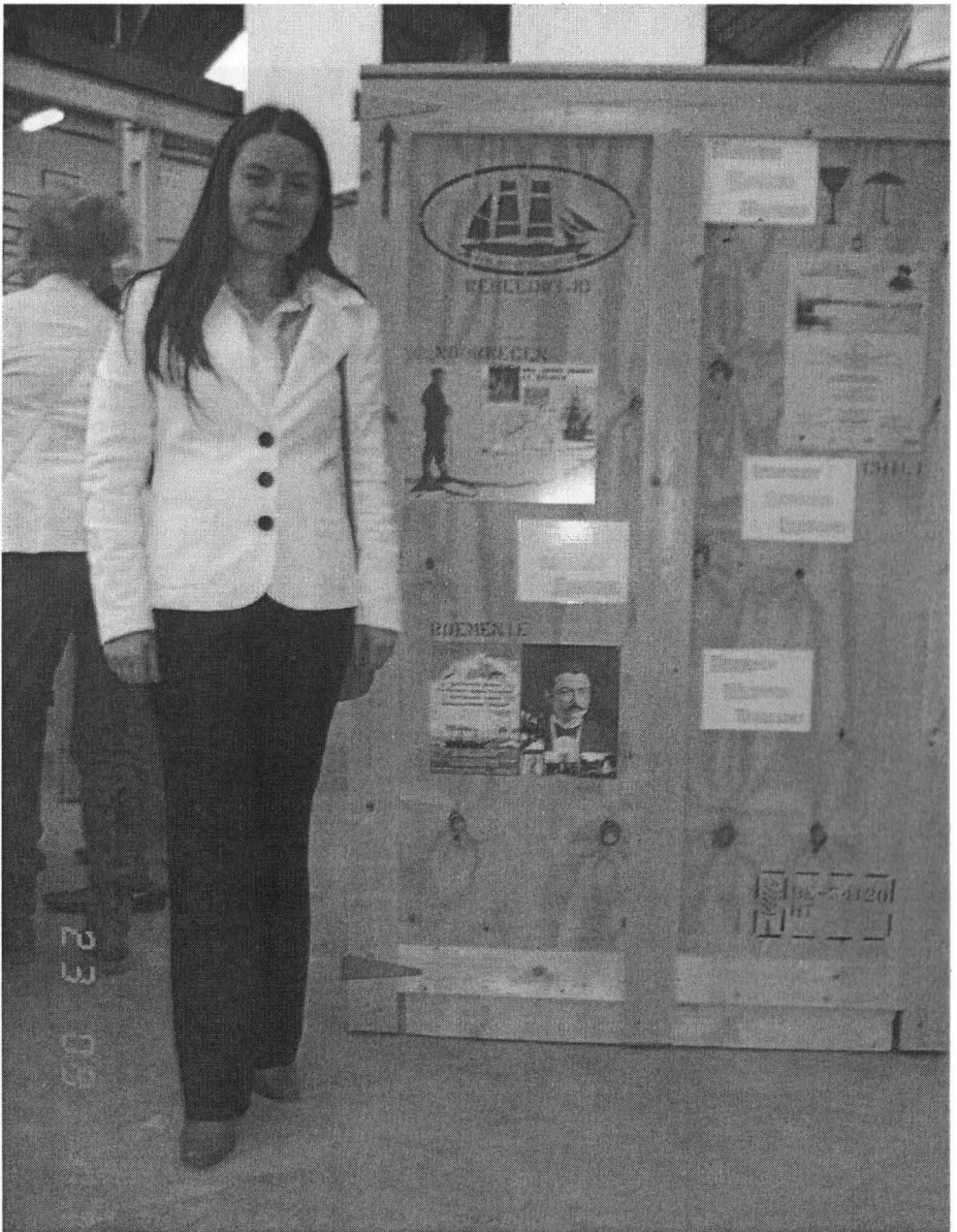

**Imagini de la deschiderea Șantierului Naval *New Belgica*, din Boom, Belgia, din data de 23 septembrie 2011
(Images from the opening of the *New Belgica* Shipyard from the 23rd of September 2011, from Boom, Belgium)**

La acest eveniment, Steagul României a fost arborat de două ori: I – dată pentru că singurul român participant la prima expediție științifică în Antarctica (1897-1899) a fost marele savant român Emil Racoviță și a II-a oară - deoarece una din cele trei expoziții ale *Organizației New Belgica*, realizate în străinătate, a fost în Vaslui, România, anul trecut, cea în colaborare cu Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui (At this great event the Romanian flag was exhibited twice 1st - because the only Romanian that participated in the scientific expedition towards Antarctica (1897-1899) was the great Romanian scientist Emil Racoviță and 2nd - because one of the three expedition abroad made by the *New Belgica Organisation* was in Vaslui, Romania, last year, in collaboration with “Stephen the Great” County Museum)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Expoziția româno-belgiană, din iulie 2010, de la Muzeul din Vaslui a fost prezentă și în cadrul deschiderii șantierului Naval *New Belgica*, pe 23 septembrie 2011 (The Romanian Belgian exhibition from July 2010, from the museum of Vaslui, was also present at the opening of the *New Belgica* Shipyard, from 23rd of September 2011)

ROMENIIE

Expoziția româno-belgiană, din iulie 2010, de la Muzeul din Vaslui a fost prezentă și în cadrul deschiderii șantierului Naval *New Belgica*, pe 23 septembrie 2011 (The Romanian Belgian exhibition from July 2010, from the museum of Vaslui, was also present at the opening of the *New Belgica* Shipyard, from 23rd of September 2011)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

ROEMENIE

Emile Racovitza geniet nog altijd grote bewondering en erkenning in Roemenië voor zijn wetenschappelijk werk tijdens en na zijn Belgicatijd. Met het "Stephen de Graet County Museum" in Vaslui hebben we een tentoonstelling rond deze belangwekkende Belgisch-Roemeense connectie gebouwd...

LA ROUMANIE

Emile Racovitza profite encore toujours d'une grande admiration en Roumanie pour son travail scientifique effectué pendant et après 'le temps du Belgica'. Grâce au musée de 'Stephen Graet County' à Vaslui nous y avons créé une exposition qui nous montre l'importance des connections Belges-Roumaines...

ROMANIA

Emile Racovitza is still highly admired and recognized in Romania for his scientific work during and after his time with the Belgica. With the "Stephen de Graet County museum" in Vaslui we have set up an exposition about this interesting Belgian-Romanian connection.

Expoziția româno-belgiană, din iulie 2010, de la Muzeul din Vaslui a fost prezentă și în cadrul deschiderii șantierului Naval *New Belgica*, pe 23 septembrie 2011 (The Romanian Belgian exhibition from July 2010, from the museum of Vaslui, was also present at the opening of the *New Belgica* Shipyard from 23rd of September 2011) Această colaborare și expoziție româno-belgiană de la Muzeul din Vaslui a fost menționată în limba olandeză, franceză și engleză (This Romanian Belgian collaboration and exhibition from the Museum of Vaslui was mentioned in Dutch, French and English)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

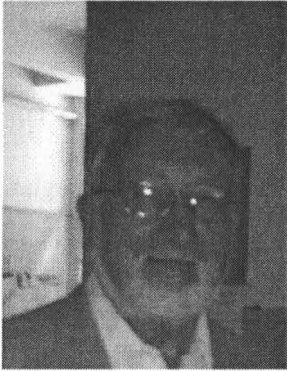

LA MARELE EVENIMENT ISTORIC DIN 23 SEPTEMBRIE 2011, DIN BOOM, BELGIA ȘI ANUME DESCHIDEREA ȘANTIERULUI NAVAL *NEW BELGICA* AU FOST PREZENTE NUMEROASE OFICIALITĂȚI , PRINTRE CARE ȘI DOMNUL PRIM-MINISTRU AL FLANDREI, **KRIS PEETERS** (At this great event, from 23rd of September 2011, from Boom, Belgium, were also present many officials and among them was Flanders Minister-President, **KRIS PEETERS**)

(stânga/left) prof. muzeograf (teacher and museographer) Oana Rusu; (centru/center) Primul-Ministru al Flandrei/ Flanders Minister-President, Kris Peeters; (dreapta/right) Eddy Stuer, directorul Organizației New Belgica (director of the *New Belgica* Organisation)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Domnul/Mr. Robert Coelus, coordonatorul revistei (the coordinator of the magazine): *Vriendenkring Noordzee-Aquarium Oostende*, din Ostend, Belgia (Belgium)

Vriendenkring Noordzee-Aquarium Oostende

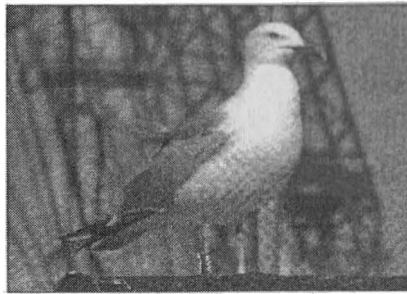
V.Z.W.

reguleerlijk uitgegeven V.N.A.O. Oostende 1

Belgium 1942-1943

P 788429

Driemaandelijks tijdschrift 4de trimester 2011 nr. 86
Afgiftekantoor Oostende 1

*Meestal beschouwd als vogel van zandstranden, het is ook de vogel van verlaten oever-
gebieden aan rivieren en in de kustgebieden van de zee. De Nieuwe*

in dit nummer

Wat zijn er nog meer? • Een van de zee • New Belgium • Kasselje
Rooft pausie • Sluis van de "Diner Pypel" • Holland Dierpark
Mouwen langs de Visserij • Mannen met hoeden • Ons gezinje
Een andere wereld

*Vriendenkring Noordzee-Aquarium Oostende*¹

Prezența mea la acest mare eveniment din Belgia – deschiderea Șantierului *New Belgica*, din 23 septembrie 2011, a fost semnalată și în revista *Vriendenkring Noordzee-Aquarium Oostende*, nr. 86 din Ostend, Belgia – unde este coordonator domnul Robert Coelus, unul din invitații care a făcut parte din delegația belgiană, prezentă la deschiderea expoziției de la Muzeul din Vaslui, în iulie 2010 (My presence at this great event from Belgium - the opening of the *New Belgica Shipyard* from 23rd of September 2011, was signalled also in the magazine *Vriendenkring Noordzee-Aquarium Oostende*, no. 86, from Ostend, Belgium, Mr. Robert Coelus being the coordinator of this magazine, he was one of the guests from the Belgian delegation that was present at the opening of the exhibition from July 2010, at the museum of Vaslui).

¹ Robert Coelus, *Maritiem Erfgoed. Officiële opening van de werf "New Belgica" Vrijdag 23 september 2011*, p.5-8, *Vriendenkring Noordzee-Aquarium Oostende v.z.v.*, trimestrul 4, nr. 86, Ostend, Belgia, 2011.

Cathy Berx, de geëceptoerde Ludo Helsen, de burgemeester van Boom, Patrick Mondy, de administrateur-generaal VACB, Fons Leroy, de voorzitter van de vzw New Belgica, Rudi De Meyer, de voorzitter van de vzw Steenscheut, Karel Tooback en Eddy Stuer, de bezieler, waarnaander en leider van het project.

Na eerst een scheepsmodel van de Belgica ontvingen te hebben hield de minister-president een korte toespraak en mocht hij symbolisch in het atelier de eerste plank zagen voor één van de boeien van de New Belgica.

Onder de aanwezigen vertegenwoordigers uit het buitenland (Noorwegen, Roemenië, China, Engeland en Frankrijk), die rechtstreeks of onrechtstreeks met het project te maken hebben en van vertegenwoordigers van de sponsorfirma's.

Men voorziet dat het project ongeveer een vijftien jaar zal duren waaraan een kostenplaatje hangt van circa negen miljoen euro.

23 september 2011 - Minister-president Kris Peeters geflankeerd door (links) mevrouw Oana Rusu, Roemeense coördinator van de Belgica tentoonstelling in juli 2010 te Vaslui (Roemenië) en (rechts) Eddy Stuer, projectleider van de bouw New Belgica te Boom. Foto W.V.

Revista este publicată în limba olandeză și de aceea am tradus explicația de sub poză (The magazine is published in Dutch, and I have translated the explanation underneath the picture): 23 septembrie 2011– Primul-Minstru Kris Peeters flancat la (stânga) de domnișoara Oana Rusu, coordonatoarea româncă a expoziției de la Vaslui, din iulie 2010 (România) și (dreapta) Eddy Stuer, liderul de proiect, de construcție al New Belgica, din Boom, Belgia. Foto – realizată de W.V. (Willy Versluys – președintele Societății Belgica, din Ostend, Belgia).

23rd of September 2011 - Minister-president Kris Peeters flanked by (left) by Miss Oana Rusu, the Romanian coordinator of the exhibition in July, from Vaslui (Romania) and (right) Eddy Stuer, the project leader of building the *New Belgica*, from Boom, Belgium. Picture – made by de W.V. (Willy Versluys – president of the *Belgica* Society, from Ostend, Belgium).

BIBLIOGRAFIE

1. Mancaș Ioan, Rusu Oana, Van den Nieuwenhof Patrick, *Emil Racoviță - Belgica. Conexiunea Româno - Belgiană / Emil Racoviță - Belgica. The Romanian - Belgian Connection*, Sc. Irimpex, Bârlad, 2010.
2. *Coelus Robert, Vriedenkring Noordzee-Aquarium Oostende*, nr. 86, trimestrul 4, Ostend, Belgia, 2011.
3. Dénes Iván Zoltán, *Liberty and the search for identity*, CEU PRESS, 2006.
4. <http://bruxelles.mae.ro/index.php?lang=ro&id=379>.
5. <http://bruxelles.mae.ro/node/167>.
6. <http://bruxelles.mae.ro/node/225>.
7. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Locotenența_Domnească_din_1866.
8. [http://www.forumconstitutional.ro/camera_deputatilor/prodemocratia/forum.p
age?mid=6](http://www.forumconstitutional.ro/camera_deputatilor/prodemocratia/forum.page?mid=6).
9. http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/const_1866.php.
10. <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1686>.
11. [http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/fotoistoria-bucurestilor-alegera-lui-filip-
conte-de-flandra-ca-print-al-principatelor-5095504/](http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/fotoistoria-bucurestilor-alegera-lui-filip-conte-de-flandra-ca-print-al-principatelor-5095504/).
12. http://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_Belgium.

Condiții de publicare a articolelor din anuar

1. Textul articolului va fi scris cu font Times New Roman (sau Times New Roman CE) cu dimensiunea fontului 11 și cu semne diacritice.
2. Alinierea paragrafului de tip stânga – dreapta (justified).
3. Identarea primei linii la 1,27 cm.
4. Spațierea textului la un rând.
5. Explicațiile notelor din text la subsolul paginii respective (nu la urma articolului).
6. Imaginile pentru publicat vor fi trimise separat și cu explicațiile traduse într-o limbă de circulație internațională. Ulterior la editare acestea vor fi incluse în articol.
7. Rezumatul se va adăuga la începutul articolului și va fi într-o limbă de circulație internațională.
8. Cuvintele cheie trebuie traduse și adăugate înaintea rezumatului.
9. Lista bibliografică va fi în forma: nume autor, anul apariției, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul și paginile articolului.

Coperta I – „Belgica” prinsă între ghețuri - 1897

Coperta IV – Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

